

RÉGÉSZETI KUTATÁSOK
MAGYARORSZÁGON
2006

ARCHAEOLOGICAL
INVESTIGATIONS IN HUNGARY
2006

Tiszalök, Börtön
Szkíta kori csont tegezdísz
(Fotó: Subert Csilla)

Régészeti kutatások
Magyarországon 2006

Archaeological Investigations
in Hungary 2006

Budapest, 2007

Régészeti kutatások Magyarországon 2006
Archaeological Investigations in Hungary 2006

Budapest 2007

Az első borítón: *Várvölgy, Nagyláz-hegy. Bronzkori arany hajfonatdíszek (Átm.: 3,1–3,6 cm)*
(Fotó: Horváth László)

Front cover: *Várvölgy, Nagyláz-hegy. Bronze Age golden braid ornaments (Diam.: 3,1–3,6 cm)*
(Photo: László Horváth)

A hátsó borítón: *Tiszabura, Morotvapart. Ezüsttallérok (1617–1639)* (Fotó: Kozma Károly)
Back cover: *Tiszabura, Morotvapart. Silver coins (1617–1639)* (Photo: Károly Kozma)

A szerkesztőbizottság tagjai:

Editorial Board:

Bencze Zoltán

Lőrinczy Gábor

Mráv Zsolt

Rezi Kató Gábor (elnök)

Tomka Gábor

Wollák Katalin

Szerkesztő: Kisfaludi Júlia

Edited by Júlia Kisfaludi

Fordítás: Simán Katalin

Translated by Katalin Simán

© Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és a Magyar Nemzeti Múzeum 2007

Felelős kiadó: dr. Mezős Tamás

ISSN 1587-978X

Tördelés: Kaposvári Franciska

Megjelent 36,75 (A/5) ív terjedelemben

Készült a CIER-PRINT Bt. nyomdájában

Tartalom • Contents

Müller Róbert:

- Késő bronzkori magaslati település kutatása Várvölgy, Nagyláz-hegyen (2003–2006) 5
Investigation of a hill settlement from the Late Bronze Age at Várvölgy, Nagyláz-hegy (2003-2006) 5

Egry Ildikó:

- Előzetes beszámoló a Győr-Ménfőcsanak, Eperföldeken végzett megelőző feltárásról (2005–2006) 27
Preliminary report on the investment-led excavation at Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek (2005-2006) 27

Scholtz Róbert:

- Szkíta kori település- és temetőrészlet Tiszalök határában (Tiszalök, Börtön) 53
Scythian Period settlement and cemetery fragment at Tiszalök (Tiszalök, Prison) 53

Bíró Szilvia – Molnár Attila – Christina Salat – Felix Teichner:

- Geofizikai kutatások Mursella területén 67
Geophysical investigations on the territory of Mursella 67

Straub Péter – Tokai Zita Mária:

- Karoling-kori temető Nagykanizsa-Palinban 79
A cemetery from the Carolingian Period at Nagykanizsa-Palin 79

Pópity Dániel:

- Terepbejárás Tiszasziget határában 2004–2006 között 105
Field walking at Tiszasziget in 2004–2006 105

Czajlik Zoltán – Tankó Károly – Winkler Móni:

- Légi fényképezéses régészeti kutatások Magyarországon 2006-ban 121
Aerial photographic archaeological investigations in Hungary in 2006 121

Miklós Zsuzsa:

- Légi régészeti kutatások 2006-ban 137
Aerial archaeological investigations in 2006 137

- Rövid jelentések / *Short Reports* 147

- Korszakmutató / *Index of Periods* 327

- Szerzők névmutatója / *Index of Authors* 331

- Térképek / *Maps* 335

Müller Róbert

Késő bronzkori magaslati település kutatása Várvölgy, Nagyláz-hegyen (2003–2006)

Zala és Veszprém megye határán helyezkedik el a Várvölgy községhez tartozó Nagyláz-hegy, mely korábban tévesen Kisláz-hegy néven szerepelt a szakirodalomban.¹ A Balaton-felvidék többi tanúhegyéhez hasonlóan a Nagyláz-hegy is a pliocénban keletkezett, vulkáni eredetű bazalthegy, amelynek felszínét döntően agyagos-vályogos elúvium borítja, de foltokban lösz és bazaltfelbukkanás is előfordul; a – térképeken időnként Kisláz-hegynek nevezett, 365 m magas – Vörös föld-tetőt pedig nagyrészt tufa alkotja. A plató felszíne 335 és 345 m tengerszint feletti magasságban van. Több helyen a peremtől befelé lejt, így a mélyedésekben a vízzáró agyagon belső tavak keletkeztek. Ezek közül a hegy ÉNy-i végében a Vég-tó, középen, a Ny-i széléhez közel a Méházi-tó voltak a legnagyobbak. A DK-i oldal mentén található kisebb tavak – Csuhus-, Kaszáló-, Rekettyés- és Gyékényes-tó – 2006 tavaszán, a bőséges téli csapadéknak köszönhetően újra feltöltődtek, és még nyár elején is rendelkeztek nyílt vízzel. Az 1950-ben megnyitott bazaltbánya – közismert elnevezése a hegy ÉK-i lábánál elhelyezkedő, vasúttal is rendelkező községről Uzsai bazaltbánya – mára a hegy mintegy felét megsemmisítette. Ennek estek áldozatul az említett nagyobb tavak is. A munkások elbeszélése szerint a '90-es évek közepén a Méházi-tó vizének leeresztése 3 hónapig tartott.

A hegy meredek oldala természetes védelmet nyújtott, a tavak vize pedig a megtelepedést tette lehetővé. Így jöhetett létre a Nagyláz-hegy 160 hektáros platóján a Dunántúl legnagyobb magaslati települése.² A hegy csak a déli oldal közepén, egy keskeny nyergen át volt megközelíthető. Ezt a közlekedés megkönnyítésére mesterségesen megmagasították, egyidejűleg a bejárat védelmére, az út két oldalán bazaltkövekből sáncot emeltek. Ezek maradványai ma is láthatók, – az épebb K-i sánc még mindig több mint 5 m-t emelkedik az út felszíne fölé – amit a környékbeliek Ördöggöveknek neveznek.³ Pesty Frigyes kérdőívére is azt közölték a falubeliek, hogy „...egy nagy völgyben rettentő halom

Róbert Müller

Investigation of a hill settlement from the Late Bronze Age at Várvölgy, Nagyláz-hegy (2003–2006)

Nagyláz-hegy at Várvölgy village rises on the border of Zala and Veszprém counties. Formerly, it was mistakenly cited in the archaeological literature as Kisláz-hegy.¹ Similarly to other remnant hills in the Upper Balaton region, the Nagyláz-hegy evolved in the Pliocene. It is a volcanic basalt hill covered mostly by clayey eluvium with spots of loess and basalt outcrops. The 365 m high Vörös föld-tető, which is sometimes marked as Kisláz-hegy in maps, is dominantly composed of tuff. The plateau lies in a height of 335 m and 345 m above sea level. At certain places it slopes from the brims inwards creating inner lakes in the depressions covered with an impermeable clay layer. The largest ones were Vég-tó in the NW end of the hill and Méházi-tó close to the W brim. The smaller lakes along the SE side (Csuhus-tó, Kaszáló-tó, Rekettyés-tó and Gyékényes-tó) were refilled in the spring of 2006 owing to the ample winter precipitation and they still had open water surfaces in the early summer. The basalt quarry opened in 1950, which is commonly called Uzsai quarry after the village at the NE foot of the hill with a railway line, has already destroyed about half of the hill. The above-mentioned large lakes also perished. The workers told us that the draining of Méházi-tó had taken three months in the middle of the 90's.

The steep side of the hill offered a natural defence, while the water of the lakes afforded settlement. The largest hill settlement of Transdanubia was established on the 160 ha large plateau of Nagyláz-hegy within such circumstances.² The hill could only be approached through a narrow pass in the middle of the southern side. To help passage, it was artificially raised and, at the same time, ramparts were raised from basalt blocks on both sides of the road to defend the entrance. Their remains are still visible: the better preserved E rampart rises above the level of the road by more than 5 m. Local people call them Ördöggövek [Devil's rocks].³ The inhabitants of the

1 Korábban magunk is így neveztük a lelőhelyet (Pl. MÜLLER 2006a, 334–335). A tévedés korrekciójára ld. MÜLLER 2006b, 227. 1. jegyzet. A térképészek tévedését jól mutatja, hogy a Honvéd Térképészeti Intézet által 1938-ban kiadott Balaton térképen is a hegy északi végén lévő Nagyláz-hegy 335 m magas, míg a középtájon jelzett Kisláz-hegy 365 m. Alighihető, hogy a környék lakossága az alacsonyabb kiemelkedést illesse „nagy” és a magasabbat „kis” jelzővel.

2 Ezt a meghatározást alátámasztja Nováki Gyula felmérése és Czajlik Zoltán légi felderítése.

3 A népi elnevezés alapjául szolgáló legendára ld. VARGA 1986, 50., 163.; PETÁNOVIC 2005, 302–303.

1 We also used the same name (e.g. MÜLLER 2006a, 334–335). On the correction of the mistake see MÜLLER 2006b, 227, note 1. The mistake made by cartographers can be seen in the map of the Balaton edited by the Honvéd Térképészeti Intézet in 1938, where Nagyláz-hegy [Large Láz Hill] at the northern end of the hill is 335 m high, while Kisláz-hegy [Small Láz Hill] in the middle is 365 m high. It is hardly likely that the local people called the lower elevation “Nagy” [Large] and the higher one “Kis” [Small].

2 This definition was supported by Gyula Nováki's survey and Zoltán Czajlik's aerial prospecting.

3 On the legend from which the folk name came see: VARGA 1986, 50., 163.; PETÁNOVIC 2005, 302–303

kő úgy látnak mintha odahordva lett volna.”⁴ Dornay Béla kitűnő útikönyvében már azon a véleményen volt, hogy az Ördöggövek a platón található korai vaskori földvárnak a kapuját védtek.⁵ Ennek ellenére a Magyarország Régészeti Topográfiája nem ismerte a lelőhelyet,⁶ csak az 1926-ban előkerült felsőzsid aranykincset,⁷ amelynek lelőhelye a Nagyláz-hegy platójának DNy-i része.⁸ Nováki Gyula készítette az első felmérést a lelőhelyről, és a felszíni leletek alapján használatának idejét a késő bronzkori urnamezős kultúra időszakára keltezte.⁹

R. Regenye Judit, a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum régésze 2001. május 7-én értesítette a szerzőt, hogy a helyszínen járva a bánya bővítésére a Vörös föld-tető Ny-i oldalán kiirtott erdő helyén nagy számban gyűjthetők késő bronzkori cserepek. Ezután a Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága, mint területileg illetékes múzeumi szervezet felvette a kapcsolatot a bánya német tulajdonosával. 2002-ben a kibányászott területhez D-ről csatlakozó, mintegy 5 hektáros területen irtották ki az erdőt. Ezen a felületen 2003. november 10. és 2006. május 31. között, régészeti szakfelügyelet mellett végezték el a tuskózást, és a humusz felső 20–25 cm-es rétegének elhordását, majd 48 000 m² területen elvégezték a megelőző feltárást.¹⁰ Eredményeink minden várakozást felülmúltak, és erről számolunk be röviden a következőkben.

A helyszín a Vörös föld-tető és a plató Ny-i szélé közötti sáv, az egykori Méházi-tótól D-re (1. kép). Legalacsonyabb pontja 335,97 m B. f. az É-i szélén, az ÉNy-i sarok közelében. Innen a plató Ny-i széléig (336,98 m B. f.) és K felé még jobban (341,37 m B. f.) a felszín emelkedik, akárcsak a feltárt terület Ny-i és K-i oldala (a DNy-i sarok 341,18 m B. f., a legmagasabb pont pedig a DK-i sarok, 342,84 m B. f.).¹¹ Az emelkedés sehol sem haladja meg a 4%-ot, ezért alkalmas a megtelepedésre. A terület tehát az egykori Méházi-tó felé lejt. Annak egykori szelétől mért távolsága hozzávetőleg 140 m, de joggal feltételezzük, hogy a település fennállása idején a tó vízállása magasabb volt, és a telepet tulajdonképpen a tó partjára építették. A késő bronzkor ideje egybeesik a késő szubboreális lehűlés időszakával, amikor a hű-

village answered to Frigyes Pesty's questionnaire: "...an enormous heap of stone in the large valley seems to have been taken there."⁴ Béla Dornay expounded in his excellent travel book that the Ördöggövek defended the gate of an Early Iron Age earthen fort on the plateau.⁵ Nevertheless, the Archaeological Topography of Hungary did not know the site,⁶ it only contained the gold hoard found at Felsőzsid in 1926,⁷ which had actually been found on the SW part of the plateau of the Nagyláz-hegy.⁸ Gyula Nováki made the first survey of the site and dated it from the surface finds from the time of the Late Bronze Age Urnfield culture.⁹

Judit R. Regenye archaeologist in the Laczkó Dezső Museum in Veszprém informed the author on May 7, 2001 that Late Bronze Age shards could be collected in large numbers on the territory of the forest cleared on the W side of Vörös föld-tető at the enlargement of the quarry. The next step was that the Museum Organisation of Zala County the local museum authority contacted the German owner of the quarry. The forest was cleared on about 5 hectares on the S side of the area yielded in 2002. The rooting up and the scraping of the upper 20–25 centimetres of the humus were carried out by archaeological supervision between November 10, 2003 and May 31, 2006. The subsequent investment-led excavation took place on 48 000 m².¹⁰ The results exceeded all our expectations, which will be described in the followings.

The site is the zone between Vörös föld-tető and the W edge of the plateau S of the former Méházi-tó (Fig. 1). The lowest point lies in a height of 335.97 m above the Baltic Sea in the N part close to the NW corner. The surface rises from here to the W brim of the plateau (336.98 m a.B.S.) and even more toward E (341.37 m a.B.S.) just like the W and E sides of the excavated territory (the SW corner is in a height of 341.18 m a.B.S., while the highest point was measured in the SE corner: 342.84 m a.B.S.).¹¹ The steepness never exceeded 4%, so it was suitable for the establishment of a settlement. The territory slopes toward the one-time Méházi lake. It was about 140 m from its bank although we suppose that the water level was higher at the time of the settlement and it was actually established on the bank of the

4 PESTY 1864 Felsőzsid.

5 DORNYAY-VIGYÁZÓ 1934, 279.

6 BAKAY-KALICZ-SÁGI 1966, 166.

7 TOMPA 1928

8 A *Kis léniát* ma már másnéven *Arany álénak* nevezik a helybeliek (VARGA 1986, 50., 144.).

9 NOVÁKI 1964, 108–112. rövid, majd NOVÁKI-SKERLETZ 1991 térképekkel együtt részletesebb leírást közölt.

10 Ezúton szeretnék köszönetet mondani Szakács Géának, aki technikusként a feltárás kezdetétől annak befejezéséig segítette munkámat.

11 Az ásatási térkép elkészítéséért, a pontok tengerszint feletti magasságának meghatározásáért a ZMMI becsehelyi térinformatikai munkatársainak, Soós Zsoltnak és Vadász Norbertnek tartozom köszönettel.

4 PESTY 1864 Felsőzsid

5 DORNYAY-VIGYÁZÓ 1934, 279

6 BAKAY-KALICZ-SÁGI 1966, 166

7 TOMPA 1928

8 The local people call *Kis lénia* by a new name to date: *Arany álé* (VARGA 1986, 50., 144.).

9 NOVÁKI 1964, 108–112: short description, then a more detailed description with maps in NOVÁKI-SKERLETZ 1991

10 Here I would like to thank Géza Szakács who helped my work as technician from the start to the termination of the excavation.

11 I am grateful to Zsolt Soós and Norbert Vadász from the Becsehely 3D informatics of the ZMMI for the preparation of the excavation map and the determination of the altitude of the points above the sea level.

vösebb, csapadékosabb klíma következtében a tavak vízszintje megemelkedett.¹²

A tuskózás és a humusz elhordása során több földbe mélyített gödröt megbolygattak a gépek, de a teherautók annyira összejárták a puha, sáros felületet, hogy elvonulásuk után kotróval még egy 5–10 cm-es réteget le kellett húzatnunk, és lapáttal megnyesnünk, hogy a feltárandó jelenségeket jobban lássuk. Több esetben csak a kerámiatöredékek jelezték a régészeti jelenséget, de elszíneződést nem tudtunk megfigyelni, az csak a feltárás során mélyebb szinten jelentkezett. Ez talán arra utalhat, hogy a funkciójukat veszített beásásokat utóbb hulladék-gödörként hasznosították, és a felső rétegüket földdel zárták le, mert a szerves anyag bomlása bűzt árasztott. Azokban az esetekben, amikor csak az első ásónyomban volt kerámia, arra gondolhattunk, hogy a föld felszínén voltak a telepjelenségek, amelyek anyaga a föld- és erdőművelés során került mélyebb szintre, és e munkákkal egyúttal az egykori járószint is megsemmisült. Az elszíneződéseket és a gyanús felületeket kutatóárokokkal vágtuk át.¹³ A 319 kutatóárokkal, és a közöttük lévő felület újbóli nyelésével összesen 620 objektumot találtunk, és tártunk fel (2. kép).

Területünk É-i szélé egyben a tóparti település É-i szélét is jelenti. A 14. sz. objektum a legészakibb jelenség, vele egy vonalban csak a felszínen gyűjthettünk kerámiatöredékeket, amit az esővíz is odamoshatott. Területünk Ny-i határát csak a védőtöltés választotta el a plató szélétől, a régészeti jelenségek több esetben benyúltak a védőtöltés alá. A K-i oldalon egy 10–15 m széles sávban semmilyen telepjelenséget nem találtunk, tehát a feltárt településrész É-i, Ny-i és K-i szélét ismerjük. Délen is egy védőtöltés zárja a bányavállalat tulajdonában álló területet, ettől D-re már a várvölgyi közbirtokossági erdő következik. Az itt végzett terepbejárásunk a mostoha körülmények ellenére sikerrel járt. A védőtöltéstől még 100–120 m-re is találtunk a felszínen kerámiatöredékeket és folyami kavicsot. Ez alapján a település eredetileg legalább 7 hektár nagyságú lehetett. Az É-i oldal K-i fele több méterrel magasabban van az egykori tónál; itt, a Vörös föld-tető lábánál, a gyakorlatilag a felszínen jelentkező tufa miatt ritkábbak a telepjelenségek. A terület DNY-i sarkának közelében is volt egy kb. 85 m hosszú, 35 m széles üres felület, ami a környezete fölé emelkedett, és itt a felszínen jelentkezők a helyenként hatalmas bazaltkövek.

lake. The Late Bronze Age was the cooling period of the late sub-boreal, when the water table of the lakes rose in consequence of the cooler and moister climate.¹²

The machines disturbed a number of pits during rooting up and scraping but the wheels of the lorries pressed down the soft and muddy surface so much that, after they had left, we had to use a machine to scrape off another 5–10 cm from the surface and then we had to use shovels to be able to see the discolourations. In many cases, only shards indicated the archaeological features without being able to spot a discolouration, which only appeared deeper during digging. It may imply that the pits were used as refuse pits after they had lost their original function, and they were covered with earth to stop the penetrating smell coming from the decomposition of organic materials. In cases when shards occurred only in the first spit, we thought that the settlement features were over ground features, the materials of which sank deeper into the earth during the cultivation of the land and the afforestations, when the original floor levels were also destroyed. The discolourations and the questionable territories were cut across with test trenches.¹³ We found and uncovered 620 features in 319 test trenches and during the repeated scrapings of the surfaces between them (Fig. 2).

The N edge of our territory is also the N edge of the settlement on the bank of the lake. Feature no. 14 was the northernmost feature. Shards were collected in the same line on the surface, which could be washed there by rainwater. The rampart separated the W border of our territory from the edge of the plateau and several archaeological features extended under the rampart. No archaeological features were found in a 10–15 m broad band on the E side, so we could identify the N, W and E edges of the settlement. A rampart closes the territory of the quarry in the S as well, S of which the forest of Várvölgy begins. The field walking was successful here despite the unfavourable conditions. Shards and river pebbles were found on the surface even 100–120 m from the rampart. Accordingly, the settlement could originally occupy a surface of at least 7 ha. The E part of the N side is several metres higher than the one-time lake; settlement features rarely occurred here, where the tuff appeared on the surface at the foot of Vörös föld-tető. There was an approximately 85 m long and 35 m broad empty surface near the SW corner

12 GYULAI 2001, 107–108. É-Európában az urnevezős kultúra idején viszont száraz, kontinentális klíma uralkodott, amit az is igazol, hogy a vízközeli települések a mai talajvízszint alatt találhatók (JÄGER-LOŽEK 1987, 16. és 26.). Nálunk más a helyzet, mert pl. az M7 autópálya somogyi szakaszán, a Balaton déli partján éppen ellenkezőleg a késő bronzkori települések a magasabb szinteken kerültek elő (HONTI 2005).

13 A kutatóárkos módszert az idő- és energiatakarékos, gazdaságos munkavégzés kényszerítette ránk. Az összesítő térképen egyaránt láthatók az 50 cm széles kutatóárkok és az objektumok is.

12 GYULAI 2001, 107–108. At the same time, a dry, continental climate dominated in Northern Europe at the time of the Urnfield culture, which is supported by the fact that the settlements established close to water can to date be found under the ground water table (JÄGER-LOŽEK 1987, 16 and 26). The situation is different here, since the Late Bronze Age settlements were found on higher altitudes e.g. in the track of highway M7 in Somogy county on the southern bank of the Balaton (HONTI 2005).

13 The necessity of a time and energy saving economic solution forced us to use test trenches. The 50 cm broad test trenches and the features can be seen in the complex map.

Nem valószínű, hogy a 160 hektáros plató teljes felülete lakott volt, de az is biztos, hogy nem ez volt az egyetlen résztelepülés. Minden valószínűség szerint a Vég-tó partja is lakott lehetett, mint ahogy a mi ásatási területünköt kb. 200 m-re K-re, a Vörös föld-tető déli, már enyhe lejtésű oldalában is volt egy településrész.¹⁴

A településjelenségek különböző formájú és mélységű gödrök és cölöplyukak. A legnagyobb, hosszan elnyúló, sekély gödörkomplexum csaknem 50 m² felületű, de lehet, hogy ez csak egy vízmosás, amit háztartási hulladékkal töltöttek fel. Jól meghatározható a rendeltetése azoknak a hozzátétőleg 1 m mély, kerek gödröknek, amelyek szája tölcseresen szűkül, majd hirtelen kihasasodik, és az alja egyenes vagy teknős kiképzésű. Ezek a néprajzi analógiák alapján gabonásvermek lehetnek. Találtunk olyan gödröket is, amelyek alsó kétharmada csak D felé hasasodott ki erőteljesen. Ezek egy fölējük épített házban, esetleg szalmából vagy nádból készített kis építménnyel leborítva hűtő gödrök lehetnek. A nagyobb, mély, többnyire ovális formájú, de esetenként alakatlan gödrök eredetileg talán agyagkitermelő gödrök lehetnek. Ezeknek a gödröknek az úrtartalma többször meghaladta a 10 m³-t. Vannak egymásba ássott, különböző funkciójú és nem is egy időben használt gödörkomplexumok. Ezeknél a szuperpozíciót csak ritkán tudtuk megfigyelni. A teljesen amorf alakú, egyenetlen aljú gödrök rendeltetését nem ismerjük. Házalapot, padló járószintet nem találtunk. Tűzhelyet hetet találtunk, valamennyit félig betemetett gödrökben készítették, a tapasztás alját kerámiatöredékekkel rakták ki.

Milyen lakóházakban élhettek a telep lakói? Az urnamezős kultúra egész területén, így Magyarországon is, a kisebb méretű, 9–22 m²-től 56–60 m²-ig terjedő alapterületű lakóházak voltak a jellemzők, de előfordultak nagyobb, a 100 m²-t meghaladó, hosszú épületek is, amelyek közösségi vagy raktározási célokat szolgálták.¹⁵ Több késő bronzkori településen figyeltek meg cölöpszerkezetes épületeket. Területünkön legalább 65 cölöplyukat találtunk,¹⁶ amelyek 5–50 cm-t mélyültek le, tehát az eredeti felszínbe kb. 35–85 cm mélyre lehettek leásva. Elképzelhető, hogy néhány nagyobb, kerek objektum is cölöplyuk volt eredetileg. Igazi cölöpkonstrukciót csak egyetlen helyen, a lelőhely DK-i sarkának közelében találtunk. Ez eredetileg egy 4,2×4,6 m-es felületen három sorban 4–4 cölöpből állhatott (két cölöp helye hiányzik). Az ilyen sűrűn elhelyezkedő cölöpből

of the territory as well, which lay higher than its surroundings and huge basalt rocks cropped out on the surface at a few places.

It is improbable that the complete surface of the plateau of 160 ha was occupied and it is also certain that this was not the only settlement area. The bank of the Vég-tó could also be inhabited and another settlement area was found on the mild southern slope of Vörös föld-tető about 200 E of our excavation territory.¹⁴

The settlement features were pits and postholes of diverse shapes and depths. The largest elongated shallow pit complex covered a surface of nearly 50 m², although it could simply be a gully that was filled in with household refuse. The function of the approximately 1 m deep round pits with mouths narrowing in a funnel shape and then suddenly broadening into a round belly and ending in a straight or a trough-shaped bottom can exactly be determined: they were corn pits according to ethnographic analogues. We found pits where the lower two thirds broadened only in the S. They could be cooling pits of the houses built over them or they were perhaps covered with constructions built of straw or reed. The larger deep, generally oval sometimes irregular pits could originally be clay pits. The capacity of these pits was often over 10 m³. There were pit complexes dug into each other having diverse functions, which were not used at the same time. Superposition could rarely be observed in them. The function of the absolutely amorphous pits of irregular bottoms could not be determined. No house foundation or floor level was found. Seven hearths were uncovered, all in half-filled-in pits. The bottom of the plastering was lined with shards.

What houses could the inhabitants use? Smaller dwelling houses of ground surfaces from 9–22 m² to 56–60 m² were characteristic on the entire territory of the Urnfield culture, and so in Hungary as well. There were also larger long buildings on a ground surface of more than 100 m², which could be community houses or storages.¹⁵ Post-structure buildings were observed in several Late Bronze Age settlements. We found at least 65 postholes on our territory,¹⁶ which were 5–50 cm deep, which means that they were dug into the original surface to a depth of about 35–85 cm. A few larger round features could also be postholes. A real post construction was identified only at a single place near the SE corner of the territory. Each four posts could stand in three rows (the places of two posts are missing) on a surface of 4.2 m × 4.6 m. House constructions based on such a

14 Az ebédszünetben gombászni induló ásatási munkások találtak itt gomba helyett késő bronzkori cserepeket az avar alatt. 2005 nyarán pedig földmintavétel során kerültek elő kerámiatöredékek és folyami kavics.

15 MATÚZ 1992; MATÚZ 1997, 216.; V. SZABÓ 2004, 138.

16 A 15–30 cm átmérőjű cölöpből némelyikénél még azt is megfigyelhettük, hogy a végük ki volt hegyezve, de cölöplyuknak határoztuk meg a függőleges oldalú, legfeljebb 60–70 cm átmérőjű kis gödröket is.

14 Excavation workers foraged the region for mushrooms in the lunch break and found instead Late Bronze Age shards under the leaf litter. In the summer of 2005, shards and river pebbles were found during soil sampling.

15 MATÚZ 1992; MATÚZ 1997, 216.; V. SZABÓ 2004, 138

16 At a few posts of a diameter of 15–30 cm, we observed that the terminals were pointed. Small pits of a diameter of 60–70 cm of vertical walls were also determined as postholes.

készült házszerkezet nem ismeretlen a késő bronzkori településeken.¹⁷ A viszonylag kis méret, és a cölöpök sűrűsége miatt joggal vetődhet fel, hogy ezek az építmények lábakon álló tárolók lehettek.¹⁸ A közvetlen környékén talált cölöplyukak másféle rekonstrukciót is lehetővé tesznek.¹⁹ Az ÉK-i sarok közelében is több cölöplyuk került elő egy vonalban, ezek is különböző rekonstrukciókat tesznek lehetővé.²⁰ A többi cölöplyuk általában egyesével került elő, és nem tudjuk, hogy milyen épülethez tartozhatott.²¹ Bár a cölöpszerkezetes épületek döntő többsége két oldalról agyaggal betapasztott sövényfállal rekonstruálható, már Dombay János feltételezte, hogy a pécsváradi épületek boronafalúak voltak, mert „jelentősebb mennyiségű paticst” nem találtak. Úgy vélte, kettéhasított gömbfákat erősítettek az oszlopokhoz, a hézagokat pedig sárral tömítették el.²² Jobb rekonstrukciónak tűnik a Ríhovský által javasolt zsilipes megoldás, amikor az oszlopokba vésett vájatokba csúsztatják egymásra a megfaragott végű gerendákat.²³ A Börcs-paphomlói késő bronzkori település cölöpszerkezetű házainak felépítésénél is alig használtak agyagtapasztást.²⁴ A mi cölöpszerkezeteink környezetében is nagyon kevés paticsmaradványt találunk, így joggal feltételezzük, hogy a mi épületeink is hasonló falakkal rendelkeztek. De a paticstörmelék nemcsak a cölöpszerkezetek környezetében hiányzott. A feltárás során a hulladékgyödrökből mintegy 7 tonna kerámiatöredék került elő, az átégett agyagtapasztástöredék ennek még a huszad részét is alig érte el. Áglenyomatot csak néhány darabon tudtunk megfigyelni, a tapasztásdarabok többsége tűzhelyből származhatott. Ezért fel kell tételeznünk, hogy a Nagyláz-hegyen a késő bronzkori házak többsége a föld felszínére építve, boronatechnikával készült.²⁵ Ezeknek az épületeknek egy

dense post structure are known from Late Bronze Age settlements.¹⁷ The relatively small measurements and the density of the posts suggest that these buildings were storehouses raised on posts.¹⁸ The postholes found in the direct vicinity afford another reconstruction as well.¹⁹ Several postholes were found arranged in a row near the NE corner, which also afford various reconstructions.²⁰ The rest of the postholes were generally found individually and we cannot tell to what kind of a construction they belonged.²¹ Although the overwhelming majority of the post-structure houses can be reconstructed with wattle walls daubed on both sides, János Dombay already suggested that the Pécsváradi buildings had log walls as “no significant amount of daub” was found. He thought that split logs were fastened to the posts and the gaps were stopped with mud.²² The sluice solution that Ríhovský suggested seems to be a better solution. Here the planks with cut terminals were slid over each other in flutes cut into the posts.²³ Little daub was used at the construction of the post-structure houses of the Late Bronze Age settlement of Börcs-Paphomlok as well.²⁴ We also found only few daub fragments in the area of the post constructions so it seems probable that our buildings had similar walls. Daub fragments were missing not only in the area of the post constructions. About 7 tons of shards were recovered from the refuse pits, while the burnt daub fragments barely reached one twentieth of this value. Only a few items preserved branch imprints: the majority of the daub fragments probably came from hearths. Thus we are compelled to suppose that the majority of the Late Bronze Age houses on Nagyláz-hegy were over-ground log constructions.²⁵ No trace could remain of these houses after a deeper ploughing or the scraping of the

17 Pl. A Lovčičky-i településen a 12 m² alapterületű „H” épület 3×3 cölöpből, a „G” épület két sorban 4-4 cölöpből állt (RÍHOVSKÝ 1966 78-79. és 10. kép). Hasonló méretű cölöpszerkezetes épületeket Németországból és É-Európából is ismerünk (MÜLLER 1997, 4. kép 221-222, 203-223, 11. kép 3. ház, 12. kép 3. ház és 14. kép 33. ház.).

18 MÜLLER 1997, 168. A Ny-Dunántúl népi építészetében ismert „kástuhoz” hasonlóan (BÍRÓ 2003, 37-38. és 54. kép).

19 MÜLLER 2007, 6. kép.

20 MÜLLER 2007, 5. kép.

21 A Budapest, XI. Sztregova utcai és a Budapest, IV. Káposztásme-gyer-Pavilon lelőhelyekről ismertetett egy cölöplyukkal rendelkező nagyméretű lakóteknők (KŐSZEGI 1988, 106-107.; MATÚZ 1997, 213.) szerintünk nem rekonstruálhatók. A felsőtárkányi településen két épületet sikerült rekonstruálni 1-1 cölöplyuk alapján (MATÚZ 1992, 50. 15. kép; MATÚZ 1997, 224. 11. kép).

22 DOMBAY 1959, 84.

23 RÍHOVSKÝ 1966, 78-79.

24 FIGLER 1996

25 Boronaházakra vonatkozó adatok BUKOWSKY 1990, 91-93.; MATÚZ 1997, 213., 216. A Pritzen 42. lelőhelyen a késő bronzkori ház helyén nem kerültek elő cölöplyukak, és az átégett, háromszög keresztmetszetű agyagtapasztás-darabok egyértelműen a boronaház gerendái közti tapasztásból származnak (BÖNISCH 1999, 76-77.; BÖNISCH 2005, 445-)

17 E.g. at the settlement of Lovčičky, building „H” had 3×3 posts on the ground surface of 12 m², while each 4 posts stood in two rows in building „G” (RÍHOVSKÝ 1966 figs 78-79 and 10). Post-structure buildings of similar measurements are known from Germany and North Europe as well (MÜLLER 1997, fig. 4, 221-222, 203-223, fig. 11, house no. 3, fig. 12, house no. 3 and fig. 14, house no. 33).

18 MÜLLER 1997, 168, similarly to the „kástu” in the folk architecture of W Transdanubia (BÍRÓ 2003, figs. 37-38 and 54).

19 MÜLLER 2007, fig. 6

20 MÜLLER 2007, fig. 5

21 The large dwelling pits with a single posthole described from Budapest, XI, Sztregova Street and Budapest IV, Káposztásme-gyer-Pavilon sites (KŐSZEGI 1988, 106-107; MATÚZ 1997, 213) cannot be reconstructed in our opinion. Two buildings with each a posthole could be reconstructed at the Felsőtárkány settlement (MATÚZ 1992, 50. fig. 15; MATÚZ 1997, 224. 11).

22 DOMBAY 1959, 84

23 RÍHOVSKÝ 1966, 78-79

24 FIGLER 1996

25 The data on log houses see in BUKOWSKY 1990, 91-93; MATÚZ 1997, 213, 216. No postholes were found in the case of the Late Bronze Age house at the Pritzen 42 site and the burnt daub fragments of triangular cross-sections certainly came from the gaps between the logs (BÖNISCH 1999, 76-77; BÖNISCH 2005, 445).

mélyebb szántás, vagy a humuszréteg elhordása után semmilyen megfigyelhető nyoma nem maradt.²⁶ Ezért nehezen tudjuk megbecsülni, hogy hány lakóház állhatott a területen. A várvölgyi településrészlet több mint négyszerese a Lovčíčky településen feltárt 11 500 m²-nek, amelyen 48 épületalapot figyeltek meg.²⁷ Ez azt jelenti, hogy lelőhelyünkön akár 200 épület is állhatott. Ezek részben az üres, objektummentes felületeken helyezkedhettek el,²⁸ de vannak olyan adatok, hogy egy vagy több tárolóverem, esetleg más gödör volt az épület belsejében.²⁹

Milyen jellegű volt a feltárt településrészlet, és mi lehetett a szerkezete? Ennek megválaszolásában segíthet az előkerült leletanyag. A lakóházak helyének meghatározására a mindennapi tevékenység két jellegzetes tárgyának előkerülését vizsgáltuk: legalább 89 objektumból került elő orsógomb, és 38-ból őrlőkő. Vannak ugyan kisebb üres foltok, de az egész területen egyenletes az eloszlásuk.³⁰ A 43 tölcséres szájú, lefelé kihassadó gabonásverem éppúgy, mint a 7 tűzhely csak a terület ÉNy-i kétharmadán fordult elő.³¹ A magaslati telepek a bronzművesség központjai voltak, a feltárás során 12 bronzdepó és egy aranykincs is előkerült. Ezért megvizsgáltuk a bronzfeldolgozással kapcsolatos tárgyi anyagot: 3 helyen találtunk adalékanyagot, 51 objektumban volt öntőforma-töredék és 102 objektumból került elő öntőtégely-töredék.³² Ezek is előfordulnak az egész lelőhelyen, de a terület DK-i részén sűrűsödnek, amely nagyjából megegyezik azzal a területtel, ahol nem voltak gabonásvermek. Ebből arra következtethetünk, hogy a feltárt terület nagyobbik, ÉÉNy-i részén inkább a lakóövezettel, míg a kisebbik, DDK-i részén a bronzfeldolgozással kapcsolatos jelenségek és tárgyak a jellemzők. Ez talán azt jelenti, hogy a településen elsősorban bronzfeldolgozással foglalkozó kézművesek és kereskedők lakhattak. Az egyszerű bronztárgyak előállítására csak bizonyos gyakorlottságot igényelt, de a „csúcskészítmények”-et főhivatású, igazi iparművészek készítették.³³ Valószínű, hogy az itt élőknek csak egy része végezte főhivatásként a bronzfeldolgozást, a többiek emellett kivehették részüket az élelemtermelésből is. Ezért feltételezzük, hogy a településrészlet ÉÉNy-i részén állhattak a kézművesek és kereskedők lakóházai,

humus.²⁶ So it is difficult to estimate the number of the dwelling houses. The settlement fragment uncovered at Várvölgy is more than four times larger than the 11 500 m² unearthed at the Lovčíčky settlement where 48 building foundations were observed.²⁷ It means that even 200 buildings could stand at our site. They were located partly on empty feature-free surfaces,²⁸ and certain data imply that several storage pits or other pits could be found inside the buildings as well.²⁹

What could the character and the structure of the unearthed settlement fragment be like? The unearthed find material can help us to answer this question. To locate the dwelling houses, we examined the occurrence of two characteristic objects of the everyday activity: at least 89 features contained spindle-whorls and 38 contained querns. There are a few smaller empty spots yet they show an even distribution on the entire surface.³⁰ The 43 downward bulging corn pits with funnel-shaped mouths and the 7 hearths were found in the NW two-thirds of the territory.³¹ Hill sites were centres of bronze metallurgy: 12 bronze depots and a gold hoard were discovered during the excavation. Thus we examined the material remains linked with bronze metallurgy: we found additives at three spots, 51 features contained mould fragments and 102 features yielded smelting pot fragments.³² They also occurred all over the site but they clustered in the SW part of the territory, which is approximately identical with the territory where no corn pits were found. It suggests that the larger NNW part of the excavated territory could be the residential area, while the phenomena and objects linked with bronze metallurgy are characteristic of the smaller SSE part. It may mean that first of all artisans dealing with bronze metallurgy and tradesmen could live in the settlement. The production of simple bronze objects needed only certain skills while only really “professional” artist-craftsmen could prepare “top wares”.³³ Probably only a few inhabitants were professional bronze metallurgist, most of them took part in food production as well. Thus we suggest that the dwellings and the economic buildings of the artisans and the tradesmen stood in the NNW part of the settlement fragment, while the especially fire hazardous activity of bronze metallurgy was con-

26 Az M7 autópálya nyomvonalán a Balatonboglár-Berekre dűlő, a Balatonboglár-Borkombinát, az Ordacsehi-Bugaszeg és az Ordacsehi-Kistöltés lelőhelyeken feltárt késő bronzkori településeken csak vermek és egyéb gödrök kerültek elő, sem házakat vagy épületszerkezeteket nem tudtak megfigyelni (HONTI 2005, I. 5.; II. 15., 26., 28.; III. 6–8., 41.)

27 ŘÍHOVSKÝ 1982, idézi V. SZABÓ 2004, 141.

28 MÜLLER 2007, 3. kép.

29 Pl. BUKOWSKY 1990, 93. 11. kép, 94. 13. kép.; V. SZABÓ 2004, 141., 143.

30 MÜLLER 2007, 3. kép 2–3.

31 MÜLLER 2007, 3. kép 1. és 5.

32 MÜLLER 2007, 4. kép 1–3.

33 JOCKENHÖVEL 1996, 213.

26 Only storage and other pits were uncovered at the Late Bronze Age settlements uncovered in the track of highway M7 at the Balatonboglár-Berekre dűlő, Balatonboglár-Borkombinát, Ordacsehi-Bugaszeg and Ordacsehi-Kistöltés sites, neither houses, nor constructions could be observed (HONTI 2005, I. 5.; II. 15, 26, 28; III. 6–8, 41)

27 ŘÍHOVSKÝ 1982, cited in V. SZABÓ 2004, 141

28 MÜLLER 2007, fig. 3

29 E.g. BUKOWSKY 1990, 93. fig. 11, 94. fig. 13; V. SZABÓ 2004, 141, 143

30 MÜLLER 2007, fig. 3. 2–3

31 MÜLLER 2007, fig. 3. 1 and 5

32 MÜLLER 2007, fig. 4 1–3

33 JOCKENHÖVEL 1996, 213

és gazdasági épületei, és a bronzfeldolgozás különösen tűzveszélyes tevékenységét, térben elkülönülve, az uralkodó széliránynak megfelelően a település DDK-i részén felépített műhelyekben üzték. Végül meg kell jegyeznünk, hogy a feltárás során egyetlen kutat sem találtunk, holott a kutak jellemző létesítményei a településeknek.³⁴ Ennek talán az lehet a magyarázata, hogy nem ástak a vízzáró agyagréteg alá, és tapasztalatból tudták, hogy az ásott kutakba így nem jön víz. Elképzelhető, hogy a függőleges oldalú, mélyebb, kerek gödrök ciszternaként működtek, és a háztetőkről lecsurgó vizet gyűjtötték össze bennük.

Az előkerült leletanyag nagyon sokszínű. A leggyakoribb a kerámia, hozzávetőleg 7 tonnányi került elő a gödrökből. Az agyag soványító anyaga lehet finom vagy durvább homok, kőzúzalék vagy apró kavics, kerámiazúzalék esetleg szerves anyag. Az élelmiszer tárolására vastagabb falú, durvább kivitelű, pirosas vagy barnás színű edényeket használtak. Ezek többnyire ívelten kihajló, síkozott vagy az élén ujjbenyomkodással díszített pereműek, hasasak, vagy erősen kihajló, síkozott pereműek, hengeres nyakúak, kiugró vállúak. Mindkét típus hasán vagy vállán a szalagfüleket vagy fogóbütyköket gyakran ujjbenyomkodásos plasztikus lécs köti össze. A rücskös felületű kerámia mellett a tárolóedények között is vannak nagyon jó minőségű, fényezett felületű darabok. Főzéshez hasonló anyagú, enyhén kihajló, sima peremű, alig hasasodó fazekakat használtak. A sötét színű, vékonyabb falú, jobb minőségű, háztartási- és díszkerámia nagyon változatos formájú és díszítésű. A kihajló perem többnyire síkozott, de előfordul az árkolt változat is. A mély tálak behúzott peremei gyakran turbántekercses megoldásúak, oldaluk többnyire fésűs díszű. Gyakori a hengeres, tölcseres vagy kúpos nyak, amelyhez éles töréssel csatlakozik a váll, amely árkolt, síkozott, kannelúrával, turbántekercsel, bordákkal, ritkábban bekarcolással díszített lehet. Az S-profilú vagy bikónikus testű poharak, csészék díszítése is hasonló lehet, de ezekre inkább a többnyire háromszög keresztmetszetű, hosszan a perem fölé magasodó fülek a jellemzőek (3. kép). A tálak fenekei gyakran omfaloszos kiképzésűek, de előfordulnak a talpgyűrűk is. Készítettek egészen vékonyfalú kerámiát is, és feltehetően gyermekjátékok voltak a miniatűr edénykéek (4. kép). Gyártottak szögletes formájú kerámiát is, és különlegességnek számíthatott az az ovális sütőtál, amelynek belsejében körbefutó árkolás látható (6. kép). A szoptásra szolgáló, végükön kifúrt, cipő alakú edénykékből csak töredékeket találtunk. Égetett agyagból készültek a bikónikus, nyomott gömb vagy fent kúpos, alul homorú orsógombok. A nagyobb, középen átfúrt korongokról elképzelhetőnek tartjuk, hogy kocsimodell kerekei lehettek. Viszonylag gyakori leletek a kerámiatöredékekből durván kifaragott, különböző nagyságú korongok, „se-

fined to the workshops raised in the SSE part of the settlement with regard to the prevailing wind direction. Finally, we have to note that no well was found although they are characteristic establishments of settlements.³⁴ Perhaps people did not dig under the impermeable clay layer and knew from experience that no water appeared in these wells. The deeper round pits of vertical walls could be cisterns in which the water flowing down from the roofs was collected.

The uncovered find material was very colourful. Ceramics were the most frequent finds: about 7 tons were collected from the pits. The clay could be tempered with fine- or coarse-grained sand, crushed stones or tiny pebbles, crushed ceramics or organic materials. Thicker-walled coarse reddish or brownish vessels were used for food storage. They generally had slightly outverted profiled rims or ones decorated with finger impressions on the edge and bulging bellies, or they had strongly outverted profiled rims with cylindrical necks and projecting shoulders. At both types, the ribbon or the lug handles on the belly or the shoulder were often connected with plastic ribbons decorated with finger impressions. Beside items of coarse surfaces, there were high quality storage jars of polished surfaces. Pots of similar raw materials were used for cooking. They had slightly outverted smooth rims and slightly bulging bellies. The thinner-walled dark, higher quality household and ornamental ceramics show very diverse shapes and ornaments. The outverted rim is usually profiled or sometimes grooved. The inverted rims of deep bowls often show spiral groove solutions and the shoulder is divided from them with a sharp carination. The shoulder can be decorated with grooves, smoothing, channeling, spiral grooves, ribs or sometimes with incisions. S-profiled or biconical cups and tumblers can have similar decorations. They characteristically have handles of a triangular cross-section pulled up high over the rim (Fig. 3). The bottoms of the bowls are often omphalos-shaped, and foot-rings can sometimes also be met. Very thin-walled ceramics were also prepared, while the miniature vessels were probably toys (Fig. 4). Rectangular ceramics were also produced and the oval frying dish with a groove running around on the inside could be a specialty (Fig. 6). Only fragments were found from the shoe-shaped small vessels which were perforated at the end and from which the babies were fed. The biconical pressed spherical spindle-whorls and the ones that were conical in the upper part and concave in the lower part were made of baked clay. The larger discs perforated in the centre could be the wheels of cart models. The discs, “chips” roughly carved from shards were frequent finds: they could be parts of a game. Firedogs and conical weights were also prepared from baked clay. An intact statuette representing a man

34 Pl. V. SZABÓ 2004, 140.

34 Eg. V. SZABÓ 2004, 140

tonok”, amelyek talán egy játék kellékei lehettek. Készítettek égetett agyagból tűzikutyákat és kúp alakú nehezekeket is. Egyedülálló az az ép, férfit ábrázoló, kis szobrocska, amelyet „Várvölgyi Apolló”-nak nevezünk el. Előkerült egy nőt ábrázoló szobrocska töredéke is.

Nagy mennyiségben kerültek elő kövek a gödrök betöltéséből. Ezek vizsgálata³⁵ jól mutatja, hogy milyen széles körű kereskedelmi kapcsolatokkal rendelkeztek a várvölgyi telep lakói. A leggyakoribb a folyami kavics, amelyek mérete az alig 1 cm-től az ököl nagyságig terjed. A közeli Lesenceistvándról alig van anyag, annál több a Rába völgyéből, a Kemeneshátról. A nagy metamorf gneisz és kvarcgneisz anyagúak az Alpokból származnak. Rendeltetésüket nem ismerjük, a nagyobb darabokon megfigyelhető, hogy egy hegyes tárgyra ütöttek vele, vagy a sérült felület egy tompa tárgy ütögetésétől ered. Sok a törött kavics. Több százlikacsos bazaltból faragott, átfűrt vagy sima, 5–7 cm átmérőjű korongot találtunk, amelyek anyaga a Szent György-hegyről vagy a Badacsonyról származik. Nehezekek, orsókarikák nem lehetnek, mert súlyuk nagyon kicsi. Az őrlőköveket, csiszoló- és fenőköveket tudatosan válogatott, különböző szemcsenagyságú homokkövekből készítették, amelyek lelőhelye a Balaton-felvidék. Egy 12 kg-os, porfíros andezitből készült őrlőkő alapanyaga a Visegrádi-hegységből származott. A földpátos homokkő és a balták alapanyagául szolgáló szkarn a Bánátról, Temesvár környékéről került ide. Egyes darabok felülete 700–800-as finomságúra csiszolt, ezt ma csak gyémánttárcsával lehet elérni. A késő bronzkorban péllittel, agyagkővel végezték a finom csiszolást. A leukofillit a Soproni-, a zöld pala, a kvarcitpala és a csillámpala a Kőszegi-, a szericitpala az Alacsony Tauern-, az aktinolitpala a Tauern-hegységből származik. A gránátos csillámpala a Zillertalból, a gránátkristályos piroxenit pedig az Ötztalból kerülhetett ide. A kovapengék alapanyagát a Bakonyban bányászták, de egy homokkőves tűzkő a Gerecse-hegységből, Lábatlan környékéről került ide. A csillámos kvarchomokkő lelőhelye a Velencei-hegység, a forrásmészakő a Vértes, a gabbró a Bükk. A hidrokvarcit a Zempléni-hegységből, a gránit pedig a Mecsekből, Mórágó környékéről származik. A félkész termékek öntőformáit csillámpalából készítették, a többi öntőforma alapanyagát maguk állították elő a csillámos homokkő kvarcsemcséiből, de úgy, hogy azt megtisztították a csillámoktól.

Az állatcsont gyakori lelete a településeknek, lelőhelyünkről azonban alig ismerünk ilyeneket. Ennek magyarázata, hogy a mészhiányos talajban megsemmisültek a csontok. Többnyire csak kalcinált csontszilánkok és szinte minden gödör betöltéséből morzsalékos állati fogak kerültek elő. Egyetlen veremben maradtak meg az állatcsontok, ebben viszont egy emberi koponyát és egy gyermek koponyatetőt is találtunk.

is a unique item. We named it ‘the Várvölgy Apollo’. The fragment of a statuette depicting a woman was also found.

The fillings of the pits contained a large amount of stone. Their analysis³⁵ attests to the wide-ranged commercial contacts of the inhabitants of the Várvölgy settlement. River pebble was the most frequent find. Its measurements ranged from barely 1 cm to fist-size. There are few items from the nearby Lesenceistvándi, while many rocks came from the valley of the Rába in Kemeneshát. The large items of metamorphic gneiss and quartzite gneiss materials came from the Alps. We do not know their functions. It could be observed on the larger items that a pointed object was hammered with them or the injured surfaces came from the hammering of a blunt object. There are many broken pebbles. Hundreds of discs of diameters of 5–7 cm made from porous basalt and sometimes perforated in the centre were found. The raw material came from the Szent-György-hegy or from Badacsony. They were too light to be weights or spindle-whorls. The querns, the polishing stones and the whetstones were prepared from carefully selected sandstones of diverse grain sizes, which they found in the Upper Balaton region. The raw material of a 12 kg heavy quern made of porphyritic andesite came from the Visegrád mountains. The feldspar-containing sandstone and the skarn used for axes came from the Banat from the region of Temesvár. The surfaces of certain items were polished to a fineness of 700–800, which can only be reached to date with a diamond disc. Fine polishing was made with pelites, argillaceous stones in the Late Bronze Age. Leucophyllite came from the Sopron mountains, green schist, quartzite schist and micaceous schist from the Kőszegi mountains, sericite schist from the Lower Tauern, actinolite schist from the Tauern mountains. Micaceous schist with jet inclusions could be transported here from the Zillertal, while pyroxenite containing jet crystals came from the Ötztal. The raw materials of the silex blades were mined in the Bakony, while a flint of sandstone content came from the Gerecse hills from the region of Lábatlan. The provenance of micaceous quartzitic sandstone is in the Velencei hills, travertine came from the Vértes, while gabbró occurs in the Bükk. The hydro-quartzite came from the Zemplén mountains, granite from the Mecsek from the region of Mórágó. The moulds of the half-finished products were prepared from micaceous schist while the raw materials of the rest of the moulds were locally prepared from the quartzite grains of micaceous sandstone with cleaning the material from the mica grains.

Animal bones are frequently found in settlements yet we found very few of them because the bones per-

35 A geológiai anyag meghatározásáért Juhász László geológusnak tartozom köszönettel.

35 I am grateful to László Juhász geologist for the determination of the geological material.

A többi késő bronzkori erődített magaslati telephez hasonlóan Várkölygyön is magas szintű bronzipar működött. A településszerkezet vizsgálata során már említettük az öntőtégelyeket, amelyek erősen soványított agyagból készültek, belső felületükön mindig megtalálható egy bronzsalakos réteg. Az öntőformák többsége rekonstruálhatatlan töredék, de összeállítható volt két lándzsa öntőformája, és találtunk balta, kardpenge, díszű és karika öntésére szolgáló öntőforma-töredéket is. Nem csak kész nyersanyagot dolgoztak fel itt, hanem maguk is készítettek ötvözeteket. Három adalékanyagunk összetétele: 27% réz, 72% ólom; 1% réz, 85% ólom és 13% kén; 28% réz, 71% ólom.³⁶ Még érdekesebb, hogy a geológiai anyagban volt két barit, más néven súlypát darab. Ez hazánkban csak a Velencei-hegységben, Nadap mellett bányászható, és a bárium-szulfát (BaSO_4) adalékanyagként csökkenti az olvadáspontot, könnyebben alakíthatóvá teszi a bronzot. A 79 vizsgált tárgyából 74 minta kevesebb, mint 1 mg-ot tartalmazott kg-onként, öt öntési hulladék ill. nyersanyag lepenydarab viszont 20–168 mg/kg báriumot tartalmazott, tehát telepünkön feltehetően tudatosan használták fel a báriumot. A gödörök betöltéséből mintegy 600 kisebb bronz-töredéket ismerünk.

A helyi termelés színvonaláról azonban többet elárulnak a bronzdepók. A 12 bronzkincs között van, amelyik súlya csak 0,1 kg és van, amelyik meghaladja a 36 kg-ot. A közepes és a nagyobb raktárleletek többségét az ép és töredékes nyersanyaglepenyek, a bucák alkotják. Ezek önmagukban is a helyi bronzfeldolgozás bizonyítékai. Ezt a feltételezést megerősíti, hogy a két legnagyobb raktárlelet 7 ill. 6 db tokos kalapácsot is tartalmazott (5. kép), amelyek a bronzkovácsok legfontosabb szerszámai voltak.³⁷ Ilyen mennyiségben még nem kerültek elő kalapácsok a mai Magyarország területén. A legtöbb, három darab a lengyeltóti III. kincsben volt.³⁸ A többi lelőhelyen csak egy, legfeljebb két példány került elő, ezek döntő többségéről úgy vélekedett Mozsolics Amália, hogy eredetileg tokos vagy szárnyas balták voltak, és csak miután eltörtek,³⁹ alakították át őket

ished in the soil of low lime content. Generally, we found calcined bone flakes and crumbling animal bones in the fillings of the pits. Animal bones were preserved in a single storage pit, where a human skull and the calvaria of a child were also discovered.

High-standard bronze metallurgy existed at Várkölygy similarly to the other Late Bronze Age fortified hill settlements. We have already mentioned the smelting-pots at the analysis of the settlement structure. They were made of strongly tempered clay and a layer of bronze slag can always be observed on their interior surfaces. The majority of the moulds were fragments too small to be reconstructed. The moulds of two spears could, however, be reassembled and we also found mould fragments of an axe, a sword blade, an ornamental pin and a ring. The composition of the three additives was: 27% copper, 72% lead; 1% copper, 85% lead and 13% sulphur; 28% copper, 71% lead.³⁶ It is interesting to note that two barite fragments were found in the geological material. It can only be mined in Hungary at Nadap in the Velence hills. Barium sulphate (BaSO_4) as an additive lowers the melting point and makes bronze easier to shape. Seventy-four of the 79 analysed samples contained less than 1 mg/kg, while five smelting waste and raw material pig fragments contained 20–168 mg/kg barium. It means that barium was intentionally used at the settlement. About 600 smaller bronze fragments are known from the fillings of the pits.

The bronze depots tell more about the standard of the local production. The weight of the 12 bronze hoards range from 0.1 kg to 36 kg. Most of the medium large and large depot finds are composed of intact and fragmentary raw material pigs. They in themselves prove the existence of local bronze metallurgy. This is supported by the fact that the two largest depot finds contained 7 and 6 socketed hammers respectively (Fig. 5), which were the most important tools of bronze smiths.³⁷ So many hammers have never been found on the territory of the present Hungary. The highest number, three items were found in the Lengyeltóti III hoard.³⁸ Only one or two items were found at the most at the rest of the sites. Amália Mozsolics thought about

36 Az adalékanyagok és a bronztárgyak összetételének vizsgálatát Földiné Polyák Klára végezte a Pannon Egyetem Föld- és Környezettudományi Tanszékén Veszprémben egy Perkin Elmer OPTIMA 2000 DV atomemissziós spektrométerrel. Munkájáért ezúton mondok köszönetet.

37 Most nem kívánunk foglalkozni a raktárleletek funkciójának bonyolult kérdésével. Csak megjegyezzük, hogy S. Hansen nagy összegző munkájában minden raktárleletet szakrális rendeltetésűnek tartott, és éppen a dunántúli-burgenlandi „depot-régió” egyik jellemzőjének tartotta, hogy a raktárleletek kalapácsot is tartalmaznak. (HANSEN 1994, 125., 233., 357. és 390–393.)

38 MOZSOLICS 1985, 40. és 109. t. 36., 38–39. A szerző úgy gondolta, hogy a lelethez négy kalapács tartozik, de a 109. t. 37. felül nem nyitott. A fotó alapján inkább üllőnek vélénk.

39 MOZSOLICS 1985, 39–40. a korábbi irodalommal. Eredetileg baltának vélte Sióagárd 43. t. 2–3., Keszőhidegkút 31. t. 16., Peterd 60. t. 11., Balsa, Rinyaszentkirály 96. t. 8., Szentes-Terehalom 225. t. 10. lelőhelyek baltáit.

36 Klára Földiné Polyán analysed the composition of the additives and the bronze objects in a Perkin Elmer OPTIMA 2000 DV atom emission spectrometer at the Department of Earth and Environmental Sciences of the Pannon University. Here I thank here collaboration.

37 We do not intend to discuss the complex question of depot finds. We only note that S. Hansen regarded every depot find having sacral functions in his large recapitulative work, and found hammers a characteristic component of depots in the depot region of Transdanubia and Burgenland. HANSEN 1994, 125, 233, 357 and 390–393)

38 MOZSOLICS 1985, 40 and Pl. 109. 36, 38–39. The author thought that four hammers belonged to the find but the item in Pl. 109. 37 is not open on the top. It rather seems to be an anvil in the photo.

kalapácsá. A tárgyakat ellenőrizni kellene, mert a többségük a fotón úgy néz ki, mint egy igazi tokos kalapács. A mi kalapácskészleteinkben is vannak szélesebb és keskenyebb kalapácsok, de ennek magyarázata, hogy a különböző munkákhoz különböző formájú kalapács volt a legalkalmasabb. Biztosak vagyunk abban, hogy ezek kivétel nélkül kalapácsnak is készültek. Valamennyit az elrejtés előtt használtak is. Némelyiken látszik a torzulás, az egyik példány törött állapotban került a depóba, és szinte valamennyin csiszolással tüntették el a használat okozta nyomokat. A Szőreg C- Petrov telek lelőhelyen, település gödréből kerültek elő öntőformátörödékek, köztük egy tokos kalapácsé is.⁴⁰

Mint említettük, eddig 79 tárgy kémiai összetételét ismerjük.⁴¹ Ezek az adalékanyagokon kívül nyersanyagbucák, félkész termékek, öntési hulladékok és kész szerszámok, fegyverek, ékszer. Az urnamezős kultúra bronzkovácsai pontosan ismerték az anyag lágyítását hőkezeléssel és hirtelen hűtéssel, ill. a kalapálással történő keményítést és a tárgyak keménységének, ridegségének befolyásolását az ötvözőanyagok mennyiségének változtatásával.⁴² Ellentétben a Regöly-veravári kincslet bronzáival a várvölgyi bronzok nem csak ón ötvöztették. Pl. a 7. sz. bronzkincsben talált tokos balta arzén tartalma 6,3%, a lándzsahegyé 5,5% volt, a 2. sz. bronzkincs egyik bucatörödéke pedig 6,06% arzént tartalmazott. Anyagunkban antimon ötvözetű bronzok is vannak. A 2. sz. depó említett bucájában a magas arzéntartalom mellett 11,37% volt az antimon aránya. Ugyanezen depó egy másik bucája 13,31% antimont tartalmazott (az arzéntartalom pedig elérte a 3,65%-ot). A legmagasabb antimon tartalma a 4. sz. depó egyik bucájának volt (15,28%), de egy szórvány késnyélben 14,01%-ot, az 1. sz. kincs baltájában pedig 7,42%-ot mértek. Az anyag többsége ón ötvözetű bronz, de ennek az aránya is nagyon változó, és nem mindig a funkciójuk alapján ridegebb anyagúnak vélt tárgyakban a legmagasabb. A kalapácsoknál nagyon magas az óntartalom (14,59–17,30% közöttiek),⁴³ az egyik lándzsáé 8,08%, de ez 11,33% foszfort is tartalmazott, a három vizsgált kardpengetörödékek óntartalma 5,18, 0,25 és 2,04% (ugyanebben a sorrendben az ólomtartalom: 0,91, 16,83 és 8,88%), a sarló pedig a 3,41, 4,65 és 2,57% ón mellett 12,9, 12,66 és 13,09% foszfort is tartalmaztak. A kardpengék igazolják, hogy az ólommal ötvözőanyagként is kísérleteztek.

the majority of these items that they had originally been socketed or winged axes, which were transformed into hammers after they had broken.³⁹ These objects should be checked as most of them seem to be real socketed hammers. There are broader and narrower hammers in our hammer sets as well, since hammers of diverse shapes were necessary and suitable at various work phases. We are certain that they were all prepared to be hammers and all were used before hiding. A few items show distortions, one item was broken and nearly all the items were polished to remove the traces of wear. Mould fragments, among others of a mould of a socketed hammer, were found in a pit in the Szőreg C- Petrov telek settlement.⁴⁰

As it has already been mentioned, we know the chemical composition of 79 objects.⁴¹ They contain additives, pigs, half-finished products, smelting waste and tools, weapons and jewellery. The bronze-smiths of the Urnfield culture knew how to soften the material with heat treatment and sudden cooling, the method of hardening with hammering and of changing the hardness and the rigidity of the metal with modifying the quantity of the alloys.⁴² In contrast to the bronze finds of the Regöly-Veravár hoards, the bronze objects at Várvölgy were alloyed not only with tin. The arsenic content of the socketed axe in bronze hoard no. 7 was 6.3%, that of the spear was 5.5%, while a pig fragment in bronze hoard no. 2 contained 6.06% arsenic. We also have bronze objects alloyed with antimony. Beside a high arsenic content, the ratio of antimony was 11.37% in the above-mentioned pig of hoard no. 2. Another pig in the same depot contained 13.31% antimony (the arsenic content reached 3.65%). A pig in depot no. 4 contained the highest antimony proportion (15.28%), while the same material was found in 14.01% in a knife handle recovered as a stray find, and 7.42% was measured in the axe of hoard no. 1. Most of the objects were made of bronze alloyed with tin. The tin ratio was also varied and the highest proportion was not always measured in the objects that were expected to be the rigidest according to their function. Tin content was very high in the hammers (between 14.59% and 17.30%),⁴³ it was

40 MOZSOLICS 1985, 273–274. t.; V. SZABÓ 2004, 148. szerint ezek „rétegspecifikus” tárgyak, bonyolultabb munkát végző mestereké voltak.

41 A vizsgálat során 9 fém (Cu, Sn, Sb, Zn, Pb, Fe, As, S és P) %-os tartalmát, és további 8 fém (Ni, Mn, Co, Cr, Ag, Cd, Sr és Ba) mg/kg koncentrációját határozták meg. A Pannon Egyetemen diákköri dolgozat keretében további 30 bronztárgy vizsgálata folyik.

42 SZABÓ 2001

43 A Regöly-veravári tárgyaknál csak a hőkezelt felületén mérték ilyen magas óntartalmat (SZABÓ 2001, 229. 10–11. jegyzet). A várvölgyi tárgyakból 1 mm-es fúróval vettek mintát.

39 MOZSOLICS 1985, 39–40 with earlier references. She originally regarded the axes from Sióagárd Pl. 43. 2–3, Keszőhidegkút Pl. 31. 16, Peterd Pl. 60. 11, Balsa, Rinyaszentkirály Pl. 96. 8 and Szentcsanak Pl. 225. 10 to be axes.

40 According to MOZSOLICS 1985, 273–274. t.; V. SZABÓ 2004, 148, they were “specific objects of a certain layer”: they belonged to masters doing refined work.

41 The percentage ratio of 9 metals (Cu, Sn, Sb, Zn, Pb, Fe, As, S, and P) and the mg/kg concentration of 8 more metals (Ni, Mn, Co, Cr, Ag, Cd, Sr and Ba) have been determined. The analysis of 30 more objects is being carried out within the frames of a university paper in Pannon University.

42 SZABÓ 2001

43 At the objects of Regöly-Veravár, heat treated surfaces showed a similarly high lead content (SZABÓ 2001, 229. notes 10–11). Samples were taken from the Várvölgy objects with a 1 mm bit.

Egy késpenge a 8,13% ón mellett 16,83% ólmot, egy baltapenge a 10,72% ón mellett 27,86% ólmot tartalmazott. Az 1. sz. kincs már említett baltájának a legmagasabb az ólomtartalma: 60,53%! A tárgy épen került elő, a korrodálódott élrészt rövidesen letöredezték (7. kép), a vizsgálati mintát a megmaradt magból vettük.

Elkészült 34 tárgy keménységvizsgálata.⁴⁴ A legérdekesebb eredmények a következők. A 17. sz. tokos véső tokjának pereme 82, 86, míg az éle 128 és 133 Vickers keménységű, tehát nem túl kemény, hiszen a 33. sz. kék foka 118, éle 184–189 Vickers keménységet mutatott. A kalapácsok verőfelületén mérhető a legnagyobb keménység: a 14. sz. tokos kalapács pereménél 93 és 96, verőfelületén 234, 245, 252 Vickerst mértek, ami már az acél keménységének felel meg. A kardpengék élett alig edzették meg, hiszen a 12. sz. pengetőredék közép-vonalában 124–130, az élénél 145–148 Vickers keménységet mértek, sőt a 13. sz. kardpengénél a közép-vonal keményebb volt (138–145), mint az él (135–141). A 22. sz. sarló adatai azt mutatják, hogy a felső felét kalapálva edzették az élett, hiszen ezen az oldalon a foka 150 és 156, a közép-vonala 131 és 141, éle viszont 176 és 198 Vickers, míg a fonák oldalon ugyanezek az értékek a foknál 147 és 156, középen csak 81 és 85, az élnél pedig 135 és 138 Vickers.

Nem áll módunkban minden érdekesebb bronztárgyat bemutatni, de még egy különlegességet szeretnénk itt ismertetni. A 4. sz. bronzkincset egy szűrőedénnyel borították le.⁴⁵ A fordított kúpos testű szűrő igazi mestermunka (8. kép).⁴⁶ Egyetlen lemezből kalapálták ki, – a lemezvastagság az alján alig 0,3 mm – válla kissé beszűkül, majd a szája tölcésesen szélesedik. Szélét egy bronzhuzalra hajlították rá, így merevítették. A szűrőn 40 koncentrikus körben, szabályosan helyezkednek el a lyukak. Bejelölésükhöz körzőt használhatott a mester.⁴⁷ Magassága fülekkel együtt 26 cm, fülek nélkül 21,2 cm, szájmérete 33,5–34,5 cm. Két fület bronzrúdból alakították ki, és mindkettőt 3–3 szegeccsel erősítették a szűrő szájához. A szegecsfejek az edény belső oldalán kúpos kiképzésűek. Súlya mindössze 1,19 kg. A bronz szűrőedényeket valamilyen alkoholos ital készítésénél használhatták. Megjelenésük az Égeikum és Közép-Európa közötti intenzívebb kapcsolatok következménye: az előkelők halotti ceremóniáinak lettek

8,08% in a spear, which also contained 11.33% phosphorus. The tin content of the three analysed sword blade fragments was 5.18%, 0.25% and 2.04% respectively (the lead content was in the same order: 0.91%, 16.83% and 8.88%), while the sickles contained 3.41%, 4.65% and 2.57% tin and 12.9%, 12.66% and 13.09% phosphorus. The sword blades prove that metallurgists experimented with lead as an alloy. A knife blade contained 8.13% tin and 16.83% lead, and an axe blade contained 10.72% tin and 27.86% lead. The above-mentioned axe of hoard no. 1 had the highest lead content: 60.53%! The object was found in an intact condition, but the corroded edge soon got indented (Fig. 7). The sample for analysis was taken from the preserved core.

The hardness of 34 objects was analysed.⁴⁴ The most interesting results were the following ones. The Vickers hardness of the edge of socketed chisel no. 17 was 82, 86, while that of the cutting edge was 128 and 133, which is not very hard since the back of knife no. 33 showed a Vickers hardness of 118, its cutting edge 184–189. The greatest hardness was measured on the beating surfaces of hammers: Vickers hardness of 93 and 96 was measured on the edge of socketed hammer no. 14 and 234, 245 and 252 on the beating surface, which match the hardness of steel. The edges of the sword blades were not really hardened since a Vickers hardness of 124–130 was along in the middle line of blade fragment no. 12 and 145–148 on the edge, while sword blade no. 13 was harder in the middle line (138–145) than at the edge (135–141). The data of sickle no. 22 show that the edge was hardened with hammering on the right-hand side, where the back had a hardness of 150 and 156, and the middle line 131 and 141, while the edge showed a Vickers hardness of 176 and 198. On the left-hand side the same values were 148 and 156 on the back, only 81 and 85 in the middle and 135 and 138 at the edge.

We cannot list every interesting bronze object, yet we would like to describe yet another specialty. Bronze hoard no. 4 was covered with a strainer.⁴⁵ The strainer of an inverted cone shape is a real masterpiece (Fig. 8).⁴⁶ It was hammered from a single plate – the thickness of the plate was barely 0.3 mm on the bottom –, the shoulder is slightly narrowed, while the mouth widens in a funnel shape. The edge was returned on a bronze wire for stabilisation. The holes are regularly distributed in 40 concentric circles. The master probably used

44 A vizsgálatot a Ganz Transelektro Villamossági Rt tápiószelei laboratóriuma végezte 2006 júniusában. A vizsgálatot WOLPERT, V-TESTOR Vickers keménységmérő gépen végezték. Önzetlen munkájukért ezúton mondok köszönetet Szekendi Péternek és Steiner László osztályvezetőnek.

45 MÜLLER 2006b, 230. 3. ábra.

46 A föld nyomása alatt, ill. a feltárás során a szűrő feneké megsérült. A tárgyat Jordán György, a Balatoni Múzeum restaurátora konzerválta és egészítette ki.

47 MÜLLER-KARPE 1956, 58. a Hart a. d. Alz-i kocsitemetkezés szűrőedényéről állapította meg, hogy a lyuksorokat körzővel jelölték ki.

44 The analysis was carried out by a WOLPERT, V-TESTOR Vickers hardness measuring instrument in the Tápiószele Laboratory of the Ganz Transelektro Villamossági Rt in June, 2006. We would like to express our gratitude to Péter Szekendi and László Steiner head of department for their generous contribution.

45 MÜLLER 2006b, 230. fig. 3

46 The bottom of the strainer got injured under the pressure of the earth or during the excavation. György Jordán restorer for the Balatoni Museum conserved and completed the object.

részévé.⁴⁸ A hazánkban előkerült szűrők, a más típusba tartozó nadapin, és a miénkhez hasonló formájú, sérült aljú tiszavasvári példányon⁴⁹ kívül, csak kis lemezkék, eredeti formájuk nem határozható meg.⁵⁰ A presztizs-tárgynak minősülő bronzszűrő mellett a háztartásban természetesen kerámiaszűrőket használtak. Ezek töredékei is előkerültek a hulladékgyűjtők betöltéséből (9. kép).

Említettem, hogy 1926-ban előkerült a magaslati telep DNy-i részén egy aranykincs, amely 14 paszománnyos végű kettős dróttekercsből, 6 préselt lemezkorongból és egy gombolyag aranyszálból állt.⁵¹ Tompa Ferenc a paszománnyos végű tárgyak rendeltetésével nem foglalkozott, Mozsolics Amália az ún. végtelen drótkorból összetekercselt nyakperecnek vélte, és a kincset a Gyermely-horizonra, vagyis a HaA2 időszakra keltezte.⁵² Az általa említett analógiák kivétel nélkül feltekercselt állapotban kerültek elő. 2005 augusztusában mi is találtunk egy elrejtett aranykincset, összsúlya meghaladja a 110 gr-ot.⁵³ Ebből most a két legszebb és leg súlyosabb darabot mutatjuk be. Az első kincshez hasonló, de nem eltorzultak, és egyenként több mint 40 gramm súlyúak a paszománnyos végű díszekkel végződő hajfonatdíszek. (Lásd az első borítót!) Funkciójuk egyértelmű, hisz gyűrűnek nagyok, karperecnek kicsik. Nem ilyen díszes, de hasonlóan „végtelen drótból” tekercselt arany hajfonatdíszeket ismerünk pl. Weinböhlből és Weißenfelsből.⁵⁴ Jól látható, hogy a mi tárgyaink díszítése egymásnak tükörképe, mert így alkottak egy párt.

Van egy áttört kerámiakülönlegességünk is (10. kép). Ez egy sötétszürke, erősen soványított, jól kiegészített fazék, hozzávetőleg 24 cm átmérőjű, 1,9 cm vastag fenekének kisebb töredéke. A falvastagság 1,5 cm. Érdekessége, hogy a fazék alját 1,3 cm átmérőjű lyukakkal törték át. A lyukméret önmagában is jelzi, hogy itt aligha lehetett szó, szűrő funkcióról. A feltárás során a sáros kerámiatöredék jelentőségét nem ismertük fel, így a többi cseréppel együtt került mosásra. De nem sikerült tisztára mosni. A töredék mindkét oldalán és a lyukakban fekete lerakódás maradt. Anyaga kátrányszerű. Tekintve, hogy 10 objektum betöltéséből került elő kátrány, – amit feltehetően ragasztóanyagként használtak

compasses to determine their places.⁴⁷ Its height was 26 cm with the handles and 21.2 cm without them, the diameter of the mouth measured 33.5–34.5 cm. The two handles were made from bronze rods and both were fixed to the mouth of the strainer with each 3 rivets. The rivet heads were conical inside the vessel. It only weighed 1.19 kg. Bronze strainers could be used for the preparation of alcoholic drinks. They appeared in consequence of the intensifying contacts between the Aegean and Central Europe: they were used at the funeral ceremonies of persons having a high status.⁴⁸ Apart from the Nadap item, which belongs to a different type, and the Tiszavasvári item of a similar shape with an injured bottom,⁴⁹ the strainers found in Hungary are only small plates, and their original shapes cannot be determined.⁵⁰ Naturally, ceramic strainers were used in the households and not bronze strainers, which were prestige goods. Their fragments were also found in the fillings of the refuse pits (Fig. 9).

I have already mentioned that a gold hoard was found in the NW part of the hill settlement in 1926. It was composed of 14 double wire spirals of braided terminals, 6 pressed plate discs and a ball of gold thread.⁵¹ Ferenc Tompa did not deal with the function of objects with braided terminals. A. Mozsolics interpreted them as torques coiled from so-called unending wires and dated the hoard from the Gyermely horizon, the HaA2 phase.⁵² All the analogues she cited had been found in a coiled-up condition. We also found a hidden gold hoard, which measured more than 110 g.⁵³ The two nicest and heaviest items will be described in the followings. The braid ornaments terminating in braided ornaments are similar to the first hoard but they are not distorted and weigh more than 40 gram each (see front cover). Their function is evident since they are too large to be finger-rings and too small to be bracelets. Less decorative braid ornaments twisted from an “unending wire” are known e.g. from Weinböhl and Weißenfels.⁵⁴

48 PETRES 1990, 92. A nadapi depóba sérülten, összenyomva került a csészeformájú, széles szalagfüllel ellátott szűrő; KYTLICOVÁ 1988, 386, a bronzedényes sírok listája: 375–383. Ezek kivétel nélkül töredékesek, ún. csészeformájúak, és lemezes füllel rendelkeztek. Ehhez a típushoz tartozik a Středokluky-i nagyon hiányos szűrő is (KYTLICOVÁ 1991, 24. és 38. t. 1.).

49 PATAY 1990, 71. és 46. t. 120. Szájátmérő 30 cm, magasság min. 16 cm, kúpos testű, rúdból készült fülekkel, de a vállát hét madárprotome díszíti.

50 PATAY 1990, 72. Lengyeltóti és Pamuk. Pl. 45. t. 121–122.

51 TOMPA 1928

52 MOZSOLICS 1981, 299–301. (a szöveg hivatkozások alapján a 13. és a 14. táblát felcserélték)

53 A teljes lelet színes fotója: MÜLLER 2006b, 231. 5. ábra.

54 v. BRUNN 1968, 188–190. 176. t. 1–6. és 10–11. További analógiákkal, három esetben sírból, párosával a koponyatájékról került elő.

47 MÜLLER-KARPE 1956, 58 found out about the strainer of the cart burial in Hart a.d. Alz that the rows of holes were determined with compasses.

48 PETRES 1990, 92. The cup-shaped strainer furnished with a broad ribbon handle was included in the Nadap depot in an injured, compressed condition; KYTLICOVÁ 1988, 386, the list of the graves with bronze vessels: 375–383. They were all cup-shaped with plate handles and fragmentary. The very incomplete strainer from Středokluky belonged to the same type (KYTLICOVÁ 1991, plates 24 and 38. 1).

49 PATAY 1990, 71 and plate 46. 120 Mouth diameter 30 cm, height min. 16 cm, conical with the handles made of rods. Seven bird protomes decorate the shoulder.

50 PATAY 1990, 72. Lengyeltóti and Pamuk. Pl. 45. 121–122

51 TOMPA 1928

52 MOZSOLICS 1981, 299–301 (plates 13 and 14 were mixed up according to the references in the text)

53 Coloured photo of the complete find: MÜLLER 2006b, 231. fig. 5

54 v. BRUNN 1968, 188–190. pl. 176. 1–6 and 10–11 with further analogues, in three cases they were found in graves in pairs in the region of the skull.

tak – felmerült, hogy talán kátránylepárló készülékhez tartozhatott ez a kerámia. A bronzkori anyagban nem találtuk meg az analógiáját, de németországi 7–10. századi szláv és középkori településeken talált kerámiák és átégett falú gödrök alapján végzett kísérletek tisztázták a kátránylepárlás technológiáját (11. kép).⁵⁵ Ennek menete a következő: egy fazekat egy tölcséres gödörben a földbe ásnak, szájára helyeznek egy másik kerámiát, amelynek az alján lyuk(ak) van(nak). Az érintkezési felületet agyagtapasztással tömítik. A felső fazékba apró darabokra hasított kátránytartalmú fát – fenyőt vagy nyírfakérget – tesznek, majd lefedik, és ezt is agyaggal tömítik. Ezután a felső kerámia köré, a tölcséres gödörbe fát raknak, és azt meggyújtják. A nagy hő hatására a kátránygázok kiválnak a fából, a lyuk(ak)on át lejutnak az alsó fazékba is, amely a föld miatt hideg, és itt lecsapódnak. A folyamat végén a felső fazékban jó minőségű faszén, az alsóban pedig folyékony kátrány marad vissza. A kísérletek során a faanyag minőségétől függően 6–14% kátrányt nyertek. Ez a példa is jól mutatja, hogy milyen magas szintű technológiai ismeretekkel rendelkezett az urnamezős kultúra népessége.

A kerámia- és a bronztárgyak alapján a Nagyláz-hegyi magaslati települést az urnamezős kultúra fiatalabb szakaszában, a HaA2–HaB1 időszakban lakták, és a leletanyag megerősíti, hogy a környék hatalmi és kereskedelmi központja volt.

It can clearly be seen that the decoration of our objects are mirror images being components of a pair.

We also have an open-work ceramic specialty (Fig. 10). It is a smaller fragment of the bottom of a dark grey, finely baked pot prepared from strongly tempered clay. Its diameter was approximately 24 cm, the bottom was 1.9 cm thick and the wall thickness was 1.5 cm. Its specialty is that the bottom of the pot was perforated. The holes measure 1.3 cm in diameter. The size of the holes indicates in itself that this could not be a strainer. We did not realize the importance of the muddy shard during the excavation and it was washed together with the rest of the shards. However, it could not be cleaned: black, tar-like deposition remained on both sides and in the holes. Knowing that the fillings of 10 features contained tar, which was probably used as an adhesive, we suggested that this vessel could belong to a tar distilling apparatus. No analogue was found in the Bronze Age material, but the experiments carried out on the basis of ceramics and pits with burnt-through walls in Slavic settlements of the 7th–10th centuries and in medieval settlements in Germany clarified the tar distilling technology (Fig. 11).⁵⁵ The process is the following: a pot is dug into the earth in a funnel-shaped pit. Another ceramic with hole(s) in the bottom is placed over its mouth. The joining surfaces of the ceramics are sealed with clay. Wood-tar split to tiny pieces, pine or birch bark, is placed into the upper pot then it is covered and sealed with clay. Then wood is packed into the funnel-shaped pit around the upper vessel and fire is started. In effect of the great heat, gasses leave the wood and penetrate into the lower pot. This pot is cold because of the earth and the gasses precipitate. At the end of the process, high quality charcoal is got in the upper pot and liquid pitch in the lower one. Six to fourteen percent pitch was obtained during the experiments depending on the quality of the wood. This example proves the high standard technical knowledge of the population of the Urnfield culture.

According to the ceramic and bronze objects, the hill settlement at Nagyláz-hegy was inhabited in the younger phase of the Urnfield culture in the HaA2–HaB1 period and the find material supports that it was the power and commercial centre of the region.

55 KURZWEIL–TODTENHAUPT 1990, 476–478. A Berlin-Düppel középkori faluban talált kerámiák alapján végzett kísérlet. Voss 1991, 393–396. szláv telekkerámia alapján.

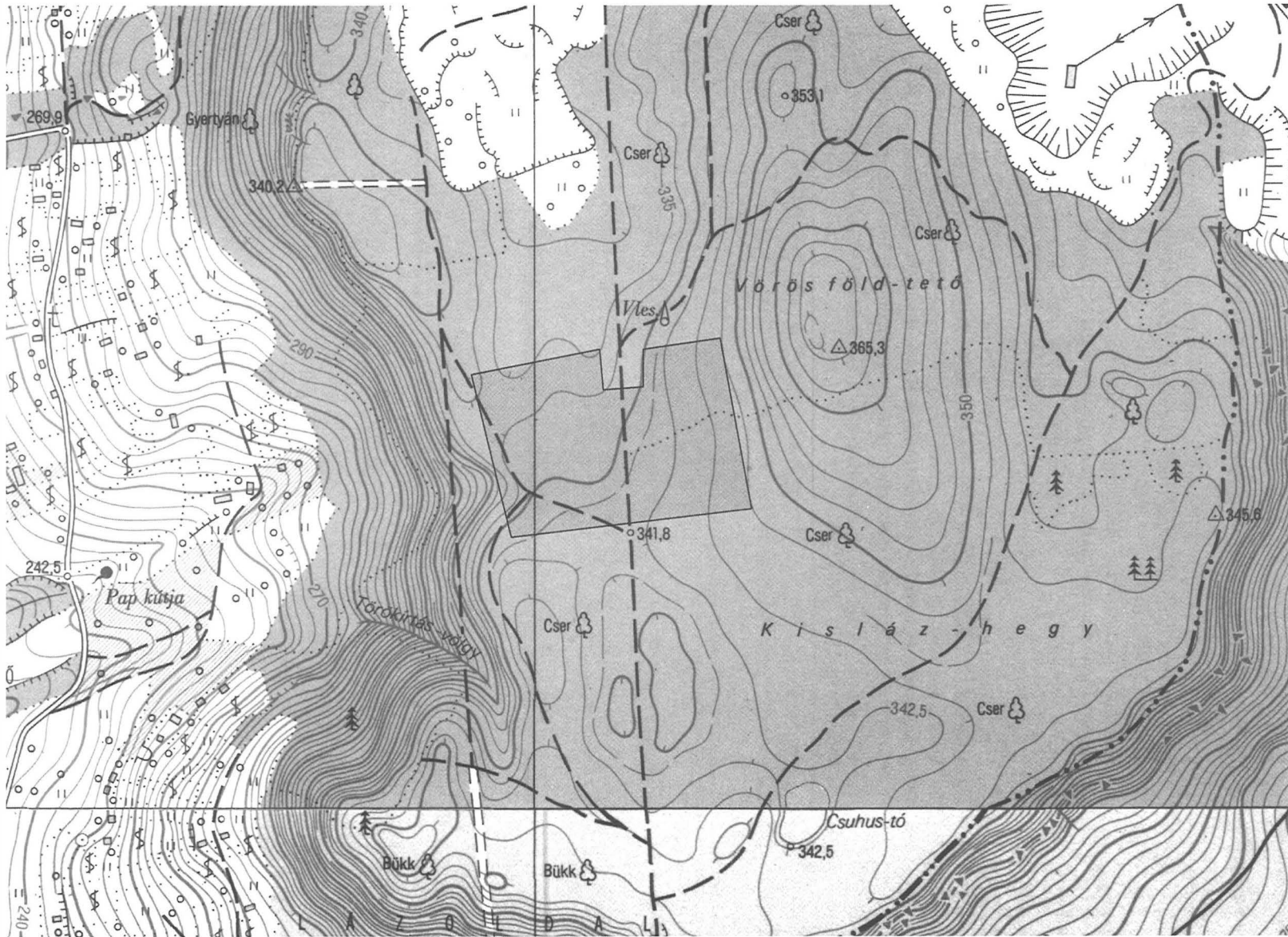
55 KURZWEIL–TODTENHAUPT 1990, 476–478. Experiment made after the ceramics found in the medieval village of Berlin-Düppel. Voss 1991, 393–396 after Slavic settlement ceramics

Irodalom • References

- BAKAY-KALICZ-SÁGI 1966 BAKAY K. – KALICZ N. – SÁGI K.: A keszthelyi és tapolcai járás. Magyarország régészeti topográfiája 1. Budapest 1966.
- BÍRÓ 2003 BÍRÓ F.: A szegek világa. Göcsej néprajza a 18–19. században. Zalaegerszeg, 2003.
- BÖNISCH 1999 BÖNISCH, E.: Brandschutt eines bronzezeitlichen Hauses von Pritzen am ehemaligen Tagebau Greifenhain. In: Ausgrabungen im Niederlausitzer Braunkohlenrevier – 1998. Arbeitsberichte zur Bodendenkmalpflege in Brandenburg 3. Pritzen, 1999. 73–81.
- BÖNISCH 2005 BÖNISCH, E.: Begrabene Häuser? Brandschutt mit bronzezeitlichen Hausinventar. In: Interpretationsraum Bronzezeit. Bernhard Hänsel von seinen Schülern gewidmet. Hrsg.: Horjes, B. – Jung, R. – Kaiser, E. – Teržan, B. Bonn, 2005. 445–462.
- v. BRUNN 1968 v. BRUNN, W. A.: Mitteldeutsche Hortfunde der jüngeren Bronzezeit. Berlin, 1968.
- BUKOWSKY 1990 BUKOWSKY, Z.: Zum Stand der demographischen und siedlungsgeschichtlichen Forschung zur Lausitzer Kultur im Stromgebiet von Oder und Weichsel. APA 22 (1990) 85–119.
- DOMBAY 1959 DOMBAY J.: Kőráskori és koravaskori település nyomai a pécsváradi Aranyhegyen. JPMÉ 1958. Pécs, 1959. 53–102.
- FIGLER 1996 FIGLER A.: Adatok Győr környékének bronzkorához. ActaMusPapensis 6 (1996) 7–29.
- GYULAI 2001 GYULAI F.: Archaeobotanika. A kultúrnövények története a Kárpát-medencében a régészeti-növénytani leletek alapján. Budapest 2001.
- HANSEN 1994 HANSEN, S.: Metalldeponierungen der Urnenfelderzeit zwischen Rhônetal und Karpatenbecken. UPA 21/1-2. Bonn, 1994.
- HONTI 2005 HONTI Sz. et al.: Az M7 autópálya Somogy megyei szakaszának megelőző régészeti feltárásai I–II–III. Kaposvár, 2005.
- JÄGER-LOŽEK 1987 JÄGER, K-D. – LOŽEK, V.: Landesausbau zur Urnenfelderbronzezeit und während des Mittelalters im östlichen Mitteleuropa. In: Die Urnenfelderkulturen Mitteleuropas. Praha, 1987.
- KŐSZEGI 1988 KŐSZEGI F.: A Dunántúl története a késő bronzkorban. BTM Műhely 1. Bp. 1988.
- KURZWEIL-
TODTENHAUPT 1990 KURZWEIL, A. – TODTENHAUPT, D.: Das Doppeltopf-Verfahren – eine rekonstruierte mittelalterliche Methode der Holzteergewinnung. In: Experimentelle Archäologie in Deutschland. Archäologische Mitteilungen aus Nordwestdeutschland. Beiheft 4. Oldenburg, 1990. 472–479.
- KYTLICOVÁ 1988 KYTLICOVÁ, O.: K sociální struktuře kultury popelnicových poli. – Zur sozialen Struktur der Urnenfelderkultur. PA 79 (1988) 342–389.
- KYTLICOVÁ 1991 KYTLICOVÁ, O.: Die Bronzegefäße in Böhmen. PBF II. 12. Stuttgart, 1991.
- MATÚZ 1992 D. MATÚZ E.: A kyjateci kultúra földvára Felsőtárkány-Várhegyen. Agria 27–28 (1991–1992) Eger, 1992. 5–84.
- MATÚZ 1997 D. MATÚZ E.: Késő bronzkori és kora vaskori háztípusok és rekonstrukciós kísérleteik. BudRég 31 (1997) 211–227.
- MOZSOLICS 1981 MOZSOLICS, A.: Der Goldfund von Várvölgy-Felsőzsid. In: Studien zur Bronzezeit. Festschrift für Wilhelm Albert von Brunn. Hrsg.: Lorenz, H. Mainz, 1981. 299–308.
- MOZSOLICS 1985 MOZSOLICS, A.: Bronzefunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte von Aranyos, Kurd und Gyermely. Budapest 1985.
- MÜLLER 1997 MÜLLER, U.: Die Gebäude der späten Bronze- und der Urnenfelderzeit im erweiterten Mitteleuropa. In: Haus und Hof in ur- und frühgeschichtlicher Zeit. Hrsg.: Beck, H. – Steuer, H. Göttingen, 1997. 162–192.
- MÜLLER 2006a MÜLLER R.: Várvölgy, Kis-Lázhegy. In: Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2005. Budapest, 2006. 334–335.
- MÜLLER 2006b MÜLLER R.: Várvölgy-Nagy-Lázhegy késő bronzkori földvár kutatása. In: „Gondolják, látják az várnak nagy voltát...” Tanulmányok a 80 éves Nováki Gyula tiszteletére. Szerk.: Kovács Gy. – Miklós Zs. Budapest, 2006. 227–236.
- MÜLLER 2007 MÜLLER R.: A Várvölgy-Nagy-Lázhegyen feltárt késő bronzkori magaslati településrészlet szerkezete. Zalai Múzeum 15. Zalaegerszeg, 2007. 189–201.
- MÜLLER-KARPE 1956 MÜLLER-KARPE, H.: Das urnenfelderzeitliche Wagengrab von Hart a. d. Alz, Oberbayern. BVbl 21 (1956) 46–75.

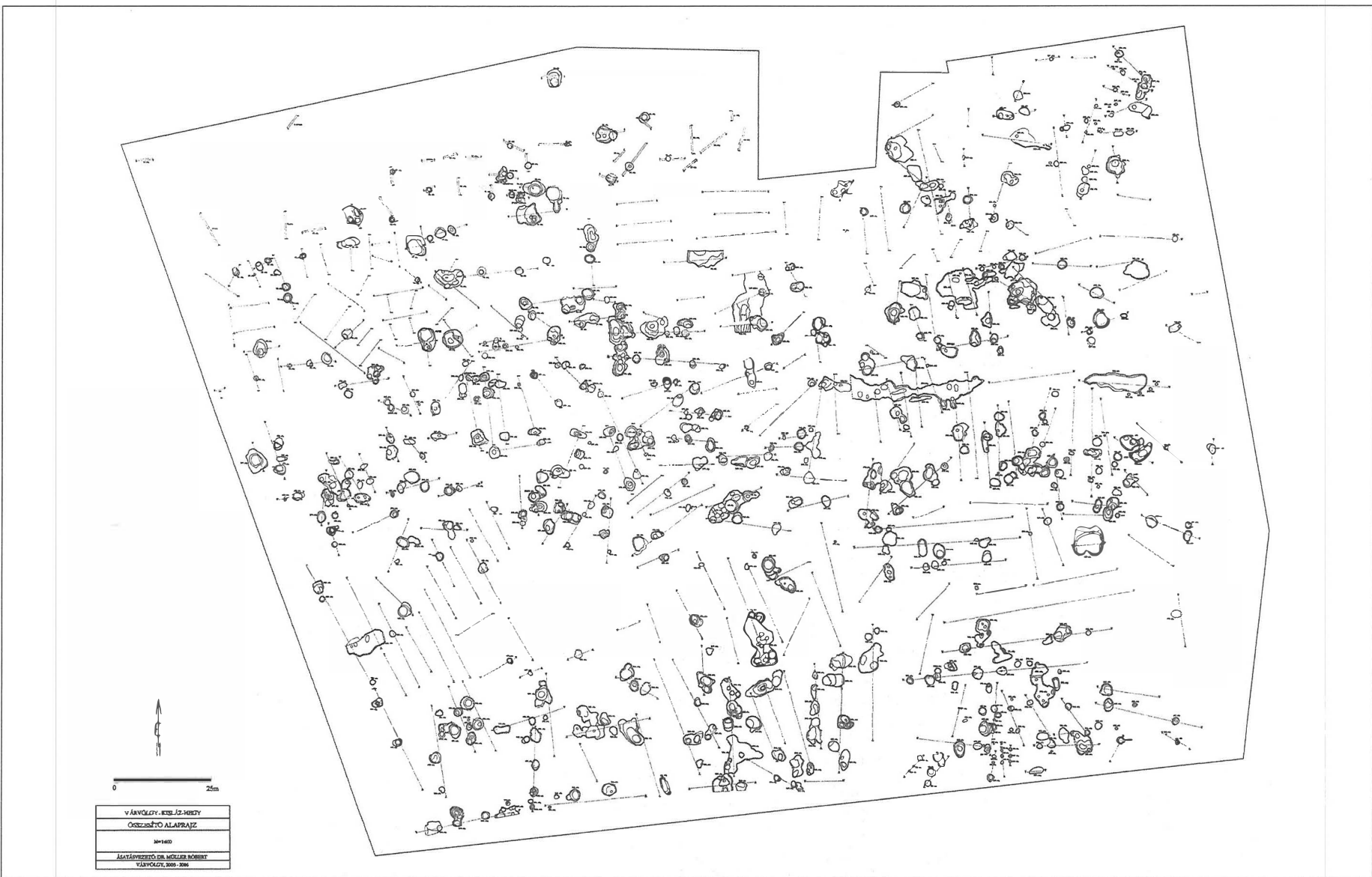
- PATAY 1990
PESTY 1864
PATAY, P.: Die Bronzegefäße in Ungarn. PBF II. 10. München, 1990.
PESTY F.: Helynévtár. Zala megye, Felsőzsid. Kézirat az Országos Széchenyi Könyvtárban.
- F. PETRES 1990
F. PETRES, É.: Die Bronzegefäße aus dem Depotfund von Nadap. In: Patay 1990. 87–93.
- PETÁNOVICS 2005
PETÁNOVICS K.: Régészet és néprajz – költészet és valóság. Zalai Múzeum 14. Zalaegerszeg, 2005. 299–310.
- ŘÍHOVSKÝ 1966
ŘÍHOVSKÝ, J.: K poznání sídlišních v kultuře středodunajských popelnicových polí. Zur Kenntniss der Siedlungsformen in der mitteldonauländischen Urnenfelderkultur. ČMM 15 (1966) 61–95.
- ŘÍHOVSKÝ 1982
ŘÍHOVSKÝ, J.: Lovčičky. Jungbronzezeitliche Siedlung in Mähren. Materialien zur allgemeinen und vergleichenden Archäologie 15. München, 1982.
- SZABÓ 2001
SZABÓ G.: Újabb eredmények és módszerek a Kárpát-medence késő bronzkori tárgyainak archaeometallurgiai vizsgálataiban. ΜΩΜΩΣ 1. Debrecen, 2001. 225–250.
- V. SZABÓ 2004
V. SZABÓ G.: Ház, település és településszerkezet a késő bronzkori (BD, HA, HB periódus) Tisza-vidéken. ΜΩΜΩΣ 2. Debrecen, 2004. 137–170.
- TOMPA 1928
VARGA 1986
TOMPA F.: A felsőzsidai lelet. ArchÉrt 42 (1928) 204–207.
VARGA M.: Vár völgy földrajzi nevei. In: Zala megye földrajzi nevei II. A Keszthelyi járás. Szerk.: Balogh L. – Ördögh F. Zalai Gyűjtemény 24. Zalaegerszeg, 1986. 46–52.
- VOSS 1991
VOSS, R.: Versuche zur Holzkohle- und Teergewinnung. In: Experimentelle Archäologie, Bilanz 1991. Archäologische Mitteilungen aus Nordwestdeutschland. Beiheft 6. Oldenburg, 1991. 393–398.

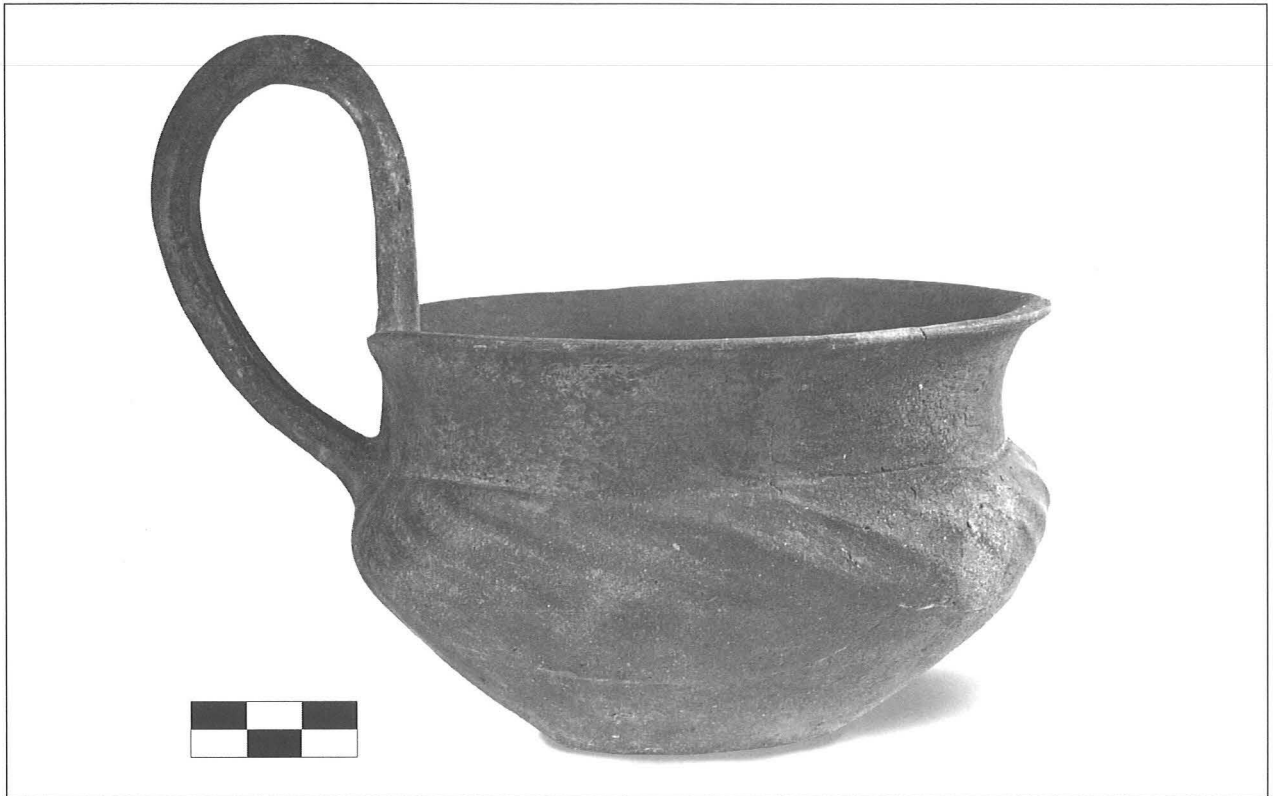
1. kép: Várköly, Nagyláz-hegy a 2003–2006-ban feltárt felülettel

Fig. 1: Várköly, Nagyláz-hegy with the surface unearthed in 2003–2006

2. kép: Várköly, Nagyláz-hegy a feltárt terület összesítő rajza

Fig. 2: Várköly, Nagyláz-hegy, the complex map of the unearthed territory

3. kép: Várvölgy, Nagyláz-hegy. Csésze, perem fölé magasodó füllel
Fig. 3: Várvölgy, Nagyláz-hegy. Cup with the handle pulled up over the rim

4. kép: Várvölgy, Nagyláz-hegy. Miniatűr edényke
Fig. 4: Várvölgy, Nagyláz-hegy. Miniature vessel

5. kép: Várvolgy, Nagyláz-hegy. Bronz kalapácskészlet

Fig. 5: Várvolgy, Nagyláz-hegy. Bronze hammer set

6. kép: Várvölgy, Nagyláz-hegy. Sütőtál
Fig. 6: Várvölgy, Nagyláz-hegy. Frying dish

7. kép: Várvölgy, Nagyláz-hegy. Ólomötvözetű bronzból készült balta
Fig. 7: Várvölgy, Nagyláz-hegy. Axe made of bronze alloyed with lead

8. kép: Várvölgy, Nagyláz-hegy. Bronz szűrőedény

Fig. 8: Várvölgy, Nagyláz-hegy. Bronze strainer

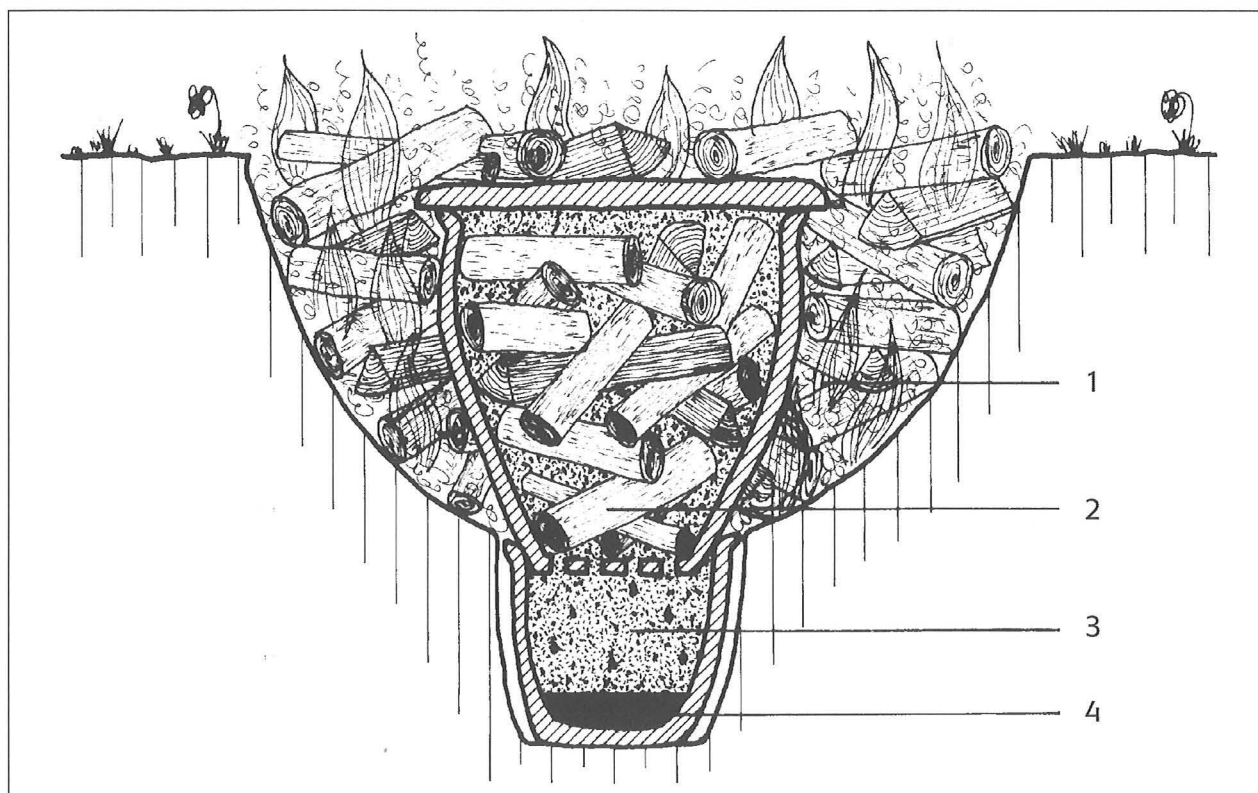
9. kép: Várvölgy, Nagyláz-hegy. Kerámiaszűrők töredékei

Fig. 9: Várvölgy, Nagyláz-hegy. Fragments of ceramic strainers

10. kép: Várköly, Nagyláz-hegy. Kátránylepárláshoz használt kerámia töredéke

Fig. 10: Várköly, Nagyláz-hegy. Fragment of ceramics used for tar distillation

11. kép: A kátránylepárlás rekonstrukciója. 1: tűz, 2: kátrány tartalmú fa, 3: kátránygőz, 4: folyékony kátrány

Fig. 11: Reconstruction of tar distilling. 1: fire, 2: wood-tar, 3: tar vapor, 4: liquid tar

Egry Ildikó

Előzetes beszámoló a Győr-Ménfőcsanak, Eperföldeken végzett megelőző feltárásról (2005–2006)

A Győr-Ménfőcsanak határába eső Eperföldeken 2005. április 6. és november 15., majd 2006. május 15. és október 10. között végeztünk megelőző feltárást. A lelőhely egy 16 hektár nagyságú, kereskedelmi célú beépítésre kijelölt terület, amely Győr DNY-i határában fekszik. Keletről a 83. sz. Pápa felé tartó műút, délről a főútból Gyirmótra leágazó bekötőút határolja. Nyugaton a Holt-Marcal (Öreg-Rába) meredeken leszakadó partfaláig tart, É-i irányban egy aszfaltos út választja el a Széles-földek régészeti lelőhely feltáratlan területeitől (1. kép).¹

A Ménfőcsanaktól a Holt-Marcal folyóig elterülő homokdombok régészeti gazdagsága régtől fogva ismert. Az elmúlt évtizedekben eperföldként hasznosított területről már a múlt század harmincas éveiben a földművelés során római kori és középkori cserepeket gyűjtöttek és egy szörvány kora bronzkori sírleletet is őrizt meg a Xántus J. Múzeum. A Holt-Marcal partján létesített Bolgárkertészeti földjén 1967-ben vízvezetéknek ástak árkot, ekkor kerültek felszínre az első sírok a kelta és római korból. Uzsoki András régész a leletmentés során tíz La Tène B korú kelta és hét 4. századi római sírt tárt fel. A sírok alatt egy kora vaskori veremház is napvilágra került.² 1992–93-ban a Ménfőcsanakot kikerülő 83. sz. út nyomvonalának építésekor a megelőző feltárások során a kelta és római temetőből további sírokat, kora vaskori és avar településnyomokat, Árpád-kori telephez tartozó gödröket, árkokat találtak.³

A feltárandó területnek a folyó felé eső 1/5 részét egy keskeny, aszfaltos út választja el az összefüggő szántóterülettől. Közvetlenül a Marcal parton 5 éve még egy fűrésztelep működött, korábban pedig itt volt a kertészet központi épülete. Ma ez a rész akácfával sűrűn benőtt, cserjés, bozótos terület.

Ildikó Egry

Preliminary report on the investment-led excavation at Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek (2005–2006)

Investment-led excavations were conducted at Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek between April 6 and November 15, 2005, and between May 15 and October 10, 2006. The site can be found on a territory of 16 hectares in the W part of Győr, and it is designated for the construction of a commercial building. Road no. 83 to Pápa borders it in the east and the side road forking off to Gyimrót runs along it in the south. It extends to the steep bank of the Holt-Marcal (Öreg-Rába) in the west, while an asphalted road separates it from the intact parts of the Széles-földek archaeological site in the north (Fig. 1).¹

The archaeological richness of the sand hills from Ménfőcsanak to the Holt-Marcal River has long been known. In the 30's of the last century, Roman period and medieval shards were collected on the territory used as a strawberry field in the past decades, and the Xántus János Museum preserves an early Bronze Age grave find from the same site. A trench was dug for a water channel on the land of the Bolgárkertészeti established on the bank of Holt-Marcal in 1967, when the first Celtic and Roman period graves were found. András Uzsoki conducted rescue excavations and unearthed 10 Celtic graves of a La Tène B age and seven Roman graves from the 4th century. A semi-subterranean house from the early Iron Age was also uncovered under the graves.² Further graves of the Celtic and Roman cemetery, Early Iron Age and Avar settlement traces and pits and trenches of a settlement of the Árpadian Period were found during the excavations preceding the construction of road no. 83 circumventing Ménfőcsanak in 1992–1993.³

1 Az Eperföldek lelőhellyel szomszédos Ménfőcsanak, Széles-földek lelőhely ásatási jelentése az ásató Egry Ildikón kívülálló okok miatt nem került be időben a KÖH Központi Adattárába így sajnos kimaradt a RKM éves jelentései közül. Ezen a lelőhelyen 2004-ben 2,6 ha területen végeztünk próbafeltárást. Az ásatás során 4 feltárási területen java rézkori (Balaton-Lasinja), késő rézkori (Boleráz), kora bronzkori (Kisapostag), késő bronzkori (urnmezős), kora vaskori (Hallstatt C) valamint késő vaskori (La Tène B-C), 3-4. századi római kori és kora avar településrészleteket, és egy kora vaskori birituális temető részletét tártuk fel. A Széles-földek területét az Eperföldek ásatási területtől egy 300 m széles, részben mélyen fekvő, vízenyős szántóterület, valamint egy fasorral kísért vízvezető árok választja el.

2 UZSOKI 1970, 17–55.

3 VADAY 1997, 11.

1 The excavation report on the Ménfőcsanak, Széles-földek site adjacent to the Eperföldek site did not arrive in the central archives of the KÖH for reasons beyond the control of Ildikó Egry the director of the excavation, and it was omitted from the annual reports published in the RKM. Test excavations were conducted on this site on a territory of 2.6 ha in 2004. Settlement fragments from the Middle Copper Age (Balaton-Lasinja), the Late Copper Age (Boleráz), the Early Bronze Age (Kisapostag), the Late Bronze Age (Urnfield), the Early Iron Age (Hallstatt C), the Late Iron Age (La Tène B-C), the Roman Period from the 3rd-4th centuries and the Early Avar Period and the fragment of an early Iron Age biritual cemetery were uncovered on four excavation territories. A 300 m broad partly low-lying waterlogged ploughed land and a water trench flanked with rows of trees separates the territory of Széles-földek from the excavation territory at Eperföldek.

2 UZSOKI 1970, 17–55.

3 VADAY 1997, 11.

A földtulajdonosok a könnyebb értékesítés reményében elhatározták, hogy nagyobb összefüggő területet tártnak fel, valamint régészeti felügyelettel humusolt kutatóárkok nyitásával tájékozódnak a kevésbé ismert részek régészeti fedettségéről. Ennek megfelelően jelöltük ki a 83. sz. úthoz kapcsolódva, azzal párhuzamosan a 10 m széles szelvényeket 200 m hosszúságban, köztük 10 m-es sávokat hagyva. A felületekről a humuszt a feltáráshoz kijelölt területen kívül eső, mélyen fekvő, talajvízzel borított és előreláthatólag később sem feltárható részekben kialakított depókba hordták. A sávok feltárása után a köztes részek humuszát rárakták a már feltárt területekre, így sikerült viszonylag kevés földmozgatással összefüggő felületet megkutatni. Az I., VI., VIII., IX., X. felület folytatásában a kutatóárkok területét a gyirmóti bekötőig meghosszabbítottuk. A 2005. évi ásati szezonban 26 800 m²-t tártunk fel és még ez év őszén megkezdjük a Marcal-part felé eső részek kihumuszoltatását is. A Marcal menti aszfaltos út K-i oldalán egy 10×250 m-es sávot nyitottunk; ekkor derült ki, hogy a homokdomb tetején az eddig megismert régészeti korokon kívül neolitik, kora bronzkori, kora vaskori és kelta telep, római kori telep, kora avar telep és késő avar temető valamint Árpád-kori falu előkerülése is várható.

A beruházókkal egyeztetve 2006 áprilisától a humusolást és a feltárást a terület Ny-i felében folytattuk, itt a kijelölt teljes felületről a középső, mélyen fekvő területre deponálva a földet. Ezen a részen a külön álló területi egységeket XI–XX. felületként jelöltük (2. kép). A várakozásnak megfelelően előkerültek a régészeti korszakok objektumai, de ebben az évben a munkát megnehezítette, hogy a 60-as években a területen működő Bolgárkertészeti oszlopszerkezetes üvegházainak cölöplyukai és egyéb építményeinek maradványai, üveg- és téglatörmelékek jelentős újkori bolygatással tarkították az amúgy is sűrűn fedett területet.

A 2005–2006. évi feltárások során a várhatóan beépítésre kerülő területnek kb. 40%-át, összesen 6,5 hektárt tártunk fel. További 20%-on olyan mélyen fekvő, mocsaras terület volt, mely jelenleg kutathatatlannak bizonyult. Győr Városrendezési terve szerint a Marcal-parttól az aszfaltos útig terjedő 3 ha-os „tartalékterület” egyelőre nem építhető be, de az itt feltárt XVII., XVIII. és XX. sz. kutatóárkok alapján a régészeti fedettségről pontos információkkal tudunk szolgálni a későbbi beruházóknak.

Neolitikum (dunántúli vonaldíszes kultúra)

A Marcal folyóhoz közel eső részen kiemelkedő homokháton, (XV. és XVI. felület) mintegy 4000 m² területen jelentkeztek a dunántúli vonaldíszes kultúra ÉÉK–DDNy tengelyű hosszúházainak oszlogpödrői és a házak hosszanti oldalát kísérő, viszonylag sekély gödörösorok és árkok. A homokdomb tetején összesen 7, egymás mellett szorosan elhelyezkedő ház alaprajzát sikerült az árkok és a köztük szórványosan meglévő oszlogpödrök alapján

A narrow asphalted road separates 1/5 of the excavation territory on the side of the river from the coherent ploughed field. A sawmill also operated on the bank of the Marcal five years ago and before it, the central building of the market garden had stood there. To date, this territory is a coppice with dense acacias and bushes.

In the hope of better market conditions, the owners of the land decided to have a larger coherent territory excavated and to open test trenches in which the scraping of the humus would be carried out by continuous archaeological inspection to get information about the archaeological coverage in the less known areas. Accordingly, 10 m broad cuttings were opened in a length of 200 m in parallel to road no. 83 leaving 10 m between them. The humus scraped off from this territory was deposited on deeper lying waterlogged territories, which would probably not be excavated. After the excavation of these zones, the humus of the territories between these zones was transported on the already unearthed territories, so a coherent surface could be investigated with relatively little earth transportation. In the continuation of surfaces I, VI, VII, IX and X, the trenches were extended until the side road to Gyimrót. A surface of 26800 m² was uncovered in the excavation season of 2005, and the scraping of the areas toward the bank of the Marcal was already started in the autumn of the same year. A 10 m × 250 m large zone was opened on the E side of the asphalted road along the Marcal. We found that beside the already known periods, settlements from the Neolithic, the Early Bronze Age, the Early Iron Age and the Celtic Period, a settlement of the early Avar period, a cemetery from the Late Avar period and a village from the Árpadian Period can be expected on the top of the sand hill.

As agreed with the investors, we carried on the scraping of the humus and the excavation in the W part of the territory from April, 2006. The earth was deposited on the central lower territory. Here, the individual units were marked as surfaces XI–XX (Fig. 2). As we had anticipated, the features of the archaeological periods appeared. The excavations were rather difficult this year since the postholes of the glass houses and the remains of other constructions and the glass and brick debris of the former Bolgárkertészeti added a significant modern disturbance to the densely covered territory.

About 40%, altogether 6.5 hectares were unearthed from the territory to be built in in 2005–2006. Twenty percent was a low-lying waterlogged territory, which could not be excavated. According to the development plan of Győr, the 3 hectares between the bank of the Marcal and the asphalted road was a “reserve territory” and it was not allowed to be built in, nevertheless, trenches XVII, XVIII and XX uncovered here provided exact information for the later developers on the archaeological coverage of this territory.

rekonstruálni, míg a házaktól északi irányba, kissé távolabb egy hosszúház kísérő árkok nélküli hármasszopsora rajzolódott ki (4. kép). A házak pontos szerkezetét és teljes méretét a lekopott talajfelszín és a későbbi bolygatások miatt (a kora vaskori és kelta telep házai és az avar temető is ugyanerre a területre esett) egy esetben sem tudtuk megfigyelni. A Holt-Marcfal felé eső feltáratlan részen a telep folytatódik, ezt támasztja alá, hogy az itt nyitott kutatóárokban (XX. felület) is találtunk vonaldíszes kerámiatöredékeket tartalmazó gödröket. A központi házcsoporttól délre a telepjelenségek elfogytak, a neolitikum idején itt talán kisebb tó lehetett.⁴ A kihumuszolt terület É-i és K-i részén elértük a település szélét, míg DNy-ra egy széles és mély, erődítés jellegű árokszakaszt tártunk fel, mely az árok formája, betöltődése és a többszörös szuperpozíciók alapján is a neolitikumhoz köthető.

A vonaldíszes kultúrához sorolt 112 objektum – tárológödrök és hosszanti árkok – leletanyaga nagyon szegényes volt, főként vastag falú hombártöredékekből valamint a kottafejes díszítésű kerámiák mellett néhány zselizi korszakba sorolható oldaltöredékből állt. Az árokban gyakoriak voltak a kiégett sövénylenyomatos faltapasztás-darabok, örlőkő- és kőbaltatöredékek, kovapattintékok valamint egy kisebb vörös okkerdarab is előkerült. Valószínűleg a XX. kutatóárokban feltárt, zsugorított helyzetben, mellékletek nélkül eltemetett gyermek sírja is a neolitikum leletanyagába tartozik.

A dunántúli vonaldíszes kultúra hasonló kiterjedésű lelőhelyei környékünkön az elmúlt évtizedben több helyen is feltárással kerültek elő. A most megkutatott ménfőcsanakai telep a Győr, Szabadrétdomb,⁵ Börçs, Nagydomb,⁶ Mosonszentmiklós, Pálmajor,⁷ Gyirmót, Borsódűlő⁸ és a már 50 éve ismert, mindössze 1 km-re lévő Győr, Pápai vám⁹ késő zselizi vonaldíszes leletanyagának sorába illeszkedik.

Korai bronzkor (kisapostagi kultúra)

Az Eperföldek ma már nem pontosítható részén, közel a Holt-Marcfalhoz, Kolonics János birtokán 1877-ben került elő egy kora bronzkorba tartozó temetkezés. A leírás alapján a sírban egy tölcséres nyakú, urna forma edénnyel és egy kis kétfülű, díszített bögrével együtt találták a csontvázat.¹⁰ Ezekon kívül még két bronz kartercs, két bronzspirál, egy nagyobb és egy kisebb bronz

Neolithic (Transdanubian Linear Pottery culture)

The postholes of the NNE-SSW oriented long houses of the Transdanubian Linear Pottery culture and the rows of the relatively shallow pits and trenches along the longer sides of the houses appeared on an approximately 4000 m² large territory on the sand hills close to the Marcal river (surfaces XV and XVI). The ground plans of altogether 7 houses were reconstructed close to one-another from the trenches and the scattered postholes between them on top of the sand hill. Somewhat farther from the houses in a northerly direction, the triple row of posts of a long house without trenches appeared. The exact structure of the houses and their complete measurements could not be observed because of the eroded surface and the later disturbances (the houses of the Early Iron Age and the Celtic settlements and the Avar cemetery were established on the same territory). The settlement continued on the territory at the Holt-Marcfal, which could not be excavated. This is supported by the fact that pits with linear pottery shards were found in the trench opened here (surface XX). South of the central row of houses, however, there were no more settlement features: a smaller lake could occupy this territory during the Neolithic.⁴ We found the edges of the settlement in the N and E parts of the scraped surface, while a broad and deep trench length reminding of a defence work was uncovered in the SW. According to the shape and filling of the trench and the multiple superposition, this could also be affiliated with the Neolithic.

The find material of the 112 features, storage pits and long trenches, affiliated with the Linear Pottery culture, was very poor. It was mostly composed of the fragments of thick-walled storage jars and shards with note-head ornaments and also a few wall fragments of the Zseliz phase. The trenches often contained burned daub fragments with wattle imprints, quern and stone axe fragments and flint chips, and a smaller red ochre lump was also found. The grave of a child buried in a crouched position without grave furniture in trench XX probably also belonged among the Neolithic finds.

Sites of similar extensions of the Transdanubian Linear Pottery culture have been uncovered at a number of places in our region. The Ménfőcsanak settlement discussed here can be fit into the row of the Győr, Szabadrétdomb,⁵ Börçs, Nagydomb,⁶ Mosonszentmiklós, Pálmajor,⁷ Gyirmót, Borsódűlő⁸ sites and the Győr,

4 Ezen a részen a humusz hirtelen rendkívül megvastagodott, a homokos altalaj 1,8 m mélyen jelentkezett. A kora Árpád-kori objektumok, kemencék a távolabbi részekhez hasonló mélységben, felszíntől 60–80 cm-re, a fekete humuszban kerültek elő, ennél korábbi leletanyag itt nem jelentkezett.

5 FIGLER 1993, 14.

6 FIGLER 1994, 6.

7 FIGLER 1996, 18; FIGLER 1997a, b. 19.

8 EGRY 2001a, 141; 2001b, 168.

9 MITHAY 1966; EGRY 1997, 30. EGRY, 1999, 206.

10 Győri Főgimn. Ért. 1876–77, 101.

4 The humus became extremely thick here and the sandy subsoil appeared in a depth of 1.8 m. Features of the early Árpadian Period, ovens were found in the black humus in a depth of 60–80 cm from the surface, in the same depth as in more distant areas. No earlier finds were recovered here.

5 FIGLER 1993, 14.

6 FIGLER 1994, 6.

7 FIGLER 1996, 18; FIGLER 1997a, b. 19.

8 EGRY 2001a, 141; 2001b, 168.

nyakperc is bekerült a területről a XJM régészeti gyűjteményébe.¹¹

2005-ben a kutatott terület középső részén, a XII. felületen találtuk meg a kispostagi kultúra további sírjait. A három, egymástól 10, illetve 25 m-re lévő sírban, az erősen zsugorított pózban elhelyezett elhunytak megközelítőleg azonos DNy-ÉK irányba feküdtek. Kettő esetben a földfelszínhez közel, közvetlenül a humusz alatt kerültek elő a csontvázak, sírgödört alig lehetett megfigyelni. A feltárásnak ezen a részén kelta, római és avar települési objektumok, árkok nagy számban voltak, így elképzelhető, hogy további, sekély mélységbe ástott sírok már a korábbi bolygatások során elpusztultak. A 996. sz., bal oldalára fektetett gyermek mellett semmilyen melléklet nem volt, míg a 971. sz. sírban fekvő fiatal felnőtt arca elé tett kezeinél egy négyszögletes, sarkainál átlukasztott, függesztszre is alkalmas díszített edénykét,¹² egy kagylót és egy kis átfúrt fosszilis csiga amulettet találtunk (5. kép A).

A harmadik, 1647. sz. sírt az előzőeknél jóval mélyebbre ásták. A fejfel DDNy irányba fordított csontváz zsugorított pózban, jobb oldalán feküdt. A sírgödör K-i sarkába, a lábfejek elé egy kis bögrét helyeztek. A sír felszedésekor a csontváz jobb oldali bordái között egy 9,5 cm hosszú, tokos végű, meghajlított hegyű aranytű került elő (5. kép B). Ez a tűtípus gyakori az Aunjetitz kultúra leletanyagában, de hasonlók előfordulnak bronzból a Kárpát-medencében is.¹³ A sírok a feltárási terület széléhez közel estek, így, ha a későbbiek során itt földmunkákra kerül sor, további sírok előkerülésére lehet számítani.

A kispostagi népesség településéhez tartozó objektumok a síroktól Ny-ra, a Marcal-part felé az egész feltárási felületen, egymástól nagyobb távolságra elszórtan mindenütt előkerültek. A különböző méretű tárológödörök között voltak jelentős mélységű méhkas alakúak és szabálytalan körvonalú, sekélyebbek is. Közülük néhány betöltésében nagy mennyiségű folyami kagylóléjat találtunk. Az Eperföldeken ebből a korszakból épületre vagy árokra utaló nyom nem volt. A tárológödörökből tekercselt pálcikával kialakított mészbetétes mintákkal díszített finom kidolgozású poharak, korsók töredékei mellett a durva házikerámia seprűzéssel díszített oldal-töredékei, valamint megmunkált csont- és agancseszközök is nagy számban kerültek felszínre.

A közvetlen környéken végzett korábbi kutatásaink során a kispostagi kultúra leletei hasonló eloszlásban kerültek elő. A ménfőcsanakai Bevásárlóközpont terü-

Pápai vám⁹ site situated only 1 km away from here, which has been known for 50 years. All these sites contained late Zseliz Linear Pottery find materials.

Early Bronze Age (Kispostag culture)

An Early Bronze Age burial was found on János Kolonics's land close to the Holt-Marcal in 1877. The exact location cannot be determined within Eperföldek. According to the description, the grave contained an urn-shaped vessel of a funnel-shaped neck and a small two-handled decorated cup beside the skeleton.¹⁰ Furthermore, two bronze arm spirals, two bronze spirals, a larger and a smaller bronze torques are kept in the collection of the XJM from this territory.¹¹

In 2005, some more graves of the Kispostag culture were found on surface XII in the central part of the investigated territory. The three graves lay 10 and 25 m from each other. The dead lay in a strongly crouched position in an approximately identical SW-NE direction. In two cases, the skeletons lay close to the surface directly under the humus and the discolouration of the grave could barely be observed. In this part of the excavations, there were many Celtic, Roman and Avar settlement features and trenches, so the shallower graves had been destroyed during earlier disturbances. There were no finds beside the child laid on the left side in burial no. 996, while a small quadrangular suspension vessel with holes at the corners¹² and a small perforated fossil snail amulet were found at the hands raised in front of the face of a young adult in grave no. 971 (Fig. 5 A).

The third grave no. 1647 was dug much deeper than the above ones. The crouched skeleton lay on the right side with the head toward SSW. A small cup was placed in the E corner of the grave in front of the feet. A 9.5 cm long, socketed gold pin with a bent point was found between the ribs on the right side (Fig. 5 B). This pin type was frequent in the find material of the Aunjetitz culture and similar ones prepared from bronze occurred in the Carpathian Basin as well.¹³ The graves lay close to the edge of the excavation territory. If further earth movement would be carried out in this region, some more graves can be expected.

The features of the settlement of the Kispostag population appeared far from each other scattered on the entire excavation territory W of the graves toward the bank of the Marcal. The storage pits of diverse

11 GALLUS-MITHAY 1942, 6., III. t. 1-7.

12 Az edény közeli párhuzamait közli Kalicz Nándor Szihalomról és Szelevényről, a hatvani kultúra lelőhelyeiről. KALICZ 1968, LXXIV. t. 1 a-b, 3 a-b, CXI. 2 a-b.

13 A ménfőcsanakai kora bronzkori leletanyag (beleértve a Bevásárlóközpont és a Széles-földek feltárási leleteit is) feldolgozását Melis Eszter végzi.

9 MITHAY 1966; EGRY 1997, 30. EGRY, 1999, 206

10 Győri Főgimn. Ért. 1876-77, 101

11 GALLUS-MITHAY 1942, 6., Pl. III. 1-7

12 Nándor Kalicz published the close analogues of the vessel from Szihalom and Szelevény from the sites of the Hatvani culture. KALICZ 1968, Pl. LXXIV. 1 a-b, 3 a-b, CXI. 2 a-b

13 Eszter Melis analyses the Early Bronze Age finds from Ménfőcsanak (including the finds of the Shopping centre and the Széles-földek sites).

letén¹⁴ néhány tárológödör mellett, nagy felületen, objektumok nélkül, rétegből gyűjtött kerámiatöredékek nagyobb – a római kori út területén végzett tereprendezésnek áldozatul esett – településre, esetleg temetőre engednek következtetni. Ugyancsak jelentős településkoncentráció lehetett a Ménfőcsanak, Széles-földek lelőhelyen, ahol két, egymástól 200 m távolságban lévő feltárási felületen is nagy számban találtunk gazdag leletanyagot tartalmazó zárt objektumokat. Jelenlegi ismereteink szerint ebben az időszakban a Holt-Marcál mente az M1 autópálya nyomvonaláig¹⁵ összefüggően lakott lehetett; és az elmúlt évek topográfiai kutatásai és feltárási alapján ugyanez mondható a Ny-ra, Gyirmót felé eső területekre egészen Koroncóig.¹⁶

Kora vaskor (Hallstatt C-D – La Tène A)

A kutatási területen az első kora vaskori objektumok Uzsoki András 1967–68-as leletmentésekor kerültek elő. 2005. évi feltárásunk során az általa megfigyelt, a betöltésből gyűjtött kerámiatöredékek alapján Ha C időszakba sorolható veremházról mintegy 20 m-re újabb veremházakat és tárológödröket, valamint cölöplyukakat bontottunk ki. Betöltésükben sok tál- és fazéktöredék, állatcsont volt.¹⁷

A 2005. évi feltárási szezonban megkutatott 83. sz. út melletti kelta és római temető területén, 1400 m²-en előkerült 4 kora vaskori ház és több cölöpszerkezetes építmény (köztük tárológödrök) egy tanyaszerű gazdasági egységhez tartozhattak. Hasonló jellegűek lehetnek az innen kb. 250 m-re K-re lévő Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont lelőhelyen 1997-ben feltárt objektumok, vagy az ugyanilyen távolságra É-ra eső Ménfőcsanak, Széles-földeken 2004-ben megtalált gödör csoport. A Széles-földeken részlegesen feltártuk a korszak birituális temetőjét is.¹⁸ Az M1 nyomvonalán Jerem Erzsébet tárt fel Hallstatt D időszakba tartozó objektumokat.¹⁹

A 2006. évi ásati szezonban a Marcal-parthoz közeli XV. felületen újabb kora vaskori telepjelenségeket bontottunk ki. A kisebb-nagyobb tárológödrök betöltésében széles szájú tálak, kantharos forma korsótöredékek, csillagos díszítésű fültöredékek, állatcsontok voltak. Egy csoportban felszínre kerültek a földbe mélyített veremházak is. Az egyik típus megközelítőleg kör alakú,

measurements were rather deep beehive-shaped pits or shallower ones of irregular outlines. A few contained many fluvial bivalve shells. At Eperföldek, there was no trace of buildings or trenches from this period. The fragments of finely finished cups and jugs decorated with encrustation prepared with reeled sticks, wall fragments of household ceramics decorated with brooming, and many bone and antler tools were recovered from the storage pits.

The finds of the Kisapostag culture were found in the same distribution during former investigations in the close environment. Beside a few storage pits, shards collected on a large surface without the appearance of features implied the existence of a settlement or a cemetery, which had fallen victim to the landscaping carried out on the territory of the Roman Period road, at the Ménfőcsanak, Shopping Centre site.¹⁴ A significant settlement concentration could also exist at the Ménfőcsanak, Széles-földek site, where closed features with rich find materials were found in large numbers on the two excavation territories lying 200 m from each other. As far as we know, the zone along the Holt-Marcál until the track of highway M1¹⁵ formed a coherent settlement area in this period, and the same can be said about the territory in the W toward Gyirmót until Koroncó according to recent topographic investigations and excavations.¹⁶

Early Iron Age (Hallstatt C-D – La Tène A)

The first Early Iron Age features appeared on the investigated territory during András Uzsoki's rescue excavations in 1967-68. In 2005, about 20 m from the semi-subterranean house, which he dated from the Ha C period from the shards collected from the filling, further semi-subterranean houses, storage pits and postholes were uncovered. The fillings contained many bowl and pot fragments and animal bones.¹⁷

The 4 Early Iron Age houses and numerous post constructions with storage pits between them unearthed on the territory of the Celtic and Roman cemeteries excavated along road no. 83 in the 2005 excavation season could belong to an economic unit similar to a farmstead. The features unearthed at the Ménfőcsanak Shopping Centre site in 1997 about 250 m E of here and the pit group unearthed at Szélesföldek in 2004, which is approximately the same distance toward N, could be of similar features. The biritual cemetery of the

14 EGRY-SZŐNYI-TOMKA-VADAY, 1997, 72.

15 Elszórtan gödrök kerültek elő az M1 nyomvonal feltárás során is. NÉMETH-SZŐNYI-TAKÁCS-TOMKA 1993, 12-14.

16 Gyirmót, Borsó-dűlő területén 2000-2003 között a kisapostagi kultúra nagyobb települését tárták fel. EGRY 2003, 168.

17 A ménfőcsanaki feltárásokon (Bevásárlóközpont, Széles-földek, Eperföldek) előkerült kora vaskori leletanyag feldolgozását Đurkovič Éva végzi Phd. munkája keretében.

18 A 2004-es feltárás során a 83. sz. útra merőlegesen, egymástól 10-15 m-re nyitott szelvényekben kerültek elő a sírok. Várható, hogy a köztes részeken is lesznek temetkezések, ezek feltáráására a terület beépítését megelőzően végzendő ásások során kerülhet majd sor.

19 TOMKA 1994, 380.

14 EGRY-SZŐNYI-TOMKA-VADAY, 1997, 72

15 Scattered pits were found during the excavations in the track of highway M1: NÉMETH-SZŐNYI-TAKÁCS-TOMKA 1993, 12-14

16 A larger settlement of the Kisapostag culture was unearthed on the territory of Gyirmót-Borsó-dűlő in 2000-2003, EGRY 2003, 168

17 Éva Đurkovič analyses the early Iron Age materials uncovered at Ménfőcsanak (Shopping Centre, Széles-földek, Eperföldek) within the frames of her PhD thesis.

középoszlopos építmény, belső területét csak kissé mélyítették földbe, padlója nem volt tapasztott. A nagyobb, lekerekített sarkú, négyszögletes és a felszínről 0,8–1 m-re földbe mélyített házak szerkezetét 6 oszlop alkotta, aljukat több rétegben tapasztották. Felmenő faluk is tapasztott lehetett, az oszlopgödrökben átégett omladékot találtunk. Mindkét építmény leégett, betöltésük alsó harmada sűrű-vörös fahamuval töltődött, az 1330. sz. ház sarkában a hamuban ép kis bögre volt. Ugyanennek a háznak a középrészénél egy kemence jellegű tüzelőberendezés vált ismertté. A hasított kövekkel körbe rakott tüzelőgödör közepén egy lesimított felületű, tömör félgömb formájú agyagtömb feküdt (6. kép). Külső része vörösen átégett, a belsejében az agyag kiégetetlen maradt. Úgy tűnik, nyitott tüzelőhely volt, az átforrósodott agyagtömb mint „cserépkályha” tartotta és sugározta a meleget. A kora vaskori házakban nem ritka a központi tűzhely, vagy épített kemence,²⁰ míg a későbbi kelta vagy római kori veremházak belső terében ilyenekkel elvétve találkozunk. A házak melletti tárológödrökben ép edények is előkerültek, az 1280. sz. objektumban egy hordó formájú edényt találtunk (7. kép B). Ez a kerámiából készített edényforma a késő rézkortól ismert, a késő bronzkorból Szigligeten előkerült példány kapcsán pedig Horváth László írt részletesen a típus előzményeiről és rekonstruálta használatát.²¹ Azóta újabb hasonló edények váltak ismertté szarmata településekről.²² A szigligeti köpülőedénytől az Eperfüdöken talált hordóedény méretében (jóval nagyobb, űrtartalma 10 liter) és abban is különbözik, hogy kerek nyílásába nem fér bele a kéz és belsejében nincsenek a köpüléshez kialakított „bütykök”. Bizonyára folyadék tárolására használhatták, de más funkcióval.

Késő vaskor (*La Tène B₂ - C*)

1967–68-ban Uzsoki András a tsz Kertészetben 1800 m hosszúságban ásott vízvezetékárokban egy 150 m-es szakaszon 10 *La Tène B* korú temetkezést tárt fel. Ugyanakkor a tsz Málnasavanyító és Tartósítóüzemének területén, valamint az ezt körülvevő vízvezető csatornaárok ásása közben is előkerültek csontvázas és hamvasztásos kelta sírok.²³ 1993-ban a 83. sz. műút nyomvonalára a Savanyító és a Kertészet közötti területen, a Kertészet vízvezetékével közel párhuzamosan, attól mintegy 80 m-re épült meg. Megelőző feltárása során további kelta sírok kerültek felszínre.²⁴ 1997-ben a Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont területén, a 83. sz. úthoz kapcsolódó felületen a temető további 43 sírját bontottuk ki.²⁵ 2003-ban a Bevásárlóközpont és a Savanyító melletti Burkus-földeken épülő lakópark megelőző feltárásakor újabb 54 temet-

period was also unearthed at Széles-földek in 2004.¹⁸ Erzsébet Jerem uncovered features from the Hallstatt D period in the track of highway M1.¹⁹

Some more Early Iron Age settlement features were unearthed on surface XV close to the Marcal bank in the 2006 excavation season. The fillings of the smaller and larger storage pits contained broad-mouthed bowls, kantharos-like jug fragments, handle fragments with star ornaments and animal bones. Semi-subterranean houses were also found in a cluster. One of the types was approximately round with a central post. The interior was only slightly sunk into the earth and the floor was not plastered. The larger quadrangular houses of rounded corners were dug into the earth to a depth of 0.8–1 m, and 6 posts supported the roof. The floors were usually plastered in several layers. The vertical walls were probably also plastered: burnt debris was found in the postholes. Both buildings burned down, their lower thirds were filled in with grey-red wood ash and a small intact cup was found in the ashes in the corner of house no. 1330. An oven-like firing facility was also found in the centre of this house. A solid hemispherical clay block of smoothed surfaces lay in the centre of the firing pit surrounded with split stones (Fig. 6). The exterior was burnt to a red colour, while the clay was not burnt in the interior. It must have been an open firing place and the hot clay block preserved and radiated the heat like a “stove”. Central hearths or ovens have often been observed in Early Iron Age houses,²⁰ while they only sporadically occur in the interiors of later Celtic or Roman period semi-subterranean houses. Intact vessels were also found in the storage pits beside the houses: a barrel-shaped vessel was found in feature no. 1280 (Fig. 7. B). This pottery shape was known from the Late Copper Age, and László Horváth wrote in details about the antecedents of the type and reconstructed its use after an item recovered from the Late Bronze Age site at Szigliget.²¹ Since then, similar vessels have been reported from Sarmatian settlements as well.²² The barrel-shaped vessel from Eperfüdök differs from the churn from Szigliget in its measurements (it is much larger, its content is 10 litres) and in that the round opening is too small for the hand and there are no knobs on the interior to help churning. It was certainly used for liquid storage but with a different function.

Late Iron Age (*La Tène B₂ - C*)

In 1967–68, András Uzsoki unearthed 10 *La Tène B* period burials in a 150 m long stretch of a 1800 m long

20 BUJNA-ROMSAUER 1984; JEREM 1984, 152–156.

21 HORVÁTH 1974

22 VADAY 1989, 337, Taf.: 114, 115.

23 UZSOKI 1970

24 VADAY 1997, 11.

25 EGRY-SZŐNYI-TOMKA 2001, 30.

18 The graves were found in cuttings opened in perpendicular at road no. 83 at a distance of 10–15 m from each other in 2004. Further graves can probably be expected on the territories between the cuttings. They will be unearthed during the excavations preceding the building in of the territory.

19 TOMKA 1994, 380

20 BUJNA-ROMSAUER 1984; JEREM 1984, 152–156

21 HORVÁTH 1974

22 VADAY 1989, 337, Taf.: 114, 115

kezést találtunk. A gazdag melléklettel ellátott sírok alapján feltételezhető volt további, a temetőhöz tartozó sírok előkerülése a 83. sz. műúttól Ny-ra eső Eperföldeken is. A feltárás során kiderült, hogy a temető kiterjedése a várákosokat jóval meghaladta, a temetőhöz tartozó legszélső sírok az Uzsoki A. által feltártaktól Ny-ra, több mint 100 m-re kerültek elő. Jelenleg a korábbi feltárásokkal együtt a kelta temető kiterjedése kb. 2,5 hektár, összesen 277 sír vált ismertté, ebből 110 tartozik az Eperföldek területéhez (3. kép).²⁶ A legkorábbi sírok biztonságosan a La Tène B₂ időszakból keltezhetőek, de néhány sír alapján nem kizárt, hogy a már korábban itt élő „Hallstatt–kelta” lakosság megérte a Kr. e. 5. sz. első felében, a nagy kelta vándorlás idején ide érkező kelta népcsoportokat.

A temető egyik sajátossága a sírokat keretező négyzetes árkok nagy száma. (9. kép A) Eltérő méretekben, egymáshoz kapcsolódva vagy önállóan, különböző rendszereket alkotnak a temetőn belül.²⁷ A kerítőárok kivül, azok vonalát követik az árok nélküli sírok. A sírok leletgazdagsága nincs arányban az árkok méretével. Úgy tűnik, a legnagyobb sírkeretek időben a legkorábbiak és a méretek háttérében a kezdeti „területi helybőség” és családi tiszteletadás lehetett meghatározó. Az antropológiai vizsgálatok várhatóan segítenek majd a rokoni kapcsolatok feltérképezésében is.²⁸ Eddig egy csontvázon találtunk orvosi beavatkozásra utaló nyomot, az 521. sz. sírban fekvő fiatal nő koponyáján trepanációt végeztek, melynek technikája megegyezik az ausztriai Traisental vidéken (Guntramsdorf, Katzelsdorf) előkerült azonos korú kelta lékelt koponyaleletekkel.²⁹ A sírkeretek része volt a „jelző”, számos sírban találtunk nagyméretű faragott köveket, amelyek eredetileg a sírkamrák tetején állhattak.

Az Eperföldeken feltárt birituális nekropoliszban 11 sír hamvasztásos rítusú volt, számarányát tekintve itt jóval kevesebb, mint a temető korábban megkutatott K-i részén (Burkus-földek) ahol 50-50% volt a rítusok közti megoszlás. A hamvasztásos férfisírokban megtaláltuk az összehajtogatott vaskardot és a máglyán összeolvadt vasfegyvereket, a nőknél rendszerint csak néhány bronz- és vasfibula volt a szórt hamvak mellett. A csontvázas temetkezéseknél a sírmélység az egészen sekélytől a 1,5–2 m-ig nagyon változó. Sok esetben megfigyelhető volt a koporsó, vagy az ennél is vastagabb fűrönkökből összeállított sírláda. A sírokból előkerült fegyverek és ékszerek

water trench on the territory of the TSz garden. At the same time, Celtic inhumation and cremation graves were discovered during the digging of the trenches of water channels on the territory of the TSz Málnasavanyító and Tartósítóüzem.²³ In 1993, the track of road no. 83 was built on the territory between the Savanyító and the Garden, about parallel to the aqueduct of the Garden about 80 m from it. The investment-led excavations unearthed further Celtic graves.²⁴ Forty-three more graves of the cemetery were uncovered on the territory of Ménfőcsanak, Shopping Centre on a territory adjacent to road no. 83 in 1997.²⁵ Fifty-four more graves were discovered during the excavations in Burkus-földek next to Savanyító preceding the construction of a residential district. The graves with rich grave furniture implied the existence of more graves of the cemetery at Eperföldek W of road no. 83 as well. We found that the extent of the cemetery significantly surpassed our expectations: the last graves were found more than 100 m W of the ones unearthed by A. Uzsoki. To date, the extent of the Celtic cemetery is about 2.5 hectares, where 277 graves have been unearthed, from which 110 came from Eperföldek (Fig. 3).²⁶ The earliest graves can certainly be dated from the La Tène B₂ phase, although a few graves allow that the earlier “Hallstatt–Celtic” population survived in the first half of the 5th century BC and met the Celtic populations that arrived at the time of the great Celtic migration.

A special feature of the cemetery is the large number of quadrangular ditches enclosing the graves (Fig. 9 A). They have diverse measurements, they are joined or separate, forming various structures within the cemetery.²⁷ Outside the framing ditches, the graves without trenches follow the lines of these ditches. The richness of the grave furniture is not linked with the sizes of the ditches. The largest grave gardens seem to have been the earliest ones, and the initially large free space and the honour given to the family explain the measurements. The anthropological analyses will probably help to determine the kinship system.²⁸ Traces of medical intervention were found on a single skeleton: a trepanation was made on the skull of a young woman lying in grave no. 521. Its technique is identical to the Celtic

26 Az Eperföldek feltárás kelta temetőrészletének teljes feldolgozása és elemzése a korábbi, Bevásárlóközpont és Burkus-földek, Savanyító és a szórvány lelőhelyek leletanyagával együtt készül. Az 1993–1994-ben, a 83. sz. úton feltárt 34 sírt az ásató Vaday A. kívánja publikálni, így a temető értékelése e munka megjelenésével válhat teljessé.

27 A kerítőárok a korábban feltárt temetőrészletekben is nagy számban előfordultak, de méretükben, rendszerükben területenként jelentős eltéréseket mutatnak.

28 Az antropológiai vizsgálatok elvégzését Kristóf Lilla, Köller Kitti, Kővári Ivett és Hajdu Tamás antropológusok vállalták.

29 CZIGÁNY–EGRY 2007, 37–44.

23 UZSOKI 1970

24 VADAY 1997, 11

25 EGRY–SZŐNYI–TOMKA 2001, 30

26 The complex analysis of the Celtic cemetery fragment at Eperföldek will be carried out together with the finds of the Shopping centre, the Burkus-földek, the Savanyító sites and the stray finds. Andrea Vaday intends to publish the 34 graves she unearthed on road no. 83 in 1993–1994 so the analysis will be complete with the publication of her study.

27 Framing ditches appeared in large numbers in the earlier unearthed cemetery fragments as well, although significant regional differences can be observed in their measurements and structures.

28 Lilla Kristóf, Kitti Köller, Ivett Kővári and Tamás Hajdu anthropologists will carry out the anthropological analyses.

alapján általános jómódra következtethetünk, szinte mindenkinék kijárt a karikaékszer-garnitúra, a fibulák a korban divatos duxi, münsingeni típusok variánsai vagy a karikás-állatfejes fibulák, melyek különböző méreteken is előfordulnak. Ugyancsak gyakoriak a bronz dróthuzalból vagy fonatból készült nyakperek, amfóra alakú üvegpasztagyöngy nyakékek (9. kép B, C). A vasékszerek a nedves talajban sajnos gyakran teljesen megsemmisültek. A sírokban átlagosan 3–4 nagyméretű váza- vagy palackforma edényt helyeztek, de nem ritkák a tálak és fazekak sem. Az állatmelléklet a disznókoponya vagy farrész, de két esetben egy teljes sertést tettek útravalónak a sírba. A temetőben ritka az együtt temetés, annál gyakoribb a rátemetkezés, amikor a korábban eltemetett koporsótól odébb lökték, vagy a csontokat a sírgödörben összetolták, így készítve helyet a később elhunytak (9. kép D; 10. kép). A sírokat sok esetben kirabolták, a felszínen jól látható sírdombok alapján a pontos hely sokáig kikövetkeztethető lehetett, de volt, hogy a sírkerítő árkon belül „keresőárkot” ástak. A római kori út és útkísérő árkok készítése idején már a földfelszínen kevés látható nyoma maradt a kelta síroknak, de a hagyomány bizonyára közre játszott abban, hogy a 4. században a római népesség ugyanitt alakította ki temetőjét.

A temetőtől Ny-ra, a homokdomb tetején a La Tène B–C korú település veremházai is előkerültek. 1947-ben jelen kutatásunk területén, az akkori Kolonics-tagon a Marcal felé eső meredek falban egy hulladékgyödrt tártak fel, amelyből késő vaskori leletanyag került elő.³⁰ A XVII. és XVIII. valamint a XX. felületen kibontott 7 veremház is azt igazolja, hogy a kelta korban egészen a folyópartig laktak a homokdombot. A feltárási területen összesen 34 földbe mélyített aljú házat tártunk fel (8. kép). A házak nem alkottak utcasort vagy rendszert, a temetőtől Ny-ra lévő 4 ha területen elszórtan, egymástól 20–50 m távolságra helyezkedtek el. Leggyakoribb a 2 ágasfás-szelemenés típus, de előfordulnak 3 illetve 4 tartóoszlopos szerkezetű épületek is, mélységük a jelenlegi felszíntől számítva 0,70–1,5 m között váltakozott, tüzelőberendezésük nem volt. Betöltődésük általában erősen faszenes, hamus, kevés leletanyagot, kisebb agyagpoharakat, tálakat, szövőszéknehezékeket és állatcsontot tartalmazott. A házak között mindössze egy kelta korú szabadtéri kemence romjait találtuk. A település szerkezete különbözik a temetőtől É-ra és Ny-ra korábban megismert települési csoportoktól³¹ és ugyan-

trepanned skull finds of the same age from the Traisental region in Austria (Guntramsdorf, Katzelsdorf).²⁹ Grave markers also belonged to the grave gardens. We found large carved stones in many graves, which could originally stand over the grave chambers.

There were 11 cremation graves in the biritual necropolis uncovered at Eperföldek. It was significantly less than in the earlier investigated E part of the cemetery (Burkus-földek), where the rites were distributed in 50-50%. We found the bent ironswords and the iron weapons that melted on the pyre in the cremation burials of males, while there were only a few bronze and iron brooches at the scattered ashes of women. The depth of the inhumation graves ranged from the very shallow to 1.5–2 m deep ones. In many cases, coffins or burial cases built of thicker logs could be observed. The weapons and the jewellery recovered from the graves attest to a relative welfare: nearly everybody was given a set of ring jewellery, variants of the fashionable Dux and Münsingen type brooches and ones with rings or animal heads, which occurred in diverse sizes. Torques made of bronze wires or twisted wires and necklaces composed of amphora-shaped glass paste beads also frequently occurred (Fig. 9 B, C). Regrettably, the iron jewellery often completely perished in the wet soil. Three or four large vases or flask-shaped vessels were placed in the graves in average, and bowls and pots were also often found. The animal grave-goods were the skulls or the hindquarters of pigs and in two cases the complete pig was placed in the grave to serve as food on the journey. Double burials rarely occurred, while superposition was frequently met, when the earlier body was pushed aside together with the coffin, or the bones were swept together in the shaft to make place for the next deceased (Fig. 9 D; Fig. 10). The graves were often robbed. The exact places of the graves could be determined for a long time from the apparent grave mounds. In a few cases, a “search trench” was dug within the framing ditch. Few traces of the Celtic graves could have been left by the time the Roman road and the trenches along it were constructed. Nevertheless, tradition must have contributed to the circumstance that the Roman population opened a cemetery at the same place in the 4th century.

The semi-subterranean houses of the La Tène B-C period settlement were also found on top of the sand hill W of the cemetery. In 1947, a refuse pit with finds from the Late Iron Age was unearthed on the territory of the actual investigation area on the former Kolonics-tag in the steep wall facing the Marcal.³⁰ The seven semi-subterranean houses uncovered on surfaces XVII, XVIII and XX prove that the sand hill was inhabited in the Celtic period down to the river. In total, 34 semi-subterranean houses were unearthed on the excavation

30 MITHAY 1956, 67.

31 A ménfőcsanakai Bevásárlóközpont és 83. sz. út lelőhelyeken előkerült kelta házakkal Tankó Károly foglalkozott Phd. disszertációjában: TANKÓ 2005. A Széles-földek lelőhely kelta házai a feltárási jellegéből adódóan egymástól távoli kutatóárkokban kerültek elő, így településformára vonatkozó következtetésekre egyelőre kevésbé alkalmasak. (Ld. 1. jegyzet!) Az mindenesetre megállapítható, hogy mind a Bevásárlóközpont, mind a Széles-földek lelőhelyen a házak közelebb vannak egymáshoz, a házcsoportok szorosabb egységet alkotnak, míg az Eperföldeken sokkal szórtabban helyezkednek el.

29 CZIGÁNY-EGRY 2007, 37–44

30 MITHAY 1956, 67

csak eltér az ezen a területen megtelepedett késő hallstatt-kelta népesség fentebb ismertetett objektum-együttesétől is.

Római kor (11. kép)

2005-ben a 83. sz. út mellett nyitott felületek feltárása során késő római, 3–4. századi temető sírjai kerültek elő.³² Ezen a részen folytatódott az a Ny–K irányú, kavicsozott út is, melynek nyomvonalát már az 1995–97. évi, Bevásárlóközpont területén végzett ásatáson lokalizáltuk.³³ Az utat kísérő árkok a most kutatott részen egy nagyobb, négyszögletes teret kerítve kiszélesedtek, a sírok az árkokon belül, az út két oldalán, azzal közel párhuzamosan feküdtek. 64 csontvázas és 11 hamvasztásos temetkezés került napvilágra, többségük mélyre ásott sírgödörben, néhányánál padkát is meg lehetett figyelni. A hamvasztásos sírok közvetlenül a humusz alatt, sekély sírgödörben voltak, a hamvasztás közös égetőhelyen történt. A máglya maradványait a hamvakkal és a szegényes mellékletekkel együtt rakták a kör alakú gödörbe. Ezeket a sírokat 3–4 m átmérőjű, egy helyen nyitott körárokokkal vették körül. A korhasztásos temetésnél koporsóban, vagy textilbe csavarva tették az elhunytat a sírgödörbe. Egy esetben, a sírgödör aljában habarcsos kötőanyagba fektetett több, lapos faragott kőből halotti fekhelyet alakítottak ki, egy külön kőből készített „párnával”. Sajnos ezt a sírt is kirabolták, sok másikkal együtt. A sírban általános a háton fekvő, nyújtott póz, a karokat könyökben hajlítva a medencére, vagy a mellkasra helyezték. A temetkezések melléklete 1-1 egyfülű korsó, behúzott peremű szürke tálak szárnyascsontokkal, kis bögre, fáltenbecher pohár a lábnál, üveg pohár a fej mellett, női sírokban parfümös üvegcsék, orsógombok. A nőknél gyakoriak az ékszerek (fülbevaló, gyöngysor, fibula, karkötők, gyűrű). A férfiaknál a ruhán bronzcsat és fibula volt, de előfordulnak a sírban vaskések, vasárak is. Egy esetben volt csak fegyver, egy harci balta és egy vaslándzsa a feltehetően jó módú férfi mellett. Az érmek rendszerint kis kupacban voltak a derékrészénél, vagy kéznél. Egy szerencsés esetben a restaurálás során a pénzt őrző textilzacskó maradványait is sikerült megmenteni. Három alkalommal teknőspáncélra bukkantunk a sírgödörben, megfigyeléseink alapján nem véletlenül kerültek oda, hanem szándékosan temették el ezeket. Egy sírban a sírgödör falában kialakított kis padkára rakták a páncélt, egy másikban pedig szarvasagancssal együtt helyezték a sír földbe.³⁴

territory (Fig. 8). The houses were not arranged along streets or in any other system. They were scattered 20–50 m from each other on a territory of 4 ha W of the cemetery. The most common houses had two props and a purlin, although houses with 3 or 4 props also occurred. The depth varied between 0.70 and 1.5 m and they did not have firing places. The filling generally contained a lot of charcoal and ash and few finds: smaller clay cups, bowls, loom weights and animal bones. We found the ruins of only one outdoor oven between the houses. The structure of this settlement differs from that of the settlement clusters formerly uncovered N and W of the cemetery,³¹ and it is also different from the above-described feature complex of the late Hallstatt Celtic population living on the same territory.

Roman period (Fig. 11)

The graves of a late Roman cemetery from the 3rd–4th centuries were uncovered on the surfaces opened along road no. 83 in 2005.³² The W–E running gravelly road also continued here, the track of which had already been localised during the excavations conducted on the territory of Shopping Centre in 1995–1997.³³ The trenches along the road broadened on the investigated territory to enclose a larger quadrangular area. The graves were dug on both sides of the road within the trenches approximately in parallel with them. Sixty-four inhumation and 11 cremation burials were uncovered. Most of them lay in deep grave shafts and even benches could be observed in a few shafts. The cremation graves were found in shallow pits just under the humus, while the cremation itself probably took place on a common pyre. The remains of the pyre were placed into the round pits together with the ashes and the poor grave furniture. These graves were surrounded with round ditches of a diameter of 3–4 m having a single opening. The bodies were laid in coffins or wrapped in cloths in the inhumation burials. In a single case, a bed was prepared for the dead from carved flat stones laid in mortar, and another stone slab served as a “pillow”. Regrettably, this grave had also been robbed similarly to many other graves. The dead generally lay extended on the back. The arms were bent at the elbow and the hands rested

32 Korábban Uzsocki A. leletmentése során 7 sírt talált itt, majd Vaday A. tárt fel római kori temetkezéseket a 83. sz. út nyomvonalán. A temető a Bevásárlóközpont területén is folytatódik, ahol az 1995–98 évi feltárások során az út mellett 16 római sírt tártak fel.

33 EGRY–SZŐNYI–TOMKA 2001, 30.; SZŐNYI 1999

34 A római temető és a települések leletanyagának feldolgozását Varga Krisztina végzi.

31 Károly Tankó discussed the Celtic houses uncovered at Ménfőcsanak Shopping Centre and Road no. 83 sites in his PhD dissertation: TANKÓ 2005. The Celtic houses were found at Széles-földek in distant test trenches, coming from the character of the excavation, so this site is not really suitable for drawing conclusions regarding the settlement pattern (see note 1). It can be stated, however, that the house clusters form a closer unit here, while at Eperföldek, they show a much more scattered distribution.

32 A. Uzsocki found 7 graves here during rescue excavations, then A. Vaday unearthed Roman Period burials in the track of road no. 83. The cemetery extended on the territory of Shopping Centre as well, where 16 Roman graves were unearthed beside the road in 1995–1998.

33 EGRY–SZŐNYI–TOMKA 2001, 30.; SZŐNYI 1999

Közvetlenül a temető mellett római kori településnyomokat találtunk. A római kori kavicsozott útba egy É–D-i bekötőút is csatlakozott, ennek K-i kísérőárkán kívül, azzal párhuzamosan, nagyméretű, 4×7 oszlopos földfelszíni építményt, két földbe mélyített veremházat valamint egy kutat és több szabadtéri kemencét tártunk fel. Az út Ny-i túloldalán is találtunk ugyanebből az időszakból hasonló objektumcsoportot. A 2006. évi ásatási szezonban pedig az Eperföldek Ny-i részén, a temetőtől mintegy 200 m-re, a XVI. felület szélénél 4 földbe mélyített veremházból álló teleprészletet bontottunk ki. A terepbejárások alapján az ehhez a feltárási felülethez kapcsolódó környező szántóföldön az esetleges beépítések során további épületek előkerülése várható.

Avar kor (12. kép)

Az avar időszak leletanyaga a korábbi feltárások során a környező területekről is nagy számban előkerült. A Bevásárlóközpont feltáráskor másfél száz síros 8. századi temető, 1997-ben a Savanyító melletti részen egy kora avar temetkezés került felszínre.³⁵ Elszórtan a 83. sz. út nyomvonalán is voltak avar kori objektumok, így nem volt meglepő, amikor a kapcsolódó feltárási felületeken megtaláltuk az első nyújtott téglalap alakú, lekerekített sarkú „sírgödörforma” avar tárológödöröket. Ezek betöltése faszén-, patics- és homokkőtörmelékkel kevert humusz volt ami nem ritkán kerámiatöredékeket is tartalmazott. A 2006-ban feltárt Ny-i felületeken a kerámialeletek alapján a kora avar időszakra datálható települési objektumok, egy kőkemencés veremház, mellette két kővel kirakott aljú kút, gödrök, árkok kerültek elő.³⁶

Ugyancsak a Ny-i, Marcal-part felé eső területen egy késő avar temető 133 sírból álló részletét tártuk fel. A sírok két csoportban sorokba rendeződtek, tájolásuk zömmel ÉNy–DK. A temető mindkét sírcsoportja feltehetőleg ÉNy-i irányba folytatódik. Az aszfaltos úton túli területen csak kutatóárkokat nyitottunk, ezekbe mindössze egy sír esett, így a temető teljes kiterjedése nem vált ismertté. A sírok többsége lekerekített sarkú, téglalap alakú, oldalfaluk meredek, néhány esetben lépcsőzetes padkát is meg lehetett figyelni. Az utóbbiaknál a fej ill. láb felőli végükön, a sírgödör alján ovális mélyedés volt. A lábknál lévő mélyedésekben esetenként nyúzott kiskérődzők koponyája ill. lábcsontjai kerültek elő. Az ilyen típusú sírok mélyebbek a többinél és feltehetőleg a gazdagabb és rangosabb halottak temetkezései voltak, erre utal az is, hogy ezeket kivétel nélkül kirabolták. A sírföldből előkerülő néhány sírvég mutatta, hogy veretes övük lehetett. A sekély sírok rendszerint

on the pelvis or the chest. The grave furniture consisted of a one-handed jug, grey bowls with inverted rims containing bones of poultry, a small cup, a Faltenbecher at the feet, a glass at the head, and perfume vials and spindle whorls in the graves of women. The graves of women often contained jewellery (earrings, strings of beads, brooches, bracelets and finger-rings). Bronze buckles and brooches decorated the clothing of men and iron knives and awls were found in their graves. Only a single grave contained weapons: the axe-adze and the iron spear probably belonged to a wealthy man. The coins were usually placed in heaps at the waist or the hands. In a lucky case, even the remains of the textile pouch that held the coins could be rescued. Tortoise shells were found in three grave shafts. As we could observe, they were also intentionally buried. In a grave, an armour was placed on the bench prepared in the wall of the shaft, while in another grave, the armour was buried in the filling of the grave together with the antler of a red deer.³⁴

Traces of a Roman Period settlement were found next to the cemetery. A N-S running side road joined the Roman Period gravelly road. Outside the E trench of this road, a large overground construction with 4×7 posts, two semi-subterranean houses, a well and a few outdoor ovens were found in parallel to the road. A similar group of features was found from the same period on the W side of the road as well. In 2006, a settlement fragment of 4 semi-subterranean houses was discovered at the edge of surface XVI about 200 m from the cemetery in the W part of Eperföldek. According to the field walking, further buildings can be expected in the ploughed fields adjacent to this excavation territory in the case of further construction works.

Avar period (Fig. 12)

The find material of the Avar period was found in large numbers on the neighbouring territories as well during the earlier excavations. A hundred and fifty graves of a cemetery from the 8th century was uncovered at Shopping Centre, and an early Avar burial was found next to Savanyító in 1997.³⁵ There were scattered Avar features in the track of road no. 83, so we were not astonished to find the first elongated oblong “grave-shaft-shaped” Avar storage pits with rounded corners on the adjacent excavation territories. They were filled in with humus mixed with charcoal, daub and sandstone debris, that often contained shards. Settlement features, a semi-subterranean house with a stone oven, two wells, in which the bottoms were lined with stones, pits and trenches were found on the W surfaces unearthed in

35 TOMKA 2001, 148.

36 Az előkerült avar leletanyag meghatározását, kronológiai besorolását a feltárást Tomka Péter végezte, segítségét ezúton is köszönöm.

34 Krisztina Varga analyses the finds of the Roman cemetery and the settlements.

35 TOMKA 2001, 148

bolygatatlanok, az elhunytak mellé kevés mellékletet tettek. A sírokban általános a kisméretű, fazékforma edény, kisméretű vaskések, két esetben esztergált csont tűtartót is találtunk. A temetőben a gyermekek sírjai is sekélyek, melléjük temették játékcserépjüket, ékszereiket (fülbévaló, gyöngynyaklánc), és ezekben is voltak vaskések. Előfordult, hogy egy sírgödörbe több halottat is eltemettek. Két esetben egy-egy felnőtt férfit és nőt, egy esetben felnőtt férfit, nőt és gyermeket, egyben pedig nőt, gyermeket és egy kutyát találtunk, egy mély sírban pedig 4 fiatal felnőtt került egy gödörbe. A többes temetéseknel valamennyi elhunytat kísérő tárgyak nélkül temették el. A temetőben nagyon gyakori volt a sírrablás, a rablógödöröket pontosan a sírokra ásták.³⁷

Árpád-kor (13. kép)

Ménfőcsanak határában eddig a legkorábbi Árpád-kori falu az M1 Autópálya nyomvonalán 1989–91-ben feltárt 10–11. századi település.³⁸ Ettől mintegy 800 m-re D-re terül el az eperföldeki ásatás, ami már inkább Gyirmót falu külterületéhez tartozik és valószínű az Árpád-korban is Gyirmót falu része lehetett. A feltárt 6,5 ha területen, egymástól nagyobb távolságra elhelyezkedve magányosan vagy 2–3 házból álló csoportban 19 veremházat tártunk fel. A humuszolási szinttől átlagosan 50–70 cm mélyre ásott veremházak 2×2–2,5 m-es alapterületű lemezyítésében két, olykor három oszlop tartotta a szelent. A padló rendszerint lesározott, keményre döngölt volt, a házak sarkában kisméretű agyagkemencét alakítottak ki. Esetenként a ház padlóján cserépbográcsot, kis fazekat találtunk. Az épületek között és azoktól kissé távolabb összesen 54 szabadtéri kemencét, kemencebokrokat tártunk fel. Leggyakoribbak a kettős kialakításúak, de előfordult, hogy három sütőfelület vett körbe egy munkagödört, vagy a kemencékből 3–4 egy sorban helyezkedett el. A platnikat kétszer-háromszor megújították, de nem volt szokás a sütőfelületbe cseréptöredékeket tapasztani, szájukat olykor őrlőkővel zárták. A település egy adott időszakában a kemencebokrok Ny-i oldalról félkörívben vették körül a házakat. Az épületek nem egy időben álltak, de egyelőre egymáshoz tartozásuk, kronológiai helyzetük kérdéses. A Kisalföldön az elmúlt évtizedben nagy számban feltárt Árpád-kori falvakban megismert háztípusoktól a területen előkerültek semmiben nem térnek el.³⁹ Az előkerült leletanyag – cserépbográcsok, szűk, bordázott nyakú palackok, kisebb-nagyobb fazekak – alapján a 11–14. században folyamatosan lakták a területet.⁴⁰ A kutak a kemencék közelében helyezkedtek el, a vízelvezető, területhatároló árokrendszerek egymással párhuzamosan K–Ny irányba futnak.

2006, which can be dated from the early Avar period after the ceramic finds.³⁶

A hundred and thirty-three graves of a fragment of a late Avar cemetery were uncovered also on the W territory toward the Marcal bank. The graves were arranged in rows in two groups. They were mostly oriented to a NW-SE direction. Both groups of graves probably extend farther in the NW. Only test trenches were opened beyond the asphalted road, in which only a single grave was found, so the complete extent of the cemetery cannot be determined. The majority of the graves were oblong-shaped with rounded corners. The walls were steep and in a few cases stepped benches could also be observed. In the latter graves, oval depressions were found on the bottom of the shaft at the head and the feet. Sometimes skinned skulls or the bones of the legs of small ruminants were found in the depressions at the feet. These graves were deeper than the rest of the graves and they were probably the burial places of the richer and higher-ranked persons. The same is supported by the fact that they were all robbed. The few strap-ends recovered from the fillings of the graves suggest that they had mounted belts. The shallow graves were generally intact and few grave goods were placed beside the dead. Small pot-shaped vessels, small iron knives generally occurred in the graves and in two cases we found turned bone needle-cases as well. The graves of the children were also shallow. Their toy rattles and jewelry were buried with them (earrings, bead necklaces) and they also had iron knives. Multiple graves also occurred. In two cases a man and a woman were buried together, in another case a man a woman and a child lay together, in a third case a woman, a child and a dog were found, while 4 young adults were buried in a deep grave. There were no grave goods in the multiple graves. Grave violation was frequent in the cemetery and the robbers dug their shafts exactly over the graves.³⁷

Árpádián Period (Fig. 13)

In the region of Ménfőcsanak, the earliest village from the Árpádián Period is the settlement from the 10th–11th centuries uncovered in the track of highway M1 in 1989–1991.³⁸ The excavation at Eperföldek took place about 800 m S of it, and it rather belonged within the administrative borders of Gyirmót village. It could belong to Gyirmót village in the Árpádián Period as well. Nineteen semi-subterranean houses were found on the excavated 6.5 ha territory standing separately or in clusters of 2–3 houses at larger distances from each other. The depth of the houses was 50–70 cm from the scraped surface and they occupied a surface of 2 m × 2–2.5 m.

37 Az avar temető leletanyagát Nagy Andrea dolgozza fel.

38 TAKÁCS 1996a; TAKÁCS 1996b

39 TAKÁCS 1993; TAKÁCS 2001, 7–54.

40 Az Árpád-kori leletanyag feldolgozásában Aszt Ágnes vesz részt.

36 Péter Tomka determined and dated the Avar finds during the excavation, for which I am very thankful.

37 Andrea Nagy analyses the material of the Avar cemetery.

38 TAKÁCS 1996a; TAKÁCS 1996b

Összefoglalás

A 2005–2006. évi ásati szezomban kutatott 6,5 hektárnyi területen a fentebb ismertett régészeti korszakokból 2988 objektumot dokumentáltunk és tártunk fel. A jövőbeni beépítések még szükségessé tehetnek újabb feltárásokat, mivel a kutatóárkok alapján kiderült, hogy a teljes beépítésre szánt terület régészeti leletekkel sűrűn fedett. Az Eperföldek lelőhelyen végzett megelőző feltárás eredményei valamennyi korszakban rendkívül jelentősek, a kelta temető kutatásában pedig egyedülállóak. Köszönettel tartozunk a terület régészeti feladatait a beruházók részéről képviselő dr. Szabó Ákosnak, aki munkánkat az első „kapavágástól” folyamatosan támogatta és mindent elkövetett, hogy a kitűzött feladatot maradéktalanul el tudjuk végezni. Mindvégig fáradtságot nem ismerő munkatársaim voltak Antoni Judit, Varga Krisztina régészek, Markó László, Ritly Jenő és Kadenszki Béla régésztechnikusok, valamint Alfred Falchetto és Szócs András rajzoló, Karasz Ferenc geodéta. Munkatársként segítettek Szőnyi Eszter, Tomka Péter és Nagy Andrea régészek, technikai feladatokat láttak el Melis Eszter és Darázs Tímea (ELTE), Bakos Bertalan, Rikker Balázs, Baranyai Krisztina (PTE) régészhallgatók.

Two, sometimes three props supported the purlin. The floor was usually plastered and hard trodden and a small clay oven was built in the corner of the house. Sometimes a clay cauldron or a small pot was also found on the floor of the house. Between the houses and somewhat farther from them, 54 outdoor ovens and oven clusters were uncovered. Most of them were double constructions, although we found three baking surfaces around a single working pit, while in other cases 3–4 ovens were built in a line. The baking surfaces were twice or three times renewed. They did not contain shards, while the mouths were sometimes closed with grindstone. In a certain period of the settlement, the oven clusters surrounded the houses in a semicircle in the W. The houses did not stand all at the same time, although the connection between them and their chronological order is not yet clear. The houses uncovered on this territory do not differ from the house types identified in the Árpadian Period villages uncovered in large numbers in the Kisalföld in the last decade.³⁹ According to the unearthed find material (clay cauldrons, flasks with ribbed necks, smaller and larger pots), the territory was continuously inhabited in the 11th–14th centuries.⁴⁰ The wells were found near the ovens, while the water trenches and the boundary trenches ran in parallel lines in an E–W direction.

Summary

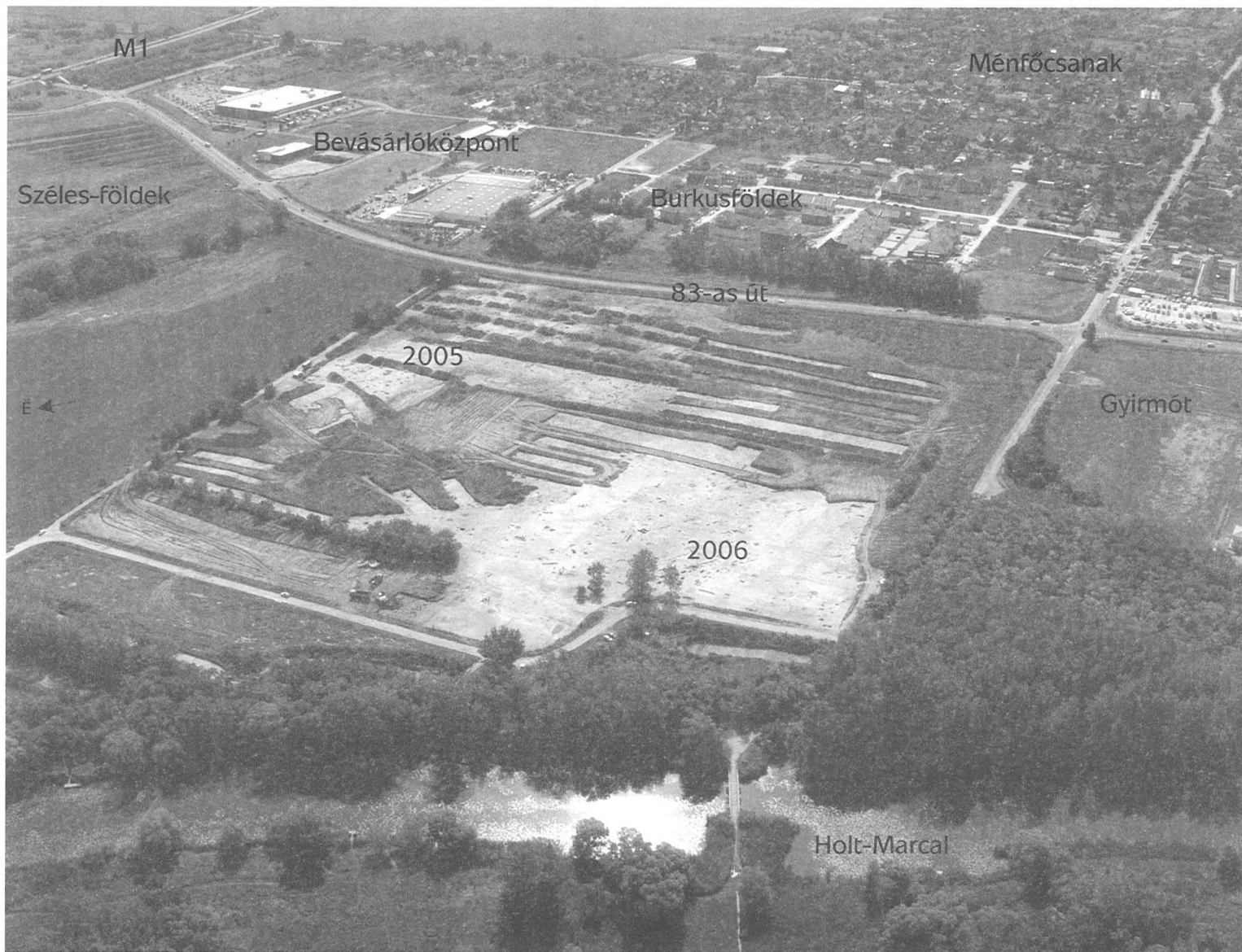
In the 2005–2006 excavation seasons, 2988 features were unearthed and documented from the above discussed archaeological periods on the investigated territory of 6.5 hectares. Future construction works may necessitate new excavations as the test trenches have proved that the entire territory is densely covered with archaeological finds. The results of the investment-led excavations at Eperföldek are extremely important in each period and they are exceptional regarding the research of the Celtic cemetery. We must express our gratitude to Dr Ákos Szabó who represented the investors in the archaeological work carried out on the territory. He continuously helped out work from the first day and did his best to accomplish the tasks set for us. My unswerving helpers were Judit Antoni and Kriszta Varga archaeologists, László Markó, Jenő Ritly and Béla Kadenszki technicians, Alfred Falchetto and András Szócs drawers, and Ferenc Karasz geodesic engineer. Eszter Szőnyi, Péter Tomka and Andrea Nagy archaeologists offered their help and Eszter Melis, Tímea Darázs (ELTE), Bertalan Bakos, Balázs Rikker and Krisztina Baranyai (PTE) students of archaeology contributed as technicians.

39 TAKÁCS 1993; TAKÁCS 2001, 7–54

40 Ágnes Aszt takes part in the elaboration of the Árpadian Period find material.

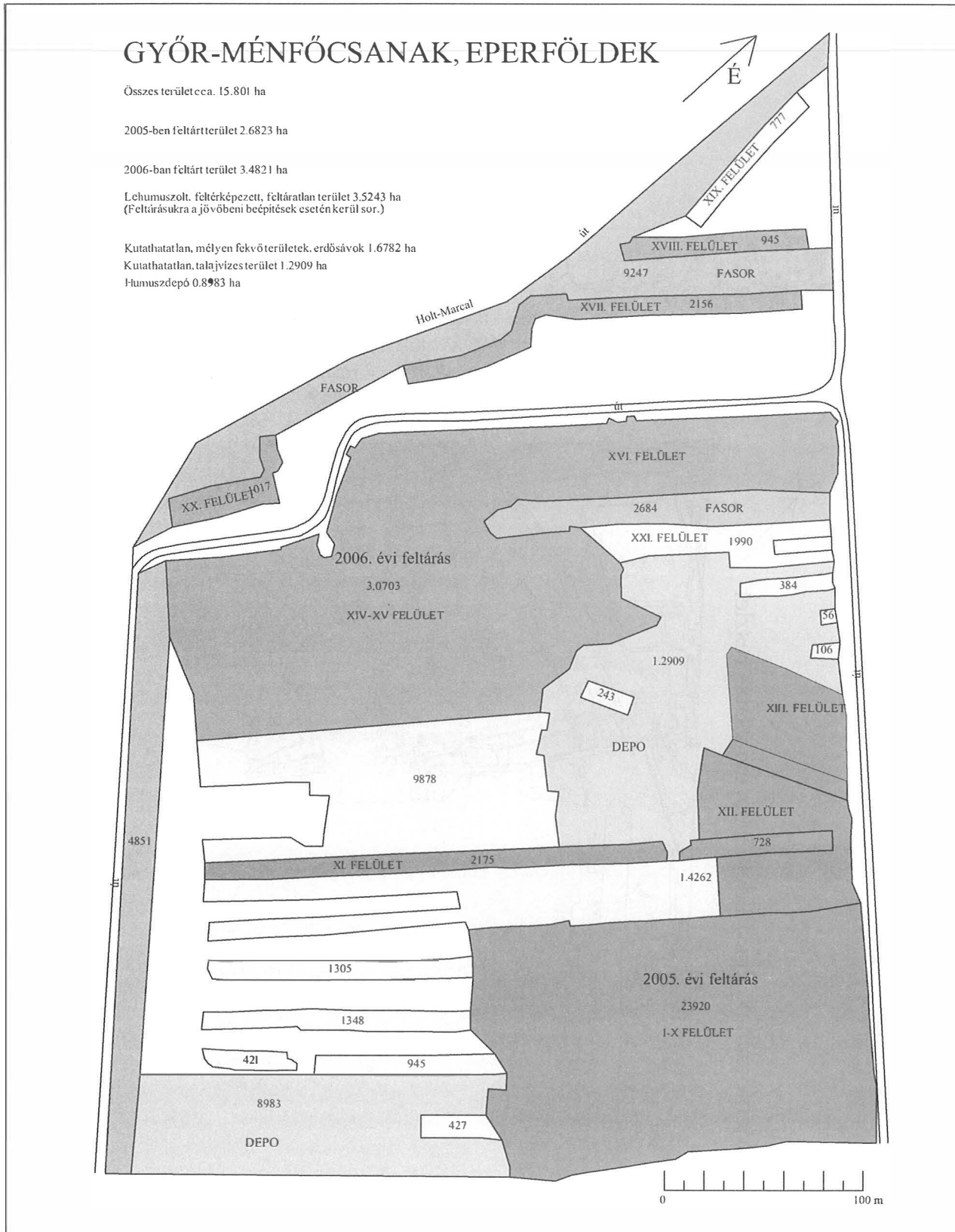
Irodalom • *References*

- BUJNA-ROMSAUER 1984 BUIJNA, J. – ROMSAUER, P.: Halštatské sídlisko v Hostiach Sl. A. 32-2, 1984. 431–452.
 CZIGÁNY-EGRY 2007 CZIGÁNY J. – EGRY I.: Egy ritka lékelt koponya a ménfőcsanaki kelta temetőből. *Folia Anthropologica* 5. 2007. Szombathely, 37–45.
 EGRY 2001a M. EGRY I.: Győr-Pápai vám. *RF Ser. I. No. 51.* 1998.
 EGRY 2001b M. EGRY I.: Beszámoló a Győr-Marcalváros-Bevásárlóközpont területén végzett megelőző régészeti feltárásokról – Report on the Preliminary Exploration Carried out on the Area of Győr–Marcalváros–Shopping Centre, Győr, *Arrabona* 39. 2001, 57–74.
 EGRY 2002 EGRY I.: Győr-Marcalváros, Szabadidőközpont, Pápai úti vásártér. In *Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 1999.* Budapest 2002, 206.
 EGRY 2003 M. EGRY I.: Gyirmót, Borsó-dűlő, homokbánya. In *Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2001.* Budapest 2003, 168.
 EGRY-SZŐNYI-TOMKA 2001 M. EGRY I. – SZŐNYI E. – TOMKA P.: Győr-Ménfőcsanak-Bevásárlóközpont. *Arcaeological Reports 1997.* *RF Ser. I. No. 51.* 1998.
 EGRY – SZŐNYI – TOMKA – VADAY 1997 M. EGRY I. – SZŐNYI E. – TOMKA P. – VADAY A.: Győr-Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont. *RF Ser.I. No. 49.* 1997, 72–73.
 FIGLER 1993 FIGLER A.: Győr-Szabadrétdomb, M1. (korábban 546. Tripod, Ikrény határa) *RF Ser. I. No. 45.* 1993, 14.
 FIGLER 1994 FIGLER A.: Börcs-Nagydomb M1 A/1 anyagnyerő *RF Ser. I. No. 46.* 1994, 6.
 FIGLER 1997a FIGLER A.: Mosonszentmiklós-Pálmajor. *RF Ser. I. No. 48.* 1997, 19.
 FIGLER 1997b FIGLER A.: Mosonszentmiklós-Pálmajor. *RF Ser. I. No. 49.* 1997, 19.
 GALLUS-MITHAY 1942 GALLUS S. – MITHAY S.: Győr története a vaskorszakig. Győr, 1942.
 HORVÁTH 1974 HORVÁTH L.: Óskori hordó alakú edény Szigligetről – A praehistoric barrel-shaped vessel from Szigliget. *ArchÉrt* 101 (1974) 55–63.
 JEREM 1984 JEREM E. – FACsar G. – KARDOS L. – VÖRÖS I.: A Sopron-Krautackeri vaskori telep régészeti és környezetrekonstrukciós vizsgálata. *ArchÉrt* 111 (1984) 141–169.
 KALICZ 1968 KALICZ N.: Die frühbronzezeit in Nordost-Ungarn. Budapest, 1968.
 MITHAY 1956 MITHAY S.: Régészeti adatok a győri járás történetéhez. Győr, 1956. 3–99.
 MITHAY 1966 MITHAY S.: Zselizi típusú leletek a Győr, pápai vámi újabb-kőkori lakótelepen – Funde Zselizer Typus auf einem jungsteinzeitlichen Siedlungsorte bei der pápaer maut in Győr. *Arrabona* 8 (1966) 5–52.
 NÉMETH – SZŐNYI – TAKÁCS – TOMKA 1993 NÉMETH – T. SZŐNYI E. – TAKÁCS M. – TOMKA P.: Győr-Ménfőcsanak, Szeles-dűlő M1. *RF Ser. I. No. 45.* 1993.
 SZŐNYI 1999 T. SZŐNYI E.: Római kori útadatok Győr megyében. *Arrabona* 37 (1999) 83–98.
 TAKÁCS 1993 TAKÁCS M.: Falusi lakóházak és egyéb építmények a Kisalföldön a 10–16. században. (Kutatási eredmények és további feladatok. A Kisalföld népi építésze) Szentendre – Győr 1993.
 TAKÁCS 1996a TAKÁCS M.: Honfoglalás és kora Árpád-kori telepfeltárások az M1 Autópálya nyugat-magyarországi szakaszán. In: A magyar honfoglalás korának régészeti emlékei. (Szerk.: Wolf M. – Révész L.) Miskolc 1996, 197–217.
 TAKÁCS 1996b TAKÁCS M.: Ménfőcsanak – Szeles-dűlő. In: „Őseinket felhozád”...A honfoglaló magyarság. Kiállítási katalógus (Szerk.: Fodor István) Budapest 1996, 430.
 TAKÁCS 2001 TAKÁCS M.: Az Árpád-kori köznépi lakóház kutatása különös tekintettel az 1990-es évekre. Népi építészet a Kárpát-medencében a honfoglalástól a 18. századig. Szentendre–Szolnok 2001, 7–54.
 TANKÓ 2005 TANKÓ K.: A ménfőcsanaki késő vaskori település. Phd. Értekezés. Budapest 2005. kézirat
 TOMKA 1994 TOMKA P.: Az M1 autópálya Győrt elkerülő szakaszának régészeti feltárásai. Közlekedésépítés és Mélyépítéstudományi Szemle XLIV. Évf. 1994. 9.sz. 378–384.
 TOMKA 2001 TOMKA P.: Győr-Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont. In *Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 1998.* Budapest 2001, 148.
 UZSOKI 1970 UZSOKI A.: Előzetes jelentés a ménfőcsanaki kelta temető ásatásáról – Rapport Preliminaire sur les Fouilles de la Necropole celte de Ménfőcsanak *Arrabona* 12 (1970) 17–55.
 VADAY 1989 H. VADAY, A.: Die sarmatischen Denkmäler des Komitats Szolnok. Ein Beitrag Zur Archäologie und Geschichte des sarmatischen Barbaricums. *Antaeus* 17–18. Budapest, 1989.
 VADAY 1997 VADAY A.: Győr-Ménfőcsanak. *RF. Ser.I. No. 48.* 1997.

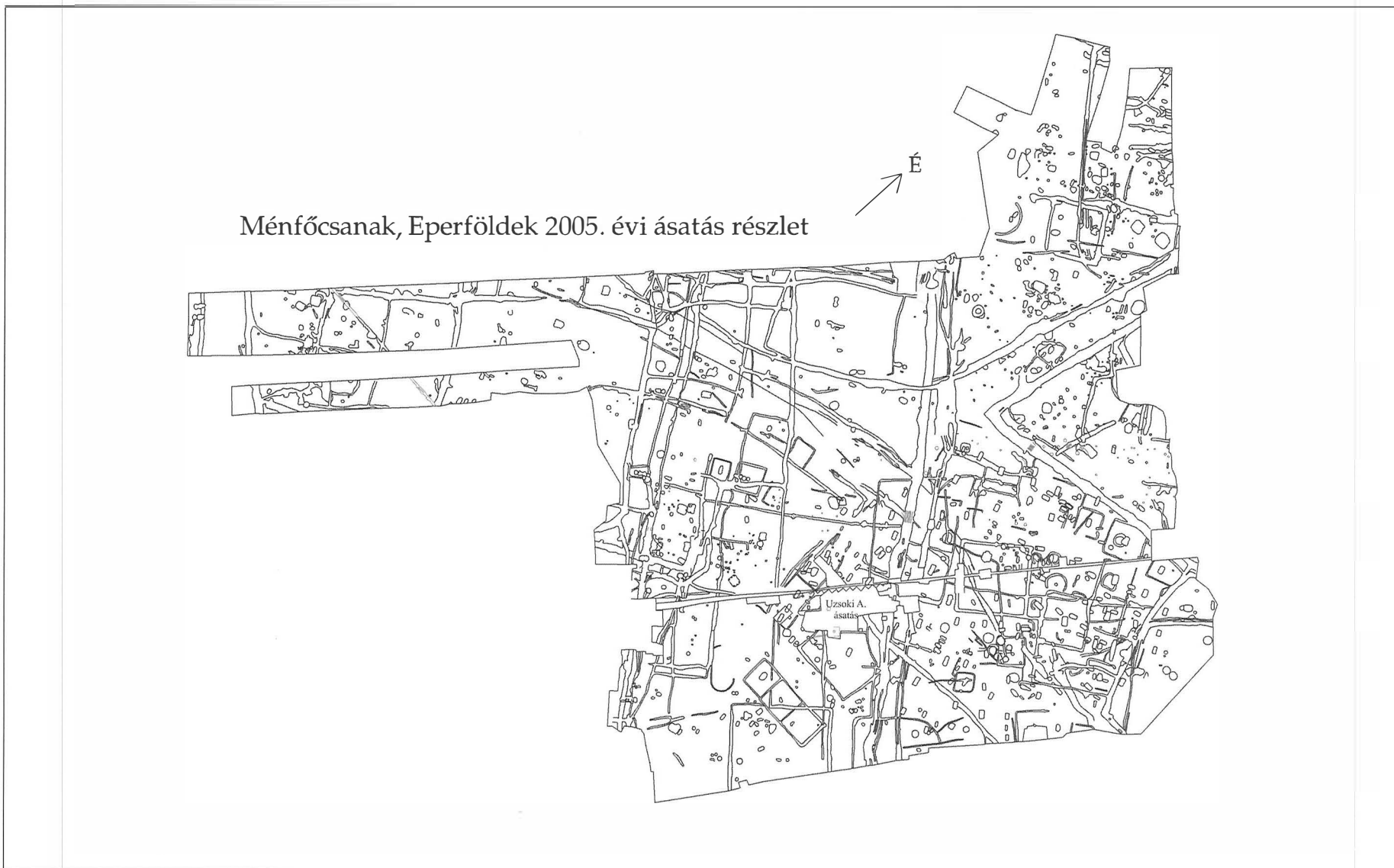
1. kép: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek régészeti feltárás madártávlatból (Markó László felvétele 2006. június)

Fig. 1: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek. Aerial view of the archaeological excavation (photo by László Markó, June, 2006)

2. kép: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek. Feltárt és feltáratlan felületek 2005–2006.

Fig. 2: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek. Unearthed and intact surfaces 2005–2006

3. kép: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek feltárás részlete 2005

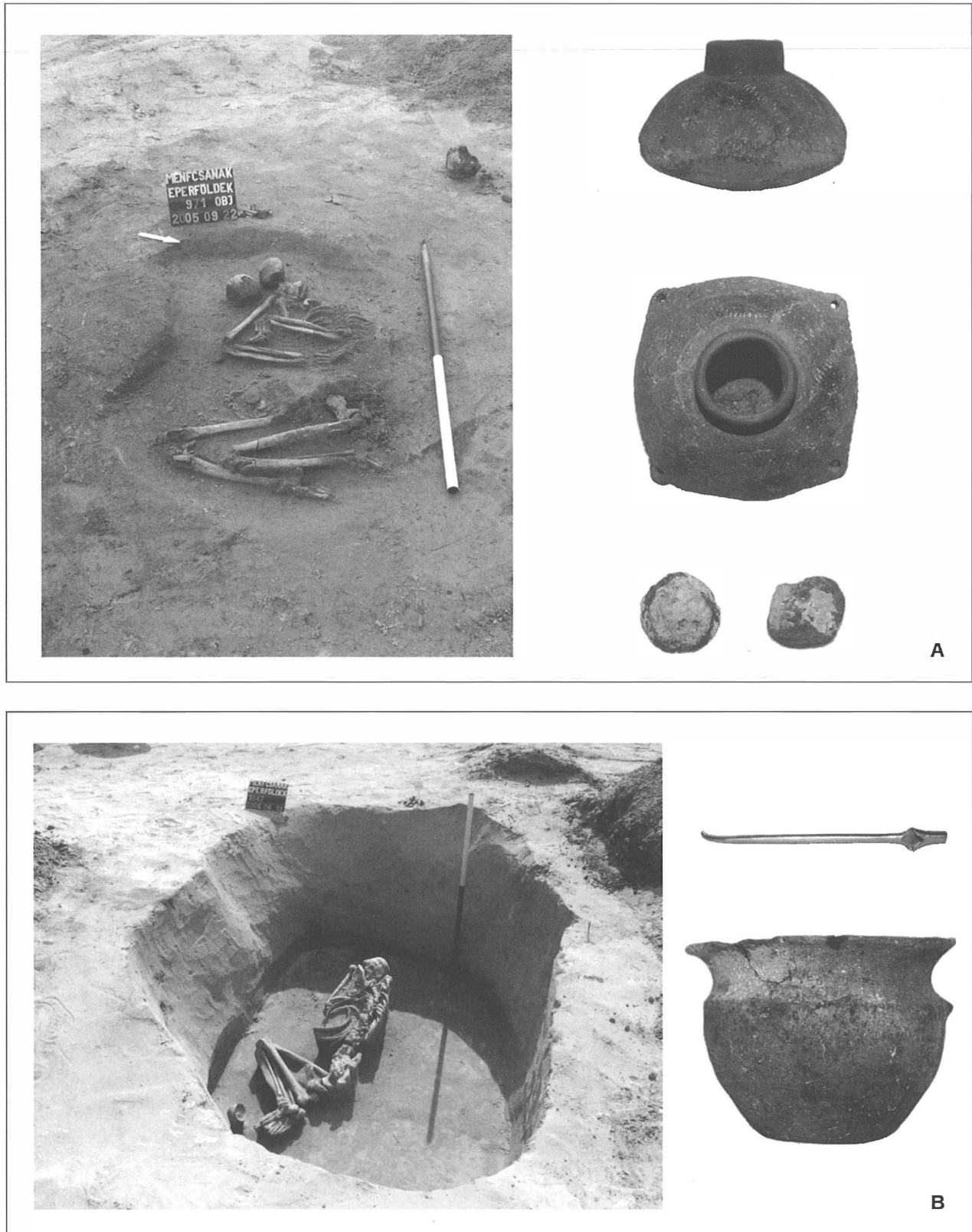
Fig. 3: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek. Detail of the excavation in 2005

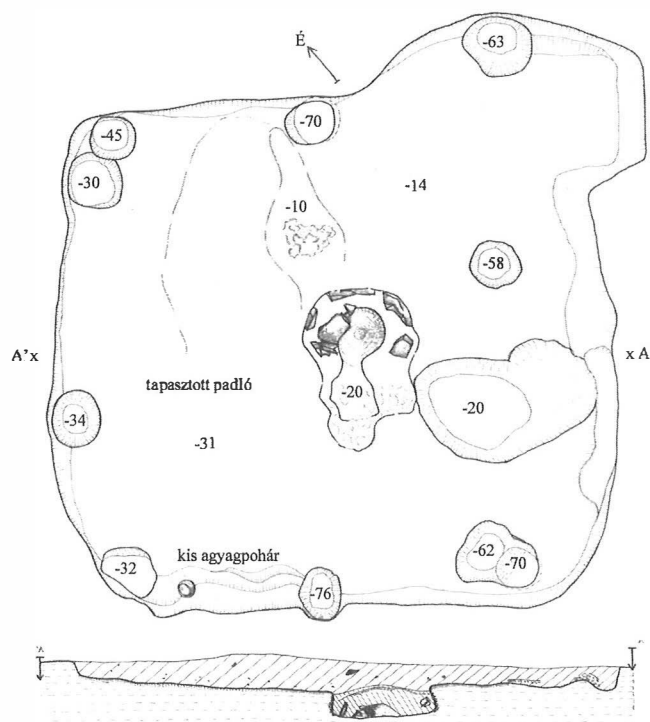
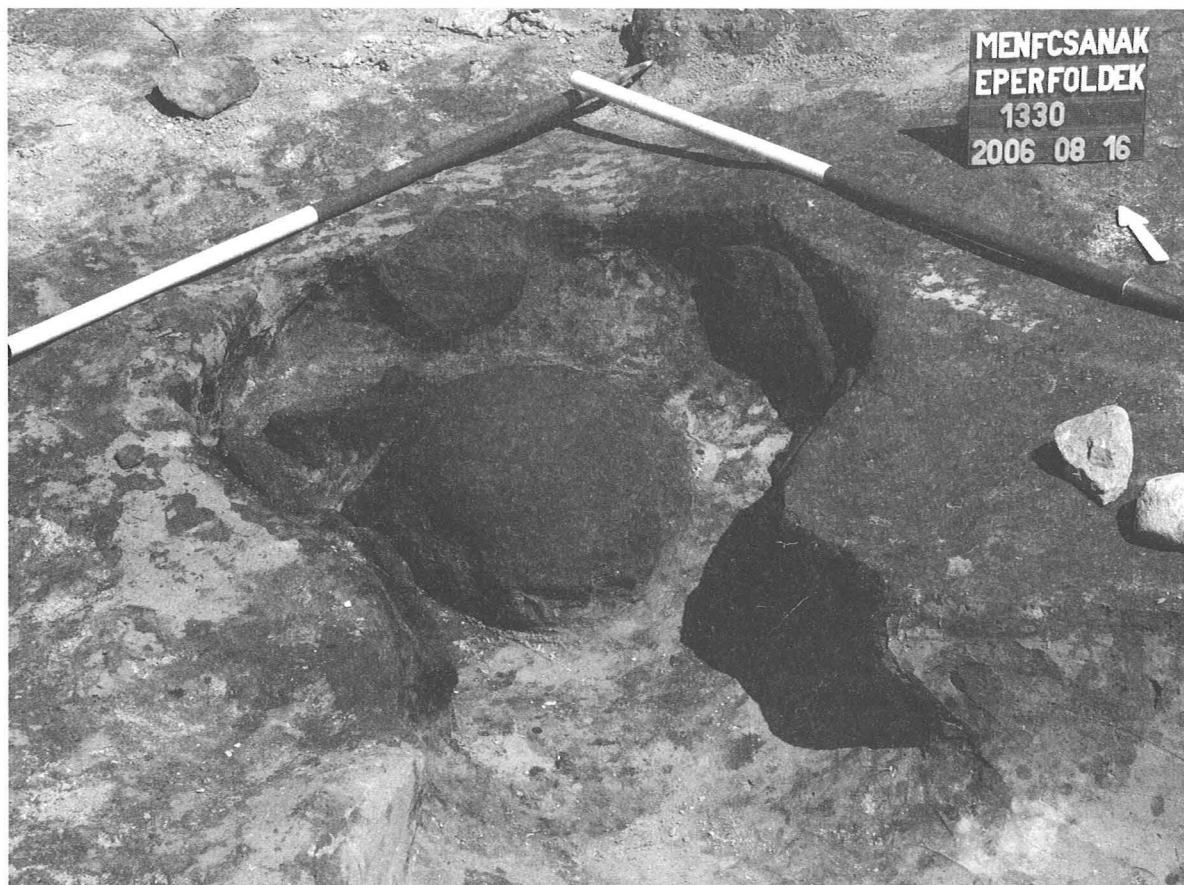
4. kép: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek ásatás 2006. A: 2496. objektum – neolit ház oszlogödre; B: 1867. objektum – neolit házat kísérő gödörösor

Fig. 4: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek excavation 2006. A: feature no. 2496 – posts of a Neolithic house; B: feature no. 1867 – row of pits along the Neolithic house

5. kép: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek. Korabronzkori sírok és mellékleteik. A: 971. objektum; B: 1647. objektum

Fig. 5: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek. Early Bronze Age graves and their grave furniture. A: feature no. 971; B: feature no. 1647

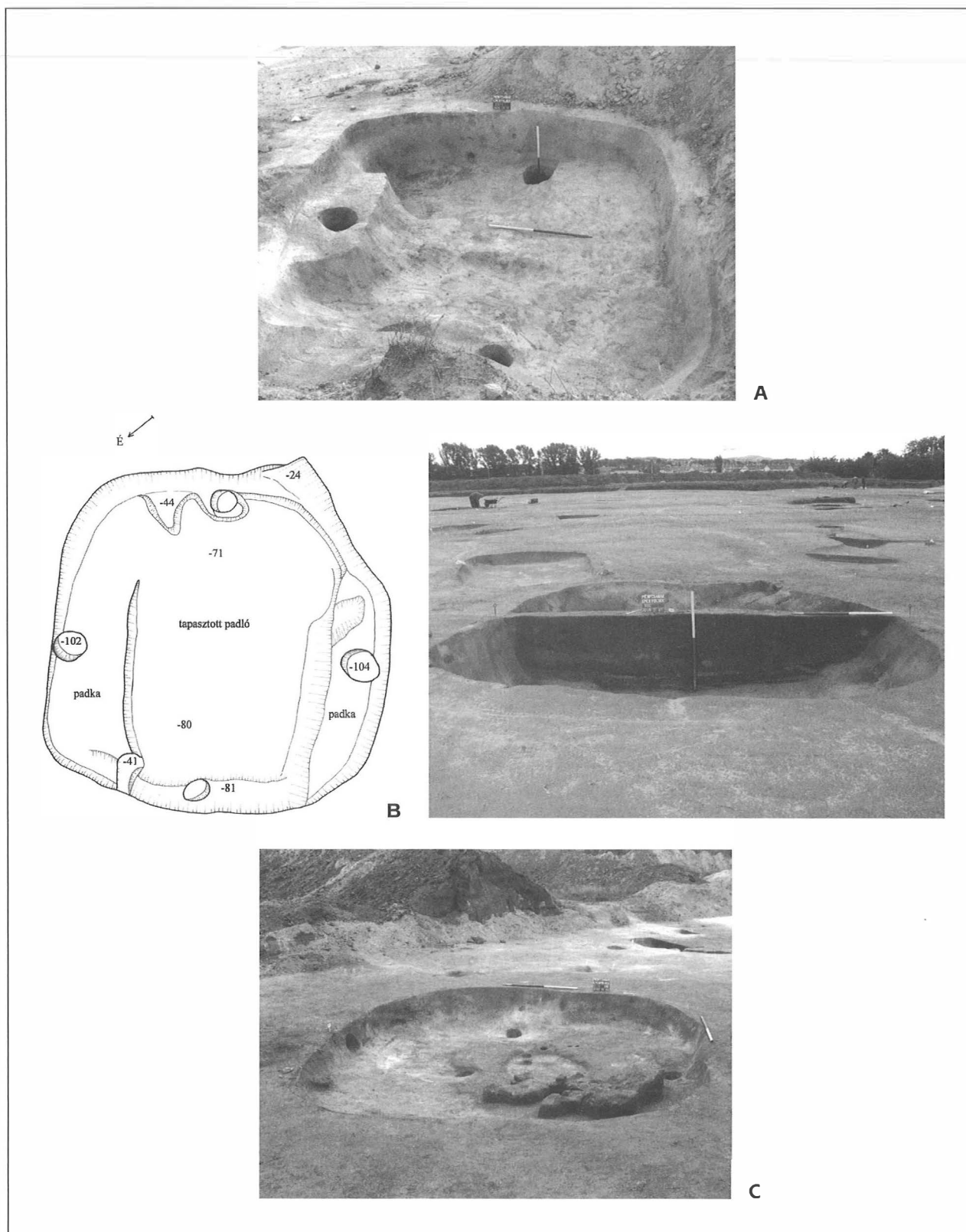
6. kép: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek. 1330. objektum, kora vaskori veremház

Fig. 6: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek. Early Iron Age semi-subterranean house (feature no. 1330)

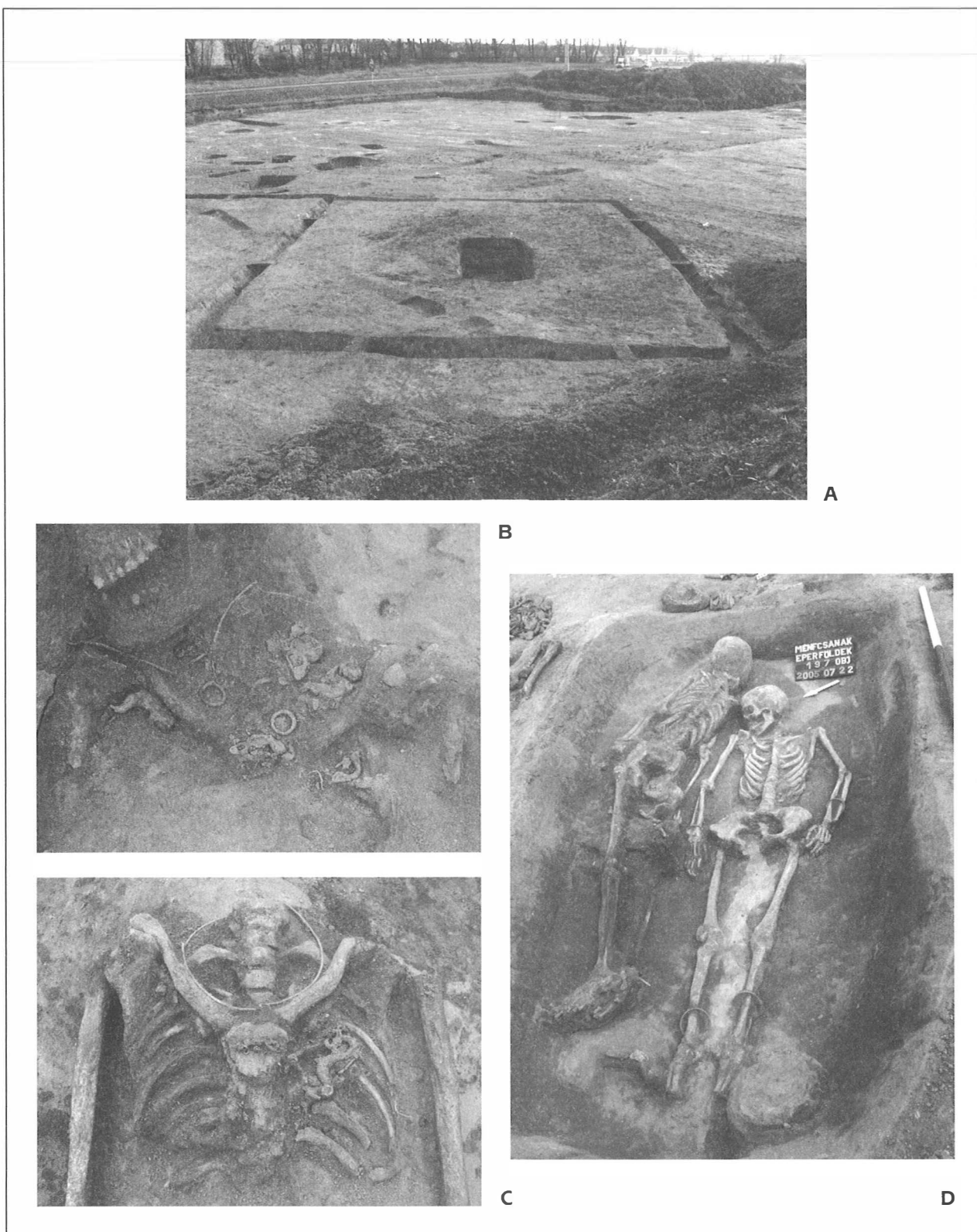
7. kép: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek. A: 1270. objektum – kora vaskori veremház; B: 1280. objektum – tárológödör
Fig. 7: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek. Early Iron Age storage pit (feature no. 1280)

8. kép: Győr-Ménfőcsanak, Eperfőldék. Kelta veremházak. A: 2970. objektum; B: 1890. objektum, C: 1170. objektum

Fig. 8: Győr-Ménfőcsanak, Eperfőldék Celtic semi-subterranean houses. A: feature no. 2970; B: feature no. 1890; C: feature no. 1170

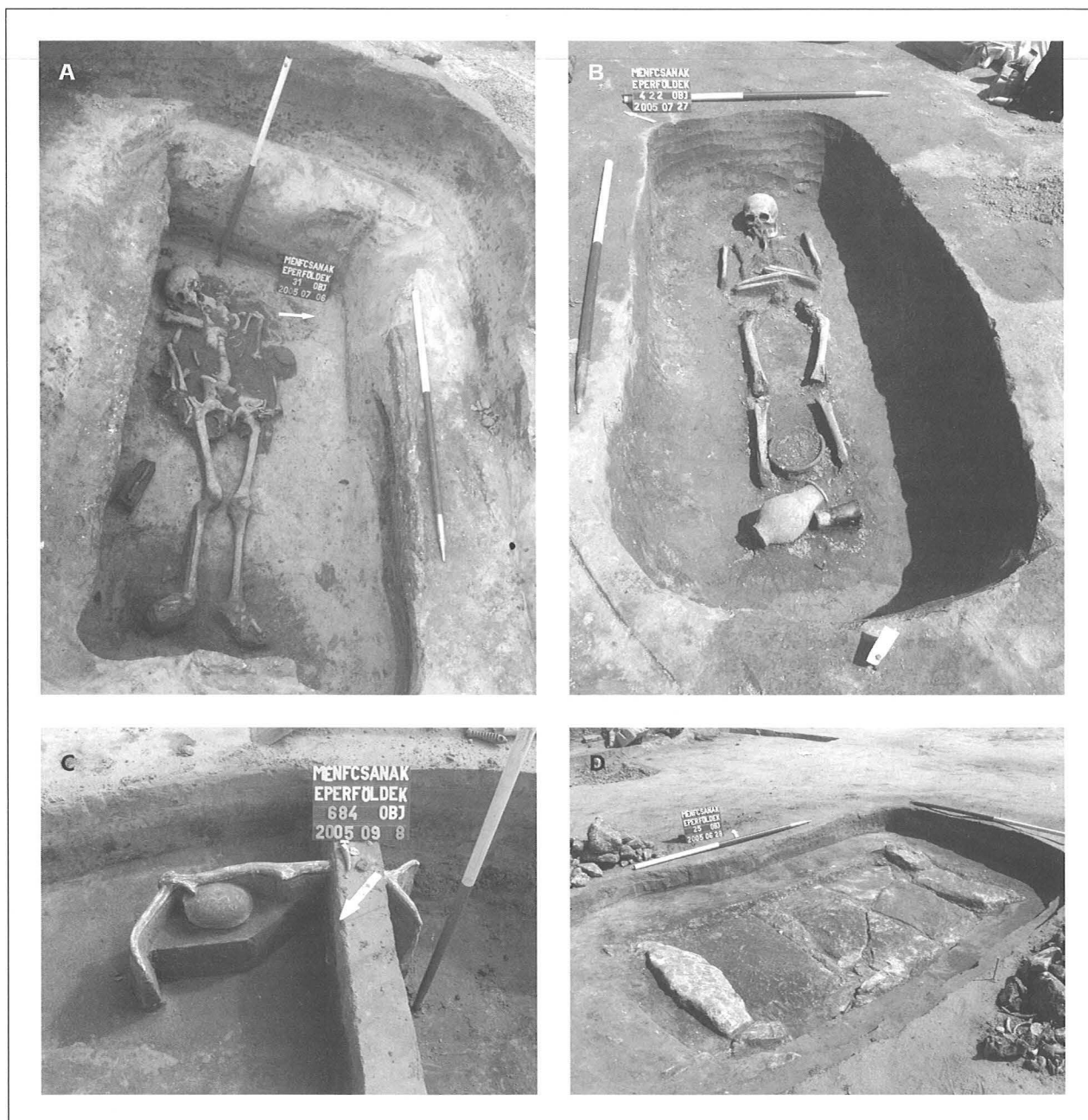
9. kép: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek. Kelta sírok. A: árokkeret a sír körül; B: 813. objektum; C: 888. objektum; D: 197. objektum

Fig. 9: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek. Celtic graves. A: framing ditch around the grave; B: feature no. 813; C: feature no. 888; D: feature no. 197

10. kép: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek. Kelta sírok. A: 37. objektum; B: 1748. objektum

Fig. 10: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek. Celtic graves. A: feature no. 37, B: feature no. 1748

11. kép: Győr-Ménfőcsanak, Eperfőldék. Római kori sírok. A: 31. objektum; B: 422. objektum; C: 684. objektum; D: 25. objektum

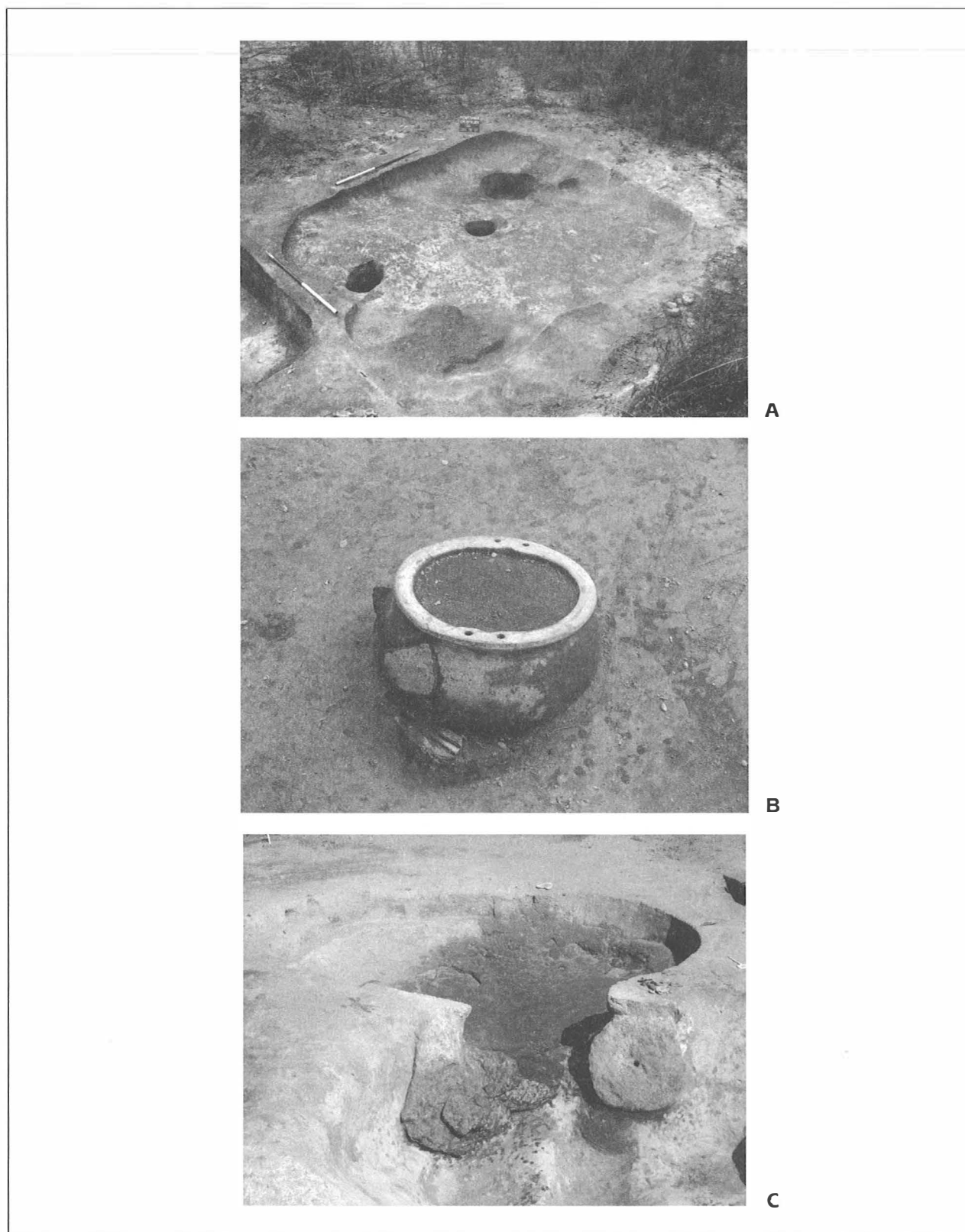
Fig. 11: Győr-Ménfőcsanak, Eperfőldék. Roman Period graves. A: feature no. 31; B: feature no. 422; C: feature no. 684; D: feature no. 25

12. kép: Győr-Ménfőcsanak, Eperfőldék. Avar veremház és kút. A: 2484. objektum; B: 2485. objektum

Fig. 12: Győr-Ménfőcsanak, Eperfőldék. Avar semi-subterranean house and well. A: feature no. 2484; B: feature no. 2485

13. kép: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek. Árpád-kori objektumok. A: 2666. objektum; B: cserépbogrács a házban; C: 325. objektum

Fig. 13: Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek. Árpadian Period features. A: feature no. 2666; B: clay caudron in the house; C: feature no. 325

Scholtz Róbert

Szkíta kori település- és temetőrészlet Tiszalök határában (Tiszalök, Börtön)

A lelőhely

2006. február 27. és május 18. között megelőző régészeti feltárást végeztünk Tiszalök K-i határában a Keleti Büntetés-végrehajtási Intézet területén, amely a Tiszalök–Szorgalmatos–Tiszavasvári útvonaltól K-re, a Debrecen–Tiszalök és Nyíregyháza–Tiszalök vasútvonalak határolta földeken fekszik. A szabályos ÉNy–DK tengelyű, téglalap alakú „telken” három, egymással párhuzamos, nagyjából É–D irányban futó homokhát figyelhető meg (96–98,3 m). Az őskor emberei itt, ezeken a környező, mélyebben fekvő, vízjárta területekből kiemelkedő homokháton „telepedtek le” és nyitották temetőjüket.

A régészeti felügyeletet gépi munkálatok közben a leendő 1285 m hosszú börtönfal által határolt, mintegy 10,3 hektáros területen láttuk el. Egy időben nagy területen és egymástól igen nagy távolságra eső felszíneken kellett dolgoznunk. Összesen 417 objektumot tártunk fel, melyek mintegy 23 235 m²-en összpontosultak (1. kép). A leletek a nyíregyházi Jósza András Múzeumba kerültek, restaurálásuk, leltározásuk és feldolgozásuk folyamatban van.¹

A szkíta kori telep

A szkíta kori Alföld-csoport népességének igen kevés települését ismerjük. Ezt a kutatás évtizedeken keresztül – elsősorban a fennmaradt írásos emlékekre alapozva – e nép nomadizmusával magyarázta. Az utóbbi évtizedek nagyberuházásainak köszönhetően azonban számuk öröndetesen megnőtt. Az előzetes jelentések alapján napjainkban már több mint 70 lelőhellyel számolhatunk. E lelőhelylistát a tiszalöki „falurészlettel” egészíthetjük ki, melynek különösen fontos szerepét abban látjuk, hogy ebből a mikrorégióból ez az egyetlen hitelesen feltárt, nagy kiterjedésű, kora vaskori település.²

A településszerkezet

A 20 024 m² összefüggő terület feltárása lehetővé tette számunkra, hogy a település szerkezetébe is betekintést nyerjünk. A telep az ásatási terület DK-i oldalán fekvő homokháton, É–D irányban húzódott végig. Szerkezetét

Róbert Scholtz

Scythian Period settlement and cemetery fragment at Tiszalök (Tiszalök, Prison)

The site

Investment-led archaeological excavations were conducted on the territory of the Eastern Detention Facility at the E outskirts of Tiszalök between February 27 and May 18, 2006. The site is situated in the fields bordered by the Nyíregyháza–Tiszalök and the Debrecen–Tiszalök railways E of the Tiszalök–Szorgalmatos–Tiszavasvári road. Three parallel, more-or-less N–S directed sand ridges (96–98.3 m) can be observed on the oblong-shaped “lot” of regular NW–SE axes. Prehistoric people “settled” and established their cemeteries on these sand ridges, which rise over the lower waterlogged territory.

Watching brief was carried out on a territory of 10.3 hectares along the future 1285 m long prison wall during mechanic earth movement. We had to work in parallel on large and distant surfaces. Altogether 417 features were unearthed on a territory of 23 235 m² (Fig. 1). The finds were deposited in the Jósza András Museum in Nyíregyháza, where they are being taken into inventory and elaborated.¹

The Scythian Period settlement

Very few settlements of the population of the Scythian Period Alföld group are known. For decades, research explained it with the nomadic lifestyle of the people based first of all on the preserved written documents. Owing to the large development plans of the past few decades, their number has increased. According to the preliminary reports, more than 70 sites of the group have already been identified. This list can be completed with the “village fragment” from Tiszalök. Its significance lies in the fact that this is the only authentically unearthed large Early Iron Age settlement in the microregion.²

Settlement pattern

The excavation of a coherent surface of 20 024 m² afforded us to draw a picture of the settlement structure. The settlement extended in a N–S direction on the sand ridge on the SE side of the excavation territory. The natural

1 Az ásatást Bocz Péterrel közösen vezettük. A feltárási munkálatokat segítették még Pintye Gábor, Ioan Bejinariu és Liviu Marta régészek, Kiss László és Bújnóczki Zalán rajzolókat valamint Toldi Zoltán egyetemi hallgatót. A rajzokat és a táblákat Beleznai Gabriella, Gábor Tamás és a szerző, a lelőhelytérképet Veszprémi László geodéta készítette. Segítségüket köszönöm.

2 Szkíta kori településrészleteket tártak fel 2006 őszén Tiszavasvári és Szorgalmatos határában is. Az ásatásvezető Nagy Márta szíves szóbeli közlése.

1 The author and Péter Bocz directed the excavations. Gábor Pintye, Ioan Bejinariu and Liviu Marta archaeologist, László Kiss and Zalán Bújnóczki drawers and Zoltán Toldi university student helped at the excavations. Gabriella Beleznai, Tamás Gábor and the author prepared the drawings and the plates, and László Veszprémi geodetic engineer prepared the site map. I am grateful for their help.

2 A Scythian Period settlement fragment was also unearthed in the fields of Tiszavasvári and Szorgalmatos in the autumn of 2006. Márta Nagy excavation director's kind oral communication.

a terület természetföldrajzi adottságai határozták meg. A lelőhelytérképen látható, hogy nem számolhatunk utcákkal, sem szalagfalú szerkezettel. Az objektumok a mélyebb, vízjárta, mocsaras területektől kissé távolabb (DDK-re), a domb gerincén és Ny-i oldalán, elszórtan helyezkedtek el.

Az építmények

A településen 5 félig földbe mélyített lakóházat tártunk fel. E lakóházak kivétel nélkül egyhelyiségűek voltak. Formájuk a magyarországi nagyobb szkíta településekkel ellentétben kevésbé volt változatos. Mindössze két háztípus fordult elő: ovális és lekerekített sarkú téglalap alakú. A korszakban általános ágasfás-szelemenés tetőszerkezetű házra utaló nyom nem került elő. Két objektumban a tetőszerkezetet tartó cölöp a ház közepén volt a padlóba mélyítve. Néhány esetben az objektumokból, vagy a közvetlen közelükben található szemetesgödörök betöltéséből napvilágra került áglyenyomatos paticsdarabok alapján következtethetünk a falak egykori szerkezetére. A félig földbe mélyített házakon kívül feltártunk még néhány tapasztott padlójú, kör alaprajzú, földfelszínre épített – feltehetően – „lakó” épületet is (pl.: 36. sz. obj.). Fűtőberendezésnek egyik épületfajánál sem találtuk nyomát. Az alábbiakban az egyik legjobb állapotban fennmaradt házat mutatom be.

282. sz. objektum

Lekerekített sarkú, téglalap alakú, 304×334 cm alapterületű, félig földbe mélyített ház (2. kép 1–4.). Legnagyobb mélysége a lehumuszolt felülettől mérve: 38 cm. Bontás közben az épület alján nem jelentkezett keményre döngölt padlóréteg. Az épület közepén egy oszlophely mélyedt 24 cm-re a „padlóba”. A cölöplyuk átmérője 36×28 cm. Az objektum ÉNy-i oldalánál egy hosszúka ovális alakú, gödör volt beásva. Átmérője 92×96 cm, mélysége 60 cm volt. Leletanyagot nem tartalmazott. Feltehetően tároló funkciója volt.³

A veremház leletanyaga:

1.: Sötétszürke, barna foltos, kézzel formált, kettős kónikus agyag orsógomb. Átm.: 2,5×2,6 cm, m.: 1,7 cm (3. kép 3.).⁴

2. Barna, szürke foltos, simított, belül sötétszürke, barna foltos, kézzel formált, samottal soványított, ívelten kihajló, belső felületén horizontálisan bemélyített kannelúrákkal díszített edény peremtörédeke. 5,4×4,9 cm (3. kép 2.).

3. Szürkésbarna, kézzel formált, samottal soványított, enyhén ívelt, kifelé megvastagodó peremű edény perem és oldaltörédekei. 2,1×2,2 és 5×2,8 cm (3. kép 1.).

setting determined its structure. The site map shows that there were no streets and the houses were not arranged in a row. The features were distributed in a scattered pattern on the ridge and the W side of the knoll somewhat farther from the lower, waterlogged territory (SSE of it).

Constructions

Five semi-subterranean houses were uncovered in the settlement. All the houses were composed of a single room. As opposed to larger Scythian settlements in Hungary, the shapes of the houses were less varied. Only two house types could be distinguished: an oval one and an oblong one with rounded corners. We could not find any trace of the prop and purlin type roof construction generally characteristic of the period. In two features, the post that supported the roof was dug into the floor in the centre of the house. In a few cases, daub fragments with the imprints of branches collected from the features or refuse pits in their vicinity tell about the structure of the walls. Beside semi-subterranean houses, a few overground round buildings with plastered floors, probably dwellings (e.g. feature no. 36) were also uncovered. We could not discover any trace of a heating facility in any of the building types. In the followings, I describe the house that was preserved in the best condition.

Feature no. 282

It was an oblong-shaped semi-subterranean house with rounded corners on a ground surface of 304×334 cm (Fig. 2. 1–4). The largest depth from the scraped surface was 38 cm. There was no hard-rammed floor on the bottom of the building. A posthole deepened in the floor to a depth of 24 cm in the centre of the house. The diameter of the posthole was 36×28 cm. There was an elongated oval pit dug in the NW corner of the feature. Its diameter was 92×96 cm and it reached to a depth of 60 cm. It did not contain finds. It was probably a storage pit.³

Find material of the semi-subterranean house:

1. A dark grey, brown-spotted, hand-moulded biconical clay spindle whorl. Diam: 2.5×2.6 cm, H.: 1.7 cm (Fig. 3. 3).⁴

2. A rim fragment. It is brown with grey spots and smoothed outside and dark grey, brown-spotted inside. It is hand-thrown, and tempered with chamot. The rim is outverted in an arch, and the interior is decorated with horizontal grooves. 5.4×4.9 cm (Fig. 3. 2).

3. Rim and wall fragments of a greyish brown hand-thrown vessel. It is tempered with chamot. The rim is outwards thickening. 2.1×2.2 and 5×2.8 cm (Fig. 3. 1).

3 Veremházon belüli tárológödörök Gyoma (CATTANI 1994, 211), Nyitra (ROMSAUER 1993, 13, Abb. 9.) és Besenyszög lelőhelyekről ismertek (CSEH 2005, 7, 5. kép).

4 Átm. = átmérő, m. = magasság, fá. = fenékátmérő, pá. = peremátmérő, h. = hosszúság

3 Storage pits inside semi-subterranean houses are known from Gyoma (CATTANI 1994, 211), Nyitra (ROMSAUER 1993, 13, Abb. 9.) and Besenyszög sites (CSEH 2005, 7, fig. 5).

4 Diam = diameter, h = height, bd = bottom diameter, rd = rim diameter, l = length.

4. Téglaszínű, kézzel formált, samottal soványított, bekarcolt horizontális vonalköteggel és az alsó vonalból kiinduló három ívelt vonallal díszített edény oldaltörédeke. 1,8×2,4 cm.

5. Fekete, sávosan simított, belül szürke, kézzel formált, samottal soványított edény oldaltörédeke. 10,1×8,3 cm.

6. Szürke, simított, kézzel formált, samottal soványított edény oldaltörédeke. 3,5×2,9 cm.

7. Sötétszürke, belül fekete, kézzel formált, samottal soványított edény oldaltörédeke. 4,5×3,5 cm.

8. Szürkésbarna, kézzel formált, samottal soványított edény oldaltörédeke. 3,5×2,9 cm.

9. Sötétszürke, simított, belül fekete, kézzel formált, samottal soványított – eredetileg behúzott peremű – tál alj- és oldaltörédeke. Három töredékből ragasztott. 17×13,2 cm, m: 9,7 cm (3. kép 6.).

10. Barna, szürke foltos, belül világosbarna, simított, kézzel formált, samottal soványított, réteges törésű tál alj- és oldaltörédeke. Két töredékből ragasztott. 10,2×6,6 cm, m: 5 cm (3. kép 5.).

11. Szürke, kézzel formált, samottal soványított edény – feltehetően tál – alj- és oldaltörédeke. 6,8×8,1 cm, m: 5,2 cm (3. kép 4.).

Gazdasági épületek

A házak közelében néhány nagyobb, kör- vagy ovális alapú, földbe mélyített, lefelé szűkülő falú, nagyméretű gödröt tártunk fel. Ezek feltehetően műhelyek, gazdasági épületek, raktárak vagy munkagödrök voltak. Néhányukból vas-, bronzfeldolgozásra (111. sz. obj.), illetve csontmégmunkálásra (46 obj.) utaló lelet került elő.

Gödrök, vermek

A házak közelében nagyszámú, lefelé bővülő vagy az oldalain kihasasodó, méhkas alakú gabonatarlóvermet, illetve hengeres vagy íves falú hulladékgyödröt tártunk fel.⁵ A településen elszórtan több szabálytalan alakú, gyakran igen nagy kiterjedésű agyagkitermelő, esetleg gyepvasnyerő gödröt figyeltünk meg. Ezek a domb K-i, vízparti lankás oldalán jelentkeztek.

Az ásatás során két alkalommal bukkantunk emberi maradványokat tartalmazó gödrökre. A lelőhely Ny-i felében található 24. sz. objektumban egy csöves csontot és a koponya töredékeit (szájpadlást fogakkal) bontottuk ki. A másik, szintén sekély gödörben (67. obj.) egy bal oldalán zsugorított csontváz feküdt.⁶ A csontváz medencétől lefelé eső részét nem találtuk meg (2. kép 5–6.). Az előbbiben egy kézzel formált

4. The wall fragment of a brick-coloured hand-thrown vessel tempered with chamot. The wall is decorated with a bunch of incised lines and three arched lines starting from the lowermost line. 1.8×2.4 cm.

5. The wall fragment of a black, hand-thrown vessel. It is smoothed in bands on the outside. The inside is grey. It is tempered with chamot. 10.1×8.3 cm

6. The wall fragment of a grey, hand-thrown vessel. It is smoothed and tempered with chamot. 3.5×2.9 cm

7. The wall fragment of a dark grey, hand-thrown vessel. It is black inside and it is tempered with chamot. 4.5×3.5 cm

8. The wall fragment of a greyish brown, hand-thrown vessel. It is tempered with chamot. 3.5×2.9 cm

9. Bottom and wall fragment of a dark grey, hand-thrown bowl, originally with an inverted rim. It is black inside and it is tempered with chamot. It is glued together from three fragments. 17×13.2 cm, H: 9.7 cm (Fig. 3. 6)

10. The bottom and wall fragment of a brown, grey-spotted, hand-thrown bowl of lamellar fractures. It is light brown inside and it is tempered with chamot. It is glued together from two fragments. 10.2×6.6 cm, H: 5 cm (Fig. 3. 5)

11. The bottom and wall fragment of a grey hand-thrown vessel, probably a bowl. It is tempered with chamot. 6.8×8.1 cm, H: 5.2 cm (Fig. 3. 4)

Economic buildings

A few large round or oval pits with downwards narrowing walls were uncovered close to the houses. They could be workshops, economic buildings, storage pits or working pits. A few of them contained finds implying iron and bronze metallurgy (feature no. 111) and bone processing (feature no. 46).

Pits

Many downwards widening or beehive-shaped corn storage pits and refuse pits of cylindrical or arched walls were uncovered near the houses.⁵ Various irregular pits were scattered in the settlement, which were often clay pits or pits dug for meadow ore. They appeared on the E mild slope along the water bank.

Human remains were discovered in two pits. A long bone and the fragments of a skull (palate with teeth) were found in the W half of feature no. 24. A skeleton crouched on the left side lay in another shallow pit (feature no. 67).⁶ The bones were missing down from the hip (Fig. 2. 5–6). The former one contained the

5 A gödrök és vermek közül 255 szkíta, 2 kelta, 98 kérdéses korú és 5 recens.

6 Hasonló jelenséget figyeltek meg többek között Salgótarján Ipari park lelőhelyen (VADAY 2003). A telepen és a temetőben előkerült embertani anyag még feldolgozásra vár.

5 255 of the pits were from the Scythian Period, 2 belonged to the Celts, 98 could not be dated and 5 were modern pits.

6 A similar phenomenon was observed, among others, at the Salgótarján, Ipari park site (VADAY 2003). The anthropological material uncovered in the settlement and the cemetery have not yet been analysed.

kerámiatöredéket, míg az utóbbi betöltésében egy kagylóhéjat találtunk.

Szabadtéri tűzhelyek

A településen hat, hosszabb-rövidebb ideig használt szabadtéri tüzelőhely üzemelt. A „kenyérsütő” kemencék egy részénél az agyaggal tapasztott sütőfelület alá – a jobb hőhátartás miatt – kerámiatöredékeket terítettek. Hasonló tűzhelyet dokumentáltak a nyíregyházamandabokori telepen.⁷ A tűzhelyek boltozatai feltehetően a korábbi földmunkák során semmisültek meg.

Leletanyag

Leletanyagot az objektumok közel 70%-a tartalmazott.⁸ E leletanyag túlnyomó többségét a kerámia alkotja. Formai párhuzamaikat szép számmal ismerjük a szkíta kori településekről és temetőkből. A kézzel formált házi és díszedények – tálak, fazekak – mellett, gyors korongon készített füles bögrék, korsók és tálak kerültek napvilágra. A kézzel formált kerámia túlsúlyá Mandabokorhoz hasonlóan itt is szembetűnő volt. Többségüket samottal soványították, felületüket eldolgolták, olykor simították. Gyakoriak a plasztikus díszített fazekak, a rátett, benyomott bordásak, bütyökfogások. Előfordultak még kisebb bögrék és behúzott peremű tálak, parázsborítók is. A kerámiatípusok alapján – egy részletes, minden edénytípusra kiterjedő tipológia hiányában – ma még nem lehet pontosabban elhelyezni ezt a leletanyagot a Kr. e. 7. sz. vége és a 4. sz. között. A pontos keltezését tovább nehezíti, hogy a településen igen kevés fémelet került napvilágra: néhány megolvadt bronzrög és töredékes vasdarab mellett egy bronzgyűrű (125. sz. obj.) és egy bronz nyílhegy (38. sz. obj.). Utóbbi a háromélű bronz nyílhegyek köpús, a Kr. e. 7. sz. 2. felében megjelenő fajtájába tartozik.⁹

A nagy mennyiségű állatcsont alapján úgy véljük, hogy a kora vaskori lakosok elsősorban nagyállattartással foglalkoztak.¹⁰ A szarvasmarha és ló mellett bányát, kecskét tartottak. Étrendjüket a halászat és vadászat „gyümölcseivel” tették változatosabbá. Előbbire a nagyszámú kagyló és halpikkely, utóbbira az egyik gödörkomplexumban (125. sz. obj.) talált gímszarvas agancs-

fragment of a hand-thrown vessel, while a bivalve shell was recovered from the filling of the latter one.

Outdoor ovens

Six outdoor ovens worked in the settlement for shorter or longer periods. In a few baking ovens, shards were spread under the baking surface plastered with clay to improve the heating capacity. A similar oven was registered at the Nyíregyháza-Mandabokor site.⁷ The domes of the ovens were probably destroyed during earlier earth movements.

Find material

Nearly 70% of the features contained finds.⁸ The overwhelming majority of these finds is composed of ceramics. Their morphological analogues are well-known from settlements and cemeteries of the Scythian Period. Beside hand-thrown household and ornamental pottery (bowls and pots), handled cups, jugs and bowls prepared on a fast wheel came to light. The dominance of hand-thrown ceramics was conspicuous similarly to Mandabokor. Most of them were tempered with chamotte, the surfaces were finely finished, sometimes smoothed. Pots with applied ornaments like impressed ribs and lug handles were frequent finds. Smaller cups, bowls with inverted rims and ember covers also occurred. This find material cannot as yet be exactly dated within the period from the end of the 7th century to the 4th century BC after the ceramic types for lack of a typology that covers every vessel type. The fact that very few metal finds, a few molten bronze lumps, an iron fragment, a bronze ring (feature no. 125) and a bronze arrowhead (feature no. 38), were uncovered at the site makes exact dating even more difficult. The arrowhead belongs to the type of socketed three-edged bronze arrowheads, which appeared in the 2nd half of the 7th century BC.⁹

The large number of animal bones suggests that the early Iron Age inhabitants kept large animals.¹⁰ Cattle, horse and also sheep and goat were kept. The daily meals were completed with the “fruits” of fishing and hunting. The former one can be learned from the many shells and fish scales, while the fragment of a red deer antler

7 ISTVÁNOVITS 1997, 76.

8 Nem tartalmazott leletanyagot, vagy csak állatcsont került elő 98 gödörből és 2 cölöplyukból. Ezek korát nem lehetett meghatározni.

9 Kemenczei Tibor a Kárpát-medencében feltárt, tokjuk mellett alul kivágott pengéjű nyílhegyeket helyi fémművesmesterek termékeinek tartotta. A belsőtokos, háromélű bronz nyílhegyek a Kr. e. 7. sz. végén, 6. sz. elején jelenhettek meg, s a 6. sz. folyamán felváltották a hosszú köpús nyílhegyeket. A korai szkíta típusú nyílhegyek Erdélybe közvetlenül a steppéről, míg az Alföld-csoport területére az erdős-steppe vidékéről juthattak el (KEMENCZEI 1994, 98–99.).

10 Az állatcsontok többsége konyhai hulladék, akadtak azonban megmunkált darabok is. Feldolgozásuk folyamatban van.

7 ISTVÁNOVITS 1997, 76

8 98 pits and 2 postholes contained no finds or only animal bones. These features could not be dated.

9 Tibor Kemenczei thought that the arrowheads found in the Carpathian Basin, in which the blades were cut at the bottom next to the socket, were produced by local armourers. Three-edged bronze arrowheads with interior sockets appeared at the end of the 7th century and at the beginning of the 6th century BC, which replaced the arrowheads with long sockets in the 6th century. The early Scythian type arrowheads arrived in Transylvania directly from the steppes, while the ones on the territory of the Alföld group probably came from the forest-steppe zone (KEMENCZEI 1994, 98–99.).

10 Most of the bones came from kitchen refuse, and a few were worked pieces. They are being analysed.

töredék alapján következtethetünk. A település közelében minden bizonnyal földműveléssel is foglalkoztak. A megtermelt gabonát őrlőköveken őrölték meg. A sütés-főzés mellett a nők mindennapos tevékenységéhez tartozott a fonás, s minden bizonnyal a szövés is. A mindennapi életben használt tárgyakat – orsógombok, őrlőkövek – a halott mellé, a sírgödörbe is odahelyezték.¹¹

A települést K-i, Ny-i és É-i irányokban sikerült lehatárolnunk. Dél felé azonban minden bizonnyal túlnyúlik az ásatási területen. A szántásból itt szkíta kori kerámiát gyűjtöttünk. A fentieket összefoglalva úgy véljük, hogy a Kr. e. 6. sz. közepén már létező „falú” É-i végét találtuk meg.

A szkíta kori temető

A szkíta kori telep temetője a feltárás É-i területén jelentkezett (1. kép; 4. kép 1.). Területét D-i, K-i és Ny-i irányban határoltuk le. Észak felé a lelőhelyhatáron túl is folytatódhat. A szántásból cserepeket azonban nem sikerült gyűjtenünk. A hat síros temetőben a szkíta kor szinte mindegyik temetkezési típusa megfigyelhető volt. A 173. sz. objektumban háton fekvő nyújtott csontvázat, a 176. sz. objektumban bal oldalán zsugorított csontvázat találtunk. A hamvasztásos sírok közül mind a négy (174., 312., 320, 321. sz. obj.) szórt hamvas volt. A temető területén, a halottak elhamvasztására szolgáló helynek nem sikerült nyomára bukkannunk. A sírmellékletek köznapi jellegű temetőre utalnak. A sírokban – a településhez hasonlóan – a leggyakoribb melléklet a kerámia; a korszakra jellemző kézzel formált és korongon készített behúzott peremű tálak, korsók, perem fölé húzott fülű bögrék. A kerámia mellett kevés ékszer – gyöngyök, vas karperec, átfűrt szarvasfog – és több ismeretlen rendeltetésű, töredékes vasdarabot leltünk. A szkíta kori temetkezésekre jellemző lapos őrlőkövet egy esetben figyeltünk meg (173. sz. obj.) A fegyver az ékszerekhez hasonlóan ritka melléklet volt. Az alábbiakban a temető egyetlen fegyvermellékletes temetkezését mutatom be.

320. sz. objektum

Szórt hamvas férfi(?)sír (4. kép 2–4.). A nagyméretű, négyszögletes, lekerekített sarkú négyzet alakú, enyhén ívelt falú, a közepe felé enyhén mélyülő, ívelt aljú sírgödör ÉNy-i negyedében két kupacban kerültek elő a halott/ak? hamvai. A sírgödör betöltése szürkésbarna, sárga-világosbarna foltos, gyökerektől bolygatott. A leletek többsége a sír Ny-i felében feküdt. Átm.: 232×175 cm, mélysége a lehumuszolt felszíntől számítva 64 cm.

Mellékletei:

1. A sír DNy-i negyedében 3 db *kőgolyó* (parittyalövedékek?). Egyik sem volt megégetve. M: 4,4×3,4; 5,3×3,1 és 5,1×3,8 cm (5. kép 4.).

found in a pit complex (feature no. 125) attests to the latter one. The lands close to the settlement were most probably cultivated. The grains were ground on querns. Spinning and most probably weaving was the daily activity of women beside cooking and frying. Objects used in the everyday life like spindle whorls and querns were also put into the graves beside the dead.¹¹

The E, W and N borders of the settlement could be determined. It certainly extended over the excavation territory in the S. Ceramics from the Scythian Period could be collected in the ploughed field in this direction. Summing up the above, we think that we found the N end of the “village” that had already existed in the middle of the 6th century BC.

Scythian Period cemetery

The cemetery of the Scythian Period settlement was found on the N part of the excavation territory (Fig. 1; Fig. 4. 1). Its borders were found in the S, the E and the W. In the N, it extended beyond the excavation territory, although we could not collect shards in the ploughed field. The six burial rows of the cemetery represented nearly every burial rite of the Scythian Period. A skeleton was extended on the back in feature no. 173, and a crouched skeleton lay on the left side in feature no. 176. The ashes were scattered in all the four cremation burials (features nos. 174, 312, 320, 321). We could not find the place where the dead were cremated on the territory of the cemetery. The grave furniture implies that commoners were buried in the cemetery. Similarly to the settlement, ceramics were the most frequent finds in the graves: hand-thrown and wheel-thrown bowls with inverted rims, jugs and cups with the handles raised above the rims, the characteristic vessel types of the period. Beside ceramics, a few pieces of jewellery (beads, an iron bracelet, a pierced red deer tooth) and a number of iron fragments of unknown functions were uncovered. In a single grave we found a flat quern characteristic of the burials of the Scythian Period (feature no. 173). Weapons were just as scarce in the graves as jewellery. In the followings, I describe the only burial of the cemetery that contained weapons.

Feature no. 320

The grave of a male(?) with scattered ashes (Fig. 4. 2–4). The ashes of the dead person(s) lay in two heaps in the NW quarter of the large square-shaped grave shaft with rounded corners. The walls of the shaft were slightly arched and the arched bottom was slightly depressed in the centre. Roots disturbed the greyish brown filling of the shaft containing yellow-light brown spots. The majority of the finds lay in the W half of the grave.

11 Az orsógombok kézzel formáltak. Alakjuk, méretük változatos, díszített példányok elvétve kerültek elő.

11 The querns are hand-made. Their shapes and sizes are varied, while decorated objects rarely occurred.

2. A kőgolyók és a hamvak között, hegygel K felé néző *vaskés*. M: 9×1,8 cm (5. kép 6.).

3. A sírgödör Ny-i falának közepénél, a hamvaktól É-ra egy szürkésbarna, korongolt *füles korsó*. M: 28,3 cm, pá.: 11,3 cm, fá.: 9 cm (5. kép 7.).

4. A sírgödör ÉNy-i falának aljába volt élével Ny felé „bevágva” egy rossz megtartású, négyszögletes fokátmetszetű, *vas fokosbalta*. H: 21,5 cm (5. kép 5.).

5. 2 db geometrikus vonalmintákkal díszített *csont késnyél* a sír közepénél fekvő hamvaktól É-ra. A tegezveret Ny-i és K-i oldalán. M: 5,1 és 5,2 cm (5. kép 3 a-b).

6. Hegyével ÉNy-i irányba néző háromélű *bronz nyílcsúcs* a hamvak Ny-i oldalán. H: 2,6 cm (5. kép 1/a).

7. Ívelt hátú *vaskés* a hamvak között. H: 9 cm.

8. A hamvak É-i részén díszített *csont tegezveret*. Égésnyomok nem látszanak rajta. M: 8,4×5,5 (5. kép 2.).

9. Hegyével ÉK-i irányba néző háromélű *bronz nyílcsúcs*. H: 2,6 cm (5. kép 1/b).

10. Hegyével K-i irányba néző háromélű *bronz nyílcsúcs*. H: 2,7 cm (5. kép 1/c).

11. 3 db, hegyével DK-i irányba néző háromélű *bronz nyílcsúcs* H: 2,8; 2,8 és 2,4 cm. (5. kép 1/d).

12. A sír K-i oldalának közepénél egy szürkésbarna, simított, kézzel formált, karéjos, belül bemélyített fordított V-alakú párhuzamos vonalakkal/kannelúrákkal díszített peremű *tál*. M: 11, pá.: 35,3, fá.: 9,8 cm (5. kép 8.).

13. Hegyével ÉNy-i irányba néző háromélű *bronz nyílcsúcs* a hamvak között. H: 2,6 cm (5. kép 1/e).

14. A hamvak alatt ívelt hátú *vaskés*. H: 7,3 cm.

A sírban 7 bronz nyílhegyet, 3 vaskést és egy vas fokosbaltát találtunk. Az állatalakos csont tegezdzisz a hamvak mellett, két, bekarcolt geometrikus vonalmintákkal díszített csontlemez között feküdt. Az alig több mint 8 cm hosszú tárgyon egy fejét hátrahajtó, behajlított lábú nőstény szarvast mintázott meg a korabeli mester (Az illusztrációt lásd a borító első fülein!). Az előlap felszínét 36 db pont-kör minta díszíti. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében ez az első szkíta kori tegezdzisz. A Kárpát-medencében is csupán 3 csontból faragott példányt ismerünk (Kassa, Szendrő-Ördöggát, Törökszentmiklós-Surján). A szkíta kori tegezveretekkel legutóbb Kemenczei Tibor foglalkozott. Kárpát-medencei megjelenésüket a Kr. e. 6. sz. közepére–második felére helyezte.¹² A kísérőleletek alapján a sírt a Kr. e. 6. sz. közepére–második felére keltezzük.

A kelta település

A késő vaskori objektumokat a terület ÉNy-i sarkánál benyúló kis homoknyelven tártuk fel. A településrészellet egy félig földbe mélyített lakóház, egy cölöplyuk

Diam.: 232×175 cm, depth from the scraped surface: 64 cm.

Grave furniture:

1. 3 *stone balls* (sling stones?) lay in the SW quarter of the grave. None was burnt. M: 4.4×3.4; 5.3×3.1 and 5.1×3.8 cm (Fig. 5. 4).

2. An *iron knife* pointed to the E between the stone balls and the ashes. M: 9×1.8 cm (Fig. 5. 6).

3. A greyish brown wheel-thrown *handled jug* stood in the middle of the W wall of the grave shaft, N of the ashes. M: 28.3 cm, Rd: 11.3 cm, Bd: 9 cm (Fig. 5. 7).

4. A poorly preserved *iron axe-adze* was “stuck” with the edge to W into the bottom of the NW wall of the grave shaft. The head is quadrangular in cross-section. L: 21.5 cm (Fig. 5. 5).

5. Two *bone knife handles* lay N of the ashes in the centre of the grave, on the W and E sides of the quiver mount. They were decorated with geometric linear patterns. M: 5.1 and 5.2 cm (Fig. 5. 3 a-b).

6. A three-edged *bronze arrowhead* pointed to the NW on the W side of the ashes. L: 2.6 cm (Fig. 5. 1/a).

7. An *iron knife* of an arched back lay between the ashes. L: 9 cm

8. An ornamented *bone quiver mount* was found on the N part of the ashes. No trace of burning could be detected on it. M: 8.4×5.5 (Fig. 5. 2).

9. A three-edged *bronze arrowhead* pointed to the NE. L: 2.6 cm (Fig. 5. 1/b).

10. A three-edged *bronze arrowhead* pointed to the E. L: 2.7 cm (Fig. 5. 1/c).

11. Three three-edged *bronze arrowheads* pointed to the SE. L: 2.8; 2.8 and 2.4 cm. (Fig. 5. 1/d).

12. A greyish brown, lobed, hand-thrown *bowl* stood in the middle of the E side of the grave. The surfaces were smoothed. It was decorated with inverted V-shaped parallel incised lines/grooves on the interior of the rim. M: 11 cm, Rd: 35.3 cm, Bd: 9.8 cm (Fig. 5. 8).

13. A three-edged *bronze arrowhead* pointed to the NW in the ashes. L: 2.6 cm (Fig. 5. 1/e).

14. An *iron knife* of an arched back lay under the ashes. L: 7.3 cm

The grave contained 7 bronze arrowheads, 3 iron knives and an iron axe-adze. The bone quiver mount decorated with an animal figure lay beside the ashes between two bone plaques decorated with incised geometric linear patterns. A hind turns her head back and bends her leg on the barely more than 8 cm long object (See the inner sick of the front cover!). Thirty-six dot-and-circle patterns decorate the frontal surface. This is the first Scythian Period quiver mount discovered in Szabolcs-Szatmár-Bereg county, and only 3 items are known from the Carpathian Basin (Kassa, Szendrő-Ördöggát, Törökszentmiklós-Surján). Lately, Tibor Kemenczei discussed the Scythian Period quiver mounts. He dated their appearance in the Carpathian Basin from

és 2 gödör alkotta.¹³ A leletanyagot a kerámia mellett egy a házból származó, kék, bekarcolt mintákkal díszített üveg karperectoredék keltezi a Kr. e. 3. sz. 2. felére-végére. A település területét Ny, K és D felé lezártnak tekintjük, É felé azonban minden bizonnyal tovább folytatódik.

Tiszalök igen gazdag vaskori lelőhelyekben. Jelenleg legalább fél tucatnyi lelőhelyről őriz a nyíregyházi Jósa András Múzeum különböző leleteket. Köszönhető ez a múlt évszázadban vezetett régészeti feltárásoknak és a helybéli lakosok adományozásának. A 2006. évi feltárás eredményei tovább bővítették ismereteinket e korszakról. A település és a hozzá tartozó temető feldolgozása pedig vélhetően „jelentős” szerepet fog majd játszani mind Tiszalök, mind a Felső-Tisza-vidék vaskorának régészeti és történeti problémáinak megoldásában.

the middle and the second half of the 6th century BC.¹² The grave is dated from the middle and the second half of the 6th century BC according to the grave furniture.

The Celtic settlement

The late Iron Age features were unearthed on a small sand dune projecting at the NW corner of the territory. A semi-subterranean house, a posthole and 2 pits composed the settlement fragment.¹³ The finds consisted of ceramics and the fragment of a blue glass bracelet decorated with incised patterns. They date the settlement from the 2nd half and the end of the 3rd century BC. The borders of the settlement could be determined in the W, the E and the S, while it certainly extended farther in the N.

Tiszalök is very rich in Iron Age finds. The Jósa András Museum in Nyíregyháza keeps various finds from at least half a dozen sites thanks to archaeological excavations conducted in the last century and donations by local inhabitants. The results of the excavations in 2006 have enlarged our knowledge of this age. The elaboration of the settlement and its cemetery will probably largely contribute to the solution of the archaeological and historical problems of the Iron Age at Tiszalök and in the Upper Tisza region.

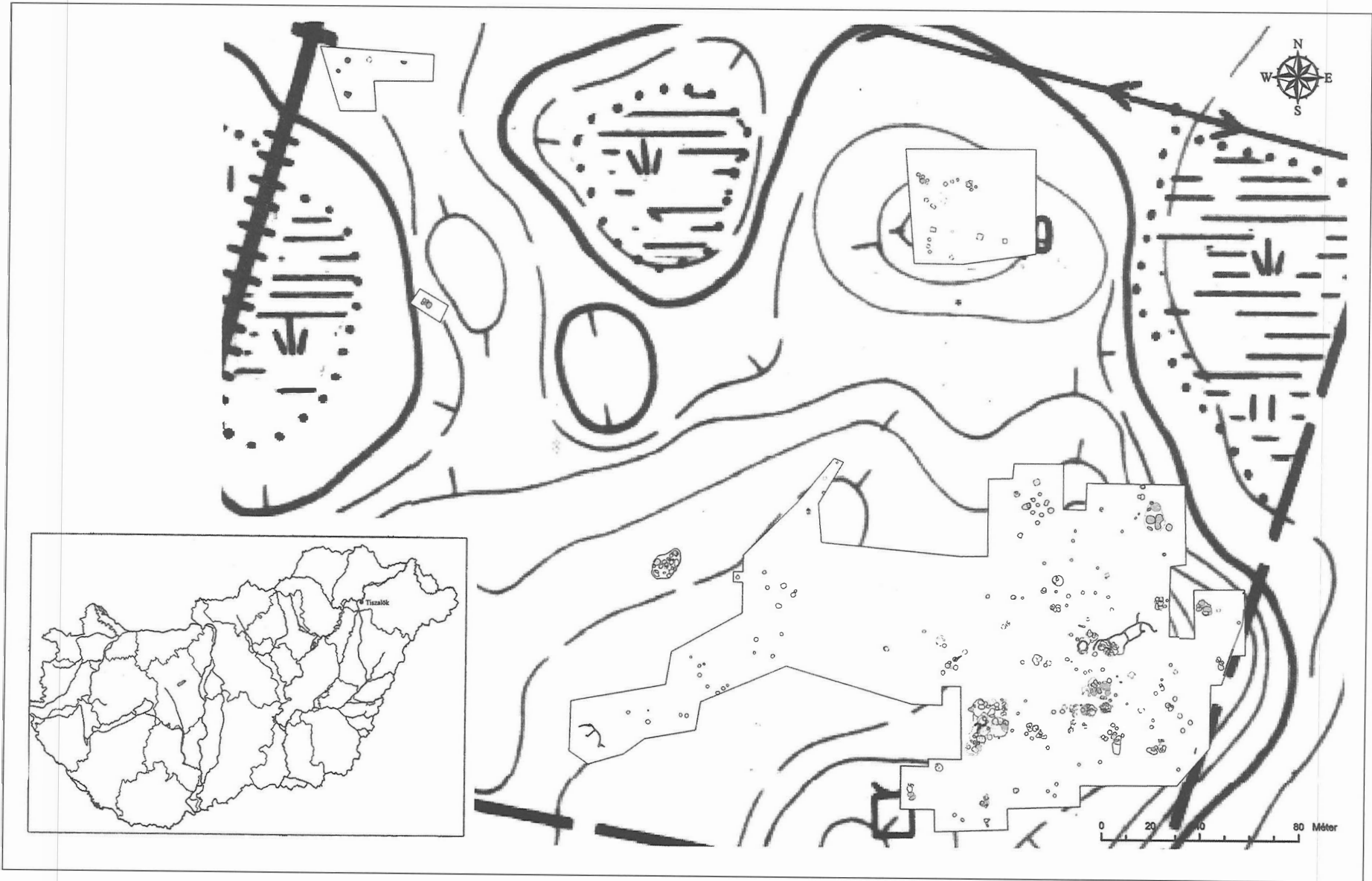
13 A 722 m² felszínen többi ívelt oldalú és aljú gödröt is kibontottunk. Leletanyagot egyik sem tartalmazott, ezért a kelta településhez való tartozásuk nem eldönthető.

12 KEMENCZEI 1986, 135

13 A number of pits of arched walls and bottoms were unearthed on the surface covering 722 m². None of them contained finds so it is not certain that they belonged to the Celtic settlement.

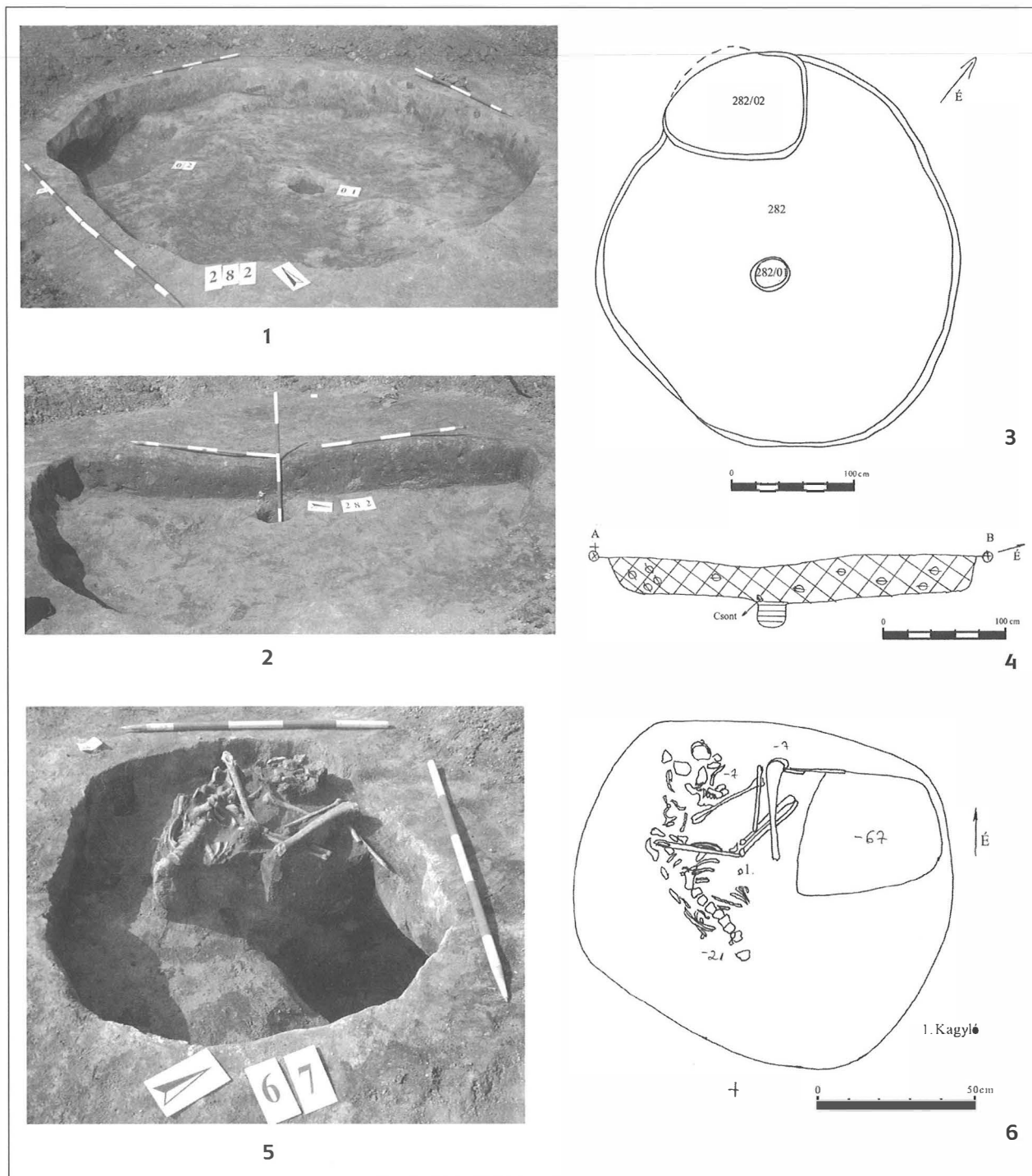
Irodalom • *References*

- CATTANI 1994 CATTANI, M.: Iron Age Dwellings in Endrőd 19 (SE Hungary). In: The Archaeology of the Steppes. Methods and Strategies. Ed. by: Genito, B. Napoli, 1994. 209–219.
- CSEH 2005 CSEH J.: Szkíta telepobjektum Besenyszög-Szórópusztán. Múzeumi Levelek 80–81 (2005) 5–23.
- CZIFRA 2006 CZIFRA Sz.: Megjegyzések a szkíta kori Alföld-csoport veremházainak kérdéséhez. ArchÉrt 131 (2006) 169–177.
- ISTVÁNOVITS 1997 ISTVÁNOVITS E.: Nyíregyháza-Mandabokor. Kora vaskori település a Kr. e. VI–IV. századból. In: Utak a múltba. Az M3-as autópálya régészeti leletmentései. / Path into the past, Rescue excavations on the M3 motorway. Ed. by: Raczky P.–Kovács T.–Anders A. Budapest, 1997. 75–80.
- KEMENCZEI 1986 KEMENCZEI, T.: Mitteleisenzeitliche Köcherbeschläge aus dem Alföld. – Középső vaskori tegezveretek az Alföldön. FolArch 37 (1986) 117–136.
- KEMENCZEI 1994 KEMENCZEI, T.: Pfeilspitzen von Früh-Skythentyp aus Ostungarn. – Korai szkíta típusú nyílhegyek Kelet-Magyarországon. FolArch 43 (1994) 79–99.
- ROMSAUER 1993 ROMSAUER, P.: Nové nálezy Vekerzugeskej skupiny z Nitry. SLA 41 (1993) 5–39.
- VADAY 2003 VADAY A.: Salgótarján, Ipari Park II. lelőhely. Salgótarján Industrial Park II Site. In: Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2000. Budapest 2003, 31–37.

1. kép: Tiszalök, Börtön. A lelőhely helyszínrajza

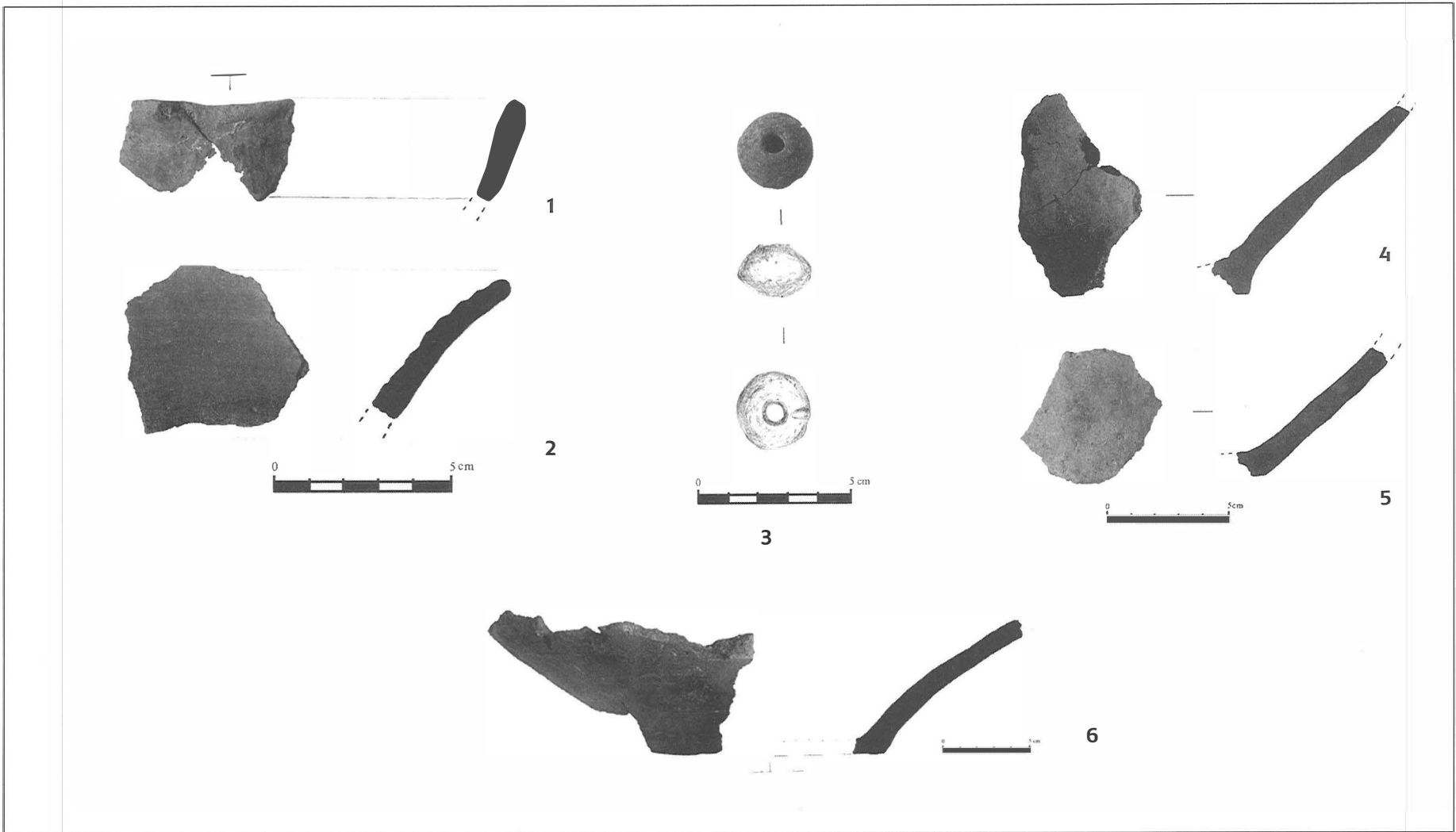
Fig. 1: Tiszalök, Börtön. Site map

2. kép: Tiszalök, Börtön. 1-4: 282. sz. objektum; 5-6: 67. sz. objektum

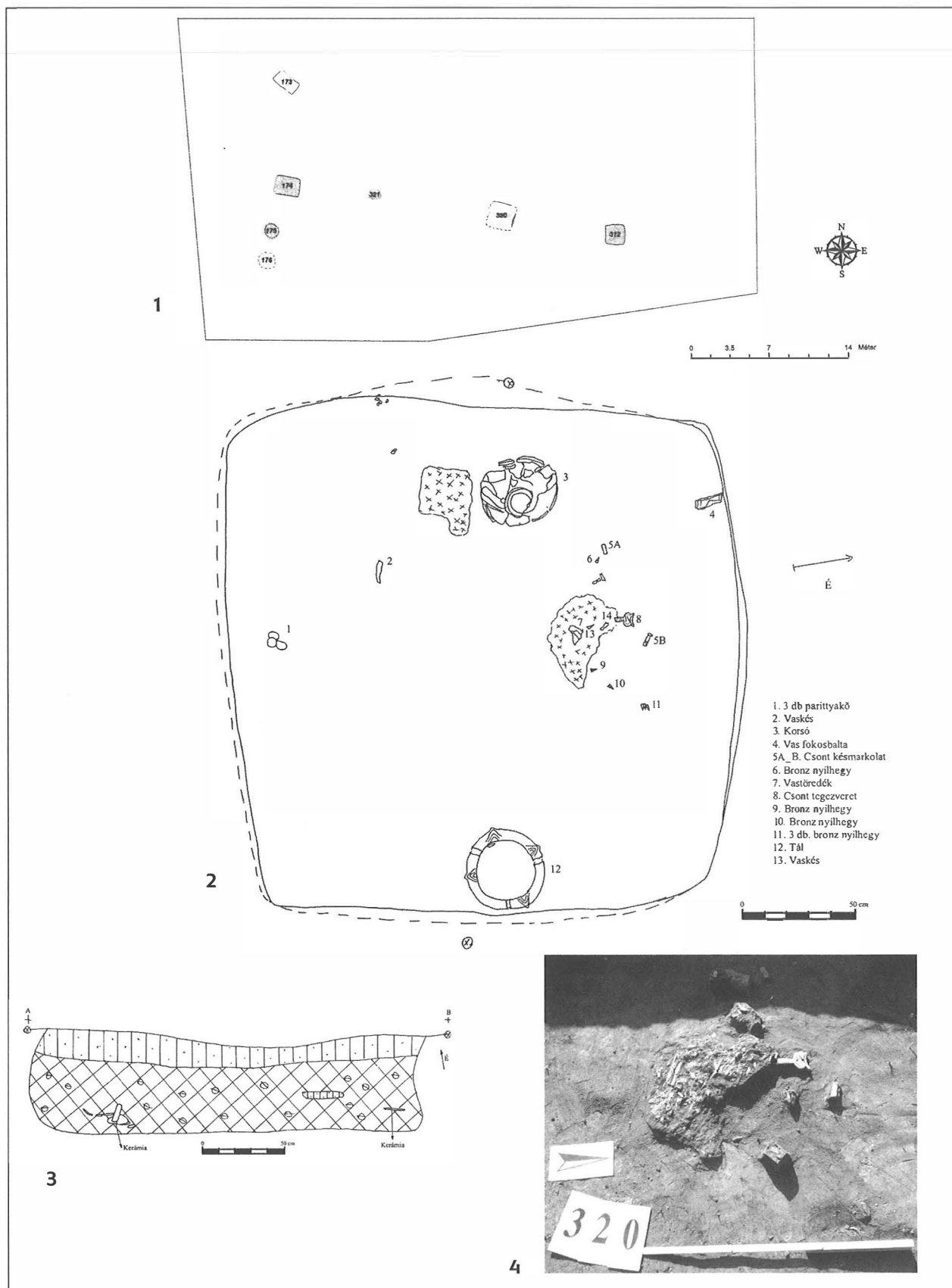
Fig. 2: Tiszalök, Börtön. 1-4: Feature no. 282; 5-6: Feature no. 67

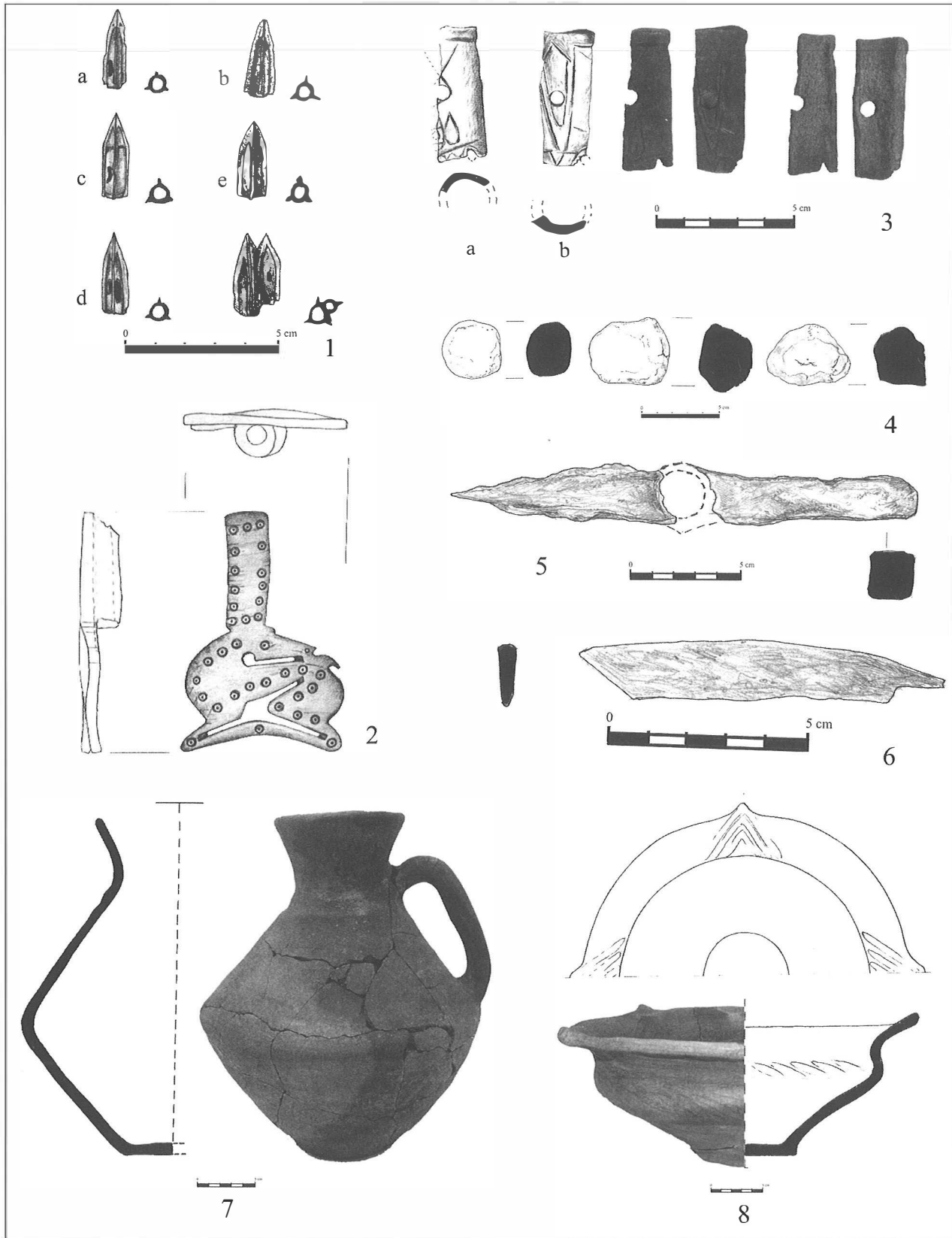
3. kép: Tiszalök, Börtön. A 282. sz. objektum leletanyaga

Fig. 3: Tiszalök, Börtön. Finds of the feature no. 282

4. kép: Tiszalök, Börtön. 1.: Temetőterkép; 2-4.: Hamvasztásos fegyvermellékletes temetkezés (320. sz. obj.)

Fig. 4: Tiszalök, Börtön. 1. Cemetery plan; 2-4: Cremation burial with weapons (feature no. 320)

5. kép: Tiszalök, Börtön. A 320. sz. objektum leletanyaga. 1: bronz; 2-3: csont; 4: kő; 5-6: vas; 7-8: kerámia

Fig. 5: Tiszalök, Börtön. Finds from feature no.320. 1: bronze; 2-3: bone; 4: stone; 5-6: iron; 7-8: ceramics

Bíró Szilvia – Molnár Attila – Christina Salat – Felix Teichner

Geofizikai kutatások Mursella területén

2006 őszén a Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága és a Frankfurt am Main-i Johann Wolfgang Goethe-Universität közös kutatási programja keretében, a Nemzeti Kulturális Alap pályázati támogatásával, geofizikai kutatásokat folytattunk Mursella római municipium (ma: Árpás-Kisárpás, Mórchida-Dombiföldek; 1. kép 1., 3.) területén. A terepi felmérésekre 2006 szeptemberében és októberében, az adatok kiértékelésére 2006 novembere és 2007 januárja között került sor.

A lelőhely korábbi kutatása

A lelőhelyen a 19. sz. végi–20. sz. eleji szórványos gyűjtéseket¹ követően Bíró Endre folytatott régészeti ásatásokat a városhoz tartozó temetők területén.² Szisztematikus kutatásokra az 1970-es évektől nyílt mód Szőnyi Eszter vezetésével. Ekkor bizonyosodott be, hogy az itt elterülő települést nem belső erődként, hanem városként kell definiálni.

Az 1975–1989 között folytatott, mintegy 3000 m²-t érintő tervásatásokra a város Ny-i részén került sor, nem messze az egykori városközponttól. A feltárások során a municipium 4 fő építési periódusát sikerült elkülöníteni, melyek közül kiemelkedik – a Kr. u. 1. sz. első felére keltezhető ún. „fakonstrukciós periódust” (2. kép A) követő – ún. „fazekas periódus” (1. sz. 2. fele – 2. kép B). A település termékei között kelta típusú edények mellett római tálak, fazekak és vékony falú csészék is megtalálhatók. A szegényes leletanyagot és kevés régészeti objektumot szolgáló „kunyhó periódust” (2. sz. – 2. kép C) követően a 3. századra keltezhető a „kőfalas periódus”, amelyhez a feltárt területen két többhelyiséges lakóépület tartozik (2. kép D). Szőnyi Eszter megállapítása szerint ugyanakkor már a 2. században emelhettek kőépületeket a város területén.³ A kutatások kiterjedtek a római útra és a város É-i negyedére is, ahonnan egy különleges meglepetés: hun kori sír került elő.⁴

A rendszerváltást követően beinduló autópályás feltárások miatt a múzeum régészei vajmi kevés időt tudtak a lelőhely kutatására szánni, az amatőr és a műkincspiacra dolgozó kincskeresők annál intenzívebben folytatták a maguk áldatlan tevékenységét a még lerabolt állapotában is igen gazdag fémanyagot szolgáltató városban. Az így előkerült leletanyagnak töredéke jutott csak szakember kezébe, a kézen-közön eltűnt leletek mennyisége és minősége sejtethető a múzeumba

Szilvia Bíró – Attila Molnár – Christina Salat – Felix Teichner

Geophysical investigations on the territory of Mursella

In the autumn of 2006, geophysical investigations were carried out on the territory of the Roman municipium Mursella (today Árpás-Kisárpás, Mórchida-Dombiföldek; Fig. 1. 1, 3) within the frames of the joint research project of the Directorate of the Museums of Győr-Moson-Sopron County and the Johann Wolfgang Goethe-Universität in Frankfurt am Main and by the financial support of the grant provided by the National Cultural Fund. The field survey was carried out in September and October 2006, while the data were evaluated between November 2006 and January 2007.

Earlier investigations of the site

After sporadic collections at the site at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries,¹ Endre Bíró conducted archaeological excavations on the territory of the cemeteries of the town.² Systematic investigations started in the 1970's directed by Eszter Szőnyi. She arrived to the conclusion that the settlement was not a Late Roman fort, but a town of Imperial times.

The planned excavations on about 3000 m² were conducted in the W part of the town close to the ancient time town centre between 1975 and 1989. Four main construction periods could be distinguished in the municipium, from which the so-called “potters' period” (second half of the 1st century – Fig. 2 B), which followed the so-called “wood-construction period” dated from the first half of the 1st century (Fig. 2 A), was especially significant. Roman bowls, pots and thin-walled cups can also be found among the products of the settlement beside Celtic type vessels. After the “hut period”, which contained a poor find material and a few archaeological features (2nd century – Fig. 2 C), the “stone wall period” followed with two dwelling houses of several rooms in the 3rd century (Fig. 2 D). Eszter Szőnyi found, however, that stone buildings could already be raised in the town in the 2nd century.³ The investigations were extended to the Roman road and the N quarter of the town, where surprisingly a Hun Period grave came to light.⁴

After the change of the regime the archaeologists of the museum could spend very little time on the investigation of the site because of the excavations at the highway constructions that started at that time. However, amateurs and treasure hunters working for line

1 LOVAS 1927; PAULOVICS 1927

2 BÍRÓ 1959

3 SZŐNYI 1980, SZŐNYI 1999, SZŐNYI 2002, SZŐNYI 2004

4 TOMKA 2001

1 LOVAS 1927; PAULOVICS 1927

2 BÍRÓ 1959

3 SZŐNYI 1980, SZŐNYI 1999, SZŐNYI 2002, SZŐNYI 2004

4 TOMKA 2001

mégis beszolgáltatót szórvány tárgyak alapján. Így többek között egy majdnem életnagyságú bronzszobor összeaprított töredékei, jelentős mennyiségű – elsősorban késő római – érem, továbbá fibulák, bronzedények, ólomtárgyak gyarapították a Xántus János Múzeum gyűjteményét.⁵

2002-ben újabb lendületet vett a lelőhely kutatása. Otto Braasch légi fotózása során régészeti jelenségeket, pontosabban kőépületeket tudott azonosítani. A felvételek kiértékelésével lehetővé vált a város nagyságának felmérése, továbbá – újdonságként – a várostól D-re egy 150×130 m nagyságú, katonai táborként értelmezhető struktúra meghatározása.⁶ Azóta rendszeressé vált a lelőhely légi felderítése, miáltal az egykori város számos épülete azonosíthatóvá vált (3. kép 1–4.).⁷ A légi fotók feldolgozásán és térinformatikai kiértékelésén jelenleg Szabó Máté, a Pécsi Légirégészeti Téka munkatársa dolgozik, munkája részét képezi a különböző régészeti kutatások (légi fotók, geofizikai felmérések) eredményeinek a helyi domborzati viszonyokkal való összevetése és háromdimenziós terepmodell elkészítése fotogrammetriai módszerrel.⁸

Részen a légi fotózáshoz kapcsolódik a Mursellán áthaladó Savaria–Arrabona út kutatása,⁹ melynek a városon kívüli nyomvonalát Tóth Endre többé-kevésbé tisztázta (1. kép 2.);¹⁰ a várostól K-re eső szakasza, elsősorban a Marcal-átkelő helyének meghatározása azonban még további kutatásokat igényel, akárcsak az egykori folyóviszonyok, a Rába- és Marcal-meder legálább hozzávetőleges rekonstruálása.

A fenti előzményeket követően a Xántus János Múzeum munkatársai komplex kutatási tervet dolgoztak ki a római municipium és tágabb környezetének további vizsgálatára. Múzeumunk külföldi partnerek bevonásával, a legújabb kutatási módszerek segítségével szeretné Mursella és környéke tervszerű régészeti kutatását újraindítani.

Ennek keretében 2005 folyamán a város környékén próbafúrásokat végeztek a jénai egyetem munkatársai dr. Heike Schneider vezetésével, egy pollendiagram kialakítása céljából, amely az emberi közösségek természetére és tájképre gyakorolt hatásaira szolgáltat fontos információkat. Az eredmények kiértékelése folyamatban van. A város környékének kutatása ezenkívül intenzív terepbejárásokkal egészül ki.

Geofizikai felmérések

Mivel a korábbi ásatások a városnak igen kis részére terjedtek/terjedhettek ki, a város belső struktúrájának

art markets carried on their adverse intensive activities in the town, which yielded a very rich metal material even in its already plundered state. Only a fraction of these finds got to the hands of experts but the quantity and the quality of the finds that got lost can be estimated from the scattered objects that were after all handed over to the museum. In this way, the fragments of a nearly life-size bronze statue cut into pieces, a significant number of mostly late Roman coins, brooches, bronze vessels and lead objects enriched the collection of the Xántus János Museum.⁵

In 2002, the investigation of the site got a new impetus. Otto Braasch could identify archaeological features, more exactly stone buildings, due to aerial photography. With the evaluation of the photos, the size of the town could be estimated. A new result was the determination of a 150 m × 130 m large structure S of the town, which can be interpreted as a military fort.⁶ Since then, the aerial prospecting of the site has regularly been carried out, which has already led to the identification of numerous buildings (Fig. 3. 1-4).⁷ Máté Szabó from the Aerial Archaeological Workshop in Pécs is working on the elaboration and 3D evaluation of the aerial photos. His work includes the comparison of the results of various archaeological investigations (aerial photos, geophysical surveys) with the local geographical setting and the preparation of three-dimensional geographical models with photogrammetrical methods.⁸

The localisation of the Savaria-Arrabona road that crosses Mursella is partly linked with aerial photography.⁹ Endre Tóth has already clarified the track of this road outside the town (Fig. 1. 2),¹⁰ while the stretch E of the town and the determination of the crossing place on the Marcal need further investigations just like the contemporary courses of the rivers and the approximate reconstruction of the basins of the Rába and the Marcal.

After the above antecedents, the researchers of the Xántus János Museum elaborated a complex research project of the further investigation of the Roman municipium and its broader surroundings. The museum intends to restart the systematic archaeological investigation of Mursella and its environs with the latest research methods and the involvement of foreign partners.

Within the frames of this project, the specialist of the University of Jena carried out test auguring under dr. Heike Schneider's leadership. The purpose was the setting up of a pollen diagram to get information about the effects of human communities on nature and land-

5 SZŐNYI 1998, BÍRÓ 2006

6 SZŐNYI 2005

7 A képeken kiválóan látható a római út, a város számos épülete és az egykori szelvények körvonala is.

8 SZABÓ 2007

9 SZŐNYI 1996

10 TÓTH 2005

5 SZŐNYI 1998, BÍRÓ 2006

6 SZŐNYI 2005

7 The Roman road, numerous buildings and the outlines of the former cuttings can clearly be seen in the photos.

8 SZABÓ 2007

9 SZŐNYI 1996

10 TÓTH 2005

áttekintéséhez a geofizikai módszereket hívtuk segítségül, melyek lehetőséget adnak viszonylag nagy területek, akár az egész város szerkezetének áttekintésére.

2005 nyarán Christina Salat vezetésével előzetes felmérésekre került sor, amelyek megalapozták a nagyobb területre kiterjedő felméréseket. A cél két különféle módszer tesztelése és a felméréshez szükséges idő és a költségek kalkulálása volt. A több kisebb szelvényben végzett magnetométeres felmérésnél különféle (0,5 ill. 0,25 m-es) szondatávolságot alkalmaztunk, egy kisebb szelvényt pedig georadarral is felmértünk. A georadaros mérés kiváló eredményeket szolgáltatott (5. kép 3.), alkalmazása azonban viszonylag időigényesnek bizonyult. A magnetométeres felmérés esetén a nagyobb szondatávolság is megfelelőnek tűnt a lényeges mágneses anomáliák mérésére.

A 2006. évi felmérések

A 2006. évi kutatások a város teljes területének felmérését, a város struktúrájának megismerését célozták. A magnetométeres felmérésekre 2006. augusztus 28. és szeptember 12. között került sor, Förster Ferex 4.032 műszerrel, 3 szondával, 0,5 m-es szondatávolsággal. Egy-egy szelvény nagysága 50×50 m volt. Összesen 17,4 ha felmérését végeztük el, mintegy 117 668 m-t megtéve a műszerrel. A terület nagy része be volt szántva, így a felmérésekre kiválóan alkalmas volt, a terület bérleti pedig együttműködő partnernek bizonyultak. Csak a város ÉNy-i területén nem aratták le a kukoricát, így ez a néhány hektáros rész kimaradt a felmérésből.

A nyers adatokat a Mag prolight 4 Surf programmal medianfiltereztük, hogy a mérősavok nyomait eltávolítsuk a nyersképről. Ezt követően különböző filterek segítségével értük el a régészeti struktúrák lehető legjobb megjelenítését. A szelvényeket a magyar geodéták bemérései alapján illesztettük össze egységes képpé (4. kép).

A felmérések eredményei

A nagy felületre kiterjedő geofizikai felmérés révén összefüggő képet kaptunk Mursella belső struktúrájáról, melyről a kis felületre kiterjedő ásatások és a nagy felületen szétszóródott felszíni leletek alapján eddig nem nyílt mód. Az élénk táruló kép egy egytűcs település képét mutatja, ahol kőépületek csak a városon áthaladó út mentén találhatóak. Különösen szép alaprajzot szolgáltatott egy, a város legmagasabb és szinte legdélebbi pontján található épület.

Maga az út légi fotóról ismert volt, ám a geofizikai felmérés segítségével jóval tovább tudjuk követni pontos nyomvonalát. A várost átszelő útszakasz kavicsozása helyenként még a szántásban is látszott, pontos vonalát azonban csak most tudtuk rekonstruálni. A várostól DK-re az útnak inkább csak a két oldalán futó vízvezető árkat lehetett a geofizikai felmérésen megfigyelni, ezt azonban tovább tudtuk követni, mint a légi felvételeken (3. kép 3., 6. kép 3.). A felmérés révén közelebb kerültünk ahhoz, hogy meg tudjuk mondani: a Savaria–Arrabona

scape. The evaluation of the results has not yet been finished. Intensive field walking completes the investigation of the environs of the town.

Geophysical surveys

As former excavations covered only a very small part of the town, geophysical methods were applied to get an overview of the inner structure of the town. These methods give an insight into the structure of relatively large territories, even that of the entire town.

Preliminary surveys were conducted under Christina Salat's leadership in the summer of 2005, which provided a base for surveys encompassing larger territories. The objectives were the testing of two different methods and the calculation of the time and the budget necessary for the survey. Various sensor distances were applied (0.5 and 0.25 m) at the magnetometric survey carried out in other units, and a smaller unit was also surveyed with a georadar. The georadar survey brought excellent results (Fig. 5. 3) but its application took relatively much time. In the case of the magnetometric survey, the larger sensor distance also seemed suitable for the measurement of magnetic anomalies.

Surveys in 2006

The investigations in 2006 intended to survey the entire territory of the town and to determine the structure of the town. The magnetometric surveys were carried out with a Förster Ferex 4.032 instrument and 3 sensors with a 0.5 m sensor distance between August 28 and September 12, 2006. The survey units measured 50×50 m. In total, we surveyed 17.4 hectares, in which the instrument made a distance of 117 668 m. The largest part of the territory was ploughed, which was excellent for surveys, and the leasers of the territory proved to be co-operating partners. The maize had not been snapped on the NW territory of the town, so these few hectares had to be omitted.

We medianfiltered the raw data with Mag prolight 4 Surf program to remove the traces of the measurement zones from the preliminary map. Then we used filters to prepare the best illustration of the archaeological structures. The units were fit together to get a uniform map after measurements made by Hungarian geodetic engineers (Fig. 4).

Results of the surveys

In result of the geophysical survey covering a large surface, we could get a coherent picture of the inner structure of Mursella, which was not possible from excavations on small surfaces and surface finds scattered on a large territory. The picture shows a settlement arranged along a main street, where stone buildings can only be found along this road that crosses the town. A building on the highest and nearly the southernmost point of the town was especially clearly outlined. The road itself was already known from aerial photos but

út hol keresztezte a Marcal folyót. Ezt a pontot valahol a jelenlegi híd magasságába kell helyeznünk.

A felmérések révén a légi fotók alapján csak részben kirajzolódó katonai tábor teljes alaprajza kivehető. Mivel palánktáborról van szó, ezért erősebb jeleket, amelyet a kőfalak okozta anomáliák okoznak, itt nem tapasztaltunk. Így a különböző periódusba tartozó építmények, struktúrák nem választhatók szét, így azt sem tudjuk biztosan megmondani, hogy a tábor területén látható különböző struktúrák a táborhoz tartozó barakkok és más építmények helyét jelölik, avagy esetleg egy későbbi beépítés nyomai. Újdonságnak számít, hogy a légi fotókon eddig csak a tábor három oldalát lehetett megfigyelni, a geofizikai felmérés során pedig a negyedik, a déli oldala is láthatóvá vált (6. kép 3.).¹¹

A tábor É-i részén több, nagyjából 1×2 vagy 1×1 m nagyságú igen erős anomáliát lehetett megfigyelni, amelyek értelmezése egyelőre bizonytalan. Ilyen erős jeleket csak kiégetett objektumok vagy kőfalak produkáltak, jelen esetben inkább kemencékre vagy esetleg kiégetett falú sírokra gondolhatunk, bár a kérdés eldöntése feltárás nélkül egyelőre nem lehetséges.

A temetők területét sajnos nem sikerült azonosítani – eltekintve a fentiekben említett lehetséges sírokat –, mivel ezek területe a feltételezések szerint távolabb helyezkedik el a várostól. Ezzel szemben az út mentén elhelyezkedő házak mögött árokrendszerek (vízelvezető és/vagy telekhatároló árok), gazdasági jellegű területek rajzolódnak ki.

A vizsgált terület Ny-i felében, a Rába felé eső részen – ahol a korábbi feltárások is folytak és amint már a légi fotók alapján is feltételezhető volt – található a római város központja. A légi felvételekről ismert nagyobb teret, körülötte több központi szerepet sejtető épületet (esetleg szentélyek?) is felmértük 2006-ban. Az esetleges „forum” mellett felismerhető egy, a főútból kiágazó mellékút is, ez sajnos a város ÉNy-i területére vezet, amelyet a rajta álló kukorica miatt nem lehetett felmérni. A terület központi jellegét támasztja alá, hogy ezen a területen a főúttól távolabb is kőépületek helyezkednek el. Sajnos a Ny felé vezető út Rábán való áthaladását nem lehetett megfigyelni, mivel a 20. században végzett folyószabályozás során a folyópartra egy széles töltést került, ugyanígy abban sem lehetünk biztosak, hogy a római korban a Rába medre hol helyezkedett el. Ugyanezen a területen megfigyelhető az 1975–1989-es évek közötti ásatások helyszíne: ezeken a részekén a geofizikai felmérés viszonylag kevés anomáliát mutat (6. kép 1–2.).

A felmérések eredményeképpen kibontakozó kép nem mutat kimondottan városias szerkezetet és a város spontán kialakulásáról tanúskodik. A kutatások ered-

the geophysical survey afforded us to more exactly draw the track of the road. The gravel bed of the road that crossed the town could at certain places be observed in the ploughed field as well but this is the first time when the exact line of the road can be followed. The geophysical survey demonstrated mainly the water trenches along the two sides of the road SE of the town, but we could follow them longer than in the aerial photos (Fig. 3. 3; Fig. 6. 3). The survey took us closer to the determination of the place where the Savaria-Arrabona road crossed the Marcal river: this point must have been somewhere in the region of the modern bridge.

The survey showed the complete ground plan of the military camp that had only partly appeared in the aerial photos. As it was a wooden fort, we could not experience strong signs similar to the ones caused by stone walls. Thus the buildings and structures of various periods could not be separated and we cannot tell with certainty if the various structures detected on the territory of the camp indicate barracks and other buildings or they are the traces of later constructions. Only three sides of the camp could be observed in the aerial photos, while the geophysical survey demonstrated the fourth, southern side as well (Fig. 6. 3).¹¹

A number of approximately 1 m × 2 m or 1 m × 1 m large very strong anomalies were observed in the N part of the camp. Their interpretation is uncertain. Such strong anomalies have so far been produced by burnt features or stone walls. In this case, we suppose the existence of ovens or graves of burnt walls but only an excavation can bring a final solution.

The cemeteries of the settlement could not as yet be identified apart from the above mentioned features, which could be graves. The necropolis can probably be located in the continuation of the main street. At the same time, we found trench systems (water trenches or trenches bordering the lots) and economic areas behind the houses standing along the road.

The centre of the Roman town can be found in the W part of the examined territory on the side toward the Rába. Excavations were earlier conducted in this area and the aerial photos suggested the same. The larger space known from the photos and the building around it, which probably played a central role (maybe shrines?) were also surveyed in 2006. Beside the possible “forum”, a small road can be recognised, which forked off from the main road. Regrettably, this led to the NW territory of the town, which could not be surveyed because of the still standing maize. The fact that stone buildings could be demonstrated farther from the main road as well supports that this was a central part of the town.

11 A tábor Ny-i sarka dombon, K-i része mélyebb területen található, a négyzetes alaprajz enyhe torzulását a kétdimenziós képen ez okozza. Vö.: Szabó 2007

11 The W corner of the fort is on a knoll, while the E part stands on a lower elevation. This causes the slight distortion of the square-shaped ground plan in the two-dimensional picture. Comp.: Szabó 2007

ményeképpen Szőnyi Eszter korábbi feltárásainak eredményei is pontosabban, kissé másképp értelmezhetők.

A kutatás további útjai

A most elvégzett geofizikai kutatások kitűnő alapot szolgáltatnak a további régészeti kutatásokra.

Georadaros felmérés szükséges az ún. „forum” területén, mivel itt a jelentős bolygatás ill. feltételezhetően többrétegű városközpont miatt a magnetometeres felmérés csupán hozzávetőleges képet szolgáltatott. Ugyanitt, továbbá egy bolygatatlan alaprajzot mutató épület területén régészeti ásatásokra is szeretnénk sort keríteni a jövőben.

A 2006. év geofizikai felmérések az NKA 2731/0051/06 számú pályázata segítségével valósulhattak meg.

A kutatási program vezetői Bíró Szilvia és Felix Teichner; a geofizikai kiértékelés felelőse Christina Salat. A felmérésekben részt vett Anja Wienkemeier, Dominik Wallenstein, Thomas Agricola, Robert Nawracala, Thomas Schier ill. Molnár Attila.

Munkánk során nyújtott segítségéért köszönettel tartozunk Szőnyi Eszternek, az Árpási Arató Kft-nek, Feller Sándor Polgármester Úrnak továbbá a Mursella Régészeti Egyesületnek.

Regrettably, we could not observe the road running northward as it crossed the Rába since a wide embankment was built on the banks in the 20th century during the regulation of the river. We are still not certain either of the location of the Roman period basin of the Rába river. The site of the excavations conducted in 1975–1989 could also be observed on this territory: in these areas the geophysical survey showed relatively few anomalies (Fig. 6. 1–2).

The picture that can be drawn after the survey does not show a definitely urban structure and attests to the spontaneous evolution of the town. In result of the investigations, the results of Eszter Szőnyi's former excavations can be interpreted more accurately and somewhat differently.

Further investigation directions

The geophysical surveys have provided an excellent base for further archaeological investigations.

A georadar survey is necessary on the significantly disturbed territory of the so-called 'forum', where only a sketchy picture could be drawn after the magnetometric survey probably because of the subsequent layers of the town centre. In the future, we intend to conduct archaeological excavations in this area and on the territory of a building, whose ground plan seems to be undisturbed. And finally we need to excavate some diagnostic-trenches to control the results of the prospecting and to get a stratigraphy.

The geophysical surveys could be carried out in 2006 owing to the NKA grant no. 2731/0051/06.

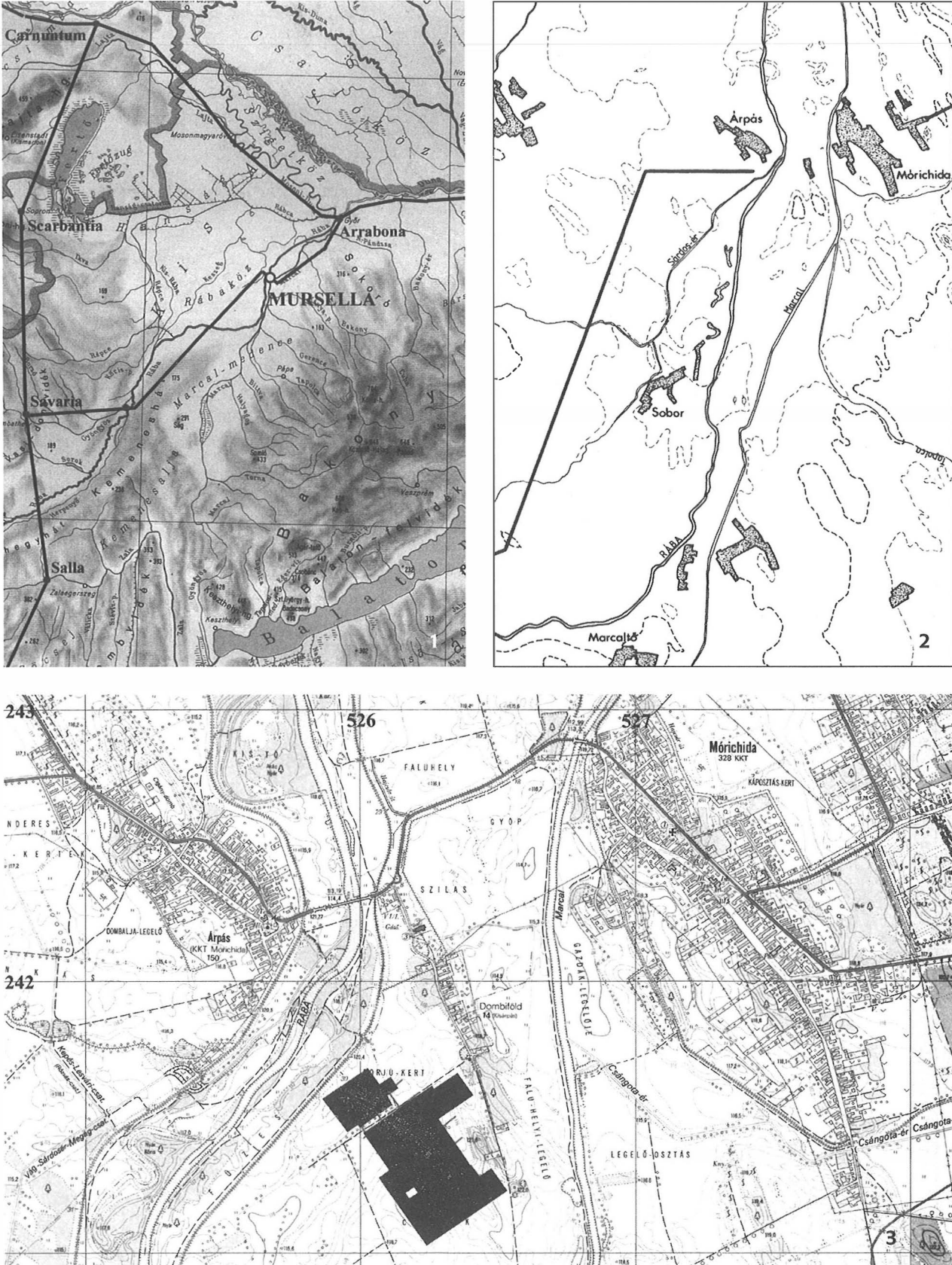
Szilvia Bíró and Felix Teichner directed the research project and Christina Salat was responsible for the geophysical evaluation. Anja Wienkemeier, Dominik Wallenstein, Thomas Agricola, Robert Nawracala, Thomas Schier and Attila Molnár took part in the surveys.

We are thankful for the help that Eszter Szőnyi, the Árpási Arató Kft, Sándor Feller mayor and the Mursella Archaeological Society offered to our work.

Irodalom • References

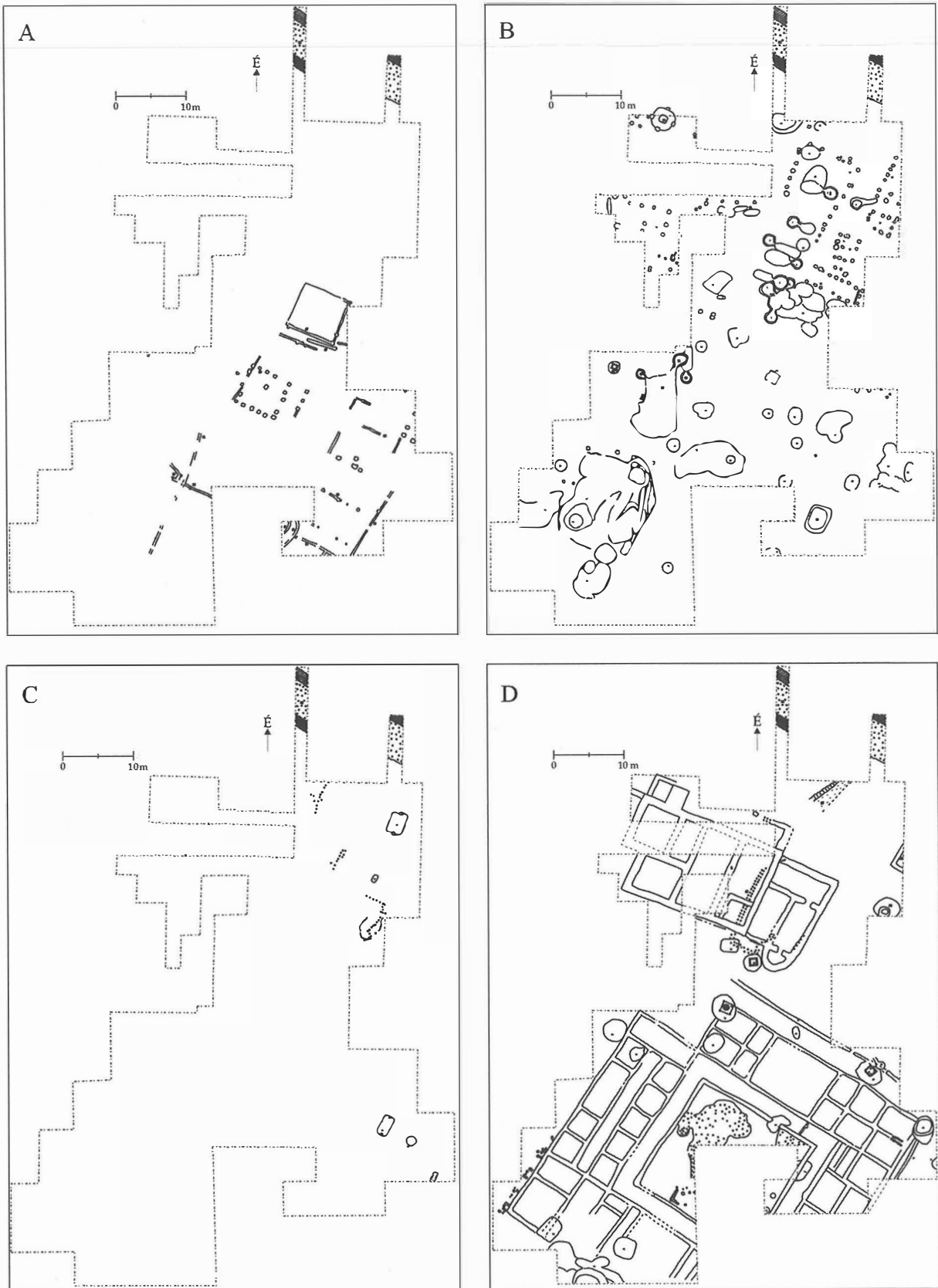
- BÍRÓ 1959
BÍRÓ 2006
HAJNÓCZI et al. 1999
LOVAS 1927
PAULOVICS 1927
SZABÓ 2007
SZŐNYI 1980
SZŐNYI 1996
SZŐNYI 1998
SZŐNYI 1999
SZŐNYI 2002
SZŐNYI 2004
SZŐNYI 2005
TOMKA 2001
TÓTH 2005
VISY 2003
- BÍRÓ E.: Kisárpási késő római temető. *ArchÉrt* 86 (1959), 173–176.
BÍRÓ SZ.: Mursella. A kutatás új útjai – Mursella. Neue Wege der Forschung. In: (Bíró szerk.) Rómaiak nyomában... Kiállításvezető – Auf der Spur der Römer... Ausstellungsführer. A Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Kiállításvezetője 1. Győr 2006.
HAJNÓCZI, Gy. – MEZŐS, T. – NAGY, M. – VISY, Zs. (eds): *Pannonia Hungarica Antiqua. Itinerarium Hungaricum*. Budapest 1999.
LOVAS E.: Kisárpási domborműves scriniumlemezek. *ArchÉrt* 41 (1927), 204–209.
PAULOVICS I.: A kisárpási római telep. *ArchÉrt* 41 (1927), 197–204.
SZABÓ M.: Mursella, a légből kapott város. In: (Bíró szerk.) *FiRKák I. (Fiatalkorok Kutatók I. Konferenciakötete)*. Győr 2007, 69–80.
SZŐNYI E.: Kora római fazekaskemencék Mursellán – Early Roman Pottery Kilns in Mursella. In: *Iparrégészeti kutatások VEAB Értesítő, Veszprém 1980*, 19–26.
SZŐNYI E.: Adatok a Brigetio–Savaria út nyomvonalához. *Arrabona* 35 (1996), 97–108.
SZŐNYI E.: Római kori bronzszobor Árpás-Dombföldről – Bronzener Skulptur und aus der Römerzeit in Árpás-Dombföld. *Arrabona* 36/1–2 (1998), 9–18, 292.
SZŐNYI, E.: Thin walled pottery from Mursella. *Antaeus* 24 (1999), 516–524.
SZŐNYI E.: Mursella municipium (Összefoglaló az 1975–89 közötti feltárásokról). *Arrabona* 40 (2002), 51–90.
SZŐNYI, E.: Mursella. In: Šašel-Kos, M. – Scherrer, P. (Hrsg.): *The Autonomous Towns of Noricum and Pannonia – Die autonomen Städte in Noricum und Pannonien. Pannonia II. Situla* 42. Ljubljana 2004, 85–98.
SZŐNYI, E.: Inter Brigetionem et Savariam. In: *Die nordisch-pannonischen Städte und das römische Heer im Lichte der neuesten archäologischen Forschungen. Aquincum nostrum II*. Budapest 2005, 65–74.
TOMKA P.: Az árpási 5. századi sír. *Arrabona* 39/1–2 (2001), 161–188.
TÓTH E.: Római utak a Dunántúlon. *Műemlékvédelem* XLIX/1 (2005), 1–8.
VISY, Zs. (ed.): *Hungarian Archaeology at the Turn of the Millenium*. Budapest 2003.

1. kép: 1: Mursella elhelyezkedése ÉNy-Pannoniában; 2: A Savaria-Arrabona út Mursella térségében (Tóth 2005 nyomán); 3: Árpás és Mörichida térsége a 2005–2006-os geofizikai felméréssel

Fig. 1: 1; Location of Mursella in NW Pannonia; 2: The Savaria-Arrabona road in the region of Mursella (after Tóth 2005); 3: The region of Árpás and Mörichida with the geophysical surveys of 2005–2006

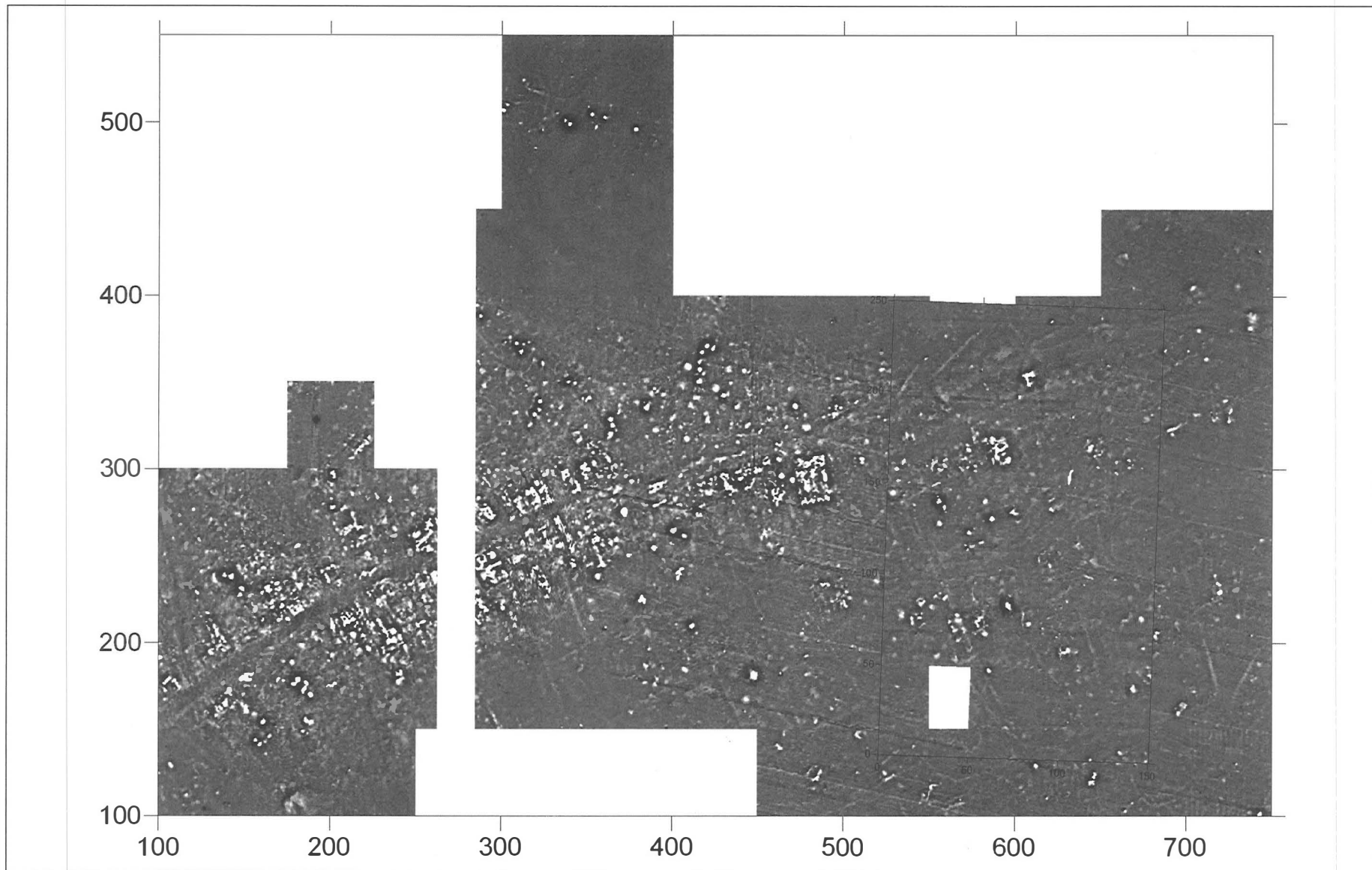
2. kép: Mursella. Az 1975–1989 között feltárt terület periódusainak összesítő alaprajza. A: fakonstruktíós periódus, B: fazekas periódus, C: kunyhó-periódus, D: kő periódus (Szőnyi 2002 nyomán)

Fig. 2: Mursella. Complex map of the periods on the territory uncovered between 1975 and 1989. A: wood construction period; B: potters' period, C: hut period, D: stone period (after Szőnyi 2002)

3. kép: Mursella. 1: Légi fotó a városközponttól: előtérben a korábbi ásatási terület, mögötte a Savaria–Arrabona út (Fotó: Rákóczi Gábor); 2: Légi fotó a városközponttól, a korábban feltárt épületek alaprajzával (Fotó: Pécsi Légitregészeti Téka); 3: Mursella területének átnézeti fotója (Fotó: Pécsi Légitregészeti Téka); 4: A katonai tábor légi felvételen (Fotó: Pécsi Légitregészeti Téka)

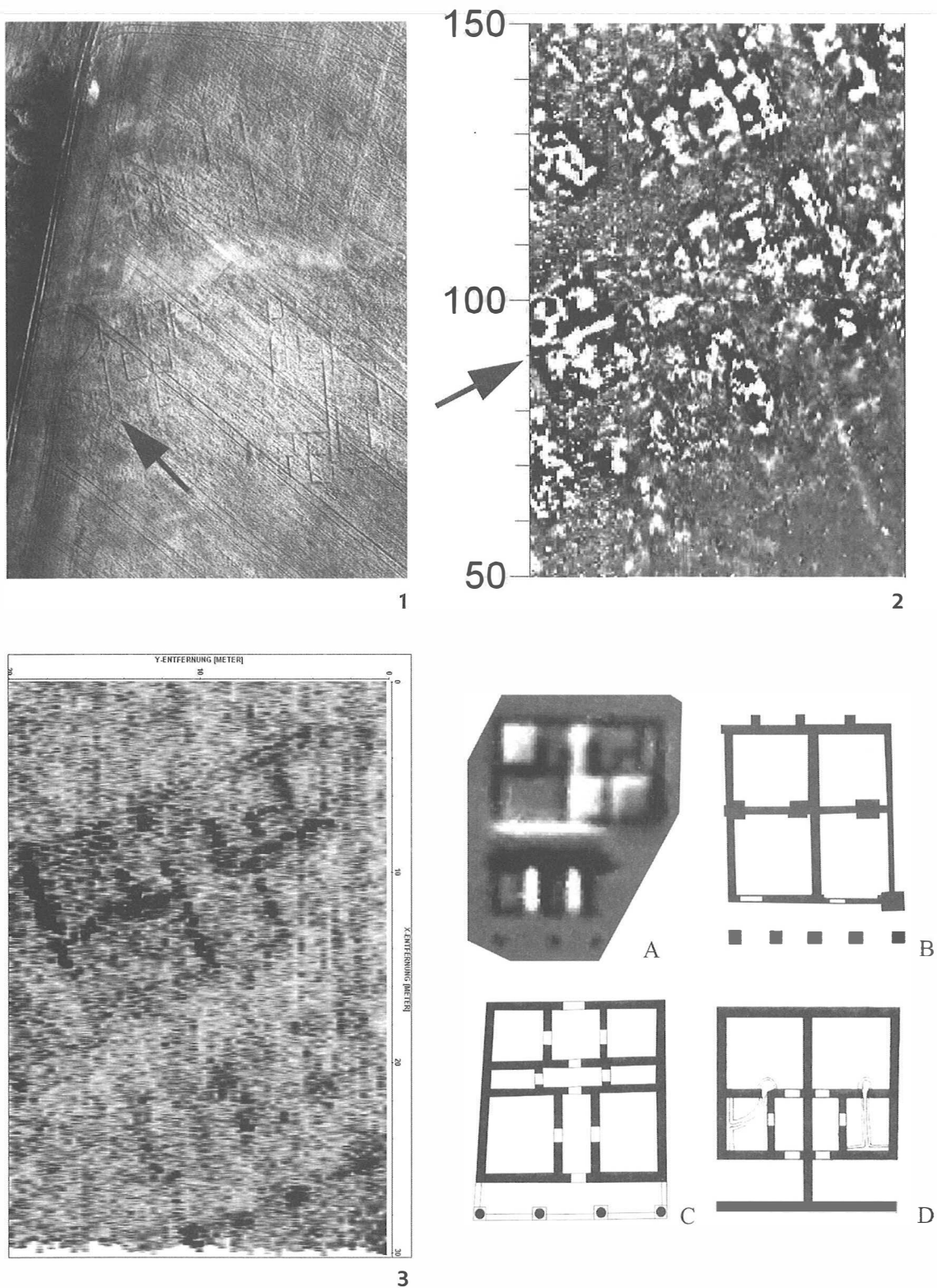
Fig. 3: 1: Mursella. Aerial photo of the town centre: former excavation territory in the front and the Savaria-Arrabona road behind it (Photo by Gábor Rákóczi); 2: Aerial photo of the town centre with the ground plans of the formerly unearthed buildings (photo by Pécsi Légitregészeti Téka); 3: General photo of the territory of Mursella (photo by Pécsi Légitregészeti Téka); 4: Military camp in the aerial photo (photo by Pécsi Légitregészeti Téka)

4. kép: Mursella. A 2005–2006. évi magnetométeres felmérés eredménye

Fig. 4: Mursella. Result of the magnetometric survey in 2005–2006

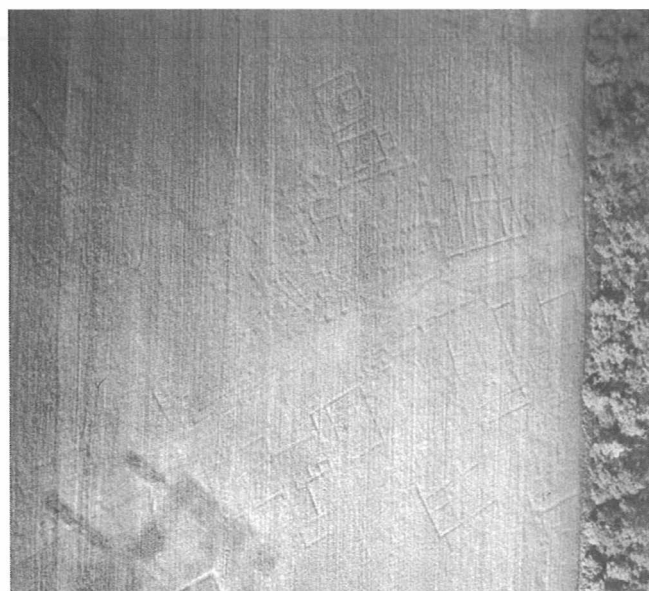

5. kép: Mursella egyik épületének légi fotója (1), magnetométeres (2) és georadaros (3) felmérése, ill. a ház (A) párhuzamai (Hajnóczy et al. 1999 és Visy 2003 nyomán). B: „tabernae-sor” Gorsiumban, C: középfolvos villa Békásmegyerről, D: „kettősház” Intercisa vicusában

Fig. 5: Aerial photo (1), magnetometric (2) and georadar (3) surveys of one of the buildings of Mursella, the analogies of the house (A) (after Hajnóczy et al. 1999 and Visy 2003). B: “row of tabernae” in Gorsium, C: a villa with a central corridor in Békásmegyer; D: “double house” in the vicus of Intercisa

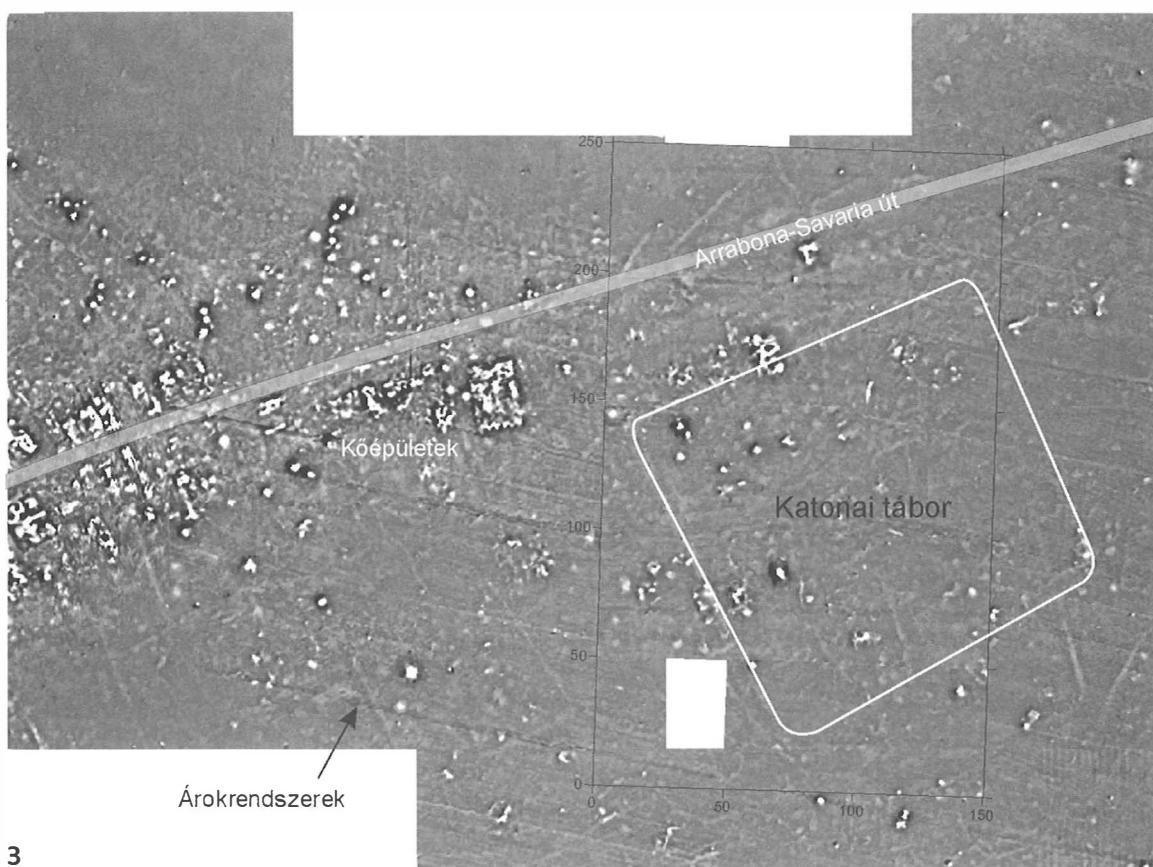
1

főútról leágazó út   feltételezett forum körülötte kőépületek

1975-1989 közötti szelvények

2

3

6. kép: 1: Mursella városközpontja légi fotón (Fotó: Pécsi Légitrégészeti Téma); 2: Mursella városközpontja magnetométeres felmérésen; 3: A város déli részének magnetométeres felmérése

Fig. 6: 1: Town centre of Mursella in the aerial photo (photo by Pécsi Légitrégészeti Téma); 2: Town centre of Mursella in the magnetometric survey; 3: Magnetometric survey of the southern part of the town

Straub Péter – Tokai Zita Mária

Karoling-kori temető Nagykanizsa-Palinban

A Nagykanizsa északi szélén, a 74. sz. közút és a vasút által határolt, környezetéből kiemelkedő homokdombon fekvő lelőhelyen 1998-ban Horváth László már végzett kisebb leletmentést, mely során a dombtető DK-i részén a lengyeli kultúra idejére datálható körárok egy szakaszát tártafel, valamint két kisebb objektumot.¹ A lelőhely feltárását 2006-ban a helyszínen kialakítandó telephely és az innen kitermelt homoknak az M7 autópálya építéséhez való felhasználása tette szükségessé (1. kép 1.). Az ásásra június 26. és december 15. közt került sor, amely során 18 700 m² területet vizsgáltunk át és 84 objektumot bontottunk ki.² A lelőhely nagy részén a lengyeli kultúra körárkait és néhány objektumát, valamint kis számban a badeni kultúrához sorolható gödröket és a halomsíros kultúra idejére datálható jelenségeket tártunk fel.

A dombtető DNy-i részének humuszosítása során az egyik lengyeli kultúrához tartozó körárok két oldalán lekerekített sarkú, téglalap alakú sírfoltok rajzolódtak ki, valamint az árok bontása során – sok esetben folt nélkül – további sírok jelentek meg, melyek betöltésébe több alkalommal őskori cserepek keveredtek. A gépi humuszosítás folytán a sírok mélységét már csak a lehumuszosított felszínhez tudtuk bemérni. A teljesen feltárt temetőből összesen tizennégy sír került napvilágra (1. kép 2.), melyeket az alábbiakban részletesen bemutatunk. Leletanyaguk jól beleillik a Kis-Balaton és a Hahót-medence, valamint a több-kevesebb folytonossággal Zalavár-Várszigeten és Keszthely-Fenekpusztán folyó régészeti feltárások eredményeként Zala megyéből megismert Karoling-kori emlékegygába.

21. objektum/1. sír³ (2. kép)

T.: ÉNy-DK, h.: 132 cm, sz.: 45 cm, m.: 24 cm.⁴

A sírra a lelőhely egyik lengyeli kultúrához tartozó körárkának gépi humuszosítása során bukkantunk, így a sírgödör felső része elpusztult. Az Infans I korú kisgyermek melléklet nélküli csontváza háton, nyújtott helyzetben feküdt.

Péter Straub – Zita Mária Tokai

A cemetery from the Carolingian Period at Nagykanizsa-Palin

In 1998, László Horváth conducted a small-scale rescue excavation on the sand hill rising above the surroundings between road no. 74 and the railway at the northern edge of Nagykanizsa. He uncovered a stretch of a round trench and two smaller features from the Lengyeli culture on the SE part of the sand hill.¹ In 2006, the site had to be unearthed because of the construction of a company seat and sand yielding for the construction of highway M7. (Fig. 1.1) A surface of 18 700 m² was investigated and 84 features were unearthed between June 26 and December 15.² Round trenches and a few features of the Lengyeli culture were unearthed on a larger part of the site, besides a few pits of the Baden culture and phenomena from the time of the Tumulus culture were uncovered.

During the scraping of the SW part of the hilltop, oblong-shaped discolourations of graves with rounded corners appeared on both sides of one of the round trenches of the Lengyeli culture. Further graves were found during the excavation of the trench, often without discolourations, the fillings of which sometimes contained prehistoric shards. As the surface had been mechanically scraped, the depth of the graves could only be measured from the scraped surface. The completely uncovered cemetery contained 14 graves (Fig. 1. 2), which will be described in details in the followings. Their find material can be fit into the find material of the Carolingian Period in Zala county as it is known from excavations in the Kis-Balaton and the Hahót basin and from the results of the more-or-less continuous excavations at Zalavár-Vársziget and Keszthely-Fenekpuszta.

Feature no. 21/grave no. 1³ (Fig. 2)

O: NW-SE, l: 132 cm, w: 45 cm, d: 24 cm.⁴

The grave was found during the mechanic scraping of a round trench of the Lengyeli culture so the upper part of the grave shaft was destroyed. The skeleton of a child of infans I age lay extended on the back without grave furniture.

1 HORVÁTH 2001, 157–158.

2 A feltárás munkatársai Korcsmáros Attila és Horváth Szabolcs technikusok, valamint Sneff Marianna egyetemi hallgató volt. A lelőhely felmérését és a rajzok digitalizálását Vadász Norbert, a tárgyrajzokat Tóth Zoltán, a táblaszerkesztést Bicskei József készítette, a restaurálást Pulai Attila végezte. Munkájukat ezúton is köszönjük.

3 Az értékelő részben és a képtáblákon az egyszerűbb hivatkozások érdekében a sírszámokat használjuk.

4 T. = tájolás, h. = hosszúság, sz. = szélesség, m. = mélység, ma. = magasság, pá. = peremátmérő, fá. = fenékmérő, átm. = átmérő.

1 HORVÁTH 2001, 157–158

2 Attila Korcsmáros and Szabolcs Horváth technicians and Marianna Sneff university student participated in the excavation. Norbert Vadász surveyed the site and digitalised the drawings, Zoltán Tóth drew the objects, József Bicskei compiled the plates and Attila Pulai restored the finds. We are grateful for their contribution.

3 The grave numbers will be used in the evaluation and the plates for the sake of an easier reference.

4 O = orientation, l = length, w = width, d = depth, h = height, rd = rim diameter, bd = bottom diameter, diam. = diameter.

22. objektum/2. sír (2. kép)

T.: ÉNy-DK, h.: 165 cm, sz.: 67 cm, m.: 38 cm.

A hanyatt, zsugorított pózban fekvő Adultus korú nő vázának jobb alkarja a medencére volt hajlítva, a bal alkarcsont a felhúzott és bal oldalra hajlított lábak alatt feküdt. Mellékletek: 1. Az enyhén torzított koponya két oldalán, a csecsnyúlvány mellett ezüst fülbevalópár. A fülkarika alsó, filigrándíszes kiszélesedő ívén eredetileg finom, csavart ezüstsálakból összeillesztett üreges, ovális kosárka ült; mindkét példány töredékes, a restaurálás során szét is estek (2. kép 4.). 2. A sírgödör DK-i sarkából agyagbögére került elő, a világosbarna színű, erősen kavicsos soványítású, porózus anyagú edény felső harmadát hullám- és vonalköteg minták díszítik (2. kép 5.). Ma: 12,5 cm, pá.: 10,4 cm, fá: 7 cm.

23. objektum/3. sír (2. kép)

T.: ÉNy-DK, h.: 168 cm, sz.: 73 cm, m.: 62 cm.

Az Adultus korú férfi csontváza háton, nyújtott helyzetben feküdt, az alkarcsontok a combcsontokon feküdtek. Az eredetileg feltehetően tarsolyban fekvő leletek a bal combcsont fejénél egymás mellett kerültek elő. Mellékletek: 1. Egyik szárán töredékes lant alakú vascsiholó (2. kép 1.). H.: 7,2 cm, m.: 3,3 cm. 2. Juh (*Ovis aries* L.) combcsontjából (femur diaphysis) készült kerek átmetszetű, hengeres csonttűtartó, egyik oldalán vaslenyomattal. H.: 7,1 cm, Átm.: 1,5–1,7 cm. Belsejéből vastú töredéke került elő (2. kép 2.). H.: 2 cm. 3. Egyélű, alsó nyélállású vaskés háromszög átmetszetű pengével (2. kép 3.). H.: 16 cm, pengéh.: 10,2 cm, markolath.: 5,8 cm; pengesz.: 1,5 cm, markolatsz.: 1 cm.

24. objektum/4. sír (3. kép)

T.: ÉNy-DK, h.: 204 cm, sz.: 62 cm, m.: 17 cm.

A csontok már a felszín gépi humuszolásakor jelentkeztek, így a sírgödör felső része elpusztult. Az Adultus korú felnőtt nő csontváza háton, nyújtott helyzetben feküdt, jobb alkarja a combcsonton volt. Mellékletek: 1. Házilúd (*Anser domesticus* L.) szárny combcsontjából (humerus diaphysis sinistra) készült hengeres csonttűtartó, három darabra törve, a bal combcsont alsó részének belső oldalán. H.: 3,5–5,5 cm, átm.: 0,9 cm. Belsejében vastút találtunk (3. kép 3.). H.: 2 cm.

25. objektum/5. sír (3. kép)

T.: ÉNy-DK, h.: 160 cm, sz.: 80 cm, m.: 40 cm.

A sírra a neolitikus körök egyik „bástyájának” humuszolása során bukkantunk, annak DNy-i felében. Az Infans I korú gyermekvázából csak a koponya és a lábszárcsontok maradtak meg. A jobb lábszár külső oldalán házityúk (*Gallus domestica* L.) teljes váza feküdt, az állat kifejlett egyed volt.⁵ Mellékletek: 1. A koponya felszedése közben a jobb oldalon kerek átmetszetű, ovális, nyitott bronz

Feature no. 22/grave no. 2 (fig. 2)

O: NW-SE, l: 165 cm, w: 67 cm, d: 38 cm.

The right lower arm of the adult woman lying on the back in a crouched position was bent over the pelvis, the left lower arm lay under the legs, which were pulled up and bent on the left side. Grave furniture: 1. A pair of silver earrings at the mastoid processes on both sides of the slightly artificially deformed skull. Originally, a small open-work, oval basket made of fine twisted silver threads sat on the lower, widening arch of the earring decorated with filigree. Both items are fragmentary and fell to pieces during restoration (Fig. 2. 4). 2. A clay cup was found in the SE corner of the grave shaft. The light brown vessel of a porous raw material was tempered with a lot of pebbles. Patterns composed of bunches of wavy and straight lines decorated its upper third (Fig. 2. 5). H: 12.5 cm, rd: 10.4 cm, bd: 7 cm.

Feature no. 23/grave no. 3 (Fig. 2)

O: NW-SE, l: 168 cm, w: 73 cm, d: 62 cm.

The skeleton of an adult man lay extended on the back. The lower arms rested on the thighbones. The finds, which had probably been put into a pouch, were found side-by-side at the head of the left thighbone. Grave furniture: 1. A lyre-shaped iron strike-a-light. One arm is fragmented (Fig. 2.1). L: 7.2 cm, d: 3.3 cm. 2. A cylindrical bone needle-case of a round cross-section made of the thighbone (femur diaphysis) of a sheep (*Ovis aries* L.) with iron imprints on one side. L: 7.1 cm, diam: 1.5-1.7 cm. The fragment of an iron needle was found in it (Fig. 2. 2) L: 2 cm. 3. Single-edged iron knife with the handle in a low position. The blade is triangular in cross-section (Fig. 2. 3). L: 16 cm, blade l: 10.2 cm, handle l: 5.8 cm, blade w: 1.5 cm, handle w: 1 cm.

Feature no. 24/grave no. 4 (Fig. 3)

O: NW-SE, l: 204 cm, w: 62 cm, d: 17 cm.

The bones already appeared at the mechanic scraping so the upper part of the grave shaft got destroyed. The skeleton of an adult woman lay extended on the back. The right lower arm rested on the thighbone. Grave furniture: 1. A cylindrical bone needle-case made of the wing bone (humerus diaphysis sinistra) of domestic goose (*Anser domesticus* L.). It lay inside the lower part of the left thighbone broken into three pieces. L: 3.5-5.5 cm, diam: 0.9 cm. An iron needle was found in it (Fig. 3. 3). L: 2 cm.

Feature no. 25/grave no. 5 (Fig. 3)

O: NW-SE, l: 160 cm, w: 80 cm, d: 40 cm.

The grave was found during the scraping of one of the "bastions" of the Neolithic round trench, in its SW part. Only the skull and the bones of the legs were preserved of the skeleton of a child of infans I age. The complete skeleton of a grown domestic hen (*Gallus domestica* L.)

5 Az 5. és 6. sz. sír szárnycsontjainak, valamint a csonttűtartók meghatározásáért Körösi Andreának mondunk köszönetet.

fülbevaló került elő, melynek aranyozása erősen kopott, alsó ívén apró csüngő maradványa (3. kép 4.). H.: 2 cm, sz.: 1,5 cm. 2. A koponya felszedésekor az állkapocs alatt 8 db gyöngyre bukkantunk (3. kép 5.), melyek közül 5 db zöld, sötétszürke, világos- és sötétkék színű, gömbös és nyomott gömbös formájú apró üveggyöngy (Átm.: 0,3–0,7 cm), egy kék színű kéttagú ikergyöngy (H.: 0,7 cm), egy háromtagú, fóliás gyöngy (H.: 1,4 cm) és egy henger alakú fóliás gyöngyszem (Átm.: 0,9 cm). 3. A lábak végénél szürkésbarna színű, kavicsos és csillámos soványítású, széles szájú, karakteres vállvonalú fazék feküdt. Az edény felső kétharmadát hullámvonal-kötegek díszítik, melyek az edény alja felé egyre sűrűbbek (3. kép 6.). Ma.: 12 cm, pá.: 15 cm, fá.: 8 cm.

26. objektum/6. sír (3. kép)

T.: ÉNy-DK, h.: 185 cm, sz.: 70 cm, m.: 40 cm.

A körárok „bástyájának” humuszoslása során előkerült Infans II korú gyermek csontváza háton, nyújtott helyzetben feküdt. A vázcsontok mosása során házityúk fiatal egyedének bal oldali szárny- (humerus, radius, ulna) és combcsontja (femur, tibia) is előkerült, helyük a sírban azonban nem volt megfigyelhető. Mellékletek: 1. A jobb lábszár külső oldalánál köpűs vas nyílhegy, háromszög alakú pengével (3. kép 1.). H.: 7,5 cm, pengeh.: 3,5 cm, köpűh.: 3,4 cm; átm.: 0,8 cm. 2. A medence bal oldalán egyélű, középső nyélállású vaskés háromszög átmetszetű pengével, melynek mindkét oldalán vékony, kopott vércsatorna fut (3. kép 2.). H.: 11,9 cm, pengeh.: 8,5 cm, markolath.: 3,4 cm; pengesz.: 1,4 cm, markolatsz.: 0,6 cm.

27. objektum/7. sír (3. kép)

T.: NyÉNy-KDK

A csontokat a gépi humuszoslás bolygatta el, az Adultus korú férfivázból eredeti helyén csupán a bal combcsont egy része maradt. Melléklet: A combcsont mellett másodlagos helyzetben egyszürkeszínű köpenge, melynek oldalát apró vastöredék színezte el (3. kép 7.). H.: 3,3 cm, Sz.: 1,3 cm.

68. objektum/8. sír (5. kép)

T.: ÉNy-DK

A körárok bontása során került napvilágra, feltja nem volt megfigyelhető. Az Adultus korú nő csontváza háton, nyújtott helyzetben feküdt, jobb felső oldala, valamint koponyája korabeli bolygatás miatt hiányzott. Mellékletet nem tartalmazott, a bal ujjcsontoknál őskori kerámiatöredék feküdt.

69. objektum/9. sír (4. kép)

T.: ÉNy-DK

A körárok bontása során felt nélkül előkerült Juvenilis korú nő csontváza háton, nyújtott helyzetben feküdt. Mellékletek: 1. Ovális karikájú, aszimmetrikus, bronzhuzalból készült nyitott fülbevalópár. Egyik darabja a koponya bal oldalán, a másik lecsúszva a jobb oldali

lay outside the right leg.⁵ Grave furniture: 1. An open oval bronze earring of a round cross-section was found on its right side of the skull as it had been lifted. The gilding of the earring was strongly worn and the remains of a tiny pendant could be observed on the lower arch (Fig. 3. 4). L: 2 cm, w: 1.5 cm. 2. 8 beads were discovered at the lifting of the skull under the jaw (Fig. 3. 5). Five items were green, dark grey, light and dark blue spherical and pressed spherical glass beads (diam: 0.3-0.7 cm), one item was a blue twin-bead composed of two elements (l: 0.7 cm), one item was a composite foiled bead of three components (l: 1.4 cm) and one item was a cylindrical foiled bead (diam: 0.9 cm). 3. A greyish brown pot tempered with pebbles and mica stood at the feet. It had a broad mouth and a sharply outlined shoulder. Bunches of wavy lines decorated the upper third of the vessel, which got denser toward the bottom. (Fig. 3. 6) H: 12 cm, rd: 15 cm, bd: 8 cm.

Feature no. 26/grave no. 6 (Fig. 3)

O: NW-SE, l: 185 cm, w: 70 cm, d: 40 cm.

The skeleton of a child of infans II age found during the scraping of the “bastion” of the round trench lay extended on the back. The left wing bone (humerus, radius and ulna) and the bones of the leg (femur, tibia) of a young domestic hen were also found during the washing of the bones of the skeleton. Their place could not be observed in the grave. Grave furniture: 1. A socketed iron arrowhead with a triangular blade outside the right leg (Fig. 3. 1). L: 7.5 cm, blade l: 3.5 cm, socket l: 3.4 cm, diam.: 0.8 cm. 2. A single-edge iron knife with the handle in the middle was found on the left side of the pelvis. The blade was triangular in cross-section and each a narrow and worn groove ran in its length on both sides (Fig. 3. 2). L: 11.9 cm, blade l: 8.5 cm, handle l: 3.4 cm, blade w: 1.4 cm, handle w: 0.6 cm.

Feature no. 27/grave no. 7 (Fig. 3)

O: WNW-ESE

The scraper dislocated the bones. Only a part of the left thighbone of the adult male remained in the original position. Grave furniture: a grey stone blade was found beside the skeleton in a secondary position, which was discoloured on the side by a small iron fragment (Fig. 3. 7). L: 3.3 cm, w: 1.3 cm

Feature no. 68/grave no. 8 (Fig. 5)

O: NW-SE

It appeared during the digging of the round trench. The discolouration could not be observed. The skeleton of an adult female lay extended on the back. The right upper part and the skull were missing owing to a former

⁵ I owe my thanks to Andrea Körösi for the determination of the poultry bones and the bone needle-cases from graves nos. 5 and 6.

bordák alól került elő (4. kép 1.). H.: 2,1 és 2,3 cm, sz.: 1,3 és 1,5 cm. 2. 74 db gyöngyszem, melyek eredetileg legalább három sorban feküdtek az állkapocs és a nyakcsigolyák körül (4. kép 2.). Néhány darabot találtunk a jobb felkarcsont fölött, valamint a jobb alkarcsont közelében is: 69 db sötétkék, sárga, krém és fehér színű, valamint egy fóliás gömbös, illetve nyomott gömbös üvegyöngy (Átm.: 0,3–0,7 cm), két sötétkék színű ikergyöngy (H.: 0,5 és 1,1 cm), egy háromtagú fóliás gyöngy (H.: 1,4 cm), egy sötétkék színű, kuboctaéder alakú üvegyöngy (H.: 1,1 cm), továbbá egy fekete színű, dinnyemag alakú üvegyöngy (H.: 1,9 cm).

71. objektum/10. sír (4. kép)

T.: NyÉNy-KDK

A körárok bontása során előkerült sírnak nem volt megfigyelhető foltja, az Adultus korú nő váza háton, nyújtott helyzetben feküdt. Mellékletek: 1. A koponya alól felszedése közben ovális karikájú, aranyozott bronz fülbevalópár került elő, mely egyik darabjának alsó karikaívét három apró granulátum díszíti (4. kép 3.). H.: 2,2 cm, sz.: 1,5 cm. A másik bronzhuzal aranyozása erősen kopott. H.: 2 cm, sz.: 1,5 cm. 2. A bal bokacsontok külső oldalán szürkésbarna színű, csillámos anyagú aszimmetrikus agyagbögére állt, pereme a bontás során sérült meg. Vállán három sorban hullámvonal köteg fut végig (4. kép 4.). Ma.: 12 cm, pá.: kb. 7 cm, fá.: 5,8 cm. 3. Házilúd (*Anser domesticus* L.) szárny combcsontjából (humerus diaphysis sinistra) készült, ovális átmetszetű, hengeres csont tütartó a jobb combcsont külső felén (4. kép 6.). Oldalán egymás mellett két félköríves lyuk, amely fölötti részben eredeti állapotában őrződött meg a vastú. H.: 8 cm, átm.: 1,1 cm. 2. A vázcsontok mosása során még egy, ugyancsak házilúd szárny combcsontjából (humerus diaphysis dextra) faragott csont tütartót találtunk, melynek egyik vége kerek, a másik ovális átmetszetű, ebben azonban nem volt vastú (4. kép 5.). H.: 7,5 cm, átm.: 1,1 cm. 3. Az alsó csigolyák bal oldalán egyélű, középső nyélállású vaskés, háromszög átmetszetű pengével (4. kép 7.). H.: 12,2 cm, pengéh.: 8 cm; markolath.: 4,2 cm; pengesz.: 1,4 cm, markolatsz.: 0,7 cm.

72. objektum/11. sír (5. kép)

T.: ÉNy-DK

A körárok bontása során előkerült Infans II korú gyermek sírjának foltja nem volt megfigyelhető. A felsőtestből a bal felkart kivéve a kar- és csigolyacsontok teljesen, a bordák és a medencelapátok részben elbomlottak. Mellékletek: 1. A jobb combcsont mellett háromszög átmetszetű vaskés pengéjének töredéke (5. kép 1.). H.: 5,2 cm, sz.: 1 cm. 2. A jobb medencelapát külső oldalán vascsiholó, egyik szárán és a csiholó alsó részén kerek vasrátéttel, a másik szár hasonló díszítése a restaurálás során nem volt megmenthető. A száronlévő rátét felerősítése még jól látható, a korong rögzítése két szegecsnek a szár hátoldalán való ráhajlításával és elkalapálásával történt (5. kép 2.). H.: 9,1 cm, ma.: 3,3 cm.

disturbance. It did not contain grave furniture. A prehistoric shard lay at the left fingers.

Feature no. 69/grave no. 9 (Fig. 4)

O: NW-SE

The skeleton of a juvenile woman lay extended on the back. It was found without discolouration during the excavation of the round trench. Grave furniture: 1. A pair of oval, asymmetrical open bronze wire earrings. One item was found on the left side of the skull, the other one slipped down under the right ribs (Fig. 4. 1). L: 2.1 and 2.3 cm, w: 1.3 and 1.5 cm. 2. 74 beads, which originally lay in at least three rows around the jaw and the cervical vertebrae. (Fig. 4. 2). A few items were found above the right humerus and close to the right lower arm: 69 dark blue, yellow, creamy and white glass beads, a foiled spherical and a pressed spherical glass bead (diam: 0.3-0.7 cm), two dark blue twin beads (l: 0.5 and 1.1 cm), a triple foiled bead (l: 1.4 cm), a dark blue cubo-octahedral glass bead (l: 1.1 cm) and a black melon-seed-shaped glass bead (l: 1.9 cm).

Feature no. 71/grave no. 10 (Fig. 4)

O: WNW-ESE

No discolouration could be observed of the grave that was found during the digging of the round trench. The skeleton of the adult woman lay extended on the back. Grave furniture: 1. A pair of oval gilded bronze earrings was found under the skull as it was lifted. Three tiny granules decorated the lower arch of one of the earrings (Fig. 4. 3). L: 2.2 cm, w: 1.5 cm. The gilding of the bronze wire of the other earring was strongly worn. L: 2 cm, w: 1.5 cm. 2. A greyish brown asymmetrical clay cup of micaceous raw material stood outside the left ankle. The rim was damaged during uncovering. Three bunches of wavy lines ran around the shoulder (Fig. 4. 4). H: 12 cm, rd: ca. 7 cm, bd: 5.8 cm. 3. A cylindrical needle-case of an oval cross-section prepared from the wing bone (humerus diaphysis sinistra) of a domestic goose (*Anser domesticus* L.) lay outside the right thighbone (Fig. 4. 6). Two semicircular holes were made side-by-side on its wall, above which the iron needle was preserved in its original condition. L: 8 cm, diam: 1.1 cm. 2. Another carved bone needle-case of an oval cross-section made of the wing bone (humerus diaphysis dextra) of a domestic goose was found during the washing of the skeletal bones, which, however, did not contain an iron needle (Fig. 4. 5). L: 7.5 cm, diam: 1.1 cm. 3. A single-edged iron knife with the handle in the middle was found on the left side of the lower vertebrae. The blade was triangular in cross-section (Fig. 4. 7). L: 12.2 cm, blade l: 8 cm, handle l: 4.2 cm, blade w: 1.4 cm, handle w: 0.7 cm.

Feature no. 72/grave no. 11 (Fig. 5)

O: NW-SE

The discolouration of the grave of a child of infans II age found during the digging of the round trench could not be

73. objektum/12. sír (5. kép)

T.: ÉNy-DK, H.: 200 cm, sz.: 75 cm, m.: 15 cm.

A csontokra a gépi humuszoláskor találtunk, a sírgödör felső része elpusztult. A Maturus korú nő csontváza háton, nyújtott helyzetben, keresztbe tett lábfejekkel feküdt, melléklet nem került elő.

74. objektum/13. sír (5. kép)

T.: ÉNy-DK

A körárokba ásott sírnek nem volt megfigyelhető foltja. A háton, nyújtott helyzetben fekvő Infans II korú gyermekváz felső részéből csupán néhány borda és csigolya maradt meg. Mellékletet nem tartalmazott.

77. objektum/14. sír (5. kép)

T.: ÉNy-DK

A körárok „bástyájának” DK-i ívébe ásott sírnek nem lehetett elkülöníteni foltját. Az Infans I korú csecsemő csontvázából mindössze a koponya és néhány borda, valamint a bal felkarcsont maradt meg. Melléklet nem került elő.

*

A Palinban teljesen feltárt temetőhöz hasonlóan kis kiterjedésűt csupán Sopron-Présháztelepről ismerünk a Karoling-kori Dunántúlon, mely sírszáma eredetileg a kanizsaihoz hasonló lehetett s a nemek arányában a nők dominanciája szintén párhuzamot mutat.⁶ A sírok ÉNy-DK-i irányítása megfelel a korszak tájolási irányának, ezektől eltérő nem került elő Nagykanizsán. Valamennyi temetkezés hagyományos aknasírnek bizonyult, barna, laza, homokos, enyhén meszes betöltéssel. Egyetlen temetkezésnél sem észleltünk koporsóra utaló nyomot, a sírok közül kettő volt bolygatott, a 7. sz. sír csontvázából csak a combcsont maradt meg, a 8. sír vázának jobb felső része pedig hiányos volt.

A sírszám függvényében a (kis)családi sírmezőktől a templom körüli több száz síros temetőig a frank befolyású tartományokban soros- és csoportos rendszerű temetők egyaránt ismertek.⁷ Temetőnk az előbbihez tartozik, melyben jól felismerhető két ÉNy-DK-i irányú sírsor, melytől É-ra 1, D-re pedig 2 sír fekszik. A sorok 5, illetve 6 temetkezésből állnak, hasonló szerkezet más soros temetők esetén is kimutatható.⁸ A 9. sz. női sír és az azt szorosan körülölelő négy gyermeksír közt természetudományos vizsgálatok hiányában csak feltételezni lehet a rokoni kapcsolatot.

A környékbeli hasonló korú temetőkben a 2. sz. sírban megfigyelt temetkezési mód egyáltalán nem számít különlegességnek, sőt a Zala megyei temetőkben inkább az feltűnő, ha nem találni különböző rendellenes

observed. The bones of the arms, apart from the left humerus, and the vertebrae got completely, the ribs and the pelvic bones partly dissolved in the earth. Grave furniture: 1. The fragment of an iron knife of a triangular cross-section at the right thighbone. (Fig. 5. 1) L: 5.2 cm, w: 1 cm. 2. An iron strike-a-light lay outside the right pelvic bone. There were round iron mounts on one of the arms and on the lower part of the object. The restorers could not rescue the similar mount on the other arm. The fixing of the mount was clearly visible on the arm: the disc was fixed with two rivets, which were returned and hammered down on the back of the arm (Fig. 5. 2). L: 9.1 cm, h: 3.3 cm.

Feature no. 73/grave no. 12 (Fig. 5)

O: NW-SE, l: 200 cm, w: 75 cm, d: 15 cm.

The bones were found during mechanic scraping. The upper part of the grave shaft got destroyed. The skeleton of the mature woman lay extended on the back without grave furniture.

Feature no. 74/grave no. 13 (Fig. 5)

O: NW-SE

The discolouration of the grave dug into the round trench could not be observed. Only a few ribs and vertebrae were preserved from the skeleton of a child of infans II age lying extended on the back. The grave did not contain grave furniture.

Feature no. 77/grave no. 14 (Fig. 5)

O: NW-SE

The discolouration of the grave dug into the SE arc of the “bastion” of the round trench could not be discerned. Only the skull, a few ribs and the left humerus were preserved from the skeleton of a child of infans I age. No grave furniture was found.

*

The only known cemetery of the Carolingian Period Transdanubia that was just as small as the completely uncovered cemetery of Palin was uncovered at Sopron Présháztelep. The grave number could be similar and the dominance of females in the ratio of sexes is also analogous.⁶ The NW-SE orientation of the graves matches the general orientation in the period. All the graves had the same main direction at Nagykanizsa. All the graves were shaft graves with a brown loose sandy, slightly limy filling. No trace of a coffin was discovered. Two of the graves were disturbed: only the thighbone was preserved from the skeleton in grave no. 7 and the right upper part of the skeleton in grave no. 8 was fragmentary.

Depending on the grave number, (nuclear) family cemeteries are just as well known as churchyards with hundreds of graves arranged either in rows or in groups within the territory of influenced by the Franks.⁷ Our

6 TOMKA 1969

7 SZŐKE 2005, 26.

8 SZŐKE 1996, Abb. 15; TOMKA 2000, Abb. 3. Hasonló mutatkozik a letenyei temető esetében is (KERECSENYI 1973, 1. ábra), bár ott nem ismerjük a temető egészét, illetve egy részét megbolygatták.

6 TOMKA 1969

7 SZŐKE 2005, 26

pózban – hasra fektetve; békapózban; megkötözve vagy csonkítva; zsugorítva; hanyatt, de felhúzott lábbal stb. – eltemetett egyén(ek)e)t, amik közül a legextrémebbekhez különböző babonás hiedelmeket szokás kötni.⁹ A zsugorított rítus az avar korban sem ismeretlen,¹⁰ az ilyen 7–9. századi sírok jellemzően melléklet nélküliek vagy nagyon szegényes leletanyagúak. A Karoling-korban a klasszikus zsugorított póz – oldalra fektetés, lábak felhúzva, alkarok az arc elé hajlítva – éppúgy előfordul, mint a hanyatt, de felhúzott lábakkal való temetkezés,¹¹ a kanizsai sír az utóbbiba tartozik.¹² Hasonlóak ismertek a 9. században a Morva-medencétől az Al-Dunáig,¹³ melyeknél sok esetben a hazai példákhoz hasonlóan a sírgödört nem az elhunyt méretére ásták, azok olyan rövidek, hogy abba már eleve csak felhúzott lábbal fért el a váz.

A 2. sz. sír más temetők rendellenes temetkezéseihez hasonlóan a temető szélén került elő,¹⁴ az azonban a temető legművesebb ékszerét szolgáltatta, ami alapján ellentmondás mutatkozik azzal a hagyományos magyarázattal, miszerint az ilyen formán eltemettek a társadalomból kivetett személyt vagy szolgát jelölnek. Hasonló, egyelőre megoldatlan ellentmondást tükröz néhány 10. századi temetőből ismert, a temető egészéhez képest feltűnő gazdagságú zsugorított női temetkezés is.¹⁵ A 2. sír azonban nem csak temetkezési rítusa miatt figyelemre méltó, koponyáján ugyanis enyhe torzítás nyomai maradtak meg, ami egy hasonló garabonci példa és a korabeli párhuzamok alapján – valamint a régészeti leletanyag egyes elemei kapcsán már Bóna István által is felvetett¹⁶ – balkáni/dunai-bolgár kapcsolatot feltételezhet.¹⁷

Ugyan a sírok több mint fele tartalmazott mellékletet, a leletanyag összességében egy-egy aranyozott bronz, illetve ezüst fülbevalópártól eltekintve kifejezetten szegényes. Ez azonban nem az ide temetkező közösség keresztény hitére, sokkal inkább a temetőt egykor

cemetery belongs among the former ones. Two NW–SE oriented rows of graves can be recognised, and 1 grave was dug N of them and 2 graves S of them. The rows consist of 5 and 6 graves. A similar distribution can be demonstrated in other cemeteries with row structures as well.⁸ In lack of scientific analyses, we can only suppose kinship relations between grave no. 9 of a female and the four graves of children closely around it.

The burial method observed in grave no. 2 is not a unique phenomenon in the cemeteries of a similar age in this region. It is more striking in the cemeteries of Zala county when no individuals are found buried in irregular postures (lying on the belly, in a frog position, bound or maimed, crouched, on the back with pulled up legs etc.), and the most extreme ones are usually linked with superstitious beliefs.⁹ Crouched burial rite was not uncommon in the Avar Period.¹⁰ In the 7th–9th centuries, these graves did not characteristically contain grave furniture or only a few grave-goods were placed in them. Classical crouched burials (laid on the side with the legs pulled up and the arms bent in front of the face) occurred in the Carolingian Period just as well as burials with the dead lying on the back with pulled up legs.¹¹ The Nagykanizsa grave belongs among the latter ones.¹² Similar ones are known from the 9th century from the Moravian Basin to the Lower Danube¹³ where the size of the grave shaft, similarly to our case, did not match the body length, it was so short that the legs had to be pulled up.

Grave no. 2 similarly to the irregular burials of other cemeteries was found at the edge of the cemetery,¹⁴ while, at the same time, the nicest piece of jewellery was found in this grave. This contradicts the traditional interpretation that these burials marked servants or persons expelled from the society. A few strikingly rich crouched burials of women in cemeteries from the 10th century reflect a similar

9 SzABÓ 1976, 70–71; HANULIAK 1995, 131–135; HANULIAK–REJHOLCOVÁ 1999, 28–32.
10 Összefoglalóan ld. KOVRIG 1963, 78–81; BÁRDOS 1978, 29, 31; GARAM 1979, 39–42; DISTELBERGER 2004, 45–47! Újabb példákat hoz a sajátos temetkezési módhoz TÓTH 1990, 164; MADARAS 1994, 100; JUHÁSZ 1995, 40; KISS 1996, 181; RÁCZ 1999, 358; TETTAMANTI 2000, 118; KISS 2001, 353, 375, 379; BENDE 2003, 313; JUHÁSZ 2004, 66; DANI et al. 2006, 15.
11 Zalavár-Vársziget 214., 245. sír (Sós 1963, 92); Zalasabar-Dezsősziget 11., 31., 50., 62., 73., 77., 80. sír (MÜLLER 1992, Taf. 67/11, 69/31, 71/50, 72/62, 73/73, 77, 80); Esztergályhorvátí-Alsóbáránpusztá 207., 239., 260., 284. sír (MÜLLER 2004, 11); Keszthely-Fenekpuszta 59. sír (Sós 1961, Abb. 7), 1971/39. sír (közöletlen, Müller Róbert szíves tájékoztatása).
12 Szabó-féle 1b csoport (SZABÓ 1976, 15. ábra).
13 Ld. több esetet például Břeclav, Mikulčice és Izvoru temetőjéből (DOSTÁL 1982, MITREA 1989, KAVÁNOVÁ 2005)!
14 HANULIAK 1990, 156–157.
15 KŐHEGYI 1980, Abb. 7; KÜRTI 2001, 41.
16 BÓNA 1968, 119.
17 SZŐKE 2002, 92. Részletesebben ld. az antropológiai Függelékben!

8 SZŐKE 1996, Abb. 15; TOMKA 2000, Abb. 3. A similar phenomenon was found in the Letenye cemetery as well (KERECSENYI 1973, fig. 1) although not the entire cemetery is known and a part of the cemetery was disturbed.
9 SZABÓ 1976, 70–71; HANULIAK 1995, 131–135; HANULIAK–REJHOLCOVÁ 1999, 28–32
10 In summary see KOVRIG 1963, 78–81; BÁRDOS 1978, 29, 31; GARAM 1979, 39–42; DISTELBERGER 2004, 45–47! New examples of the specific burial method are listed in TÓTH 1990, 164; MADARAS 1994, 100; JUHÁSZ 1995, 40; KISS 1996, 181; RÁCZ 1999, 358; TETTAMANTI 2000, 118; KISS 2001, 353, 375, 379; BENDE 2003, 313; JUHÁSZ 2004, 66; DANI et al. 2006, 15
11 Zalavár-Vársziget graves nos. 214, 245 (Sós 1963, 92); Zalasabar-Dezsősziget graves nos. 11, 31, 50, 62, 73, 77, 80 (MÜLLER 1992, Taf. 67/11, 69/31, 71/50, 72/62, 73/73, 77, 80); Esztergályhorvátí-Alsóbáránpusztá graves nos. 207, 239, 260, 284 (MÜLLER 2004, 11); Keszthely-Fenekpuszta grave no. 59 (Sós 1961, Abb. 7), grave no. 1971/39 (unpublished, Róbert Müller's kind oral communication).
12 Szabó's group 1b (SZABÓ 1976, fig. 15)
13 See numerous cases like e.g. in the cemeteries of Břeclav, Mikulčice and Izvoru (DOSTÁL 1982, MITREA 1989, KAVÁNOVÁ 2005)!
14 HANULIAK 1990, 156–157

használó közösség társadalmi helyzetére, Zalavártól való távolságára utal, mint ahogy az étel- és italmelléklet adásának szokása és a zsugorított temetkezési mód is pogány szolgálónépre utal. Az ékszerek egyszerűsége mellett feltűnő az övcsatok, a fegyverek és a korban rangjelzőnek tekinthető sarkantyú hiánya.

A két felnőtt férfisír közül a 7. számúban csupán egy kőpenge (3. kép 7.) maradt meg. A 3. sz. sír leletei közül a vascsiholó (2. kép 1.) jellegzetesen férfiakhoz köthető mellékletnek tekinthető,¹⁸ a lant alakú példány a korszak jellegzetes típusainak egyike.¹⁹ A 11. sz. gyermeksíri – a korszakban a csiholók szinte kizárólag férfisírokban való jelenléte miatt – fiú lehetett, az előkerült vasrátétes darab (5. kép 2.) pillanatnyilag párhuzam nélküli a hazai anyagban.

A Karoling Ostmark temetőiben a férfisírokban a – leginkább a bal – combcsont oldalán kerül elő a vaskés, ezt tapasztaltuk a 3. sz. sír esetében is (2. kép 3.), mely méretbeli sajátosságai tekintetében is megfelel a vaskések nemmel, illetve életkorral kapcsolatban korábban megfigyelt összefüggéseinek. Több temető esetében is megállapítást nyert már, hogy a férfisírok kései hosszabbak és szélesebb pengéjük a női, illetve a – legalább Infans II korú – gyermeksírok példányainál.²⁰ Ez érvényes temetőnkre is, a három egyenes, egyélű darab közül a fiatal férfi sírjából előkerült a leghosszabb és legszélesebb pengéjű, ennél rövidebb a 10. sz. női sír példánya (4. kép 7.), a legrövidebb pedig a 6. sz. sír 5–7 éves gyermeke mellől előkerült darab, mely egyben az egyetlen vércsatornás vájatú (3. kép 2.).

A késekhez hasonlóan a tűtartókat – három esetben a vastűk töredékeivel – úgyszintén megtalálni férfi- és női sírokban egyaránt, míg gyermeksírokban alig jellemzőek.²¹ Valamennyi példány a legelterjedtebb, hengeres típusba tartozik, esztergált, illetve rovátkolt/karcolt példány nincs köztük. A népvándorlás korban főként madár- és juh/kecskecsontból faragták a tűtartókat,²² a nagykanizsai anyagban mindkettőre van példa. A férfisír példánya juhcsontból, míg a női sírokban találtak háziludak kistestű egyedeinek csontjaiból készültek. A 10. sz. sír két szempontból is különleges, ebből ugyanis két tűtartó is előkerült, ráadásul a viseleti helyen fekvő darab (4. kép 6.) félkör alakú áttörése csont példányon egyedi, ami feltehetően összefügg más temetőkből ismert bronz- és vaspéldányok felfüggesztéssel kapcsolatos keresztirányú furatával.²³ Később avar kori tűtartók közt ismert a hossz tengelyben egymás alatti furatpár,²⁴

as yet unsolved contradiction.¹⁵ Grave no. 2 is noteworthy not only because of its burial rite: traces of a moderate artificial deformation can be observed on the skull, which can imply Balkan/Danubian Bulgarian contacts according to a similar example from Garabonc and other contemporary analogues¹⁶ as István Bóna suggested it from certain elements of the archaeological find material.¹⁷ Although more than half of the graves contained grave furniture, the find material is definitely poor apart from a few gilded silver and silver pairs of earrings. This does not mean that the population that used the cemetery was Christian. It rather indicated the social status of the community and the distance from Zalavár, and the custom of food and drink grave good giving and the crouched burials point to a pagan servicing population. Beside the simplicity of the jewellery, the lack of belt buckles and weapons and also spurs, which were rank indicators in the period, is also conspicuous.

Grave no. 7 from the two graves of adult males contained only a stone blade (Fig. 3. 7). The iron strike-a-light in grave no. 3 (Fig. 2. 1) is characteristic grave furniture of men¹⁸, while the lyre-shaped item is one of the characteristic types of the period.¹⁹ The grave of a child no. 11 must have been the burial of a boy as strike-a-lights were given nearly exclusively to males. The item with iron mounts (Fig. 5. 2) is a unique piece in the Hungarian material.

Iron knives were found mostly at the left thighbone of men in the cemeteries of the Carolingian Ostmark, and the same could be observed in grave no. 3 (Fig. 2. 3) where the measurements match the earlier observed connections between iron knives and sex and age. It has been observed in a number of cemeteries that the knives are longer and have a broader blade in the graves of males than in the graves of females and children (of at least infans II age).²⁰ The same applies to our cemetery. From the three straight single-edged items, the one found in the grave of a young man is the longest one with the broadest blade. The item in grave no. 10 of a woman is shorter (Fig. 4. 7), while the item recovered from grave no. 6 from beside a 5-7 year-old-child is the shortest one. This latter one is also the only item with fullers. (Fig. 3. 2)

Needle-cases, together with the fragments of iron needles in three cases, can be found in the graves of both men and women similarly to knives, although they rarely appear in the graves of children.²¹ All the items belong to the most common cylindrical type. None of them are turned or grooved/incised. In the Migration Period, needle-cases were generally carved from the bones

18 MÜLLER 2004, 15; BREIBERT 2005, 411.

19 SZŐKE 1992b, 105.

20 BÁRDOS 1985, 14; SZŐKE 1992, 134; SZŐKE 1992b, 75–82; SZŐKE 1996, 72; TOMKA 2000, 197.

21 A tűtartók kapcsán hasonló jelenség figyelhető meg a 10. századi emlékanyagban is, ld. Révész 2000, 18!

22 SZABÓ 1975, 23; FIEDLER 1992, 211.

23 SZŐKE 1992b, 145.

24 SZŐKE 1992a, Taf. 7, Taf. 9, 117/5.

15 KŐHEGYI 1980, Abb. 7; KÜRTI 2001, 41

16 SZŐKE 2002, 92. In details see in the anthropological annex!

17 BÓNA 1968, 119

18 MÜLLER 2004, 15; BREIBERT 2005, 411

19 SZŐKE 1992b, 105

20 BÁRDOS 1985, 14; SZŐKE 1992, 134; SZŐKE 1992b, 75–82; SZŐKE 1996, 72; TOMKA 2000, 197

21 A similar phenomenon can be observed in the find material of the 10th century regarding the needle-cases, see: Révész 2000, 18!

a 10. sz. sírén azok azonban keresztirányban vannak egymás közelében, ami alapján a túrtartók tipológiája egy új típussal bővíthető.²⁵

A női sírok leggyakoribb leletei a fülbevalók, a gyöngyök és az edények. Négy sírból került elő függő ezüstből vagy bronzból, utóbbiak közt aranyozottakat is találni. Az 5. és a 9. sz. sírban találtak egyszerű huzalkarikák (3. kép 4., 4. kép 1.), de a 10. sz. sír szőlőfürtcsüngős példánya (4. kép 3.) is tömegcikknek tekinthető,²⁶ darabjai a Dunától É-ra éppúgy közismertek, mint annak alsó szakaszán.²⁷ A 2. sz. sír párja azonban különleges darab (2. kép 4.), mely már a Karoling-kori köznép vékony felső rétegét idézi. A kisméretű, nagyon rossz állapotban előkerült függőpár a veligrádi ékszertípusba tartozik, ennek megfelelően legjobb analógiáit a Morva anyagban találni, melynek egyszerű lemezgömbös utánpótlói három- vagy négygömbös változatban is ismertek.²⁸ A nagykanizsai darabról töredékessége miatt nem dönthető el egyértelműen, hogy az eredetileg a három, négy, vagy esetleg több kosárkás típusba tartozott-e.²⁹

A gyöngyök többsége gömbös- és nyomott gömbös apró üveggyöngy, valamint iker-, rúd- illetve fóliás gyöngy, a 9. század jellegzetes típusai. A 9. sz. sír dinnyemag alakú gyöngye (4. kép 2.) azonban fontos kronológiai támpontot nyújt, a késő avar kor domináns gyöngytípusából a 9. sz. első negyedétől ugyanis már nem kerül sírba teljes nyaklánc, olyannyira, hogy az alsó Zala völgyének történeti forrásokkal is adathatóan a 840-es években nyitott temetőinek sírjaiban mindig már csupán egy-egy szem kerül a füzérbe,³⁰ melyek a század közepén sírba is kerülhettek.³¹ Az egyetlen kubo-oktaéder alakú gyöngy – hasonló a dinnyemag alakúhoz – a korábbi évtizedek divatjának relikta.

A három edény közül kettő női, egy pedig leánygyermek sírjából került elő (2. kép 5., 3. kép 6., 4. kép 4.). A korszak temetkezéseiben az edények sírba helyezésének számos formája ismert, kerülhetett az a koporsóra, az elhunyt mellé a koporsón belül, illetve kívül, de számos példa ismert a sírföldbe – a temetés, vagy a halotti tor során – dobott módra. Temetőnkben mindhárom edény a sírgödör láb felőli végében feküdt, az egységesen kézi korongon készült példányok a korszakban általános forma- és díszítésmódban készültek. Fe-

of birds and sheep/goat:²² both variants can be found in the Nagykanizsa material. The item in the grave of a man was prepared from a sheep bone, while the ones in the graves of women were made from the bones of small domestic geese. Grave no. 10 is special from two aspects. It contained two needle-cases and the semicircular perforation in the one found in the original place of wear (Fig. 4. 6) is a unique phenomenon in a bone object, which is probably linked with the crosswise suspension hole of bronze and iron items known from other cemeteries.²³ Pairs of holes under each other along the longitudinal axes are known from late Avar needle-cases,²⁴ but on the item from grave no. 10, the holes are beside each other close to one another, which means that a new type can be added to the type list of needle-cases.²⁵

Earrings, beads and vessels are the most frequent finds of the graves of women. Silver or bronze pendants were found in four graves, some of the latter ones were gilded. The items in graves nos 5 and 9 were simple wire rings (Fig. 3. 4, Fig. 4. 1). The earring with a pendant resembling a bunch of grapes in grave no. 10 (Fig. 4. 3) was also a mass product.²⁶ It is well known N of the Danube just as well as at the lower reach of the river.²⁷ The pair in grave 2 is a special item (Fig. 2. 4), which already marks the thin upper layer of the commoners of the Carolingian period. The small pair of pendants found in a very poor condition belongs to the Veligrad jewellery type and accordingly the best analogues can be found in the Moravian material, where the simple spherical plaque imitations of the type are known in variants with three or four globules.²⁸ The Nagykanizsa item was too fragmentary to determine if it belonged to the type with three, four or more baskets.²⁹

The majority of the beads are tiny spherical and pressed spherical glass beads and twin, bar and foiled beads: the characteristic types of the 9th century. The melon-seed-shaped bead of grave no. 9 (Fig. 4. 2), however, is an important chronological indicator. No complete necklace was placed in graves from the dominant bead type of the late Avar period from the first quarter of the 9th century. It can even be proved with historical data in the valley of the Zala that only a few isolated items were strung on necklaces in the graves of the cemeteries opened in the 840's,³⁰

25 Vö. TOMKA 2000, Anm 9. Hasonlóakat közöl FIEDLER 1992, Abb. 48. 4, 7.

26 SZAMEIT 1992, 810–811; SZŐKE 1992a, 862; SZŐKE 1992b, 125; SZŐKE 2000, 55. j.

27 DOSTÁL 1966, Obr. 9. 2; FIEDLER 1992, Abb. 38. 8.

28 Részletesen ld. SZŐKE 1992, 136–139!

29 DOSTÁL 1966, 38–39.

30 Balatonszentgyörgy-Vasútállomás (BAKAY 1989, 68); Esztergályhorváti-Alsóbárándpuszta (MÜLLER 2004, 16); Garabonc-Ófalu II (SZŐKE 1992b, 141); Keszthely-Fenekpuszta (Sós 1961, 268); Zalasabbar-Borjúállás sziget (MÜLLER 1996, 137); Zalavár-Vársziget (SZŐKE 1992a, 874); Vörs-Papkert B 290. sír (közvetlen, Költő László szíves tájékoztatása).

31 SZŐKE 1992a, 874; SZŐKE 1992b, 141.

22 SZABÓ 1975, 23; FIEDLER 1992, 211

23 SZŐKE 1992b, 145

24 SZŐKE 1992a, Taf. 7, Taf. 9. 117/5

25 Comp. TOMKA 2000, Anm 9. Similar items are published in FIEDLER 1992, Abb. 48. 4, 7

26 SZAMEIT 1992, 810–811; SZŐKE 1992a, 862; SZŐKE 1992b, 125; SZŐKE 2000, note 55

27 DOSTÁL 1966, Obr. 9. 2; FIEDLER 1992, Abb. 38. 8

28 In details see SZŐKE 1992, 136–139!

29 DOSTÁL 1966, 38–39

30 Balatonszentgyörgy-Vasútállomás (BAKAY 1989, 68); Esztergályhorváti-Alsóbárándpuszta (MÜLLER 2004, 16); Garabonc-Ófalu II (SZŐKE 1992b, 141); Keszthely-Fenekpuszta (Sós 1961, 268); Zalasabbar-Borjúállás sziget (MÜLLER 1996, 137); Zalavár-Vársziget (SZŐKE 1992a, 874); Vörs-Papkert B grave no. 290 (unpublished, László Költő's kind oral communication).

nékbélyeget egyiken sem találunk, de ettől függetlenül is feltűnő azok gyenge minősége, ami más, hasonló korú temetők – akár nagyobb edényszériája – esetében is szembetűnő a korszak telepkerámiájához képest.³² Valamennyi kis úrtartalmú, egyetlen edény magassága sem éri el a 13 centimétert, más lelőhelyek nagyobb fazéktípusai hiányoznak.³³

A gyermeksírok közül az 5. sz. sír kivételével valamennyi szegényes leletanyagú vagy teljesen melléklet nélküli, kettőből kerültek elő házitűk csontjai, ami egyéb temetőkben is – főként a legfiatalabbak temetkezéseiben³⁴ – a leggyakoribb háziállat. Az 6. sz. sírban a vas nyílcsúcs (3. kép 1.), illetve a 11. sz. sírban a töredékes késpenge (5. kép 1.) sírba kerülését babonás okkal szokás magyarázni.³⁵ Előbbi kapcsán szembetűnő, hogy tegezre utaló nyílhegycsomó nagyon ritka a korszak temetkezéseiben, az egyetlen nyílcsúcs sírba helyezése pedig főként gyermeksírokra jellemző.³⁶

A Nagykanizsa-Palinban előkerült, a 9. század közepén rövid ideig használt szolgálónépi jellegű közösség temetője nem az egyedüli Nagykanizsán, a város déli részében ugyanis feltételezhető egy másik, hasonló korú temető is.³⁷ Az M7 autópálya építését megelőző régészeti feltárásoknak köszönhetően a környék településeiről szintén egyre több pontról van már adatunk,³⁸ miközben a Muraköz határ menti területein is gyarapodnak a lelőhelyek.³⁹

which could be put into the grave even in the middle of the century.³¹ The only cubo-octahedral bead is the relic of the fashion of the previous decades similarly to the melon-seed-shaped beads.

Two of the three vessels were found in the graves of women and one in the grave of a girl (Fig. 2. 5, Fig. 3. 6, Fig. 4. 4). Vessels were placed in the graves in various ways in this period. They could be put on the coffins, beside the body inside or outside the coffin and thrown into the earth of the grave in diverse ways: during the burial or the funeral feast. In our cemetery, all the three vessels stood at the feet of the dead. The vessels were made on slow wheels and their shapes and decorations were commonly accepted in the period. None of them had a bottom stamp, nevertheless, their poor quality was conspicuous, which was also striking in the cemeteries of the same age, even in the case of large series, as compared to the settlement ceramics.³² All the vessels have a small capacity. None of them reached a height of 13 cm. The pot types of other sites are missing.³³

All the graves of children but no. 5 have poor or no grave furniture. Two graves contained the bones of domestic hen, which is the most frequent domesticated animal in other cemeteries as well, especially in the burials of the youngest children.³⁴ The placing of the iron arrowhead in grave no. 6 (Fig. 3. 1) and the fragmentary knife blade in grave no. 11 (Fig. 5. 1) is usually explained with superstitious reasons.³⁵ Regarding the earlier find, it is noteworthy that groups of arrowheads implying quivers rarely occur in the burials of the period, while individual arrowheads were usually placed in the graves of children.³⁶

The cemetery uncovered at Nagykanizsa-Palin was used by a servicing community of the commoners for a short period in the middle of the 9th century. It is not the only cemetery in Nagykanizsa: another cemetery of the same period can be expected in the southern part of the town as well.³⁷ Owing to archaeological excavations preceding the construction of highway M7, we have data from more and more settlements in the region,³⁸ and the number of sites has been increasing in the border zone of Muraköz as well.³⁹

32 MÜLLER 1994, 80.

33 SZŐKE 1992b, Abb. 17–21.

34 SZŐKE 1992b, 59–60; SZŐKE 2000, 324.

35 SIMON 1983, 60–61; MÜLLER 2004, 14.

36 BÉLAPÁTFALVA 10. sír (SZABÓ 1987, Abb. 5. 2), Garabonc I/37. sír (SZŐKE 1992b, Taf. 12. 6), Keszthely-Fenekpuszta 1. sír (SÓS 1961, Taf. LIV. 1), Sopronkőhida 20. sír (TÖRÖK 1973, 7. tábla 1).

37 SZŐKE 1992c, 134; SZŐKE 1994, 191.

38 STRAUB 2005. A többi, még közöletlen lelőhely rövid ismertetését ld. Horváth L. – Frankovics T.: Régészeti feltárások az M7–M70 autópálya nyomvonalán. Becsehely 2007.

39 Friss áttekintést nyújt MILOŠEVIĆ 2000; GUŠTIN 2002; GUŠTIN 2006.

31 SZŐKE 1992a, 874; SZŐKE 1992b, 141

32 MÜLLER 1994, 80

33 SZŐKE 1992b, Abb. 17–21

34 SZŐKE 1992b, 59–60; SZŐKE 2000, 324

35 SIMON 1983, 60–61; MÜLLER 2004, 14

36 BÉLAPÁTFALVA grave no. 10 (SZABÓ 1987, Abb. 5. 2), Garabonc grave no. I/37 (SZŐKE 1992b, Taf. 12. 6), Keszthely-Fenekpuszta grave no. 1 (SÓS 1961, Taf. LIV. 1), Sopronkőhida grave no. 20 (TÖRÖK 1973, Plate 7. 1).

37 SZŐKE 1992c, 134; SZŐKE 1994, 191

38 STRAUB 2005. The short description of the yet unpublished sites see in Horváth L. – Frankovics T.: Régészeti feltárások az M7–M70 autópálya nyomvonalán. Becsehely 2007

39 Recent reviews can be found in MILOŠEVIĆ 2000; GUŠTIN 2002; GUŠTIN 2006

Tóth Gábor – T. Rendes Katalin
Nagykanizsa-Palin
(Anyagnyerőhely) embertani anyaga

Az embertani összehasonlító vizsgálatok eredményei alapján a 9. sz. során a Nyugat-Dunántúl egyes pontjain egy hosszúfejű, alacsony szemüregű és nagyközepes/magas termetű népesség telepedett meg.⁴⁰ Hogy esetükben nem különböző régiókból érkezettekéről, hanem egy adott népcsoport képviselőiről lehetett szó, azt szokatlannul egységes embertani jellegük bizonyítja. Soraikba – talán közös eredetükkel magyarázva – bekerülhettek a terület korábbi lakosai is, de az úgynevezett Esztergályhorváti-típusú népesség zömét a 6–8. században itt élt lakosság többségétől való különbözőségük miatt újonnan bevándoroltaknak tekinthetjük.⁴¹ Az érkezettek eredeti lakhelyének pontosabb megválaszolására a Kárpát-medencén kívüli párhuzamok hiányában pillanatnyilag nincs lehetőség. A Morva-medencei mintáktól való különbözőségük azonban azt a vidéket valószínűleg kizárja a származás lehetséges helyei közül.⁴² Az időszak embertani képének és kapcsolatainak alaposabb megismerése miatt fontos az újabb, hiteles szériák vizsgálata.

A Nagykanizsa-Palintól származó kiscsaládi temető régészeti feltárt objektumaiból tizennégy személy maradványait lehetett vizsgálni. Az embertani anyag egy része jó megtartású, több esetben azonban a csontanyag hiányos és töredékes.

A felnőttek életkor meghatározása négy korjelző alapján Nemeskéri, Acsádi és Harsányi szerint,⁴³ a gyermekek életkor meghatározása a fogak áttörése és/vagy a végtagcsontok hossza alapján történt, figyelembe véve Ferembach, Schwidetzky és Stloukal munkáját.⁴⁴ A nemi hovatartozás meghatározása huszonhárom jelleg súlyozás nélküli vizsgálatára épült Éry, Kralovánszky és Nemeskéri módszere szerint.⁴⁵ A nem- és életkor-meghatározások esetében rögzítettük és figyelembe vettük a fogazat és a vázcsontok általános állapotát is. Az adatok felvétele Rainer Knußmann kézikönyvének követte.⁴⁶ A testmagasság számítása Tornstein Sjøvold módszere szerint, mindkét nemre és az összes rasszra kidolgozott értékeit vette alapul.⁴⁷ A méretek osztályba sorolása Aleksejev és Debec ide vonatkozó táblázatai alapján történt.⁴⁸ Az adatkezelésnél a Bernert-féle paleoantropológiai számítógépes programcsomagot alkalmaztuk.⁴⁹

Gábor Tóth – Katalin T. Rendes
Anthropological material of
Nagykanizsa-Palin (Sandpit)

According to the results of the comparative anthropological analyses, a population of a long head, low orbits and a medium high/high stature settled at certain parts of Western Transdanubia in the 9th century.⁴⁰ The unusually uniform features prove that they were the representatives of a given population group and not a mixture of people who had arrived from various regions. The former inhabitants of the territory could also join their ranks, perhaps because of their common origin, yet the majority of the so-called Esztergályhorváti type population can be regarded new immigrants since they were different from the majority of the population that lived here in the 6th-8th centuries.⁴¹ The place from where they came cannot as yet be determined in lack of analogues outside the Carpathian Basin. They are different from samples in the Moravian Basin, thus this region can be excluded from the possible places of their origin.⁴² The analysis of new and authentic series is important for the purpose of a better understanding of the anthropological picture and the contact system of the period.

The remains of fourteen persons could be examined from the uncovered features of the cemetery of a nuclear family. A part of the anthropological material is well preserved, although the bone material is fragmentary and incomplete in a few cases.

The age of the adults was determined from four age markers after Nemeskéri, Acsádi and Harsányi,⁴³ while the age of children was determined from the breaking through of teeth and/or the length of the bones of the extremities, in face of Ferembach, Schwidetzky and Stloukal's work.⁴⁴ The determination of the sex was made by the unweighted analysis of twenty-three features following Éry, Kralovánszky and Nemeskéri's method.⁴⁵ The general condition of the teeth and the skeletal bones was also considered and registered at the determination of the age and the sex. The data were taken after Rainer Knußmann's handbook.⁴⁶ The determination of the stature followed Tornstein Sjøvold's method using his values elaborated for both sexes and all the races.⁴⁷ The measurements were classified according to Alekseev and Debets's relevant tables.⁴⁸ Ber-

40 ÉRY et al. 2004, 35.

41 ÉRY et al. 2004, 35–36; FINNEGAN–MARCSIK 2004, 109.

42 ÉRY et al. 2004, 36.

43 NEMESKÉRI–HARSÁNYI–ACSÁDI 1960, 103–115.

44 FEREMBACH–SCHWIDETZKY–STLOUKAL 1979

45 ÉRY–KRALOVÁNSZKY–NEMESKÉRI 1963

46 KNUßMANN 1988

47 SJØVOLD 1990

48 ALEKSEJEV–DEBEC 1964

49 BERNERT 2005

40 ÉRY et al. 2004, 35

41 ÉRY et al. 2004, 35–36; FINNEGAN–MARCSIK 2004, 109

42 ÉRY et al. 2004, 36

43 NEMESKÉRI–HARSÁNYI–ACSÁDI 1960, 103–115

44 FEREMBACH–SCHWIDETZKY–STLOUKAL 1979

45 ÉRY–KRALOVÁNSZKY–NEMESKÉRI 1963

46 KNUßMANN 1988

47 SJØVOLD 1990

48 ALEKSEJEV–DEBEC 1964

Összehasonlítással az Éry Kinga és munkacsoportja által Esztergályhorváti-Alsóbárándpuszta Karoling-kori temetőjének vizsgálatából nyert eredményeket és az akkor megtett összehasonlítások adatait,⁵⁰ Garabonc-Ófalu I. dunai-bolgár kapcsolatot is felvető temetőjének adatait,⁵¹ valamint a földrajzilag legközelebbi elhelyezkedésű letenyei temetőnek az embertani adatait használtuk fel.⁵²

A tizennégy egyén a következő életkori kategóriákba sorolható: négy Infans I, két Infans II, egy Juvenis, négy Adultus, két Adultus-Maturus és egy Maturus életkorban hunyt el. Megfigyelhető a gyermekkori-fiatalkori magas halandóság. Ebben az időszakban a tájegységre jellemzőnek tekinthető a temetőkben eltemetett csecsemők és gyermekek egyedülállóan magas előfordulási gyakorisága.⁵³ Ezt a megfigyelést ennek a szériának az anyaga is megerősíti. A gyermek korú halottak viszonylag magas száma a közösségi temetőbe való betemetésük gyakorlatára, valamint kedvezőtlen halandósági viszonyaira egyaránt utalhat. A nők és a férfiak aránya 5:2 – a nőtöbbség jellemző. Ennek okaként a szintén kedvezőtlen halandósági mutatókat adó Esztergályhorváti halálzási görbéit elemezve is elképzelhető, hogy a nők magasabb halandósága miatt megözvegyült férfiak új asszonyt hoztak a házhoz, ezzel az élők nemi arányát kiegyenlítették, de az eltemetetteket a nők javára megnövelték.⁵⁴

Az egyes sírok jellemzése:

1. sír: A váz, a koponya és a fogazat alapján 2–2,5 éves gyermek maradványai.

2. sír: Hiányos, töredékes váz. A koponya ép, az állkapocs töredékes. A koponyán vizsgálható tizenkét jelleg alapján nő (–0,75). Életkora a koponyavarratok nyitottsága és a fogazat állapota alapján 20–25 év. Hyperdolichokran nordoid típus. A mérsékeltlen megnyúlt, hátrafutó homlokcsont, a homlokcsonton a sutura coronalis előtti- és a tarkótájon megfigyelhető körülkötési nyomnak imponáló lapultság, az állkapocsszeglet életkorral nem összeegyeztethető szögállása és a sutura sagittalis vonalában csúcsos jellegűvé alakult koponya alapján kis fokú koponyatorzítást lehet meghatározni. Az ennek következtében fellépő agyi nyomásfokozódást a koponyáról készült röntgenfelvétel is bizonyítja; a parietálékon a tabula interna képének jellegzetes elváltozása látható. Csontosodási zavarra utaló elváltozás a sutura intermaxilláris ferde lefutása, a deviatio septi nasi és a fogazat torlódása mindkét fogíven. A fogakon fogkövek. A bal fültájékon a mellékletre utaló barnás, a koponyaalapnál zöldes patina (6. kép 1.).

bert's palaeoanthropological computer program was used for data handling.⁴⁹

For comparison, we used the results gained from the analysis of the Carolingian Period cemetery of Esztergályhorváti-Alsóbárándpuszta carried out by Kinga Éry and her working group and the data of comparisons made within the frames of their analyses,⁵⁰ the data of the cemetery of Garabonc-Ófalu I, which suggests contacts with the Danubian Bulgarians,⁵¹ and the anthropological data of the Letenye cemetery, which is geographically the closest to our site.⁵²

The fourteen individuals can be grouped into the following age categories: four persons died at infans I age, two at infans II age, one was juvenile, four were adults, two were adult-mature individuals and one individual died at a mature age. A high mortality rate could be observed at children and young individuals. The uncommonly high occurrence of newborn infants and children in the cemeteries is characteristic of this region in this period.⁵³ The material of this series supports this observation. The relatively high number of dead infants can indicate the practice of infant burials in the communal cemetery and the unfavourable mortality conditions as well. The ratio of females and males is 5:2 – a female dominance is characteristic. Analysing the mortality curve of Esztergályhorváti showing similarly unfavourable mortality conditions, it seems possible that men who were widowed because of the higher mortality rate of women married a second time and this equalized the sexual ratio of the living and increased the ratio in favour of the women in the cemetery.⁵⁴

Description of the individual graves:

Grave no. 1: The remains of a 2–2.5 year-old-child according to the skeletal bones, the skull and the teeth.

Grave no. 2: Fragmentary and incomplete skeleton. The skull is intact, the jaw is incomplete. It belonged to a female according to the twelve features that could be examined on the skull (–0.75). She was 20–25 years old according to the ossification of the cranial sutures and the teeth, and she belonged to the hyperdolichocranial Nordoid type. The frontal bone is slightly elongated and recessing. A slight artificial deformation can be determined on the basis of binding traces in front of sutura coronalis on the frontal bone and at the nape, the angle of the jaw corner that cannot be explained with the age and the shape of the skull, which became pointed along sutura sagittalis. The increased pressure on the brain in consequence of the deformation is proved by the X-ray

50 ÉRY et al. 2004

51 ÉRY 1992

52 KISZELY 1973

53 ÉRY et al. 1997, 25–29; MENDE 1999, 226–228; ÉRY et al. 2004, 34.

54 ÉRY et al. 2004, 34.

49 BERNERT 2005

50 ÉRY et al. 2004

51 ÉRY 1992

52 KISZELY 1973

53 ÉRY et al. 1997, 25–29; MENDE 1999, 226–228; ÉRY et al. 2004, 34

54 ÉRY et al. 2004, 34

3. sír: Teljes váz és koponya. A koponyán és a vázon vizsgálható huszonegy jelleg alapján férfi (+0,62). Életkora a négy korjelző alapján 29–33 év. Dolychokran mediterránoid típus. Számított testmagassága a radius, a femur és a humerus alapján 166,68 cm (közepes/nagyközepes testmagasság). Batrokran koponya, os incae. Patellákon, humeruson, calcaneuson és claviculán fizikai stress okozta elváltozások. Felső7-eseken lateralisán foggyöngy. A fogakon fogkövek (6. kép 2.).

4. sír: Teljes váz és koponya. A koponyán és a vázon vizsgálható tizennyolc jelleg alapján nő (-1,17). Életkora három korjelző alapján 33–40 év. Hyperdolichokran mediterránoid típus. Számított testmagassága a radius, az ulna, a femur, a tibia és a humerus alapján 158,13 cm (nagyközepes/nagy testmagasság). Mindkét humeruson foramen olecranii (6. kép 3.).

5. sír: A váz, a koponya és a fogazat alapján 2–3 éves gyermek maradványai.

6. sír: A váz, a koponya és a fogazat alapján 5–7 éves gyermek maradványai. Worm csontok. Cribra orbitalia Stad. I.

7. sír: Vázcsont töredékek. Az általános kép és a linea aspera alapján férfi, kora 30–50 év.

8. sír: Vázcsonttöredékek. Az általános kép és négy vizsgálható jelleg alapján nő (-1,0), életkora 30–50 év.

9. sír: Koponya és váz töredékei. A váz nőies jellegű, az állkapocs férfias. Mivel a juvenisek elcsontosodása alapján 19–23 éves, neme indifferens kategória. Bal oldali humeruson foramen olecranii (jobb oldalon neg.). A bal oldali processus mastoideuson melléklet okozta zöldes patina.

10. sír: Teljes váz és sérült, hiányos koponya. A koponyán és a vázon vizsgálható tizenkilenc jelleg alapján nő (-0,79). Életkora a négy korjelző alapján 35–39 év. Europid brachyokran típusok valamelyike. Számított testmagassága a radius, az ulna, a femur, a tibia, a fibula és a humerus alapján 159,92 cm (nagy testmagasság). Sutura metopica. Mindkét tibián és calcaneuson fizikai stress okozta elváltozások. Lumbalis csigolyákon peremképződés. Mindkét humeruson foramen olecranii. A frontfogakon fogkövek. Jobb halántéktájon melléklet okozta zöldes patina.

11. sír: A váz, a koponya és a fogazat alapján 12–14 éves gyermek maradványai.

12. sír: Töredékes-hiányos váz és koponya. A koponyán és a vázon vizsgálható tizenhárom jelleg alapján nő (-0,69). Életkora a négy korjelző alapján 50–54 év. Számított testmagassága a radius, az ulna és a humerus alapján 150,95 cm (kisközepes testmagasság).

13. sír: A töredékes koponya és a fogazat alapján 10–14 éves gyermek maradványai.

14. sír: A hiányos váz és a mandibula fogazata alapján 6–12 hónapos gyermek maradványai.

*

A tizennégy sír maradványaiból egy férfi és négy nő adatai alapján lehet véleményt adni a taxonómia és az abszolút méretek (1–2. táblázat) felhasználásával a

photo of the skull: a characteristic deformity can be observed on the tabula interna on the parietal bones. Deformities indicating ossification disorders can be observed in the oblique line of sutura itermaxillaris, in the deviatio septi nasi and in the congestion of teeth on both sides. Scale covers the teeth. A brown spot caused by the grave furniture can be observed in the region of the left ear and a green patina settled on the base of the skull (Fig. 6. 1)

Grave no. 3: Complete skeleton and skull. It belonged to a man (+0.62) according to the twenty-one features that can be examined on the skull and the skeleton. He was 29–33 years old according to the four age markers. He belonged to the dolichocranial Mediterranean type. His calculated stature was 166.68 cm (medium/high medium stature) according to the radius, the femur and the humerus. The skull is bathrocranial with an os incae. Deformities caused by physical stress could be determined on the patellae, the humerus, the calcaneus and the clavicle. Extra growth was observed on the lateral sides of the upper 7th teeth. Scale developed on the teeth. (Fig. 6. 2)

Grave no. 4: Complete skeleton and skull. It belonged to a female (-1.17) according to the eighteen features that can be examined on the skull and the skeleton. She was 33–40 years old according to three age markers. She belonged to the hyperdolichocranial Mediterranean type. Her calculated stature was 158.13 cm (high medium/high stature) according to the radius, the ulna, the femur, the tibia and the humerus. Foramen olecranii developed on both humeri (Fig. 6. 3)

Grave no. 5: The remains of a 2–3-year-old-child according to the skeleton, the skull and the teeth.

Grave no. 6: The remains of a 5–7-year-old-child according to the skeleton, the skull and the teeth. Wormian bones. Cribra orbitalia Stad. I.

Grave no. 7: Fragments of the postcranial bones. It belonged to a 30–50 years old male according to the general picture and the linea aspera.

Grave no. 8: Fragments of the postcranial bones. It belonged to a 30–50 years old female (-1.0) according to the general picture and the four features that could be examined.

Grave no. 9: Fragments of the skull and the postcranial skeleton. The skeleton is of feminine features, while the jaw is masculine. As the age was 19–23 years according to the ossification of the juvenis, the sex is an indifferent category. Foramen olecranii was observed on the left humerus (right side neg.). A green patina was left by the grave furniture on the left processus mastoideus.

Grave no. 10: Complete skeleton and injured, incomplete skull. It belonged to a female (-0.79) according to the nineteen features that can be examined on the skull and the skeleton. She was 35–39 years old according to the four age markers. She belonged to one of the Europid brachycranial types. Her calculated stature was 159.92 cm (high stature) according to the radius, the ulna, the femur, the tibia and the humerus. Sutura me-

közösség embertani párhuzamairól. Valamennyien az europid rasszkörbe tartoznak. Egy férfi és három nő hosszúfejű, egy nő pedig rövidfejű típus. A vizsgált személyek a magas testmagasság kategóriákba tartoznak. Általában hosszúfejűek, jellemző a batrokran és curvoccipital tarkótáj, nordikus és mediterrán jellegűek, csupán jelzésszerűen rövidfejűek. Ugyanezen jellemzők figyelhetők meg Esztergályhorváti-Alsóbárándpuszta esetében is.⁵⁵ Az Esztergályhorvátihoz embertanilag nagyon közel álló alsórajki és garabonci I. temető népességében is a magas, hosszú/középhosszú nordikus és mediterrán jellemzők dominálnak. Különösen érdekes a Garabonc-Ófalu I. temetőjének 14. sz. sírjában talált váz, az idős korú férfi koponyáján ugyanis torzítás nyomai láthatók, ami alapján a népesség egy kisebb csoportjának dunai-bolgár kapcsolata feltételezhető.⁵⁶ Ismereteink szerint a 9. században a dunai-bolgárok népcsoportja az egyetlen, amelyik koponyatorzítást végzett. A nagykanizsai 2. sz. sír fiatal női maradványainak kisfokú koponyatorzítása miatt a dunai-bolgár kapcsolatot a nagykanizsai széria esetében is feltételezhetjük. Az Al-Duna vidékén a 6–9. században a koponyatorzítás elterjedt volt, többnyire lányokon végezték. Maga az eljárás ezen a tájegységen már a késői antikvitás idejében is ismert volt, a protobulgárok a szokást valószínűleg délorosz hazájukból hozhatták magukkal, mint kulturális sajátosságukat.⁵⁷

A nagykanizsai széria anyaga határozottan eltér a földrajzilag közeli Letenye 9. századi népességétől, akiket eltérő taxonomiai sajátosságaik alapján az elemzés az avarság körébe helyezte.⁵⁸

Összességében megállapítható, hogy a temető kedvezőtlen halandóságot mutató közössége embertanilag az Esztergályhorváti-típushoz tartozik, amely egy viszonylag homogén, a korszakra és tájegységre jellemző népességnek tekinthető. Az ugyanebbe a típusba sorolható garabonci I-es temetőnél valószínűsíthető dunai-bolgár kapcsolatot, amely alapján kisebb betelepült népcsoport feltételezhető, alátámasztja a 2. sz. sír enyhén torzított koponyája is.

topica. Deformities caused by physical stress were observed in both tibiae and calcanei. Ridge development on the lumbar vertebrae. Foramen olecrani on both humeri. Scale developed on the teeth. A green patina was caused by grave furniture on the left temporal bone.

Grave no. 11: The remains of a 12–14 year-old-child according to the skeleton, the skull and the teeth.

Grave no. 12: Fragmentary and incomplete skeleton and skull. It belonged to a female (–0.69) according to thirteen features that can be examined on the skull and the skeleton. She was 50–54 years old according to the four age markers. Her calculated stature was 150.95 cm (low medium stature) according to the radius, the ulna, and the humerus.

Grave no. 13: The remains of a 10–14 year-old-child according to the fragmentary skull and the teeth.

Grave no. 14: The remains of a 6–12 months-old-child according to the incomplete skeleton and the teeth in the mandible.

*

From the remains of 14 graves, the data of a male and four females are suitable for the determination of the anthropological analogues of the community from taxonomy and the absolute measurement data (*tables 1–2*). All of them belonged in the European race. A male and three females had long heads, one female had a short head. The examined individuals were of high stature. In general, they had long heads. Bathrocranial and curvo-occipital napes were characteristic. They had Nordic and Mediterranean features and short head appeared only as an indication. The same characteristics could be observed at Esztergályhorváti-Alsóbárándpuszta as well.⁵⁵ High, long/medium long Nordic and Mediterranean features dominate in the populations of the Alsórajki and the Garabonc I cemeteries as well, which anthropologically stand close to Esztergályhorváti. The skeleton found in grave no. 14 of the cemetery of Garabonc-Ófalu I is especially interesting; traces of artificial deformation could be observed on the skull of an old man, which suggests that a smaller group of the population had links with the Danubian Bulgarians.⁵⁶ As far as we know, the population of the Danubian Bulgarians were the only population that used artificial skull deformation. A similar link with the Danubian Bulgarians can be supposed in the case of the Nagykanizsa series as well on the basis of the slight artificial skull deformation on the remains of the young woman in grave no. 2. Skull deformation was fashionable in the region of the Lower Danube in the 6th–9th century, mostly on young women. This phenomenon had already been known in the region at the time of the late Antiquity. The Proto-Bulgarians must have taken the custom with

55 ÉRY et al. 2004, 36. 54. 56. 60.

56 ÉRY 1992, 350–351; SZŐKE 1996, 126.

57 FIEDLER 1992, 331–332.

58 KISZELY 1973, 156–157.

55 ÉRY et al. 2004, 36. 54. 56. 60

56 ÉRY 1992, 350–351; SZŐKE 1996, 126

them from their ancient home in Southern Russia as their cultural specifics.⁵⁷

The material of the Nagykanizsa series is definitely different from the 9th century population of the geographically nearby Letenye, who were affiliated with the Avar population according to their different taxonomic features.⁵⁸

In summary we can say that the population of the cemetery, which shows an unfavourable mortality, belongs to the Esztergályhorváti type, which can be regarded as a relatively homogenous population characteristic of the period and the region. The Danubian Bulgarian connection, which was suggested in the case of the Garabonc I. cemetery of the same type, supposes the existence of a smaller immigrant population group, and the same is suggested by the slightly deformed skull in grave 2.

---

57 FIEDLER 1992, 331-332

58 KISZELY 1973, 156-157

Irodalom • References

- ALEKSEJEV-DEBEC 1964 ALEKSEJEV, V. P. – DEBEC, G. F.: *Kraniometriâ*. Moskva 1964.
- BAKAY 1989 BAKAY K.: *Feltárul a múlt? A múlt jövője*. Budapest 1989.
- BÁRDOS 1985 BÁRDOS E.: IX. századi temető Kaposvár határában. – Cemetery of the 9th century in the vicinity of Kaposvár. *SMK* 7 (1985) 5–42.
- BENDE 2003 BENDE L.: Temetkezési szokások a székkutas-kápolnadúlói avar kori temetőben. – Bestattungssitten im awarenzeitlichen Gräberfeld von Székkutas-Kápolnadúló. In: B. Nagy K.: *A székkutas-kápolnadúlói avar temető*. Szerk.: Bende L.–Lőrinczy G. Szeged 2003.
- BERNERT 2005 BERNERT Zs.: *Paleoantropológiai programcsomag*. *FolAnt* 3 (2005) 71–74.
- BÓNA 1968 BÓNA I.: *Opponensi vélemény Cs. Sós Ágnes 'A Dunántúl IX. századi szláv népessége' című kandidátusi értekezéséről*. *ArchÉrt* 95 (1968) 115–120.
- BREIBERT 2005 BREIBERT, W.: *Das karolingerzeitliche Hügelgräberfeld von Wimm, MG Maria Tafern, VB Melk, Niederösterreich (Untersuchungen zur Problematik frühmittelalterlicher Bestattungssitten im niederösterreichischen Donauraum)*. *ArchVestnik* 56 (2005) 391–433.
- DANI et al. 2006 DANI J. – SZILÁGYI K. A. – SZELEKOVSKY M. – CZIFRA Sz. – KISJUHÁSZ V.: *Előzetes jelentés a Berettyóújfalu, Nagy Bócs-dűlő lelőhelyen 2004–2005 során végzett megelőző feltárásról. – Preliminary report of the excavations preceding investment at the Berettyóújfalu, Nagy-Bócs dűlő site*. In: *Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2005*. Budapest 2006, 5–31.
- DISTELBERGER 2004 DISTELBERGER, A.: *Österreichs Awarinnen. Frauen aus Gräbern des 7. und 8. Jahrhunderts*. St. Pölten 2004.
- DOSTÁL 1966 DOSTÁL, B.: *Slovanská pohřebiště ze středni doby hradištni na Moravě*. Praha 1966.
- DOSTÁL 1982 DOSTÁL, B.: *Drobná pohřebiště a rozptýlené hroby z Břeclavi-Pohanska*. *SPFFBU E* 29 (1982) 135–201.
- ÉRY 1992 ÉRY, K.: *Anthropologische Untersuchungen an drei Populationen aus dem 9. Jahrhundert in Westungarn (Gräberfelder Garabonc I und II, Zalasabar–Dezsősziget)*. *Antaeus* 21 (1992) 337–481.
- ÉRY-KRALOVÁNSZKY-NEMESKÉRI 1963 ÉRY K. – KRALOVÁNSZKY A. – NEMESKÉRI J.: *Történeti népességek rekonstrukciójának reprezentációja*. *AntKözl* 7 (1963) 41–90.
- ÉRY et al. 1997 ÉRY, K. – MARCSIK, A. – SUSKOVICS, Cs. – T. RENDES, K. – TÓTH, G.: *Infant Mortality Patterns in Osteoarcheological Samples*. *Acta BiolSzeg* 42 (1997) 25–29.
- ÉRY et al. 2004 ÉRY K. – MARCSIK A. – SUSKOVICS Cs. – T. RENDES K. – TÓTH G.: *Esztergályhorváti-Alsóbárándpuszta 9–10. századi népességének embertani képe. – Anthropological Notition of the 9–10th Century Esztergályhorváti-Alsóbárándpuszta Population*. In: *Karoling-kori emlékek. Régészet és antropológia*. Szerk.: Tóth G. Szombathely 2004, 33–84.
- FEREMBACH-SCHWIDETZKY-STLOUKAL 1979 FEREMBACH, D. – SCHWIDETZKY, I. – STLOUKAL, M.: *Recommendation pour déterminer l'âge et la sexe sur le squelette*. *BMSA* 13 (1979) 7–45.
- FIEDLER 1992 FIEDLER, U.: *Studien zur Gräberfeldern des 6. bis 9. Jahrhunderts an der unteren Donau*. Bonn 1992.
- FINNEGAN-MARCSIK 2004 FINNEGAN M. – MARCSIK A.: *Non-metricus megfigyelések az esztergályhorváti-alsóbárándpusztai 9–10. századi temető emberi csontmaradványain. – Non-metric Observations on 9–10th Century Remains from the Esztergályhorváti-Alsóbárándpuszta Cemetery, Hungary*. In: *Karoling-kori emlékek. Régészet és antropológia*. Szerk.: Tóth G. Szombathely 2004, 107–116.
- GARAM 1979 GARAM, É.: *Das awarenzeitliche Gräberfeld von Kisköre*. Budapest 1979.
- GUŠTIN 2002 GUŠTIN, M.: *Zgodnji Slovani. – Die frühen Slawen*. Ljubljana 2002.
- GUŠTIN 2006 GUŠTIN, M.: *Between the Slavs and the Madyars. – Szlávok és magyarok között*. *ZalMúz* 15 (2006) 251–260.
- HANULIAK 1990 HANULIAK, M.: *Aussagefähigkeiten archäologischer Quellen aus Flachgräberfeldern des 9.–12. Jahrhunderts*. *SlovArch* 38/1 (1990) 147–192.
- HANULIAK 1995 HANULIAK, M.: *Ungewöhnliche Bestattungen in Siedlungsgruben des 9. bis 12. Jh*. *EAZ* 36 (1995) 125–136.

- HANULIAK–REJHOLCOVÁ 1999
HANULIAK, M. – REJHOLCOVÁ, M.: Pohrebisko v Čakajovciach (9–12. storočie). Vyhodnotenie. Bratislava 1999.
- HORVÁTH 2001
HORVÁTH L.: Nagykanizsa-Palin, Anyagnyerőhely. In: Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 1998. Budapest 2001, 157–158.
- JUHÁSZ 1995
JUHÁSZ, I.: Das awarenzeitliche Gräberfelder in der Gemarkung Szarvas. Budapest 1995.
- JUHÁSZ 2004
JUHÁSZ, I.: Das awarenzeitliche Gräberfeld in Szarvas-Grexa-Téglagyár, FO 68. Budapest 2004.
- KAVÁNOVÁ 2005
KAVÁNOVÁ, B.: Großmährische Gräber in Kirche – Erkenntnisstand. – Valkomoravské pohřby v kostelech – stav poznání. In: Die frühmittelalterliche Elite bei den Völkern des östlichen Mitteleuropas (mit einem speziellen Blick auf die großmährische Problematik). Ed.: Kouřil, P. Brno 2005, 49–63.
- KERECSENYI 1973
KERECSENYI E.: IX. századi sírok Letenyén. – Gräber aus dem 9. Jahrhundert in Letenye. FolArch 24 (1973) 135–151.
- KISS 1996
KISS, A.: Das awarenzeitlich gepidische Gräberfeld von Kölked-Feketekapu A. Innsbruck 1996.
- KISS 2001
KISS, A.: Das awarenzeitliche Gräberfeld in Kölked-Feketekapu B. Budapest 2001.
- KISZELY 1973
KISZELY I.: A letenyei VIII–IX. századi csontvázak antropológiai jellemzése. – Anthropologische Charakterisierung der Skelette von Letenye aus dem 8–9. Jahrhundert. FolArch 24 (1973) 153–158.
- KNUSSMANN 1988
KNUSSMANN, R.: Anthropologie, Bd. I. Wesen und Methoden der Anthropologie. Stuttgart–New York 1988.
- KOVRIK 1963
KOVRIK, I.: Das awarenzeitliche Gräberfeld von Alattyán. Budapest 1963.
- KŐHEGYI 1980
KŐHEGYI, M.: Das landnahmezeitliche Gräberfeld von Madaras. Acta ArchHung 32 (1980) 205–239.
- KÜRTI 2001
KÜRTI B.: Sírok üzenete (Honfoglaló magyarok temetője Algyő határában). Algyő 2001.
- MADARAS 1994
MADARAS, L.: Das awarenzeitliche Gräberfeld von Jászapáti. Debrecen–Budapest 1994.
- MILOŠEVIĆ 2000
Hrvati i Karolinzi (Katalog, Izložbe). Ur.: Milošević, A. Split 2000.
- MITREA 1989
MITREA, B.: Das Gräberfeld aus dem VIII. Jahrhundert von Izvoru, jud. Giurgiu I. Dacia 33 (1989) 145–219.
- MENDE 1999
MENDE B. G.: A Zalaszabar-borjúállási 9–10. századi temető demográfiai vázlata. ZalMúz 9 (1999) 225–251.
- MÜLLER 1992
MÜLLER, R.: Gräberfeld und Siedlungsreste aus der Karolingerzeit von Zalaszabar-Dezsősziget. Antaeus 21 (1992) 271–336.
- MÜLLER 1994
MÜLLER, R.: Keramikformen des 9–10. Jahrhundert in der Gegend Keszthely-Zalavár. In: Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Hrsg.: Staňa, Č. Brno 1994, 63–82.
- MÜLLER 1996
MÜLLER R.: Zalaszabar-Borjúállás sziget. In: Évezredek üzenete a láp világából (Régészeti kutatások a Kis-Balaton területén 1979–1992). Szerk.: Költő L. – Vándor L. Kaposvár–Zalaegerszeg 1996, 135–139.
- MÜLLER 2004
MÜLLER R.: Régészeti összefoglaló az Esztegályhorváti-Alsóbárándpusztán feltárt Karoling-kori temetőről. – Archäologische Zusammenfassung des karolingerzeitlichen Gräberfeldes von Esztegályhorváti-Alsóbárándpuszta. In: Karoling-kori emlékek. Régészet és antropológia. Szerk.: Tóth G. Szombathely 2004, 9–31.
- NEMESKÉRI–HARSÁNYI–ACSAĐI 1960
NEMESKÉRI, J. – HARSÁNYI, L. – ACSÁDI, Gy.: Methoden zur Diagnose des Lebensalters von Skelettfunden. AnthAnz 24 (1960) 103–115.
- RÁCZ 1999
RÁCZ Zs.: A madaras-téglavetői avar temető (Kőhegyi Mihály ásatása 1959–62). – Das awarische Gräberfeld von Madaras-Téglavető (Ausgrabungen von Mihály Kőhegyi 1959–62). MFMÉ – StudArch 5 (1999) 347–395.
- RÉVÉSZ 2000
RÉVÉSZ L.: Hitelesítő ásatás a tuzséri honfoglalás kori temető területén. – Nachgrabung im Gebiet des landnahmezeitlichen Gräberfeldes von Tuzsér. JAMÉ 42 (2000) 7–32.
- SIMON 1983
SIMON L.: Nagykőrös és környéke avar kori topográfiája. A nagykőrösi avar fejedelmi kard. – Topography of Nagykőrös and its environs in the Avar period. The Avar princely sword from Nagykőrös. Nagykőrös 1983.
- SJØVOLD 1990
SJØVOLD, T.: Estimation of Stature From Long Bones Utilizing the Line of Organic Correlation. HumEv 5 (1990) 431–447.

- SÓS 1961 Cs. Sós, Á.: Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Keszthely-Fenekpuszta. Acta ArchHung 13 (1961) 247-305.
- SÓS 1963 Cs. Sós, Á.: Die Ausgrabungen Géza Fehérs in Zalavár. Budapest 1963.
- STRAUB 2005 STRAUB P.: Karoling kori település Nagyrécsén (Zala megye). – Settlement from the Carolingian period at Nagyrécsé (Zala county). In: Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2004. Budapest 2005, 5-24.
- SZABÓ 1975 SZABÓ J. GY.: Árpád-kori falu és temetője Sarud határában II. A település. EMÉ 13 (1975) 19-68.
- SZABÓ 1976 SZABÓ J. GY.: Árpád-kori telep és temetője Sarud határában III. A temető leírása és rendellenes temetkezéseinek párhuzama. – Eine Siedlung und deren Friedhof aus der Árpádenzeit bei Sarud III. Beschreibung des Friedhofs und Untersuchung der aussergewöhnlichen Beisetzungen. EMÉ 14 (1976) 17-89.
- SZABÓ 1987 SZABÓ, J. GY.: Das Gräberfeld von Bélapátfalva aus dem 9. Jahrhundert. ComArchHung 1987, 83-100.
- SZAMEIT 1992 SZAMEIT, E.: Zur chronologischen Stellung des frühmittelalterlichen Gräberfeldes von Sieghartskirchen, Niederösterreich, und die Grabfunde aus Proleb, Steiermark. In: Awarenforschungen II. Hrsg.: Daim, F. Wien 1992, 803-839.
- SZŐKE 1992 SZŐKE, B. M.: Das karolingerzeitliche Gräberfeld von Sárvár-Végh malom. ComArchHung 1992, 125-157.
- SZŐKE 1992a SZŐKE, B. M.: Die Beziehungen zwischen dem oberen Donautal und Westungarn in der ersten Hälfte des 9. Jahrhunderts (Frauentrachtzubehör und Schmuck). In: Awarenforschungen II. Hrsg.: Daim, F. Wien 1992, 841-968.
- SZŐKE 1992b SZŐKE, B. M.: Karolingerzeitliche Gräberfelder I-II von Garabonc-Ófalu. Antaeus 21 (1992) 41-261.
- SZŐKE 1992c SZŐKE B. M.: 7. és 9. századi településmaradványok Nagykanizsán. – Siedlungsreste aus dem 7. und 9. Jahrhundert in Nagykanizsa. Zalmúz 4 (1992) 129-167.
- SZŐKE 1994 SZŐKE B. M.: A népvándorlás kor és a korai középkor története Nagykanizsán és környékén. – Geschichte der Völkerwanderungszeit und des frühen Mittelalters in Nagykanizsa und Umgebung. In: Nagykanizsa. Városi monográfia I. Szerk.: Béli J. – Rózsa M. – R. Lendvai A. Nagykanizsa 1994, 145-214.
- SZŐKE 1996 SZŐKE, B. M.: Das birituelle Gräberfeld aus der Karolingerzeit von Alsórajk-Határi tábla. Antaeus 23 (1996) 61-146.
- SZŐKE 2000 SZŐKE B. M.: A keresztény térítés kezdetei Pannóniában a Karoling korban (A petőházi Cundpald-kehely és a sopronkőhidai temető helye és szerepe). SSz 54/4 (2000) 310-342.
- SZŐKE 2002 SZŐKE B. M.: Mosaburg/Zalavár. In: Központok a Zala mentén (A Göcseji Múzeum állandó kiállítása, katalógus). Főszerk.: Vándor L. Zalaegerszeg 2002, 89-100.
- SZŐKE 2005 SZŐKE B. M.: Templom, egyén és közösség a Karoling Birodalom keleti peremterületén. – Church, individuals and community on the eastern periphery of the Carolingian empire. In: „...a halál árnyékának völgyében járok” A középkori templom körüli temetők kutatása. Szerk.: Ritoók Á. – Simonyi E. Budapest 2005, 19-30.
- TETTAMANTI 2000 TETTAMANTI, S.: Das awarenzeitliche Gräberfeld in Vác-Kavicsbánya. Budapest 2000.
- TOMKA 1969 TOMKA P.: A sopron-présháztelepi IX. századi temető. – Der Friedhof von Sopron-Présháztelep aus dem 9. Jahrhundert. Arrabona 11 (1969) 59-91.
- TOMKA 2000 TOMKA, P.: Gräberfeld aus dem 9. Jh. in Páli-dombok. ComArchHung 2000, 177-210.
- TÓTH 1990 H. TÓTH E.: Négy évtized régészeti kutatásai Bács-Kiskun megyében, 1949-1989. – Archäologische Forschungen von vier Jahrzehnten im Komitat Bács-Kiskun, 1949-1989. Cumania 12 (1990) 81-233.
- TÖRÖK 1973 TÖRÖK GY.: Sopronkőhida IX. századi temetője. – The cemetery of Sopronkőhida in the 9th century. Budapest 1973.

1. táblázat: Nagykanizsa-Palin (Anyagnyerőhely), fontosabb koponyamérétek és jelzők
 Table 1: Nagykanizsa-Palin (Sandpit), main cranial measurements and indices

Martin No.	Férfiak/Nők Male/Female				
	Sírszám Grave No.				
	23	22	24	71	73
1	196	178	195	175	—
5	102	101	103	—	—
8	146	130	144	142	145
9	107	88	97	95	—
10	131	107	124	122	—
11	129	116	122	124	—
12	108	105	112	118	111
17	134	131	136	—	—
20	120	105	118	—	—
38	1613	1208	1539	—	—
40	94	86	94	—	—
43	114	97	101	—	—
45	138	122	122	—	—
46	100	88	88	—	—
47	122	—	114	—	—
48	73	67	69	—	—
51	41	37	36	—	—
52	34	36	32	—	—
54	27	18	24	—	—
55	52	52	49	—	—
60	49	45	51	—	—
61	66	58	62	68	—
62	45	41	45	—	—
63	39	37	44	48	—
65	—	—	—	115	—
66	106	—	96	103	95
69	31	—	29	24	32
70	62	59	55	58	59
71	33	32	34	29	32
8:01	74,49	73,03	73,85	81,14	—
17:01	68,37	73,6	69,74	—	—
17:08	91,78	100,77	94,44	—	—
20:01	61,22	58,99	60,51	—	—
20:08	82,19	80,77	81,94	—	—
9:08	73,29	67,69	67,36	66,9	—
47:45:00	88,41	—	93,44	—	—
48:45:00	52,9	54,92	56,56	—	—
52:51:00	82,93	97,3	88,89	—	—
54:55:00	51,92	34,62	48,98	—	—
63:62	86,67	90,24	97,78	—	—

Klasszifikáció Aleksejev és Debec alapján <i>Classification based on Aleksejev and Debec</i>					
8:01	d	hd	Hd	br	–
17:01	hch	ort	Ch	–	–
17:08	tap	hakr	tap	–	–
20:01	ch	hch	Ch	–	–
20:08	metr	metr	metr	–	–
9:08	heumet	metr	metr	metr	–
38	haris	euen	euen	–	–
47:45:00	mesp	–	lepp	–	–
48:45:00	mese	lept	lept	–	–
52:51:00	meso	hhyps	hyps	–	–
54:55:00	ch	hlept	meso	–	–
54:55:00	ch	hlept	meso	–	–
63:62	meso	meso	hbr	–	–

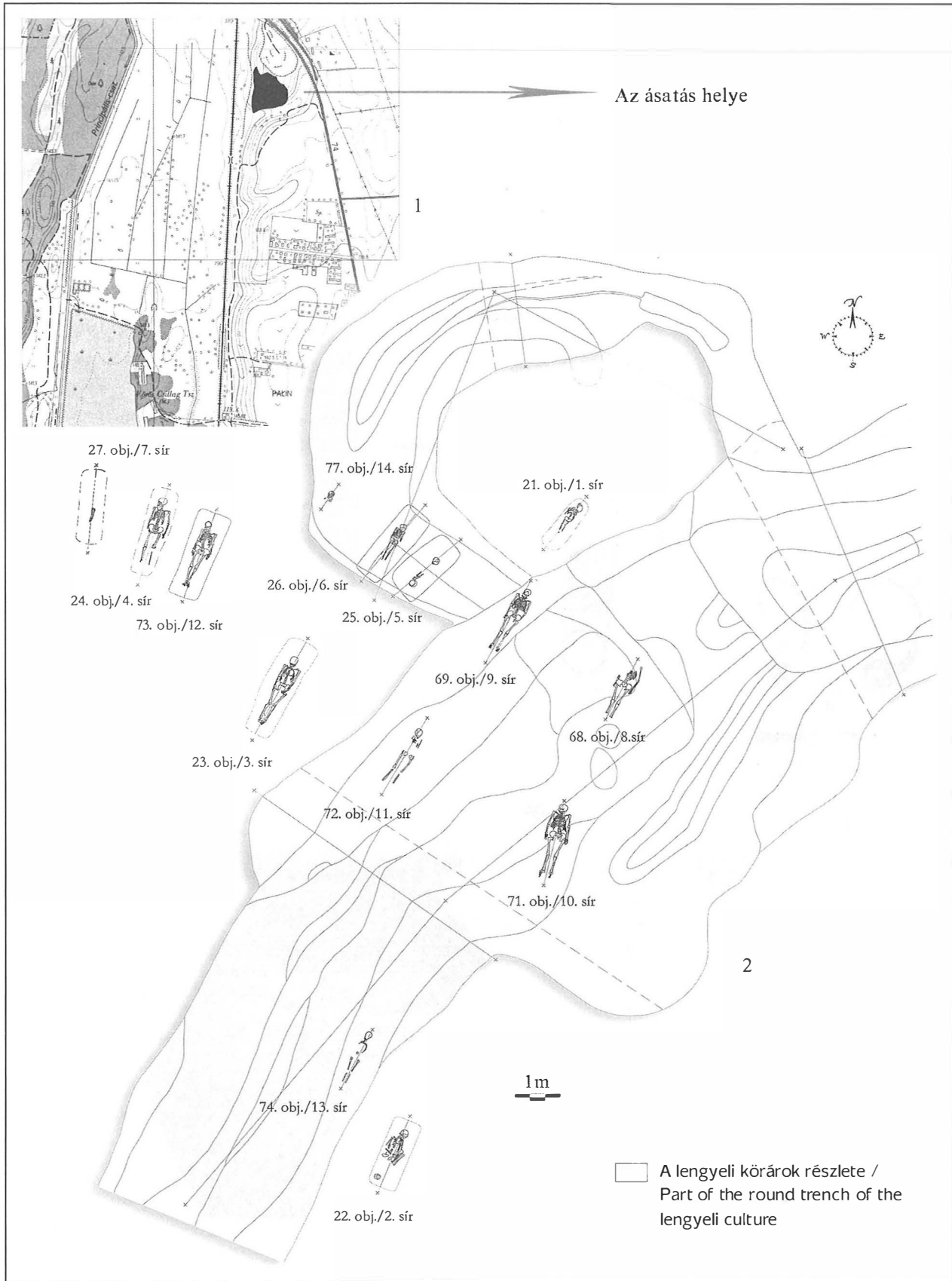
2. táblázat: Nagykanizsa-Palin (Anyagnyerőhely), fontosabb vázcsontméretek
 Table 2: Nagykanizsa-Palin (Sandpit), main measurements of the postcranial skeleton

Férfiak/Nők <i>Male/Female</i>							
Martin No.	Oldal	Sírszám <i>Grave No.</i>					
		23	22	24	68	71	73
Humerus 1	jobb	–	–	303	–	309	–
	bal	321	–	290	–	305	281
Humerus 2	jobb	318	–	298	–	303	–
	bal	–	–	288	–	301	275
Humerus 4	jobb	–	–	55	–	60	–
	bal	–	–	53	–	58	61
Humerus 7	jobb	68	–	53	–	59	63
	bal	66	–	52	–	62	59
Humerus 7:1	jobb	–	–	17,49	–	19,09	–
	bal	20,56	–	17,93	–	20,33	21
Radius 1	jobb	–	–	234	–	238	220
	bal	248	–	231	–	234	215
Brachial index							
r1:h2	jobb	–	–	78,52	–	78,55	–
	bal	–	–	80,21	–	77,74	78,18
Ulna 1	jobb	–	–	–	–	254	237
	bal	–	–	247	–	252	234
Femur 1	jobb	438	–	413	–	421	–
	bal	436	–	416	–	427	–
Femur 2	jobb	430	–	409	–	418	–
	bal	433	–	414	–	424	–
Femur 6	jobb	30	25	22	24	26	25
	bal	30	25	24	24	26	25

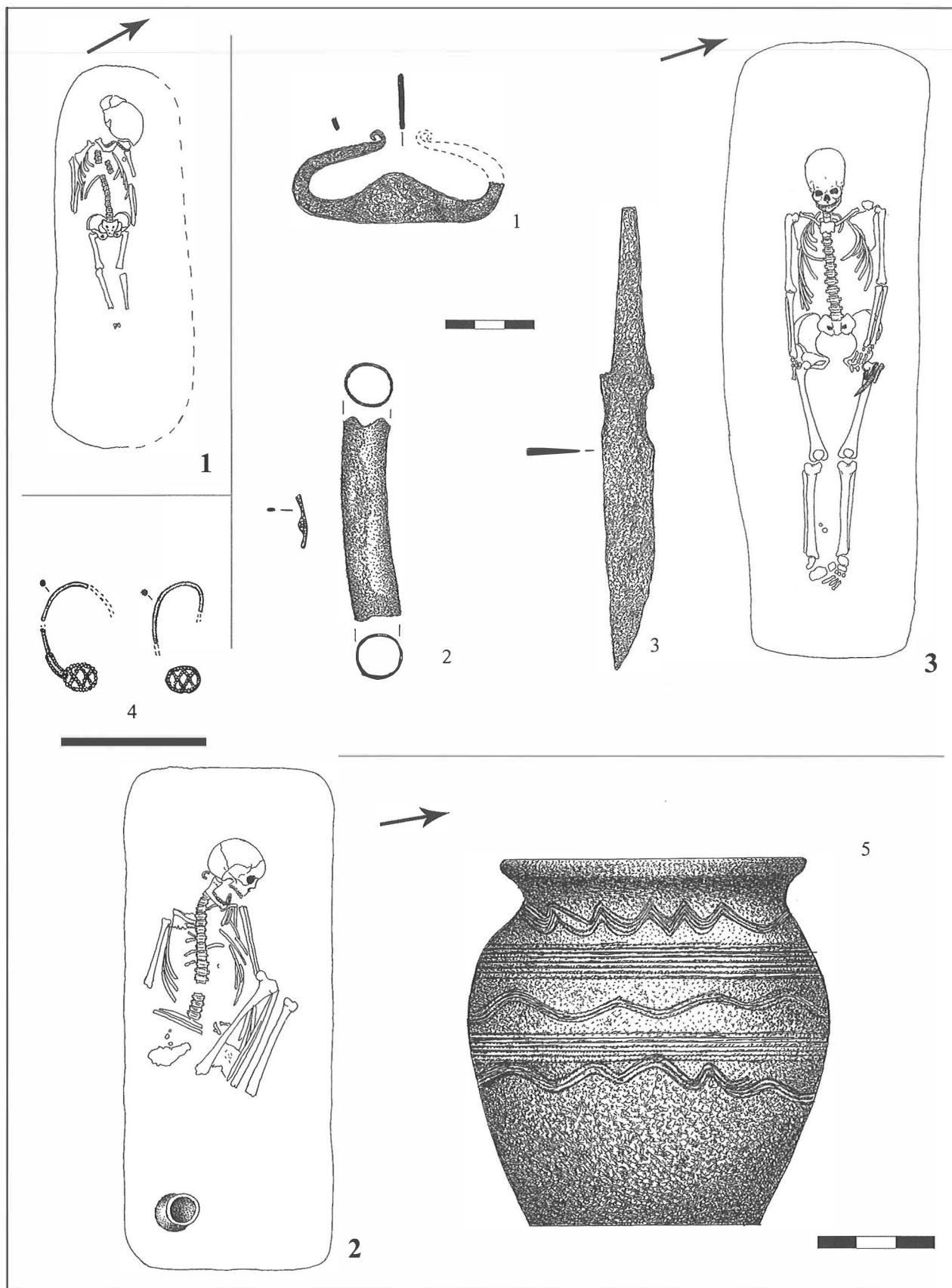
RÉGÉSZETI KUTATÁSOK MAGYARORSZÁGON 2006

Femur 7	jobb	28	24	25	24	26	27
	bal	29	23	26	25	27	28
Femur 8	jobb	90	77	78	73	85	80
	bal	93	75	79	75	85	82
Femur 9	jobb	32	–	30	25	32	32
	bal	31	–	31	27	31	32
Femur 10	jobb	29	–	20	26	25	21
	bal	30	–	21	24	26	22
Femur 8:2	jobb	20,93	–	19,07	–	20,33	–
	bal	21,48	–	19,08	–	20,05	–
6:07	jobb	107,14	104,17	88	100	100	92,59
	bal	103,45	108,7	92,31	96	96,3	89,29
10:09	jobb	90,63	–	66,67	104	78,13	65,63
	bal	96,77	–	67,74	88,89	83,87	68,75
Tibia 1	jobb	–	–	–	–	343	–
	bal	–	–	342	–	342	–
Tibia 1 b	jobb	359	–	–	–	344	–
	bal	361	–	342	–	341	–
Tibia 8a	jobb	34	–	31	28	31	29
	bal	34	–	29	27	33	28
Tibia 9a	jobb	24	–	22	22	23	23
	bal	24	–	22	22	22	22
Tibia 10b	jobb	80	–	66	69	–	73
	bal	78	–	69	70	–	–
Tibia 10b:1	jobb	–	–	–	–	–	–
	bal	–	–	20,18	–	–	–
Tibia 9a:8a	jobb	70,59	–	70,97	78,57	74,19	79,31
	bal	70,59	–	75,86	81,48	66,67	78,57

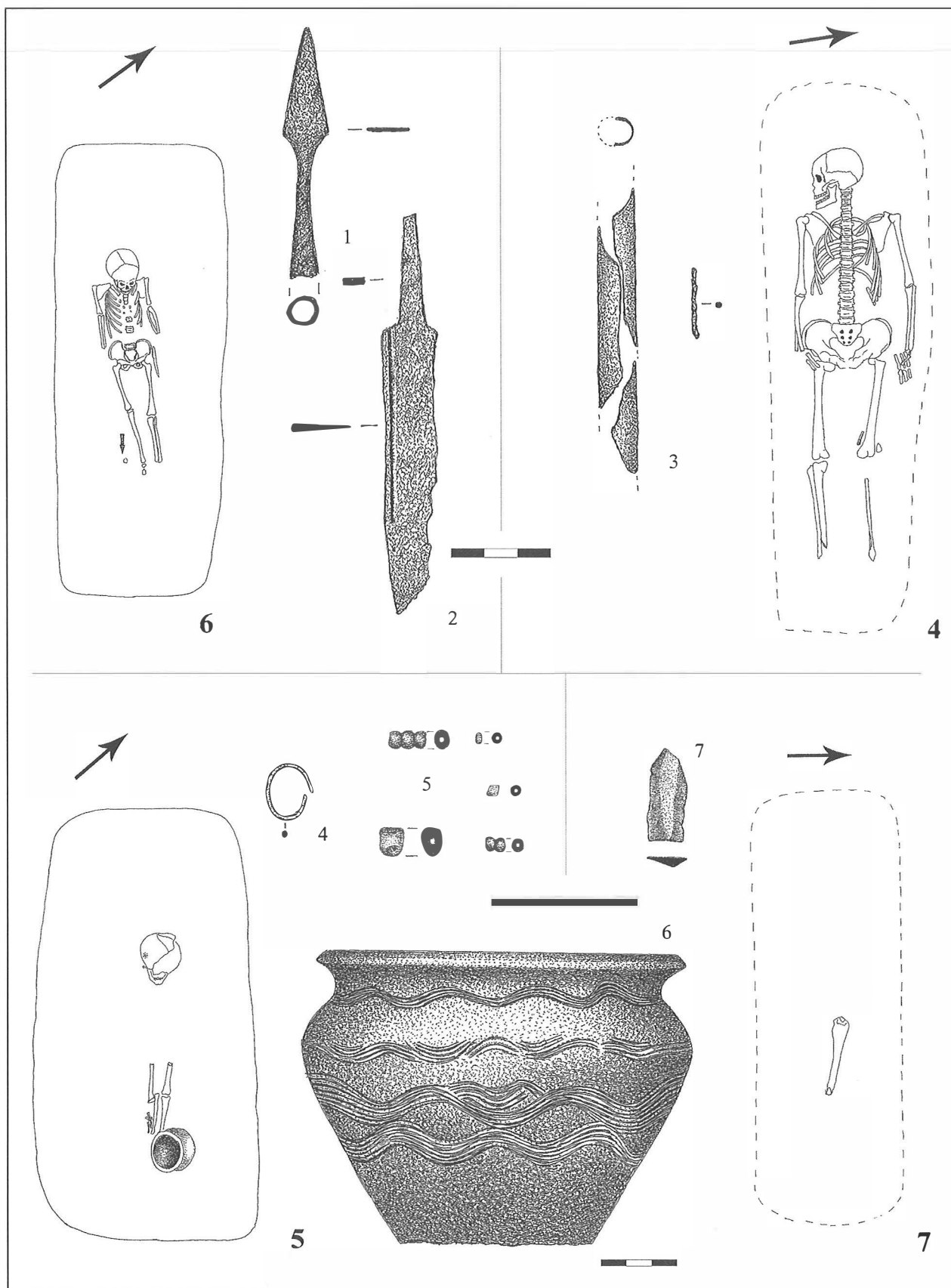
1. kép: Nagykanizsa-Palín (Anyagnyerőhely). 1: Az ásás helyszíne; 2: A Karoling-kori temető összesítője

Fig. 1: Nagykanizsa-Palín (Sandpit). 1: The site of the excavation; 2: Complex map of the Carolingian Period cemetery

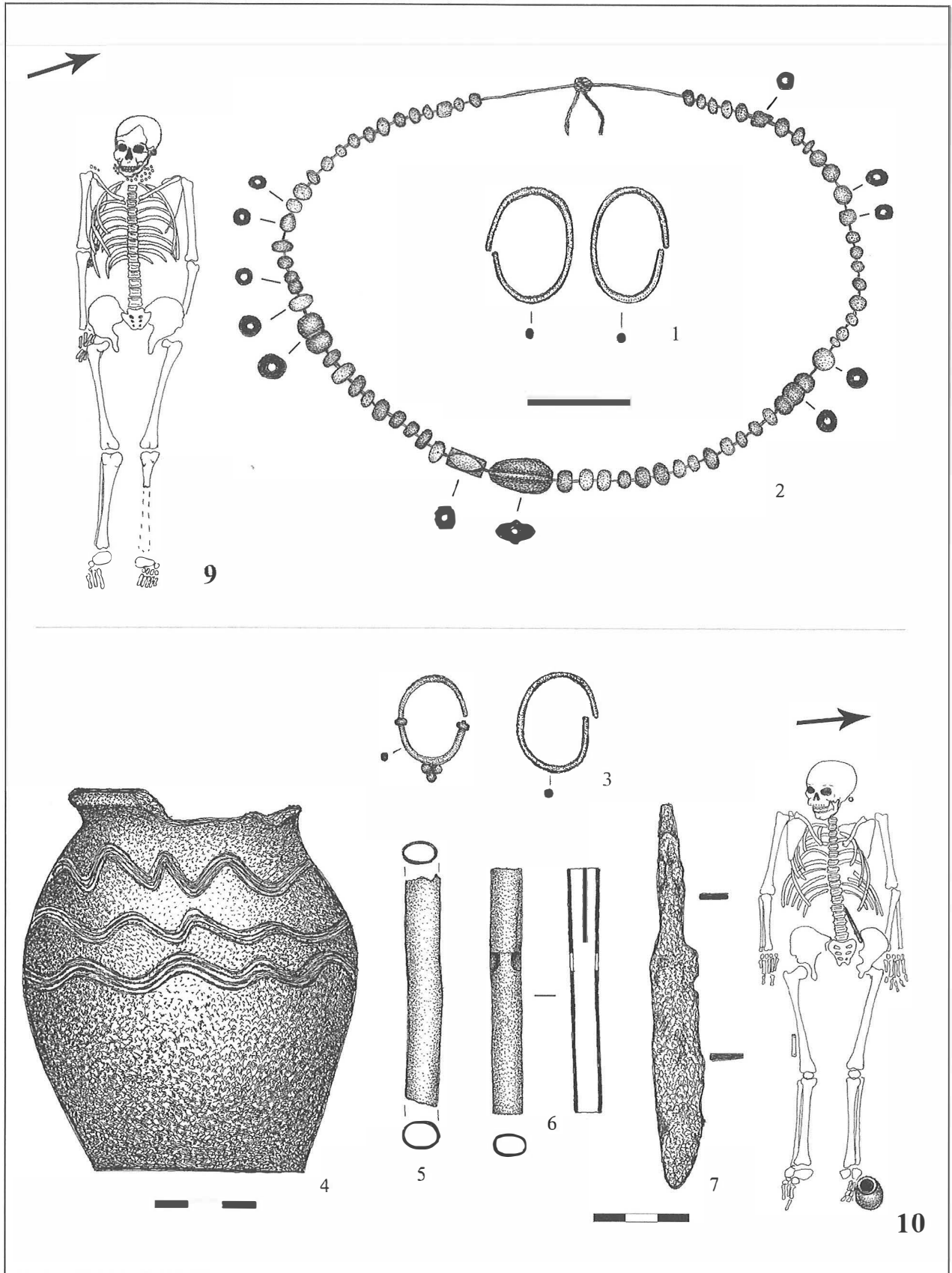
2. kép: Nagykanizsa-Palin (Anyagyerőhely), 1-3. sírok

Fig. 2: Nagykanizsa-Palin (Sandpit), graves nos. 1-3

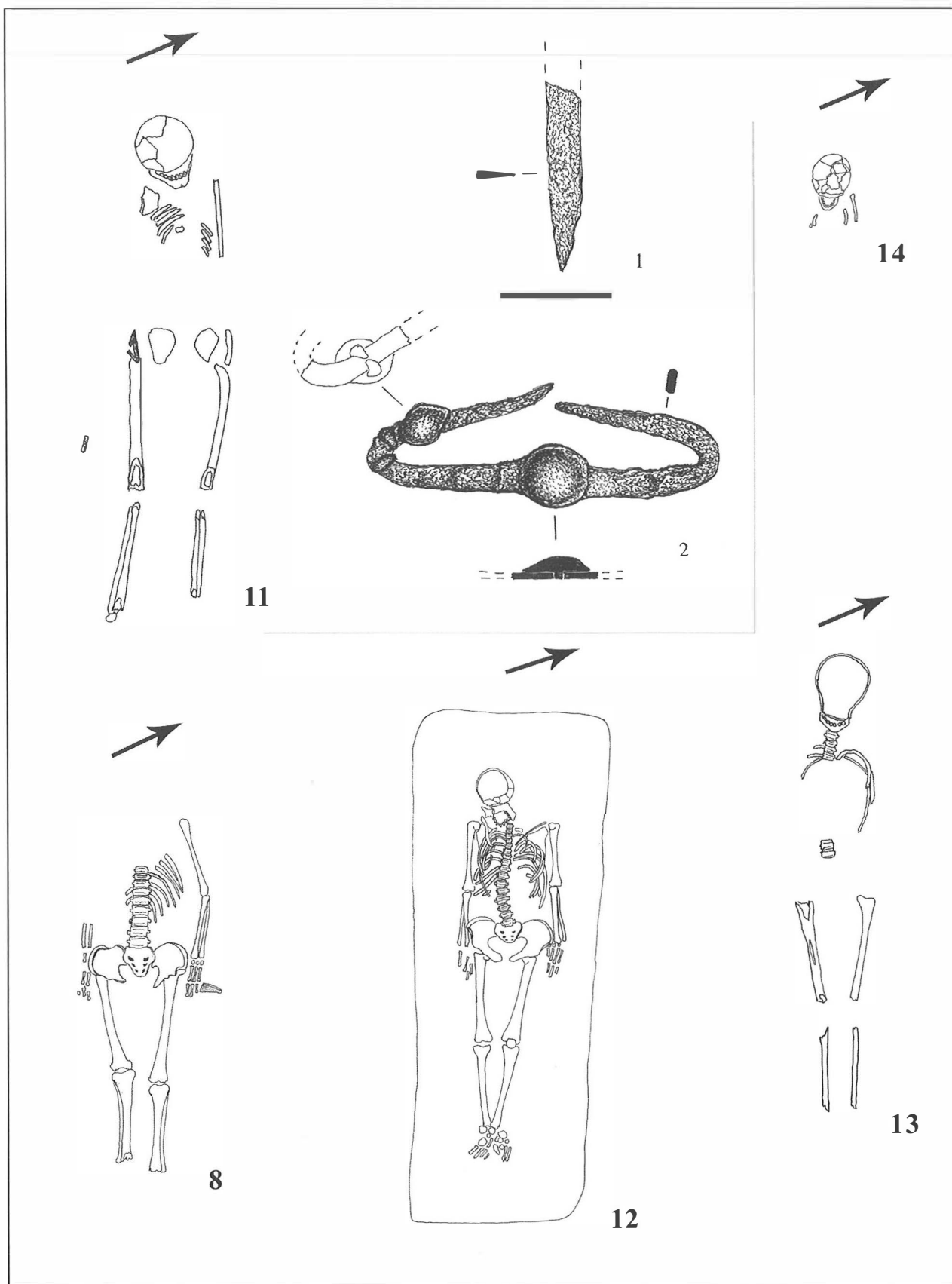
3. kép: Nagykanizsa-Palin (Anyagnyerőhely), 4-7. sírok

Fig. 3: Nagykanizsa-Palin (Sandpit), graves nos. 4-7

4. kép: Nagykanizsa-Palin (Anyagyerőhely), 9–10. sírok

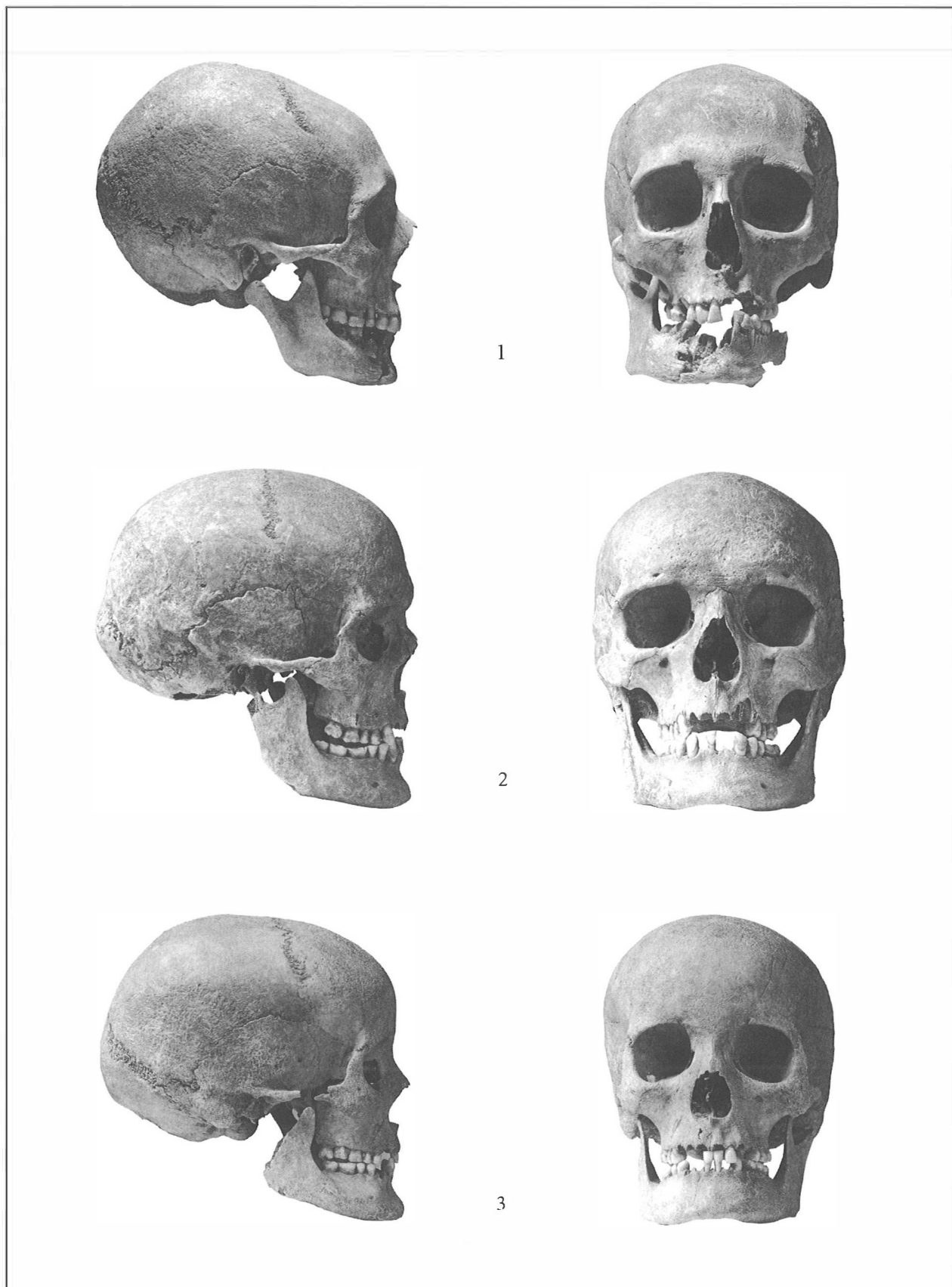
Fig. 4: Nagykanizsa-Palin (Sandpit), graves nos. 9–10

5. kép: Nagykanizsa-Palin (Anyagnyerőhely), 8. és 11-14. sírok

Fig. 5: Nagykanizsa-Palin (Sandpit), graves nos. 8 and 11-14

6. kép: Nagykanizsa-Palin (Anyagyerőhely). 1: 2. sír; 2: 3. sír; 3: 4. sír

Fig. 6. Nagykanizsa-Palin (Sandpit). 1: grave no. 2; 2: grave no. 3; 3: grave no. 4

Pópity Dániel

Terepbejárás Tiszasziget határában 2004–2006 között (Újabb adatok a falu településtörténetéhez)

Tiszasziget község, valamint a hozzá tartozó Térvár tanya-sor környezetének teljes körű terepbejárással történő régészeti felderítése 2004 ősze és 2006 tavasza között valósult meg.¹ A négy szezon alatt végzett terepmunka számos új információt szolgáltatott.² Az alábbi jelentés ennek a terepmunkának a legfontosabb eredményeit összegzi.

A terepbejárás elsődleges célja az volt, hogy a korábbi ismert lelőhelyeket hitelesítsük, valamint minden lehetséges lelőhelyet feltérképezzünk a környéken. E munkák során gyűjtött régészeti adatokra építve lehetőség nyílt arra, hogy a környék településtörténetének eddig nem ismert részleteit tisztázni lehessen. Az extenzív, szisztematikus terepbejárás során a határ teljes, mintegy 2500 ha nagyságú területét bejártuk, ami alól csak az erdős, valamint pár kisebb műveletlenül hagyott terület maradt ki. Sok esetben többszöri terepbejárásra került sor. Ezek eredményeként elmondható, hogy a környék szinte minden fontosabb lelőhelyét sikerült rögzíteni (1–2. kép).³

Tiszasziget, vagyis az egykori Ószentiván község Csongrád megye déli részén, Szegedtől 10 km-re D-re található. A falu környékének régészeti kutatása, valamint e munkák során előkerült leletek kiemelkedő jelentőségűek a magyar régészet szempontjából. A környéken több neves régész végzett kutatómunkát: Bálint Alajos,⁴ Móra Ferenc,⁵ Párducz Mihály,⁶ Korek József,⁷ Kutzián Ida⁸ és Trogmayer Ottó.⁹

A korábbi ásatások, leletmentések után Tiszasziget határának régészeti célú, első szisztematikus kutatására 1975–1976-ban került sor Matuz Edit vezetésével.¹⁰

Dániel Pópity

Field walking at Tiszasziget in 2004–2006 (New data on the settlement history of the village)

The complex archaeological assessment of Tiszasziget village and Térvár farmsteads within its administrative borders was accomplished with field walkings between the autumn of 2004 and the spring of 2006.¹ The four seasons of field work resulted numerous new pieces of information.² The following report sums up the most important results of this field work.

The primary objectives of the field walking were the authentication of already known sites and the identification of all the sites in the region. From the archaeological data collected during the field work, new details of the settlement history of the region could be reconstructed. The entire territory was covered by extensive systematic field walking, which meant a surface of about 2500 ha. Only the forests and a few uncultivated territories were omitted. In many cases the field walking was repeated. In result, nearly every important site of the region could be recorded. (Figs. 1–2)³

Tiszasziget, that is the former Ószentiván village, can be found in the southern part of Csongrád county 10 km S of Szeged. The archaeological investigation of the region of the village and the collected finds are of special significance from the regard of Hungarian archaeology. Several renowned archaeologists worked in this region: Alajos Bálint,⁴ Ferenc Móra,⁵ Mihály Párducz,⁶ József Korek,⁷ Ida Kutzián⁸ and Ottó Trogmayer.⁹

After former excavations and rescue excavations, Edit Matuz carried out the first systematic archaeo-

1 Itt szeretném külön megköszönni Bene Zsuzsa, Benedek András, Bereczki Balázs, Bódy Tamás, Cseh Gabriella, Kemsei Dóra, Kiss Attila, Miskolci Melinda, Sarkadi Gergely, Szabó Dénes, Szabó Kriszta, Tóth Gergely, Tóth Judit, Újvári Ferenc, Vári Anita, Vukics Adrienn régészhallgatók, Gábor László régésztechnikus, Mészáros Patrícia, Sóskuti Kornél régészek, illetve Tóth Anikó és Huszti Roland terepen végzett munkáját.

2 PÓPITY 2006

3 A lelőhelyek pontos bemérését GPS készülékkel végeztük. A műszerrel mért pontokat az 1:10000 léptékű térkép digitalizált változatára rögzítettük. A mérés technikai és szakmai hátterét Szalontai Csaba régész, valamint Redencki Antal és Kamarási András térinformatikusok biztosították. Támogatásukat, segítségüket köszönöm.

4 BÁLINT 1932, 256–265.

5 MÓRA FERENC levelesládája. Szeged 1961, 269–274.; MATUZ-BÉRES 2000, 68–69.

6 BÁLINT-PÁRDU CZ 1933/1934, 44–50.

7 KOREK 1943, 208–210.

8 KUTZIÁN 1961, 285.

9 TROGMAYER 1980, 297–302.

10 Szakdolgozatának eredményei a Tiszasziget történetét taglaló monográfiában jelentek meg: MATUZ 1976; MATUZ-BÉRES 2000, 52–95.

1 Here I would like to thank Zsuzsa Bene, András Benedek, Balázs Bereczki, Tamás Bódy, Gabriella Cseh, Dóra Kemsei, Attila Kiss, Melinda Miskolci, Gergely Sarkadi, Dénes Szabó, Kriszta Szabó, Gergely Tóth, Judit Tóth, Ferenc Újvári, Anita Vári, Adrienn Vukics students of archaeology, László Gábor archaeological technician, Patrícia Mészáros, Kornél Sóskuti archaeologists and Anikó Tóth and Roland Huszti for their contribution in the field work.

2 PÓPITY 2006

3 The locations of the sites were exactly determined with a GPS instrument. The points measured with the instrument were recorded on the digitalised version of a map in a scale of 1:10000. Gábor Szalontai archaeologist and Antal Redencki and András Kamarási GIS experts were responsible for the technical and professional background of the measurements. I am grateful for their support and help.

4 BÁLINT 1932, 256–265

5 MÓRA FERENC levelesládája. Szeged 1961, 269–274.; MATUZ-BÉRES 2000, 68–69

6 BÁLINT-PÁRDU CZ 1933/1934, 44–50

7 KOREK 1943, 208–210

8 KUTZIÁN 1961, 285

9 TROGMAYER 1980, 297–302

Akkor összesen 31 lelőhelyet regisztráltak. A legutóbbi munka nyomán 29 új, eddig nem ismert lelőhelyet sikerült azonosítani az újkőkortól a kora újkorig.

Mivel a falu és tágabb környezete a Tisza-folyó árada-területén fekszik, ezek a lelőhelyek minden esetben a vízzel egykor körülölelt magaspartokon, környezetükből kiemelkedő löszhátakon találhatóak, amelyek átlagmagassága 78–82 m tengerszint felett. Ezek közül kiemelkedik a mai falunak is helyet adó Kis-Sziget, és a Nagy-Sziget, a Térvári-magaspart, illetve a Tisza vonalával párhuzamosan haladó, az államhatártól induló K–Ny-i irányú földgerinc (Vedresháza). Ez utóbbi kiemelkedések adnak helyet a lelőhelyek közel 90%-ának.

A topográfiai munka során nem csak a kerámiaanyagot tekintettük forrásanyagának. A cél egy komplex, azaz régészeti és természettudományos adatokra is épülő feldolgozás volt. Ennek keretében a kőeszközöket, sőt indokolt esetben a kagylókat és állatcsontokat is bevizsgáltuk.¹¹ A természettudományos módszerek bevonása a kőeszközök esetében különösen indokoltnak tűnt, hiszen összesen 27 lelőhelyről, azaz a lelőhelyek 45%-áról 142 darab pattintott és csiszolt kőeszközt gyűjtöttünk. A kőanyag-összetétel (10 féle) aránya rendszeres kapcsolattartást feltételez távoli területekkel (tokaji obszidián, dunántúli radiolarit). Az eszközök (40 féle) közül öt csiszolt kőbalta, egy buzogánytöredék, valamint több sarlófényes penge emelhető ki.

Típuslista a gyakoriság alapján

Típus	Darab
pattinték	33
apró pattinték	23
magkőmaradék	10
pengetőredék élbetét	7
pattintott kőeszköz retusálatlan töredéke	6
szilánk	6
mikromagkő maradék	4
őrlőkő	4
pengeszerű pattinték	3
pengeszerű szilánk	3
pengevakaró	3
pengevakaró töredék, vakaró élbetét	3
retusált penge erős sarlófény	3
dörzskő	2
malomkő	2
szilánkvakaró, hüvelykköröm alakú vakaró	2

11 Az archeozoológiai vizsgálatokat Tóth Anikó és Almási László végezte. Segítségüket köszönöm. A kőeszközök típus- és anyagvizsgálatának elvégzéséért T. Bíró Katalinnak tartozom hálás köszönettel.

logical investigations at Tiszasziget in 1975–1976.¹⁰ At that time, 31 sites were registered. In the course of our work, 29 new sites were identified from the Neolithic until the early Modern Period.

As the village and its wider environs are located in the floodplain of the Tisza, these sites were always found on high banks and elevated loess mounds once enclosed by water, in an average height of 78–82 m above the sea level. The highest ones are the Kis-sziget, which lent its name to the village, the Nagy-sziget, the Térvári-magaspart and an E-W extended earth ridge (Vedresháza) that starts from the border of Hungary and runs in parallel to the Tisza. About 90% of the sites were found on these elevations.

The ceramic material was not the only source material during our topographic work. The purpose was a complex elaboration based on archaeological and natural scientific data. This included the analysis of stone tools and in justified cases of shells and animal bones.¹¹ The application of natural scientific methods proved especially justified in the case of stone tools since 142 flaked and polished stone tools were collected from 27 sites, 45% of the sites. The proportional composition of the stone materials (10 sorts) suppose a regular contact with distant territories (obsidian from Tokaj, radiolarite from Transdanubia). Five of the stone tools (40 sorts) were polished stone axes, one was the fragment of a stone mace, and numerous items were blades with sickle shine.

Type list by frequency

type	item no.
chip	33
micro-chip	23
exhausted core	10
blade fragment inlay	7
unretouched fragment of flaked stone tools	6
flake	6
exhausted micro-core	4
quern	4
blade-like chip	3
blade-like flake	3
end-scraper on blade	3
fragment of an end-scraper on blade, end-scraper retouch	3

10 The results of her thesis work were published in a monograph on the history of Tiszasziget: MATUZ 1976; MATUZ-BÉRES 2000, 52–95

11 Anikó Tóth and László Almási carried out the archaeozoological analyses. I am grateful for their contribution. I thank Katalin T. Bíró for the determination of the types and the raw materials of the stone tools.

Típus	Darab
csiszolt kőeszköz töredék, balta	2
csiszolt vésőbalta	2
szilánkvakaró	2
mikro-szilánkvakaró	2
bifaciális fűrészetű eszköz	1
hegyes pengeszerű pattinték	1
mikropenge, pöckölt nyelzés a hátlapon	1
apró késpenge	1
vakaró/csonkított pengeszerű szilánk	1
fűrő töredék	1
ütőkő	1
penge	1
vakaró késpengén	1
fűrő retusált pengén	1
szimbolikus balta	1
előmagkő töredék	1
trapéz, csonkított pengén	1
fenőkő	1
pengetöredék bázisrész	1
szilánkvakaró, hüvelykköröm alakú vakaró	1
csiszolt kőeszköz töredék, buzogány	1
apró pengeszerű pattinték	1
szilánkkaparó	1
csonkított pengeszerű szilánk	1
összesen (darab)	142

Nyersanyag-összetétel eloszlása

Nyersanyag	Darab	%
radiolarit	62	43,6
obszidián	18	12,6
kova	17	11,9
kvarcit	14	9,8
vulkáni	4	2,8
tűzkő	4	2,8
pala	1	0,7
mészkö	1	0,7
opál	1	0,7
homokkő	1	0,7
egyéb	19	13,3
	142	100

Tiszasziget környékén az emberi megtelepedés első nyomát a **kora neolitikumból** ismerjük. A vizsgált területen 14, biztosan a Körös-kultúrához köthető lelőhelyet regisztráltunk. Ebből 6 eddig ismeretlen volt. Így intenzívebb,

type	item no.
retouched blade with strong sickle shine	3
rubbing stone	2
millstone	2
end-scrapers on flake, unguiform end-scrapers	2
fragment of a polished stone tool, axe	2
polished chisel-axe	2
end-scrapers on flake	2
micro-end-scrapers on flake	2
tool with bifacial notched retouch	1
pointed blade-like chip	1
micro-blade with a single-notch tang on the backside	1
tiny knife blade	1
end-scrapers/flake resembling a truncated blade	1
borer fragment	1
hammerstone	1
blade	1
end-scrapers on a knife blade	1
borer on a retouched blade	1
symbolic axe	1
pre-core fragment	1
trapeze on a truncated blade	1
whetstone	1
proximal fragment of a blade	1
end-scrapers on flake, unguiform end-scrapers	1
fragment of a polished stone tool/mace	1
small blade-like chip	1
scrapers on flake	1
truncated blade-like flake	1
total (items)	142

Raw material distribution

Raw material	Item number	%
radiolarite	62	43,6
obsidian	18	12,6
chert	17	11,9
quartzite	14	9,8
volcanic	4	2,8
flint	4	2,8
schist	1	0,7
limestone	1	0,7
opal	1	0,7
sandstone	1	0,7
diverse	19	13,3
	142	100

telepre utaló nyomok kerültek elő a Vedresházától keletre fekvő 12. sz. lelőhelyen, temetkezésre utaló emberi csontok kíséretében. Huzamosabb megtelepedéssel kell számolni a Jató nevű határrészben (35. lh.), a Réti-tanyák mellett (12., 13. lh.), a Sziget-alja-dűlő K-i oldalát övező ármentes partokon (31., 32., 33. lh.), valamint a térvári magasparton is (55. lh.). Minden intenzív telepen jellemző volt, hogy a felszint kagylók és csigák héjai borították. A Réti-tanyák nevű, 13. sz. lelőhelyen a kultúra kerámiáival datálható gödörfoltjaiból juhcsontok mellett, kagylóhéjak kerültek elő tömegével.¹² Az egyik ilyen gödör foltjából egy szarvasmarha-orsócsontból (radius fragmentum) faragott, csiszolt csontkanál töredéke is előkerült (3. kép 1.).

A **középső neolitikum** korát a környéken a Vinča-kultúra képviseli. A kultúra kezdeti periódusának (Vinča A) legészakibb lelőhelyei a Maros-folyó déli oldalán sorakoznak. A terepbejárás új eredménye, hogy 3 új, eddig ismeretlen Vinča-lelőhelyet sikerült azonosítani a területen (19., 20., 42. lh.). Ezek közül a 19. és a 20. sz. már ismert volt más leletanyaga miatt, a 42. sz. viszont teljesen új ezek között. A 19. sz. lelőhelyen egy jellegzetes tűzdelt fogóbütyök (3. kép 2.), a 42. sz. lelőhelyen egy tűzdelt díszű oldaltöredék került elő. A már korábról ismert Vinča-lelőhelyek közül jelentős az Ószentiván VIII (8. lh.) lelőhelyen talált, vörös bevonatos kiegészíthető csőtáptöredék (3. kép 3.), valamint egy tűzdelt fogóbütyök töredéke (3. kép 4.).

Számos új Vinča-lelet került elő a község illegális homokbányájának területén az Aradi utca mögött (31. lh.), azon a helyen, ahol Trogmayer Ottó 1976. március 22. és április 9. között leletmentő ásatást folytatott.¹³ Az elmúlt 30 évben az önkormányzat nem tudott gátat szabni az illegális kitermelésnek. Így a napjainkig tartó bányaművelés hatására az egykori bánya jelentősen kibővült, pusztítva ezzel a lelőhely megmaradt részét. Már a terepbejárás megkezdésekor, azaz 2004 őszén, a bánya falából három kiszakadt neolit kori objektumból (ebből egy Gorzsa-korú, kettő pedig Vinča-kori) nagy mennyiségű lelet bukkant elő. Jelentősek a két Vinča A-kori gödör omladékából előkerült edénytöredékek (3. kép 5–7.), valamint állatcsontok, kőeszközök.¹⁴

The first traces of human settlement were recorded from the **early Neolithic** in the region of Tiszasziget. Fourteen sites could certainly be linked with the Körös culture on the examined territory. Six of them were new sites. Intensive traces implying settlements were discovered together with human bones attesting to burials at site no. 12 east of Vedresháza. A durational settlement can be expected in field Jató (site no. 35), at Réti-tanyák (sites nos. 12 and 13), on the flood-free banks along the E side of Szigetalja-dűlő (sites nos. 31, 32 and 33) and on the high bank at Térvár (site no. 55). In every intensive settlement, the shells of snails and bivalves covered the surface. At Réti-tanyák (site no. 13), the spots of the pits of the culture, which were dated by the ceramic material, contained sheep bones and masses of bivalve shells.¹² The fragment of a polished bone spoon prepared from a cattle radius was also found in one of these spots. (Fig. 3.1)

The Vinča culture represents the **middle Neolithic** in the region. The northernmost sites of the early phase of the culture (Vinča A) are distributed on the southern side of the Maros river. In result of the field walking, three new Vinča sites could be identified in the area (sites nos. 19, 20 and 42). Sites nos. 19 and 20 had already been known with a different find material, while no. 42 is an absolutely new site. Site no. 19 yielded a characteristic stab-and-drag lug handle (Fig. 3. 2), while a wall fragment with stab-and-drag ornament was found at site no. 42. From the already known Vinča sites, a nearly complete hollow pedestal fragment with red slip (Fig. 3. 3) and the fragment of a lug handle with stab-and-drag ornament (Fig. 3. 4) from Ószentiván VIII (site no. 8) were significant finds.

Numerous new Vinča finds were recovered on the territory of the illegal sand pits of the village behind Aradi Street (site no. 31), where Ottó Trogmayer had conducted a rescue excavation between March 22 and April 9, 1976.¹³ The local self-government was not able to stop illegal sand yielding in the past 30 years. In result, the pits have got significantly larger and the yielding has been destroying the remaining part of the site. A large number of finds came to light from the three Neolithic features (one from the Gorzsa period and two from the Vinča period) that fell from the collapsed wall of the sand pits at the beginning of the field walking project in the autumn of 2004. The shards (Fig. 3. 5–7) and the animal bones and stone tools that were found in the debris of two pits from the Vinča A period are significant.¹⁴

12 Elsősorban *Unio tumidus*, és *Unio pictorum* héjai jelentkeztek nagy számban.

13 MFM Rég. Ad.: 858-82.; MATUZ 1976.; TROGMAYER 1980; SIMON 1980, 11–15.

14 A felfedezés kapcsán a szerző, valamint Lőrinczy Gábor és Bende Livia régészek tartottak helyszíni szemlét a bányában. Mintkésőbb kiderült, a lelőhelyet nem csak az illegális művelés veszélyeztette: 2004 augusztusában ugyanis a bányagödör területére homokbányászás céljából műszaki üzemi tervet nyújtott be egy bányavállalkozó, aki a Tisza-Maros-szög csatormázási programja keretében újra üzemeltetni kívánta a bányát homoknyerés céljából. Az engedélyeztetési eljárás során 2005. január 17-én Szalontai Csaba régész valamint a szerző helyszíni szemlét tartottak a déli bányagödör (31. lh.), valamint immár az északi bányagödör (32. lh.) környékén, újabb régészeti adatokat gyűjtve a területről. Szalontai Csaba: Jelentés a Tiszasziget Község homokbánya területén végzett helyszíni szemléről. Móra Ferenc Múzeum Régészeti Adattár 4525-2005/1.

12 The shells of *Unio tumidus* and *Unio pictorum* were represented with the largest item number.

13 MFM Arch. archives: 858-82.; MATUZ 1976.; TROGMAYER 1980; SIMON 1980, 11–15

14 On the occasion of the discovery, the author, Gábor Lőrinczy and Livia Bende visited the sandpits. As it later turned out, not only illegal yielding threatened the site: Istvánné Balatoni mining entrepreneur prepared a technical schedule and applied for a licence for sand yielding in the August of 2004. She intended

Az újból megindult bányatevékenység a szakhatósági engedélyek nyomán csak az É-i bánya területét érintette. Korábban itt, a bányát övező füves, műveletlen legelőn, és a bánya falában csak szórványos, és bizonytalan korú kerámia jelentkezett. A meginduló, majd kisebb-nagyobb szünetekkel zajló munkák nyomán azonban a magasparton számos Gorzsa-korú szórvány kerámia mellett, az erőgépek által lejárta úton egy nagyobb, Körös-kultúrához kapcsolható objektum feltja is előkerült.¹⁵

Az említett új lelőhelyek ismeretében tehát Tiszasziget környékén az eddigiéknél sűrűbb megtelepedéssel számolhatunk a középső neolitikum idején. A Vinča-kultúra itt élt népességének északi kapcsolataira utalhat egy Szarvas-érparti típusú kerámiatöredék feltűnése (3. kép 8.) Ószentiván VIII. sz. lelőhelyen.

A késő neolitikum kezdeti korszakában a környék még a Vinča-népesség szállásterülete volt. A Tisza-kultúra import kerámiája Ószentiván VIII. sz. lelőhelyen került elő.

A késő neolitikum végén a Tisza déli, ún. Gorzsacsoportjának jelentős megtelepedésével kell számolnunk Tiszasziget környékén. Vidékünkön 5 lelőhelyről kerültek elő a korszakból származó leletek (3., 19., 31., 32., 36. lh.). Ebből az utóbbi három újonnan azonosított lelőhelye a szóban forgó csoportnak. A kultúra korábban nem ismert településének nyomaira akadtunk a fentebb említett Aradi utca mögötti homokbánya területén (31. lh.). A partfalból, egy félig kiomlott gödörből kőeszközök és állatcsontok mellett gazdag kerámialelet került elő. Ezek közül egy kisebb bütyökdiszes tál (4. kép 2.), egy gömbszelet alakú, szemölcsbütyök díszes edénytöredék (4. kép 1.), valamint egy nyomott gömbös testű szemölcsbütyök díszes töredék emelhető ki (4. kép 3). Ugyanitt került elő egy karcolt, vonaldíszes hagyományokat tükröző kerámiatöredék (4. kép 4.),¹⁶ valamint egy felhúzott végű fogóbütyök is (4. kép 5.).¹⁷

A bányától É-ra mintegy 100 m-e, 2005 augusztusában homokbányászat során kora, valamint késő neolitikus objektumokat bolygattak meg (32. lh.). A lelőhely melletti földdepókból, továbbá a gáterősítéshez szállított földből több jellegzetes Gorzsa csótáptöredék, bütyökdiszes oldaltöredék, valamint egy kisebb edény töredéke került elő (4. kép 6), állatcsontok, kagylók, és kőeszközök kíséretében.

Tiszasziget környéke folyamatosan lakott volt a rézkor idején is. A tiszapolgári kultúra deszki csoportjának hagyatéka a területen elszórtan 5 lelőhelyen került

The licence for the reopening of the sand pits was only granted only for the N territory, where only scattered shards of an uncertain dating had been found in the walls of the pits and in the uncultivated grassy meadow around them. In the course of sand yielding, which was pursued with shorter and longer intervals, scattered finds from the Gorzsa period appeared on the high bank and the discolouration of a larger feature from the Körös culture could be observed on the road where the heavy vehicles ran.¹⁵

The identification of the new sites suggest that a denser settlement pattern can be expected in the region of Tiszasziget in the Middle Neolithic. The appearance of a Szarvas-Érpart type pottery shard at the Ószentiván VIII site (Fig. 3. 8) points to the northern contacts of the population of the Vinča culture that lived here.

The Vinča population was still present in the region in the initial phase of the Late Neolithic. The imported ceramics of the Tisza culture was found at the Ószentiván VIII site.

A significant settlement of the southern so-called Gorzsa group of the Tisza culture can be expected in the region of Tiszasziget at the end of the Late Neolithic. The finds of this phase were found at 5 sites (nos. 3, 19, 31, 32 and 36). The last three sites are freshly identified sites of the group. Traces of a new settlement of the culture were discovered on the territory of the above-mentioned sandpits behind Aradi Street (site no. 31). A half-collapsed pit in the wall of the sandpit yielded stone tools and animal bones and a rich ceramic material. A smaller bowl with knob ornaments (Fig. 4. 2), the fragment of a globe-segment-shaped bowl with knob ornaments (Fig. 4. 1) and a fragment from a pressed globular body with knob ornaments (Fig. 4. 3) can be mentioned from among the finds. A shard with an incised ornament reflecting linear pottery traditions (Fig. 4. 4)¹⁶ and a lug handle drawn-up at the terminal (Fig. 4. 5)¹⁷ were also found at the same site. In August of 2005, Early and Late Neolithic features were dis-

to reactivate the sandpits within the canalisation project of the Tisza-Maros Interfluvium. On January 17, 2005, Csaba Szalontai archaeologist and the author carried out the field assessment within the frames of the planning stage in the region of the southern sandpit (site no. 31) and the northern sandpit (site no. 32) and collected new archaeological data. Szalontai Csaba: Jelentés a Tiszasziget Község homokbánya területén végzett helyszíni szemlééről. [Report in the field assessment carried out in the sandpits of the village] Móra Ferenc Museum Archaeological archives 4525-2005/1.

15 Az újabb helyszíni szemle 2007. január 2-án történt, amelyen a szerzőn kívül a KÖH részéről Béres Mária is részt vett. A szemle megerősítette a korábbi vizsgálatok eredményét, vagyis hogy a két bányagödör között a jövőben elsősorban neolitikus régészeti objektumokkal kell számolni.

16 Hasonló közeli párhuzama Hódmezővásárhely-Gorzsa V/d késő neolitikus rétegében került elő. HORVÁTH 1982, 209. fig. 13. kép 3; HORVÁTH 1986, Pl. I. 3.

17 HORVÁTH 1986, Pl. II. 13.

15 The next visit was paid to the site on January 2, 2007 with the participation of the author and Mária Béres from the KÖH. It confirmed the results of the former field assessments that mostly Neolithic features could be expected between the two sandpits.

16 A similar analogous item was found in the V/d Late Neolithic layer of Hódmezővásárhely-Gorzsa. HORVÁTH 1982, 209. fig. 13. 3; HORVÁTH 1986, Pl. I. 3.

17 HORVÁTH 1986, Pl. II. 13.

elő (8., 13., 19., 31., 36. lh.), ebből a 13. és a 31., 36. sz. új lelőhelye a csoportnak. A legjelentősebb leletek a már korábban ismert Vedresháza nevű határrészben kerültek elő, Móra Ferenc ásatásainak helyszínén (19. lh.). Az itt lelt jellegzetes kerámiatípusok mellett jelentős egy vékony falú peremtöredék előkerülése, amelynek külső oldalát 5 darab ún. „zászlóminta” vagy más néven „házikóminta” díszíti (4. kép 7.).

A bodrogkeresztúri kultúra hagyatékát eddig nem ismertük Tiszasziget környékéről. Így az újbóli terepbejárás eredményeként értékelhető, hogy két lelőhelyen is sikerült megfigyelni a kultúra jelenlétét két díszített töredék alapján. Az egyik Térvár magaspartján került elő, és hálómintás díszítése alapján egyértelműen egy jellegzetes „tejesköcsög” alakú edény peremének része volt (4. kép 9.). Egy másik böködött pontokkal kísért spirális díszítésű edénytöredék (4. kép 8.) innen É-ra a Tiszához jóval közelebb, egy magasabb szigetszerű kiemelkedésen bukkant fel (24. lh.).

A késő rézkort képviselő badeni kultúra változatos kerámiaanyagát mindössze két lelőhelyen lehetett azonosítani (5., 19. lh.). Az utóbbi lelőhely számos díszített kerámiatöredéke a kultúra egy újonnan megismert gazdag telepét sejteti (4. kép 12.).

A késő rézkor végét a dél felől érkező Kostolác-kultúra csoportjainak hagyatéka jelenti a területen. A korábban ismert Ószentiván VIII és Ószentiván II. sz. lelőhelyek mellett, a kultúra új lelőhelyére utal a 13. sz. lelőhelyen talált böködött díszű, fényezett kerámiatöredék (4. kép 11.).

A környék **kora bronzkorát**, azaz a Makó-kultúra hagyatékát biztosan továbbra is mindössze egy lelőhely reprezentálja a területről (Ószentiván VIII.). Itt számos kerámia közül egy belsődíszes táltöredék előkerülése emelhető ki (4. kép 10.).

A **középső bronzkor** időszakából öt lelőhelyen biztosan felbukkan a Perjámos-kultúra leletanyaga, de öt, a bronzkornál pontosabban meg nem határozható leletanyagú lelőhely is feltehetően ebbe a korszakba sorolható. A korábban ismert lelőhelyek közül sok már korábban is nagy jelentőséggel bírt (Ószentiván II. és III.). Az újbóli terepbejárás alapján elmondható, hogy a lelőhelyek szétszórtan helyezkedtek el, amelyek közül egykor a Szélmalom dombon található Ószentiván II. lehetett az egyik legmarkánsabb, bár a leletanyag alapján Térvár magaspartján is jelentős megtelepedettséggel kell számolnunk a vizsgált korszakban (54. lh.).

A **késő bronzkori** halomsíros kultúrának, illetve annak kései változatának, a Csorva-csoportnak, valamint a Gáva-kultúrának a töredékei a 36. és az 52. sz. lelőhely anyagában mutathatók ki. Mindenképpen a korszaki korszak utáni késő bronzkor periódusára datálható a 13. sz. lelőhelyen talált bronz „karikapéz”, vagy más néven ingot (5. kép 1.). A C alakban hajlított, középen rombikus átmetszetű, öntött karikák a Gáva-kultúra korai bronzleleteiben gyakran feltűnnek. A tiszaszigeti példányhoz hasonlóakat találunk többek

turbed during sand yielding about 100 m N of the sandpit (site no. 32). The sand depot beside the site and the earth transported to the construction of a dam contained numerous characteristic Gorzsa hollow pedestal fragments, wall fragments with knobs and the fragment of a smaller vessel (Fig. 4. 6) together with animal bones, bivalve shells and stone tools.

The region of Tiszasziget was continuously inhabited in the **Copper Age** as well. The remains of the Deszk group of the Tiszapolgár culture were found scattered at 5 sites (nos. 8, 13, 19, 31 and 36), from which nos. 13, 31 and 36 are new sites. The most significant finds were collected in the already known Vedresháza field, where Ferenc Móra had conducted an excavation (site no. 19). Beside the characteristic ceramic types, the occurrence of a thin-walled rim fragment is important, which is decorated with 5 so-called “banner ornaments” or “house patterns” on the outside (Fig. 4. 7).

No remains of the Bodrogkeresztúr culture had been known in the region of Tiszasziget. It was the result of the recent field walkings that two ornamented fragments attested to the presence of the culture at two sites. One of the fragments was found on the high bank of Térvár. According to the net pattern, it certainly came from the rim of a characteristic “milk jar” (Fig. 4. 9). Another fragment with a spiral ornament combined with impressed dots (Fig. 4. 8) was found on a higher island-like elevation N of here much closer to the Tisza (site no. 24).

The varied ceramic material of the Baden culture of the **Late Copper Age** could be identified at only two sites (nos. 5 and 19). The numerous decorated pottery fragments at the latter site suggest that a new rich settlement of the culture has been identified (Fig. 4. 12).

The end of the Late Copper Age is marked by the remains of the groups of the Kostolác culture, which arrived from the south. Beside the already known Ószentiván VIII and Ószentiván II sites, the polished pottery shards with stabbed ornaments attest to the new site of the culture at site no. 13 (Fig. 4. 11).

A single site represents the **Early Bronze Age** the Makó culture (Ószentiván VIII) in the region. From the numerous pottery shards, the fragment of a bowl decorated on the inside can be mentioned (Fig. 4. 10).

The find material of the **Middle Bronze Age** Perjámos culture certainly appeared at five sites, while five more sites with finds that cannot certainly be dated more exactly than the Bronze Age probably also came from the same period. Many of the already known sites had already had a great significance (Ószentiván II and III). We can add after the field walkings that the sites were scattered, from which Ószentiván II on Szélmalom mound could be one of the largest, although a significant settlement can be supposed on the high bank of Térvár as well according to the find material (site no. 54).

Fragments that can be linked with the **Late Bronze Age** Tumulus culture and the Csorva group its late version and the Gáva culture could be demonstrated in the

között Balsán,¹⁸ Berkeszen,¹⁹ Tiszanagyfalun²⁰ és a pácini bronzleletben,²¹ valamint Tiszadobon.²² Ez a típusú bronztárgy a koszideri korszak bronzművességében már megtalálható és a Gáva-kultúra első szakaszának leleteiben gyakran előfordul, de felbukkan a halomsíros kultúrában is. Nagyobb számban való előfordulásuk egyetlen leletben egy adott korra, a Jászkarajenő-Uzsavölgy kincsleletekkel jellemezhető időszakra tehető. A mi töredékünk pontosabb korát kísérő leletek hiányában a kurdi, legkésőbb a gyermelyi leletek időszakára tehetjük.²³

A környék **kora vaskorára** vonatkozó információk továbbra is teljesen hiányosak. Sem a mezőcsáti kultúra, sem a szkíta kor emlékműve nem került még elő ez ideig. Minden bizonytalanságával együtt csak egy problematikus töredéket sikerült a kérdéses periódusra datálni, amely egy, a belső oldalán rádlival díszített tál töredéke (5. kép 2.). A motívum (Rollrädchentechnik) a Kr. e. 8. században a Balkán felől érkezik, eljut a Hallstatt körbe, de a késő Hallstatt kori kelta anyagban is megtalálható.²⁴ A mi töredékünk talán a Basarab-Bosut kultúra Bosut csoportjának 8–7. századi É-i terjeszkedésével hozható kapcsolatba, de a lelőhely kelta anyaga alapján nem zárhatjuk ki a töredék későbbi, kelta korszakkal való kapcsolatát sem.

A környék **kelta kori** településtörténetét tekintve a szakirodalmi adatok csak egy lelőhelyet említettek (Ószentiván VIII.).²⁵ A legújabb vizsgálatok során öt új, kisebb lelőhelyet sikerült azonosítani. A terepbejárás során gyűjtött leletanyag igen töredékes, a C–D periódusra datálható (grafitos fazékperemek, megvastagodó peremű táltöredék).

A La Tène-kori keltaság a szarmaták megjelenéséig a helyén maradhatott. Az új népesség megjelenésével a kelták egy része ÉK felé, egy másik részük a szkordiszkok közé, a Dráva–Száva–Duna közti területre vándorolt tovább.²⁶ A **szarmaták** megtelepedését 20 lelőhely anyaga alapján igen jelentősnek tarthatjuk. A lelőhelytérképre tekintve ezek a kisebb-nagyobb telepek szétszórva helyezkedtek el a környéken. A 20 lelőhely közül 8-ról gyűjtöttünk olyan kerámiaanyagot, amely a szarmata korszak kései, hun kori periódusára jellemző. A kerámiaanyagot és a telepnyomok kiterjedését tekintve szembeötlő a 36. sz. lelőhely, amely bizonyára egy falusias település lehetett. Az egykori településen több kemencefolt, ház hely nyomát lehetett megfigyelni. Csak ezen a lelőhelyen találtunk több, a Kr. u. 2–3. századra keltezhető bordás

find materials of sites nos. 36 and 52. The bronze “ring coin” or ingot (Fig. 5. 1) from site no. 13 can certainly be dated from the Late Bronze Age after the Koszider period. The cast rings bent in a C-shape, which are diamond-shaped in cross-section in the middle, often appeared among the early bronze finds of the Gáva culture. Items similar to the one found at Tiszasziget can be found, among others, at Balsa,¹⁸ Berkesz,¹⁹ Tiszanagyfalu,²⁰ in the bronze find from Pácín²¹ and at Tiszadob.²² This type of bronze objects already appeared in the bronze metallurgy of the Koszider period and often occurred among the finds of the first phase of the Gáva culture, and it could also be found in the Tumulus culture. They occurred in large numbers in individual find materials in only a single period, which is the phase characterised with the Jászkarajenő-Uzsavölgy hoard finds. In our region, it can be dated to the phase of the Kurd, or the Gyermely finds the latest in lack of other finds that would allow a more exact dating.²³

Information on the **Early Iron Age** of the region has remained incomplete. No finds have so far been identified either from the Mezőcsát culture or from the Scythian period. Only a single problematic fragment could be dated from this period, even though uncertainly, which is the fragment of a bowl decorated with a roulette pattern on the inside (Fig. 5. 2). This motive (Rollrädchentechnik) arrived to the Hallstatt circle from the Balkan in the 8th century BC and it could also be found in the Celtic materials of the late Hallstatt period.²⁴ Our fragment can perhaps be linked with the northern expansion of the Bosut group of the Basarab-Bosut culture in the 8th–7th centuries, although it may also be connected with the later Celtic period according to the Celtic material of the site.

The archaeological literature mentions only a single site (Ószentiván VIII) in connection with the **Celtic period** settlement history of the region.²⁵ The recent investigations identified five new smaller sites. The find material collected during field walking is very fragmentary and it can be dated from period C–D (rims of graphitic pots and fragments of bowls of thickening rims).

The Celts of the La Tène period stayed here until the appearance of the Sarmatians. With the appearance of the new population, some of the Celts drew toward NE, while another part migrated to the Scordisci to the territory enclosed by the Dráva, the Száva and the Danube.²⁶ The settlement of the **Sarmatians** can be regarded significant from the materials of 20 sites. The smaller and

18 KEMENCZEI 1984, Taf. CLXVI 18, 20.

19 KEMENCZEI 1984, Taf. CLXVIII 14–15.

20 KEMENCZEI 1984, Taf. CLXXXIII C 7.

21 HELLEBRANDT 1989, 4. kép 2–8. 5. kép 1–7.

22 MOZSOLICS 1985, 203. t. 42.

23 OSZVALD–SZABÓ 1996, 113.

24 Sopron-Krautacker 270. ház: JEREM et al. 1984, 167, 17. kép 10.

25 PÁRDUZ 1941, 175; BANNER–PÁRDUZ 1946–48, 24.

26 SZABÓ 2005, 75.

18 KEMENCZEI 1984, Taf. CLXVI 18, 20.

19 KEMENCZEI 1984, Taf. CLXVIII 14–15.

20 KEMENCZEI 1984, Taf. CLXXXIII C 7.

21 HELLEBRANDT 1989, fig. 4. 2–8, fig. 5. 1–7.

22 MOZSOLICS 1985, Pl. 203. 42.

23 OSZVALD–SZABÓ 1996, 113.

24 Sopron-Krautacker house no. 270: JEREM et al. 1984, 167, fig. 17. 10.

25 PÁRDUZ 1941, 175; BANNER–PÁRDUZ 1946–48, 24.

26 SZABÓ 2005, 75.

falú, fehér engobe bevonatú amphoratöredéket, amely római importként értelmezhető a telep anyagában (5. kép 3.). Szintén római importként, minden bizonnyal a Rajnavidékről került ide az az emailos lemezes fibula, amely Ószentiván VIII. sz. lelőhelyen bukkant fel (5. kép 4a-c). A fibulára jellemző karéjos szélű rombikus forma eddig nem volt ismert az alföldi szarmata barbarikumból. Távolsági párhuzamait az 1. és a 2. sz. közé datálják.²⁷ Az emailos fibulák megjelenése a szarmata barbaricumban a rheinzaberni és a westerndorfi terra sigillátákkal egy időben történt.²⁸ E miatt, valamint a pontos leletösszefüggés hiányában a fibula korát sem datálhatjuk pontosabban a 2–3. századnál.

A szarmata népesség a hunok 4. századi és a gepidák 5. századi foglalását is megérthette. A terepbejárás során átvizsgált területen azonban a gepidák nyomát nem találtuk, annak ellenére, hogy a vízrajzi adottságok kedvezőek lehettek a megtelepedésre.

Szemben a gepida leletek teljes hiányával, az **avarok** egykori jelenlétére több adat is van. Már korábban ismert volt az avar népesség temetkezése Ószentiván VIII. sz. lelőhelyen, valamint a Móra Ferenc által kutatott Vedresházán, ahol közép és késő avar kori temetkezések kerültek elő. A legutóbbi terepbejárás során sikerült azonosítani az egykori ásatás helyszínét, ahonnan egy az avar kor második felében elterjedt esztergált csont tűtartó töredéke is előkerült (5. kép 5.).²⁹ A környéken telepre utaló kerámiaanyag igen szegényesen jelentkezett. Csupán három lelőhely szórványosnak mondható leletanyaga utal az avarok korabeli megtelepedésére (8., 19., 36. lh.).

A **honfoglalás korára** vonatkozóan a legjelentősebb adat Bálint Alajos 1932-es ásatása volt az egykori Petőfi utcában. Ennek során egy gazdag, a 10. sz. utolsó harmadára keltezhető női sír került elő.³⁰ A falu belterületére eső lelőhelyen végzett helyszíni szemle során további sírra utaló nyomok nem kerültek elő. A honfoglalók megtelepedését a Szélmalom-dombról (Ószentiván II.), és Tervár környékéről ismerjük.³¹ A legutóbbi terepbejárás lényegi változást nem hozott ezen a téren.

Terepbejárásaink során 33 **Árpád-kori** lelőhelyet rögzítettünk. A leletanyagban több díszített cserépbogrács, valamint egy fenékbélyeges töredék is előfordult (5. kép 8.). A lelőhelyekről általánosságban elmondható, hogy pár nagyobb telepnyom mellett számos kisebb tanyaszerű telep létezett. Helyzetükről röviden annyi mondható el, hogy minden településre alkalmas helyen megtalálhatóak. Figyelemre méltó, hogy ezek mindig őskori lelőhelyekkel együtt fordultak elő.

larger settlements were scattered in the region. We collected shards characteristic of the late Hun phase of the Sarmatian Period from 8 of the 20 sites. Regarding the ceramic material and the extent of the settlement traces, site no. 36 is striking, which could be a rural settlement. The discolourations of a number of ovens and houses could be observed in the settlement. Only this site yielded numerous amphora fragments of ribbed walls and engobe coating dated from the 2nd–3rd centuries, which can be interpreted as Roman imported wares (Fig. 5. 3). The enamelled plate brooch, most certainly from the Rhine region, which appeared at site Ószentiván VIII (Fig. 5. 4a-c) was another Roman imported ware. The diamond shape with lobed edges characteristic of the brooch had not occurred earlier on the Great Plain in the Sarmatian Barbaricum. Its more distant analogues are dated from between the 1st and the 2nd centuries.²⁷ Enamelled brooches appeared in the Sarmatian Barbaricum together with Rheinzabern and Westerndorf Samian wares.²⁸ Because of the above, and in lack of a more exact find context, the brooch cannot be dated more accurately than from the 2nd–3rd centuries.

The Sarmatian population could live to see the Hun occupation in the 4th century and the Gepid occupation in the 5th century. On the territory covered by the field walking, we could not spot the traces of Gepids despite the fact that the hydrogeological setting could be favourable for settlement.

In contrast to the lack of Gepid finds, several data attest to the appearance of **the Avars**. The burials of the Avar population had already been known at Ószentiván VIII and at Vedresháza where Ferenc Móra had conducted excavations, and where burials of the Middle and Late Avar Periods had been unearthed. We could identify the site of these excavations during the recent field walkings: among others, the fragment of a turned bone needle-case was found here from the second half of the Avar period (Fig. 5. 5).²⁹ Very few ceramic finds indicated a settlement in the region. Only the sporadic finds of three sites suggested that the Avars had settled here (sites nos. 8, 19 and 36).

The most significant data on the **Conquest Period** came from Alajos Bálint's excavations in Petőfi Street in 1932, when the rich grave of a woman was unearthed from the last third of the 10th century.³⁰ The field watching on the inner territory of the village did not discover any sign of further burials. The settlements of the Hungarian conquerors are known from Szélmalom mound

27 Siscia: SELLYE 1939, XII. 9. Hasonló karéjos széllel: XII 7. 8; Szlovákiából: KREKOVIC 2001, 95., 99. Fig. 3. 4.

28 VADAY 1989, 81.

29 Igen hasonló többek között Horgosról ismert: SZEKERES-RICZ 1998, 81.

30 FEHÉR-ÉRY-KRALOVÁNSZKY 1962, 80.; FODOR 1996, 344.

31 MATUZ-BÉRES 2000, 77.

27 Siscia: SELLYE 1939, XII. 9. With similar lobed edges: XII 7. 8; From Slovakia: KREKOVIC 2001, 95, 99, Fig. 3. 4

28 VADAY 1989, 81

29 A very similar one is known among others from Horgos: SZEKERES-RICZ 1998, 81

30 FEHÉR-ÉRY-KRALOVÁNSZKY 1962, 80.; FODOR 1996, 344

Ószentiván 12–13. századra datált templomának pontos helye már 1943-ban ismerté vált Korek József ásatása nyomán.³² A legutóbbi terepbejárás során a templom körüli temető területéről egy sima hordó alakú és egy bordás üveggyöngy került elő (5. kép 9–10.). Utóbbit a kutatás a 11. sz. 2. felére datálja.³³ Párhuzamok hiányában bizonytalanabb a keltezése az ugyanitt előkerült ezüst fejesgyűrűnek, amelyen kiterjesztett szárnyú madárbrázolás látható (5. kép 6.). A gyűrű formája és a leletösszefüggések alapján ennek korát is inkább a kora Árpád-korra tehetjük.

A **késő középkorra** datálható lelőhelyek száma az Árpád-koriakhoz képest jelentősen alacsonyabb, összesen kilencet sikerült rögzíteni. Feltehetően erre a korszakra, vagy talán már a kora újkorra datálható a Térvár mellett előkerült hálónéhezék is (5. kép 7.).

A terepbejárás során gyűjtött leletanyag vizsgálata alapján jelentősen kibővültek ismereteink a környék múltjára vonatkozóan. A megismert lelőhelyek vizsgálata alapján elmondható, hogy a környék a kora neolitikumtól kezdve a jelenkorig lakottnak tekinthető. Különösen sűrű a településhálózat a neolitikumban, a szarmata korban, és az Árpád-korban. Azonban csekély lakossággal számolhatunk a 18. sz. elején, amikor a visszaszerző háborúk, a törökök ellentámadásai sújtották a vidéket. Ismételt betelepülésre csak a 18. sz. 2. feléből ismerünk adatokat, azóta az emberi megtelepedés folyamatos Tiszasziget környékén.

(Ószentiván II) and the region of Térvár.³¹ The recent field walkings did not bring any new result.

We recorded 33 sites of the **Árpadian Period** during field walking. Numerous decorated clay cauldrons and fragments with bottom stamps were found (Fig. 5. 8). It can be said about the sites in general that a few larger settlement traces and numerous small farmsteads existed. They occupied every spot that was suitable for settlement. It is noteworthy that they always occurred together with Prehistoric sites.

The exact place of the church of Ószentiván dated from the 12th–13th centuries was discovered during József Korek's excavation in 1943.³² A smooth barrel-shaped and a ribbed glass bead were found on the territory of the churchyard during the field walking (Fig. 5. 9–10). The latter one is dated from the 2nd half of the 11th century.³³ In lack of analogues, the silver-headed finger-ring with the depiction of a bird of extended wings can less accurately be dated (Fig. 5. 6). The shape of the ring and the context suggest that it also came from the early Árpadian Period.

The number of **the late medieval** sites is much lower than that of the Árpadian Period ones. Only 9 sites could be recorded. The net weight found at Térvár can probably be dated from this period or from the Early Modern Period (Fig. 5. 7).

The analysis of the find material collected during field walking significantly broadened our knowledge of the history of this region. It can be said that the region has been inhabited from the early Neolithic to our days. The settlement pattern was especially dense in the Neolithic, the Sarmatian Period and the Árpadian Period. A low population number can be expected at the beginning of the 18th century, when wars for reoccupation of the country and the counterattacks of the Turks hit the region. We known data on the repopulation of the territory from the 2nd half of the 18th century and since then, the region of Tiszasziget has continuously been inhabited.

32 KOREK 1943, 208–210. A templom körüli temető 30 sírját korábban Banner János tárta fel: BANNER 1929, 162–164.

33 Visegrád-Várkert 45. sír: RITÓK 1984, 105; Szabadka-Veresegyháza 145. sír. SZEKERES-SZEKERES 1996, 65. XXXVI. 11.

31 MATUZ-BÉRES 2000, 77

32 KOREK 1943, 208–210. János Banner unearthed 30 graves of the churchyard: BANNER 1929, 162–164

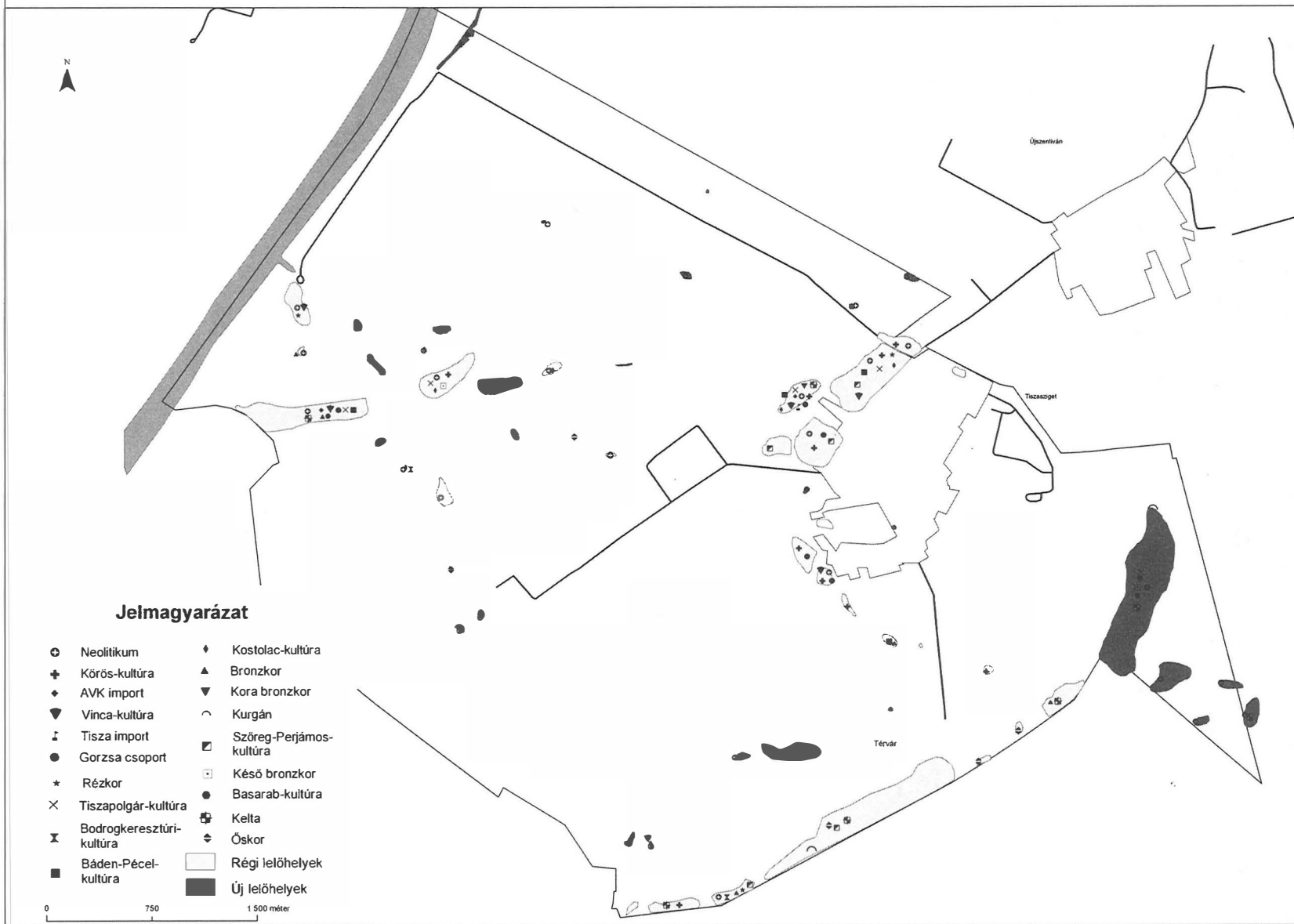
33 Visegrád-Várkert grave no. 45: RITÓK 1984, 105; Szabadka-Veresegyháza grave no. 145: SZEKERES-SZEKERES 1996, 65. XXXVI. 11

Irodalom • References

- BANNER 1929 BANNER J.: Az Ószentiváni bronzkori telep és temető. – Die Ausgrabungen bei Ószentiván. Második közlemény. 1928. évi ásatás. *Dolg* 5 (1929) 52–81.
- BANNER-PÁRDU CZ 1946–1948 BANNER J. – PÁRDU CZ M.: Újabb adatok Dél-Magyarország újabb kőkorához. – Contributions nouvelles a l'histoire du neolithique en Hongrie. *ArchÉrt* 7–9 (1946–1948) 19–41.
- BÁLINT 1932 BÁLINT A.: Honfoglalás kori sírok Ószentivánon és Bánkúton. – Gräber aus der Landnahme-Zeit zu Ószentiván und Bánkút. *Dolg* 8 (1932) 256–265.
- BÁLINT-PÁRDU CZ 1933–1934 BÁLINT A. – PÁRDU CZ M.: Újabb őskori telep Ószentiván határában. – Eine neue urzeitliche Ansiedlung bei Ószentiván. *Dolg* 9–10 (1933–1934) 44–50.
- FEHÉR-ÉRY-KRALOVÁNSZKY 1962 FEHÉR G. – ÉRY K. – KRALOVÁNSZKY A.: A Közép-Duna-medence magyar honfoglalás- és kora Árpád-kori sírleletei. *RégTan* 2, Budapest 1962.
- FODOR 1996 FODOR I.: Ószentiván. In: A honfoglaló magyarság. Kiállítási katalógus. (Szerk.: Fodor István) Budapest 1996, 344–345.
- HELLEBRANDT 1989 B. HELLEBRANDT M.: A pácini IV. bronzlelet. – Der IV. Bronzefunde von Pácin. *CommArchHung* 1989, 97–113.
- HORVÁTH 1982 HORVÁTH F.: A gorzszai halom késő neolitik rétege. – The Late Neolithic Strata of the Gorzsa tell. *ArchÉrt* 1982, 201–222.
- HORVÁTH 1986 HORVÁTH, F.: Aspects of Late Neolithic changes in the Tisza-Maros Region. In: BÁMÉ XIII (1986) 89–102.
- JEREM et al. 1984 JEREM E. – FACSAR G. – KORDOS L. – KROLOPP E. – VÖRÖS I.: A Sopron-Krautackeren feltárt vaskori telep régészeti és környezetrekonstrukciós vizsgálata. *ArchÉrt* 1984, 141–169.
- KEMENCZEI 1984 KEMENCZEI T.: Die Spätbronzezeit Nordostungarns. *ArchHung* 1984.
- KOREK 1943 KOREK J.: Az 1943. évi ószentiváni ásatások. – Die Ausgrabungen in Ószentiván im Jahre 1943. *Dolg* 19 (1943) 208–210.
- KREKOVÍČ 2001 KREKOVÍČ, E.: Roman fibulas in Slovakia. In: International Connections of the Barbarians of the Carpatian Basin in the 1st-5th century A.D. Proceeding of the international conference held in 1999 in Aszód and Nyíregyháza. – A Kárpát-medencei barbárok nemzetközi kapcsolatai az I–V. században. Az 1999-ben Aszódon és Nyíregyházán megrendezett nemzetközi konferencia anyaga. Aszód–Nyíregyháza 2001, 95–100.
- KUTZIÁN 1961 KUTZIÁN I.: Archäologische Forschungen im Jahre 1960. Ószentiván VIII. *ArchÉrt* 88 (1961) 285.
- MATUZ 1976 MATUZ E.: A Tisza–Maros-szög – Deszk, Szőreg, Tizzasziget, Újszentiván – régészeti topográfiája és településtörténete. Egyetemi szakdolgozat. Szeged 1976.
- MATUZ-BÉRES 2000 MATUZ E. – BÉRES M.: Tizzasziget földjének régészeti topográfiája és településtörténete. In: Tizzasziget története. (Szerk.: Gárgyánné Lampert Magdolna) Tizzasziget 2000, 52–95.
- MOZSOLICS 1985 MOZSOLICS, A.: Bonzefunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte von Aranyos, Kurd und Gyermely. Budapest 1985.
- OSZVALD-SZABÓ 1996 OSZVALD F. – SZABÓ G.: Késő bronzkori karika leletek Kisdorogról és Szakályból (Tolna megye). *WMMÉ* XIX (1996) 89–113.
- PÁRDU CZ 1941 PÁRDU CZ M.: A Régiségtudományi Intézet ásatásai 1941-ben. Ásatás Ószentivánon. – Ausgrabungen des Archäologischen Instituts im Jahre 1941. Ausgrabungen in Ószentiván. *Dolg* 17 (1941) 177.
- PÓPITY 2006 PÓPITY D.: Tizzasziget régészeti topográfiája és településtörténeti vázlata. Egyetemi szakdolgozat. Szeged 2006.
- RITOÓK 1984 RITOÓK Á.: Árpád-kori temetkezések Veszprémfajszon. (Előzetes jelentés a templomrom körüli temető feltárásáról.) – Begräbnisse in der arpadzeit in Veszprémfajsz. (Vorhergehende Meldung über die Ausgrabungen um die Kirchenruine.) *VMMÉ* 17 (1984) 93–106.
- SELLYE 1939 SELLYE I.: Császárkori emailmunkák Pannóniából. – Les bronzes émaillés de la Pannonie romaine. *DissPann* ser 2. No 8. (1939).
- SIMON 1980 SIMON K.: A Vinča-kultúra telepe Tizzaszigeten. In: Acta Universitas Szegediensis. Acta Iuvenum. Sectio Historica Tumul II. Szeged 1980, 9–26.

- SZABÓ 2005 SZABÓ M.: A keleti kelták. A késő vaskor a Kárpát-medencében. Budapest 2005.
- SZEKERES-RICZ 1998 SZEKERES L. – RICZ P.: Szabadka és környéke a régmúltban. Régészeti olvasókönyv. Szabadka 1998.
- SZEKERES-SZEKERES 1996 SZEKERES L. – SZEKERES Á.: Szarmata és XI. századi temetők Verusicsón. (Subotica-Azotara) Szabadka 1996.
- TROGMAYER 1980 TROGMAYER O.: Újabb adatok a vonaldíszes kerámia relatív időrendjéhez. – Neue Beiträge zur relativen Chronologie der Linearkeramik. MFMÉ 1978–79/1 (1980) 297–302.
- VADAY 1989 VADAY, H. A.: Die sarmatischen Denkmäler des Komitats Szolnok. Ein Beitrag zur Archäologie und Geschichte des sarmatischen Barbaricums. Anteus 1988–1989.

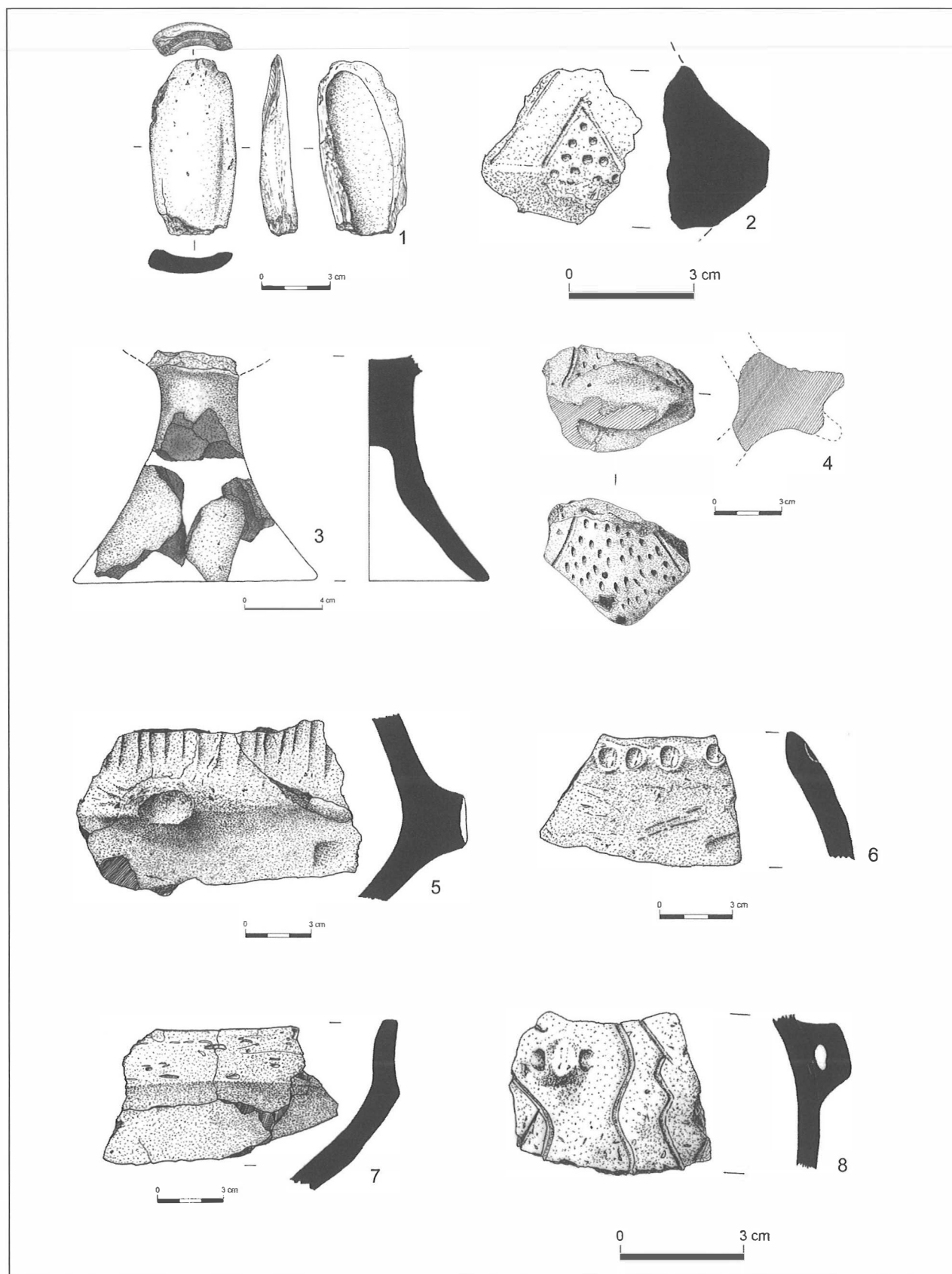
1. kép: Tiszasziget határának őskori lelőhelyei

Fig. 1: Prehistoric sites in the region of Tiszasziget

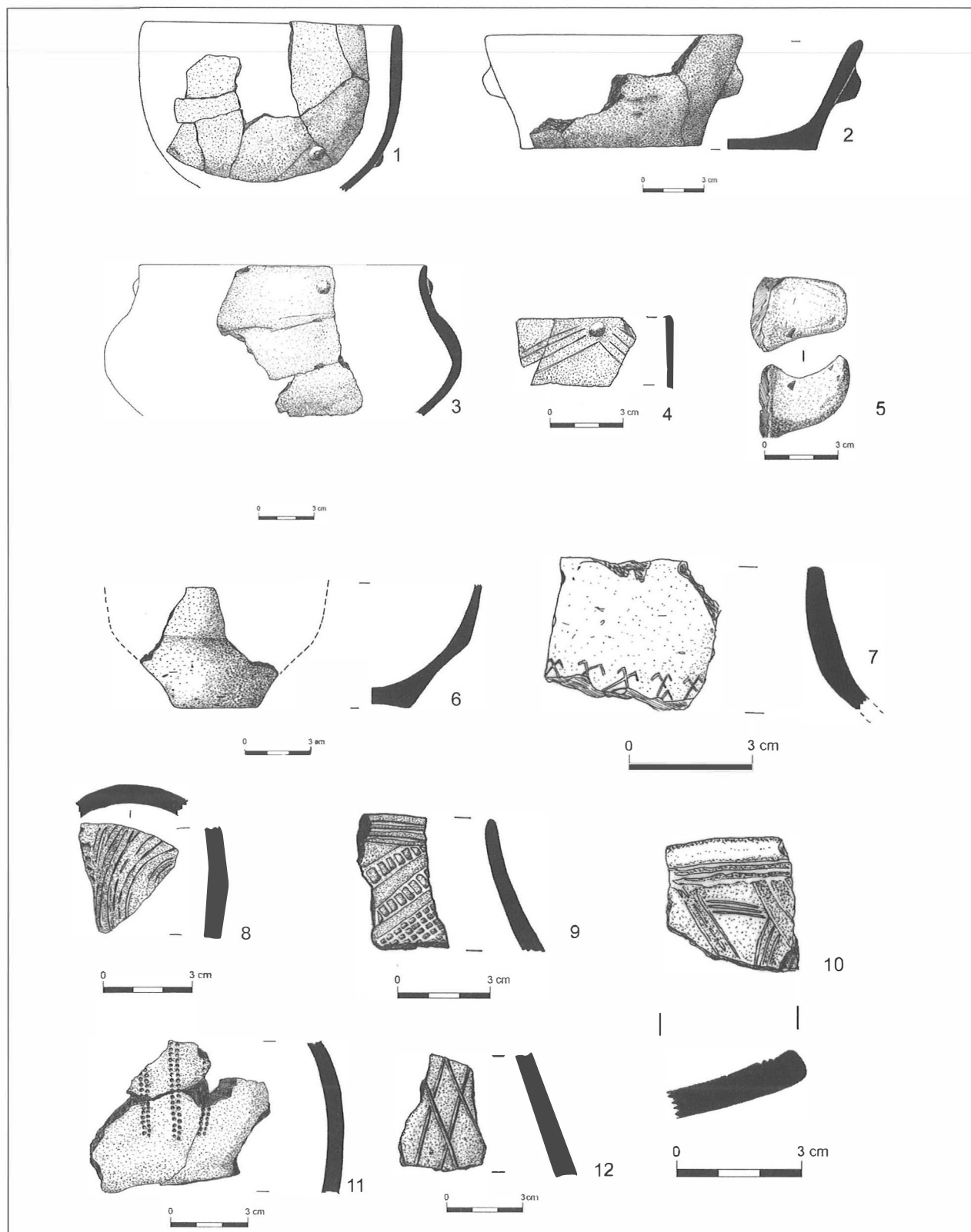
2. kép: Tiszasziget határának népvándorlás kori és Árpád-kori lelőhelyei

Fig. 2. Migration Period and Árpadian Period sites in the region of Tiszasziget

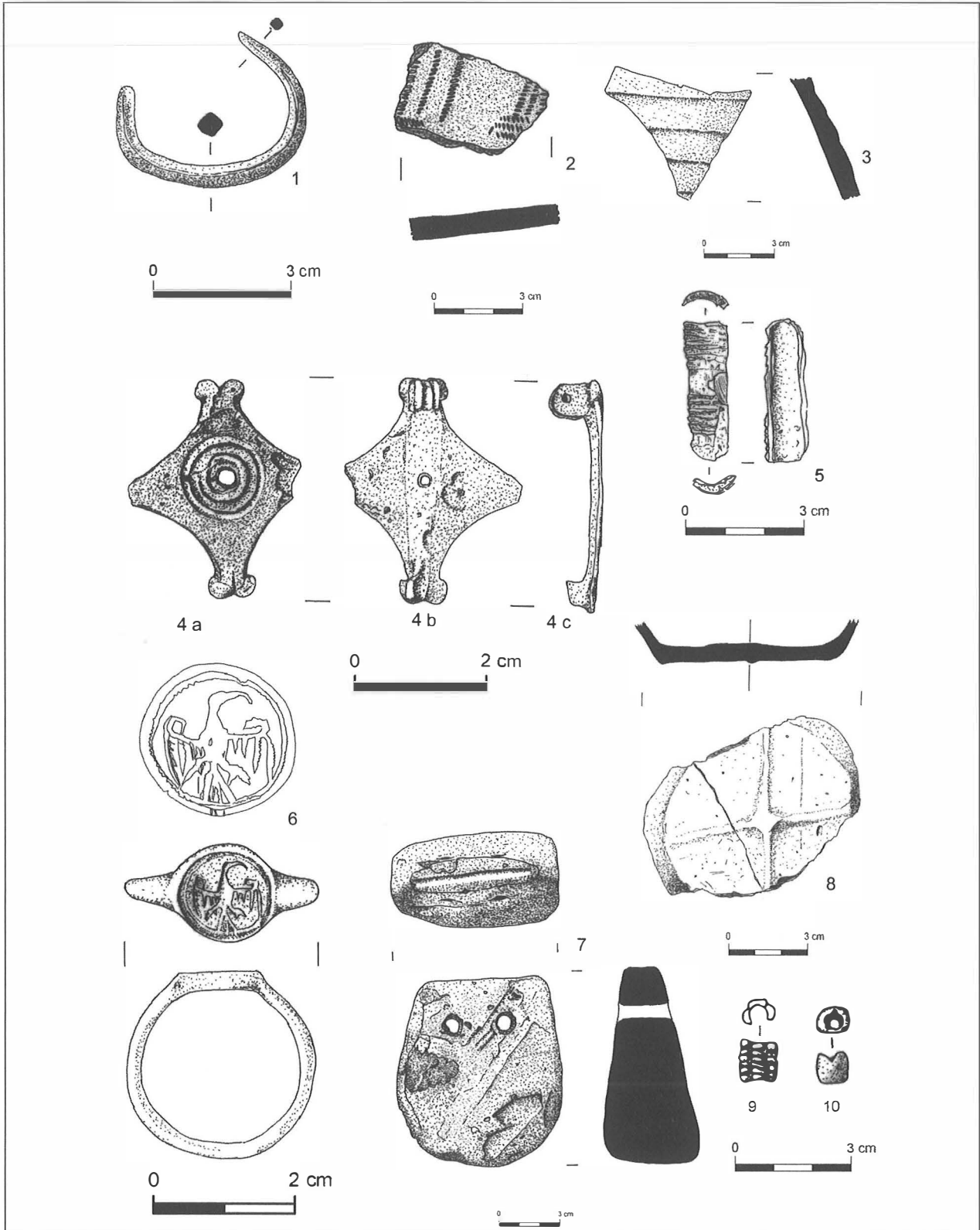
3. kép: Tiszasziget. 1: Faragott, csiszolt csontkanál töredéke (13. lh.); 2-7: Vinča-kerámia (2: 19.lh, 3-4: 8.lh, 5-7: 31.lh.); 8: Szarvas-Érpart csoport finomkerámiája (8. lh.).

Fig. 3. Tiszasziget. 1: Fragment of a carved and polished bone spoon (site no. 13); 2-7: Vinča ceramics: (2: site no. 19, 3-4: site no. 8, 5-7: site no. 31); 8: Fine ceramics of the Szarvas-Érpart group (site no. 8)

4. kép: Tiszasziget. 1–5: Gorzsa-kerámia (31. lh.); 6: Gorzsa-kerámia (32a lh.); 7: A deszki csoport „zászlómintás” finomkerámiaja (19. lh.); 8–9: A bodrogkeresztúri kultúra edénytöredékei (24., 54. lh.); 10: A Makó-kultúra belső díszes táltöredéke (8. lh.); 11: A Kostolac-kultúra finomkerámiaja (13. lh.); 12: A badeni kultúra hálómintás töredéke (19. lh.)

Fig. 4: Tiszasziget. 1–5: Gorzsa ceramics (site no. 31); 6: Gorzsa ceramics (site no. 32a); 7: Fine ceramics with “banner-pattern” of the Deszk group (site no. 19); 8–9: Shards of the Bodrogkeresztúr culture (sites nos. 24 and 54); 10: Fragment of a bowl with interior decoration from the Makó culture (site no. 8); 11: Fine ceramics of the Kostolac culture (site no. 13); 12: Fragment of the Baden culture with net-pattern decoration (site no. 19)

5. kép: Tiszasziget. 1: Késő bronzkori karika (13. lh.); 2: Vaskori belső díszes tál töredéke (36. lh.); 3: Római amphora töredéke (36. lh.); 4a-c: Római emaillos fibula (8. lh.); 5: Avar csont tűtartó (19. lh.); 6: Ezüst fejű gyűrű (3. lh.); 7: Aggályhálónehezék (34. lh.); 8: Árpád-kori fenékbélyeges edénytöredék (8. lh.); 9-10: Árpád-kori üvegyöngyök (3. lh.)

Fig. 5.: Tiszasziget. 1: Late Bronze Age ring (site no. 13); 2: Fragment of a bowl with interior decoration from the Iron Age (site no. 36); 3: Fragment of a Roman amphora (site no. 36); 4a-c: Roman enameled brooch (site no. 36); 5: Avar bone needle-case (site no. 19); 6: Silver-headed finger-ring (site no. 3); 7: Clay net weight (site no. 34); 8: Fragment of an Árpadian Period vessel with a bottom stamp (site no. 8); 9-10: Glass beads from the Árpadian Period (site no. 3)

Czajlik Zoltán – Tankó Károly –
Winkler Móni

Légi fényképezés régészeti kutatások Magyarországon 2006-ban

(Rövid beszámoló az ELTE
Régészettudományi Intézetének
Térinformatikai Kutatólaboratóriumában
folyó munkáról)

Légi fényképes kutatási programunk gerincét 2006-ban az őskori földvárak állapotfelmérése, a római utak, a falusias települések és a halomsíros temetők kutatása képezte.

2006 telén a tartós hóborítás lehetővé tette az erdős területek többszöri fényképezését. Részben a havazásokat követő olvadás, részben a jelentős mennyiségű tavaszi csapadék miatt a szántóföldi gabonanövények 2006-ban még a megelőző évnél is kevésbé voltak alkalmasak felderítő célú légi fényképezésre, ezért a kutatások folytatását ősre, majd 2007-re halasztottuk. Jellemző az időjárás okozta nehézségekre, hogy a 2005-ben még sikeresen felderíthető római kori utakat sem tudtuk megfigyelni a repülések során.

Kutatásainkat 2006-ban az OTKA T043762. sz. pályázata, az NKA 2731/0050 sz. pályázata, az Inter-elektronik Kft., az SCH-PS Kft. és a miskolci Herman Ottó Múzeum támogatta. A repülőgép-vezető Talabos Gábor, az összes repült órák száma 36 volt.

Az őskori földvárak légi régészeti kutatása

2006. január 25-én, január 27-én és március 8-án – a tartós havas időszakot kihasználva – Északkelet-Magyarországon a Zempléni-hegység kivételével az erdős területeken fekvő földvárak túlnyomó többségéről fotódokumentációt készítettünk, ami rendkívül fontos előrelépést jelent a magyarországi földvárak légi állapotfelmérésében. A felvételek kiértékelése megtörtént, a korábban ismeretlen erődítésekre, teraszokra utaló nyomok terepbejárásos ellenőrzése folyamatban van, az eredményeket a Bükk-szentlászlói Nagysánc és az abasári Hajnácskő példáján mutatjuk be.

Bükk-szentlászlón, a Nagysáncon a fényképezés hívta fel figyelmünket egy, véleményünk szerint az oppidumhoz tartozó területre, ahol nemcsak a külső erődítés, hanem az egykori teraszosítás nyomai is dokumentálhatók.¹ A mátrai késő bronzkori földvárak közé sorolt abasári Hajnácskő részletes terepi felmérése² a légi fénykép alapján egy újabb belső sáncmaradvánnyal, vagy terasz-élel, illetve a vár korábban ismert

Zoltán Czajlik – Károly Tankó –
Móni Winkler

Aerial photographic archaeological investigations in Hungary in 2006

(A short report on the activities of the 3D
Research Laboratory of the Archaeological
Institute of the ELTE)

The assessment of the condition of prehistoric earthen forts and the investigation of Roman roads, rural settlements and tumulus cemeteries composed the main objectives of our aerial photographic investigation project in 2006.

The lasting snow cover afforded the repeated photography of forested territories in the winter of 2006. Due to the thawing after snowfalls and the significant amount of spring precipitation, the cultivated plants were even less suitable for prospecting aerial photography in 2006 than the previous year. Thus we postponed the continuation of the investigations to the autumn and then to 2007. The fact that we could not observe even those Roman period roads that had been observed in 2005 is a good illustration of the difficulties the weather conditions caused.

The OTKA T043762 grant, the NKA 2731/0050 grant, the Interelektronik Kft, the SCH-PS Kft and the Herman Ottó Museum, Miskolc financed our investigations in 2006. Gábor Talabos was our pilot and we spent 36 hours in the air.

Aerial archaeological investigation of prehistoric earthen forts

Taking advantage of the lasting snow, we prepared photo documentation of the majority of the earthen forts standing in forested areas in Northeastern Hungary, except for the Zemplén Mountains, on January 25, January 27 and March 8, 2006. It meant a significant advance in the aerial assessment of the condition of earthen forts in Hungary. The photos have been evaluated, and the checking of the traces implying unknown fortifications and terraces has been started in the field. The results are illustrated through the examples of Nagysánc at Bükk-szentlászló and Hajnácskő at Abasár.

At Bükk-szentlászló Nagysánc, photography called our attention to a territory that seems to have belonged to the oppidum, where not only the exterior fortification but also the traces of contemporary terrace building could be recorded.¹ The detailed survey of Hajnácskő at Abasár,² which is grouped among the late Bronze Age

1 CZAJLIK 2006, 74., 5. ábra
2 DÉNES-NOVÁKI 1995, 9–11., 2. kép, illetve MATÚZ-NOVÁKI 2002, 14., Abb. 24.

1 CZAJLIK 2006, 74, fig. 5
2 DÉNES-NOVÁKI 1995, 9–11, fig. 2, and MATÚZ-NOVÁKI 2002, 14., Abb. 24.

északi, kiugró vége előtt egy esetleg ugyancsak erődített terrasszal egészíthető ki (1. kép).

Gölle, Kis-pusztánál korábban ismeretlen kör alakú erődítés nyomát fényképeztük le (2. kép). A kisebb vízfolyás melletti, nem túl markáns domboldalban elhelyezkedő széles, sötét gyűrűhöz hasonlót R. Goguey azonosított Lengyelnél 1993-ban³ és Czajlik Zoltán Siófok, Halastónál 2003-ban.⁴ Miklós Zsuzsa kutatásaiból két hasonló struktúrát ismerünk, Turán a Vajda-réten és Úritől DK-re bronzkori földvárak nyomát fényképezte le 2005-ben.⁵

Az összes általunk fényképezett földvár száma a középkori erődítéseket, illetve a fényképezéseink során újonnan megismert földvárakat is figyelembe véve: 212.

Felderítő célú légi fényképezések – a halomsíros temetők kutatása

A Nagyberki-Szalacsán 2005-ben elért eredmények⁶ bizonyították, hogy nagy szükség van az ismert halomsírműzők légi régészeti módszerekkel történő átvizsgálására. Ezért 2006-ban – a szántóföldi növényzettel kapcsolatos, fent említett nehézségek ellenére – több ismert halomsírműzőnél végeztünk felderítő repülést, így Nagyberki-Szalacsánál, Mezőszilasnál, Tápszentmiklósánál, Écsnél, Nagybarátinál, Vaskeresztesnél és Százhalombattán.

Új lelőhelyet csak a korábban ismertté vált baracsi halomhelyektől távol, a Dudás-halom nevű határrezsben figyeltünk meg (4. kép), ezért itt az ismert halomsírműzőkön tett új megfigyelésekről számolunk be.

Tápszentmiklós, Halomszeri-dűlő

A lelőhelyet 2006. július 4-én fényképeztük, s a felhős idő ellenére legalább kilenc halomhelyre utaló körárkot figyeltünk meg (3. kép). A felvételeket O. Braasch Visy Zsolt által közölt légi fotójával összehasonlítva a hasonló struktúrák száma legalább hárommal növekedett. A körök mérete, elhelyezkedése a közölt magyarországi lelőhelyek közül leginkább a Miklós Zs. által 2004-ben Százard határában fényképezett halomnyomokra hasonlít.⁷ Börzsönyi A. 1911-ben 4 kelta sírt ismertetett a területről, Visy Zs., Szőnyi Eszter és Tomka Péter a terület bejárása során késő bronzkori és Árpád-kori leleteket talált.⁸ A Halomszeri-dűlőtől K-re, a Zörögök-dűlőben, Figler András leletmentés során HB/ HC leleteket talált.⁹ Mindezek alapján a halomsírok (?) rő-

earthen forts in the Mátra, can be completed with the remains of another inner rampart or terrace edge, and perhaps yet another fortified terrace in front of the already known northern projecting end of the castle according to the aerial photo. (Fig. 1)

The traces of a formerly unknown round fortification were photographed at Gölle, Kis-pusztá. (Fig. 2) R. Goguey identified features similar to the broad dark ring observed on the not really sharply outlined hillside on a smaller streamlet at Lengyel in 1993,³ and Zoltán Czajlik also identified a similar phenomenon at Siófok, Halastó in 2003.⁴ Two similar structures are known from Zsuzsa Miklós's investigations: she photographed the traces of Bronze Age earthen forts at Vajda-rét in Tura and SE of Úri in 2005.⁵

The total number of the earthen forts we have photographed and the ones that we discovered during photography tours is 212.

Prospecting aerial photography – investigations of tumulus cemeteries

The results reached at Nagyberki-Szalacska in 2005⁶ proved that it is necessary to investigate the known tumulus cemeteries with aerial archaeological methods as well. So in 2006, we carried out prospecting flights over a number of known tumulus cemeteries despite the above described difficulties regarding the cultivated plants: at Nagyberki-Szalacska, Mezőszilas, Tápszentmiklós, Écs, Nagybaráti, Vaskeresztes and Százhalombatta.

The only new site we could observe appeared in the field called Dudás-halom far from the formerly identified Baracs mound. (Fig. 4). In the followings, we report about the new observations made at the known tumulus cemeteries.

Tápszentmiklós, Halomszeri-dűlő

The site was photographed on July 4, 2006, and we observed, despite the clouded sky, round trenches marking the places of at least nine mounds (Fig. 3). Comparing the photos with O. Braasch's aerial photo published by Zsolt Visy, the number of the similar structures has been increased with at least three more items. The measurements and positions of the rings are the closest to the mound traces that Zs. Miklós photographed in the fields of Százard in 2004.⁷ A. Börzsönyi described 4 Celtic graves from the territory in 1911, Zs. Visy, Eszter Szőnyi and Péter Tomka found late Bronze Age and Árpadian Period finds in the area during field walking.⁸

3 GOGUEY-SZABÓ 1995, 64. kép

4 CZAJLIK 2004, 115–116., 12. kép

5 MIKLÓS 2006, 170.

6 CZAJLIK-BÖDŐCS 2006, 151.

7 MIKLÓS 2005, 151., 10. kép

8 BÖRZSÖNYI 1911, 358–360., VISY 2003, 113.

9 A mosonmagyaróvári Hansági Múzeum Adattára, 1997.

3 GOGUEY-SZABÓ 1995, fig. 64

4 CZAJLIK 2004, 115–116, fig. 12

5 MIKLÓS 2006, 170

6 CZAJLIK-BÖDŐCS 2006, 151

7 MIKLÓS 2005, 151, fig. 10

8 BÖRZSÖNYI 1911, 358–360, VISY 2003, 113

mai kori eredete nem valószínű, a sírmező a vaskorra keltezhető.

Écs, Petkevár

A lelőhelyen Visy Zs. O. Braasch légi felvétele alapján jelentős halomsíros temetőt azonosított, amelyet feltételezsen a római korba sorolt.¹⁰ A fotón látható halomnyomok a Petkevár közelében, attól D-re helyezkednek el. Ugyanezen a területen hasonló jelenségek figyelhetők meg a Hadtörténeti Intézet 1950-es, 1955-ös és 1974-es felvételein is.¹¹ 2006-os fényképezéseink során a Petkevárnál és környékénél nem tudtuk az elpusztult halmok nyomát megfigyelni, viszont Winkler Móni terepi helyszínelése alapján maga a Petkevár egy még álló halomsír, amely mellett további két halom figyelhető meg. Közülük az egyik nagyobb, laposabb, mezőgazdasági művelés is folyik a területén, ezért jóval nagyobb mértékben pusztul a másik két halomnál. Feltételezhető tehát, hogy a korábban készült légi fényképeken megfigyelhető halomnyomok és a három nagyméretű halomsír egykor összetartoztak. Erre utal az is, hogy a Petkevártól D-re eső területen terepi helyszínelés során több, 20–30 cm-es, kerek kiemelkedést észleltünk. A továbbblépéshez tehát a fotók kiértékelése mellett a részletes terepi felmérésre is szükség van.

Győrújbarát-Nagybarát, Halom-dűlő

A lelőhely már a 20. sz. eleje óta ismert, kora vaskori halomsíros temető. Figler A. helyszínrajza alapján hét halom volt itt egymáshoz viszonylag közel, halomsort alkotva.¹² Közülük ma már csak a 10 000-es topográfiai térképen is jelölt „Nagyhalom” látható a terepen csakúgy, mint a 2006-ban készült légi felvételeken. A ma kb. 3 m magas halom a szántóföldi művelésből kimaradt, ÉNy-i része erősen pusztul, egy szakaszon oldala meredek, leszakadt.

Felderítő célú légi fényképezések – települések

Az 1993–2000 közötti magyar–francia légi régészeti kutatási program keretében készült felvételek, illetve 2001-től önálló kutatási programok révén 2005-ig összesen 651 lelőhelyet azonosítottunk be légi fotóval. Fejér megyében, ahol nagyobb számban, esetenként egymáshoz közeli lelőhelyek váltak ismertté, 2006 őszén megkezdtük a felvételek terepbejárásos ellenőrzését.

A falusias települések kutatása

Fejér megyében

A terepbejárásra kiválasztott 17 lelőhely közül 12 területen tudtunk leletanyagot gyűjteni, további 2 helyszínen a negatív terepi megfigyelések ellenére feltehetően

András Figler found finds from the HB/ HC periods during rescue excavations in the Zörögök-dűlő east of Halomszeri-dűlő.⁹ Accordingly, it is unlikely that the tumuli (?) came from the Roman period: the cemetery can be dated from the Iron Age.

Écs, Petkevár

Zs. Visy identified a large tumulus cemetery at the site after O. Braasch's aerial photo. He temporarily dated it from the Roman period.¹⁰ The traces of tumuli appearing in the photo are situated near Petkevár, S of it. Similar phenomena can be observed in the same area in the photos of the Institute of Military History taken in 1950, 1955 and 1974.¹¹ We could not observe the traces of the eroded tumuli at Petkevár and in its environs during our photographic tours in 2006, but according to Móni Winkler's field assessment, Petkevár itself is a still standing tumulus and two more mounds can be observed beside it. One of them is larger and flatter and it is cultivated land, so it is much more eroded than the other two mounds. It seems thus probable that the traces of tumuli that appeared in the earlier aerial photos and the three large tumuli once belonged together. The same is implied by the fact that a number of round elevations ranging between 20 and 30 cm were observed during field assessment south of Petkevár. Accordingly, the evaluation of the photos must be completed with a detailed field assessment to learn more about the site.

Győrújbarát-Nagybarát, Halom-dűlő

The site is an early Iron Age tumulus cemetery known since the beginning of the 20th century. According to András Figler's plan, seven mounds stood relatively close to each other in a row.¹² To date, only "Nagyhalom" as it is marked in the topographic map to a scale of 1:10000 can be seen in the field and also in the aerial photos taken in 2006. The about 3 m high mound is not ploughed, the NW part is strongly eroded, and its side is steep and collapsed in a stretch.

Prospective aerial photography – settlements

Altogether 651 aerial photo sites have been identified in the photos taken within the frames of the Hungarian-French archaeological research project between 1993 and 2000 and owing to independent investigations from 2001 to 2005. In Fejér county, where many sites have been discovered sometimes close to each other, we started the checking of aerial photos with field walking in the autumn of 2006.

10 VISY-BERTÓK 1997, 147.

11 WINKLER 2006, 59. (L-33-24-Ad)

12 FIGLER 1983

9 Archive of the Hanság Museum in Mosonmagyaróvár, 1997

10 VISY-BERTÓK 1997, 147

11 WINKLER 2006, 59 (L-33-24-Ad)

12 FIGLER 1983

régészeti jelenségeket (Adony, Líviamajor¹³; Rácalmás, Radicsa-pusztá¹⁴) dokumentáltunk a légi fényképezés során, 3 esetben modern bolygatást, illetve ismeretlen eredetű növényzeti elszíneződést tapasztaltunk.

A fényképek alapján azonosított települések közül 3 további kutatásra is érdemes kelta, illetve kelta/római települést érdemes röviden bemutatni.

Perkáta, Új Kúti-dűlő (5., 6/A kép)

A lelőhelyet René Goguy azonosította 1993. június 12-én. A felvételen több foltban gödrök és épületek(?), valamint a szántóföldi művelés miatt erősen átalakult domborzatú területen egy ÉNy-DK irányú vízfolyás nyomai ismerhetők fel. Ennek mindkét oldalán, a csírázó vetésben, 250×150 m-es, illetve 350×130 m-es területen késő kelta és római kori kerámiát gyűjtöttünk.

Szabadegyháza, Büdös-tó, illetve Zichyújfalu, Hyppolit (6/B kép)

A szabadegyházi szeszgyárnál kialakított derítomedencék építésénél késő kelta-kora római telepet tárt fel a Szent István Király Múzeum.¹⁵ 2000. június 17-én René Goguy közvetlenül a medencéktől ÉK-re, a Nyugati-Hippolyt-ér K-i partján, egy ÉNy-DK irányú enyhe kiemelkedésen közel 1 km hosszan és 200 m szélességben épületek(?) nyomát fényképezte le (Szabadegyháza, Büdös-tó). 2004. június 21-én Czajlik Z. a dombvonulat folytatásában, a lelőhelytől kb. 1 km-re ÉNy-ra további elszíneződésekről (árkok, gödrök nyoma?) készített légi fényképet (Zichyújfalu, Hyppolit). A lelőhelyeket 2006. április 11-én jártuk be: Büdös-tónál kb. 500×100 m-es, boronált területen főként római kori és kevés őskori, Hyppolitnál az alkalmi homokbányászásra használt dombon, kb. 100×100 m-es területen ugyancsak őskori és római kori kerámiát gyűjtöttünk. A Büdös-tói lelőhely nagy valószínűséggel a korábban feltárt késő kelta-kora római telep folytatását képezi, kapcsolatát Hyppolittal további kutatások során kell tisztázni.

Ráckeresztúr, Malontai út mellett (6/C, 7. kép)

Az időközben megépült M6 autópályától Ny-ra eső területen 2003. június 5-én végeztünk régészeti célú légi fényképezést.¹⁶ A Szent László-patakra néző domboldalon 8 nagyobb és 4-5 kisebb épület rajzolódott ki a felvételen (7. kép). Az épületek irányítása nagyjából a domb lejtésének felel meg, vagyis tengelyük a vízfolyásra merőleges. 2006. március 28-án, hóolvadás után jártuk be a tárcsázott területet. A nagy mennyiségű közép LT-kerámia, a néhány római kori töredék, valamint az állatcsontok, a vassalak és a szilikátsalak a

Investigation of rural settlements in Fejér county

From the 17 sites chosen for field walking, we could collect finds on 12 territories and probably archaeological phenomena could be registered during aerial photography at 2 more sites despite the negative field observations (Adony, Líviamajor¹³; Rácalmás, Radicsa-pusztá¹⁴). In 3 cases we observed modern disturbances and discolourations of plants of an unknown origin.

From among the settlements identified from aerial photos, three Celtic and Celtic/Roman settlements, which deserve further investigations, are worth being shortly described.

Perkáta, Új Kúti-dűlő (Figs. 5 and 6/A)

René Goguy identified the site on June 12, 1993. Spots of pits and buildings (?) and the traces of a water flow in a NW-SE direction can be recognized in the photo of the territory, which has significantly been changed in consequence of cultivation. We collected late Celtic and Roman period shards on both sides of the water flow, on a 250×150 m and a 350×130 m large territory.

Szabadegyháza, Büdös-tó, and Zichyújfalu, Hyppolit (Fig. 6/B)

Szent István Király Museum unearthed a late Celtic, early Roman settlement at the construction of the sump tanks of a distillery at Szabadegyháza.¹⁵ René Goguy photographed the traces of buildings (?) in a length of 1 km and a width of 200 m on a NW-SE directed elevation on the E bank of Nyugati-Hippolyt-ér, NE of the tanks (Szabadegyháza, Büdös-tó). On June 21, 2004, Z. Czajlik took aerial photos of some more discolourations (traces of trenches, pits?) about 1 km NW of this site in the elongation of the hill ridge (Zichyújfalu, Hyppolit). We carried out field walking at the sites on April 11, 2006. Mostly Roman period and a few prehistoric ceramics were collected at Büdös-tó in a harrowed area measuring 500×100 m. At Hyppolit, we also found prehistoric and Roman period shards on a hill intermittently used for sand yielding, on a territory measuring about 100×100 m. The Büdös-tó site is most probably the continuation of the earlier unearthed late Celtic-early Roman settlement, while its connection with Hyppolit needs further investigations.

Ráckeresztúr, at Malontai Road (Figs 6/C and 7)

Archaeological aerial photography was carried out W of the by then completed highway M6 on June 5, 2003.¹⁶

13 GOGUEY-SZABÓ 1995, 69., 61. kép

14 CZAJLIK 2005, 125., 6. kép

15 Antoni Judit leletmentése 1987-ben. SZKIM Adattár, Ltsz. 1027/4336/87

16 CZAJLIK 2004, 114., 5. kép

13 GOGUEY-SZABÓ 1995, 69, fig. 61

14 CZAJLIK 2005, 125, fig. 6

15 Judit Antoni's rescue excavation in 1987. SZKIM Archives, No. 1027/4336/87

16 CZAJLIK 2004, 114, fig. 5

fénykép alapján feltételezett, 350×200 m-es, jól körülhatárolható területen szóródott.

A fontosabb leletek leírása

Perkáta, Újkúti-dűlő

Szürke színű, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű peremtöredék, kettős árkolás közötti vízszintesen körbefutó bordával díszítve. LT (6. kép 1.)

Szürke színű, apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, érdes felületű, redukciós égetésű peremtöredék. Ro (6. kép 2.)

Vörös színű terra sigillata peremtöredéke. Ro (6. kép 3.)

Erősen kopott római bronzérem. Az előlapon látható császárfaj azonosíthatatlan, a felirat olvashatatlan. Ro (6. kép 4.)

Szürke színű, apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, érdes felületű, redukciós égetésű peremtöredék. Ro (6. kép 5.)

Szabadegyháza, Hyppolit

Sárgásbarna színű, homokkal soványított, kézzel formált, simított felületű, foltos égetésű oldaltöredék, kettős árkolással és fülindítással. B (6. kép 6.)

Szürke színű, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű peremtöredék. Ro (6. kép 7.)

Ráckeresztúr, Malontai út

Szürke színű, homokkal soványított, korongolt, függőlegesen és átlósan fészűzött felületű, redukciós égetésű oldaltöredék. LT (6. kép 8.)

Sárgásbarna, homokkal soványított, korongolt, barna mázas felületű, oxidációs égetésű oldaltöredék, rádlidísszel. Ro (6. kép 9.)

Szürke színű, grafitral soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű peremtöredék. LT (6. kép 10.)

Vörös színű, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű peremtöredék. Ro (6. kép 11.)

Szürkésbarna színű, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű peremtöredék. LT (6. kép 12.)

A 2006-ban felderített települések

Mány határában kő-, vagy téglapületek nyomát (római kori villa?); Baracs, Dudás-halomnál pedig félig földbe mélyített, helyenként sorokba rendezett épületek és árkok, bekerített területek(?) nyomát fényképeztük le (4. kép). A Szakcstól D-re 2005-ben dokumentált település folytatódó légi régészeti kutatása során további lelőhelyeket (árkok, illetve gödrök nyomát) figyeltük meg a Leperdi-patak völgyében.¹⁷ A patak két oldalán

Eight larger and 4–5 smaller buildings were outlined in the photo on the hillside facing Szent László stream (Fig. 7). The orientation of the buildings more-or-less matched the sloping of the hill, which means that their axes were perpendicular at the water flow. The field walking was conducted on March 28, 2006, after the snow had thawed on the harrowed field. A large number of middle LT pottery shards, a few Roman period fragments, animal bones, iron slag and silicate slag were distributed on the clearly delineated, 350×200 m large territory supposed from the photo.

Description of the most important finds

Perkáta, Újkúti-dűlő

A wheel-thrown, grey rim fragment, tempered with sand and baked in a reducing environment. The surface is smoothed, and a rib runs horizontally around between double grooves. LT (Fig. 6. 1)

A wheel-thrown, grey rim fragment, tempered with sand mixed with small pebbles and baked in a reducing environment. The surface is coarse. Ro (Fig. 6. 2)

Rim fragment of a red Samian ware. Ro (Fig. 6. 3)

A strongly worn Roman bronze coin. The emperor whose head is depicted on the averse cannot be identified, and the circumscription is illegible. Ro (Fig. 6. 4)

A wheel-thrown, grey rim fragment, tempered with sand mixed with small pebbles and baked in a reducing environment. The surface is coarse. Ro (Fig. 6. 5)

Szabadegyháza, Hyppolit

A yellowish brown, hand-thrown wall fragment with the start of the handle. It was tempered with sand and the smoothed surface got spotted during baking. A double groove decorates it. B (Fig. 6. 6)

A wheel-thrown, grey rim fragment, tempered with sand and baked in a reducing environment. The surface is smoothed. Ro (Fig. 6. 7)

Ráckeresztúr, Malontai út

A wheel-thrown, grey wall fragment, tempered with sand and baked in a reducing environment. The surface is vertically and obliquely broomed. LT (Fig. 6. 8)

A wheel-thrown, yellowish brown wall fragment, tempered with sand and baked in a oxidising environment. The surface is covered with brown glaze and decorated with a roulette pattern. Ro (Fig. 6. 9)

A wheel-thrown, grey rim fragment, tempered with graphite and baked in a reducing environment. The surface is smoothed. LT (Fig. 6. 10)

A wheel-thrown, red rim fragment, tempered with sand and baked in an oxidising environment. The surface is smoothed. Ro (Fig. 6. 11)

A wheel-thrown, greyish brown rim fragment, tempered with sand and baked in a reducing environment. The surface is smoothed. LT (Fig. 6. 12)

17 CZAJLIK 2006, 152., 5. kép

elhelyezkedő telepnyomok közel vannak a Iovia néven ismertté vált római kori településhez.¹⁸

A Duna–Tisza közén korábban már gyakran megfigyeltekhez hasonló bekerített területek nyomát fényképeztük le Dömsödön a Fekete-réti-dűlőben és Kiskunlacházán a Gyenes-tanyánál.

Settlements discovered in 2006

The traces of stone or brick buildings (Roman period villa?) were photographed at Mány and the traces of semi-subterranean buildings and trenches arranged in rows at a few places and enclosed territories(?) were photographed at Baracs, Dudás-halom (Fig. 4). Further sites (traces of trenches and pits) were observed in the valley of the Leperdi stream as we carried on the aerial archaeological investigation of the settlement registered S of Szakcs in 2005.¹⁷ The settlement traces on the two banks of the stream are close to the Roman period settlement known by the name Iovia.¹⁸

Traces of enclosed territories similar to the ones discovered earlier in the Danube-Tisza Interfluve were photographed in Fekete-réti-dűlő at Dömsöd and at Gyenes-tanya at Kiskunlacháza.

18 BERTÓK 2000

17 CZAJLIK 2006, 152, fig. 5

18 BERTÓK 2000

Irodalom • References

- BERTÓK 2000 BERTÓK G.: „Item a Sopianas Brigetione m. p. CXS: Iovia XXXII m. p.” Adalékok a Dél-Dunántúl római kori településtörténetéhez: Iovia lokalizációja. In: WME 22 (2000) 101–112.
- BERTÓK-VISY 1997 BERTÓK, G. – VISY, Zs.: Bildkatalog (Ungarn) In: Oexle, J. (zgst.): Aus der Luft – Bilder unserer Geschichte. Luftbildarchäologie in Zentraleuropa. Dresden, 1997, 141–163.
- BÖRZSÖNYI 1911 BÖRZSÖNYI A.: Őskori emlékek a győri múzeumban. ArchÉrt 31(1911) 353–360.
- CZAJLIK 2004 CZAJLIK Z.: Légi régészeti kutatások Magyarországon 2003-ban (Rövid beszámoló az ELTE Régészettudományi Intézetének Térinformatikai Kutatólaboratóriumában folyó munkáról.) – Aerial archaeological investigations in Hungary in 2003 (A short report on the work done in the GIS Research Laboratory of the Institute of Archaeological Sciences, Eötvös Loránd University) In: Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2003. Budapest, 2004. 111–125.
- CZAJLIK 2005 CZAJLIK Z.: Légi régészeti kutatások Magyarországon 2004-ben (Rövid beszámoló az ELTE Régészettudományi Intézetének Térinformatikai Kutatólaboratóriumában folyó munkáról.) – Aerial archaeological investigations in Hungary in 2004 (A short report on the work done in the GIS Research Laboratory of the Institute of Archaeological Sciences, Eötvös Loránd University) In: Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2004. Budapest, 2005. 121–141.
- CZAJLIK 2006 CZAJLIK Z.: Őskori erődítések kutatása légi régészeti módszerekkel – Die Erforschung der urzeitlichen Befestigungen mit den Methoden der Luftbildarchäologie. In: Kovács Gy. – Miklós Zs. (szerk.): „Gondolják, látják az várnak nagy voltát...” Tanulmányok a 80 éves Nováki Gyula tiszteletére. Castrum Bene Egyesület, Históriaantik Könyvesház Kiadó, Budapest, 2006. 71–80.
- CZAJLIK-BÖDŐCS 2006 CZAJLIK Z. – BÖDŐCS A.: Légi régészeti kutatások Magyarországon 2005-ben (Rövid beszámoló az ELTE Régészettudományi Intézetének Térinformatikai Kutatólaboratóriumában folyó munkáról.) – Aerial archaeological investigations in Hungary in 2005 (A short report on the work done in the GIS Research Laboratory of the Institute of Archaeological Sciences, Eötvös Loránd University) In: Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2005. Budapest, 2006. 149–159.
- DÉNES-NOVÁKI 1995 DÉNES J. – NOVÁKI GY.: Őskori várak a Mátrában – Burgen aus der Urzeit in der Mátra. Mátrai Tanulmányok, Gyöngyös, 1995. 7–28.
- GOGUEY-SZABÓ 1995 GOGUEY, R. – SZABÓ, M.: L’histoire vue du ciel. Photographie aérienne et archéologie en France et en Hongrie – Légi fényképezés és régészet Franciaországban és Magyarországon. Budapest, 1995.
- MATÚZ-NOVÁKI 2002 D. MATÚZ, E. – NOVÁKI, GY.: Spätbronzezeitliche, früheisenzeitliche Erdwällen in Nordungarn. IPH X., Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest, 2002.
- FIGLER 1983 FIGLER, A.: Hallstatt-kori halomsírok Nagybarátiból. Szakdolgozat, ELTE. Budapest, 1983.
- MIKLÓS 2005 MIKLÓS Zs.: Légi régészeti kutatások – Aerial archaeological investigations in 2005. In: Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2005. Budapest, 2006. 161–170.
- MIKLÓS 2006 MIKLÓS Zs.: Légi régészeti kutatások – Aerial archaeological investigations in 2004. Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2004. Budapest, 2005. 143–157.
- VISY 2003 VISY Zs.: A pécsi légi régészeti műhely. Régészeti kutatások a ripa Pannonica mentén. In: Visy Zs. (szerk.): Régészeti műemlékek kutatása és gondozása a 3. évezred küszöbén. Mandulavirágzás tudományos napok. Pécs, 2003. 107–122.
- WINKLER 2006 WINKLER M.: A Kisalföld kora vaskori halomsíros temetkezéseinek vizsgálata légi fényképek és topográfiai adatok alapján. Szakdolgozat, ELTE. Budapest, 2006.

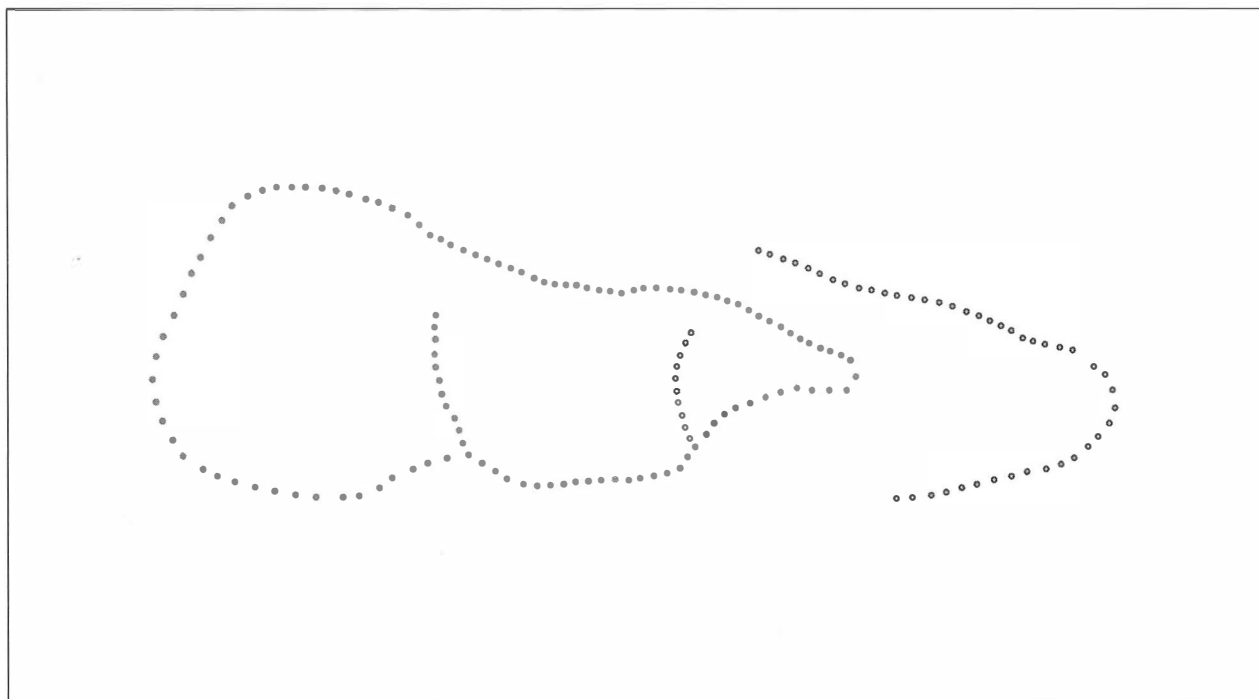
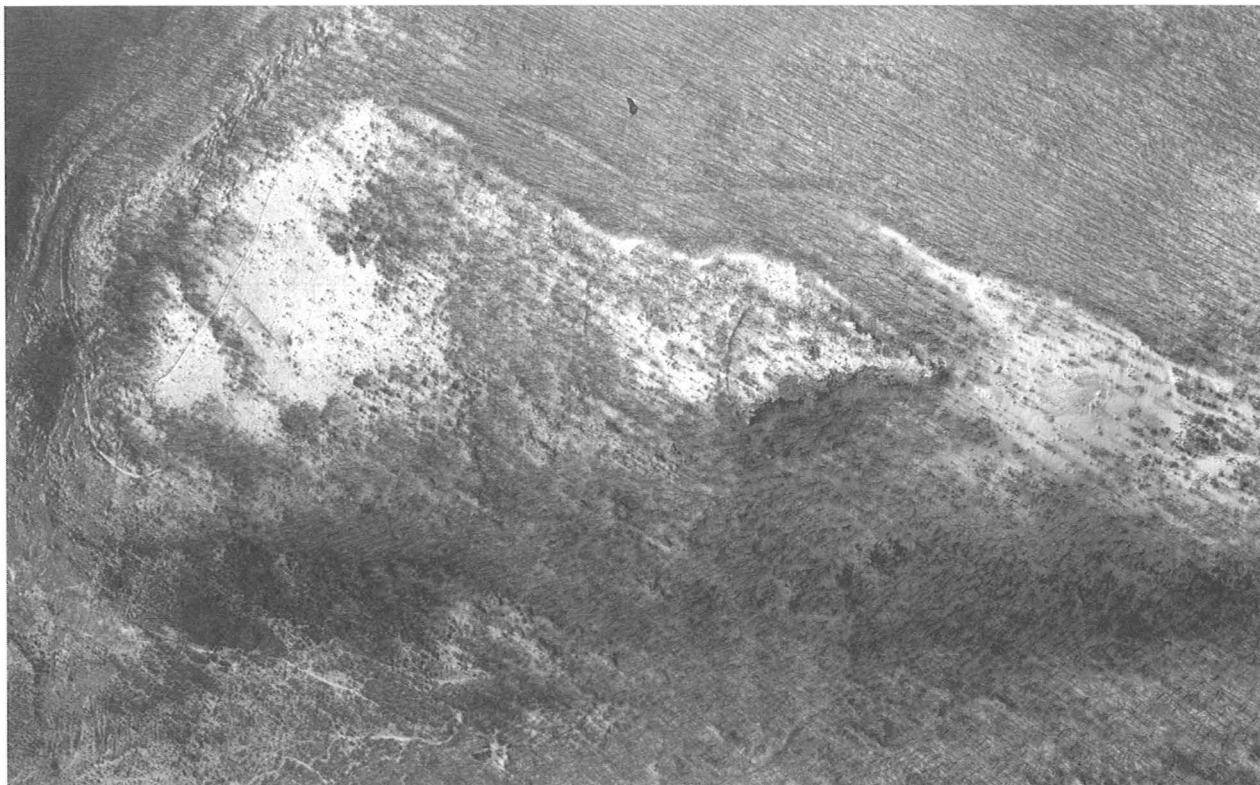
*A 2006-ban fényképezett földvárak listája
(Vastaggal az újonnan fényképezett földvárak)*

*List of earthen forts photographed in 2006
(Recently photographed earthen forts in bold)*

Megye County	Név Name	Fényképezés éve Year of photography	Korszak Period
Baranya	Pécs, Jakabhegy	2001, 2006	V
Baranya	Zók, Várhegy	2006	B
Borsod-Abaúj-Zemplén	Bükkaranyos, Földvár	2002, 2006	B
Borsod-Abaúj-Zemplén	Bükkszenterzsébet , Nagykő	2006	B
Borsod-Abaúj-Zemplén	Bükkszentlászló, Nagysánc	2001, 2006	B, LT
Borsod-Abaúj-Zemplén	Cserépfalu, Mésztető	2006	B
Borsod-Abaúj-Zemplén	Miskolc, Leányvár	2006	Kö
Borsod-Abaúj-Zemplén	Miskolctapolca, Várhegy	2006	B
Borsod-Abaúj-Zemplén	Kisgyőr, Hársas	2006	B
Borsod-Abaúj-Zemplén	Putnok, Kakasvár	2006	Kö
Borsod-Abaúj-Zemplén	Sajógalgóc, Vár	2006	Kö
Borsod-Abaúj-Zemplén	Sajóivánka, Vár	2006	Kö
Borsod-Abaúj-Zemplén	Sajómercse, Vár	2006	Kö
Borsod-Abaúj-Zemplén	Sajónémeti, Várhegy	2006	Kö
Borsod-Abaúj-Zemplén	Sajóvelezd, Vártető	2006	Kö
Borsod-Abaúj-Zemplén	Sály, Latorvár	2002, 2006	B
Borsod-Abaúj-Zemplén	Vadna, Vártető	2006	Kö
Heves	Abasár, Hajnácskő	2006	B
Heves	Abasár, Rónyagerinc	2006	B
Heves	Apc, Somlyó	2006	B
Heves	Felsőtárkány, Várhegy	2006	B
Heves	Gyöngyöspata, Várhegy	2006	B
Heves	Gyöngyössolymos, Eremény-tető	2006	B
Heves	Gyöngyössolymos, Kishegy	2006	B
Heves	Maklár, Baglyas	2002, 2006	B
Heves	Mátrafüred, Benevár-bérc	2006	B
Heves	Mátraszentimre, Ágasvár	2006	B
Heves	Mátraszentimre, Óvár	2006	B, Kö
Heves	Parád, Várhegy	2006	B
Heves	Szilvásvár, Kelemenszéke	2006	B
Komárom- Esztergom	Leányvár, Kolostorhegy	2006	Á
Komárom- Esztergom	Nagysáp, Gedáshegy	2006	Á
Komárom- Esztergom	Mogyorósbánya, Óhegy	2002, 2006	B

RÉGÉSZETI KUTATÁSOK MAGYARORSZÁGON 2006

Komárom- Esztergom	Sárisáp, Quadriburg	2002, 2006	Ő
Komárom- Esztergom	Tokod, Sáncok	2002, 2006	B
Nógrád	Benczúrfalva, Majorhegy	2006	B
Nógrád	Ecseg, Várhegy	1999, 2006	B
Nógrád	Jobbágyi, Várhegy	2006	Ő
Nógrád	Kozárd, Pogányvár	2006	Ő
Nógrád	Szanda, Várhegy	2006	B, Kö
Nógrád	Szécsény, Kerekdomb	2006	B
Nógrád	Piliny, Várhegy	2006	Ő
Somogy	Gölle, Kis-puszta	2006	I
Tolna	Sióagárd, Leányvár	2001, 2003, 2006	B

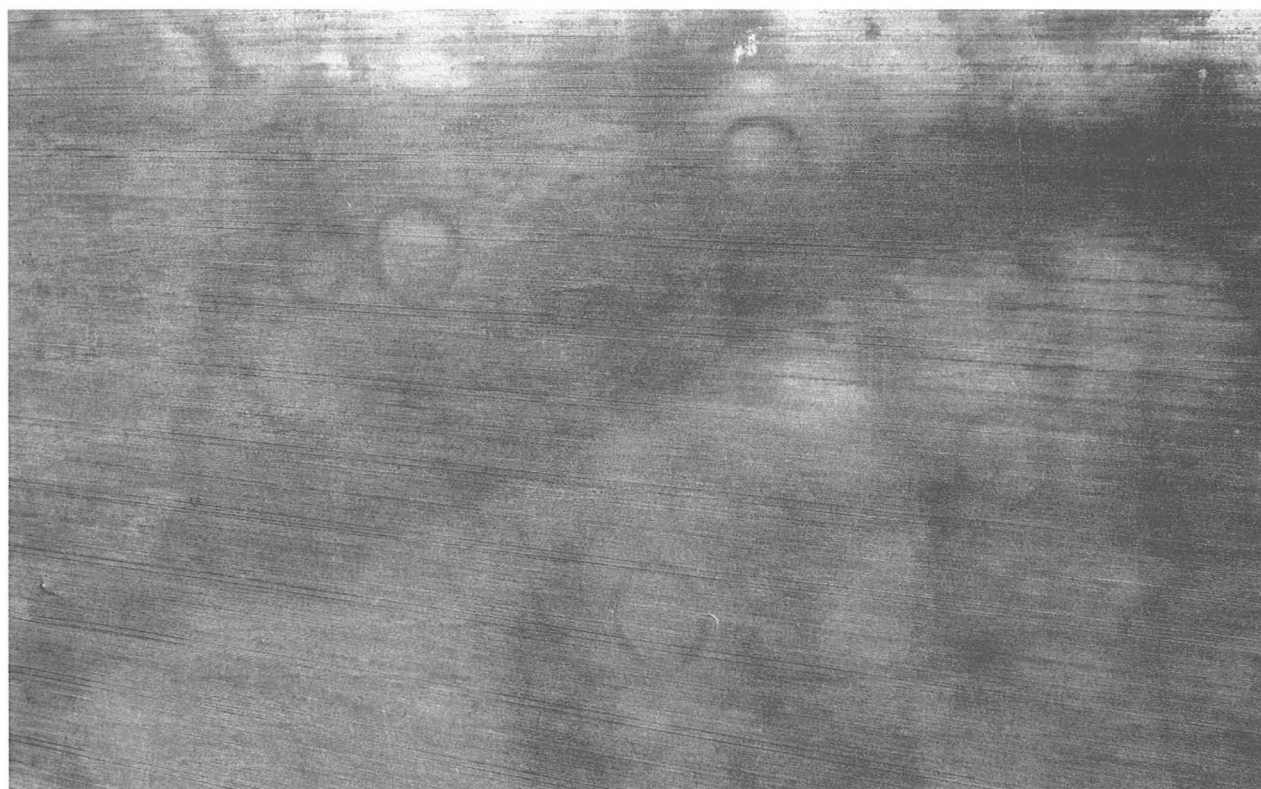

1. kép: Abasár, Hajnásckői földvár (Czajlik Z., 2006. január 27.) Légi fotó és értelmezése
Fig. 1: Abasár, Hajnásckői earthen fort (Z. Czajlik, January 27, 2006) Aerial photo and its interpretation

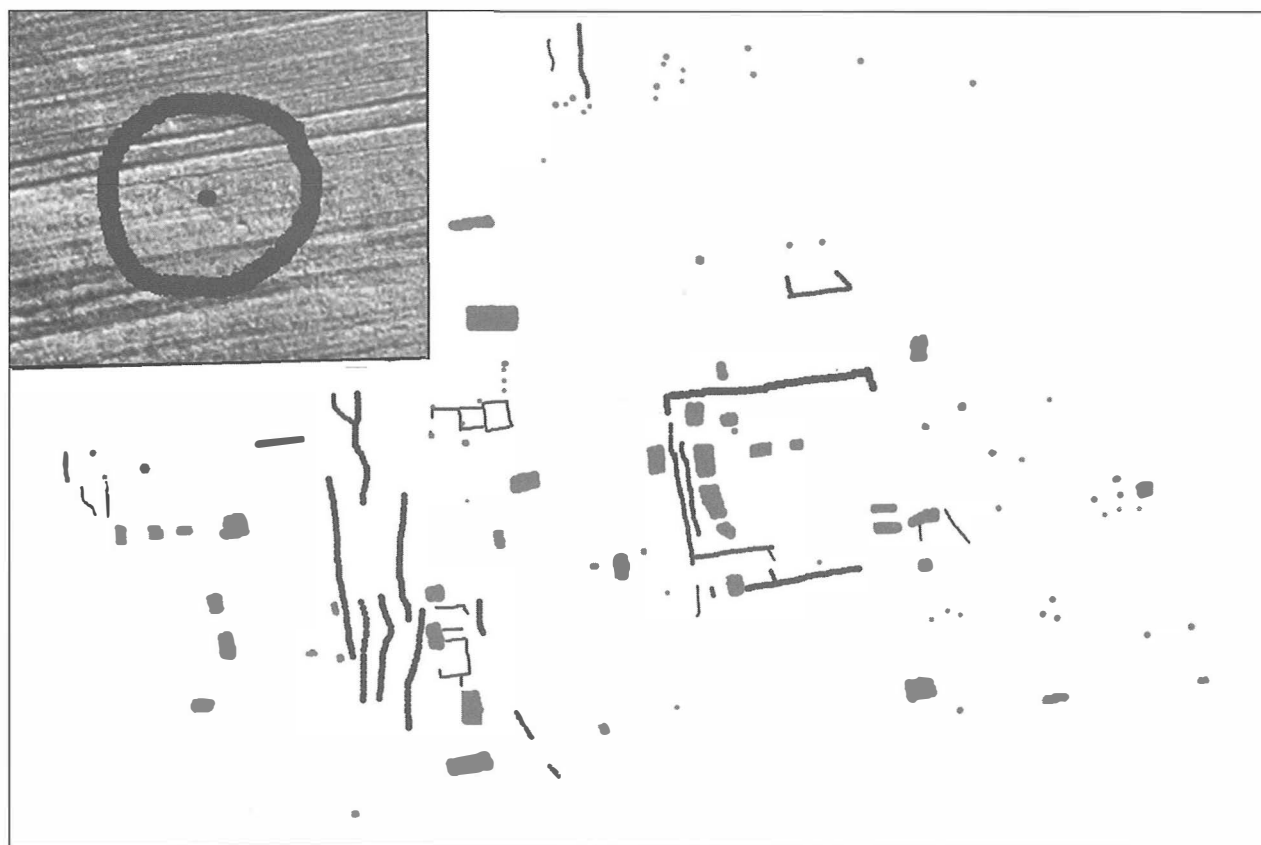
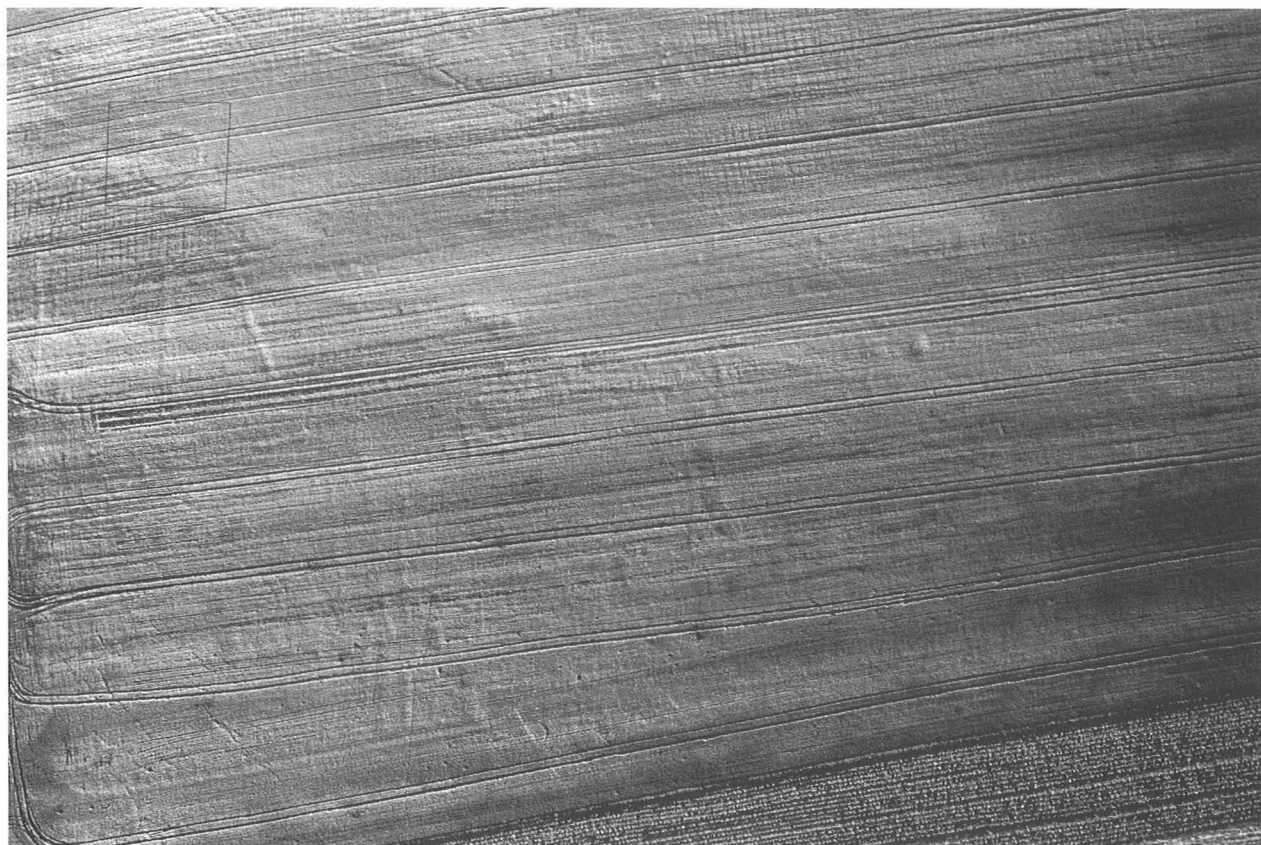
2. kép: Gölle, földvár(?) (Czajlik Z., 2006. június 13.)

Fig. 2: Gölle, earthen fort (?) (Z. Czajlik, June 13, 2006)

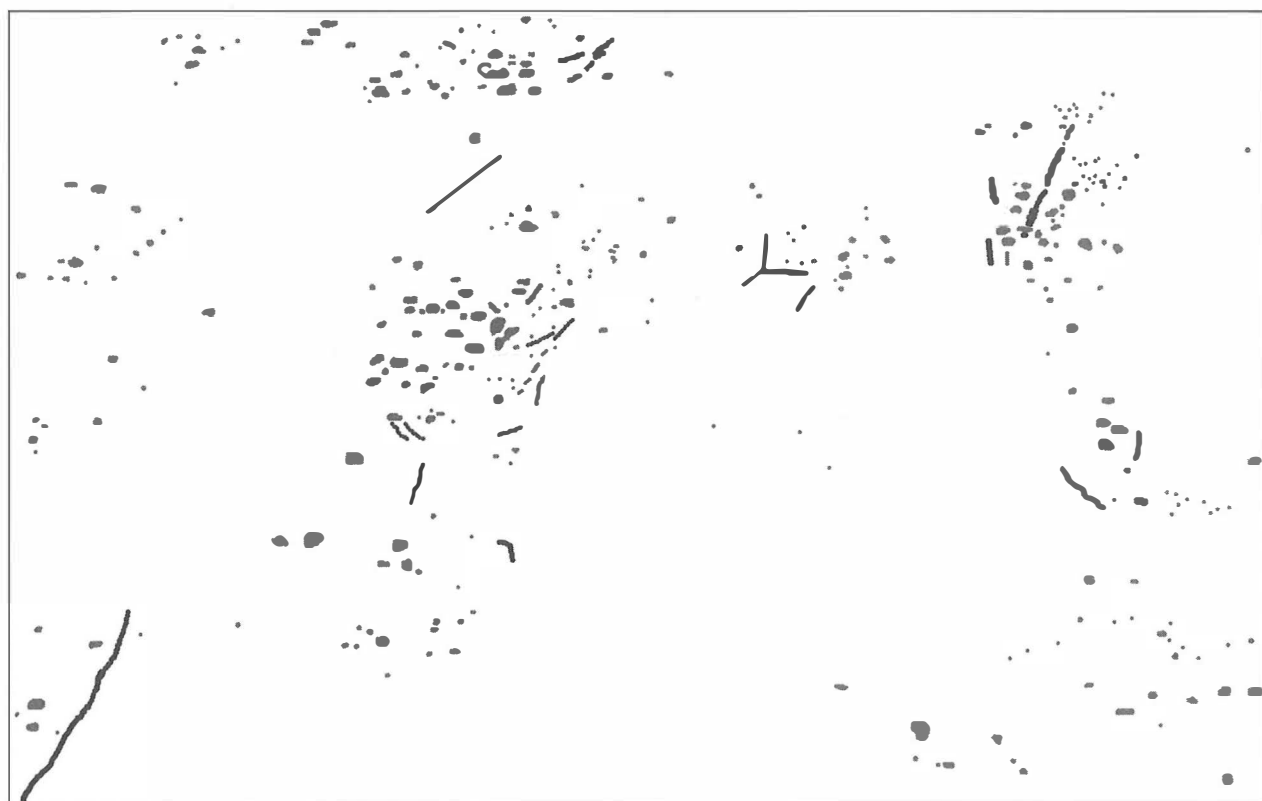
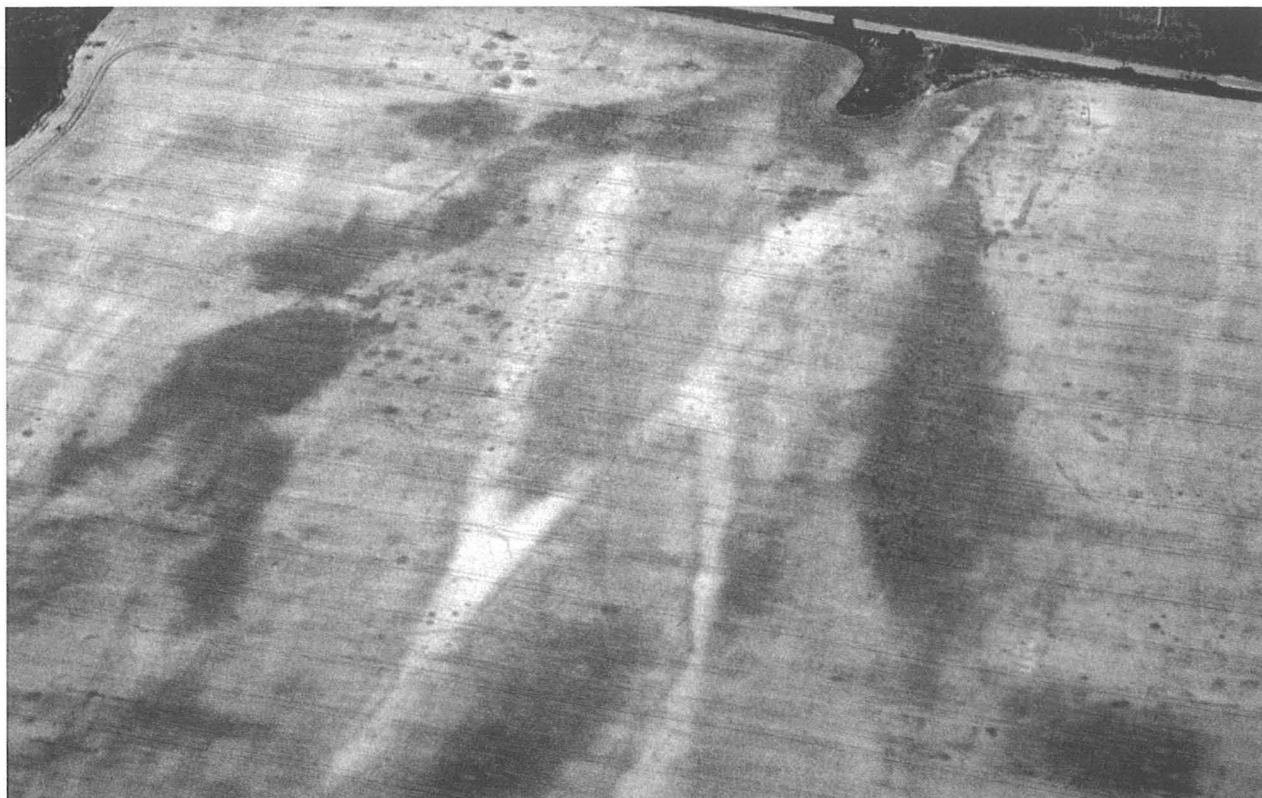
3. kép: Tápszentmiklós, Halomszeri-dűlő: Körárkok (egykori halomsírok?) nyoma (Czajlik Z., 2006. július 4.)

Fig. 3: Tápszentmiklós, Halomszeri-dűlő. Traces of round trenches (tumuli?) (Z. Czajlik, July 4, 2006)

4. kép: Baracs, Dudás-halom: település és magányos halom nyoma (Czajlik Z., 2006. június 20.)

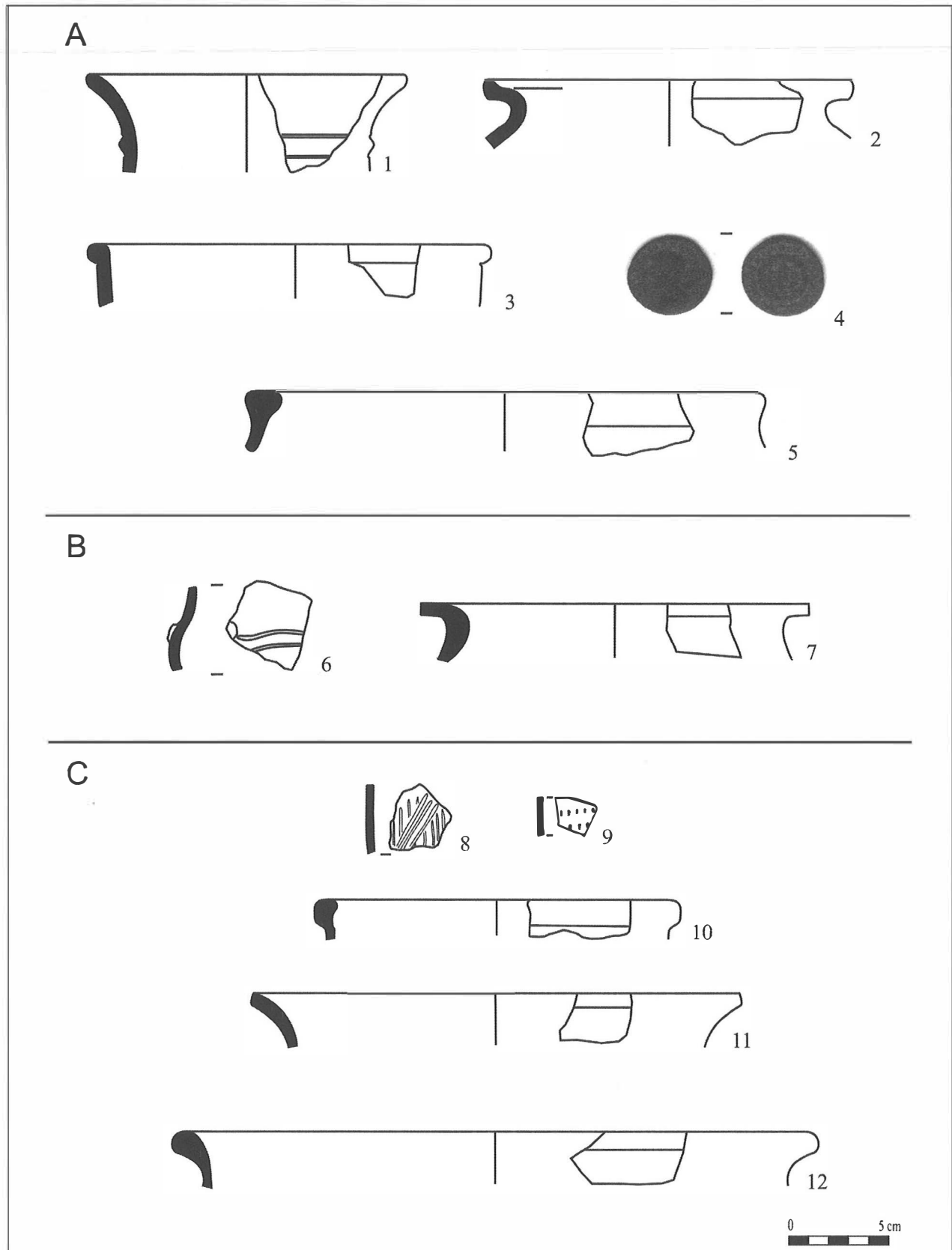
Fig. 4: Baracs, Dudás-halom: traces of a settlement and an individual mound (Z. Czajlik, June 20, 2006)

5. kép: Perkáta, Új Kúti-dűlő: légi fotó és értelmezése (Goguey, R. 1993. június 12.)

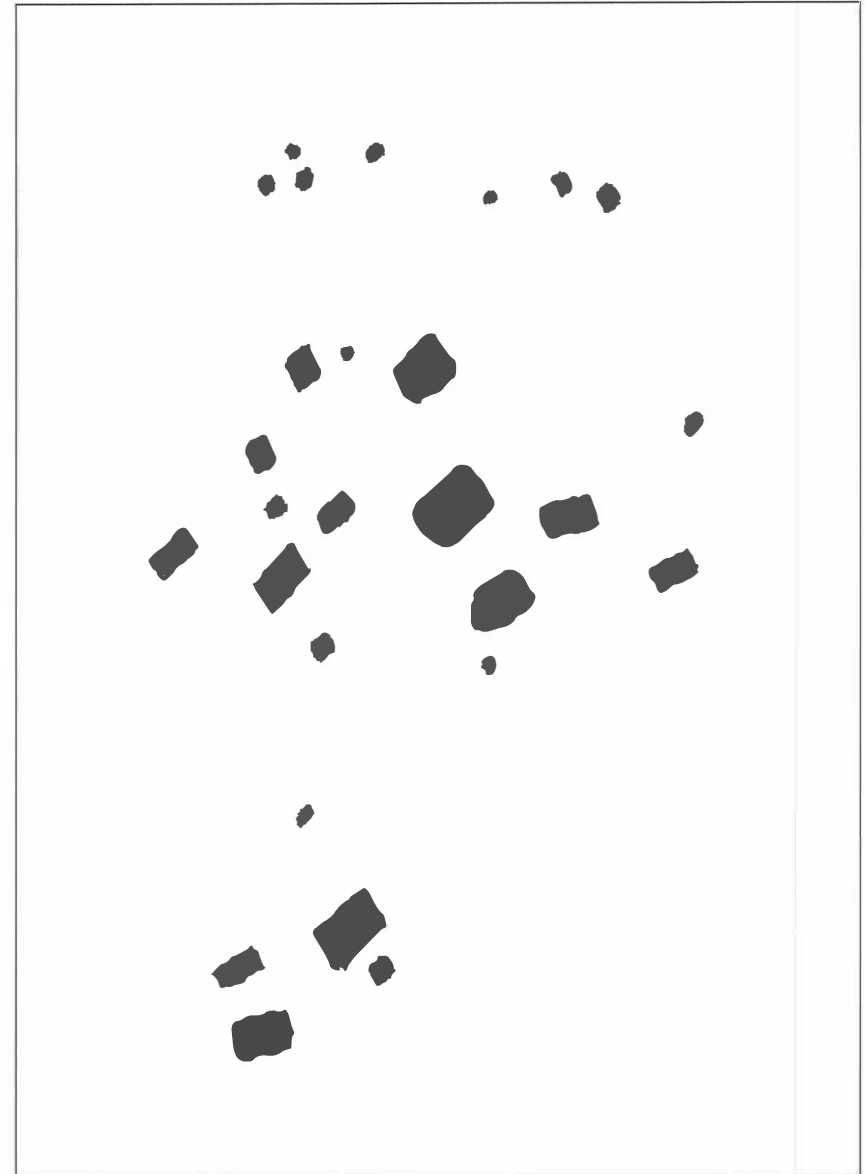
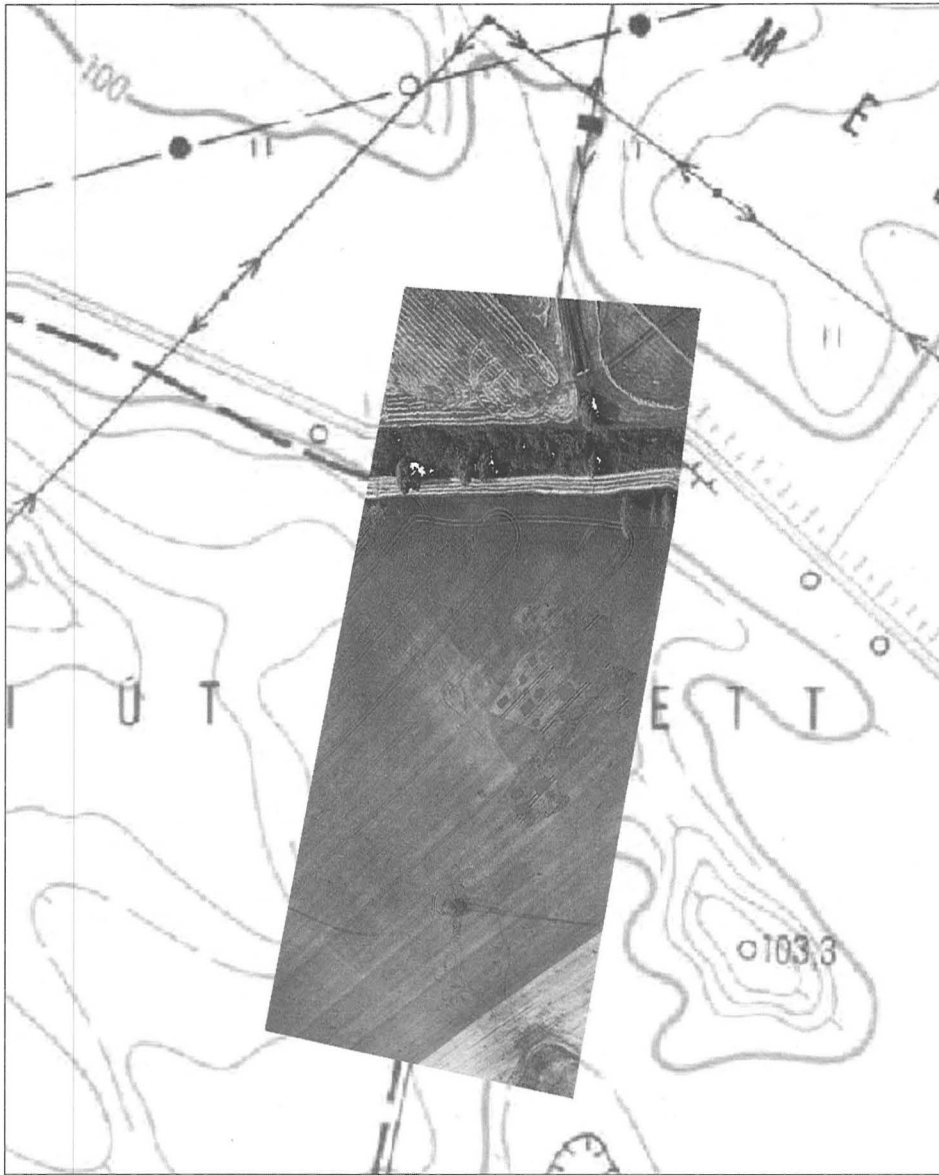
Fig. 5: Perkáta, Új Kúti-dűlő: aerial photo and its interpretation (R. Goguey, June 12, 1993)

6. kép: Felszíni leletek. A: Perkáta, Új Kúti-dűlő (2006. április 11.) B: Zichyújfalu, Hyppolit (2006. április 11.)
C: Ráckeresztúr, Malontai út mellett (2006. március 28.)

Fig. 6: Surface finds: A: Perkáta, Új Kúti-dűlő (April 11, 2006) B: Zichyújfalu, Hyppolit (April 11, 2006)
C: Ráckeresztúr, at Malontai Road (March 28, 2006)

7. kép: Ráckeresztúr, Malontai út mellett: kelta település illesztett légi fotója és értelmezése (Czajlik Z., 2006. június 5.)

Fig. 7: Ráckeresztúr, at Malontai Road: the fitted photo of the Celtic settlement and its interpretation (Z. Czajlik, June 5, 2006)

Miklós Zsuzsa

Légi régészeti kutatások 2006-ban

2006-ban – az OTKA támogatásának segítségével – folytattam Pest megye területén a földvárakkal kapcsolatos légi felderítést, légi fotózást.¹ Decs-Etén külön pályázati támogatás segítette munkámat.²

Több alkalommal fényképeztem, videóztam az M0 autópálya ecseri szakaszát, valamint Kána középkori falu feltárását. A felderítések során, átrepüléseknél készítettem néhány – a szomszédos Nógrád és Komárom megyékhez tartozó – lelőhelyről is fotókat.

Havas körülmények között jó eredménnyel lehet légi felderítést, légi fotózást végezni erdős, bozótos területen is. A hónap és a lombmentes fákknak, bokroknak köszönhetően általában jól kirajzolódnak az erődítések. 2006-ban csupán januárban nyílt lehetőség ilyen fotózásra, akkor a Börzsöny-hegységben fotóztam, jó eredménnyel. 2006-ban a növényzet kevésbé mutatott jeleket, mint a korábbi években; a szántásban viszont tavasszal és decemberben is szépen kirajolódtak a lelőhelyek.

A fotózásoknál továbbra is a hagyományos színes (Kodak VC400 és UC400) filmeket használtam. A lelőhelyek többségéről digitális felvételt is készítettem. A felderítéseket, fotózásokat Cessna-150, 152 és 172 típusú repülőgépekkel végeztem. A relatív repülési magasság kb. 200–300 m között váltakozott, a szükségnek megfelelően. Közel függőleges és ferde fotókat is készítettem, a lelőhely jellegétől függően. A pilóta minden repülésnél Talabos Gábor volt.³

Pest megye:

Acsa, Cselin-hegy (MRT 13/3 k. 1/1 lh.), B: A késő bronzkori leletekkel keltezett lelőhely egyes vélemények szerint erődített volt. Ennek felszíni nyoma jelenleg nincs. Az infralvételen igen halványan mintha látszana egy erősen betöltődött sáncárok. Ennek bizonyítására még további légi fotózások szükségesek.

Aszód, Manyik (MRT 13/3 k. 2/2 lh.), B: A május végi infralvételen a szántott részen jól látható a bronzkori földvár belső, védettterülete, valamint az ezt övező árok és sánc részlete. A decemberi fotózásnál a szántásban és az őszi vetésben szépen kibontakozott a védett területet övező erődítés. A belső árkot széles, kör alakú sötét sáv jelezte; a sáncra világos csík utalt, ezen túl pedig még egy sötét sáv mutatkozott, amely talán külső árok lehetett (1. kép).

Bag, Peres-dűlő (MRT 13/3 k. 3/4 lh.), I: A Czajlik Zoltán által már észlelt kettős árkot, amely a lelőhely nagy részét határolja, május végén fotóztam. Az

Zsuzsa Miklós

Aerial archaeological investigations in 2006

In 2006, I continued the aerial prospecting and photography of earthen forts on the territory of Pest county owing to an OTKA grant.¹ A special grant supported the work at Decs-Ete.²

A few times, I took photos and made video films of the Ecsér stretch of highway M0 and the excavation of the medieval Kána village. I also took photos of a few sites in the neighbouring Nógrád and Komárom counties as we were flying over them during prospecting flights.

Aerial prospecting and taking aerial photos are especially successful in snowy circumstances even in areas covered with forests and bushes. The fortifications are usually clearly outlined in the snow when there is no foliage. In 2006, we could only take photos within similar conditions in January, when I visited the Börzsöny hills with success. In 2006, the plants showed fewer marks than the previous years; in the ploughed fields, however, the sites were clearly outlined in the spring and in December.

I used traditional colour (Kodak VC400 and UC400) films for the photos just like the last year. I also took digital photos of the majority of the sites. I carried out the prospecting and photo tours in Cessna 150, 152 and 172 type planes. The relative flight height ranged between 200 and 300 metres as it seemed appropriate. I took close to vertical and oblique photos depending on the character of the site. Gábor Talabos was the pilot.³

Pest county:

Acsa, Cselin-hegy (MRT 13/3, site no. 1/1), B: Some experts hold that the site dated by late Bronze Age finds was fortified. No surface trace supports this theory. A strongly filled in trench seems to faintly appear in the infra shot. Further aerial photos are needed to prove it.

Aszód, Manyik (MRT 13/3, site no. 2/2), B: The interior protected area of the Bronze Age earthen fort and a stretch of the rampart and trench around it are clearly outlined in the infra shot taken at the end of May. The fortification around the protected interior could also clearly be seen in the ploughed field and in the autumn crop during the photographic trip in December. A broad, round, dark stripe indicated the interior trench; a light band showed the rampart, and yet another dark stripe appeared outside it, which must have been the exterior trench (Fig. 1).

Bag, Peres-dűlő (MRT 13/3, site no. 3/4), I: At the end of May, I took photos of the double trench that

1 Az OTKA pályázat száma: T 048318.

2 Az OTKA pályázat száma: T 46157.

3 Ezúton is köszönöm Talabos Gábor, a budaörsi székhelyű Centro-Plane, valamint a Master Sky segítségét.

1 Number of the OTKA grant: T 048318

2 Number of the OTKA grant: T 46157

3 Here I express my gratitude to Gábor Talabos, the Centro-Plane in Budaörs and the Master Sky.

infrafelvételen szépen kirajzolódik az enyhén ívelt, kettős árok sötét csíkja (az árkok teljes hossza mintegy 3 km). Decemberben is jól látszott a kettős árok, de akkor a párás levegő miatt csak kisebb magasságból lehetett fotózni egyes részleteket. Úgy tűnik, hogy az egyik árok a Bag felett emelkedő, Tatárülés nevű dombhoz csatlakozik.

Bernecebaráti, Templom-hegy (MRT 13/2 k. 2/3 lh.), B, Á, KK: A hatvani kultúra időszakában, ill. az Árpád-korban készült erődítés, valamint a középkori templom és templom körüli fal is jól látható a januárban, hóban készült felvételeken (2. kép).

Csővár, Vár (MRT 13/2 k. 4/1 lh.), Kő: A középkori vár nagy részét sűrű bokrok fedik. Ezért csak a szakadékos, sziklás oldal felől lehetett fotózni, ahonnan a két magas falcsont látható (3. kép).

Dömsöd, Leányvár, B: A Tekerős-patak mellett emelkedő dombot három oldalról árok és sánc övezi. A márciusban készült légi fotókon, szántásban nem csak a bronzkori földvár sáncárka és sánca mutatkozott, hanem esetleg két sor palánk is. Erre utalhat egy-egy vékonyabb, barna sáv (4. kép).

Galgahévíz, Szentandráspart (MRT 13/3 k. 8/2 lh.), Á, Kő: Az Árpád-kori földvár és középkori monostor többszörös védelmi vonala szépen kibontakozott a május végi felvételeken (5. kép).

Ipolydamásd, Vár (MRT 13/2 k. 9/1 lh.), Kk: A 14–17. századi várat több alkalommal is fotóztam. Miután területe bokros, bozótos, az erődítés vonalait hóban mutatkoztak leginkább. A külső vár É-i lezáródása bizonytalan, de a januári, hóban készült felvételeken mintha kirajzolódna. Ennek bizonyításához természetesen ásatás szükséges.

Ipolydamásd, Zuvár (MRT 13/2 k. 9/3 lh.), Á: Januárban, hóban fotóztam a 13. századi várat. Miután ez a vár a Börzsöny szélén helyezkedik el, viszonylag alacsony szinten, itt már vékonyabb volt a hó. Ezért a vár északi fele még havas volt, a déli oldalon viszont már elolvadt. A havas felületen az erdőben is szépen kirajzolódott a többszörös árok, sánc.

Kemence, Pléska szikla (MRT 13/2 k. 11/21 lh.), B: A késő bronzkori földvár erősen kinyúló, sziklás gerincen helyezkedik el. Szépen kibontakozott a havas környezetben.

Kerepes, Kálvária (MRT 13/3 k. 15/5 lh.), Kő: A Kálvária dombon állt egykor a falu középkori temploma, ezt megelőzően pedig Árpád-kori kisvár volt itt. Az övező sánc és árok jelenleg is jól látható. A domb környéke parlag. Terepbejáráskor a felszínen csupán az volt észlelhető, hogy bolygatott az oldal. A légi felvételen viszont szépen kirajzolódik egy nagy és több kisebb, négyszögletes forma, amelyeket árok és sánc (?) határol. Ezek korának megállapításához ásatás szükséges (6. kép).

Márianosztra, Bibervár (MRT 13/2 k. 17/13 lh.), Á: A fás, bokros Árpád-kori vár átvágásai, sáncárka, sánca csak lombmentes, ill. havas időszakban figyelhető

encloses the larger part of the site, and which Zoltán Czajlik had already discovered. The dark band of the slightly arched double trench is clearly outlined in the infra shot (the complete length of the trench is about 3 km). The double trench was clearly visible in December as well, but we could take photos of only certain details from a lower height because of the moisture content of the air. One of the trenches seemed to join the hill called Tatárülés at Bag.

Bernecebaráti, Templom-hegy (MRT 13/2, site no. 2/3), B, Á, KK: The fortification prepared at the time of the Hatvani culture and in the Árpadian Period, just like the church and the wall around the church could clearly be seen in the photo made in snow in January (Fig. 2).

Csővár, Vár (MRT 13/2, site no. 4/1), Kő: The larger part of the medieval castle is covered with dense bushes. It could be photographed only from the direction of the rocky side bordered by a chasm from where the two high ruinous wall fragments could be seen (Fig. 3).

Dömsöd, Leányvár, B: The mound on the Tekerős stream is bordered by a rampart and a trench from three sides. Beside the trench and the rampart, perhaps two rows of planks can be seen from the Bronze Age earthen fort in the aerial photos taken in March. Two narrower brown stripes can indicate the planks (Fig. 4).

Galgahévíz, Szentandráspart (MRT 13/3, site no. 8/2), Á, Kő: The multiple defence line of the earthen fort of the Árpadian period and the medieval monastery are clearly outlined in the photos taken at the end of May (Fig. 5).

Ipolydamásd, Vár (MRT 13/2, site no. 9/1), Kk: I took photos of the castle of the 14th–17th centuries at subsequent flights. The territory is covered with bushes, so the outlines of the fortification appeared the clearest in snow. The northern closing of the outer castle was uncertain although it seemed to appear in the photos made in snow in January. Excavation is necessary to prove this observation.

Ipolydamásd, Zuvár (MRT 13/2, site no. 9/3), Á: I took photos of the castle of the 13th century in snow in January. As the castle can be found on a relatively low elevation at the edge of the Börzsöny hills, the snow cover was thinner here. Snow covered the northern side of the castle, while it had thawed on the southern side. The multiple lines of the trenches and ramparts were clearly outlined on the snowy surface even in the forest.

Kemence, Pléska szikla (MRT 13/2, site no. 11/21), B: The late Bronze Age earthen fort can be found on a projecting rock ridge. It clearly appeared in the snowy environs.

Kerepes, Kálvária (MRT 13/3, site no. 15/5), Kő: The medieval church of the village used to stand on the Calvary hill. Before it, a small castle stood there in the Árpadian Period. Fallow lands surround the hill. The rampart and trench around it can clearly be seen even to date. The only thing the field walking could determine

meg. Januárban, hóban szépen mutatkoztak az erődítés nyomai.

Nagybörzsöny, Górhely (MRT 13/2 k. 18/1 lh.), B: A bronzkori földvár területének egy részét szántják, ezért a K-i oldalon már nagyon lekopott a sánc, még hóban sem bontakozott ki. A másik három oldalon viszont jól kirajzolódott a domb éles pereme.

Tápióbicske, Kalapos-hegy és Várhegy, B: A két bronzkori földvár a falu DNy-i szélén emelkedő dombosoron helyezkedik el. A légi fotókon megfigyelhető a Kalapos-hegyet övező terasz, valamint a Várhegyet a környezetétől elválasztó átvágás. Jól látható, hogy a mintegy 20 éve létesített motocross-pálya most már mindkét erődítés területére kiterjed, és jelentős károkat okoz a lelőhelyekben.

Terepbejárás, felmérés: 2006 tavaszán elkészítettük a Várhegy geodéziai felmérését. Az É-D irányú domb tszfm. 136 m, rel. mag. kb. 20 m. A domb hátsó (déli) részét szántják, a falu felőli oldalon motocross-pálya található. Ez a pálya eredetileg csak a szomszédos földvár, a Kalapos-hegy területére terjedt ki, napjainkban azonban már a Várhegyen és az attól K-re emelkedő dombokon is működik. Miután a crosspálya érdekében rendszeresen végeznek gépi földmunkát (ugratókat, mélyedéseket készítenek) az eredeti felszín szinte teljesen elpusztult, kb. 30–60 cm mélységig. A domb eredeti kiterjedését már az 1970–80-as években sem lehetett megállapítani, mivel ott bányát üzemeltettek.

Tápióság, Földvár, (Téglaházi-dűlő), B: A falu szélén elhelyezkedő bronzkori földvár völgy felőli része rét (természetvédelmi terület), másik felét szántják. Utóbbi helyen – légi fotókon – még halványan látszott a sáncárok sötét sávja, amely becsatlakozik a domb melletti mélyedésekbe.

Terepbejárás, felmérés: A földvár a falu ÉNy-i szélén, a Tápió jobb partján, az ártérből erősen kiemelkedő dombon található. Tszfm. 145 m, a Tápió-völgy feletti rel. mag. 20 m. A Tápió felé meredeken szakad le a part, a másik három oldalról árok védi a kb. 50×80 m alapterületű dombot. Az árok szélessége kb. 20 m, mélysége a domb tetejétől számítva 1,5–2 m (a DNy-i szakaszon). Az ÉNy-i és DK-i oldalon fokozatosan mélyül az árok, és csatlakozik a domboldal meredek falához. A geodéziai felmérést és a terepbejárást április 12-én végeztük. Leleteket (hatvani kultúra) elsősorban a szántásban találtunk.

Tápióság (Káva), Várhegy, B: A földvár Káva és Tápióság határán található; a szakirodalomban mindkét községnévvel előfordul. A tápiósági részt szántják, a másik rész bozótos erdő. A szántásban, légi fotókon szépen kibontakozott a sáncárok és kívül a sánc, a bokros felületen a növényzet csak igen gyengén utalt az egykori erődítésre (7. kép).

Terepbejárás, felmérés: A Várhegy a falutól Ny-ra kb. 5 km-re, a Hosszú-völgy K-i oldalán húzódó ÉNy-DK irányú dombhát ÉNy-i végén található. Tszfm. 155,9 m, a völgy feletti rel. mag. kb. 25 m. A kb. 80 m átmérőjű

on the surface was that the side is disturbed. In the aerial photos, however, a large and a few quadrangular spots appeared bordered by a trench and a rampart (?). Excavation is needed to date the features (Fig. 6).

Márianosztra, Bibervár (MRT 13/2, site no. 17/13), Á: The cross-cuttings, the trench and the rampart of the Árpadian Period castle standing midst bushes and trees can only be observed in a season without foliage and in snow. The traces of the fortification clearly appeared in the snow in January.

Nagybörzsöny, Górhely (MRT 13/2, site no. 18/1), B: A part of the territory of the Bronze Age earthen fort is ploughed field. The rampart got very eroded on the E side so that it did not appear even in the snow. The sharp edge of the hill was clearly outlined on the other three sides.

Tápióbicske, Kalapos-hegy and Várhegy, B: The two Bronze Age earthen forts can be found on a range of mounds at the SW edge of the village. The terrace around Kalapos hill can be observed in the aerial photos similarly to the cross-cutting that separates Várhegy from its surroundings. It is also evident that the motocross track established 20 years ago has been extended to the territory of both fortifications and it is causing serious damage to the sites.

Field walking, survey: We made the geodetic survey of Várhegy in the spring of 2006. The N-S directed hill is 136 m above the sea level and about 20 m high above the valley base. The back (southern) side of the hill is ploughed, and a motocross track occupies it on the village side. Originally, this track ran on the territory of the neighbouring earthen fort and the Kapos hill. By now, it has been extended on Várhegy and the hill E of it as well. As mechanic earth movement is regularly carried out for the maintaining of the motocross track (jumps and depressions are prepared) the original surface has nearly completely been destroyed to a depth of 30–60 cm. The original extent of the hill could not be determined in the 1970's and 1980's either because of a quarry established there.

Tápióság, Földvár, (Téglaházi-dűlő), B: Half of the Bronze Age earthen fort situated at the edge of the village is a meadow on the valley side (protected area), while the other half is a ploughed field. In the aerial photos, the dark stripe of the trench was vaguely visible in the latter half. This trench runs into the depressions at the feet of the mound.

Field walking, survey: The earthen fort can be found on the NW side of the village on a mound rising steeply from the floodplain on the right side of the Tápió. It is 145 m high above the sea level and 20 m above the Tápió valley. The hillside is steep toward the Tápió and trenches defended the about 50×80 m large mound on the other three sides. The width of the trench is about 20 m and its depth is 1.5–2 m from the top of the mound (in the SW stretch). The trench gradually deepens on the NW and SE sides and runs to the steep side of the

plató alatt a Ny-i oldalon kb. 3 m-rel lejjebb terasz húzódik (szélessége 10–13 m). Ez a terasz az É-i oldalon árokban folytatódik, amely követhető a K-i és D-i oldalon is. Délen beletorkollik a teraszba. Az árok mélysége 2–3 m, szélessége kb. 50 m. Az árok külső oldalán – elsősorban a K-i oldalon – jól kivehető sánc húzódik. Ennek magassága az árok fenekétől kb. 2–3 m.

Az április 24-én végzett terepbejárásom igen sok, a hatvani kultúrához tartozó edénytöredéket, valamint állatcsontot figyeltünk meg. Hasonló korú cserepek találhatóak az erődített telepen kívül is.

Elkészítettük a geodéziai felmérést is. A szántott részen nagyon szépen látszik az egykori sáncárók. Az erdős, bozotos részen, a dombtetőn elég sok a bolygatás is (valószínűleg kincskereső gödrök). Az egykori sáncárók és sánc a várnak ebben a részében terasz formában maradt fenn.

Tápiószele, Tatárhányás, Sza: A májusi felvételen viszonylag jól látszanak a szarmata sírhalmok (8. kép).

Tápiószentmárton, Hatvani-hegy, B: A falu végén, a Tápió partján emelkedő dombon bronzkori földvár maradványai láthatók. A felszínen már nehezen észlelhető erődítés a június végi fotókon szépen kibontakozott: megfigyelhető a domb pereme és a védett területet határoló árok sötétebb sávja is. Ez komoly segítséget jelent a majdani geodéziai felméréshez.

Tinnye, Kisvár (MRT 13/1 k. 14/26 lh.), Á: Januárban, hóban, sűrűlőfényben jól látszott az Árpád-kori földvár erősen lekopott átvágása, ill. a sánc és árok.

Tura, Vajdarét (MRT 13/3 k. 22/14 lh.), B: A május végi fotókon, szántásban igen szépen látszott a bronzkori földvár széles sáncárka. Az ezt övező világos sáv feltehetően sánkra utal.

Zsámbék, Biai Nagy-földek, (MRT 13/1 k. 38/10 lh.), I: A lelőhelyen átrepülés közben figyeltem fel a különböző – épületekre utaló – jelekre. Az érett búzában kétféle jel mutatkozott: az egyiknél a negatív növekedési eltérés utalt a házakra, pontosan jelölve az egykori alaprajzot; a másiknál négyszögletes foltok jelezték az épületeket. Hasonlóképpen mutatkozott néhány keskeny árok is. Korábban itt – többek között – római kori és Árpád-kori leleteket találtak. Annak eldöntéséhez, hogy az egyes objektumok melyik korszakból származnak, további kutatások szükségesek.

Zsámbok, Kerek-halom (MRT 13/3 k. 28/4 lh.), B: A bronzkori földvár a falu szélén, patakra enyhén lejtő dombon helyezkedik el. A sáncárók lesarkított négyzet alakú, sötétbarna sáv, ezt övezte az erősen szétszántott sánc világos foltja. A védett terület közepén sötétbarna folt, körülötte pedig szürkés talaj volt megfigyelhető. A bronzkori földvár árka – sötét csíkként – igen jól látható a felvételeken (9. kép).

Zsámbok, Köpüskút (MRT 13/3 k. 28/16 és 28/17 lh.), I: A decemberi légi fotók alapján úgy tűnik, hogy a lelőhelyet egykor árok és sánc övezte. Ez a sáv az őszi vetésben kevésbé látható, szántásban azonban

mound. The geodetic survey and the field walking were carried out on April 12. Finds (Hatvani culture) occurred mostly in the ploughed field.

Tápióság (Káva), Várhegy, B: The earthen fort can be found on the border of Káva and Tápióság. It is cited at both villages in the archaeological literature. The Tápióság area of the fort is ploughed, while the other side is covered with a bushy forest. The trench and the rampart outside it were clearly outlined in the ploughed field in the aerial photos, while the vegetation only vaguely showed the fortification on the bushy surface (Fig. 7).

Field walking, survey: The Castle hill can be found 5 km W of the village on the NW part of the NW-SE directed hill ridge rising on the E side of Hosszúvölgy. It is 155.9 m high above the sea level and about 25 m above the valley. A terrace (10–13 m wide) runs 3 m under the W side of the plateau of a diameter of about 80 m. This terrace continues in a trench on the N side, which can be followed on the E and S sides as well. In the south, it runs into the terrace. The depth of the trench is 2–3 m, its width is about 50 m. A clearly outlined rampart runs outside the trench, especially on the E side. The height of the rampart is about 2–3 m from the bottom of the trench.

Many pottery shards of the Hatvani culture and animal bones were observed during the field walking carried out on April 24. Shards of the same age can be found outside the fortified settlement as well.

A geodetic survey was also made. The trench of the fortification can very clearly be seen in the ploughed field. There are many disturbances on the top of the hill, which is covered with forest and bushes (probably treasure hunters' pits). The trench and the rampart are preserved in the form of a terrace in this part of the castle.

Tápiószele, Tatárhányás, Sza: The Sarmatian burial mounds are relatively clearly visible in the photo taken in May (Fig. 8).

Tápiószentmárton, Hatvani-hegy, B: The remains of a Bronze Age earthen fort can be seen on the hill rising on the bank of the Tápió at the end of the village. The fortification is difficult to observe on the surface, while it was clearly outlined in the photos taken at the end of June: the edge of the mound and the darker stripe of the trench that bordered the defended area could be observed. This can largely contribute to the success of a future geodetic survey.

Tinnye, Kisvár (MRT 13/1, site no. 14/26), Á: The strongly eroded cross-cutting and the rampart and the trench of the earthen fort of the Árpadian Period clearly appeared in the snow at oblique light in January.

Tura, Vajdarét (MRT 13/3, site no. 22/14), B: The broad trench of the Bronze Age earthen fort was clearly visible in the ploughed field in the photos taken at the end of May. The light stripe along it probably indicates the rampart.

Zsámbék, Biai Nagy-földek, (MRT 13/1, site no. 38/10), I: I noticed various marks suggesting buildings

határozottan kirajzolódik. Természetesen terepbejárás szükséges annak eldöntésére, hogy a képeken látható jelenség valóban erődítés-e.

Zsámbok, Nagyhalom (MRT 13/3 k. 28/14 lh.), I: A bizonytalan korú sírhalmot és környékét decemberben fotóztam, amikor a szántásban a halmot sötét folt jelezte. Körülötte széles, szabálytalan kör alakú, világos sáv volt megfigyelhető.

Komárom megye

Mány, I: A zsámbéki 38/10 lelőhely közelében, de már a mányi határban az érett búzában különböző méretű épületek látszottak: alaprajzukat a negatív növekedési anomália jelezte. Kormeghatározásukhoz terepbejárás szükséges.

Nógrád megye

Borsosberény, Földvár, Á: A háromszoros sánccal-árokkaal övezett dombot igen sűrű bozót fedi, de a januári, hóban készült felvételeken szépen kibontakozott az Árpád-kori földvár erődítése (10. kép).

Diósjenő, Csehvár, Kő: A fás-bokros középkori földvár erődítése jól megfigyelhető a januári, havas felvételeken.

Drégelypalánk, Drégelyvár, Kő: A januári, havas felvételeken szépen kibontakozott a középkori vár.

Nógrád, Vár, Kő: A januári, havas felvételeken jól látszanak a középkori vár falai, a különböző eredetű mélyedések, és az esetlegesen falakra utaló domborulatok.

as we were flying over the site (two types of marks appeared in the ripe wheat: at one of the types, negative growth differences marked the houses exactly delineating the ground plans, while quadrangular spots showed the houses at the other type; a few narrow trenches appeared in the same manner). Earlier, finds from the Roman and the Árpadian Periods had been found here. Further investigations are necessary to decide from which period the individual features came.

Zsámbok, Kerek-halom (MRT 13/3, site no. 28/4), B: The Bronze Age earthen fort can be found at the edge of the village on a hill mildly sloping toward the stream. The trench marked by a dark brown stripe was square-shaped with sharp corners. The light spot of the rampart that had largely been dispersed by the plough appeared around it. A dark brown spot was observed in the centre of the defended area, which was surrounded by greyish soil. The trench of the Bronze Age earthen fort can clearly be seen in the photos in the form of a dark stripe (Fig. 9).

Zsámbok, Köpüskút (MRT 13/3, sites nos. 28/16 and 17), I: The aerial photos taken in December suggest that the site used to be surrounded by a trench and a rampart. This stripe is less visible in the autumn crop but it is sharply outlined in the ploughed field. Naturally, field walking is necessary to determine if the phenomenon observed in the photo really marks a fortification.

Zsámbok, Nagyhalom (MRT 13/3, site no. 28/14), I: I photographed the burial mound of an unknown age and its surroundings in December when a dark spot showed the mound in the ploughed field. A broad, light band of an irregular circular shape appeared around it.

Komárom county

Mány, I: Buildings of various sizes could be seen in the ripe wheat growing in the fields of Mány close to the site Zsámbék no. 38/10. Negative growth anomalies outlined their ground plans. Field walking is necessary to determine their age.

Nógrád county

Borsosberény, Földvár, Á: Very thick bushes cover the mound surrounded by a system of triple trenches and ramparts, yet the fortification of the earthen fort of the Árpadian Period could clearly be seen in the photos taken in snow in January (Fig. 10).

Diósjenő, Csehvár, Kő: The fortification of the medieval castle covered with trees and bushes can clearly be observed in the photos taken in snow in January.

Drégelypalánk, Drégelyvár, Kő: The medieval castle beautifully appeared in the photos taken in snow in January.

Nógrád, Vár, Kő: The walls of the medieval castle, depressions of diverse origins and elevations perhaps showing the places of walls can clearly be seen in the photos taken in snow in January.

1. kép, Fig. 1: Aszód, Manyik (2006. december 20.; December 20, 2006)

2. kép, Fig. 2: Bernecebaráti, Templom-hegy (2006. február 9.; February 9, 2006)

3. kép, Fig. 3: Csóvár, Vár (2006. május 25.; May 25, 2006)

4. kép, Fig. 4: Dömsöd, Leányvár (2006. május 15.; May 15, 2006)

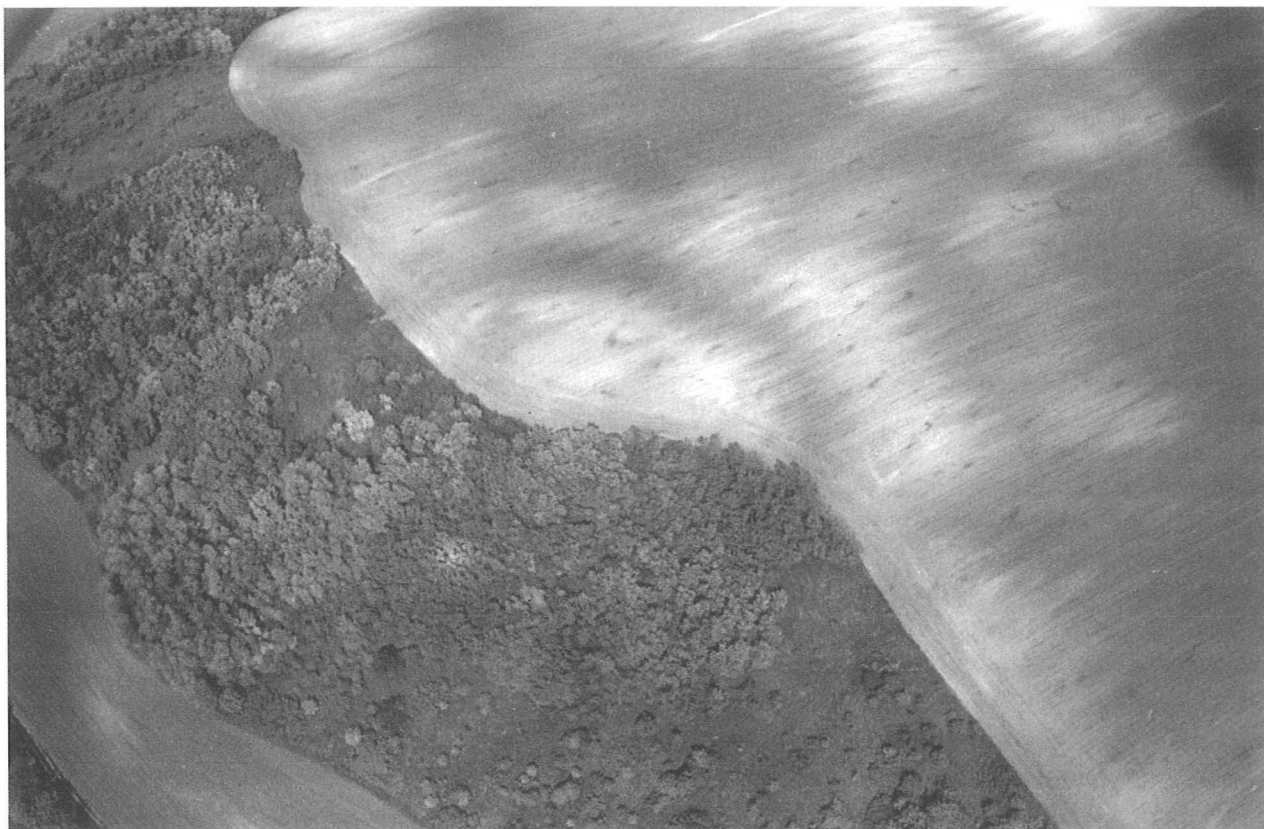

5. kép, Fig. 5: Galgahévíz, Szentandráspart (2006. július 5.; July 5, 2006)

6. kép, Fig. 6: Kerepes, Kálvária (2006. december 20.; December 20, 2006)

7. kép. Fig. 7: Tápióság (Káva), Várhegy (2006. május 15.; May 15, 2006)

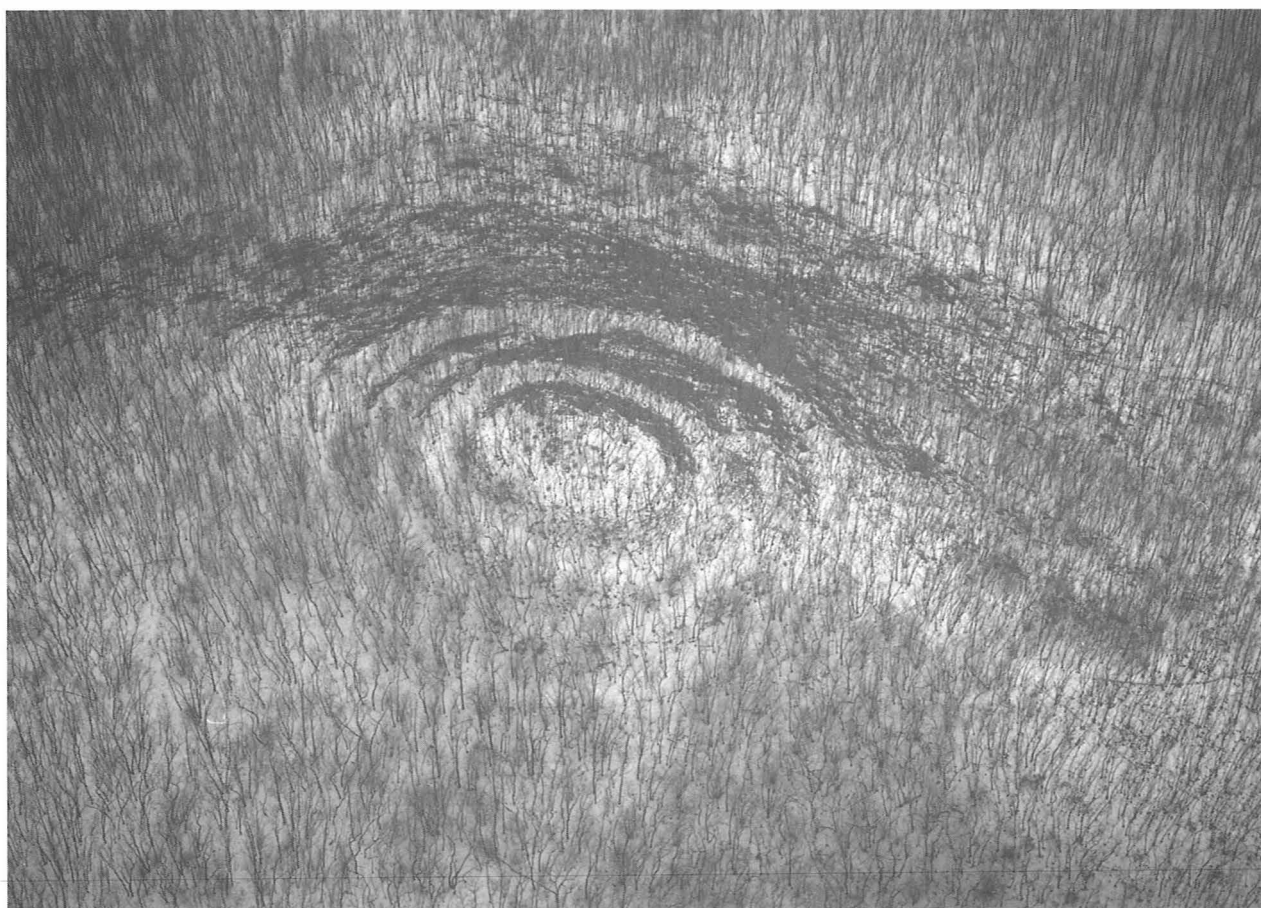

8. kép. Fig. 8: Tápiószele, Tatárhányás (2006. május 15.; May 15, 2006)

9. kép, Fig. 9: Zsámbok, Kerek-halom (2006. május 25.; May 25, 2006)

10. kép, Fig. 10: Borsosberény, Földvár; earthen fort (2006. február 9; February 9, 2006)

Rövid jelentések – *Short reports*

A jelentésekben előforduló korszakok jelkulcsai:

Ő	Őskor	<i>Prehistory</i>
Pa	Őskőkör	<i>Paleolith Age</i>
Me	Mezolitikum	<i>Mesolith Age</i>
U	Újkör	<i>Neolith Age</i>
R	Rézkor	<i>Copper Age</i>
B	Bronzkor	<i>Bronze Age</i>
V	Vaskör	<i>Iron Age</i>
Szk	Szkíta kör	<i>Scythian Age</i>
LT	La Tène-kör	<i>La Tène Period</i>
Rő	Római kör	<i>Roman Period</i>
Sza	Római kör barbár	<i>Sarmathian Age</i>
N	Népvándorlás kör	<i>Migration Period</i>
Ge	Germán kör	<i>German Period</i>
A	Avar kör	<i>Avarian Period</i>
Ka	Karoling-kör	<i>Karolingian Period</i>
H	Honfoglalás kör (10 th C. A. D.)	<i>Period of the Hungarian Conquest</i>
Kö	Középkör	<i>Middle Age</i>
Á	Árpád-kör	<i>Arpadian Period</i>
Kk	Késő középkör	<i>Late Middle Age</i>
Tö	Török kör	<i>Turkish Period</i>
Kú	Kora újkör	<i>Early Modern Age</i>
Ú	Újkör	<i>Modern Age</i>
I	Ismeretlen kör	<i>Unknown Period</i>

1. Abaliget, temető

(Baranya megye) I

2006. március 28-án terepbejárást végeztünk a BMMI Culture 2000 pályázatának keretében.

2005. július 6-án légi felderítés során foltok mutatkoztak a területen. A terepbejárást során egy 50×50 m-es foltban nagyobb mennyiségű követ találtunk, de sem habarcsos, sem faragott darabok nem voltak, ezért eredetük kétséges.

Munkatárs: Kovaliczky Gergely.

BERTÓK GÁBOR

2. Abony, Turjányos-dűlő, 1. agyagbánya

(Pest megye) R

A területen 2004–2005-ben Marton Tibor és Hansel Balázs vezetésével folytak régészeti munkálatok. 2006 júliusának közepétől november végéig az előző évek ásatási területétől É-ra, a bányatelek határáig, Ny felé pedig a már régebben kitermelt bányagödör pereméig húzódó területen végeztünk megelőző kutatást.

A feltárt terület déli, a 2005. évi felülethez kapcsolódó részén folytatódottak a korábban már megismert, a késő rézkor korai fázisához kapcsolható protobolerázi telep elszórtan elhelyezkedő gödrei. Ezen a területén két nagyobb kiterjedésű, számos egymásba ázott objektumból álló gödörkomplexum és néhány tárolóverem mellett egy kutat is kibontottunk.

A mintegy 1 m átmérőjű, függőleges falú kútban a bányaművelés miatti folyamatos szivattyúzás következtében nem jelentkezett a talajvíz, ezért sikerült az aljáig kibontanunk, ahol kissé kiöblösödött. Jól megfigyelhető volt az egykori vízbeáramlás által kimosott talaj, valamint a kút aljának eliszapolódása. A kút mélysége a nyesett felszíntől számítva elérte az 5,5 m-t.

A kút környezetében K-i és É-i irányban 11 különleges formájú objektumot tártunk fel. A beásások mintegy 2 m hosszúak és 0,5 m szélesek voltak, aljuk felé erősen beszűkültek. A víznyerőhely és a különleges forma, valamint az agyagos altalaj vízmegtartó képessége alapján elképzelhető, hogy a gödröknek speciális funkciójuk lehetett. Ugyanilyen típusú objektumokat déli irányban már a 2005. évi feltárások során is észlelték.

A gépi humuszolás során a feltárt terület Ny-i széléhez közel, 100 m² kiterjedésű részen megtaláltuk az egykori humuszréteget. Ennek elbontása során észleltünk néhány gödröt, amely a humusz szintje alatt az altalajba mélyedt. A réteg és az objektumok közös metszetre bontása során jól megfigyelhettük, hogy a gödrök betöltése keresztülvágta a humuszréteget. Ez a megfigyelés, valamint az előkerült nagy mennyiségű leletanyag egyértelműen bizonyítja, hogy a késő rézkori telep kultúrrétegét sikerült feltárnunk.

A feltételezést erősítik a rétegből előkerült patiscstörmelékek, állatcsontdarabok, késő rézkori kerámiatöredékek és egy rézár darabja. A rétegből nagy

mennyiségű földmintát raktunk el, amely alkalmas lehet az archeobotanikai és pollen elemzésekre, ezen keresztül képet nyerhetünk a lelőhely egykori környezeti viszonyairól.

November hónap folyamán befejeztük a terület É-i részén észlelt, már az előző hónapokban is bontás alatt lévő kilenc különleges elhelyezkedésű, funkciójú és jelentőségű beásás feltárását.

Ezek egymáshoz közel, egy jól lehatárolható területen helyezkedtek el. A beásásokat minden irányból egy régészeti objektumoktól mentes sáv határolta, a gödrök mind méretükben, mind belső stratigráfiájukban eltértek a telep többi objektumától. A gödrök bontása során világossá vált, hogy az objektumok nem nagyméretű tárolóvermek, amelyeket másodlagosan használtak fel emberi temetkezésekre, hanem célirányosan kialakított áldozati gödrök, úgynevezett botroszok. Jól bizonyítja a gödrök funkcióját, hogy több esetben az objektumok alján szisztematikusan elhelyezett edényeket, állati vázrészeket, egész szarvasmarha-koponyákat találtunk, továbbá az emberi vázak jól követhető rétegzett elhelyezkedése és a csontvázak mellé szisztematikusan elhelyezett mellékletek.

A kilenc beásásban összesen 48 emberi csontvázat, illetve emberi vázrészt tártunk fel. Kiemelkedik az említett objektumok sorából a 263. sz. objektum, amelyben több, egymást követő rétegből 23 csontvázat bontottunk ki és dokumentáltunk. A legelső emberi maradványokból álló réteg felszedése után a gödör erőteljesen beszűkülő aljában, az objektum mértani közepén egy teljes szarvasmarha-koponyát találtunk, amely mellett és fölött szarvasmarha- és kiskérődző-vázrészeket, koponyatöredékeket és szarvakat helyeztek el.

A 2006. évi ásatási időszakban megközelítőleg 2,4 ha régészetileg érintett felületet humuszoltunk le. A megnyitott területen 95 régészeti objektumot azonosítottunk, ezek közül hétnek a feltárása 2007-re maradt. A feltárt objektumokból 51 emberi maradvány, több mint 12 láda állatcsont, 5 láda kerámia és 7 doboz külön elcsomagolt kiegészíthető edény, 1 láda patiscs, csonteszközök, pattintott és csiszolt kőeszközök, orsógombok kerültek elő, valamint 95 helyről vettünk földmintát.

A leletanyag nagy része feldolgozásra az MTA Régészeti Intézetébe került, a földmintákat tudományos vizsgálatra a Szegedi Tudományegyetem Földtani és Őslénytani tanszékére szállítottuk.

FÁBIÁN SZILVIA – SERLEGI GÁBOR

3. Alsónémedi határa

(Pest megye) I

2006. március 29. és április 10. között megelőző feltárást folytattunk a MOL Tiszaújváros–Százhalombatta terméktávvezeték bővítésével érintett területeken.

MOL 2. sz. lh., Kali-nagyföld-dűlő: A szarmata lelőhelyként ismert területen 251 m²-en, 5 m szélességben humuszoltuk le a vezeték által érintett területet (ÁRT

19). Ennek ÉK-i oldalán 1 objektumot találtunk, amelyben lelet nem volt, de betöltése alapján feltételezhető, hogy régészeti jelenségről van szó.

MOL 4. sz. lh.: Korábbi (2001, 2004) terepbejárások alapján őskorinak ismert lelőhelyen (ÁRT 33.) 192 m²-en, 5 m szélességben humuszoltuk le a nyomvonalat. A szelvény ÉK-i végében egy ÉNy-DK irányú árok volt, amelyben leletet nem találtunk, de betöltése alapján feltételezhető, hogy régészeti jelenségről van szó.

Munkatárs: Fodor Péter régésztechnikus.

ZSOLDOS Á. ATTILA

4. Alsóvadász határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

Várdomb: 2006. október 5-én helyszíni szemlét tartottunk a védendő bronzkori településen (Hrsz.: 371/1), mely Alsóvadász belterületének Ny-i határában a temető felett emelkedő Várdombon található. A régészeti lelőhelyet K-ról a Vadász-patak É-D irányú széles völgye, D-ről a patak Ny-i oldalága, a Völgy-árok határolja. A védendő lelőhely a két völgy által közrefogott középmagas domb DK-i irányban kiugró végében van. A Várdombot szinte szabályos kör alakú árok választja le a dombhát többi részéről. A most kb. 40 m átmérőjű, kissé domború plató profilja elmosódott, ezért az eredeti méretét csak ásatással lehetne tisztázni. Az árok a dombnyúlvány felőli oldalán maradt meg a legépebben, ahol mélysége kb. 4–5 m, miközben legnagyobb szélessége kb. 50 m. A domb Ny-i és K-i felén az árok már csak terasz formájában követhető. A szemle alkalmával a halom tetején és az árokban sűrű gaz volt. A sűrű növényzet ellenére a Várdomb tetején több rablógödrtől figyelhetünk meg, amelyekben régészeti rétegeket és bronzkori leleteket is láttunk. A halom déli oldalán az árok felől mély bevágást találtunk, amely valószínűleg a korábbi jelentésekben említett lőtérrel azonosítható. Minden bizonnyal itt volt az a mára már nem látható szelvény, ahol a leletmentés folyt. Az árkon kívül, a domb DK-i végén megtelepülésre kiválóan alkalmas lapos plató emelkedik. A szemle alkalmával ezt a platót is sűrű gaz borította, ezért a lelőhely ilyen irányú kiterjedése egyelőre bizonytalan.

Ver-oldal: A Várdombot körülölelő árkon kívül, Ny felé, a Ver-oldali táblában kb. 50–60 m-en keresztül intenzíven jelentkező lelőhelyet lokalizáltunk a szántásban (Hrsz.: 094, 370/1, 371). Ez a lelőhely a tellhez kapcsolódó horizontális település lehetett. A településnek a domb teteje felé eső ÉNy-i fele a területen található körülkerített almáskert miatt jelenleg nem járható be. Azt azonban a felszínen szóródó leletek alapján megállapíthatjuk, hogy a lelőhely a kerítés mentén É felé nagyjából a ravatalozó épületéig jól követhető, illetve a másik oldalon, nagyjából a temetőkerítés É-i sarkáig a temető Ny-i felén is gyűjthetők bronzkori leletek. Az almáskert és a temető kerítése között ma füves gyep van, amelyen egy É-D irányú földút halad. A domb

legmagasabb pontján mobiltelefon átjátszóállomás és tornya áll.

Munkatársak: Jankovich-Bésán Dénes, Nagy Levente.

TANKÓ KÁROLY

5. Alsózsolca, Simárd-dűlő

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2006. május 10-én helyszíni szemlét végeztem a területen, ahol bányászati tevékenységet terveznek. A Sajó egykori medrei által szabdalta, kisebb kiemelkedésekkel tagolt területen, 20 cm magas búzában, fedett területen egy É-D irányú, keskeny dombon, 30×50 m-es kiterjedésű területen bronzkori kerámiatöredékek és obszidiántöredék került elő a felszínen, kis felszíni leletsűrűséget mutatva. A lelőhelyet magába foglaló dombon egy kút és egy lezárt döngkút(?) található. A régészeti leletek e két objektum között helyezkedtek el leginkább.

A leletek a miskolci Herman Ottó Múzeumba kerültek.

PUSZTAI TAMÁS

6. Arnót, Zbuska-puszta

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) R

A Kis-Sajó kanyarulatában levő magas domb partfalában foltok mutatkoztak. 2006-ban a meredek részen hitelesítő feltárást végeztünk, kutatóárkunkban cserepeket találtunk, melyek korban megegyeznek a platón gyűjtöttökkel. A plató szántott, orsógombokat, trapéz alakú kőbaltát, merítőedény oldal- és fültöredékeit, osztott tál válaszfalának nagy gombbal ellátott részét valamint őrlőkötöredékeket gyűjtöttünk itt. A fennsík É-i részén átlag 2 m széles árok figyelhető meg. A leletanyag és a felszíni jelenségek alapján megállapíthatjuk, hogy a rézkor badeni kultúrájának megerősített telepe és valószínűleg temetője található a területen.

B. HELLEBRANDT MAGDOLNA

7. Ádánd határa

(Somogy megye) Ő, Kő

2006 tavaszán lakossági bejelentés nyomán terepbejárást végeztünk több, helyi lakos által felfedezett lelőhelyen.

Fehér-hegy: A lelőhely a Kiskoppány-pataktól K-re 40–50 m-re, a már ismert Ádánd 4. sz. lelőhelytől É-ra 150 m-re helyezkedik el. A területen helyi lakos emberi csontokat és kerámiatöredékeket talált, amit a múzeumban bejelentett. 2006. április 18-án a szóban forgó területen egy középkori kemencét és a kemencétől pár méterre D-re egy ismeretlen korú (középkor?) melléklet nélküli temetkezést találtunk.

Szigeti-rét 1: A Sió csatornától D-re, a Siójut 6. sz. lelőhelytől, Kelő-dűlőtől D-re kb. 550 m-re, a Szi-

geti-réten korábban őskori pattintékok kerültek elő. (A pattintékokat helyi lakos gyűjtötte össze és átadta a múzeumnak. A bejárás során a lelőhely fedettsége miatt leletet nem találtunk.)

Szigeti-rét 2. (Ádánd 6. sz. lelőhely): A lelőhely a Siócsatornától D-re, a Siójut 6. sz. lelőhelytől DK-re kb. 430 m-re egy mocsaras területből kiemelkedő úgynevezett 1. sz. domb tetején, a vadászles környékén található. Itt őskori kerámiatöredékek kerültek elő.

Munkatársak: Bajzik Annamária, Nemes Zoltán.

KÖLTŐ LÁSZLÓ

8. Árpás-Kisárpás (Mórichida-Dombföldek)

(Győr-Moson-Sopron megye) Ró

A részletes tanulmányt lásd a kötet 67. oldalán!

BÍRÓ SZILVIA

9. Babót határa

(Győr-Moson-Sopron megye) R, B?, Ró, N, Á, Kk, Ú
2006. áprilisban helyszíni szemlélt tartottam Babóton, a fejlesztésre kijelölt területeken.

Csorbák: A község határának Veszékényel határos részén, a vasút és a 85. sz. főút között gazdasági területet szeretnének kialakítani. A fejlesztési terület Ny-i, enyhén kidomborodó részén szórványosan őskori, nép-vándorlás kori és Árpád-kori cseréptöredékek hevertek a felszínen. Az őskori leletek kivétel nélkül apró és erősen kopott oldaltöredékek. A kerámia mellett kisebb-nagyobb paticsdarabokat és egy őrlőkőtöredéket találtam a szántásban. A lelőhely félhold alakban korábban felhagyott bányagödörket vesz körbe. Feltételezhető, hogy a kavicskitermeléskor a lelőhely egy része is elpusztult. A leletek legintenzívebben az egykori kavicsbányától DK-re kerültek elő.

Ordód: Bejártam a település belterületének ÉK-i részén található, a 19. sz. vége óta (elsősorban kelta leleteiről) ismert, több korszakot magába foglaló lelőhelyet. A területen az elmúlt több mint egy évszázadban késő rézkori, Hallstatt, kelta, római és középkori leletek kerültek elő, többnyire pontos megfigyelések nélkül. A 19. sz. végén három esetben kisebb ásatást is végeztek. A nagy kiterjedésű lelőhely a település ordódi településrészén, közvetlenül a belterület ÉK-irészen, laza beépítésű területen található. Ezen a területen, melyet Dombföldi-dűlőnek neveznek, a mai Dózsa Gy. u. két oldalán húzódik két párhuzamos lapos kiemelkedés, melyet az utca vonalában található hosszanti mélyedés (egykori folyómeder?) választ el egymástól. A lelőhelyet K felől egy É-i irányban haladó árok szegélyezi. A II. világháború után a Dózsa Gy. utcában folyt építkezések a régészeti értékek nagyfokú pusztulását eredményezhették. Jelenleg a Dózsa Gy. u. telkeinek legnagyobb része be van építve, mindössze az utca É-i részén van még néhány foghíjas telek. Az egyik ilyen parcellát (az utca Ny-i oldalán) bejártam, és rövid idő alatt nagyszámú

edénytöredéket gyűjtöttem össze. A leletek többsége Árpád-kori (11–12. századra keltezhető bogrács- és fazéktöredékek), emellett római kori leletanyag is került elő. A kiemelten gazdag lelőhely veszélyeztetett.

Szilsárkányi út mellett: A Szilsárkány felé vezető út É-i oldalán, a volt tsz-telep környékén gazdasági területet szeretnének kialakítani. A parcella középső részén közel az úthoz, mintegy 100–150 m átmérőjű foltban szórványosan Árpád-kori és késő középkori (valamint újkori) edénytöredékeket gyűjtöttem. Megvizsgáltam a fejlesztési területtel É-ről szomszédos parcellát is, itt azonban régészeti lelet nem került elő.

Temető-dűlő: A Babótról Veszékénybe vezető műúttól D-re, a két község határán tervezett gazdasági terület középső részén nem túl intenzív Árpád-kori telepnyomot észleltem. A kisebb foltban előkerült leletek többsége apró és erősen kopott oldaltöredék. A babóti határnak ez a része nagyon mélyen fekvő, ezért vizenyős, gyakran belvízzel veszélyeztetett, amit a terepbejárás idején is tapasztaltam. A fekete, agyagos talaj meglehetősen vékony errefelé, a termőréteg alatti kavicsréteget könnyen felkapja az eke, ezért a felszín erősen kavicsos.

Üdülőterület: A település déli szélén, a korábbi években, évtizedekben kitermelt kavicsbányák (horgásztavak) környéki üdülőterületet szeretnék kibővíteni. Az ide vezető kavicsozott út Ny-i oldalán őskori cseréptöredékek hevertek a felszínen. Az előkerült edénytöredékek többsége apró és erősen kopott; a néhány jellegzetesebb peremtöredék alapján a lelőhely a késő rézkorba vagy a kora bronzkorba sorolható. A vizsgált területen É–D-i irányban egy ősi folyómeder (talán a Kis-Rába egyik ágának) maradványai figyelhetők meg. A lelőhely a meder-maradvány DK-i partján, a meder és a kavicsozott út közötti sávban került elő. Az üdülőterületre vezető út másik oldalán kiosztott hétvégi telkek sorakoznak, ezek egyikén az alapozási árokból kidobott földben több őskori kerámiatöredéket találtam. Miután a hely mindössze 20–30 m távolságra fekszik az út túloldalán azonosított lelőhelytől, így nyilvánvaló, hogy a lelőhely erre a részre is kiterjed. A lelőhelyen az építkezések és közművesítések során régészeti értékek sérülhettek, és a tervezett földmunkák következtében további veszélynek van kitéve.

TAKÁCS KÁROLY

10. Bakonya, sportpályától ÉNy-ra

(Baranya megye) I

2006. december 15-én terepbejárást végeztünk a BMMI Culture 2000 pályázatának keretében. A légi felvételeken foltok formájában jelentkező lelőhelyen csak egy kisebb, kb. 20×100 m-es darab volt felszántva. A szántásban kis mennyiségű, meghatározhatatlan korú kerámiát gyűjtöttünk.

Munkatársak: Csordás Bálint, Gáti Csilla, Szabó Tibor, Vajda Olga.

BERTÓK GÁBOR

11. Baks, Köztársaság utca

(Csongrád megye) Á

A szakirodalomban régóta ismert lelőhely a község belterületén, a Köztársaság u. 326/2 hrsz. ingatlanon (iskola) található. A község önkormányzata az általános iskola mögötti telket a Katolikus Egyháznak adományozta templom építése céljából. A telken korábban az 1886-ban épült régi iskolaépület állt, amelyet néhány éve elbontottak. A régi iskola építésekor előkerült, 10–11. századra keltezhető leletekről Reizner János adott hírt. Az általános iskola új épületegyüttesének építése során 1960-ban Trogmayer Ottó egy melléklet nélküli csontvázas sír helyét azonosította. Ugyanakkor az általánosiskolától Ny-ra két telekkel előkerült melléklet nélküli sírről is tudomást szerzett.

2006. május 29. és június 9. között végeztük el a földmunkával érintett 265 m²-nyi terület megelőző feltárását. Az ásás során megtaláltuk az egykori iskolaépület alapozási árkait, a különböző bővítések, átépítések nyomait, illetve hat 10–11. századra keltezhető, ÉNy-DK-i tájolású, szegényes, részben a korábbi építkezésekkel bolygatott sírt. A hitelesítés során megállapítottuk, hogy a sírok nem egy templom körüli temetőhöz, hanem egy soros temetőhöz tartoztak.

BENDE LÍVIA – LŐRINCZY GÁBOR

12. Baks, Temetőpart

(Csongrád megye) B

2006. szeptember 13-án az ELTE Régészettudományi Intézetének hallgatóival egy dél-alföldi kirándulás során felkerestük a környék egyik kiemelkedő jelentőségű késő bronzkori lelőhelyét.

A lelőhely egy, a környezetéből 2–3 m-re kiemelkedő magaslat, amely a Tisza egykori ártere és egy ér vagy lefűződött mellékág – az ún. Kis-Tisza – közti magasparton húzódik É-D-i irányban. A háromszögletű magaslat hosszúsága kb. 800 m, legnagyobb szélessége pedig kb. 750 m. Mind K-i, mind Ny-i szélét meredek part kíséri. A rendkívül intenzív lelőhely felszínén gyűjthető kerámia túlnyomó része a Gáva-kultúra időszakába keltezhető.¹ A lelőhely felszínét korábban napraforgó borította, amelyet ekkorra már learattak és csak a száraz maradványai fedték a talajt. A területet K-Ny-i irányban jártuk keresztül, érintve a közepén fekvő, az ötvenes években még használatos kis temető maradványait.

A temetőtől nyugatra kb. 100–150 m-re két bronz sarlópengére és egy szárnyas balta töredékére bukkanunk egymás közelében. Mivel a leleteket egy szétszántott depó töredékének véltük, értesítettük Lőrinczy Gábor régészt (Szeged, MFM).

Szeptember 14-én fémkereső műszerrel átvizsgáltuk az előző napon előkerült bronztárgyak környezetét. Mun-

kánk során további bronzeszközök és töredékeik kerültek elő. A depóhoz tartozó tárgyak egy kb. 30×50 m-es területen szóródtak szét. Legnagyobb mélységük nem haladta meg egyetlen esetben sem a 40 cm-t. A gyűjtött tárgyak nagyobb részét sarlók nyelének és pengéinek a töredékei alkották. Előkerült még két szárnyas balta, egy tokos balta valamint egy öntőlepeny. Az együttesbe tartozó tárgyak kivétel nélkül a HB1 periódusba keltezhetőek.

A területen a fenti tárgyakon kívül nagyon sok apró bronztöredéket is gyűjtöttünk. A tűk, öntőrögök, tokos balták töredékei valószínűleg nem a depó együtteséhez tartoztak. Munkánk során minden egyes bronztárgy előkerülési helyének koordinátáit GPS segítségével rögzítettük.

Október 5-én és 6-án ismét felkerestük a lelőhelyet és újra átvizsgáltuk a leletegyüttes előkerülési helyének környékét. Annak ellenére, hogy a területet módszeresen több irányból újra és újra átjártuk fémkereső műszereinkkel, néhány kisebb tárgyon, jelentéktelen bronztöredéken kívül ekkor már jelentősebb, nagyobb bronztárgyat nem találtunk.

A depóhoz hasonlóan a szórványként előkerült tárgyak is a HB1 periódusra keltezhetőek.

Munkatársak: Lőrinczy Gábor, Bacskai István, Dankó Szabolcs, Füzesi András, Kalli András, Váczi Gábor.
SZABÓ GÁBOR

13. Balatonalmádi, Vörösmarty utca 17.

(Veszprém megye) Ró

2006. október 6–31. között régészeti szakfelügyeletet végeztünk a 880/1 hrsz. telken családi ház építéséhez kapcsolódóan. A humuszolás során két szórvány római kerámiát találtunk a felső, kevert rétegben, de objektumfolt nem mutatkozott. A pincerész humuszolása alkalmával egy faszénszemcsés, barna foltot vettünk észre. Az objektum egy vörös, égett paticsszemcsés betöltésű, ovális gödör, 60×80 cm alapterületű, 20 cm mély; leletanyag nem került elő. Sem a pincerész mélyítése során, sem a melléképület sávalapjaiban nem mutatkozott régészeti jelenség.

PALÁGYI SYLVIA – CSIRKE ORSOLYA

14. Balatonfüred, Balaton utca

(Veszprém megye) B, Ró, Kk

2006. május 23–24-én elvégeztük a 3837/2 hrsz. ingatlan területén kialakítandó telkek ellátására tervezett villany gerincvezeték nyomvonalának előzetes régészeti feltárását. Az árokban régészeti objektumok nem mutatkoztak, elszórtan apró őskori, római kori, késő középkori leletanyag jelentkezett. Az egész területen hasonló számban és nagyságban kerámia- és kovaanyag, ill. római kori téglatöredék volt gyűjthető.

Augusztus 8–20. között megelőző feltárást végeztünk a 3837/3–20 hrsz. ingatlanok víz- és szennyvízvezetékének nyomvonalán. Az árok mélysége 1,2–1,3 m között mozgott, szélessége 35–40 cm volt. A 3837/8 hrsz. telek ÉK-i sarkában a vízakna K-i tanúfalában és részben a gödör

1 SZABÓ G.: A Csorva-csoport és a Gáva-kultúra kutatásának problémái néhány Csongrád megyei leletegyüttes alapján. MFMÉ-StudArch 2. 1996, 9–110.

aljában is hamus, vörös égett, faszenes betöltésű régészeti objektum jelentkezett. Bontása során késő bronzkori durva, rosszul kiégetett, sötétszürke-barna kerámiatöredékek kerültek elő, viszonylag nagy számban. Némelyiken ujjbenyomkodásos lécdíszítés volt látható. A leletanyaghoz tartozik egy agyagamulett is. Az őskori gödör mérete kb. 180×160–170 cm. Ezenkívül – a felső, kevert humuszrétegben talált szórvány római kerámiatöredék kivételével – más régészeti objektumot, leletet nem találtunk.

PALÁGYI SYLVIA – CSIRKE ORSOLYA

15. Balatonkenese, Táncsics Mihály utca 16.

(Veszprém megye) B, Kö

A község belterületén, a református és a római katolikus templom közé eső területen található telken (Hrsz.: 777/4) 2006. árpilis 21–27. között megelőző régészeti feltárást végeztünk. A lebontott épületből mindössze egy kisméretű, boltozatos pince maradt meg a telek ÉNy-i részén, lépcsőlejárattal. Az új épület alapozási árkaiknak metszeteiben, a sárga színű, homokos-agyagos altalajba mélyítve három helyen látszott beásás nyoma. Mindhárom objektum nagyjából szabályos kör alapterületű volt, betöltésük sötétbarna kevert föld, aljuk a felszíntől mérve 2 m mélységben jelentkezett.

Az egyikben részben égett salakréteg, faszénmaradványok voltak, kemence lehetett, bár többi részén nem látszott égésnyomok; leletanyagot nem tartalmazott. A másodikban 19–20. századi leletanyag volt. A harmadik kevés, apró és eléggé jellegtelen, mázatlan középkori házikerámiát (közte egy-két fogaskerék mintás töredéket) és egy-két darab bronzkori kerámiatöredéket tartalmazott.

A megkutatott terület egykor feltehetően a középkori Kenese falu központi részéhez tartozott.

RAINER PÁL

16. Balatonlelle-Rádpusztá, Temetőalja-dűlő

(Somogy megye) U, R, B, Ró, N, Á

2006-ban, a 67/4 sz. lelőhely déli részén, 283 objektum feltáráásával befejeztük a nagy kiterjedésű lelőhely megelőző régészeti kutatását. Ebben az évben megtaláltuk az 1986. évi leletmentés néhány korábban kiásott objektumát is.

A terület É-i részén egy nagyméretű, számos gödör-részre tagolódo objektum foglalt helyet. Főleg a felső rétegében nagyon sok lelet látott napvilágot, a teljes feltárást azonban bebizonyosodott, hogy koronként nem lehet elkülöníteni az objektumrészeket. Az objektumkomplexum kiemelkedő leletei azok a félkész kagylókarperecek, melyek a rézkorra keltezhetőek.

A mintegy 70 őskori objektum számos régészeti kultúra között oszlik meg. Korábban csak néhány kerámiatöredék jelezte a *dunántúli vonaldíszes kerámia* előfordulását a lelőhelyen, ebben az évben azonban több objektumot, gödröket és árkot találtunk. A *rézkorból* gazdag leletanyagot szolgáltatott a badeni kultúra gödrei, s a bolerázi csoport leletanyaga is jelentkezett.

A *korai bronzkor elejéről* a Somogyvár-Vinkovci kultúrát tárolóvermek mellett több, részben összefüggő árok is képviseli. Az időszak végén a kisapostagi kultúra és a késő kisapostag–korai mészbetétes fázis leletanyaga különféle gödrökből került elő. A 2006-os terület É-i részén elsősorban jelentkeztek még a halomsíros kultúra települési jelenségei, a déli szakaszon azonban már a késő bronzkor leletei nem találhatók meg.

Számos változatos telepjelenséget sikerült feltárni a *római korból*. A Kr. u. 2–3. századra keltezhető telep négy gödörházát találtuk meg. Ezek kivitelezése egységes, a félig földbe mélyített épületek két oszlophellyel rendelkeztek, padlójuk nem volt, csak az aljuk volt lejárt. Az építményekből nagyszámú kerámiatöredék mellett érmék és fémtárgyak is előkerültek. Ebben az évben három kutat találtunk, ezek bontását csak részben tudtuk elvégezni. Kisebbségi gödrök és számos cölöplyuk mellett több, nagyjából K–Ny irányú árkot is találtunk, ezek minden bizonnyal csapadék elvezetésére szolgálhattak. A települési objektumokból előkerült tárgyakat nagyszámú szórványlelet egészíti ki, melyet fémkereső segítségével gyűjtöttünk.

A *hun időszakból* egyetlen települési objektumot találtunk, ez azonban szenzációs lelettel szolgált. Egy gödör alján hun áldozati rézüst feküdt. A csaknem teljesen ép üst az első magyarországi darab, mely ásatásból származik. A gazdag díszítésű tárgy magán viselte az utolsó áldozati szertartás nyomait, kívül-belül koromréteg fedte. Az edény elrejtése előtt bőrbe vagy vászonba tekerték, ennek lenyomata (és töredékei) is megmaradt. A szórvány fémanyagban is előfordult néhány 5. századra keltezhető tárgy (szokatlan formájú cikádafibulák), ezek és az üst viszonyát csak a későbbi kutatások dönthetik el.

Szórványosan ezen a területen is felbukkantak az *Árpád-kori* telep külső részéhez tartozó objektumok (kemencék).

Munkatársak: Ambrus Edit, Balla Krisztián, Cserép Tamás, Gál Zoltán, Nyári Zsolt.

HONTI SZILVIA – NÉMETH PÉTER GERGELY

17. Balatonszemes, Bagolyvár utca 12.

(Somogy megye) Kö

2006. február 22-én helyszíni szemlét végeztünk az ingatlanon, ahol a tulajdonosok egy régebbi épület lebontása után annak helyén úszómedencét kívántak építeni. A telek régészeti védelem alatt áll, mivel területének egy részén a középkori vár állott, illetve a védmű sáncai a mai napig megtalálhatók. A helyszínen megállapítottuk, hogy a lebontandó épület tömegében kívül esik az egykori sáncárkon, K-i toldása pedig már az építéskor betemetett egykori sáncárokra épült. Ennek megfelelően az épület elbontása, és az azt követő tereprendezés során a korábbi középkori várépítményben (sáncban) a korábbi építkezések során bekövetkezett valószínű károkozásokon felül további bolygatás nem történik.

Munkatársak: M. Aradi Csilla, Magyar Kálmán.

KÖLTŐ LÁSZLÓ

18. Balatonszentgyörgy határa

(Somogy megye) U?, R?, B, LT, Ró, N?, A, Á

2005 decemberében és 2006 márciusában több napon terepbejárást végeztünk a tervezett 76. sz. út nyomvonalán. A 2005. évi terepbejárást célja a terep felderítése, a nyomvonal közvetlen környezetének bejárása volt. 2006-ban az eddig ismert balatonszentgyörgyi lelőhelyeket is figyelembe véve a lelőhelyek teljes kiterjedésének, összetartozásának, illetve elkülönülésének megállapítását is elvégeztük.

Kenderföld (76/1 lh.): A sziget a 76. sz. út közötti felüljárótól DK-re található, a Balatoni utcától Ny-ra. A 2006. évi nyomvonal már érinti a lelőhelyet. A régóta ismert lelőhely a mostani magas talajvíz helyett jelenleg tulajdonképpen sziget, melynek két csúcsa – egy K-i és egy Ny-i – van, köztük a terepbejáráskor mély, vizenyős sáv volt, melyben szintén találtunk – víz által lekoptatott – cserepeket. A két szigetrész leletanyaga lényegében megegyezik, és leletanyag mindenhol került elő, ezért a lelőhely kettéválasztása nem indokolt, de a gyűjtést a két szigetrészen külön végeztük.

A római villa a K-i, nagyobb, de laposabb kiemelkedés É-i szélén van, a nagyszámú tetőfedő téglatöredék jól kirajzolta körvonalát. É-i széle a jelenleg nem művelt, vizenyős rétbe nyúlt. Római kerámiát a K-i oldalon nem találtunk. A villa területén és attól D-re a kiemelkedésen, kevés őskori cserép került elő, többségük víztől koptatott. A 3 nagyobb kelta (LTD?) töredék biztosan egy telepet jelez. A többi kopott őskori töredék között néhány késő bronzkori jellegű, 1 kisapostag-mészbetétes vonalköteges oldal és egy pontkörös? töredék középső bronzkori, néhány neolitik-réz kori jellegű töredék is volt, egy fültöredék talán Balaton-Lasinja. Két, esetleg kézi korongolt töredék kelta vagy római, esetleg népvándorlás kori. A Ny-i szigeten az előzőnél jóval több, bár a szántástól erősen lekoptatott leletanyag került elő. A sziget ÉNy-i sarkában elég sok téglatöredék hevert a felszínen, talán a római villának itt egy kisebb gazdasági épülete volt. Ez is folytatódik a mocsárban. Őskor mindenhol került elő, középkor csak a magasabb részről.

A sok Észak-dunántúli mészbetétes kultúrához tartozó cserép olyan jellegű, hogy nem zárható ki egy temetőhöz tartozásuk. Sima és széles tekercselt mészbetétágyas urna-nyakak mellett pontkörös és vonalköteges hálómintás töredékek a kultúra klasszikus, esetleg korai időszakára utalnak. Valószínűleg a badeni kultúrához tartoznak a fröcskölt-durvított felszínű hombártöredékek, valamint egy pontsordízes oldaltöredék. DVK: Egy vonalszakaszokkal díszített oldal (talán korai) és több pelyvás soványítású töredékek biztosan a kultúrába sorolhatók. Kevés rézkori jellegű töredék is van. Kevés késő bronzkori (UK?) jellegű töredék között egyiken sima borda van, talán korai UK. Ezeken kívül sok, be nem sorolható őskori darabot gyűjtöttünk. Kevés római és néhány kelta töredéket is találtunk. Négy apró töredék csillámos anyaga és sötét színe alapján talán korai Árpád-kori.

Kocsmaházi-dűlő (76/2 lh.): A Vörsre vezető bekötőúttal szemben induló dűlőúttól É-ra, a Balatoni utcától Ny-ra található a Kocsmaházi-dűlő. Ezen a Ny-ról és É-ről mocsárral övezett, tagolt kiemelkedésen nagy kiterjedésű régészeti lelőhely található. Valójában a dűlőúttól D-re, a Középső-tábla É-i részén is folytatódik, a jelenkori dűlőnevek és terepviszonyok miatt külön számot kapott. Az egész felületről kerültek elő cserepek a mocsártól a Balatoni utcabeli házakig, ezek kertjébe bemenni nem tudtunk, így a lelőhely K-i széle nem ismert. A leletek egy szórt Árpád-kori és egy vegyes őskori telep képét mutatják.

A leletanyag számos klasszikus Árpád-kori (körömbenyomásos hombároldal, háromszögű perem, fedőgomb darab, 1 fenékbélyeges alj, csigavonalas kerámia). Kavicsos, szemcsés soványítás (12–13. sz.). A kevés őskori között 1 db talán durvított felületű badeni, néhány darab neolitik-réz kori, egy-kettő simított oldal talán késő bronzkori (vagy badeni), egy bordás darab talán mészbetétes, a borda a mészbetét széle lehet.

Kastély-dűlő 1 (Csöves-tábla): A battyánpusztai úttól K-re, a vörsi bekötőúttal szemben húzódó K-Ny-i irányú dűlőúttól D-re, a Pörös-árok K-i partján található egy kis domb. Ezen, elsősorban az árokpartra hajló lejtőn Eöry Béla talált először régészeti leleteket. Szerinte itt őskori (bronzkori) cserepek és egy római sír is előkerült. A 2006. évi terepbejárással akartuk eldönteni, hogy a lelőhely összefügg-e a 76/3-as lelőhellyel. A kis kiterjedésű dombot a következő, nagyobb kiterjedésű kiemelkedéstől egy mélyebb rész és leletmentes terület választja el, így különállása bebizonyosodott. A lelőhelyen kerámiát és egy kis területéről római téglákat gyűjtöttünk, elsősorban a dombtetőn és a domb Ny-i, patakra hajló lejtőjén.

A leletanyag viszonylag sok, de nagyon kopott. Talán egy ujjbenyomásos-bordás oldaltöredék késő bronzkori, egy bevagdalt bordás fazékperem talán Somogyvár-Vinkovci, a leletanyag egy része neolitik-réz kori jellegű. Erősen visszahajló, profilált peremek, világosra kiégetett cserepek 14–15. századiak. Néhány római kerámia, köztük egy terra sigillata, seprűdíszes fazék, festett? kerámia, római téglák. Egyéb leletanyag: egy salakdarab, néhány faragott kő, egy fenékö közép-kori vagy római lehet, utóbbi tartozhat az újkorba is.

Kastély-dűlő 2 (Középső-dűlő) (76/3 lh.): A vörsi bekötőúttal szemben húzódó K-Ny-i irányú dűlőút és a téglagyári út között lévő É-D-i irányú dűlőút Ny-i majd K-i oldalán vezet a 76. sz. út tervezett nyomvonalára. Megállapítottuk, hogy a lelőhely elválik a Kastély-dűlő 1 – Csöves-tábla lelőhelytől, de összefügg az É-ra található Kocsmaházi-dűlő 4 lelőhellyel. A 2005. és a 2006. évi bejárás szerint az É-D-i dűlőút mindkét oldalán húzódó lelőhely lényegében folyamatos, több kisebb (40–50 m-es), bizonytalanul megállapítható leletmentes rész van a foltokban jelentkező lelőhelyrészek között. Egyelőre a tábla É-i részén levő Kastély-dűlő 2 és a déli oldalon Faluvégi-dűlő 2 lelőhelyet két lelőhelyként kezeljük. Kevés, kopott, meghatározhatatlan (6–8

db), 1 talán rézkori töredék és egy talán badeniként meghatározható durvított töredék mellett egy darab feltételeesen a DVK-ba sorolható. A kovapattintékok, egy szép háromszög alakú pattintott nyílhegy szintén a neolitikus-rézkor időszakára utal.

Faluvégi-dűlő 2 (76/4 lh.): A téglagyárhoz vezető K-Ny irányú út É-i oldalán levő nagy, mezőgazdasági művelésű tábla D-i része a Faluvégi-dűlő. Ennek ÉK-i szélén azonosított korábban Eöry Béla egy lelőhelyet. Ettől nyilvánvalóan elválik a már korábban is említett É-déli irányú árok K-i partján húzódó hosszú lelőhely, melynek D-i, a téglagyári úttól É-ra levő része kapta a Faluvégi-dűlő 2 elnevezést. Leletanyagot elsősorban több száz méter hosszon találtunk, a déli, téglagyári úthoz közeli részen sűrűsödik, intenzívebb lelőhelyet jelez. A leletanyag részben egyezik a 76/3 lelőhelyen találttal, így nem dönthető el, hogy egy vagy két lelőhelyről van-e szó. Ugyanígy egy szórványosan fedett rész összekapcsolja a 76/5 lelőhellyel is, de az előkerült leletanyag nem, vagy csak részben fedik egymást. A leletanyag közepes mennyiségű, de apró, kopott, kb. 1/3-a őskor (egy mélyen vésett DVK oldal, egy durvított, seprűs Somogyvár-Vinkovci cserép, egy nyéllukas kőbaltatöredék neolitikus-rézkori), 1/3-a Árpád-kor (13–14. sz.), 1/4-e újkori. Két koronogolt töredék inkább római, vagy népvándorlás kori, 1 díszített szárú bronz varró tű is idesorolható (nem bronzkori jellegű).

Szentgyeházi-dűlő (76/5 lh.): A téglagyári úttól D-re, az árok (patak) partján és az azt kísérő domb platóján, a domb lejtőin terül el. A patakhoz közelebb található az őskori lelőhely, a domb platóján és a Ny-i lejtőn a középkori, a két lelőhely hosszú szakaszon fedik egymást. Az őskori lelőhely egyenletesebb intenzitású, bár középső, legintenzívebb része a középkori lelőhely intenzív részével részben fedik egymást. A platón illetve a Ny-i lejtőn nagyszámú, valószínűleg alapozásból származó kőmaradvány épületre utal. Annnyira szétszóródtak a kövek, hogy az épület pontos helyét megállapítani nem lehet. Embercsontok és templomra utaló vakolatdarabok hiánya alapján a helynév ellenére nem tartjuk templom-maradványnak, inkább késő középkori világi épület lehetett ezen a helyen. A két őskori illetve és középkori lelőhelyet a 76. sz. út szempontjából egy lelőhelyként kezeljük. A lelőhely külső körzetében É-D-i és K-i irányban is szórványos a leletanyag és nincs hiátus a 76/4 és 76/5 lelőhely között. A nagy mennyiségű leletanyag túlnyomó része (90%-a) késő középkori, egy része talán kora újkori (profilált fazékperemek, fedők stb.) (14–15. sz., talán 16. sz. is). Kevés Árpád-kori leletanyag is van (mintegy 5–10%). A leletanyagnak talán 1/4-e őskori, ennek túlnyomó része kisapostag/mészbetétes (széles sávós díszű peremdarab, bekarcolt háló- és vonalköteges oldalak), egy durvított, szemcsés anyagú töredék korai bronzkori (Somogyvár-Vinkovci vagy kisapostagi), 4–5 darab neolitikus-rézkori, idesorolható 2 szürke kovapattinték. A 2005-ös és a 2006-os anyagban is volt 1-1 szürke, biztosan

római kerámiatöredék, valamint egy-két bizonytalanul idesorolható darab.

Szentgyeházi-domb (Almás-úti-dűlő 1): Az ismert középkori templom helye az Almás-úti-dűlő K-i, DK-i részén, a Bari-erdő mellett meredeken kiemelkedő domb legmagasabb részén található. Az erősen szétszántott templomra vakolat- és téglatörmelék, a templom körüli temetőre embercsontok, koporsóvasak utalnak. A 2006-os bejárás célja az volt, hogy a domb körül a középkori temető illetve falu határát azonosítsuk. Megállapítottuk, hogy a tervezett 76. sz. és M7-es autópálya áthelyezett csomópontja jelentős mértékben érinti a falu területét, és biztos, hogy a templom körüli temető egy részét is. A középkori falu a templom körül minden irányban megtalálható, É-ra, K-re és D-re egy keskenyebb, 100–150 m-es sávban, Ny felé szélesen elnyúlva, a templomtól mintegy 400 m-re található a széle. Itt a domb oldalában egy szélesebb terasz-szerű plató található, a legsűrűbben ezen található a cserepek. Igen nagy számban került elő középkori-késő középkori (14–15. sz., talán 16. sz. is) leletanyag (közte fedők, kályhaszemek). Jellegetesen Árpád-kori anyag alig van benne. Egy kopott töredéke talán őskori.

Szent-kút (76/6 lh.): A Szentgyeházi-dűlőt D-ről egy K-Ny-i, majd D-re forduló dűlőút zárja le. A dűlőút fordulójánál a régebbi térképek még egy forrást (vagy kutat?) tüntettek fel, ennek a neve a Szent-kút. Itt Eöry Béla adatai alapján lelőhelyet jelöltünk be, ennek helyét a 2006-os terepbejárás módosította. A korábban is említett árok (patak) itt kissé keletebbre halad, a lelőhely ennek partján található. A korábbihoz képest nyugatabbra került elő a leletanyag zöme, a Szent-kút közvetlen környékén csak igen szórványos volt a leletelőfordulás. Nem zárható ki, hogy összefügg a 76/5 lelőhellyel, mivel a leletmentes szakasz nem érte el a 100 m-t. A leletanyag nagyon apró, kopott, nehezen azonosítható, közepes mennyiségű kerámia. A hajdani kút környékén egy-két Árpád-kori (kora Árpád-kori?) és talán avar? töredék, nyugatabbra nagyobb számú kora Árpád-kori (12. sz.) és talán késő avar kerámia került elő (körbefutó vonalköteges díszű oldalak, vastagított peremek, szemcsés anyagú fazéktöredékek), valamint egy salakdarab. Meghatározhatatlan apró, őskori töredékeket, valamint egy nyéllukas kőbaltatöredéket is gyűjtöttünk.

Munkatársak: Nyári Zsolt, Ferencz Bálint, Cserép Tamás, Németh Péter, Ambrus Edit.

HONTI SZILVIA

19. Balmazújváros, Darucsorda-kút

(Hajdú-Bihar megye) U, Sza, Á

A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága 2006-ban megelőző feltárást végzett a Hortobágyi Nemzeti Park területén 2007-re tervezett földkábél-fektetési munkákkal érintett lelőhelyeken.

Darucsorda-kút I.: 2006 november–decemberben megelőző régészeti feltárást végeztünk a 0,10056 ha

alapterületű lelőhelyen, melynek során 8 objektumot tártunk fel. Leletanyaga alapján neolit korúnak bizonyult 3 sekély árok és 4 nagyméretű, mély gödör. Az alföldi vonaldíszes kerámia kultúrájához köthető objektumokból hatalmas mennyiségű kerámiatöredék mellett némi állatcsont és patics került elő. Az egymástól nagy távolságokra jelentkező neolit objektumok között egy betöltésében és keresztmetszetének formájában is jól elkülöníthető újkori árkot figyeltünk meg. A neolit telep K–Ny-i kiterjedését sikerült behatárolni. A felszíni nyomok alapján megállapítható, hogy déli irányban több száz méteren keresztül folytatódik egy alacsony dombháton.

Darucsorda-kút II.: A Magdolna-ér K-i partján található lelőhelyen 2006 november–decemberben végeztük a megelőző feltárást. A 0,24408 ha alapterületű lelőhelyen 125 objektumot tártunk fel. Leletanyaga alapján neolit korúnak bizonyult 12 régészeti jelenség: gödrök, árok és egy kút. Az alföldi vonaldíszes kerámia kultúrájához köthető objektumokból kerámiatöredék mellett kevés állatcsont és patics került elő.

A kutatott terület legintenzívebben a római császárkorban volt benépesülve. A szarmata időszakot 67 objektum: gödrök, tárolóvermek, veremházak, kutak, árok, sírok és egy füstölő képviselték. Feltártuk egy Árpád-kori település 10 objektumát. A többnyire leletszegény veremházak, árok és egy nagyméretű külső kemence mellett az egyik kisebb gödör betöltése tíz 12. századi ezüstdénárt rejtett. 36 objektumból nem került elő a koruk meghatározására alkalmas lelet. A feltárást során a szarmata és az Árpád-kori települések K–Ny-i kiterjedését sikerült behatárolni. Mindkét időszak lakói a Magdolna-ér ÉK-i partján található magasparton települtek meg. A neolit telep objektumai olyan laza szerkezetben helyezkedtek el, hogy kiterjedését csak újabb feltárások után lehet pontosabban meghatározni.

Munkatársak: Kolozsi Barbara régész, Fehér Mónika régészhallgató, Balogh Csaba, Tóth Miklós, Ortutai Róbert rajzoló, Rák Rezső fotós, Bacskai István ásatási technikus.

SZOLNOKI LÁSZLÓ

20. Balmazújváros, Tömöri-tanya I.

(Hajdú-Bihar megye) U, Sza, N

A Magdolna-ér É-i partján található Tömöri-tanya I. lelőhelyen a feltárást októberben végeztük. A 0,1296 ha alapterületű lelőhelyen 10 objektumot tártunk fel.

A neolitikum időszakára keltezhető 5 gödör és árok, melyekből állatcsontok, változatos kerámia leletanyag került napvilágra.

A lelőhely közepén 2 szarmata, méhkas alakú gödröt dokumentáltunk.

A lelőhely déli részén egy népvándorlás kori veremházat tártunk fel, amely kb. 3×3 m nagyságú, lekerekített sarkú téglalap alakú, sekély és Ny-i oldalának közepén

egy cölöplyuk található. Nyomokban a döngölt padlót is megfigyelhettük az épület alján.

KOLOZSI BARBARA

21. Balmazújváros, Tömöri-tanya II.

(Hajdú-Bihar megye) B, Sza

A Magdolna-ér déli partján található Tömöri tanya II. lelőhelyen a feltárást októberben végeztük: 0,0912 ha alapterületen 35 objektumot tártunk fel.

A késő bronzkori Gáva-kultúra időszakára keltezhető 31 gödör és árok. Ezekből állatcsontok, őrlőkövek, bronz karperec és nagyon változatos kerámia leletanyag került napvilágra. Az egyik sekély, kerek gödörben egy zsugorított, jobb oldalán fekvő csontvázat találtunk, amely a mellette talált kerámiatöredékek alapján szintén késő bronzkori. A lelőhely középső részén 3 nagyméretű, sok patics- és kerámiatöredéket tartalmazó, szarmata tárolóvermet tártunk fel. A feltárt nyomvonal É-i szélét a Magdolna-ér közelében egy újkori árok zárta le. A késő bronzkori és a szarmata telep É–D-i kiterjedését sikerült behatárolni, a felszíni nyomok alapján pedig az is megállapítható, hogy K–Ny-i irányban több száz méteren keresztül követik a Magdolna-ér medrét.

Munkatársak: Kolozsi Barbara régész, Fehér Mónika régészhallgató, Balogh Csaba, Tóth Miklós rajzoló, Rák Rezső fotós.

SZOLNOKI LÁSZLÓ

22. Baracs, római tábor

(Fejér megye) Ró

2006. július 3–14. között folytattuk a baracsi római katonai tábor (Annamatia) feltárást a PPKE BTK és az Intercisa Múzeum közös munkájaként. Ez évben a tábor Ny-i kapujának (porta decumana) a feltárást folytattuk. Egy szelvény (XI. szelvény: 5×5 m) és 4 kutatóárok (XV–XVIII. árok: 11×2, 4×1, 3×1, 4×1 m) feltáráására nyílt lehetőségünk. A tavalyi ásatás során előkerült É-i kaputorony építési periódusait kívántuk meghatározni. A teljesen, vagy alapozásig visszabontott falak ellenére a következőket sikerült meghatároznunk, amelyek nagyjából megfelelnek korábbi elképzeléseinknek:

A palánktábor vizesárka a várt helyen, a falak alapozása alatt folytatódott (palánkperiódus).

A kőtábor eredeti, 1,1 m széles táborfala az É-i kapuével ellentétben itt közvetlenül a kaputorony előtt húzódott D–É irányban, amelyet a torony (és az új táborfal) építéskor visszabontottak (1. periódus). Mivel a táborfal a későbbi via decumanát is átvágta, azonos korúak nem lehetnek. Eredetileg talán az intercisaihoz hasonlóan itt is fatornyok jelenlétével számolhatunk.

A következő periódusban a kapuzatot téglalap alakú tornyokkal erősítették meg. A kapu egyoszthatú volt, kisebb beszűkítéssel (2. periódus). Utóbbi alaprajza valószínűleg megfelel a tábor É-i kapujánál tapasztaltak-

nak. Falait szintén visszabontották a kapu elfalazásakor. A torony bejárata az út felől nyílt. A falban további négy faragott kőemléket találtunk, melyek sírkövekhez tartoztak, egyikük feliratos.

Az É-i torony déli falának részleges visszabontása után a kaput egy nagy, U-alakú toronnyal falazták el, legalább 3 m vastagfalakkal (3. periódus). Utóbbi fala a korábbi torony belső, K-i falától indult. A késői torony déli falának egy rövid szakasza maradt csak meg, a többi teljesen kiszedték. Ebben további három faragott kőemléket találtunk. Valamennyi síremlék része volt, fontos, hogy a korábbiakhoz képest jóval nagyobb darabokat használtak az elfalazásakor. Utóbbi periódushoz tartozó belső padlószintekből több átégett kisbronz, és bélyeges téglá töredéke (Terentius dux) került elő. Fontosak továbbá az itt talált karperectöredékek is, amelyek a civil (női) lakosság jelenlétére utalnak a táboron belül.

Négy kutatóárokmal megpróbáltuk meghatározni a tábor ÉNy-i oldaltornyának a helyét is, de a várt helyen oldaltornyot nem találtunk. Itt a táborfállal 6 m-re párhuzamosan futó késő római, többosztatú belső épület 10 m hosszú szakaszát sikerült feltárnunk, amelynek száraz falazással rakott kövei (másodlagosan felhasználtak, benne téglákat és őrlőköveket figyeltünk meg) közvetlenül a humusz alatt található. Belső járószintjei érthetően nem maradtak meg. Az itt talált leletek közül igen fontos egy Diocletianus follis, illetve egy díszített fejű bronz stylus. A fal alatt a via sagularis egy rövid, kőlapokkal kirakott szakaszát figyeltük meg. A késő római periódusban a táborfal belső földtöltését nem távolították el, alatta a palánkperiódus fossáját is feltártuk. Itt a táborfalat alapozásig kiszedték, egy helyen a modern beásás még a falkiszedést is elvitte.

KOVÁCS PÉTER

23. Barcs, Dráva-medér

(Somogy megye) Kú, (Ú)

2006. december 5–7. között terepbejárást és műszeres felderítést végeztünk Barcsnál a határátkelő hídja feletti folyószakaszon. A munka célja helyszíni adatgyűjtés volt örökségvédelmi térképezés céljából. Kutatási területünk közelében in situ található egy bődönhajó, mely morfológiailag azonos a drávatamásiakkal. Szintén a térségből van adatunk egy ismeretlen korú fa hajóroncsra, amelyet állítólag az utóbbi években elpusztítottak. A felderítésre kijelölt terület a katonai felmérések és a légi fotók alapján egybeesik a szabályozás előtti mederrel, ezért régészeti potenciállal rendelkezik. Első lépésben szonárral (a már bevált Humminbird 987-es) felderítettük a Dráva magyar oldalát. A műszer több rönköt és egyéb anomáliát is jelzett. A kutatási terület közepén a part mellett egy modern vasedreglye bukkan ki a vízből, ez is követhető a felvételeken. A képek alapján megállapítottuk, hogy a meder a partnál meredeken lejt, majd lapossá válik, az államhatárnál ismét emelkedni kezd, és a horvát oldal kifejezetten

sekély, zátonyos. A jelenségek a lapos fenék két szélénél koncentrálódtak, ezért a víz alatti felderítéssel a magyar oldalon található mederszélre koncentráltunk. A víz alatti felderítést a Vízügyi Igazgatóság által rendelkezésünkre bocsátott Zengő nevű hajóról végeztük. A bűvár-asszisztenciát (beleértve a szonárt, a videó és audio kommunikációs rendszert) a Czako Bűvár Kft. biztosította.

A felderítés során vezetőkötélen, élő felszíni kapcsolattal merülve átfésültük a kiválasztott területet. Megállapítottuk, hogy a feltérképezendő területen található szonár jelek természetes rönkökre és mederformációkra utalnak. Ugyanakkor ettől a területtől K-re, a híd felé, a Rinya torkolatának vonalában nagy mennyiségű anomália található. Ezek közül egyet tesztyszerűen megnéztünk, és farönknek bizonyult. Ugyanakkor a torkolat előtt húzódo kötöltés (párhuzammű) felett egy megmunkált, négyzetes keresztmetszetű gerenda van beágyazódva, ennek mibenlétét ásatás nélkül nem lehetett megállapítani. Famintát vettünk belőle analízisra. A felderítés végeztével átvizsgáltuk a homokot szállító uszályok kirakódóhelyén a rosta alatti területet is, mivel a kikötött nagyobb tárgyak itt esnek vissza a vízbe. Régészeti leletet nem találtunk, ami azért örömdetes, mert legalább az utóbbi időben nem bolygattak meg lelőhelyet a kotrások során. A munkaterületről való levonulás közben arról értesültünk, hogy a régi vasúti híd pillérjét is magában foglaló zátony felső részén egy dereglye roncsa található, ráadásul kis víznél ki is bukkan a felszínre. Kihhasználva az alacsony vízállást és a kiváló látási viszonyokat, a helyszínre vitettük magunkat. Itt megállapítottuk, hogy a megadott helyen valóban egy nagy, hegyes végű fadereglye fekszik a víz alatt, illetve részben ki is látszik a vízből. A hajó hosszát 20 m körülire becsüljük, szélessége 5 m lehet. A víz alatti vége ép, látszik a négyzetes (far?) tőke, illetve ennek közelében néhány függőleges gerenda a felépítményből. A hajó kontúrjának ívét élesen kirajzolja a palánk széle. A sűrűn elhelyezkedő keresztirányú gerendázat is jól kivehető (fenékbordák, vagy merevítő gerendák az üledék vastagságától függően). A palánkot kovácsoltvas szegekkel rögzítették az oldalbordákhoz. A belső oldalon bélésdeszkával burkolták a bordákat. A hajó K-i végét talán a zátony fedi, de a gyakran felszín fölé emelkedő szabadon álló részek valószínűleg elpusztultak.

TÓTH JÁNOS ATTILA

24. Bácsszőlős, Doboka-kő

(Bács-Kiskun megye) I

2006. december 7-én helyszíni szemlét végeztünk a lelőhelyen a régi szabadkai úttól, a hármashatár dombjától D-re, 600 m-re. Egy dűlőút pontosan átmegy rajta. Környezetéből kiemelkedő dombon van a temető, mely domb egy természetes dombvonulat része (139 m tszfm.). A domb tetején elszórtan kevés embercsont látszott, néhány foltok mutatkoztak a kissé mélyebben szántott, így világos-homokosabb részeken. Helyi lakos elmondása

szerint optimálisabb talajviszonyok között sírsorokat lehet megfigyelni. Ezek É–D irányú sorok, 3 sor párhuzamosan mutatkozik. A sorokon belül egyenlő távolságra K–Ny-i tájolású sírfoltokat lehet látni. Jelenleg a domb D-i részén és tetején találtunk csontokat – valóban egy sávban – de a bejelentő szerint a domb É-i részén még régen talált emberfogakat. Eszerint akár 40 m hosszú is lehet egy-egy sor. Kerámiaanyagot, fémeletet, középkori templomra utaló kő-tégla törmeléket nem találtunk, a temető korának meghatározása jelenleg nem lehetséges. A megfigyelések alapján valamilyen soros temető elképzelhető.

ROSTA SZABOLCS

25. Bánd, Essegvár

(MRT 2. k. 13/2 lh.)

(Veszprém megye) Á, Kö

A vár meglévő romjainak állagmegóvási munkáihoz kapcsolódva 2006. június és szeptember között kisebb kutatást végeztünk az alábbi eredménnyel. A vár DK-i sarkán álló toronyhoz Ny felé csatlakozó déli várfal kijavítása, felfalazása volt az egyik cél. Ezen törtkőből falazott fal külső déli síkja az évszázadok során olyan erőteljesen elpusztult (kifagyott és leomlott), hogy az eredeti falsík és falszélesség csak régészeti módszerrel volt meghatározható. A fal teljes külső hosszát (29 m) végigásva és alapozását kiszabadítva, megállapítottuk, hogy a fal szélessége 1,55–1,75 m, felfelé kissé keskenyedik, iránya teljesen egyenes. Sem külső oldalát, sem sarkát nem erősítette támpillér. Ny-i végén derékszögben É felé fordul. Egy időpontban, egyszerre falazták, a mai felszíntől itt átlagosan 0,30–0,60 m mélyen található sárgás színű sziklás altalajra. A fal alapozása alatt közvetlenül egy hullámvonalas Árpád-kori edénytöredéket (13. sz.) találtunk. Dokumentáltuk a vár K-i oldalán romjaiban még létező toronyalj jelenlegi állapotát. Belső mérete 3,15×3,15 m. Falszélesség kb. 1,80 m. Szabadon álló K-i oldalának külső síkja erősen lepusztult. A torony déli fala nincs bekötve a K-i várfalba, csak hozzátámasztották. A déli toronyfal külső oldalán egy nagyobb felületen megmaradt a középkori vakolat. További célunk volt a DK-i és K-i torony közötti várfal irányának meghatározása, amely a felszínen már sehol sem volt látható. Ezért három helyen a DK-i torony mellett közvetlenül ÉK-re, a két torony között és a K-i torony D-i oldalán kisebb szelvényeket nyitottunk. Ezekben sikerült megtalálnunk a szintén törtkőből falazott, 1,90–2,05 m széles várfalat, amelyet a déli várfalhoz hasonlóan, szintén a sárgás sziklás altalajra alapoztak, amely itt jóval mélyebben található, mint a déli oldal. A K-i várfal teteje a DK-i toronyhoz csatlakozó részen erőteljes belülről kifelé való lejtéssel pusztult el. A K-i várfalnak a K-i toronyhoz közvetlenül csatlakozó részét, átlag 1,60 m mélységig és csaknem 2 m szélességben korábban elbontották. A sziklafelszín itt 1,90 m mélyen van. A K-i várfal belső oldalához csatlakozó 1–1,90 m

vastag feltöltésben, a K-i torony déli oldalánál három egykori felszín volt elkülöníthető. A legkorábbi mintegy 1,60–1,70 m mélyen. A középső 1,20–1,30 m mélyen. A legutolsó pedig 1–1,10 m mélyen; a két utóbbi szinthez égésnyomokkal is jelölt pusztulási réteg kapcsolódik. Elkészült a vár alaprajza 1:250 méretarányban, Román József földrendező mérnök felmérésében. A munkák során viszonylag nagyobb számú, főleg késő középkori (15–16. sz.) mázatlan házikerámia- és állatcsonttöredék, egy vaskés került elő.

RAINER PÁL

26. Báticasék határa

(Tolna megye) U, LT?

A Tolna megyei M6 autópálya nyomvonalán 2006-ban szondázó feltárásokat végeztünk.

TO 11. lelőhely: A terepbejárás során átlagos intenzitású neolitik és kelta településre utaló leletanyagot sikerült begyűjteni a területről. A szondázó ásatást május 15–19. között végeztük el 5 szondaszelvényvel. A terület mély fekvése következtében, valamint a csapadékos időjárás miatt szondaszelvényeink többségében a szivárgó talajvíz miatt az előkerült régészeti objektumok egy részét nem tudtuk feltárni. A lelőhelyet a Dombóvár–Báticasék vasútvonal keresztezi. A vasúti töltéstől D-re egy kisebb, megközelítőleg Ny–K-i irányban húzódó partosabb rész található, amelynek Ny-i részén összesen 17 objektumot (ebből 4 sír) bontottunk ki. A K-i szondában már csak 3 objektumot sikerült feltárni, míg a két szonda között húzott szondában egy közepes nagyságú árkot bontottunk ki. A vasútvonal É-i oldalán húzott két szondaszelvényben 1–1 objektumot tártunk fel. A feltárt 23 objektum többsége a lengyeli kultúra időszakába sorolható. A 4 zsugorított testhelyzetben eltemetett, É–D-i tájolású csontvázas sír a lelőhely legmagasabb részén, viszonylag egymáshoz közel helyezkedett el. Az 5. sz. sírban 3 (két kisebb és egy nagyobb méretű) csőtálpas tál, a 14. sz. sírban egy csőtálpas tál volt mellélektként a sírban elhelyezve. Feltételezhetően sírhoz tartozhatott a 22. sz. objektum, amely egy összetört edényből állt. A „B” szelvényből került elő az egyetlen vaskorhoz (kelta?) köthető objektum. A kör alakú, ívelt oldalú gödörben egy rendkívül rossz megtartású, vékony falú kerámia aljának töredékei kerültek elő, amelyben égett csontdarabok és egy ismeretlen rendeltetésű, erősen korrodált vastárgy volt.

TO 12. lelőhely: A terepbejárás alkalmával csak néhány szórványosan előforduló kerámiadarabot sikerült begyűjteni a területről. Májusban végeztük a szondázást. A szőlősorok között nyitott 2 szondaszelvényben mindössze 5–8 darab őskori kerámia töredéke került elő. Összesen 508 m²-t kutattunk meg. A lelőhelyen a szőlőművelés következtében a régészeti objektumok megsemmisültek.

GALLINA ZSOLT – HORNOK PÉTER – SOMOGYI KRISZTINA –
VARGA SÁNDOR

27. Becsehely-Pola, római katolikus templom(Zala megye) **Á, Kő, Kú**

2006. július 24. és augusztus 1. között végeztük Becsehely-Pola római katolikus templomának építészettörténeti kutatását a készülő átalakításhoz. A templomon korábban dr. Valter Ilona dolgozott, aki eredményeit a Magyar Műemlékvédelemben tette közzé.²

Néhány ponton a tervező, Barattáné Zámbo Ágnes kérésére a már megkutatott felületeket is megnéztük, mivel ezekről részletes rajzok nem álltak rendelkezésünkre.

A kutatás során több újabb eredmény született, melyek a következők: A déli külső oldalon előkerült egy eddig nem ismert, majdnem teljesen ép román kori ablak, amely idomtégálás kialakításában a nyugat-magyarországi hasonló korú épületeken nem ismert megoldásokat mutatott. Az idomtégálából álló béllet kialakítása már a gótikus mérművek irányába mutat, annak mintegy redukált változatát képezi. A déli falon egy téglalap alakú idomtéglát is kibontottunk, amelyen két kerek, tölcésesen szűkülő „szellőzőnyílás” volt kialakítva. Tisztáztuk a K-i hajófal átépítéseit, és megtaláltuk a kora barokk tetővonalat. A Ny-i végfalon a rendkívül egyszerű nyílásokról megállapítottuk, hogy a késő barokk korban keletkeztek.

A templom belsejében, a szentély É-i falában az egyszerű, kisméretű, téglalap alakú szentségtartó fülke az Árpád-korra datálható. Számos ponton találtunk Árpád-kori vakolt felületeket, amelyeken semmilyen freskó vagy díszítés nyomaira nem bukkantunk. Az északi és a déli falon mindkét oldalon előkerültek az elbontott zárófalak, melyek pontos szélessége tisztázható volt. Megtaláltuk az Árpád-kori templom Ny-i homlokzatának eredeti vakolt felületét is, mely alapján a templom 13. századi felülete rekonstruálható. A kora barokk toldásnál a déli falon előkerült két gerendafészkek alapján pedig bizonyossá vált egy 18. sz. eleji fakarzat léte. Tisztáztuk az oltár építési periódusait is.

Munkatársak: Tokai Zita Mária régész, Korcsmáros Attila technikus.

VÁNDOR LÁSZLÓ

28. Beremend, határátkelőhely(Baranya megye) **B**

2006. május 25-én figyelemmel kísértük a határátkelőhöz vezető út mentén felállítandó villanyoszlopok árának kiadását. Az út Ny-i oldalán hat darab, K-i oldalán pedig egy darab (egyenként 200 cm mély, kb. 160 cm hosszú és 100 cm széles) gödröt ástak. Két oszlophelyen találtunk régészetileg értékelhető leletet. A 3. és a 7. számú gödörből őskori (bronzkori) kerámiák kerültek elő.

3. gödör: Az objektum kiterjedését nem tudtuk pontosan rögzíteni, mivel az túlnyúlik a tervezett osz-

lophely gödrén, mélysége a felszíntől 140 cm. Betöltése barnás fekete agyagos, paticsos. Az objektumból néhány kerámia került csak elő.

7. gödör: Az objektum mélysége a felszíntől 115 cm, 90 cm szélességben nyúlik be a villanyoszlop gödrébe K-ről. A felső 60 cm-es humuszréteg alatt barnás fekete, agyagos, erősen paticsos és faszenes betöltést találtunk, mely több nagyobb darab kerámiatöredéket tartalmazott.

A leleteket beszállítottuk a pécsi Janus Pannonius Múzeum Régészeti Osztályára.

VAJDA OLGA

29. Beszterec, Földvártól Ny-ra(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B, Sza**

2006. október elején terepbejárást végeztem a Tiszatelek-Tiszarád-Vasmegyer-Beszterec-Nagyhalász települések között húzódó optikai vezeték nyomvonalán örökségvédelmi hatástanulmány készítése érdekében. A földúttól É-ra bronzkori és császárkori kerámia került elő a környezetéből kiemelkedő dombháton. A földúttól D-re egy darab obszidiánt találtunk a környezetéből kiemelkedő dombháton.

JAKAB ATTILA

30. Bezenye határa(Győr-Moson-Sopron megye) **Ő, Rő, Kk, Ú, I**

2006. májusban terepbejárást végeztem a település határára tervezett szélérőműpark által érintett területeken.

Felső-Kavicsos: A lelőhely a községtől ÉNy-ra, a vasút és egy vele párhuzamosan haladó dűlőút között helyezkedik el. A területet egy É-D-i irányú széles folyómeder maradványa metszi át, melynek a két oldali markánsan magasodó dűnesorok húzódnak. A hajdani folyómeder mindkét oldali magaspártján római kori, őskori, késő középkori és kora újkori-újkori cseréptöredékeket találtam. Római kori leletek több száz méter hosszúságban kerültek elő az említett meder partja mentén és a meder maradvány túlsó, K-i oldalán. Középkori leletanyag inkább a lelőhely Ny-i részén került elő. A lelőhely Ny-i és É-i szélé bizonytalan, mivel ezekben az irányokban a szomszédos parcellákon növényzet akadályozta a munkát. A római leletek között említést érdemel két terra sigillata töredék. A késő középkori anyagból kiemelkedik egy szürkésbarna színű fazék bélyeges peremtöredéke. A lelőhely középső részén szórványosan kötötöredékeket figyeltem meg, amelyek talán a római korhoz köthetők. Említést érdemel, hogy a területen korábban római burgus maradványait figyelték meg.

Hajós-pusztától K-re: Hajós-pusztá közelében, a 15. sz. főút Ny-i oldalán római kori telepnyomot azonosítottam. A lelőhely egy É-D-i irányban elnyúló, enyhe földdomborulatán helyezkedik el. A településjelenségek D-i és É-i irányú kiterjedését az itt lévő növényzet miatt nem tudtam megállapítani.

2 VALTER I.: A Becsehely-polai r. k. templom. Magyar Műemlékvédelem 1967/68, 335-344.

Országútra-dűlő VI.: A Hegyeshalom felé vezető műúttól D-re, egy ÉNy-DK-i irányban húzódó hajdani, kiszáradt folyómeder Ny-i oldalán római kori telepnyomot azonosítottam. A lelőhely közelében, attól É-ra korábban római kori villa maradványait figyelték meg. A két lelőhely valószínűleg összefügg egymással, ennek igazolását azonban az itt lévő magas növényzet megakadályozta.

Tilos-dűlő: Hajós-puszta közelében, a 15. sz. főút K-i oldalán, az úttól mintegy 100 m-re ismeretlen korú halomsír emelkedik, amelyre a 19. sz. vége óta vannak adataink. Sőtér Ágost kisebb ásatást is végzett rajta, melynek során bronzlemezdarabok és egy bronzpityke került elő. Terepbejárásom idején a halom környékén a felszínen régészeti lelet nem került elő. A tumulus ma is jól kivehető, nagyjából szabályos kör alakú, mintegy 60 m átmérőjű, és 1-1,5 méternyire emelkedik ki környezetéből.

TAKÁCS KÁROLY

31. Békéscsaba-Gerla, Ölyved, Dudás-tanya

(MRT 10. k. 5/5 lh.)

(Békés megye) B?, Kk

2006. szeptember 1-8. között megelőző feltárást végeztünk a lelőhely - Gerla 5. lh. (Békéscsaba 522.) - D-i részén létesítendő 7×40 m-es istálló területén. Az ásatás során 3 középkori, 4 őskori - vélhetően késő bronzkori - és 2 ismeretlen korú gödör került elő. Az objektumok mindegyike leletanyagban igen szegény volt.

GYUCHA ATTILA

32. Békéscsaba-Kereki, Kékegyi-tanya

(MRT 10. k. 2/117 lh.)

(Békés megye) Sza, Á

2006. július 13-25. között megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen. A munkára bányaművelést megelőzően került sor.

A lelőhely kb. 350×260 m kiterjedésű, az előzetes munkák során késő szarmata-hun kori leleteket gyűjtöttünk a területről. A környezetéből kiemelkedő, szabálytalan alakú dombháton fekvő hajdani település az egykori Dragán-tanya és Kékegyi-tanya között terül el. A lelőhelytől É-ra található a bánya eddig kitermelt része. A lelőhely ÉNy-i szélén, a Dragán-tanyától É-ra kutattunk meg egy 80×25 m-es szakaszt.

A leletmentés során 11 objektumot tártunk fel. Az objektumok közül egy körárkos szarmata kori, kirabolt sír volt. A többi szarmata kori sír közül az egyikben gyöngyöket, egy másikban kis edényt és vascsatot, vastörödékeket találtunk. A többi szarmata kori sírt kirabolták. Négy sír valószínűleg 10-11. századi volt. Ezeket is kirabolták, mindössze néhány vastörök és embercsont maradt a sírokban.

MEDGYESI PÁL

33. Biatorbágy, Mocsaras-dűlő

(MRT 13/1 k. 34/4 lh.)

(Pest megye) B

2006. február 13-27. között próbafeltárást végeztünk a lelőhelyen. A beruházással érintett terület kutatása során 42 különböző hosszúságú árokkal sikerült az őskori lelőhely fekvését, valószínűsíthető kiterjedését és jellegét pontosítani. A lelőhely a Topográfiában jelölthöz képest 150-200 m-rel nyugatabbra került. Az előzetes kutatás alapján a „B” területen a kora bronzkori Makó-kultúra egy nem túl sűrű intenzitású, valószínűleg egyrétegű telepe várható. A pataktól K-re („A” terület) a próbaásatással új, mintegy 0,7 ha kiterjedésű, de intenzív lelőhelyet találtunk. Az előkerült gödörfoltok felszínén leletek nem voltak, így csak feltételezzük, hogy egy kora bronzkori egyrétegű telep.

REPISZKY TAMÁS - SIMON LÁSZLÓ

34. Bogzoszló határa

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő?, Ró, N, H?, Kk, Kú, Ū
2006. júniusban és szeptemberben terepbejárást végeztem a település határába tervezett szélenermőpark által érintett területeken.

Külső-mezők II.: A lelőhely a község ÉK-i határszélén, egy a helyszínen jól érzékelhető É-D-i irányú hosszanti földdomborulat K-i oldalán helyezkedik el. A területen kisebb foltban szórványosan római kori és újkori edénytörödékeket észleltem. A vizsgált területen a növényzet eléggé megnehezítette a munkát.

Meggyes: A község K-i határrészén, a Szilsárcány felé vezető műúttól É-ra, a jobaházi határ közelében a nemrég itt felállított magasfeszültségű traverz körül kisebb területen késő középkori, kora újkori edénytörödékeket észleltem. A leletek közvetlenül az oszlop körül koncentráálódtak és a lábazat alapozásakor az alsó talajrétegekből kikerült kavicssal keveredtek. A megfigyelés arra enged következtetni, hogy az oszlop körül heverő cseréptörödékek egy része a traverzek alapozásakor került a felszínre, így számolni kell a lelőhely ilyen jellegű bolygatásával.

Nádasszeri-dűlő I.: A Szilsárcány felé vezető út déli oldalán, a dűlő középső részén egy enyhe kiemelkedésen, és a domb Ny-i előterében a tárcsázott tarlón szórványosan találtam kézzel formált és kézi korongon készült edénytörödékeket. A lelőhelyről előkerült leletanyag nagy része a 8. és a 10. sz. közé keltezhető, egy része talán őskori. Nyugat felé a szomszédos parcellán a növényzet akadályozta a lelőhely kiterjedésének meghatározását.

Nádasszeri-dűlő IV.: A lelőhely a Szilsárcány felé vezető úttól D-re, az ún. Nádasszeri-dűlő K-i részén helyezkedik el. Mintegy 200×150 m nagyságú területen számos késő népvándorlás kori cseréptörököt gyűjtöttem. A leletek a lelőhely É-i és D-i részén sűrűsödtek.

Orbánseri-dűlő: A lelőhely a községből K felé haladó széles dűlőúttól D-re terül el. A terület szinte teljesen sík, K és D felé enyhén lejt. A dűlőúttal párhuzamosan mintegy 300 m hosszan és 150-170 m szélességben

8–10. sz. közé keltezhető cseréptöredékeket gyűjtöttem. A viszonylag jelentős számban jelentkező leletanyagot főként a dűlőút mentén figyeltem meg, melyek rögtön az út szélén jelentkeztek. Az út É-i oldalán a magas gabona miatt nem volt mód bejárásra, így a lelőhely É-i és Ny-i irányú kiterjedése bizonytalan.

Szilsárkányi út déli oldala: A község K-i határrészén, a Szilsárkány felé vezető műút mellett, attól D-re késő népvándorlás kori kerámiatöredékeket gyűjtöttem. A telepnyom egy alig észrevehető kiemelkedésen helyezkedik el. A felszín D felé enyhén lejt, és ebben az irányban a leletanyag hamarosan el is fogyott. Nyugat felé a magasan álló gabona miatt nem tudtam a lelőhely szélét meghatározni. Feltételezhető, hogy a lelőhely a műút északi oldalára is kiterjed, és összefügg a *Szilsárkányi út északi oldala I.* lelőhellyel.

Szilsárkányi út északi oldala I.: Az iménti lelőhelytől É-ra, a szilsárkányi út É-i oldalán 8–10. sz. közé keltezhető kerámiatöredékeket, valamint egy vassalakdarabot gyűjtöttem. A lelőhely Ny-i és É-i irányú kiterjedését a magasan álló búza miatt nem tudtam megállapítani.

Szilsárkányi út északi oldala II.: A község K-i határszélén, a Szilsárkány felé vezető úttól É-ra egy kisebb, szabálytalan alakú kiemelkedésen szórványosan római kori cseréptöredékeket gyűjtöttem.

TAKÁCS KÁROLY

35. Bölcse, Gabonás-völgy

(Tolna megye) Ró

2006. szeptember–október folyamán régészeti szakfelügyeletet végeztem a 6. sz. út rehabilitációs munkálatainál. A 98+700 km-szelvény környékén a K-i oldal padkájának humuszolása során mintegy 70 m hosszban valószínűleg egy korábbi út került elő a rézsűben. A töltésben haladó főút alatt az egykori talajszintet követve mintegy 20 cm vastag egységes sóderréteg húzódott, ami a római kori utat jelezte. A megelőző régészeti feltárást október–november folyamán végeztük el.

SZABÓ GÉZA

36. Bölcse, Kis- és Nagy-Lesvölgy között

(Tolna megye) I

Lakossági bejelentésre 2006. március 21-én helyszíni szemlét tartottam az ismert bronzkori lelőhelyen, ahol egymástól kb. 5–6 m-re két, kiszántott csontvázat figyeltem meg. Koruk felszíni megfigyelés révén nem volt tisztázható.

K. NÉMETH ANDRÁS

37. Börcs határa

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő, R?, Ró, Kk, Ū

2006. májusban terepjárást végeztünk a település határába tervezett szélérőműpark által érintett területeken.

Abdai-határra-dűlő: Az Öregszőlőktől DNY-ra, a Nagydomb nevű (neolit, avar) lelőhely Ny-i szomszédságában tucatnyi újkori és néhány középkori cserép került elő. A lelőhely nem túl intenzív.

Fő-dűlő: A községtől ÉNy-ra elterülő dűlőben, kisebb DK-ÉNy-i irányú dombon kis számban középkori kerámiatöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely nem túl intenzív.

Nagydomb ÉNy-i lejtője: A Nagydomb vagy Elő-hegy ÉNy-i lankáján, a hasonnevű (neolit, avar) lelőhely ÉNy-i szomszédságában néhány római kori és középkori kerámiatöredék került elő. A lelőhely nem túl intenzív és az autópálya-építéskor részben megbolygathatták.

Paphomok és Barázda-dűlő: A Börcs és Öttevény közötti műút mellett, annak DNY-i oldalán néhány középkori cserép nem túl intenzív középkori településnyomokra utalhat (I.).

A Börcs és Öttevény közötti műút és az autópálya között, a börcsi autópályapihenőtől ÉNy-ra található II. sz. lelőhelyen, környezetéből kiemelkedő ÉNy-DK-i irányú ovális dombocskán nem túl nagy mennyiségű, mégis egyértelműen régészeti lelőhelyre utaló leletanyagot, őskori (rézkori?) cserepeket és három kovatöredéket (egy magkő-szilánkot, egy mustársárga, háromszög átmetszetű kovapengét és egy vörös, bakonyi kovapengét) gyűjtöttünk. A lelőhely esetleg összefüggésben állhat az autópálya túloldalán 1992-ben feltárt rézkori-bronzkori lelőhellyel („Paphomlok”).

Munkatárs: Molnár Attila.

TAKÁCS KÁROLY

38. Budakalász, Csajerszke

(Pest megye) B, LT

A Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága 2006 folyamán régészeti szakfelügyeletet látott el az M0 északi szektor (amely magában foglalja a nagy Duna-híd építését) építéséhez kapcsolódóan a 74+975,44 és a 76+708,65 km-szelvények közötti szárazföldi ill. víz alatti területekre.

A mederkotrás miatt szükségessé vált víz alatti felderítést Tóth János Attila régész, a KÖH munkatársa végezte el. Régészeti lelet nem került elő.

A jobb parti hídfőnél, az építendő hídpillérek helyén folytattuk az előző évben elkezdett kutatást. A négy hídpillér közül a két középső helyét már 2005 őszén feltártuk. A közvetlenül a vízparton lévő pillért sajnos a múzeum értesítése nélkül már kiásták, mire elkezdődött a szakfelügyelet. Így idén nyáron a gát oldalában lévő, később kisajátított pillér helyén s a harmadik pillér mellett ásott agyaggyerő gödröt kutathattuk, mintegy 800 m² területen. Az itt előkerült 20 objektumnak többsége a kora bronzkori telephez tartozott. Nagy gödörkomplexumok, tárolóvermek s sekélyebb gödrök láttak napvilágot. Köztük háromban volt harangedény s több, a temetőben már megismert tál s kis bögre típus is felismerhető. E település objektumai már a késő kelta telep gödreivel keveredve kerültek elő.

Három, az LT D periódus végére keltezhető objektumot tártunk fel. Egy kemencés gazdasági objektumot, körülötte két tárolóveremmel. A kemence feletti megújított padlótapasztásban majdnem ép „dák” füles csészét s szürke, simított, duzzadt peremű, gömbölyű késő kelta tálat találtunk.

A Szentendrei-szigeten átvezető híd pilléreinek kutatása során régészeti lelőhely nem került elő.

Munkatárs: Czene András régész.

OTTOMÁNYI KATALIN

39. Budakeszi, Szőlőskert-Tangazdaság

(MRT 7. k. 4/8 lh.)

(Pest megye) U, B

A Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága 2006 folyamán régészeti kutatást végzett a Szőlőskert utca mentén tervezett beruházás közműépítés alá eső területén. Tavasszal az újonnan épülő utak nyomvonalában, próbaátasatás keretén belül lehatároltuk a lelőhelyet. Majd augusztustól kezdve novemberig a lelőhelyet érintő telkeken végeztünk megelőző feltárást.

A lelőhelyen a Topográfiaiban is említett, Korek József által megfigyelt újkőkori település maradványai, valamint néhány kora bronzkori, a Makó-kultúrába sorolható objektum látott napvilágot.

A *neolitikus* telepjelenségek a 80 cm-es szőlőművelő mélyszántás alatt, a terület közepén megépülő út mentén jelentkeztek intenzíven. A települést déli és nyugati irányba sikerült biztonsággal lehatárolni, itt széles köves-sóderes sáv adta ki a szélét. Észak felé a lelőhely benyúlik Budakeszi meglévő útja és ipari épületei alá, K felé pedig nem volt mód kiterjeszteni az ásatást, itt beépítetlen marad a telek. A feltárás során 7 szelvényben, kb. 1 hektáros területen 632 objektumot tártunk fel, s ezek döntő hányada a neolit településhez tartozott. A jellemzően kottafejes, valamint zselizi időszakhoz tartozó telephez a kultúra szemét- és tárológödrei, cölöplyukak, agyaggyerő gödrök és szórványos temetkezések tartoztak. A gödrök többsége kerek formájú volt, alkalomszerűen tapasztás nyomai voltak megfigyelhetők az alján. Az agyaggyerő gödrök nagy kiterjedésűek, időnként 20 m-t is meghaladó hosszúságban és 10–15 m szélességben nagy sűrűségben tartalmaztak neolit kerámiát, betöltésük pedig szokatlannul fekete volt. A cölöplyukak általánosságban nem adtak ki jól megfogható struktúrát, egyetlen esetet leszámítva, amikor is egy 10 m-t meghaladó épület derékszögű részlete rajzolódott ki. Ehhez az épülethez tartozó áldozógödörben látott napvilágot egy vörös sávós festésű állatidol hátsó fele is, melyhez hasonló még nem került elő ebből az időszakból. További különleges leletnek számít egy vonaldíszes emberi idoltöredék, valamint egy spondilusz kagyló medál. A telep gödreiben több helyről nyíllyukas kőbaltatöredékek, pattintott kőeszközök, őrlőkövek és különféle csonteszközök kerültek elő. A kerámiát – a jellegtelen töredékeket leszámítva – a pelyvával soványított vastag falú tárolóedények, átvágott vonalkötegekkel

díszített edények töredékei, kottafejes és vörös sávós festésű zselizi kerámia jellemezte.

Az újkőkori település területén 15 temetkezés nyomát lehetett megfigyelni. A sírok többsége gödrökbe beásott zsurgított csontváz volt, melléklet nélkül. A temetkezések egyike gazdag leletanyagot (6 edényt) tartalmazott. Az edények többségét tökéletes épségben lehetett helyreállítani, vezető edénytípus a kanyargós kottafejes vonalkötegekkel díszített tökedény forma. Hasonló edényeket néhány hulladékgödörből is sikerült rekonstruálni.

A gödrökben nagy mennyiségű állatcsontot találtunk, egy esetben ép malacváz fordult elő egy méhkas alakú gödör alján.

A *kora bronzkori* Makó-kultúra objektumai néhány 6×4 méteres lakóépülethez és pár hulladékgödörhöz kapcsolódtak. Az épületek sarkában kemence nyomait figyeltük meg. Néhány esetben igen vastag, 50–60 cm-es égett réteg borította az épületeket. A kultúra gödreiből kora bronzkori seprűdíszes töredékek láttak napvilágot.

CZENE ANDRÁS – OTTOMÁNYI KATALIN

40. Budapest, I. Budavári Palota, Csikós udvar Å, Kk, Tö, Kú

A Csikós udvar elnevezés modern eredetű. Az újkori királyi palotaegyüttesnek azt az udvarát takarja, amely a Ny-i várlejtőn, a főudvaroknál alacsonyabb szinten, az F épülettől É-ra helyezkedik el. Területe nagyjából azonos a középkori királyi palota úgynevezett Ny-i falszorosának É-i részével, annál azonban D felé valamivel hosszabb, mert túlnyúlik a falszoros két részét egykor elválasztó úgynevezett osztófal vonalán. Hegyoldalban lévén felülete eredetileg erős Ny-K-i lejtésű volt, amelyhez további, de enyhébb É-D-i lejtés társult. Mai, teraszszerű formáját az újkori tereprendezések során nyerte el.

A Csikós udvar teljes feltárásának első, 2005. október 5. és november 30. közé eső szakaszában a terület ÉK-i részén kezdtük meg a munkát, a K-i oldalon húzódozó várfal tövébe épített szögtámfal és a távhővezeték közötti részen. A feltárás elsődleges célja a korábbi szondázások során előkerült Árpád-kori árok és a hozzá kapcsolódó sánc teljes tisztázása volt. Az ennek érdekében nyitott 12 szelvény némiképp módosította a korábbi elképzeléseket. Az eddig egyenes, É-D-i irányúnak tartott, Árpád-kori leletanyaggal keltezett árok nem egyenesen fut, hanem – valószínűleg az egykori terepviszonyokhoz alkalmazkodva – behúzódik a szögtámfal alá, ahol sajnos tovább követni nem lehetett, csak a délebbi részen ívelt ismét nyugatabbra. Az udvar É-i részén az altalaj jóval magasabban jelentkezett, mint délebbre; az indulási szinttől 0,5–1,5 m mélyen már a sziklát találtuk, így itt sem az árok rétegei nem jelentkeztek olyan látványosan, sem a korábbi szondázások során előkerült útrétegeket nem sikerült kimutatni. A jelenségek tisztázását nehe-

zította, hogy a terület erősen bolygatott. Az Istálló és a Lovarda között vezető rámpa beton- illetve téglalapozása két helyen (egymástól 4–4,5 m-re): a szögtámfal mellett, valamint szinte közvetlenül a távhővezeték betoncsatornája melletti sávban, jó 1,5 m szélességben teljesen megsemmisítette a rétegeket. Szintén jelentős károkat okoztak a két alapozás között húzódó, modern vízvezető rendszer betonaknáit és a hozzájuk tartozó csövek beásása. A korábbi ásatásokhoz hasonlóan ezúttal is kerültek elő a török korhoz tartozó jelenségek. A 6. szelvényben egy ÉK-DNy irányú kőfal erősen roncsolt maradványai kerültek elő, melyek egy kisebb, török kori kerámiával kelezett épülethez tartoztak. Betöltése alapján szintén a török korba tartozott három, egymástól nem messze előkerült szemégtödör is, valamint egy az Árpád-kori árokkal megegyező irányú árok maradványa, melynek sem szélességét, sem mélységét az újkori és modern bolygatások miatt megállapítani nem lehetett, s vonalát is csak három szelvényen keresztül tudtuk követni.

A feltárás második, 2006. március 27. és május 31., illetve július 24. és szeptember 12. közé eső szakaszában a már megkezdett, és az időjárás miatt teljesen ki nem bontott részeken folytattuk a munkát, újabb szelvényeket nyitottunk a terület déli részén, valamint két kisebb szondát a kortinától É-ra. A 2005-ben nyitott szelvényekben a teljes kibontás során a középkori árok rétegeit megbolygató két újabb török gödör, valamint egy török kori bombatólcsér került elő. Az újonnan nyitott részeken a D felé már erőteljesebben mélyülő Árpád-kori árok 13–14. századi anyaggal kelezett betöltési rétegeit bontottuk, valamint több, jól megfogható útréteget dokumentáltunk. A középkori emlékeken kívül újabb török kori gödröket, valamint egy újkori épületet és több téglacsatornát figyeltünk meg. A déli részen a távhővezeték kiváltása, s a régi vezeték betonaknájának és csöveinek elbontása után Ny-i irányba bővítettük a feltárási területet. A vastag modern és újkori feltöltés alatt erőteljesen Ny-DNy felé lejtő, vastag középkori rétegeket fogtunk meg, köztük már egy 1995-ben is észlelt, sok vasat és olvadékot tartalmazó égett, fekete réteget (talán kovácsműhely kiöntött szemete), valamint egy vastag, laza, kövekből, kőfaragó-hulladékból álló feltöltést. Az É-i kortinától É-ra lévő területen nyitott két szondában az Árpád-kori árok erősen roncsolt, de még követhető szakasza került elő, amelynek alapján biztossá vált, hogy ezen a részen is teljes feltáráásra lesz szükség az ide tervezett mélygarázs építésének megkezdése előtt.

MAGYAR KÁROLY

41. Budapest, I. Fortuna utca 4.

Kő

2006. augusztus 10–11. és 15–17. között régészeti szakfelügyeletre került sor a helyszínen (Hrsz.: 6601) távhővezeték és csatorna építése kapcsán. A földmun-

kák 1,5 m mélységben folytak. A munkálatok során 4 K-Ny-i irányú fal jelentkezett. A legdélebbiről kiderült, hogy valószínűleg egy kőfedeles csatorna volt, amelyet egy másodlagosan felhasznált élszedett kővel fedtek le részben. Az ettől É-ra fekvő három fal közül legalább kettő középkori pince alapfala.

ÉDER KATALIN

42. Budapest, I. Szentháromság tér, Mátyás-templom Kő

2006. augusztus–november között a budavári Nagyboldogasszony-templom rekonstrukciójához kapcsolódóan, a templomtól É-ra feltárást, illetve az épülettől NyDNy-ra a szárítóakna kibontása kapcsán megfigyelést végeztünk. A templom É-i falától É-ra, az ásatási terület teljes hosszában, mintegy 2,5–5 m szélességben a legújabbkori közművek által erősen bolygatott, többrétegű, és többsoros temetőrészletet tártunk fel: 154 váz, közöttük női, férfi és gyermek csontváz egyaránt azonosítható volt. Ettől É-ra a területet közművekkel a sziklafelszínig lehatolóan megbolygatták. Az É-i oldalon egy sziklába vágott barlangpince részletét is sikerült feltárunk, ennek lejárátát már a tavalyi ásatás során megfigyeltük. A templomtól Ny-ra megfigyelhettük, hogy az épület falait a sziklára alapozták. Az É-i (Béla) toronynál, a metszetfalban, a tavalyi ásatás során már észlelt útszinteket sikerült dokumentálnunk. A torony É-i falánál egy a sziklába vágott, középkori leleteket tartalmazó gödör részletét tártuk fel. Ettől É-ra az árokfalból, a templom egyik átépítési periódusából származó festett, faragott köveket emeltünk ki.

Munkatársak: Győző Eszter, Horváth Antónia, Kis Virág.

B. NYÉKHELYI DOROTTYA

43. Budapest, II. Felhévizi utca 5.

U, Rő, Á

2006. április 24. és június 7. között próbafeltárást végeztünk a telek (Hrsz.: 14863/31) mintegy 400 m²-nyi felületén. Feladatunk elsősorban az volt, hogy a terület környezetéből eddig ismert középkori majorság esetleges további részeit feltárjuk, illetve a nagyméretű telken a későbbi építkezésekhez a régészeti rétegek szintviszonyait meghatározzuk. Két K-Ny-i és egy É-D-i irányú szelvényt sorban végeztük a kutatást.

A telek Szépvölgyi úti oldalán az ÉNy-i sarokban gyakorlatilag a modern alapok alatt a sárga altalaj jelentkezett, amelybe újkori gödröt, valamint az újkori temető sírjait vágták bele. A K-Ny-i szelvényt sorban a sötétbarna agyagos újkori kevert sír föld alatt 2–3 rétegben K-Ny irányú újkori sírok kerültek elő. Ezek alatt neolitik (DVK) és Árpád-kori objektumokat bontottunk ki. A 12–13. sz. szelvényben egy újkori pince, a 14–16. sz. szelvényekben az újkori Zwarg mérleggyár épületeinek alapfalai, a 26. sz. szelvényben egy újkori kút került

elő. A korábbi ásatások során megismert rétegrend itt a nagy mennyiségű újkori sír és az épületek miatt nem mutatkozott.

Az É-D-i szelvényisorban megfigyelhettük a Szépvölgyi árok felé lejtő kis völgyet. Itt a sárga altalaj felett a fekete, humuszos neolit (DVK) réteg került elő, a déli szelvényekben e felett 50–70 cm vastag sötétbarna humuszos leletanyag nélküli réteg volt. A többi kultúrreteget részben a modern építkezéssel, részben az újkori sírokkal teljesen elpusztították. A sárga homokos altalajba vágva az É-D-i szelvényisorban 27 neolit objektumot tártunk fel. A szelvényisor legdélibb részében egy újkori pince jelentkezett.

A feltárt területen összesen 67 újkori sírt bontottunk ki. Jellemzően K-Ny tájolásúak voltak, és – elsősorban az É-D-i szelvényisorban – jól megfigyelhetően szabályos sorokba rendeződtek. A sírokból réz kegytárgyak, olvasótöredékek, ruhaanyagok kerültek elő.

A területről szórványosan, ill. kevert rétegekből további őskori, római kori és Árpád-kori, valamint újkori kerámia került elő.

KÁRPÁTI ZOLTÁN – ÉDER KATALIN

44. Budapest, II. Lajos utca 28–34. – Szépvölgyi út 6. – Bécsi út – Sajka utca Ó, Ró

A műemlék épületeket is magába foglaló telektömbön (Hrsz.: 14789, 14790, 14791–94), végeztünk régészeti kutatást megközelítőleg 1050 m²-en 2006. szeptember 25. és december 20. között.

A Ny-ról K felé lejtő telken erőteljes vízjárásra utaló nyomokat, illetve a vízfolyás következtében kialakult, apróköves (kavicsos) árok nyomát figyeltük meg. Az esetleges őskori megtelepedésre csak kevés kerámialelet alapján következtethetünk. A terület használata a római kor alatt vált intenzívvé, funkciójának váltása jól elkülöníthető: a kora római időszakban kőalapozású, agyagtégla falú, bizonytalan rendeltetésű épület, illetve épületek álltak itt, majd a Kr. u. 2. sz. végétől temetőként szolgált. A római kor után csupán az újkor folyamán válik ismét számottevővé a terület használata. A temetőrészben összesen 81 sír került elő, ezeknek jelentős része (74) hamvasztásos temetkezés. Két esetben sírkert is előkerült. A habarcsba rakott kövekből készült, 3 m átmérőjű, kör alakú sírkert fala 45–60 cm között ingadozó, egyenetlen vastagságú, a másik sírkert nagyméretű kőhasábokból készült. A temetkezések nem vágták egymást, de erőteljes szintkülönbségeket lehetett megfigyelni. A kedvezőtlen földrajzi viszonyok miatt a temető nem volt hosszú ideig használatban, a sírok többsége szegényes, kevés mellékletű temetkezés. A mellékletek kis száma ellenére 6 sírkő is tartozott a hamvasztásos horizonthoz. A különleges geológiai viszonyokhoz (hordalékos, laza talaj – időszakosan vizes környezet) alkalmazkodva a mészkő sírsztéléket egy tömbből faragott, négyszögletes vagy háromszögletű,

csaplyukkal ellátott mészkőperselyekbe állították. Az ásatási terület É-i oldalán a temető más részeitől természetes árok által elválasztott, elkülönülő helyen sírkamra került elő. 50 cm vastagságú oldalfalainak készítése nem általános: egy sor, terrazzoval lekent kőorra élére állított tegulákat helyeztek, közüket döngölt agyaggal töltötték meg. Az oldalfalakat belül kivakolták, a sírkamra padlóját Ny-K irányban fektetett, 20–25 m széles és 260 cm hosszú, valószínűleg fenyőfából készített deszkákkal borították. A temetkezés megkezdése előtt a terület egy részén épületek álltak. Az ásatási terület ÉK-i részén egy K-Ny-i irányú épületnek két helyisége került elő. Teljes méretük: 9×5,5 m. A Ny-i 5×4,5 m-es belméretű helyiséget határoló, 50 cm vastag falak 70 cm magasságban maradtak meg. A lapjára fektetett, agyagba rakott kőalapozáson állt az agyagtégla fal, ami 12–15 cm vastagságú, 1 láb (kb. 30 cm) szélességű, és kb. 1,5 láb (45–50 cm) hosszúságú téglából készült. A felmenő fal legmagasabbán 50 cm volt. A Ny-i és a D-i oldalon az agyagfalazat indításánál kisebb kövekből álló töltés húzódtott, amely valószínűleg a gyakori víznyeléstől és hordalék mozgásától védte a falat. Mindkét helyiségbe, sőt az épület falaiba is több hamvasztásos és csontvázas sír vágódik. A feltárás során két oltár is előkerült, egy másodlagosan felhasznált, csaknem ép SILVANUS DOMESTICUS feliratú és egy EX VOTO feliratú, töredékes darab.

R. FACSÁDY ANNAMÁRIA

45. Budapest, II. Medve utca 17.

LT, Ró, Á, Kö, Tő

2006. július 17. és szeptember 19. között építkezést megelőző régészeti feltárást folytattunk a (Hrsz.: 13855/2) telken. A 15. sz. épület É-i tűzfalának állagvédelme miatt 5 m széles, K-Ny-i irányú biztonsági sávban nem tártuk fel a telek déli negyedét. A munkaterület gépi lehumuszosítása során egyértelművé vált, hogy a teljes felületből csak kb. 100 m²-en nyitathattunk régészeti szelvényeket, az említett biztonsági sávon túl, kb. 10 m É-i mélységig húzódtó újkori pince miatt. Ez az objektum érintette továbbiakban a telek Ny-i szélét is (kb. 50 m²-es felületen). Az ásatás során feltártunk török kori és késő középkori gödröket, középkori épületrészleteket és egy Árpád-kori útfelszínt. Mindkét török kori gödör élelem- vagy terménytároló verem volt, az egyik ovális alakú, ennek oldalát sárga agyaggal tapasztották ki, a másik téglalap alakú, ennek oldalát és alját deszkabélés fedte. A gödrök alján 50–80 cm vastag használati réteget találtunk (16. sz. második fele), amikor a gödröt már nem használták, 15. századi kerámiát tartalmazó humusszal töltötték fel. A feltárási felületet szinte teljesen elfoglalta egy 16. sz. első feléből származó könnyűszerkezetes ház alapozása. Az alapozás három-négysoros, szárazon rakott kőfal, amely az omladék vizsgálata alapján (vörösre égett patics, sárga agyag és elszenesedett fa) valószínűleg fa-, vályogfalú vagy

fachwerkes ház volt. Az utcára merőlegesen húzódott, első helyiségét az újkori pince félbevágta. A keskeny törtköves osztófal már egy omladékrétegre volt ráakva. Ez az omladékréteg az egész házon végighúzódtott, így a ház életét két építési periódusra bonthatjuk, de a leletek tanúsága szerint mindkettő a 16. sz. első felére esik. A 2. sz. helyiség két keskeny törtköves fallal volt továbbosztva. A keletebbi fal tetején elszenesedett gerendát találtunk, benne 3 szöggel, ami ácsolt fafalra enged következtetni. A ház K-i zárófalának nagy részét egy későbbi időpontban elbontották, csak az É-i falhoz csatlakozó csonk maradt meg.

Egy 15. századi háznak is megtaláltuk a nyomait a feltárás során: az utca felé eső részen egy törtköves, földbe rakott falú kis pincét tártunk fel. A kötőanyag hiánya miatt egyes falai beomolhattak, így mi már csak a K felé leszűkített pinceteret bontottuk ki. Betöltése 15. századi kerámiát tartalmazott. Tőle K-re 3 korabeli szemétdöbröt találtunk, az egyikben egy korai (15. sz. közepe) import talpastál töredékeivel. A telek K-i végében egy szépen lerakott köves felületet bontottunk ki, valószínűleg udvarkövezés lehetett, mivel a korszakban már ugyanaz volt a külváros utcaszerkezete mint a mai. Az ásatási terület ÉNy-i sarkában egy újabb köves felületre bukkantunk, amelynek felülete Árpád-kori kerámiát és egy IV. Béla király által veretett pénzt tartalmazott. Ezzel egy szintben húzódó sötétbarna humusz szinten 13. századi leletekkel volt tele. Mivel a köves felületnek határozott széle és iránya volt, ezért valószínű, hogy egy még eddig nem ismert utca kövezete lehetett. Iránya K-Ny-i volt ugyanúgy, mint az 50 cm-rel lejjebb fekvő római kori útnak. A középkori rétegek és az objektumok alatt, – a középkori pincék K-i oldalán – kövezett, római kori réteg (út?) maradványai jelentkeztek, kb. 50–70 cm vastagságban. Az út(?) térszintje alatt további két, Kr. u. 1–2. századi (La Tène D3 és római provinciális) leletanyagot, elsősorban cserepeket tartalmazó hulladékdöbröt sikerült feltárnunk.

BENDA JUDIT – HABLE TIBOR

46. Budapest, II. Ürömi utca 37.

U, Ró, Á

2006. november 6–29. között próbafeltárást végeztünk a telken. A csaknem 500 m² területű ingatlan hossz-tengelyében 100 m² alapterületű kutatóárkot húztunk. A modern feltöltés leszedése után vastag, barna agyagos réteget bontottunk, alatta 20–25 cm vastag épület- és római téglatörmelékes feltöltés jelentkezett. Ebbe a feltöltésbe Árpád-kori gödröt mélyítették, amelyből ép, átfűrt fésűskagyló került elő. Az objektumot a közelben feltárt Árpád-kori majorsághoz kötjük (Szépvölgyi út 18–22.). Az épületomladék alatt a K-i árokszakaszban habarcsos omladék és vörösréteg agyagszint, illetve habarcsos felület, járószint(?) jelentkezett. A szintek olyan ÉK–DNy-i, illetve, ÉNy–DK-i irányú falkiszedésekhez igazodtak, amelyek feltételezhetően a kutatóárkon

kívül sarokban végződő falrendszert alkottak. Az 50 cm vastag alapfalakat a római korban már kitermelték.

Azonos tájolású falakat tártunk fel a Ny-i árokszakaszban is, amelyek csak részben voltak visszabontva. Helyzetük és méretük alapján egy nagyobb kiterjedésű római kori épületegyüttes került elő, amelyhez hasonló a telek közelében folytatott korábbi kutatásaink során nem jelentkezett. Az említett épület(ek) alapfalait római kori cserepeket tartalmazó humuszos feltöltődésbe ásták.

Az ókori réteg alatt lelet nélküli, mészhálós, áthalmazódott humuszt vágtunk át, amely vastag, középső neolitikus kori leleteket tartalmazó, ugyancsak áthalmazódott rétegre rakódott. A fent említett erős DK-i lejtésű kultúrrétegek alatt azonos irányultságú pleisztocén kori záporpatak-hordalék (kőgörgöteg) és lösz jelenti az altalajt. A kőhordalék tetejére sodródott másodlagos helyzetű leletek alapján a környéken a dunántúli vonaldiszes kerámia idősebb fázisának településével számolhatunk, amely a terep lejtése alapján elsősorban ÉNy-i irányban húzódhatott.

Munkatársak: Pap János történész-muzeológus ásatási technikus, Horváth Zoltán geológus (ELTE) talajtani szakértő.

KÁRPÁTI ZOLTÁN – M. VIRÁG ZSUZSANNA

47. Budapest, III. Aquincum polgárváros

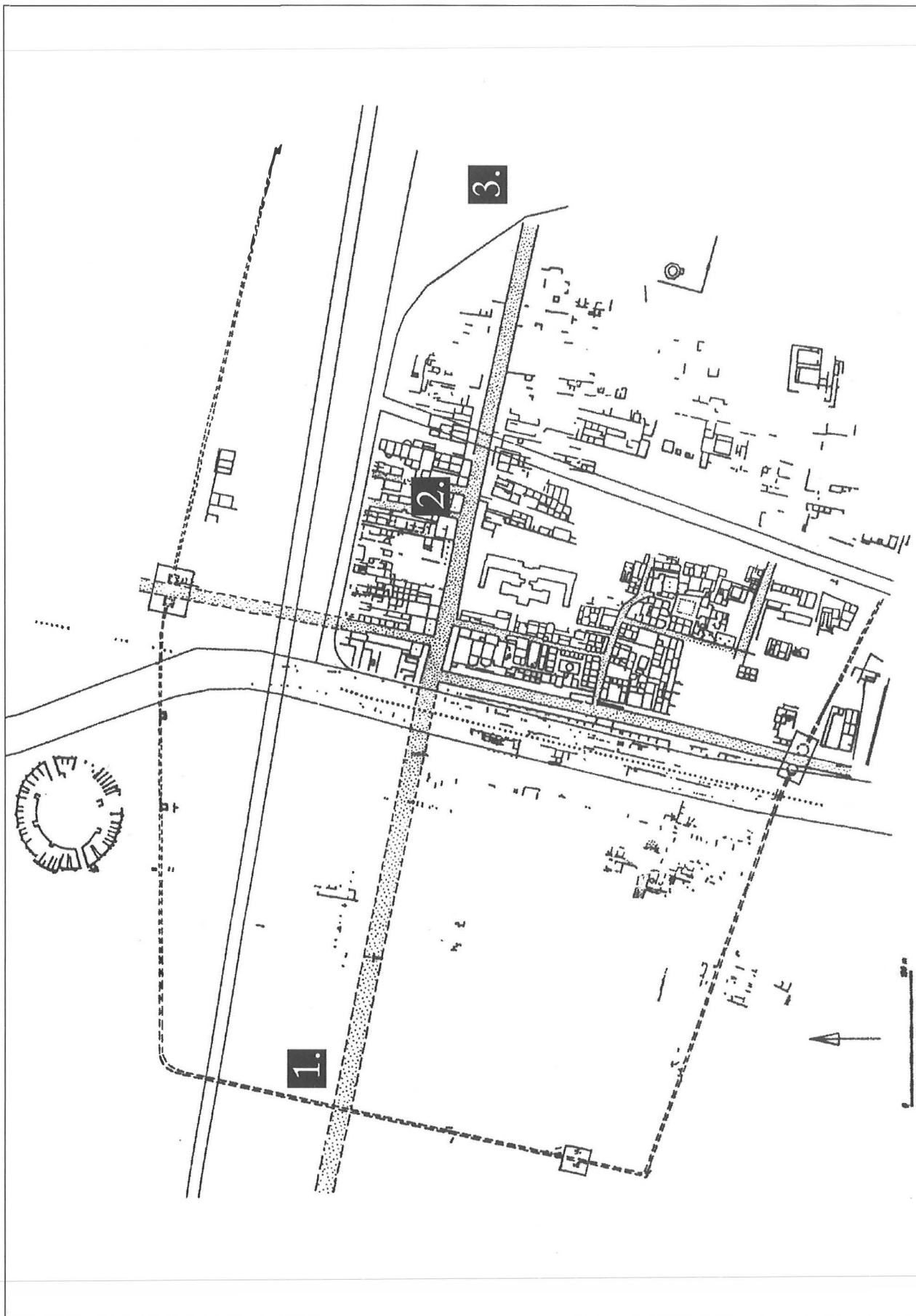
Ró

A BTM Aquincumi Múzeuma 2006-ban is több alkalommal kutatott az aquincumi polgárváros területén. (Lásd az *illusztrációt a 166. oldalon!*) A feltárások jelentős része ismét beruházásokhoz kapcsolódott, illetve folytatódott a romkert területén 2004-ben megkezdett, romkonzerválást megelőző hitelesítő feltárás is.

A római kori településtől Ny-ra, illetve a város Ny-i részén kábelcseréhez kapcsolódóan végzetünk régészeti munkát. (1) Az átlagosan 80–90 cm mélyen, meglévő kábel nyomvonalán kialakított árkok és kábelfogadó gödrök a Kunigunda u. 47. sz. előtti területről É-i irányban indultak, majd K felé fordulva a Keled utcán haladtak végig, egészen annak K-i végéig, a Szentendrei HÉV sínjéig.

A Kunigunda u. vonala az aquincumi polgárváros villaövezetének része, itt a lakótelep és korábbi gyár-építkezések miatt erősen feltöltött talajban a kábélárkok nem érintett régészeti réteget. A Keled u.–Kunigunda u. saroknál, a polgárváros Ny-i tőszomszédságában, az egykori ún. Katonai Anyagszertár környezetében már néhány ponton érintetlen humuszos rétegsort figyeltünk meg. A területen 1929-ben került elő a polgárváros legkorábbi fazekasműhelye.³ A fazekasteleptől K-re, a Keled u. vonalában (Keled u. 1. előtt) kialakított két kábelfo-

3 NAGY L.: Budapest Története II. Budapest, 1942. 629–630.

gadó-gödörben azonban már római kori épületomladék és iszapos, feketés-barna talajréteg jelentkezett.

Keleti irányban, a Ny-i városfal szomszédságában, kábelkutató-gödör szélén római kori épület falsarka mutatkozott, omladékkal. Az épületrészlet feltehetően ahhoz a Póczy Klára által 1975-ben megfigyelt épületcsoporthoz tartozhat, amely a települést elhagyó K-Ny-i főutat kísérte. Az épületeket bolt, műhely, raktár és fogadóként azonosították.⁴

A Keled u. Ny-i városfalon belüli szakaszán további épületrészleteket nem figyeltünk meg, azonban a modern út déli szegélye alatt több szakaszon faragott mészkőtömbökből kialakított útszegélyt regisztráltunk, ennek kora egyelőre ismeretlen, de nem zárható ki, hogy a Keled u. alatt húzódó, római korban is használt út szélé került elő. Az utca római kori előzményéről Kuzsinszky Bálint is említést tesz (a K-i városrészben).⁵

A kábelárok utolsó szakaszát a HÉV-sínek szomszédságában alakították ki, a *forum*-komplexummal szemben. A HÉV Ny felé kanyarodó sínpárja mellett 2 m mélyen kiásott fogadógödörben római kori falrészlet és omladék, míg a Szentendrei HÉV-vonal tőszomszédságában a korábbi kábelek alatt került elő római kori épületomladék és kis freskódarab is. Figyelemre méltó, hogy az előbbi területen kb. 1,7 m mélységben foltszerűen vastag újkori téglatörmelék terítettek szét.

A kábelfektető munka során előkerült emlékeket dokumentálás után visszataktartuk, azok nem sérültek. Az árkok metszete a polgárváros Ny-i előterének és Ny-i részének rétegvizonyairól adott információt, illetve új adat a Keled u. alatt előkerült korábbi út is.

A polgárváros ÉK-i részén folytatódott a romkonzerváláshoz kapcsolódó hitelesítő feltárás a XXIX. épületben, az ún. „Átriumos hosszúházban” (déli részének régebbi neve „Peristyl-ház”). (2) A feltáró munkát és az azt követő műemléki helyreállítást ismét a Nemzeti Kulturális Alap pályázatán elnyert összegből finanszíroztuk. Ebben az évben a 12., 13., 14., 15. és 59. helyiségekben dolgoztunk, azaz az épület középső traktusában, a műhely- és lakórészleg határán.⁶

Ezeket a helyiségeket a korábbi kutatások csak igen kis részben érintették. 1944–47 között Szilágyi János részben felületben kutatta az 59. és a 15. helyiségeket, a terület többi részén csak falkutatásokat végzett, a helyiségek belsejében nem folytatott feltárásokat. Szilágyi J. az 59. helyiségben 3 kerek, deszkalappal bélelt „vermet” talált, amelyet a belőle előkerült nagy mennyiségű mész,

illetve egy kerámia edénypécsettől alapján kemence tüzelőtereként határozott meg.⁷ Az épületrész további helyiségeinek funkcióját nem vizsgálta. A jelen kutatás alkalmával jól azonosíthatók voltak a korábbi ásatás falkutató árkai, illetve az 59. helyiségben végzett felületi kutatás szélei is.

Az idei munka során – a 2004. évihez hasonlóan – cél volt a korábbi ásatási adatok hitelesítése, pontosítása, az alaprajzi adatok kiegészítése, az építési periódusok elkülönítése, illetve az egyes helyiségek funkciójának meghatározása. A feltárás során ismét csak egy-egy helyiségrészt vizsgáltunk, meghagyva a lehetőséget a későbbi kutatás számára is.

Bár az épületrész építéstörténetének meghatározása és leletanyagának feldolgozása még hátravan, a következő nagyobb építési periódusokat tudtuk előzetesen elkülöníteni, a periodizáció a munka előrehaladtával természetesen finomodni fog. Az egyes építési periódusok előzetes keltezését nehezíti, hogy egyáltalán nem került elő éremanyag, így egyelőre a terra sigillata és amphoraanyag, illetve a polgárváros egyéb helyein megfigyelt jellegzetességek segíthetnek a korszakok meghatározásában.

A leírt építési periódusok a 2004. évi kutatások során megállapított periódusokkal összhangban a következők:

1. Az épületrész alatt már 2004-ben több ponton vizsgált legkorábbi, sötét, barnásfekete, agyagos, vizes réteget („fekete zsíros”) most is érintettük, de a feltörő talajvíz miatt nem sikerült felületben tanulmányozni. A geopedológiai, malakológiai és pollenvizsgálatok jelenleg is tartanak, és feltehetően megerősítik majd a terület mocsaras, vizenyős voltáról eddig kialakult képet.

2. Az első kőperiódushoz tartozó emlékek az épületrészben a későbbi 12. helyiségben kerültek elő: két, agyagba rakott K-Ny-i és egy É-D-i irányú falrészlet. A fehér vakolattal is ellátott falrészletek mentén a feltörő talajvíz miatt nem tudtunk mélyebbre jutni, így összefüggő alaprajz nem áll rendelkezésünkre. Ugyanakkor a későbbi 14. helyiségből lapköves burkolatú felület bontakozott ki, ennek funkciója és viszonya a falakhoz egyelőre ismeretlen. A későbbi 59. helyiségben nagy kövekből álló omladék mutatkozott, közte észak-itáliai terra sigillata töredékekkel (CONS 39, 43: a töredékek meghatározását Vámos Péternek köszönöm). Valószínűleg ugyanehhez a horizonthoz tartozik a 2004. évben előkerült keskeny, egy sor kőből álló, É-D irányú fal és D felé egy K-Ny-i is a 62. helyiségben.⁸ A korhatározó leletanyag alapján ezt az első kőépítkezési periódust a Kr. u. 1–2. sz. fordulójára–2. sz. legelejére lehet keltezni.

4 Legutóbb: ZSIDI, P.: Die Bebauung außerhalb der Stadtmauer. In: Forschungen in Aquincum 1969–2002. (szerk. ZSIDI P.) Aquincum Nostrum II. 2. 2003, 156–159., 157.

5 KUZSINSZKY B.: Az aquincumi amphiteatrum. Függelékül: két lakóház. Az 1890. és részben az 1891-ki papföldi ásatások. BudRég 2, 1891, 123–139., 125.

6 T. LÁNG O.: A „Peristyl-ház”: hitelesítő feltárás az aquincumi polgárváros északkeleti részén. AqFüz 11 (2005) 68–80. (Továbbiakban LÁNG 2005)

7 SZILÁGYI J.: Jelentés a Fővárosi Ókortörténeti (Aquincumi) Múzeum kutatásairól és szerzeményeiről az-1945–1948 évek folyamán. BudRég 15 (1950), 303–321.

8 LÁNG 2005, 75.

3. Ebben az időszakban az épület már jellegzetes hosszúházias formáját mutatja, bár igen kevés osztófal köthető ehhez a periódushoz. Az épület K-i zárófala mentén előkerült az ekkor még kb. 2 m-rel szélesebb É-D-i határoló lapköves utca, amelynek sóderes megújításai is követhetők voltak. Ehhez a horizonthoz tartozik a 2004. évben kutatott 61. helyiség korai déli fala is, úgy tűnik ekkor még a D utca is 1,5 m-rel szélesebb volt.⁹ Az épület K-i zárófala festett volt, a fröcskölt lábazatot ábrázoló, jó minőségű vakolat darabjai a fal visszabontásakor kerülhettek a planírozási rétegbe. A falat belülről oszlopsor kísérte, ennek nyomait a későbbi 12. helyiségben találtuk meg, nagyméretű négyzetes pillér formájában, és valószínűleg volt előzménye a 4. periódus pillérének is a 15. helyiség ÉNy-i sarkánál. A későbbi 14. helyiségben többször megújított járósíntek és egy vesszőfonatos mély, egyenes falú gödör (kút?) került elő, széléről szinte ép RESATUS tál származik. Az objektum aljára a feltörő talajvíz miatt nem jutottunk le. Mélységére és méretére jellemző, hogy a felette húzódó rétegek, sőt a közel száz évvel később készített terrazzo-padló is erősen megsüllyedt felette.

Ugyanitt kisebb, sekély, kör alakú beásást is feltártunk, betöltéséből állatcsont, téglatöredék és egy csontból faragott szövőtábla került elő. Ez az építési periódus, a kísérő leletanyag alapján a település insularendszerének első kitűzése idejére, a municipiumi rangra emelés időszakára tehető, a 2. sz. első harmadára.

4. A következő időszakban lényeges változtatásokat hajtottak végre az épületben. Legszembetűnőbb, hogy az épületet K felé megszélesítették, a határoló utcácska pedig elnyerte ma ismert keskeny formáját. Továbbra is használták a két K-Ny-i osztófalat (a 12., 13., 14. és az 59.-15. helyiségeknél) a régi utcafronti falat azonban visszabontották. A helyiségekből nem ismerünk osztófalakat, az viszont bizonyos, hogy döngölt agyagpadlóval rendelkeztek, amelyeket többször meg is újítottak (későbbi 14. és az 59.-15. helyiségek). A későbbi 12-13. helyiségek határoló fala helyén ekkor még egy kút állt, ugyanitt állt még a négyzetes pillér is, kőlapokkal körberakva és a későbbi 15. terem ÉNy-i sarkában álló pillér is használatban lehetett. Az 59. helyiségből gerendalenyomat köthető a periódushoz, míg a későbbi 15a-ban beásást regisztráltunk, betöltésében fehér vakolatdarabokkal. Változatlan alaprajzi elosztás mellett többször került sor padlójavításokra, megújításokra, így egy viszonylag hosszú ideig tartó használat valószínűsíthető, amely felölelhetette a 2. sz. nagy részét, egészen a markomann háborúk időszakáig.

5. Ebben az időszakban alakult ki az épületrész ma ismert alaprajza a 12., 13., 14., 15., 15a és 59. helyiségekké. A műemléki helyreállítás is ezt a periódust tükrözi. A periódus falait habarcsba rakták, átlagosan 50-60 cm

szélesek. Az újkorban erősebben visszabontották az épület K-i zárófalát. Jellemző a döngölt agyagpadló, szinte minden kutatott helyiségben (12., 14., 15a), az átrium felé átvezető folyosó (13. helyiségben) küszöbköve pedig – összetörve bár – de eredeti helyén maradt meg. Az 59., nagyméretű „teremben” három, a Ny-i zárófalhoz épített kerek „kád” került elő. Az átlagosan 1,5 m átmérőjű, 50 cm mély objektumokat első alkalommal Szilágyi J. tárta fel, aki kemence tüzelőtereként értelmezte az elszenesedett hordódongákkal bélelt, nagy mennyiségű meszet tartalmazó objektumokat. Az objektumokról már a tavalyi év során előkerült állatcsont-leletanyag illetve analóg ókori és modern néprajzi példák alapján megállapíthattuk, hogy nagy valószínűséggel bőráztató kádak, cserzőgödrök voltak.¹⁰ A jelen kutatás alkalmával csak a legészakibb kádat kutattuk alaposabban. Ennek során már csak az objektum alját fedő legfeljebb 6 deszka maradványait regisztrálhattuk, a meszes betöltés már csak nyomokban maradt meg. A kádak egymással összeköttetésben voltak és lejtettek D felé, feltehetően az épületet Ny-ról szegélyező csatornába lehetett leengedni a tartalmukat. A kádakat igen körültekintően alapozták: vastag vízzáró sárga agyagba mélyítették őket, amely alá sóderréteg került. A nyugati zárófal mentén ez alatt még egy külön kősor támasztotta meg a kádakat. Az agyagpadló K felé vékonyodott és egy terrazzoval lekent, habarcsos, köves szegélyig volt követhető, amely a kádakat határoló elem lehetett, a cserzőanyagok, folyadékok túlfolyásának megakadályozására. Horváth Zoltán geológus vizsgálatai szerint a döngölt padló anyaga erősen vízzáró agyag volt, eltérően az épület más helyiségeinek agyagpadlóitól. Az 59. és 15a helyiség határfalánál kis pillér köthető még ehhez az időszakhoz. A tavalyi év kutatási eredményeit is felhasználva az épület ezen horizontja a 2-3. sz. fordulójára keltezhető. A leletanyagban ismét nagy számban megjelent állatcsont-anyag jellege (ujjperccsontok, szarvcsapok) megerősíteni látszanak a bőrcserzőműhely jelenlétét az épületben a 2-3. században.

6. Ebben az időszakban az épületrészben mind a műhely- mind pedig a lakófunkciók elkülöníthetők voltak. A 14. helyiség jó minőségű terrazzo-padlója, és a rázuhant vörös-fekete freskó- és vakolattöredékek lakóhelyiségre utalnak, míg a rosszabb minőségű terrazzo-burkolatú 15a helyiség inkább a műhelyrészleghez tartozhatott: a padlóra egy helyen meszes anyag került, benne állatcsontokkal (köztük halcsontokkal) és üvegyönggyel. Az anyag származhat az 59. helyiség kádjaiból, lehet, hogy padlójavítás célját szolgálta. A 15. helyiségben sárga agyagpadlót köthetünk ehhez a periódushoz, míg a 12. helyiségben meszes járósínt nyomait találtuk. Az 59. helyiségben még működtek a kádak, a szoba közepére viszont habarcsos kötőanyaggal

9 LÁNG 75., 7. kép

10 LÁNG 2005, 76.

épített pillért állítottak. Ezt az építési periódust az objektumok stratigráfiai helyzete alapján a 3. század első felére, a késő Severus-korra tehetjük és változatlanul a bőrkikészítéssel, illetve enyvfőzéssel hozhatjuk kapcsolatba.

7. Az épület ezen középső traktusában – a 2004. évihez hasonlóan¹¹ – szintén megfigyelhető volt egy késő római építési periódus. A 15. és 15a helyiségekben keskeny, *opus spicatum* alapozású és feltehetően faszerkezetű felmenő fallal rendelkező helyiségek nyomait találtuk, amelyekhez legalább egyszer megújított, meszes-habarcos járószint tartozott. A járófelületek kialakításához a korábbi falakról levert freskó- és vakolatanyagot használták. A most feltárt részlet jól illeszkedik a 2004-ben, az épület 63. helyiségében megfigyelt konstrukcióhoz, annak szerves folytatása: feltételezésünk szerint ezek a falak az épület K-i, Harmadik Közfürdő felé eső részén a forgalmas utcára nyíló kisebb boltokhoz tartoztak. A falazási technika, valamint a falak és a járószintek stratigráfiai helyzete alapján ezeket a helyiségeket a 3. sz. közepén–második felében alakíthatták ki.¹²

A természettudományos vizsgálati eredményekre még várni kell, de az előzetes feltételezések szerint ezt az épületraktust is sújthatta árvíz (homokrétegek) és lokális tűzvészek. Az ismét nagy számban előkerült ép edények arra utalnak, hogy több alkalommal hirtelen kellett elhagyni az épületet.

A hitelesítő feltárás végeztével, a meglévő műemléki terveknek megfelelően, a 2–3. sz. fordulójának alaprajzi részleteit állítottuk helyre, jelezve az egykori „vermek” helyét, illetve a 15. helyiségben megtartottuk a legkésőbbi római kori járószintet és falrészleteket is. A helyreállított épületrészletet lézerszkennelvel is bemértük.

2006-ban is folytattuk az ún. „Aquincumi Híd és kapcsolódó úthálózata” projekthez kapcsolódó szondázó jellegű régészeti kutatásokat. (3) A telken, amely az aquincumi polgárváros K-i széle, valamint a Gázgyár alatt húzódó ún. K-i temető, ill. a fazekastelep között fekszik, korábban régészeti kutatás nem volt. A rendelkezésre álló topográfiai adatok alapján a várost K-i irányból lezáró városfalat, épületmaradványokat, esetleg már sírokat, vagy ipari objektumokat vártunk a telken.

A területen megnyitott 36 m² alapterületen 2,5 m vastagságban gázgyári salakot találtuk, alatta pedig természetes homokrétegződést figyeltünk meg enyhé lejtéssel K felé. Régészeti leletanyag, objektum nem mutatkozott (szórványként sem!) a területen, az újkori bolygatás alatt csak geológiai képződmények voltak. A mélyítést 104,00–100,40 mAf szintek között vé-

geztük, illetve szondaárokban 99,00 mAf-ig, a feltörő talajvíz miatt. Az említett magasságtartományon belül mind a polgárváros, mind pedig a Gázgyár területén mutatkoztak már régészeti objektumok. A gázgyári lakótelep DK-i sarkán végzett 2001. évi leletmentés során méterekkel a jelen terület legfelső homokrétege felett (104,1–104,5 mAf) is feltetők mutatkoztak.

Az elvégzett geopedológiai vizsgálatok, a régészeti rétegsor és leletanyag teljes hiánya alapján a területen ezen a szinten már csak természetes, geológiai jelenségek vannak. Bár a kutatás igen kis területen zajlott (6×6 m), így csak pontszerű információt adhat, a kultúrrétegek teljes hiányának két oka lehet. A római kori rétegeket eltávolíthatták az erőteljes újkori tereprendezés során (esztergomi vasúti töltés építése, gázgyári építkezések). Másrészt elképzelhető az is, hogy a római kor folyamán a polgári település és az ipartelepek, ill. temető között kisebb mélyedés, vizenyősebb terület rész húzódott. A kérdés eldöntése csak további, nagy felületű feltárások során lehetséges.

T. LÁNG ORSOLYA

48. Budapest, III. Bécsi út 66. (Hrsz.: 114379/1) Ró

2006. április 5. és június 9. között megelőző régészeti feltárást végeztünk a telken, 300 m²-en. A lelőhely a 2005-ben megkutatott Bécsi út 64. sz. telek folytatása, így nem meglepő módon a legtöbb esetben azzal megegyező régészeti szituációkkal szembesültünk. Néhány esetben még a 2005-ös ásatás részlegesen kibontott – az akkori É-i metszefal alá húzódó – objektumait is azonosítani, illetve dokumentálni tudtuk. A területen itt is azok, a lankás rész felsőbb zónájában meglévő, feltehetően Kr. u. 1. századi telepjelenségek (egy kisebb tárológödör (?), két kenyérsütő kemence) a legkorábbiak, melyek közvetlenül a római kori temető létesítése előtti évtizedekben lehettek használatban. Talán ebben az időben már funkcionálhatott az ásatási terület K-i végében észlelt ÉK–DNY-i irányú út is, amely alatt a sárga altalajba benyomódott keréknyomokat is regisztráltuk.

Valamikor a Kr. u. 1. sz. utolsó évtizedeiben kezdődhetett meg a terület temető korszaka. A késő római éremleletek tanúsága szerint ez az időszak a 4. sz. elejéig nyomon követhető. A területen 141 olyan objektumot regisztráltunk, melyeket temetkezéssel hozhatunk kapcsolatba. A sírok nagy része É–D-i tájolású keskeny téglalap alaprajzú, erősebben vagy gyengébben kiégetett falú hamvasztásos sír volt. Egy kisebb hányaduk K–Ny-i tájolású. A csontvázas sírok száma jóval kevesebb volt (22 a biztosan azonosított objektumok száma). Tájolásuk igen változatos: Ny–K-i (a rétegtani helyzetük szerint feltehetően ezek közül kerülnek ki a legkorábbi temetkezések is), K–Ny-i, É–D-i, illetve D–É-i. Egy esetben egy 40×40×15 cm-es kőlapokból ládaszerűen kialakított kirabolt sírt is feltártunk. A területen sírkertet nem találtunk, de egy-egy nagyobb kőkupac illetve egy kb. 2×2

11 LÁNG 2005, 71.

12 PÓCZY, K.: Anwendung neuerer Ausgrabungsergebnisse bei der Ruinenkonservierung in der Bürgerstadt Aquincum. Acta Technica Academiae Scientiarum Hungaricae 67 (1970) 177–194, 180–181.

m-es U-alakú kialakítás alsó kősora jelezte, hogy egykor itt is állhattak kisebb-nagyobb kőfallal ellátott sírépítmények. A már említett út természetesen ezen időszak alatt is funkcionált. Az útrétegbe ásott sírok tanúsága szerint a temető használatának későbbi időszakán belül nyomvonala talán kissé keletebbre húzódott. A 2005-ös ásatáshoz hasonlóan ezen a lelőhelyen is igen nagy volt a sírsűrűség, a terület intenzív használata, sok sír vágta egymást, némely esetben 4–5-szörös szuperpozíciókat lehetett megfigyelni. A sírokat tehát leginkább már a római korban bolygatták. A későbbi bolygatásokat néhány 19–20. századi szemetesgödör, egy kút és egy szokatlanul mélyre alapozott pince L-alakú falazata (melyet gyakorlatilag egy még álló, helyben meghagyott római sírkő alsó részére építettek rá) jelentik.

VAMOS PÉTER

49. Budapest, III. Békásmegyer-Ófalu, Rózsadomb utca 5.

Ró

A fenti területen három alkalommal – 2006. áprilisban, júniusban, júliusban – lakossági bejelentésre végzetünk leletmentést. A feltárás során római kori épületmaradványok kőfala és kiszedett falai, illetve római kori kerámia- és építési leletanyag került elő. Az épületmaradványoknál későbbre keltezhető volt összesen 4 csontvázas sír, ezek kora azonban keltező értékű leletanyaghiányában közelebről nem volt meghatározható. A szomszédok elmondása alapján a környező telkeken korábban végzett építési munkálatok során már kerültek elő sírok, azokat korábban középkorinak tartották(?). A BTM Adattári anyaga szerint a jelenlegi Ezüsthely utca (egykor Fő utca)–Templom utca sarkán római kori szarkofágfedél töredékét „őrizték” (Kuzsinszky B. feljegyzése, MuzKvtÉrt. II. 1908). A területen tehát eddig ismeretlen rendeltetésű római kori épület(ek) maradványaival (villagazdaság?), sírokkal és további ismeretlen korú temetővel kell számolni.

T. LÁNG ORSOLYA

50. Budapest, III. Csúcs-hegy, Harsánylejtő U, R, B, V, LT, Ró, Kö

2006. június 6. és december 20. között szondázó régészeti feltárást végeztünk az épülő lakópark területén. A lelőhely a Budai-hegységbe ékelődő Pilisvörösvári-árkot DNy-ról kísérő, a Csúcs-hegy (444 m)–Vihar-hegy (453 m) tömbjét magában foglaló sasbércecs vonulat ÉK-i oldalában a 2 rögot elválasztó Virágos-nyereg alatt terül el. A kutatás első ütemében É-i, azaz az Aranyhegyipatak egyik jobb oldali mellékpatakjától a Solymárvölgy felé eső, mintegy 9,4 ha-os területén végeztük munkánkat, ahol a leendő utcák és – a terepen meglévő – jelentős szintkülönbségek miatt a hegy felől kísérő bevágás, rézsú területén alakítottuk ki hat szondaárkunkat. Az árkok 12–16 m-es, egy-egy rézsú esetében a 30–40

m-es szélessége már településszerkezeti következtetések levonását is lehetővé tette. A feltárás során előkerült mintegy 1900 objektum jelen tudásunk szerint 7 korszak leletanyagát eredményezte.

A terület ÉK-i szélén késő neolitikus és középső rézkori településmaradványok; áldozati gödrök kerültek felszínre. A késő bronzkor–kora vaskor időszakából származik egy több göcponot, objektumsűrűsödést mutató horizontális telep tárolóvermekkel, földbe mélyített házakkal, nagy gödörkomplexumokkal, műhelyobjektumokkal. A terület középső É-i részén egy igen intenzív, földbe mélyített épületekből álló késő vaskori telep nyomai is körvonalazódtak. E területen húzódik egy kerítőárokhatárolt 1–2. századi kora római falu, melynek határában szőlőültetett gödrök nyomait is dokumentáltuk. E résztől D-re a hegyoldalban pedig kemencékkel, házakkal, vízelvezető árkokkal lehatárolt középkori falu terült el.

Munkatársak: Tézer Zita, M. Virág Zsuzsanna, Havas Zoltán, Kárpáti Zoltán, Hancz Erika régészek.

SZILAS GÁBOR

51. Budapest, III. Hajógyár utca

Ró, Á

A Laktanya u. 1. sz. lakóház K-i tűzfala, ill. a falat átvágó, az épület homlokzati síkjából kiálló, mintegy 6 m hosszú pincelejáró mentén, a régészeti védett ingatlanon engedély nélküli földmunkát kezdtek. 2006. szeptember 4-én helyszíni bejárást tartottunk. A munkát leállítottuk, majd szeptember 19–21. között elvégeztük a kárfelmérést és leletmentést.

Minden árokszakaszban a vastag, modern, ill. újkori feltöltés alatt vékony, apró kavicsos járósínt jelentkező sárga agyagos alapozással. Alatta néhol 1 m-es vastagságot meghaladó humuszos, kevert köves feltöltést azonosítottunk, amelyből késő római, Árpád-kori leletek kerültek elő. A feltöltésben a B és a D árokszakaszokban öntött mészhabarcscba rakott törtkőfalakat figyeltünk meg.

A B szakasz Ny-i tanúfalában, a lépcsőlejáró alapozása alatt 60 cm széles fal bontakozott ki, amelynek nézetében nem látszott csorbázat, így feltételezhető, hogy éppen az árok széléig ért egykor is a fal vagy pillér. Innen É-ra, a szakasz É-i végében a K-i és a Ny-i sarokban egy-egy, a gépi árokásás során átvágott, csorbázott mészhabarcscos törtkőfalat dokumentáltunk. A falak a metszetalban megállapítható irányultságuk alapján egy épülethez tartoztak. A sík felületűnek tekinthető késő római–Árpád-kori feltöltés alatti rétegek erősen É felé lejtettek. Az agyagos, homokos kevert feltöltések már tisztán római kori kerámiát, épületszerpet tartalmaztak.

A déli szakasz K-i földfalának É-i részén ugyancsak a már említett humuszos feltöltésbe alapozott mészhabarcscos törtkőfal sarkot azonosítottunk, amelynek belső sarkát az árokásás közben roncsolták.

KÁRPÁTI ZOLTÁN

52. Budapest, III. Hajógyári-sziget

Ő, Ró

2006. november 9–26. között talajmechanikai fúrást végeztettünk a szigeten. A megfigyelt 13 fúrás közül az 5F jelű esetében biztos, a 8F, 9F, 10F jelűeknél valószínűsíthető, hogy régészeti réteget érintettek. Keltező leletek hiányában is valószínű, hogy az 5F jelű fúrás által érintett területnek az őskor valamely korszakában történt használata. Ez a Hajógyári-szigeten eddig ismertté vált őskori lelőhelyeket (neolitikum, késő bronzkor, késő vaskor) figyelembe véve nem meglepő. A 13F jelű fúrásnál talált famaradványok legkésőbb az 1830-as években kerülhettek a jelenlegi, több mint 5 m-es mélységbe. A kissziget K-i partján feltárt római cölöpkonstrukciók miatt azonban jóval korábbi keltezés sem zárható ki. A fúrófej által széttroncsolt fadarabok sajnos természettudományos vizsgálatra alkalmatlanok voltak, így a keltezés kérdése nem dönthető el.

HAVAS ZOLTÁN

53. Budapest, III. Kenyeres utca 38.

Ró

2005–2006 folyamán építkezést megelőző feltárásokat folytattunk a telken. Az új társasház pontalapjainak aljában kemencék részleteit és római kori feltöltési réteget figyeltük meg. A feltárás során két kemence részletét azonosítottuk. A telek déli részén talált kemence tüzelőterét Ny felé tájolták. A másik kemence a telek Ny-i oldala mentén a szomszédos épület alapozása alá ásott árokban került elő. Az ásatás során minimális leletanyag került napvilágra, amely alapján a kemencék kerámia- vagy tégláégető funkciója kizárható. Keltezésük leletanyag hiányában egyelőre bizonytalan.

A Kenyeres utcához közeli Selmeci utca K-i végében az evangélikus templom alapozása során Nagy Lajos tárt fel kora római fazekasműhelyt. Ezt követően 2002-ben, szintén a Selmeci utcában (26. sz. telken) bukkanunk hasonlóan leletanyag-szegény környezetben római kemencére. A Kenyeres utca 38. sz. telken napvilágra került kemencék topográfiailag a Bécsi úti–Kiscelli és Selmeci utcai műhelyek között helyezkedtek el és illeszkedtek a katonaváros DNY-i negyedének ipari jellegéhez. A telek K-i végében a kemencéken kívül sárga agyagfoltos betöltésű objektum (sír?) körvonala mutatkozott, amelynek kibontására nem nyílt lehetőségünk. A Kenyeres utcai csatornaárokban, Nagy Lajos Kr. u. 2. századi épületmaradványokat és késő római sírokat figyelt meg, ehhez kapcsolódhat a felületben most megfigyelt objektum is.

KIRCHHOF ANITA

54. Budapest, III. Kiscsillag utca 4., 10., 4., 6–8., 18–20.

U, R, B, Ró

2006 folyamán megelőző feltárásokat végeztünk a fenti telkeken. Április 20–28. között a 19903/8; 19905/10 hrsz. telkeken kezdtük a kutatást.

Kiscsillag utca 10.: A „B” árokban a régészeti objektumok kizárólag az altalajban jelentkeztek, a magasabbban húzódo rétegekből még leletanyagot sem tudunk gyűjteni. Ez az árok minden tekintetben a Kiscsillag utca 18–20. szám alatt feltárt területtel mutat rokonságot. A „B” árok aljában egy K felé ívelődő árkot találtunk, valamint tőle Ny-ra négy ismeretlen rendeltetésű gödröt. Utóbbiak közül mindössze egyben, egy vese alakú kisméretű beásásban találtunk leletet, őskori kerámia tenyéryi darabjait. A korábbi ásatások eredményei alapján római korinak tartott árokrendszer itt megtalált részletének kibontása során ugyancsak őskori kerámiát találtunk. Azonban tekintve, hogy az árok betöltődése eseményszerűen, viszonylag rövid idő alatt zajlott le, a betöltésben korábban talált római leletek felülírják az őskori anyagot. A két korszak rekvizitumai nagyjából egy időben kerültek a betöltésbe, logikusan a római kor végén, vagy azt követően.

Kiscsillag utca 4.: Sikertelenül megtalálnunk az árokrendszer további két szakaszát, mindkettő finoman a Duna irányába ívelődött. A két „V” átmetszetű árkot a jelentkezési szinttől (löszös réteg) bontani tudtuk. A mélyebb több mint 1,5 m mély volt, 2 m-t meghaladó szélességgel. Az árkok betöltéséből – annak is a felső részéből – kizárólag őskori kerámia került elő, amely egyazon edénytípusból származott, mint a „B” árok leletei.

Az árkoktól Ny-ra cölöp- és oszloplyukák jelentkeztek, egyikből egy orsógomb került elő. A messze legnagyobb méretű foltból rengeteg patics, és néhány apró kerámiadarab került elő, ezek ugyancsak őskoriak. A cölöpnyak egyelőre nem adnak ki felismerhető szisztémát. A római korinak tartott árkok és az őskori cölöpnyakok egyelőre sehol sem vágják egymást.

Az „A” árok újdonsága az északabbi megfigyelésekhez képest az volt, hogy itt már a magasabbban fekvő rétegekben is észleltük az objektumokat. A rómainak mondott árkokat az indulási szintjükön meg tudtuk fogni, az őskoriakat folytonossági hiány formájában észleltük, de betöltésük anyaga alapján bizton állíthatjuk, hogy a magas humusztartalmú, fekete talajrétegből való.

Kiscsillag utca 6–8.: Július 20–28. között a 19904/2, 19905/9 hrsz. telkeken dolgoztunk. Az itt tapasztalt rétegsor megegyezik a Kiscsillag utca 4. és 10. számok alatt megfigyeltekkel, új megfigyelést nem sikerült tennünk. Az áprilisban feltárt árokszakaszok folytatódtak a délebbi ikerházalapban, azonban mindkét árok oly mértékben ívelődött ÉNy felé, hogy az északabbi ikerházalapot nem érintették. Az árkoktól É-ra a cölöpnyakok nehezen értelmezhető rendszere folytatódott. Az É-i ikerházalapban sem árkok, sem pedig cölöpnyakok nem kerültek elő. Itt néhány őskori fakidőlés gödre mellett egy hosszított téglalap alakú, lekerekített sarkú földbe mélyített objektum került elő. Sajnos, nagyobbik része a házalapon kívül esett, a kutatható részen cölöpnyak, padlóképzés-, vagy tűzhely nyoma nem került elő.

Erősen gyanítható, hogy itt egy gödörház részletét fogtuk meg. Leletanyag nem került elő belőle, datálása egyelőre lehetetlen. Általánosságban igaz, hogy rendkívül kevés leletanyag került elő, és az is inkább rétegből, semmint objektumokból. A minimális őskori kerámia mellett egy aprócska bronztárgy került elő a szélesebb és mélyebb árokból, a pedológiai vizsgálat azonban kimutatta minden eddig feltárt árokszakaszon esetében, hogy betöltődésük rövid idő alatt, eseményszerűen történt, azaz minden anyag, amely előkerült belőle, nagyjából egyszerre került oda, így a datálás szempontjából meglehetősen semmitmondó. A római kori anyag jelenléte mindenesetre azt mutatja, hogy a római korban még nyitva voltak az árkok. Figyelembe véve azt az időintervallumot, amely a neolitikum–rézkor–bronzkor (ezekből a korokból vannak leleteink) után a római korig eltelt, igencsak megnő az árkok római kori kialakításának valószínűsége. A betöltés túlnyomóan őskori anyaga nem bír jelentőséggel, túlsúlyát a közeli őskori telep biztosította, no meg az árokásáskor átvágott őskorinak tartható rétegek anyaga.

Kiscsillag utca 14.: Június 12–13-án ezen a telken (Hrsz.: 19909/09) folyt a munka. A 4,3 m széles és 20 m hosszú épületalapon a rétegsor megegyezett a Kiscsillag utca 18–20. szám alatti ásatáson megfigyelttel. A Törökkő-dűlői árokrendszer egy újabb elemét sikerült megtalálnunk, amely valószínűleg folytatása lesz a Kiscsillag utca 18–20. szám alatti ásatáson feltárt, egyik egyenes vonalvezetésű ároknak. Az árok szélessége 0,55 m, megmaradt mélysége 0,2 m, de egészen bizonyos, hogy a jelentkezési szint nem azonos az eredeti leásás szintjével.

Kiscsillag utca 18–20.: Február 21. és március 14. között végeztük a feltárást a (Hrsz.: 19910/34–35) 2002 óta védett lelőhelyen. Az altalaj rendkívül magasan, a járószinthez viszonyítva 0,5–0,6 m mélységben jelentkezett. Felszíne egyenetlen, sekély gödrökkel, mélyedésekkel tagolt. É és K felé emelkedik. Ebben a rétegben váltak érzékelhetővé az egyes objektumok, amelyek azonban eredetileg magasabbról indultak. Amint arról már esett szó, a területen már korábban érzékelték a római kori árokrendszer jelenlétét, de a sáv- és pontalapos, valamint kutatóárkos feltárások után most nyílt először lehetőség nagy, összefüggő felületen (500 m²) vizsgálni a jelenséget. Az ásatás során 6 árok hosszabb-rövidebb szakaszát sikerült feltárnunk. A hat árok közül – egy sekély, V-átmetszetű árkocska leszámítva – öt mély volt, metszetük fordított trapéz alakú. A hat árokból három egyenes vonalvezetésű, három köríves, ez utóbbiak esetében nem sikerült megállapítanunk, hogy az ívek bezáródnak-e, mert túlszaladtak a hálalapon, és valószínűleg a Kiscsillag utca alá is elnyúltak. A köríves árkok egymásba vágta, és vágta őket az egyenes árkok is. Az egyenes árkok tájolása eltérő volt: É–D, ÉK–DNy, és a sekély ároké ÉNy–DK. Az árok lejtése KDK-i volt, vagyis a Duna felé estek. A köríves árkok miatt a territóriumok közötti határjelző szerepet elvetjük és hajlunk a

vizesárok-teória elfogadására, azonban a körívek erre a feladatra nézve sem tűnnek a legcélravezetőbbnek. Az árkok periodizációjára vonatkozóan nincs információnk. A keskeny árkocska talán kilóg ebben az értelemben is a sorból, de összeségében véve az egész jelenség egy nagyon tudatos, egységes rendszernek tűnik, amely egyazon időszakban volt használatban. Az árkok mellett még egy objektum került elő, félig ráásva az egyik egyenes árokra: egy tölcseresen induló, de aztán hengerré szűkülő gödör került elő. Mélységben mindössze az árok aljának szintjéig tudtuk követni, azután olyan erőteljesen tört fel a talajvíz, hogy lehetetlen volt kibontani, így az sem derült ki: van-e bélése. Az objektum korára nézve nincs adatunk, stratigráfiai megfigyelések alapján újabb korinak kell lennie, ráásták a római árokra, és betöltéséből hiányzott az árkokat betöltő anyag, helyette a fentebbi rétegből származó földet találtunk. Valószínűleg a korábban a területen működött kertészetéhez lehetett köze.

BUDAI BALOGH TIBOR

55. Budapest, III. Ladik utca 7–11.

B, Ró

2006. július 3–19. között szondázó jellegű feltárást folytattunk a területen (Hrsz.: 19254/6–7–8), majd július 31. és augusztus 18. között megelőző feltárást. A szondázás során 3 kutatóárkot húztunk. Az altalaj fölötti réteg az egész területen elpusztult, helyén újkori feltöltést találtunk. A területen az úgynevezett Ladik utcai temető újabb részletét tártuk fel. A temetőt egy a Duna felé igyekvő patak vágta át. A patak mindkét partján találtunk sírokat. Az egyik – egyébként II. Constantius-kisbronzal datált – sír kétségkívül rabolatlan volt, a csontváz részei mégis szokatlanul szétszúrtak. Ez a sír annak köszönhetette viszonylagos épségét, hogy kellőképpen lemélyítették. A sírgödrök zöme azonban magasabban zárult, ezek tartalmát a víz fellazította, majd visszahúzódásakor a patak völgybe húzta. A patak völgy tömve volt anatómiai rendjét veszített embercsonttal, az egykori sírok téglá és kő építőanyagával, valamint a néhai sírmellékletekkel (hagymafejes fibula, üvegedény, kései mázas kerámia, besimított kerámia). A patak völgy anyaga egyértelműen kései. A patak völgyön kívül még egy természetes úton kialakult árok húzódott a területen, amely DNy felől futott be az ásatási területre. Az árok bizonyosan nem vízelvezetésre szolgált. Egyelőre ismeretlen okból a rómaiak feltöltötték ezt az árkot valamikor a 2. sz. folyamán, majd a 4. században ugyanúgy beletemetkeztek, mint a környező terület homokos altalajába. A duzzadó agyag, amellyel feltöltötték az árkot, tökéletesen ellenállt a víz pusztító erejének, a benne talált sír teljesen ép állapotban maradt meg. Az árok betöltésének tetején Antoninus Pius egy dupondiusa került elő. A betöltés teljes vertikumából őskori (bronzkori) leletek is előkerültek, őskori objektumot azonban itt nem találtunk. Mindenesetre jól ismert előttünk az

urnamezős kultúra népének jelenléte a Szentendrei út ezen szakaszának mindkét oldalán. A patak átvágta a betöltött árkot, amely tény ugyancsak alátámasztja a patak későbbi működését. A korai anyag (árok), illetve a kései anyag (patak völgy) markánsan elkülönül egymástól. Az árok betöltésének teljes eltávolítását követően még egy sírt találtunk az árok aljában, amelyben egy jó megtartású, nyújtott helyzetben lehelyezett csontváz feküdt. Érdekessége, hogy bal bokájára egy kisméretű (gyermek?) koponyát helyeztek. Miután semmiféle melléklete nem volt, datálása csak deduktív módon történhet. Figyelembe véve, hogy a betöltésben talált másik sírhoz képest ez a sír több mint egy méterrel mélyebben került elő, nem valószínű, hogy egyidejűleg ásták le őket. Valószínűbb, hogy a sír még az árok feltöltése előtt létesült, tehát 1–2. századi, esetleg korábbi, őskori.

BUDAI BALOGH TIBOR

56. Budapest, III. Miklós tér 5.

Ró

2006. február 21. és március 31. között a telken (Hrsz.: 18439) álló általános iskola felújítási és bővítési munkáit megelőző feltárást folytattunk az iskolaudvaron. A szomszédos telken az Alternatív Közgazdasági Gimnázium bővítése során 2003-ban Németh Margit és Kirchhof Anita folytattak leletmentést. Ekkor a tervezett cölöpalapok helyét tárhatták fel. Ásatási tapasztalataik alapján biztosan számíthattunk arra, hogy a római kori katonai tábor körül kialakult városias jellegű település – a canabae – újabb részleteit sikerült feltárnunk. Arra is számítottunk, hogy a 18–19. sz. közepe között ezen a területen használatban lévő evangélikus temető felszámolatlan sírjainak feltárása fogja munkánkat lassítani. Összesen 34 K–Ny-i tájolású fakoporsós, csontvázás sírt tártunk fel és dokumentáltunk. A sírokat már nagyrészt az igen magasán jelentkező római rétegekbe ásták. Az ásatás folyamán a megtalált római kori falak esetében többször észlelhettünk falkiszedéseket. Feltételezhető, hogy ezek egy részéért az egykori sírásók tehetők „felelőssé”, akik a továbbbásás érdekében kénytelenek voltak az őket akadályozó kőfalakat elbontani. A sírokon kívül nagy pusztítást végeztek a rétegekben az 1950-es években létesített hőközpont innen kivezetett csöveinek betonteknői is. Az említett magasán jelentkező római réteg legfelső része, egy 60–90 cm vastagság között változó, némelykor erősen átégett, szétterült omladékréteg, amely a terület római korának legkésőbbi időszakához tartozhat. Ezen rétegeket leginkább az 1. árokban tudtuk megfigyelni. A 2. árokban ezek a planírrétegek kevésbé voltak érzékelhetőek, ellenben itt, néhány, az ezekkel a rétegekkel nagyjából azonos időrendi helyzetben lévő kései falcsontot, illetve a hozzá tartozó járósínt maradványait sikerült megfigyelni. A leletanyag jelenlegi feldolgozottsági szintjén ezeket a rétegeket és a hozzájuk rendelhető objektumokat csak becslésszerűen tudjuk datálni: az ásatási terület legkésőbbi római jelenségei va-

lamikor a Kr. u. 3. századra tehető. A vastag planírréteg alatti, már vékonyabb rétegzettség már egy korábbi időszak ugyancsak omladék- és járósíntreégeiként értelmezhető. Ezekben több esetben freskótörmelékekkel erősen kevert „gócok” is mutatkoztak, melyekből azt a következtetést vonhattuk le, hogy a területen egykoron reprezentatívabb, falfestményekkel díszített épületek is álltak. A 2. árok K-i felében felbukkant egy sötétszürke agyagtégla, amelyet egy több sorból kialakított kőfalra alapoztak. A fal mentén belső osztófalak indítását is megfigyelhettük. Az egykori épület felmenő, járósínt feletti falait tehát vályogtégla alakították ki, melyek belső oldalán mind a terrazzopadló, mind a fal belső vakolt és festett (freskós) indítását megfigyeltük. Az egykori freskós helyiség feltételezett belső oldalán igen nagy mennyiségű freskótöredék (több helyen növényi motívumok részleteivel) igazolta az épület reprezentatív voltát. Az említett agyagtégla faltól Ny-ra ezzel összefüggő falkonstruksióként tovább folytatódva (sajnos itt már agyagtégla nélkül) egy további helyiség zárófalai bontakoztak ki, melyek legnagyobb meglepetésünkre egy teljesen ép, igen jó megtartású vörös terrazzopadlót öveztek körbe. Mivel a két árok közötti szakasz feltárására nem volt lehetőség, ezért jelenleg még nehezen értelmezhető, hogy milyen viszonyban állnak a 2. árok falai az 1. árokban talált falakkal. Szerencsés módon ugyanis itt is sikerült egy hosszabb K–Ny-i falszakaszt és az abból lecsatlakozó belső osztófalak részletét feltárni. Véleményünk szerint itt már egy újabb épület részletéről lehet szó. Noha ezen épület tájolása megegyezik az előzőével, a falak alapozása más technikával készült és kissé gyengébb minőségű a 2. árokéhoz képest. Az egyik kisebb helyiségben szintén megtaláltuk a padlót, itt azonban nem terrazzot, hanem egyszerűbb, döngölt agyagpadlót alkalmaztak. Noha a relatív kronológiai helyzet és talán a leletanyag is azt sugallja, hogy mindkét épület valamikor a Kr. u. 2. sz. folyamán létesült és volt használatban, az nem kizárt, hogy ezen időszakon belül viszont már eltérő kronológiájúak. A két árok közti eltérés eltűnik, ha a falak alatti legkorábbi rétegeket vesszük szemügyre: a falakat mindkét árokban egy kb. 20–30 cm vastagságú vályogtégla-törmelékes, elplanírozott omladékrétegbe alapozták. Ez a réteg a terület legkorábbi, még fából és vályogból épített létesítményeinek elbontott/leomlott és szétterített (feltehetően egy tudatos tereprendezés által kialakított) jelenségeként értelmezhető. Alatta feltártuk a sötétbarna őshumuszba beleásott egykori építmények gerenda alapárkait és cölöplyukait is.

A legkorábbi építmények datálásához a Kr. u. 1. sz. utolsó évtizedeire tehető importkerámiák töredékeinek jelenlétén kívül az ismert történeti adatokat is felhasználhatjuk segítségként. Eszerint a környéken Kr. u. 73-ban egy segédcsoport tábort létesített, továbbá 89-ben egy legio idehelyezésével elkezdtek annak táborát is építeni. Ezek alapján a cölöpszerkezetes építményeket valamikor a Kr. u. 80-as 90-es években létesíthették, elbontásuk

és maradványaik elplanírozása pedig a 120-as, 130-as évekre tehető.

Szót kell ejtenünk még a 3. árokban talált régészeti jelenségekről is. Itt munkánkat több, az AKG egykori régi épületéhez tartozó visszabontott, de igen mélyre alapozott téglafal nehezítette. A falak részben roncsolták azt az enyhén ÉK-DNy-i irányú utat, melyet minden valószínűség szerint már a legkorábbi időszakban kialakítottak és használatban lehetett végig a római kor folyamán. Jól mutatja ezt, hogy mind a legkorábbi cölöp-építmények alapárkai, mind a későbbi kőépületek az út irányához vannak tájolva. Az utat – átvágott rétegeinek tanúsága szerint – többször megújították. Felszínét mészkőlapokkal burkolták, melyeket, ha kis részletekben is, de sikerült megfigyelnünk. Az út egy kisebb részletét megtaláltuk az 1. árok K-i végében is.

VÁMOS PÉTER

57. Budapest, III. Nagyszombat utca 1.

B, Ró

A 17970/1 hrsz. telek feltárásait (2004–2005 és 2005–2006) összegezve elmondahtó, hogy a használatára és a legkorábbi megtelepedésre utaló emlékek a bronzkorból származnak. Ezt követően a kora római időszakban a térség vízmentes területnek számított és ipari funkciót töltött be, amelynek bizonyítékait, a későbbi idők bolygatásai révén csak elszórta, elsősorban a telek déli részén sikerült megfigyelnünk. A Kr. u. 2. századra keltezhető szürke-sárga agyagfoltos épületplanírozási réteg az egész területen jelentkezett. A Kr. u. 2. sz. végi tereprendezéssel hozható összefüggésbe a telek Ny-i felének szintemelése, valamint a korábbi cölöplyukak és gödrök feltöltése is. A régészeti rétegek a Kr. u. 2. századtól kezdődően erősen lejtettek a Duna irányába. A Kr. u. 3. sz. építkezéseivel hozható kapcsolatba a 2. századi rétegeket borító újabb planírozási réteg, kemencék és kisebb-nagyobb beásások.

A limesút K-i oldalának beépítettségére a jelenlegi kutatások alapján kevés az információnk, mivel a területet nem nyílt lehetőségünk teljes mélységében, teljes felületen feltárni. Kr. u. 2. és 3. századi építési horizontot figyeltünk meg. A Kr. u. 2. századi sárga-szürke agyagplanírozási réteg valószínűleg a limesút kiépítésével hozható összefüggésbe. A mész- és kerámiaégető kemencék ipari jellegű területhasználatra utaltak a 3. században. A 3–4. sz. folyamán épült ki az a K–Ny irányú mellékút, amely az amphitheatrum K-i kapuja felé vezetett, és amelyet a középkor folyamán is tovább használtak.

A római kort követően a terület mezőgazdasági célokat szolgáló vízjárta térség volt, amelyet a gyakori áradások veszélyeztettek. Az egykori Zichy-birtokhoz tartozó területen, a 18–19. századi feltöltésben talált nagy mennyiségű állatcsontanyag közeli húsfeldolgozóra utalt. A hajó(k) alapanyaga is feltehetően 1830 után került földolgozásra. Az állattartással és mezőgazdasági műveléssel kapcsolatban álló kőből épített kutak meg-

szűnése és feltöltése már a kékfestőgyár 1865-től kezdődő építkezéseivel köthető össze.

KIRCHHOF ANITA

58. Budapest, III. Nánási köz 2.

Ró

A BTM Aquincumi Múzeuma 2006. június 13. és október 18. között földmunkákhoz kapcsolódó régészeti szakfelügyeletet látott el. A telken 2006. március 22. és június 11. között végeztünk szondázó jellegű kutatást szennyvíztelep leendő objektumainak helyein, akkor régészeti objektumok nem kerültek elő. Az építéshez kapcsolódó földmunkákat pedig ez alkalommal kísértük figyelemmel: régészeti objektumok, illetve leletanyag sem került elő. A Duna-parton tavalyi évben feltárt csővezetéknyomvonalra is most fektették le a vezetéknek földmunkái során az általunk feltárt V metszetű árok kis részlete, illetve a korábban szintén kutatott mészégető kemence hulladékregének egy része került elő. Északabbra azonban – eltérve az eredeti, tervezett nyomvonalától – fel nem tárt területen is húzták tovább az árkot, amelynek egy pontján újabb, eddig ismeretlen késő római kori mészégető kemence K-i széle került elő, ezt metszetben tudtuk dokumentálni. A továbbiakban itt régészeti objektum nem mutatkozott, a római épület falaitól K-re behelyezésre került az azokat védő falrendszer is, ezt a munkát is figyelemmel kísértük.

T. LÁNG ORSOLYA

59. Budapest, III. Nánási út 2.

Ó, Ró

2006. március 22. és június 2. között, megszakítással végeztük a fenti terület szondázó jellegű kutatását. A terület K-i, Duna felé eső részén 2005-ben végzett szondázás során régészeti lelet, objektum nem került elő. A telek Ny-i részén (Nánási út felé) szondaárkot nyitottunk. Ezek közül kettőt a jelenlegi Aranyhegyi-patak töltésének tetején, míg a másik kettőt a Duna-parttal egy szinten. A felületek közül kettőben az újkori feltöltés alját nem értük el (2–3 m mélyen) részben a Duna emelkedő vízszintje miatt, részben pedig azért, mert a leendő műtárgy is ezen a szinten marad. Az 5. sz. felületben 4 m mélységben értük el az újkori feltöltés alját, ebből szórvány őskori leletanyag került elő. Alatta szürke, agyagos szint mutatkozott, amelyet azonban a dokumentálás után elöntött a Duna, így itt sem sikerült mélyebbre jutni. A 2. sz. felületben a 2 m vastag feltöltés alatt szintén a fent említett szürke, agyagos réteg jelentkezett, benne egy K–Ny-i irányú, sekély, teknős aljú árokkal, betöltése újkori feltöltés volt. Az árok az Aranyhegyi-patak párhuzamos, talán a terület É-i részén állt egykori malomépülethez vezette a vizet. A szürke agyagrétegben szondát nyitottunk, amelyből kiderült, hogy e réteg alatt további szürke, barna homokos szintek, és talán újabb medernyomok voltak.

Az előkerült leletanyag alapján (terra sigillata, római kori építési törmelék) a szürke réteg alatti rétegsor már biztosan római kori. Felületben sajnos egyik réteget sem vizsgálhattuk, mivel a Duna emelkedő vízszintje miatt meg kellett szakítani a munkát.

T. LÁNG ORSOLYA

60. Budapest, III. Polgár utca 8–10.

Ró

2006. június 1. és augusztus 16. között megelőző feltárást végeztünk a 18059 hrsz. telken a volt dohánygyár, majd Budapesti Rádiótechnikai Gyár udvarán. A beruházó az ipari műemlékként nyilvántartott épületegyüttes homlokzati architektúrájának alapvető megtartásával irodaház létesítését tervezte mélygarázzsal kibővítve; ehhez kapcsolódóan vált szükségessé a régészeti munka közel 700 m²-en.

Feltártuk a Kr. u. 2–3. századi legiotábor egyik legénységi kaszárnyájának kisebb részletét a hozzá tartozó centurio-lakrész néhány helyiségével, a kaszárnyákat Ny-ról határoló többperiódusú út egy szakaszát, szélein vízelvezető csatornákkal és alapfalakkal, valamint kb. 20 m hosszan dokumentálhattuk a via sagularis Ny-i szélén futó É–D irányú vízgyűjtő csatornát. Az ásatás során előkerült gazdag leletanyag közül is kiemelkedik egy mészkőből faragott, életnagyságú női szoborfej.

ANDERKÓ KRISZTIÁN – BESZÉDES JÓZSEF

61. Budapest, III. Pusztakúti út

(Hrsz.: 65814, 65815, 65817/3)

B, LT

2006. augusztus 21. és szeptember 1. között beruházást megelőzően próbaszondázást végeztünk a területen. A telkek részben az egykori bánya alsó részére estek, ahol az 1950-es évek feltárásai során több népvándorlás kori temetkezés került elő. E telkektől K-re a Forrásliget lakópark területén 2000-ben több késő bronzkori (urnamezős) objektumot tártunk fel. A telek DK-i részén egy É–D-i irányú 15×4 m-es kutatóárkot nyitottunk. A felszíntől számított fél méterig húzódó kevert feltöltés alatt termett humuszos réteget találtunk, amelyből újkori és néhány korongolt kelta kerámiatöredék került elő szórvány leletként. A mélyítés során a leletanyag egyre fogyott, és csupán elvétve találtunk egy-egy apró, kézzel formált, talán az urnamezős kultúrába sorolható kerámiatöredéket.

A mélyítést a szonda É-i és D-i felében folytattuk tovább, de régészeti jelenség nyomára továbbra sem leltünk. Majd a megnyitott felület K-i falának mélyítését folytattuk, 1,5 m szélességben, ahol egy DNy–ÉK-i árok feltja rajzolódott ki. Az árkot két szondával átvágtuk az É-i és D-i részén, de leletanyag továbbra sem került elő, így annak korát nem tudtuk megállapítani. A szondázó ásatás tapasztalatai azt mutatják, hogy a domb aljában

feltárt felület felső szintjére több történeti kerámiát moshatott le a víz, ezzel magyarázható, hogy az adott területen az alsóbb rétegekből leletanyag szinte egyáltalán nem került elő és azonosítható régészeti jelenség nyomaira sem bukkantunk.

LASSÁNYI GÁBOR

62. Budapest, III. San Marco utca 48–50.

R, Ró

2006. november 17-én befejeztük a 17321 hrsz. telek építést megelőző feltárást, három különálló felületen. Összefüggő régészeti jelenségsort az I. és II. felületen dokumentáltunk. Legkorábbi objektumaink rézkori gödrök voltak, melyeket szórványosan, főleg az É-i rámpa területén sikerült feltárnunk.

A római kor időszakának legkorábbi építménye az I. felület DNy-i negyedében került elő. Az épület (raktár, vagy téglaszárító?) D-ről és K-ről nyitott, oszloptornácos térből állt, szintúgy É-i oldala, ám ezt a frontot idővel az oszlopok közötti tér elfalazásával lezárták. Az épület egyetlen járósíntjét a Kiscelli utcai téglaegető műhely téglatörmelék salakjával alakították ki. Az épület alapozási szegmensei nem alkotnak összefüggő alaprajzot; az épület további részeit a Bécsi út 161–163. sz. telkek területén az 1990-es években épült modern lakóházak fedik. A konstrukció kora csak relatív időrendben határozható meg.

A Kr. u. 2. sz. első felében É–D irányú, tengelyszimmetrikus, dupla soros, kívül vízesárok, belül paliszádból álló védmű épült, valószínűleg a canabae legionis Ny-i szélének (pomerium) védelmére. A védelmi rendszer alkotóelemeinek (árkok, cölöplyukak) kialakításakor már visszabontották a korábbi (kő) építmény ÉK-i sarkát. A palánkrendszer érmekkel és kerámiatöredékekkel datálható.

A római rétegsort a Kr. u. 2. sz. második felében ásott gazdasági létesítmények (boronavázas épület alapozása, nyomtatógödör és hulladékgyödör), majd a fent említett téglaegető szórványosan feltöltésre használt 3. századi hulladékhalmi (tegulae) zárják le.

HÁBLE TIBOR

63. Budapest, III. Szentendrei út 63–67.

Ró, Kő

2006. június 6–17. között teljes megelőző feltárást végeztünk a beruházással érintett területen (Hrsz.: 19261/2). A kultúrszint indulásának megállapítására 2 helyen is szondát mélyítettünk le. Mindkét szonda azt mutatta, hogy a kultúrszint jó 0,5 m-rel az alapozási sík alatt kezdődik. A terület az úgynevezett Ladik utcai temető mégfeltáratlan részletét rejt, az idei a 2004. évi feltárást folytatásának tekinthető. Az É-i szondában egy római kori csontvázas sírt találtunk. Szomszédságában egy habarccsal le kent kőfal részlete, egy sírépítmény maradványa(?) került elő.

A déli szonda lényegesen szélesebb volt. Célunk itt a 2004-ben megtalált kör alakú építmény teljes alaprajzának és funkciójának tisztázása volt. Az alaprajzot tisztáztuk: valójában nem is kör, hanem sokszög alakú építményről van szó, amelynek belvilágát téglalap alakúra formálták, és mintha levéselt kőszilánkokkal töltötték volna fel. A teljes betöltést nem távolítottuk el, hogy maradjon az utókornak is valami. Sírt vagy más érdemlegeset nem találtunk belül, az építmény körül viszont építészeti tagozatok heverték. Emiatt az építmény inkább alapnak tekinthető, semmint sírkertnek. A kerület egy része falkiszedés formájában maradt meg, ezen a szakaszon egy ráásásból középkori érem, az egyik vegyesházi uralkodó dénárja került elő. A középkorban tehát, nagy valószínűség szerint, rájártak az olcsó, és már megfaragott építőanyagra. A kövek kitermelése azonban már a római korban megkezdődött, egy helyen a falkiszedést római téglasír vágta, amelynek építőanyagán a COH(ors) VII BR(eucorum) AN(toniniana) bélyege szerepel. A Severus-korban gyártott téglák csak a sír létesítésének terminus post quemjét adják, a kőépület felszámolására vonatkozóan nem nyújtanak információt. A sír sajnos teljesen rabolt volt, így a mellékletek nem pontosíthatják az időrendet. Rabolt téglasírt a kőépület K-i oldalán is találtunk.

BUDAI BALOGH TIBOR

64. Budapest, III. Szentendrei út 207–209.

Ró

A BTM Aquincumi Múzeuma 2006. július 18. és október 27. között megelőző feltárást végeztet a területen. A telek az aquincumi polgárvárostól É-ra, az É-D-i, római korban is használt főútvonal mellett található, ennek mentén már korábban sírok kerültek elő. Ugyanakkor déli irányból számítani lehetett a Római Strandfürdő területén több alkalommal kutatott szentélykörzettel, illetve forráscsoporthoz tartozó létesítmények megjelenésével is, például kútházakkal, esetleg egyéb ipari létesítményekkel. A szentélykörzet pontos határai ismeretlenek, így ennek É-i lezárását például fal formájában vártuk. A területtől É-ra a korábbi régészeti kutatások kelta falut azonosítottak (vicus Vindonianus), amelynek pontos kiterjedése ismeretlen, ennek déli része szintén áthúzódhatott a telekre. Római kori objektumok mellett a területen ős- és középkori emlékek előkerülésével is lehetett számolni.

A területen első lépésben szondázó jellegű kutatást végeztünk. A Szentendrei út vonalával párhuzamos, a telek Ny-i szélén 4 É-D-i irányú kutatóárkot, az É-i szélén egy K-Ny-i, míg a telek K-i felében egy szintén K-Ny-i irányú kutatóárkot nyitottunk. Az újkori maradványok alatt sötétbarna, iszapos, agyagos réteg mutatkozott náddarabokkal, tetején helyenként vékony, csigaházakból képződött réteggel. A rétegben objektumok nem voltak, szórványosan római kori házikerámia (fazekak, füstölőtálak darabjai) terra

sigillata és építési anyag (imbrex, tegula, tubus) került elő. Ugyanitt vékony mészkőporos réteg utalt arra, hogy a római kor utáni időszakban kisebb állóvizek lehettek a területen (közeleli forrástevékenység?). A területrészen a fent említett sötét, agyagos réteg a geopedológiai vizsgálatok szerint már a római foglalás idején is mocsaras, tartósabban vizes környezet volt, a réteg erősebben lejtett É és K (Duna felé). Alatta már egy szürkés, agyagos altalajt regisztráltuk. A terület K-i felében nyitott szondaárokban az újkori feltöltés alatt változó vastagságban sárgás, agyagos felületrész mutatkozott, amely valószínűleg egy kiemelkedés része volt, amelynek Ny-i szélét az újkori tereprendezésekkel már teljesen elbontották. A réteg tetején szabálytalan alakban római kori építési anyag kíséretében köves épületomladék került elő, terrazzodarabokkal és házikerámiával. Ezen a területen a feltárandó felületet 2500 m²-re terjesztettük ki. A felületben megkutatott épületomladékhoz sajnos nem sikerült egyéb objektumokat (falakat, falkiszedéseket, beásást, esetleg utat) kötni. Az újkori bolygatások miatt az omladék származási helyét, illetve az egykori épület funkcióját, vagy alaprajzát sem sikerült megállapítani. Az omladékot É, D és Ny felől sikerült lehatárolni, K-i irányban a szomszédos ingatlan alá húzódott. Az omladék alatt itt is a már említett sötétbarna talaj következett, elszórtan római kori leletanyaggal, majd a kutatott rész Ny-i felében egy masszív vízköves konglomerátum, illetve a szürke agyagos altalaj következett. A vízköves kiválások geopedológiai vizsgálatait azt mutatták, hogy a római kori épület zónájában, annak közvetlen közelében, még a római kort megelőzően, de talán a római korban is forrás törhetett fel. Talán ezzel magyarázható az épület jelenléte is.

T. LÁNG ORSOLYA

65. Budapest, V. Dorottya utca 2.

Kk, Kú

2006. május 22. és június 2. között építést megelőzően végeztünk próbafeltárást a jelzett területen. A pinchehelyiségek a nyilvántartás megkönnyítése végett sorszámot kaptak, ez alapján a 6., 7., 8., 9., 18. helyiségekben végeztük a feltárást, melynek során a 18. helyiség kutatóárkát kivéve, mindegyikbe 18–19. századi falmaradványokat találtunk egymáshoz úgy kapcsolódva, hogy az az épületek többszöri átalakítására utal. Ezenkívül a 6. helyiség kutatóárkában egy középkori pince részlete is előkerült a helyiség déli falának csonkjával. A tárgyi leletanyag nagy többsége is a 18–19. századra tehető, azonban a bolygatott rétegekben középkori leleteket – kerámiatöredékeket – is találtunk. A 6. helyiség kutatóárkában egy nagyjából É-D-i és egy K-Ny-i irányú falat találtunk, amelyek az 5. helyiségben alkothatnak falsarkot. Szerkezetük vegyes – kő-tégla – falazat, vastagságuk 1,2 m, alapozási síkjukat a jelenlegi pinceszinttől számítva 1,2 m

mélységben még nem értük el. A visszabontott faltetőket közvetlenül a felbontott betonpadló alatt jelentkeztek. Közülük az É-D-irányú fed rá a visszabontott középkori falrészletre. A pince alapjait a bolygatatlan altalajba ásták, falát úgy építették meg, hogy igazi falsíkot csak a belső oldalán alakítottak ki. Betöltését egy nagyobb méretű, épületomladékos betöltésű beásással megbolygatták. A 7. helyiségben előkerült a K-Ny-i irányú fal folytatása, amelyet későbbi építkezések során újra felhasználtak, hozzá kisebb kb. 40 cm vastag, szintén vegyesen rakott falakat építettek, amelynek falstruktúrája különbözött az előbbitől. Ily módon egy kisebb pincehelyiséget alakítottak ki, melynek padlószintjét később megemelték. Az eredeti szint feltöltésében egy faragott nyíláskeret egyszerű élszedéssel profilált elemeit is megtaláltuk egymás mellé dőlve. Ebben a helyiségben a visszabontott faltetőket a jelenlegi járószint alatt kb. 30 cm-rel jelentkeztek. A 8. helyiség kutatóárkában csak egy kisebb újkori falrészlet került elő a járószint alatt 25 cm-rel. A 9. helyiségben egy vegyes falazatú falcsontot és egy téglakna alját találtuk. A 18. helyiség kutatóárkában csak a bolygatatlan altalaj volt. A nagyméretű vegyes falak feltehetően a 18. században épült „Harmincadvám” épületének részletei, a későbbi toldások és építkezések a 19. századi „Magyar Királyhoz” fogadó elemei lehetnek. A középkori pince Pest városának a késő középkori városfalon kívül került negyedéhez tartozott.

KOVÁCS ESZTER

66. Budapest, V. Ferenciek tere 9.

Kú, Ú

2006. augusztus 21. és október 5. között szondázó feltárást végeztünk a pesti Ferences templom kriptájában.

A 18. sz. első felében épült barokk templom szentélye alatti kriptában kutatóárkokat húztunk, alapfeltárást és falkutatást végeztünk. Kibontottuk a templom hajója és a szentélye találkozásánál épített legkorábbi lejáratot, majd annak elfalazása után az udvarról létrehozott – jelenleg a Szent Gellért Könyvesboltból – levezető második bejáratot.

A kutatás során tanulmányoztuk az alépítmény 18. és 19. századi falazási technikáját és építési módját, továbbá a barokk térforma alaprajzi változásait. Megfigyelhettük – az okleveles adatok szerint a 13. században alapított ferences templom helyén álló 18. századi épületben – az 1790 és 1892 között folyó falfülkés kopsorsók temetkezési módot, díszes márványtábláival és sírköveivel.

A régészeti feltárást semmiféle középkori objektum, falmaradvány vagy leletanyag nem került elő. Egyedül a kriptába vezető pincehelyiségek oldalfalaiban figyelhettük meg a korábbi – akár középkori – építkezés nyomait, melynek tisztázása egy későbbi kutatás tárgya lehet.

ZÁDOR JUDIT

67. Budapest, V. Kossuth L. utca 7–9. –

Reáltanoda utca 8–10.

Kő

2006 szeptemberében régészeti megfigyelést, majd leletmentést végeztünk a fenti telkeken, az egykori Úttörő Áruház helyén.

A területen végzett kivitelezési munka – mélygarázs építése – közben középkori objektumok (kemencék, gödrök) nyomait figyeltük meg. Az építkezést leállítva a kerek és rombusz alakú tárológödrökben nagyszámú 13–14. századi kerámiatöredéket, fémmaradványokat, valamint állatsontot tártunk fel. Több kemence nyomát is megfigyelhettük. Véleményünk szerint a területen Pest egyik tatárjárás utáni gazdasági központjának maradványai kerültek elő.

ZÁDOR JUDIT

68. Budapest, V. Pesti Barnabás utca 1.

Kő, Tő

2006. október 25. és december 4. között szondázó feltárást végeztünk az egykori ELTE Bölcsészettudományi Kar, jelenleg a Piarista Rendház udvarában.

1914–1917 között, az egykori Piarista Rendház építése alatt, az épület udvarának Ny-i végén fürdő maradványai kerültek elő. Kuzsinszky Bálint, Finály Gábor és Éber László a fürdő építési idejét török korinak határozta meg. Nagy Lajos a leírások alapján a Contra Aquincum tábort fürdőjének tartotta az 1940-es években.

A régészeti kutatás során feltártuk az 1914–1917 között kiásott, majd visszatöltött épület maradványait. Megállapítottuk, hogy a hypocaustumos fűtőrendszerű, vörös terrazzopadlójú fürdő török kori.

Az épülettől K-re kemence, továbbá favázás építmény maradványai (cölöplyukak) kerültek elő. A leletanyag középkori és török kori kerámiatöredék, állatsont és kevés fém volt. A szondázó feltárást során – 280 cm mélységig – római rétegek egyelőre nem mutatkoztak.

BESZÉDES JÓZSEF – ZÁDOR JUDIT

69. Budapest, XI. Beregszász utca–

Rodostó utca–Nagyszében utca–Névtelen utca

U

2006. február 27. és március 28. között próbaszondázást végeztem az egykori Kinizsi-laktanya területén. A terület hat nagyobb építési szektorából kettőt vizsgáltunk összesen három szondával. A terület ÉK-i szektorában két 6×25 m-es kutatóárkot nyitottunk. A K-Ny-i irányban nyitott I. szonda teljes felületében vastag újkori feltöltés alatt egy vékony sötétbarna humuszos réteget találtunk. Alatta egy max. 0,1–0,15 m vastag kavicsos, apró köves réteget, amely természetes hordalék lehetett. Ez alatt elérünk egy nagyon sötét agyagos termett talajréteget, amelyből számos kerámiatöredék és apró patics került elő. A rétegben előkerült kerámia a neolitikus korból, a dunántúli vonaldíszes kerámia kultúra idejéből száрма-

zik. A rétegben sárga agyagos foltokat figyeltünk meg, ezek szintjét, amely metszetben élesen kirajzolódott, tekintettük választóvonalnak, az SE-006 és az alatta lévő, azonos állagú sötétbarna SE-014 között. A sárga agyagos foltok a szonda közepén egy közel É-D-i irányú, mintegy 0,4 m szélességű sávot rajzoltak ki, amely talán egy tapasztott sövényfal lenyomata lehetett. A szonda K-i végében egy néhány cm vastag sárga agyagos omladékot találtunk. A szonda ÉK-i sarkában egy mély, humuszos betöltésű, paticsdarabokat tartalmazó 1,3 m mély beásás részletét tártuk fel. A szonda ÉNy-i részén a sárga agyagos altalajban egy további sekély beásás rajzolódott ki, ebben a rétegben további 9 apró cölöplyuk nyomát figyeltük meg, amelyek közül 3-3 egy vonalba esett.

LASSÁNYI GÁBOR

70. Budapest, XI. Beregszász utca–Rodostó utca–Nagyszében utca–Névtelen utca

U

2006. szeptember. 26. és november 7. között a Budapesti Történeti Múzeum régészeti kutatást végzett lakópark építését megelőzően. Az egykori Kinizsilaktanya területén előzetesen 2006 márciusában Lassányi Gábor végzett próbafeltárást, amelynek során a T1-es épülettömb ÉK-i részében az újkőkori vonaldiszes kerámia megtelepedésének nyomai kerültek elő. A próbafeltárást eredményei alapján a település elhelyezkedése a tervezett épülettömb Beregszász úti oldalán volt feltételezhető, így az itt építendő épületek pincetömbjének teljes feltáráására került sor. A T1 tömb ÉK-i sarkában kiásott pincetömb területén (Hrsz.: 1996/3), összesen 1990 m²-en, 57 régészeti objektumot tártunk fel, amelyeknek zöme a dunántúli vonaldiszes kultúra kései, Zselíz-időszakának településéhez köthető. A település objektumainak többsége az É-i, Beregszász út felé eső oldalon található kőzetlisztes agyagos altalajba ásva koncentrált; a felület déli részében jelentkező tömör, köves lejtőtörmelékben mindössze három, újkoriként meghatározható objektum került elő. Eszerint a kőtörmelékes altalaj természetes határt szabhatott az újkőkori település déli irányú terjeszkedésének, amelynek objektumait a terület geológiai viszonyaihoz alkalmazkodva, a kedvezőbb talajviszonyokat kihasználva létesítették. A felület ÉK-i szögletében a neolitikus település objektumai sűrűn, gyakran egymásba ásva kerültek elő. Több egymást metsző tároló és egyéb rendeltetésű gödör mellett egy oszlopvázis épület részletét és több oszlophelyet sikerült megfigyelni. Egy közel 8 m átmérőjű, 1 m mély kerek gödör, oldalába bevált kemencével, eredetileg műhelygödörként szolgálhatott. A kemence 2-3 cm vastagságban átégett boltozata kissé megroskadt, de nem omlott be. Átmérője 110 cm, mélysége 48 cm, magassága 17 cm volt. A 2-3 cm vastag, 110×80 cm átmérőjű platni tapasztása alatt elszórtan elhelyezett kőtörmelék került elő.

Az elsőtől Ny-ra elhelyezkedő második felületet 786 m²-en kutattuk. Az újkőkori településnek mindössze két, egymástól távolabb elhelyezkedő objektumát; egy oszlophelyet és egy jelentősebb kiterjedésű gödört sikerült feltárni. Kőtörmelékes altalaj csak a felület DNy-i sarkában jelentkezett, így elképzelhető, hogy itt a település az agyagos altalajt követve déli irányban is továbbhúzódhatott. A feltárt objektumokból összességében kevés kerámiatöredék és minimális állatcsont került elő. A nagyméretű 15. sz. objektum felső rétegében nagy mennyiségű lenyomatos patics-töredéket, továbbá több gödörben jelentősebb mennyiségű követ is találtunk.

M. VIRÁG ZSUZSANNA

71. Budapest, XI. Dombóvári út (Lágymányosi-öböl)

Ő, Kk, Tő, Kú

A Lágymányosi híd budai hídfőjétől délre húzódó Dunaparti szakaszon fekvő ingatlanokon (Hrsz.: 4042/94, 4042/95, 4045/3, 4045/5) irodaházak és lakóépületek építését megelőzően, 2006. április 24. és június 19. között próbafeltárást, illetőleg 2006. szeptember 25. és november 24. között megelőző feltárást végeztünk.

Hrsz. 4042/94: A Dombóvári út és Vízpart utca szögletében fekvő ingatlan területén a beépítés csaknem teljes hosszában É-D-i irányban 34×9 m-es felületet kutattunk át. Régészeti lelet, illetve jelenség nem mutatkozott.

Hrsz. 4042/95: A Vízpart utca mentén délebbre elhelyezkedő ingatlan területén a próbafeltárást során összesen közel 700 m²-nyi területet kutattunk át. Az építési terület csaknem teljes hosszában, K-Ny-i irányban 55×9 m-es felületet jelöltünk ki, amelyet a kutatás során ÉK-i irányban további 5 m-rel kiszélesítettünk. Összesen 23 objektumot tártunk fel, amelyek közül 11 csontvázis temetkezés maradványait tartalmazta. A sírok a feltárt felületen nagyjából K-Ny-i irányú sort alkotva helyezkedtek el. A temetkezések többsége a barna agyagos réteg alsó részébe ásva, részlegesen bolygatott állapotban került elő, a sárga agyagos altalajba bemélyedő sírgödör mindössze két esetben volt megfigyelhető. A vázak – egy K-Ny-i kivételével – nagyjából É-D vagy D-É-i tájolásúak voltak. A háton fekvő vázak lábát több esetben, térdben kissé behajtván oldalra fordították. Az egyik sírban két, egyidejűleg eltemetett felnőtt egyén csontváza feküdt. A temetkezések közül mindössze négy tartalmazott régészeti leletet, főként viselethez tartozó tárgyakat. Háromban füles pitykegombok kerültek elő, két esetben jól megfigyelhetően a felsőtest környezetében. A negyedik leletes sír betöltésében, a kissé felhúzott térd magasságában egy vastárgy feküdt.

A feltárt további 12 objektum ismeretlen korú, lelet nélküli gödör, illetőleg oszlophelyként értelmezhető beásás volt.

Az előkerült sírok miatt a próbafeltárást követően szükségessé vált a teljes területre a megelőző régészeti ku-

tatást kiterjeszteni. Az eddig feltárt részt 70×40 m-re növeltük.

A két hónap alatt 120 objektumot tártunk fel, melynek nagy része leletanyag nélküli cölöplyuk, mely egy nagyobb méretű faépületre enged következtetni. Az ÉNy-i részen egy kisméretű kemence került elő a hozzá tartozó hamuzógödörrel. Az ÉNy-i sarokban két párhuzamos árokszaksaszt sikerült feltárnunk. Az egyik keskeny és sekély volt, az újkori bolygatás a felső részét elpusztította. A délebbi széles, meredek oldalú, 100–120 cm mély volt. Több helyen megfigyelhettük bővítés, vagy javítás nyomát. Az iszapos rétegek között, hosszabb szakaszon egy paticsos betöltést bontottunk ki. Bár csak rövid szakaszon volt lehetőségünk az árkot feltárni, úgy tűnik, hogy az ásatási területtől ÉÉNy-ra fekvő területet vehette körbe.

Az egész területen elszórtan 11 újabb csontvázat bontottunk ki. Ebben az esetben is megfigyelhető volt, hogy ritkább a K-Ny-i tájolás, csak két esetben tapasztaltuk ezt. Az egyik megbolygatott csontvázon kívül László Orsolya antropológus megállapította, hogy mind férfi, és változó korúak. Az őszi feltárás során minden sírt a sárga altalajban találtunk meg, bár általában csak pár cm-re mélyítették bele. A vázak több esetben oldalra fordítottak, de volt olyan eset, amikor a jobb kar a fej mellé volt hajlítva. A feltárási terület É-i részén a 31. sz. ÉNy-DK-i tájolású 66 cm mély sírgödörben egy 192 cm-es nyújtott helyzetben fekvő csontvázat találtunk egyetlen vascsattal a medencéjén. Bár a sír mélysége különbséget mutat, mégis korban a többihez sorolhatjuk. A csontvázak lemérése során kiderült, hogy nem egynek a hossza haladja meg a 180 cm-t.

A területről korábban temetkezésre utaló adat nem volt ismeretes. Az előkerült árokszakszakaszok és a cölöphelyek nyomai, bár datálást elősegítő lelet nem került elő, nem tartjuk valószínűnek, hogy egyidősek lennének a sírokkal. Az előkerült kisszámú lelet alapján a temetkezések feltételezhetően a török korra-korra újkorra tehetőek.

Hrsz. 4045/3, 4045/5: A Vízpart utca, a Hauszmann Alajos utca, a Budafoki út, valamint a Kelenföldi Hőerőmű által határolt területen fekvő 4045/3, 4045/5 hrsz. ingatlanokon 2006. május 16. és június 19. összesen 2000 m²-en végeztünk próbafeltárást.

A 4045/3 hrsz. ingatlan területe, valamint az ezzel egy tömböt alkotó 4045/5 hrsz. ingatlan K-i része közművekkel és egykori létesítményekkel jelentősen bolygatott volt. Régészeti kutatásra az egykori pakuratartályok déli oldalán húzódó sávban volt lehetőség, ahol két, összesen kb. 500 m² alapterületű kutatószelvényt húzhattunk. Régészeti jelenség, illetve lelet került elő.

A 4045/5 hrsz. ingatlan középső részén álló épületek miatt további kutatószelvényeket a terület Ny-i oldalán, a Budafoki út mellett É-D-i irányban húzódó futballpálya területén nyithattunk. A futballpálya szélein, valamint közepén húzott öt, összesen kb. 1500 m² alapterületű

kutatószelvényben kizárólag újkoriként meghatározható objektumok kerültek elő, míg a terület DNy-i része ebből a szempontból is negatívnak bizonyult. Régészeti lelet mindössze a pálya déli szélén húzott 4. sz. szonda déli oldalánál került elő, ahol egy őskori edény töredékeit tartalmazó kisméretű gödröt tártunk fel.

Munkatársak: Horváth Ciprián, Komáromi Gergely technikusok, Kovács Tibor és Busi György geodéták (próbaásatás); Németh Katalin, Németh Tibor és Nagy Gilda technikusok, Viemann Zsolt és Alibán András geodéták (megelőző feltárás).

M. VIRÁG ZSUZSANNA – TEREI GYÖRGY

72. Budapest, XI. Etele tér

U

2006. augusztus 21. és szeptember 15. között próbaásatást végeztünk a lelőhely pontos kiterjedésének, illetve intenzitásának megállapítására. Munkánk során 25 szondát nyitottam, ezekben 18 objektumot tártam fel. Az objektumok többsége leletmentesnek bizonyult. A területen – az Etele tér–Névtelen utca–Borszéki út által határolt térségben – összesen két helyen kerültek elő régészeti értékkel rendelkező objektumok. Az egyik hely a terület ÉK-i sarka. Itt egy különös geológiai jelenséghez kapcsolódtak a régészeti objektumok. A sárga altalajban 10–40 cm vastagon budai szarukődepók fekszenek, kisebb-nagyobb foltokban, pontosabban mondva inkább csíkokban. Kázmér Miklós geológus (ELTE TTK) véleménye szerint ezek a kövek a Sas-hegyről mosódhattak le, és nagy záporpatakokkal juthattak el ilyen messzire, mert a lelőhely egyébként nem természetes előfordulási helyük. Ezt megerősítették saját megfigyeléseink, egyrészt a kövek folyómeder formájú elhelyezkedése a talajban, valamint az a jelenség, mely szerint a kétségtelenül emberi munka által keletkezett gödrök nem egy őskori településhez tartoztak, hiszen sem az objektum száma, sem pedig leleteik mennyisége nem utalt erre. A kisméretű és rendkívül szórtan elhelyezkedő objektumok valamennyiében találtunk az említett kőzetből legalább kis töredékeket, kettőben pedig bár apró, de a dunántúli vonaldiszes kultúrába sorolható kerámiadarabokat.

Az eddig nyilvántartott bronzkori illetve középkori leleteknek mi nem találtuk nyomát. Legérdekesebb a 15. számú objektum, amely egy kis, keskeny árok volt. A helyszínen megállapíthattuk, hogy ezzel az árokkal több helyen is ráastak a kőelőfordulásra, így ez egyfajta kutatóárokként szolgálhatott az őskoriak számára. Ha ez a megállapítás a későbbi értékelések után is helytállóan bizonyulna, akkor itt nagy valószínűséggel feltételezhetnénk egy őskori kőbánya meglétét és nagyon korai (6–7. évezredi) kitermelését is. A területen csak kis felületeket vizsgálhattunk és az építési terület Ny-i, kb. 40 m-es sávját, valamint a déli kb. egyharmadnyi területet egyáltalán nem kutathattuk.

HORVÁTH LÁSZLÓ ANDRÁS

73. Budapest, XI. Hunyadi János utca 16.

Ró, Á

2006. szeptember 26. és december 29. között megelőző feltárást végeztünk Albertfalván, a mintegy 6500 m²-nyi telken. A szóban forgó terület az albertfalvai auxiliáris vicus É-i részén, a tábor porta principialis sinistrajától mintegy 300–400 m-re található, a táboron keresztülvezető limesútszakasztól Ny-ra. Feltárásunk során összesen 225 régészeti jelenség került elő, valamennyi a római korból. Ezek mind telepjelenségek voltak. A feltárt teleprész időrendjéről a leletanyag jelenlegi feldolgozottsági szintjén egyelőre az alábbiak vázolhatók fel.

A kora Flavius-korban már lakott volt a terület; a markomann-háborúk okozta pusztítások után újjáépítések folytak; a település tovább élt – igaz lecsökkent intenzitással – egészen a Severus-korig. A 13. sz. közepe, középső harmada utáni, folyamatos lakottságra utaló leletanyag nem került elő. A feltárási terület nagyjából középtengelyében egy Ny–K-i irányú, 2–2,5 m szélességű lekövezett út került elő, melynek É-i oldalát palánkkerítés szegélyezte. A limesútra merőleges irányú bekötőút széleit nagyobb szegélykövekkel rakták ki, a kövek között sóderozás nyomait figyeltük meg. Főként ezen út mentén sorakoztak a lakó- és gazdasági jellegű objektumok. Mindenképpen érdekes, hogy az úttól D-re, vagyis a táborhoz közelebb jóval ritkább volt az objektumsűrűség mint az úttól É-ra. Meglehetősen sok, csaknem 30 lakóobjektum került elő, amely némiképp árnyalja azt a szakirodalomban elterjedt képet, hogy az albertfalvai vicus É-i része amolyan „ipari negyed” lenne, szemben a D-i és Ny-i teleprészekkel, ahol a lakófunkció dominál. Noha találtunk ipari- és gazdasági jellegű objektumokat is, ezek azonban nem alkottak funkcionálisan elkülönülő „negyedeket”, inkább csak a lakóhelyek melletti, a lakófunkciót kiegészítő, azzal párhuzamosan futó tevékenységi körökre utalnak.

A lakóobjektumok többféle típusba oszthatók. A vicus palánkperiódusára jellemző, sarkain lekerekített, téglalap alakú lakógödörből 25 került elő. Méretük változó, a legkisebb 220×160 cm, a legnagyobb 420×270 cm kiterjedésű. Tapasztást csak a lakógödörök felénél találtunk, a többi döngölt padlójú volt. Egyetlen kivételtől eltekintve valamennyire jellemző, hogy belterükben nincsenek függőleges oszlopok támasztására szolgáló cölöplyukak, vagyis tetőzetüket nem ágasfás támaszték, hanem valószínűleg komolyabb, épített felmenő falazat tarthatta. A felmenő falazatok a gödörbetöltésekből előkerült leletanyag alapján vályogtégglából és kőből készültek. A lakógödörön belül csupán egyetlen esetben mutatkozott tüzelőhely. Az általánosnak mondható téglalap alakú típus mellett, egyetlen esetben jelentkezett kör alakú lakógödör. A 350 cm átmérőjű objektumban sem cölöplyukakat, sem tűzhelynyomokat nem találtunk.

2006. évi feltárásunk során sikerült negatív struktúrájában teljesen egészében feltárnunk egy 11,4×7 m kiterjedésű, zárt téglalap alakú, öt helyiségből álló,

„L”-alakú belső folyosós, gerendavázis építményt, melyet mérete és beosztásbeli sajátosságai révén biztosan lakóépületként határozhatunk meg. A K–Ny-i tájolású épület alaprajzát tekintve szoros hasonlóságot mutat több, főként a vicus déli „négyedében” megfigyelt, kőből épített lakóház első periódusával, ahol ugyancsak „L”-alakú középső folyosóból nyílnak a helyiségek. A száraz őszi miatt bekövetkezett radikális talajvízszintcsökkenés lehetővé tette a nagyobb számban előkerült kutak teljes mélységű kibontását. A tizenöt dokumentált kút közül tíznél sikerült a római szintektől számítva átlagosan 2,5 m mélységben jelentkező, hordóból átalakított fa kútbéléseket dokumentálni, majd kiemelni. A hordóval bélelt kutaktól eltérő típusú, technikájú kútbélés nem volt. Csupán egyetlen esetben, egy kőből rakott kútnál tűnt úgy, hogy nem hordótesttel, hanem valamilyen más eljárással, deszkák és hasábfák együttes alkalmazásával oldották meg a fabélést. A kútbélésként szolgáló fahordók meglehetősen egységes szerkezetűek voltak: 20–26 db, alsó végükön kihegyezett dongából álltak, melyek belső oldalán körbefutó vájatot véstek ki. A legtöbb fabéléses kútnál megmaradtak az íves dongákat kívül összefogó, puhafa abroncsok, sőt néhol az abroncsvégek összeerősítésére szolgáló háncsok is. Az abroncsozás meglétéből arra következtethetünk, hogy a kutaknál másodlagosan felhasznált hordókat – aljuk és fedelük kiütésétől eltekintve – ép állapotban süllyesztették a kútnába. A kutak vastag iszaprétege több, teljesen ép, zömmel vízhordásra használt kora császárkori edényt őrzött meg, míg a kútbélést körülvevő 2–3 m átmérőjű kútna rendszerint leletben szegény volt.

BESZÉDES JÓZSEF

74. Budapest, XI. Madárhegy, Budaörsi út–Rupphegyi út

LT?, Ró

2006. szeptember 26. és november 24. között próbaszondázást végeztünk a 1289/1–5, 1296/3–8, 1528/9–14, 1528/25 hrsz. ingatlanok területén.

Az 1A területen (Felső határút–vizesárok) 3 szondát nyitottunk, objektum, leletanyag egyikben sem mutatkozott.

Az 1B terület É-i zónájában (vizesárok–Rupphegyi út) 3 szondát nyitottunk. Az I. szondában (5×25 m) a modern kori feltöltés alatt világosbarna homogén agyagos réteg jelentkezett. Ez alatt egy terméskövekből összedobált kőkupacot találtunk, amely szürke, átvizesedő agyagos rétegbe ágyazódott.

Az 1B terület déli zónájában (vizesárok – Rupphegyi út) 8 szondát nyitottunk, melyek rétegtani viszonyai teljesen megegyeztek. A II szonda (5×25 m) É-i felében egy É–D-i, K–NY-i irányú, derékszögben beforduló, jelenlegi állapotában 2,8–3 m széles kőkonstrukciót találtunk, melyet a fent említett szürke, tömött, agyagos rétegbe ágyaztak. Az objektum átvágása során megállapíthattuk, hogy a konstrukció 3–5 sorban felhalmozott terméskövekből,

homok- és mészkövekből áll, kötőanyag nélkül. Ez az objektum nyomonkövethető volt É-i, Ny-i és K-i irányban is. A X. szondában jelentős mértékben félkörben kiszélesedett. É-i irányban a saroktól kb. 27 m hosszan, Ny-i irányban kb. 17 m hosszan találtuk meg a konstrukciót, de bizonyos, hogy tovább folytatódik mindkét irányban. A kövek között 1–2 alkalommal római téglatöredékeket találtunk. A XVI. szondában a kőkonstrukció tisztítása során Antoninus-kori terra sigillata tányér (Drag. 18/31) töredéke került elő. A kőkonstrukció körüli mélyítés során mindenhol a vastag, fekete tömör réti talaj jelentkezett, jelentős mennyiségű állatcsont- és kerámatöredékekkel. Ezen réteg mélyítésekor egy apró köves-sóderes, vékony (max. 5–10 cm vastag) réteget regisztráltunk, mely a kőkonstrukció alá futott, annál korábbi jelenségnek tűnt. E felületről római üveg töredéke és egy cipőtalpszegecsnek tartható vas került elő. A többi fent felsorolt szondában mindenhol római-kelta jellegű kerámatöredékek és nagy mennyiségű állatcsont került elő. A II., XVI., és XV. szondákban az SE 35 határozott körvonalai miatt ez a réteg járószintnek, egyfajta római felszört köves útnak tekinthető. A VI. szonda (5×5 m) nyitásánál is a kőkonstrukció kiterjedésének megismerése volt a fő szempont. Itt az SE 35-el azonos mélységben a tömör fekete réti talajban nagy mennyiségben, de objektumhoz nem köthetően kerültek elő római házikerámia töredékei és állatcsont. A további mélyítés során 4 sekély folt jelentkezett, amelyek bontásából semmilyen leletanyag nem került elő.

Az 1C területen (Rupphegyi út K-i oldala, Öregek otthonától É-ra) a XIV. szonda (5×25 m) K-i felében 2 m mélységig újkori feltöltés jelentkezett. A szonda déli felében, a Ny-i metszefal mentén egy 40–50 cm széles, 2–3 sorban kisméretű terméskövekből összerakott, de határozott körvonalat mutató, átvágása során 2,1 m mélyen kb. 1×1,8 m nagyságú területről nagy mennyiségű kelta jellegű kerámatöredék került elő. Körülöttük semmiféle folt, beásási gödörre utaló jel nem volt megfogható.

HÁRSHEGYI PIROSKA

75. Budapest, XI. Móricz Zsigmond körtér R, B, Ró

2006. szeptember 19. és november 3. között régészeti szakfelügyeletet biztosítottunk a 4. sz. metrónál állomásának területén végzett földmunkákhoz. A földkitermelés során összesen 79 régészeti objektum foltját regisztráltuk.

Közülük 9 a *késő rézkor* időszakára datálható (badeni kultúra) népességéhez kapcsolható. Az előkerült hulladékgödörök mellett fontosak a nagyobb kerámiatöredékek töredékével kirakott aljú, többrétegű, hamus-faszenes betöltésű, többször letapasztott gödörök.

A *középső bronzkor végére* (késő Vátya-időszak) datálható 16 objektum. A tároló- és hulladékgödörök, valamint cölöplyukak mellett előkerült egy K–Ny irányú, 3 m széles árok, amely É felől határolta a települést.

Az előkerült objektumok többsége a *római korra*, ezen belül a Kr. u. 1–2. századra keltezhető. A hulladékgödörök mellett 9 téglalap alaprajzú, földbe mélyített ház került elő. A lelőhelyen feltárt legfontosabb objektum ugyancsak az 1–2. századra datálható vaskohó, amely egy nagyobb és egy kisebb kemencéből, ezekhez kapcsolódó hamuzó, ill. munkagödörből és egy földbe mélyített téglalap alakú műhelyépületből állt. A kemencéket az agyagos altalajba vájták, amely a tűztérnél 10 cm vastagságban vörösre égett, a gödör fölé vályogtéglából emeltek kupolát. A kemencéket föld alatti, szintén vörösre átégett falú alagutak kötötték össze a munkagödörrel. Az alagutak falának vastag átégése alapján ezeken folyt az olvadt vas a munkagödörbe. A nagyobb kemencében nagy, kettéhasadt vasérctömb, ez alatt vörös salak, a kisebb kemence mellett kohósalak, ill. vasércrögök, a műhelyépületben vasöntecs és kisebb vastárgyak kerültek elő.

REMÉNYI LÁSZLÓ

76. Budapest, XVI. Nógrádverőce utca I.

Sza, Á, Kö

2006. szeptember 6-án régészeti szakfelügyeletet végeztünk a Nógrádverőce utca, Ajak utca–Nógrádverőce utca 104074/4 hrsz. közötti területén gázvezeték fektetése kapcsán. A földmunkák 1,4 m mélységben folytak. Az árokban a felső 30–40 cm vastag útréteg alatt sötétbarna agyagos réteg jelentkezett, amelyben helyenként korábban lefektetett közművek is voltak. Az Ajak utcától É-ra levő szakaszon az útréteg alatt, a sötétbarna agyagos réteg felett egy világosbarna laza kevert réteg is jelentkezett helyenként 50–60 cm vastagságban. A gázvezetékárók kisásása során szarmata és Árpád-kori kerámatöredékek kerültek elő. 2006. szeptember 14-én és 16-án újabb szakfelügyeletet tartottunk, ezúttal az Ajak utca–Nógrádverőce utca 104074/10 hrsz. közötti területen. Itt is a sötétbarna agyagos réteg jelentkezett, ebben a sötétbarna agyagos rétegben szarmata kori objektumokat, összesen 4 kemencét, illetve azok maradványait észleltük. A területéről nagy mennyiségű szarmata és kisebb mennyiségű középkori kerámiát gyűjtöttünk.

ÉDER KATALIN – KOVÁCS ESZTER

77. Budapest, XVI. Nógrádverőce utca II.

Sza

2006. szeptember 28-án felkerestem a helyszínt, az árkot addigra visszatemettem. A helyszínnel szemben, a Szilas-patak és a Nógrádverőce utca közötti földszávon terepbejárást végeztem. A Zsemlekes és a Zsarnó utcák által határolt területen, rossz látási viszonyok között, lucernában viszonylag sok kerámatöredéket gyűjtöttem. A lelőhely a Zsemlekes utcáig nem húzódik le, attól 8 m-re É-ra találtam az első császárkori kerámatöredéket. A Zsarnó utca vonalán túl, a combig érő gázban a

lelőhelyet tovább nem tudtam követni. A Zsarnó utca és a Nógrádverőce utca sarkán egy építkezés nyomát fedeztem fel. A telek közepén, egy kb. 5×5 m-es területen 2–3 m mélységig mélyítettek. Változó mélységűhumuszréteget tapasztaltam: kb. 40–70 cm, D felé vastagszik. Az ÉK-i, rövidebb falon egy gödör íve látszott. A terület be volt kerítve, bemenni nem lehetett. A házhoz ÉK-en és DK-en 1-1 közműárkot húztak, ezekben régészeti jelenléte nem tapasztaltam, cserepeket a hányókban nem találtam. Feltehetően még ez is a Nógrádverőce utcában megfigyelt lelőhelyhez tartozhatott. Feltételezem tehát a lelőhely a Zsarnó utca–Zsemlékes utca–Szilas-patak által határolt területen lehet.

KOROM ANITA

78. Budapest, XVI. Nógrádverőce utca–Album köz Sza

2006. szeptember 28-án a Szilas-patakot D-ről kísérelve laposabb, zömében legelőként hasznosított földszávon a Nógrádverőce utca és az Album köz metszésétől É-ra, egy felszántott 100×200 m-es szántóföldön császárkori kerámiatöredékeket találtam. Rossz látási viszonyok között, friss, poros szántásban maréknyi töredéket gyűjtöttem. A lelőhely 150 m-re található a Zsarnó utca–Zsemlékes utca–Szilas-patak által határolt területen megfigyelt lelőhelytől. Elképzelhető, hogy a három lelőhely ugyanannak a telepnek a része, de a köztük húzódó szántatlan, gazos terület miatt az összetartozásukat megállapítani most nem lehetett.

KOROM ANITA

79. Budapest, XVII. Péceli út B, Sza

2006. március 20. és május 31. között folytattuk az M0 autópálya 6. sz. lelőhelyének tavaly elkezdett régészeti kutatását, a nyomvonal K-i és É-i szakaszán. Az idei év során 10 000 m² ásatási területen további 810 objektumot tártunk fel, 25 a kora bronzkorba, a többi pedig a császárkorba sorolható. 2005–2006 során összesen 28 100 m²-t kutattunk át, a feltárt objektumok száma 2419.

A kora bronzkori Makó-kultúrába sorolható telepjelenségek elsősorban jelentek a lelőhely D-i és É-i szakaszán. Az objektumok nagy részét sekély, ovális vagy kerek, kisméretű, kevés leletanyagot tartalmazó gödrök alkották. Az ásatási terület déli szakaszán, elkülönülten egy 11 edénymellékletet tartalmazó hamvasztásos sírt tártunk fel. A humuszba ázott sír edényeit 2 keresztaljú belső díszes tál, csonka kúpos testű, különböző méretű tálak, cilindrikus nyakú korsó alkották.

A telepjelenségek döntő többsége idén is a császárkorba tartozott: 14 ház, 1 füstölőt, 3 kemencét, 27 árokcsakaszt, 2 sírt és több mint 700 gödröt tártunk fel. A házak mindegyike lekerekített sarkú, téglalap alakú, félig földbe mélyített, tüzelőberendezés nélküli.

A tetőzetet a legtöbb épületnél a középpontban elhelyezett oszlop tartotta. A házak körül rendszertelenül különböző alakú és mélységű tároló- és hulladékgyűjtők helyezkedtek el. A feltárt objektumok többségét alkotó gödrök közül kettőben teljes kutyavázat, három betöltésében pedig emberi maradványokat találtunk. Legkülönlegesebb az a 3. századi leletanyagot tartalmazó gödör, melyben több rétegben három lóhoz, egy marhához és egy sertéshez tartozó vázat bontottunk ki. A telepen számos különböző nagyságú, minimális leletanyagot tartalmazó árokcsakaszt tártunk fel, egy részük rövid, általában „U” metszetű, nehezen értelmezhető. A házakkal párhuzamosan haladó árkok feltehetően belső határoló szereppel rendelkeztek. A terület ÉK-i részén feltárt hosszabb árokcsakaszoknak pedig a víz elvezetésében lehetett szerepük.

Két császárkori temetkezést tártunk fel. A nyomvonal D-i felén található, DDK–ÉÉNy-i tájolású, erősen bolygatott, nyújtott csontvázas sírban egy bronztükröt találtunk. A terület É-i részén feltárt fiatal lány nadrágját és lábbelijét gyöngyökkel díszítették. A feltárás során csak a település déli szélét sikerült megtalálnunk, bizonyos, hogy a lelőhely – az objektumok intenzitása alapján – folytatódik K-i és Ny-i irányba. Északon a Rákos-patak felé haladva a telepjelenségek száma fokozatosan csökkent, a telep szélét azonban itt sem sikerült behatárolnunk.

Munkatársak: Dobos Csaba, Duschanek Júlia, Kálmány Andrea, Kondorossy Szabolcs, Nagy Gábor, Szakmáry Béla ásatási technikusok.

KOROM ANITA

80. Budapest, XVII. Rákoscsaba, Major-hegy alja U, R, B, Szk, Sza

A Budapest és Pécel határában a Rákos-pataktól É-ra emelkedő Major-hegy lankás déli lejtőjén található lelőhelyen (M0 kelet BP 05/2 lh.) 2006. március 20. és május 31. között folytattuk az előző évben megkezdett munkát. Egyrészt kibontottuk az előző évben lehumuszolt területen előkerült objektumokat, másrészt D-i és DK-i irányban újabb felületekkel összesen 47 700 m²-re bővítettük a feltárási területet, amelyen az idén előkerült 670 objektummal összesen több mint 1600 régészeti objektumot tártunk fel.

A legkorábbi időszakot a *DVK kottafejes és zselízi időszakára* datálható objektumok képviselik. A nagyobb, sekély, amorf objektumok, illetve mélyebb kerek gödrök mellett egy újabb cölöpszerkezetes házat tártunk fel, öt cölöplyuk-sorral, illetve a ház mellett húzódó jellegzetes hosszanti árkokkal.

Az ásatási terület déli, illetve DK-i részén a korábbi évadhoz képest sűrűbben jelentek a *badeni kultúra* különböző telepjelenségei: tűzhelyek, illetve gödrök, ezek mellett újabb rituális állattemetkezések (szarvasmarha és kiskérődzők) kerültek elő. A korszak kiemelkedő lelete a töredékes állapotban előkerült fedél nélküli idolo.

A lelőhelyen idén is nagy számban tártunk fel a késő bronzkor időszakára datálható gödröket, változóan gazdag, nagyrészt a halomsíros időszakra datálható kerámiaanyaggal, két objektumban turbántekercses tálpere-meket találtunk, ezek megerősítik korábbi datálásunkat, mely szerint a telep a korai halomsíros időszaktól az urnamezős kultúra időszakáig használták. Kibontottuk a terület Ny-i oldalán húzódó É-D-i, 8–10 m széles, kb. 40 m hosszú, helyenként 1,8 m mély árkot. A természetes eredetű mélyedés egy egykori patakmeder lehetett, amely a tektonikai mozgások miatt lefűződött, kiszáradt. Az árok alján előkerült szabálytalan alakú újkőkori gödrök alapján valószínű, hogy a neolitikum idején az árok még nem töltődött fel. A neolitikum indulási szintje felett egy barna, leletektől szinte mentes réteget figyeltünk meg, amely a geológiai szakvélemény alapján természetes eredetű talajképződés eredménye. A barna réteg felett egy fekete, változó vastagságú réteg volt megfigyelhető, ebből nagyobb mennyiségű késő bronzkori leletanyag került elő.

Az újonnan nyitott DK-i szelvényben egy újabb, a lelőhelyen korábban ismeretlen időszak emlékanyaga is előkerült: itt egy földbe mélyített *szkíta* házat, illetve néhány hulladékgyödröt tártunk fel.

A szótlan jelentkező császárkori gödrök mellett újabb földbe mélyített házak, illetve szabadtéri tűzhelyek kerültek elő, ezek egy része az 1–2. századra datálható, de a DK-i részen késő császárkori (3–4. sz.) házakat és gödröket is feltártunk. Az ideai feltárások egyik legkiemelkedőbb leletegyüttese a terület Ny-i részén előkerült K–Ny-i tájolású 2. századi sír.

REMÉNYI LÁSZLÓ – ENDRŐDI ANNA – MARÁZ BORBÁLA

81. Budapest, XVII. Rákoscsaba, Száraz-hegy

I

A lelőhely (M0 10. sz. lh.) a Péceli út és a 31. sz. főút között terül el. Az ÉÉNy–DDK-i irányú nyomvonal meglehetősen dimbes-dombos tájékon húzódik. A terepbejárás során a területen elszórtan a környék terepviszonyaihoz nem illeszkedő köves felületeket figyeltünk meg. Ezek többsége a szántásoktól elaprózódott volt, néhol viszont nagyobb kötömbökből állt. A 2006. április 10. és május 2. között elvégzett próbafeltárás során a nyomvonalra merőlegesen, 33 átlagosan 60×4 m-es (7920 m²) szondát nyitottunk. A szondák többsége negatívnak bizonyult. Az altalaj igen változatos (köves, törmelékes sárga és vöröses agyagos, helyenként homokos) volt. Hat szondában találtunk beásásra, objektumra utaló nyomokat, ezek többsége újkori volt. Három szondában fedeztünk fel árkokat, melyek betöltése különbözött az újkori beásásokétól, azonban lelet nem került elő belőlük. Ugyancsak három szondában kőkitermelésre utaló nyomokat találtunk, míg egy szondában, egy 5 m átmérőjű „kemence” és hamusgödre került elő. A vastag, vöröses agyagos talajba ásott kemence szája K felé nézett. Vastagon átégett, tapasztás nélküli oldalfala

majdnem függőleges volt. Nagyméretű „hamusgödre” meglehetősen sekély, betöltése sötétbarna humuszos, köves volt. Alját a domb szikla alapja képezte. Valószínűleg szándékosan temették vissza. Kora és rendeltetése bizonytalan.

HORVÁTH M. ATTILA

82. Budapest, XXI. Csepel, Nagydunasor R, B, LT, Á

2006. június 6. és december 8. között a Budapesti Történeti Múzeum Ős- és Népvándorlás kori osztálya megelőző régészeti feltárást folytatott a Csepel-sziget ÉNy-i csúcsán, a Nagydunasornak nevezett területen (Hrsz.: 210007/2). A tervezett szennyvíztisztító telep 29 hektárnyi területén 2004-ben próbafeltárást végeztünk 2,7 hektáron 24 szondával. Ennek eredményei alapján került sor a megelőző feltárásra, melynek során további 9,8 ha területet kutattunk meg, 573 objektumot tártunk fel.

A középső rézkor végén megjelenő Ludanice-kultúra (Kr. e. 4. ée.) 44 településobjektuma került elő. A hulladék- és agyagkitermelő gödrök mellett településen belüli temetkezések és áldozati gödör jellegű objektumok is kerültek elő. A leletanyagban dominál a házikerámia. Ezek mellett kőpengék és csiszolt kőeszközök, őrlőkőtöredékek, néhány egész edény, továbbá állatcsontok, kagylóhéjak kerültek elő.

A Kárpát-medencébe a Kr. e. 3–2. évezred fordulóján tájra beáramló kora bronzkori Haragedény-Csepel csoport és a nagyrévi kultúra 220 objektumát tártuk fel. Az objektumok többsége szórt hamvas és urnás sír volt. A két kultúra sírcsoportjai egymástól viszonylag elkülönülten jelentkeztek, és nagyjából É–D irányban húzódtak, az egykori Duna-parttól viszonylag nagyobb (250–350 m) távolságban. A nagy mennyiségű kerámia mellett kisebb használati tárgyak: bronz-, és csontékszerek maradványai, kő nyílhegyek, csuklóvédő lemezek, orsókarikák és kocsikerék-modell, valamint egy kisméretű aranykorong került elő. Újdonságot jelentett a nagyrévi kultúra topográfiailag eddig ismeretlen településrészletének feltárása a Duna-part közelében. Az elsősorban hulladékgyödrökből álló településrészlet objektumai között egy kerámiadepót tartalmazó áldozati gödör is volt, melyben a kultúra fiatalabb fázisának 16 edényét találtuk, rétegesen részben épen, részben törött állapotban. Az edények alatt húzódó 15 cm-es átégett réteg az edények gödörbe helyezése előtti tűzgyújtásról tanúskodik.

A területen előkerült a késő bronzkori (Kr. e. 2–1. ée. fordulójára) urnasíros kultúra emlékanyagát reprezentáló 13 telepobjektum is.

A *kelta* népesség 78 vegyes rítusú sírja került elő a 2006. évi feltárások során. A gazdag fém- és kerámiamellékletekkel, korall-, üveg- és amphora formájú gyöngyökkel, torquesekkel, fibulákkal, karperecekkel és gyűrűkkel ellátott temetkezések legrégebbi horizontja a

LT B időszakra tehető. A temető fiatalabb horizontjához, a LT C periódushoz tartoznak azok a temetkezések, amelyekben közép La Tène-sémájú fibulák, vékony bronzlemezről készült, üreges és babos díszű kar- ill. lábperecek, hólyagos lábperecek a jellegzetes mellékletek. Az időbeni eltérést a csontvázas sírok tájolásbeli változásai (D-É, ill. K-Ny), a rabolt sírok viszonylag nagy száma és a helyenként előforduló szuperpozíciós temetkezések is jelezhetik.

Az előkerült 38 *Árpád-kori* (11–12. sz.) objektum többsége a korszak jól ismert, félig földbe mélyített, felmenő falak nélküli, sátozott házaiból állt. Valamennyiben volt kőből épített fűtésre használt kemence és gyakra tárológödörök is. Több szabadtéri kemencét, tűzhelyet és nagyméretű kemencebokrot sikerült feltárunk. A kemencebokrok többségét korábban felhagyott gödörházak felhasználásával alakították ki. A kemencéket a gödörök falába vájták bele. A sütőfelületet apró kavicsos alapozásra tapasztották. Némelyik platniját újabb kavics- és tapasztásréteg felhordásával többször is megújították. Az itt folytatott tevékenységre a nagyszámú malomkőtöredék, orsógombok és kerámiaedények töredékeiből lehet következtetni.

Munkatársak: Endrődi Anna, Maráz Borbála, Reményi László, Tézer Zita, Kelényi Borbála, Nemes György, Németh Borbála, Winkler Mónika régészek; Busi György, Kovács Tibor, Seres Viktor geodéták; Tormáné Lészkó Ildikó, Újvári Gábor, Csere Judit restaurátorok; Koncz Dániel, Dobos Csaba Attila rajzoló; Tóthné Gál Csilla fotós; Hancz Krisztina biológus; Gergely Eszter, Kocsis Borbála egyetemi hallgatók.

HORVÁTH M. ATTILA

83. Budapest, XXII. Háros utca 7. Kö?

A telken, ahol a középkori Csőt falu egy részét tárták fel az elmúlt 60 év során, műszeres lelőhely-felderítéssel próbáltuk jobban megismerni a még fel nem tárt területen fekvő régészeti objektumok nagyságát, kiterjedését. A mérési munkálatokat a Technolab Mérnöki Geofizikai Szolgáltató Kft. részéről Szabó Enikő és Chrenkó Ferenc végezték 2006 októberében. A telek D-i részén a köves réteg meghiúsította a kutatást, a Ny-i részen kis szondákban lehetett dolgozni, ahol újkori műtárgyak (föld alatti sínpar) mellett annál korábbi objektumok is megfigyelhetők voltak. Ezenkívül több olyan struktúrát nem mutató eltérés volt megfigyelhető, melyről nem lehetett konkrét következtetéseket levonni, csak annyit, hogy a környezetéhez képest fizikai eltérést mutat.

TEREI GYÖRGY

84. Budapest, XXII. Nagytétényi út 353–371. B, LT, Ró

Az épülő M6 autópálya budapesti nyomvonalszakaszán 2005-ben megkezdett régészeti feltárást 2006 májusá-

ban fejeztük be.¹³ Ebben az évben – térben is szervesen folytatva a tavalyi munkát – Nagytétényi és Érdliget határában, a Nagytétényi út és a Budapest–Székesfehérvár vasút közötti területsáv megelőző feltárást végeztük el. Ezenfelül kutatószondát nyitottunk az említett vasútvonaltól É-ra tervezett szervízút nyomvonalán is. 2006-ban mintegy 14 000 m² területet kutattunk át. A Nagytétényi út és a vasút közötti területen 404 új régészeti objektumot találtunk, így a teljes feltárás során előkerült jelenségek száma 660-ra emelkedett. Főként ugyanazok a régészeti korszakok jelentkeztek, mint 2005-ben, újabb periódust csupán néhány, részben még a Kr. e. 1. századra keltezhető fegyvermellékletes kelta sír jelentett (áttört díszű kardhüvelyveretek). Újabb részletei kerültek elő a kora római, részben sírkertekbe rendezett hamvasztásos temetőnek, és az urnamezős kultúrához tartozó bronzkori sírmezőknek.

Későbronzkor: Az M6 autópálya 2006-os ásatási idejének legjelentősebb őskori vonatkozású eredménye, hogy előkerült a 2005 őszén 5 sírral lokalizált késő bronzkori, urnamezős kultúrához tartozó temető központi része a Nagytétényi úttól É-ra, ahol további 92 sírját tártuk fel a korszaknak. A sírok közel harmada (23) igen rossz állapotban maradt meg, ami részben az edények rossz égetési technikájával, részben a sírok magasan, még a humuszrétegben való jelentkezésével magyarázható. A feltárt temetkezések két nagyobb csoportba sorolhatók. Az ép edényeket tartalmazó sírok (53) urnás, illetve urnás-szórt hamvas rítusúak voltak, amelyeknél az urnán kívül a sírgödör betöltésében is találtunk emberi hamvakat. A 294. sz. sírban megfigyelhető volt az emberi hamvakkal együtt a sírgödörbe behordott máglya földjének fekete kormos maradványa is. Jelentős a száma (16) azoknak a temetkezéseknek, amelyeknél a gödörben egy csomóban, vagy szétszóródva helyezkedtek el edénytöredékek, körülöttük emberi hamvakkal, kalcinált csontokkal.

Római kor: Csak részben fedte a késő római kori sírmezőt a kora római hamvasztásos temető, amelynek a két ásatási évad során több mint 50 urnasírját tártuk fel. Az urnasírok kisebb része (15) árokkal határolt sírkerteken belül került elő. A sírkerteken kívüli urnás temetkezések egy részénél semmiféle sírjelölési formát nem találtunk (vagy nem maradt fenn ennek nyoma), 16 esetben azonban kisebb-nagyobb kőpakolás került elő. A két sírjelölési forma között nincs átfedés, vagyis nincs olyan temetkezés, amelyet körülárkolás és ezzel együtt kőpakolás is jelez. Az urnás temetkezéseken kívül 3 szórt hamvas sír is előkerült, közülük az egyik (380. objektum) épített kőládásír volt, gazdag üveg- és fémmellékletekkel. Csontvázas temetkezést csupán egyetlen esetben találtunk, míg két további, csontokat és

13 BESZÉDES J. – SZILAS G.: Őskori és római kori lelőhelyek feltárása az M6 autópálya budapesti szakaszának nyomvonalán 2005-ben. AqFüz 12 (2006) 147–158.

hamvakat nem tartalmazó, gazdag mellékletű, téglalap alakú sírgödört jelképes sírnak határozhatunk meg.

A sírkertek két kör alakú és egy szabálytalan, többszörösen ívelt oldalú kivételével mind négyzetes, vagy téglalap alaprajzúak voltak (némelyik déli oldalán kisebb, kiugró négyzetes todalékkal). A 2005-ben feltárt 5 sírkert mellé 2006-ban újabbakat találtunk, így összesen 34 sírkertet sikerült dokumentálnunk. Méretük igen változó: a legkisebb 2,4×2,9 m, a legnagyobb 14,6×15,2 m kiterjedésű. Legtöbb esetben a déli oldalon megszakad az árok vonala, egy átlagosan 1,5 m szélességű bejárati részt szabadon hagyva. A sírkertek árkai „V” keresztmetszetűek, vagy a sekélyebbeknél félkörívesek. Sehol nem sikerült összetettebb fakonstrukció nyomait rögzíteni sem az árok alján, sem a sírkerten belül, így azt a korábbi hipotézist, hogy a körülárkolások fából ácsolt (sír)építmények alapárkai lennének, mindenképpen el kell vetnünk. Egyazon sírkerten belül olykor 2, vagy 3 urnásír is előkerült, vagyis a sírkertek nem – vagy legalábbis nem mindig – egyetlen személy temetkezési helyeként szolgáltak, hanem családi tulajdonban (használatban) álltak.

BESZÉDES JÓZSEF – SZILAS GÁBOR

85. Bükkábrány, bányabővítési terület

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, Sza

A Herman Ottó Múzeum munkatársai 2006 folyamán örökségvédelmi hatástanulmányhoz több alkalommal végeztek helyszíni szemlét a tervezett bányabővítési területén. Ennek során hét, egymástól jól elkülönülő régészeti lelőhelyet azonosítottunk, melyek elsősorban a neolitikum időszakába (I–V, VII. lh.), valamint a császárkorba sorolhatóak (VI. lh.). Fenti területeken intenzív leletanyagot a II., VI. és VII. lelőhelyeken gyűjtöttünk. Utóbbi lelőhelyen az újkőkori kerámiatöredékek mellett a felszínen foltokban koncentráldott patics az egykori házak helyét sejteti. Az I., III–V. lelőhelyeken kisebb területen szórványos leletanyagot gyűjthettünk. A VI–VII. régészeti lelőhelyek a Bükkábrány–Vasúti-dűlő közelében a tervezett bányabővítési területen jóval tovább nyúlnak.

VERES JÁNOS

86. Cegléd, Bába–Molnár-dűlő (4/12 lh.)

(Pest megye) Sza, Á

2006. március 29. és május 23. között végeztük a 4. sz. főút 69,6–76,8 km-szakasz szélesítéséhez kapcsolódó megelőző feltárást a 4/12 lh. K-i részletén. Egy hajdani érkanyarulat belső, déli oldalán levő, alacsony kiemelkedésen elterülő lelőhelyrészlet a főút 76+350–76+500 km-szelvény szélesítése keresztelte. A 14–15 m széles sávban feltárt 2296 m²-es felületen 13 sír és egy kör-árok, valamint 102 telepobjektum, objektumrészlet helyezkedett el.

Az alacsony kiemelkedés középső, magasabb részén *szarmata temetőrészletet*, egy árokkeretes és 12 jelöletlen

sírt tártunk fel. Négy temetkezés bolygatatlan volt, a többiek alaposan feldúltak. Tájolásuk 4 esetben DK, 9 esetben DNy felé tért el a D–É-i iránytól. A 189. sz. női sírban a nyaknál pántkengyeles aláhajlított lábú bronzfibula, a nyaktájon és a mellkason nyaklánc korall- és lapos kettősküpos (diszkosz alakú) sötétkék üveggyöngyei feküdtek. A DNy-i tájolású temetkezések közül a teljesen feldúlt 345. sz. sírt D-en nyitott körárok övezte. (Mellékletei: díszlemezes? fibula, rovátkolt huzallal keretezett, ovális alaplemezes túszerkezet részletével, borostyángyöngy, vastörödék). Ovális vascsat, vaskés töredékei, lábfejeknél szürke, korongolt, gömbtestű, hengeres nyakú edény volt a 188. sz. férfi sírban, a 342. sz. sírből vasfibula lábérse került elő. Kevés lelete alapján a temetőrészletet a késő szarmata időszakra, a Kr. u. 4. századra keltezzük. A 102 telepobjektum, objektumrészlet közül 30 objektum (7 árok, 21 gödör, 1 bányagödör, 1 házrészlet?) lelet illetve keltező lelet nélküli; 46 objektum a szarmata, 26 objektum az Árpád-kori településhez tartozott.

A *szarmata településrészletet* 13 árok, 8 bányagödör, 20 gödör, 4 kemence és egy házrészlet alkotja. Az ÉK–DNy-i tengelyű, altalajba 75–80 cm-re mélyülő ház részletében, ÉK-i oldalánál kerek, sekély gödört találtunk. Kérdéses a feltárás határánál feltárt 2 kemence jellege, mindkettőt szarmata árok is átvágta. Az egyik fenéktapasztása alatti kerámiaréteg – kevés kivétellel – felállított, korongolt hombártöredékekből állt. Az oldalán újratapasztott másik kemencénél megsemmisült a fenék és oldal nagy része. Sütőfelületének széle alatt a sötétszürke-fekete és pirosas korongolt edénytöredékek rétegének részleteit bonthattuk ki. A 337. sz. szabadtéri kemence sütőfelülete 52 cm-re mélyült a nyelési szint alá, tapasztása alatt 5–6 cm vastagságban kézzel formált edénytöredékek, állatcsontok, malomkődarabok voltak. Szája ÉK felé nyílt, előterét megsemmisítette egy Árpád-kori gödör. A 399. sz. szabadtéri kemence fenekét már a mélyszántás megsértette. Sütőfelülete DK felé lejtett, a kemenceszáj megsemmisült, előterének csak részleteit sikerült megfigyelni. A sütőfelület és oldal alatti cserépréteget szürke korongolt edénytöredékek, piros festésű római tál töredékei alkották, a kemence közepén és DK-i részén, a megújított tapasztás alatt nem voltak edénytöredékek.

A település gödrei többségében méhkas alakú, trapéz metszetű, hordó alakú vermek, többnyire hamus-humuszos betöltéssel. Néhány kisebb-nagyobb teknőszerű alakú, valamint meredek, szűkülő oldalú gödört is kibontottunk. A feltárt árok többnyire ÉK–DNy és ÉNy–DK irányúak, változó szélességgel és mélységgel. Kiemelhető az ÉK–DNy-i irányú, majd Ny felé kanyarodó, 2–2,6 m széles 385. sz. árok. Sekély, közepén kissé lemélyedő, helyenként tagolt fenékű árok, Ny felé mélyülve megsemmisítette a 399. sz. kemence előterének KDK-i részét. Humuszos betöltésében viszonylag sok állatcsont, kevesebb edénytöredék került elő. Több szabálytalan körvonalú, kisebb-nagyobb, általában sekély

gödörből álló objektum bizonyára agyagkitermelő hely lehetett. A településrészlet leletanyaga szürke, fekete, ritkábban pirosas korongolt kerámia (tál-, hombár-, korsótöredékek) típusai részben korábbi, részben késő szarmata jellegűek. A durva, kézzel formált kerámia fazéktöredékekből, néhány fedőtöredékből áll. Kevés a római import: néhány piros festésű táltöredék, terra sigillata töredék, szintelen üvegtöredék. Kevés az eszköz: orsókarika, fenőkő, malomkőtöredékek. A fémtárgyakat egy bronzlemez, egy vaskés töredéke és egy hiányos vasfibula képviseli. Az állatcsontanyagból (ló, szarvasmarha, sertés, juh, kevés szárnyas) a 325. sz. gödör kutyakoponyája említhető. Leletanyaga alapján a szarmata településrész a Kr. u. 2. sz. vége felé már fennállt, élete belenyúlt a 4. századba.

A feltárt *Árpád-kori* településrészlethez 4 árok, 12 gödör, 2 bányagödör, 2 szabadtéri kemencés komplexum, 1 kemence, 1 oszlopos objektum-árok részlet, 1 házrészlet és 2 ház tartozik. A feltárás déli szélén előkerült 198. sz. ÉNy-DK tengelyű háznak É-i, nagyobb felét bonthattuk ki. Az agyag altalajba 20–25 cm-re mélyülő házlejtart, agyagos padlója Ny felé lejtett, ÉNy-i oldalfalánál cölöplyuk volt. A K-i házsarokban erősen sérült, egyszer megújított sütőfelületű kemencét, az É-i sarok közelében hosszirányú, sekély árkot és ÉK-DNy tengelyű, 35–40 cm mély munkagödört találtunk. Egymás közelében helyezkedett el két ház. Mindkettő ÉK-DNy-i tengelyű, tetőszerkezetüket a tengelyben 3 oszlop tartotta, déli sarkukhoz DK-ÉNy irányú keskeny árok csatlakozott, kemence a Ny-i sarokban volt. Az egyik ház 490×330 cm-es, 35–45 cm mély volt, É-i sarkát levágta a főút árka. A K-i házrészben téglalapos munkagödör volt. Az ÉNy-i oldalfal mellett meredek oldalú, keskeny, árokszerű gödört találtunk, aminek DNy-i végét fedte a kemence fenéktapasztása. A kemencéből csak a hiányos fenékrész maradt fenn. A másik ház 510×390 cm-es, meredek oldalú, 60–78 cm mély volt, 3 gödört (egy-egy szarmata, Árpád-kori és lelet nélküli) vágott át. Padlója az ÉK-i félben alig lejtett volt, a déli negyedben három agyag padlószint rétegződött egymás fölött, alattuk, közöttük hamus réteget találtunk. Az É-i saroktól kezdődően keskeny árok húzódott az ÉNy-i oldalfalánál, ebbe az É-i házsaroknál egy, az árok DNy-i végénél két oszlogödör mélyedt. A Ny-i sarokban épített-tapasztott falú kemence állt, vastag agyagoldalából csak kis részlet maradt fenn ÉK-en. Szája DK felé nyílt, előtte sekély, hamus gödröcske és kemény hamudombocska volt.

A feltárás déli szélénél kibontott 334. sz. objektumrészlet körszelet alakú, sekély, széle mentén 5 oszlogödör mutatkozott. Szintén oszlogödörök sorakoztak a vele párhuzamos, keskeny és sekély 128. sz. árokban. Szabadtéri kemencés komplexumok közül a 127. sz. két, még humuszos talajba vájt, ovális nagyobb kemencéből és összeérő előterükből állt, az objektum DDNy-i része a feltáráson kívül még folytatódott. Egy ÉK-DNy-i irányú, széles, lapos fenekű árok és hosszoldalainál 2-2 kemence alkotta a 339. sz. objektumot.

A település gödrei méhkasos vagy trapéz metszetű vermek, többnyire erősen hamus betöltéssel. Mindegyik átvágott Árpád-kori objektumot, betöltésükből Árpád-kori kerámia stb. mellett 5. századi fibula, rombusz alakú lábrésze került elő. Néhány árok közül a 329. sz. kb. 3 m széles, köríves árok említhető, É-i részét elpusztította a főút jelenlegi pályája és árka. Külső harmada sekély, lapos fenekű, a szélesebb belső része ferde oldalú, ívelt, közepén lemélyedő. Betöltésében viszonylag sok állatcsont, kerámia volt. Az árokkal határolt területen objektum nem mutatkozott. A település leletanyagára 12–13. századi kerámia, főleg csigavonallal, vállon ívelt bevágásokkal, néha hullámvonallal díszített fazéktöredékek jellemzők, kevés a bogrács-töredék. Eszközök közül főleg malomkőtöredékek kerültek elő, a 341. sz. gödörben pedig szürkés homokkőből készített, korong alakú köszörűkő. Orsókarika, csontkorcsolya, vaskés- és pánttöredékek egészítik ki a szerény eszközanyagot.

A leletek a ceglédi Kossuth Múzeumba kerültek.

Munkatársak: Dinnyés István, Ecsedy István régészek, Bartucz né Farkas Ildikó, Dinnyés Ágnes, Dinnyés Dóra, Gera Ágnes, Szabó Gergely technikusok.

RAJNA ANDRÁS

87. Cegléd, Bába-Molnár-dűlő (4/15 lh.)

(Pest megye) Sza, A, Á

2006. március 31. és május 12. között megszakítással végeztünk megelőző feltárást a Cegléd 4/15 lelőhelynek 2002-ben nem bejárt DNy-i, az érmeder és a morotva közötti részén.

Kutatóárokkal megfigyelt objektumok nyomán a lelőhelyrész „vízparti” területein nyitottunk 661 m² felületet, amelyen 10 árok-részletet és 2 gödör-részletet tártunk fel. Az ÉNy-DK és ÉK-DNy irányú, változó szélességű és kialakítású, egymást keresztező árkok, szórványos leleteik alapján, szarmata és Árpád-kori településhez tartoztak. Két gödör-részlet, öt árok lelet nélküli volt, egy árokból csak néhány állatcsont került elő.

A leletek a ceglédi Kossuth Múzeumba kerültek.

Munkatársak: Dinnyés Dóra, Gera Ágnes technikusok.

DINNYÉS ISTVÁN

88. Cegléd, Beregházi-dűlő

(Pest megye) Sza, A, Á

2006. március 29. és május 15. között a 4 sz. főút ceglédi szakaszán, a főút baloldalán 6164 m² területen végeztünk megelőző feltárást. A főút 70+500–70+710 km-nél, a BO földút 7–8 m széles sávját, a 70+710–70+790 km közötti részen 30–50 m szélességben 100 m-es szakaszt, a földút kezdeti és az útátvezetés Ny-i részét tártuk fel. Az idei objektumok a 2005. évben felszínre került szarmata, avar és Árpád-kori települések ÉNy-i és É-i részéhez kapcsolódnak (4/14 lh.). Összesen 172 objektumot (103 árkot, 47 gödört, 12 házat, 8 szabadtéri kemencét, egy

műhelyt és egy tűzrakó helyet) tártunk fel. Korukat tekintve 83 szarmata, 6 avar, 10 Árpád-kori, 2 újkori és 72 olyan objektum, melynek betöltéséből kormeghatározó lelet vagy semmi sem került elő.

A *szarmata* objektumok a 70+588–780 km közötti területen, a 4. sz. út mellett és attól É-ra, 80–100 m-re kerültek elő. A 8 félig földbe mélyített, 5–10,8 m² alapterületű ház közül 7 ÉK-DNy-i irányú, két párhuzamos tengely mentén, egymástól 4–20 m-re helyezkedett el. Öt házban találtunk keményre letaposott agyagos járósíntet és három házban figyeltünk meg a padlón sugarasan bekarcolt (43–60 cm átmérőjű) rövid vonalakakat. Az 1532. sz. ház padlóján malomjátékot, a 943. és az 1645. sz. házakban, pedig 70 és 110 cm hosszú, kettős talpú tárgy keskeny lenyomatát dokumentáltuk. Hat házban találtunk cölöplyukat, két helyen sátor tetős, négy helyen nyereg tetős szerkezet rekonstruálható. Az 1645. sz. házban a középső oszlophely – a többtől eltérően – szabályos négyzet alakú. A szabadtéri kemencék négytől eltekintve, melyek egymástól 8–10 m-re voltak, elszórta jelentkeztek. Hat kemencéhez kisebb méretű, lekerekített sarkú szögletes alakú munkagödöröt ástak, kettőt viszont bányagödörök szélébe vájtak. Minden esetben egy munkagödörhöz egy kemence tartozott, kivétel a 913. sz. objektum, melynek É-i, Ny-i és ÉK-i szélébe is egy-egy kemencét vájtak. A 95–120 cm átmérőjű sütőfelületek alatt négy helyen találtunk cserépréteget. A 927. sz. kemencénél figyeltük meg, hogy a jobb hőmegtartás miatt a kerámiatöredékeket 1,5–2 cm vastag homokba nyomkodták és az alá összetört tapasztásdarabokat helyeztek. Két kemencét újítottak meg kétszer. A kerek alakú, méhkasos vagy egyenesen bővülő falú hulladékgyödrök és vermek főként a lelőhely középső és Ny-i részén jelentkeztek. Betöltésükből kevés lelet került elő, az 1592. sz. gödörben ép kutyacsontvázat találtunk. Az ÉK-DNy, É-D és Ny-K irányú árkok egyik feléből szarmata cseréptöredékek kerültek elő, másik fele lelet nélküli volt. A kisebb, keskenyebb árkok és az árokrendszerek a házak, illetve a szabadtéri kemencék 90%-át keresztülvágták.

A leletanyagban megtalálhatók a kézzel formált ujjbenyomással vagy bevagdallással díszített peremű fazék-, fedő-, sütőharang- és bogrács töredékek, illetve a korongolt tál-, korsó-, hombár-, kiöntőcsöves edény- és fazék-töredékek. Kis számban voltak Drag. 37-es terra sigillata töredékek is. A használati eszközök között malom-, fenő-, csiszolóköveket, orsógombokat, orsókarikákat, csonteszközöket (tű, ár, fúró, lyukasztó), vastárgytöredékeket és egy üvegyöngyöt is találtunk. Az 1526. sz. ház betöltéséből egy 5,5 cm magas csontfaragvány került elő, mely stilizált madárfejet(?) ábrázol.

Az *avar* objektumok a lelőhely középső részén jelentkeztek. Mind a két 8–9 m² alapterületű, szögletes alakú házban találtunk letaposott járósíntet és csak az egyikben tetőt tartó cölöpök helyét is. A 945. sz. ház padlójának É-i és D-i részén egy-egy kutyakoponya feküdt, melyek talán oromdíszek lehettek. Az árkok-

ból és a házakból 80%-ban kézzel formált, bekarcolt hullám- és vízszintes vonalköteggel díszített fazék- és sütőharang töredékek, 20%-ban korongolt edénytöredékek kerültek elő. A használati eszközök között malomkő-, vastárgytöredékek, csonteszközök és egy díszített orsógomb volt.

A 12–13. századi objektumok a lelőhely középső részén helyezkedtek el. A két ház közül, melyek 22 m-re feküdtek egymástól, csak az egyik esett teljesen a feltárási területre. A 7 m² alapterületű, félig földbe mélyített ház DNy-i sarkába vájták a kemencét. A házban több cölöplyukat és egy szabályos téglalap alakú üllögödrot is dokumentáltunk. Az árkok és a két ház mellett egy ovális alakú, nagyméretű műhely is ehhez a korszakhoz tartozott, melyet azonban nem tudtunk teljesen kibontani. Annyi bizonyos, hogy déli irányban van a lejtős bejárata. Az objektumokból nagyon kevés lelet: csillámos soványítású, bekarcolt csigavonallal díszített fazék- és bogrács töredékek kerültek felszínre. A használati eszközök között malomkő-, orsókarika-töredék, csontlyukasztó és vasszőg volt.

Valószínű, hogy a 2–3. századi falu központi része a lelőhely középső részén, a 4. sz. főút alatt és a kisajátítási szélétől É-ra, ÉNy-ra, a gyümölcsös alatt, kb. még 40 m hosszan folytatódik. A szarmata település É-i széle a 4. sz. főúttól kb. 100–120 m-re tehető (ezen a részen már csak árkok vannak). A 12–13. századi falunak feltételezhetően az É-i és a Ny-i szélét találtuk meg.

A leletek a ceglédi Kossuth Múzeumba kerültek.

Munkatársak: Bartuczné Farkas Ildikó, Czegléczki Tibor, Gera Ágnes ásatási technikusok.

GULYÁS GYÖNGYI

89. Csesznek, Vár

(Veszprém megye) Kú, Ú

2006. április 5. és május 9. között régészeti kutatást végeztünk az úgynevezett alsóvár 1970-es években megkezdett rekonstrukciójának folytatása előtt. Az alsóvár egy részében az 1970-es és 1980-as években kutatói megfigyelésekkel és dokumentációval alá nem támasztott kiegészítésekre és felfalazásokra került sor. Más területeken még nem került sor az 1810-es években elpusztult utolsó periódus épületmaradványainak és szintjeinek tisztázására sem, mely munkát pedig még az 1960-as években megkezdtek. A rendelkezésre álló eszközök az É-i szárny nagy része korábbi rekonstrukciójának hitelesítésére és a déli szárny Ny-i felének kutatására adtak lehetőséget.

Az É-i szárny Ny-i szakaszában egy hármasszű helyiségcsoportot találtunk, középen feltehetőleg szabadkéményes konyhával. Az ábrázolások alapján a kétszintes épület emeleti beosztása természetesen ismeretlen marad. Az épület a 17. sz. vége és a 18. sz. eleje időszakában egyelőre nem keltezhető pontosabban.

A déli szárny Ny-i felében már korábban megtalált nagy pince beosztásáról és alaprajzáról is szereztünk pon-

tosabb információkat. Megtaláltuk a pince udvar felőli bejáratát, feltártuk utólag elfalazott K-i kisebb helyiségének nagy részét, melyet 1669-es győri bélyeges téglák kelteznek. A déli szárny következő, alápincézetlen szakaszában is feltárhattuk két helyiség kisebb részletét.

Az alsóvár ez idáig kutatott részére rekonstrukciós terv készült az utolsó periódus állapotának figyelembe vételével.

LÁSZLÓ CSABA – RÁCZ MIKLÓS

90. Csénye, Ötvenyi-dűlő

(Vas megye) Ró

2006. október 25-én helyszíni szemlét végeztünk halastó létesítést megelőzően. A 0218 hrsz. út alatt és attól kis mértékben É-ra fut a római, de még a középkorban aktívan használt Savaria-Bassiana útszakasz, vagy más néven Ötvenyi út. A túlfolyó létesítésekor mindenképpen rongálják a római eredettel bíró út még megmaradt szerkezetét. Nem kizárt, hogy van is lelőhely a tó helyén.

SKRIBA PÉTER

91. Csikéria, Balogh-tanya

(Bács-Kiskun megye) I

2006. december 7-én helyszíni szemlét végeztem a lelőhelyen lakossági bejelentés nyomán. Csikériától ÉK-re kb. 1 km-re, a tompai úttól 400 m-re DK-re, a környezetéből 5–6 m-re kiemelkedő, (136 m tszfm.) É-D irányban húzódó természetes magaslat legmagasabb pontján, annak déli felében van a lelőhely. Régebben is kerültek elő embercsontok, de a legújabb, friss szántás az eddigieknél valamelyest mélyebbre hatolva összetartozó vázrészeket is a felszínre vetett. Az új, mélyebb szántást a humuszban látszó sárga homokcsíkok jelezték. Ez a frissen bolygatott rész a domb déli részén, lankáján egy kb. 50×70 m területen fekszik, itt egyöntetűen szóródtak a csontok. Korának meghatározása nem lehetséges jelenleg. A temető területén jól láthatóan árok húzódik, de nem valószínű, hogy a két jelenségnek van kapcsolata egymással. Semmilyen kerámiaanyag nem került elő a dombról, de a közeléből sem. Fémleletet nem találtunk, elmondás szerint volt elszíneződött csont. A temető kiterjedésére pontos választ nem tudunk adni, talán a mélyebben szántott részen túl is kiterjed. Nagyszámú sír volt a helyszínen, kőnek semmi nyoma. Minimális téglatormelék elszórtan feküdt a felszínen, de középkori templomos helyre, templom körüli temetőre nem utalt semmi. A kerámia teljes hiánya kizárja a szarmata vagy avar temetőrészletet is.

ROSTA SZABOLCS

92. Csorna, derítőtelep

(Győr-Moson-Sopron megye) U, R, B, LT, Ró

2006. március 25-én helyszíni szemlét tartottam a várostól É-ra, a jelenlegi derítőtelep környékén, a tervezett

biohőerőmű területén. Már korábban ismert volt a derítőteleptől északra, a Barbacs felé vezető műút északi oldalán lévő DVK lelőhely (*Barbacs út*). A derítőteleptől délre ugyancsak vonaldíszes edénytöredékek kerültek elő, itt emellett késő rézkori és római kori leleteket is találtak (*Derítőtelep mellett*).

Mindkét lelőhely a derítőteleppel együtt egy márkás, ÉNy-DK-i irányban elnyúló dombvonulaton helyezkedik el. A domb a Keszeg-ér É-i partján található. A terület mezőgazdasági művelés alatt áll, a leletgyűjtést kedvező feltételek mellett végeztem. Az úttól É-ra rögtön a szántó föld szélén nagy mennyiségben találtam őskori cseréptöredékeket, melyek száma É és Ny felé haladva csak mintegy 100–150 m után kezdett csökkenni. A vonaldíszes kultúra, a késő rézkor, a késő bronzkor időszakára keltezhető leletanyagot gyűjtöttem. A változatos leletanyagból kiemelendők a nagyméretű, vastagfalú tárolóedények töredékei, melyekből aránylag sok előkerült. A nagyobb, és több esetben friss töréssel rendelkező edénytöredékek arra utalnak, hogy a talajművelés jelenleg is károsítja a lelőhelyet.

A Barbacs felé vezető úttól D-re a derítőtelep Ny-i szélén is folyamatosan kerültek elő őskori darabok, melyek a legnagyobb sűrűséget a teleptől DK-re, a domb legmagasabb részén mutatták. Az itt talált kerámatöredékek nagyjából ugyanazokba a korszakokba sorolhatók, mint az út túloldalán, annyi kiegészítéssel, hogy itt szórványosan kelta és római edénytöredékek is kerültek elő. A művelés itt is negatív hatással van a régészeti jelenségekre.

A tapasztaltak alapján nyilvánvaló, hogy egyetlen összefüggő őskori és római kori lelőhelyről, telepnyomról van szó, amit a műút és részben a derítőtelep szel ketté. A lelőhely derítőtelep területére eső része – az ülepítőgödörök kiásásakor – nyilvánvalóan elpusztult. Az aszfaltút kiépítése hasonló eredménnyel járhatott: az úttestet a domb gerincén mintegy 80–100 cm mélységben lemélyítették, s mellette két oldalt kisebb árkot is ástak. Nem mellékes továbbá, hogy a lelőhely területén két magasfeszültségű és egy kisebb villanyoszlop áll. Az oszlopok lehelyezésekor régészeti értékek sérülhettek. A derítőtelep területén jelenleg tervezett fejlesztés a lelőhely megmaradt részét veszélyezteti.

TAKÁCS KÁROLY

93. Csorna, termálfürdő

(Győr-Moson-Sopron megye) Kk, Kú

2006. szeptember 1-jén helyszíni szemlét tartottam a tervezett új idegenforgalmi terület környékén. A várostól É-ra, a termálfürdő és a virágkertészet területén, valamint az előbbiektől É-ra eső jelenlegi szántóterületen gyógyfürdőt és hozzá kapcsolódó létesítményeket szeretnének létrehozni. A termálfürdő és a virágkertészet szélétől Ny-ra mintegy 100 méterre kisebb foltban szórványosan 16–17. századra keltezhető edénytöredékeket és néhány paticsdarabot találtam. A leletek 60–70 m-es körön belül szóródtak.

TAKÁCS KÁROLY

94. Csorvás, Felső-Sas-halom

(Békés megye) Á

2006. október 2–16. között megelőző régészeti feltárást végeztünk a lelőhelyen, ami az Árpád-kori lelőhely szélét jelző objektumok kibontására korlátozódott. Ennek során 8 régészeti objektumra utaló foltot tudtunk megfigyelni. Ezek kisebb-nagyobb szemétdödröknek ill. ároknak bizonyultak, csupán egyetlen, félig földbe ásott Árpád-kori házalapot találtunk, ennek legalább háromszor megújított padlószintjét is kibontottuk. A leletanyag nagy része cserépüsttörredék. A feltárt terület közepe táján egy nagy, eredetileg talán homoknyerőként használt rendkívül mély gödörben nagyméretű állat, feltehetően ló teljes csontváza, a ház járófelületén pénzérme, 12. századi friesaxhi denár került elő.

A leletek a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeumba kerültek.

SÁPINÉ TURCSÁNYI ILDIKÓ

95. Csörötnek, Teleki-földek

(Vas megye) Ó, Á, Kö

2006. október 5-én terepbejárást végeztünk hatástanulmány készítése érdekében. A község belterületének DDNy-i határában, közvetlenül a temetőtől Ny-ra találtuk a lelőhelyet. Kis területen, de nagyobb mennyiségben lehetett gyűjteni őskori, több szép darab Árpád-kori és középkori kerámiát. A lelőhely minden bizonnyal a közeli dombvonulatig terjed, de ez a rész a nagy gaz miatt nem volt járható.

Munkatársak: Vámos Gábor, Csalár Imre, Csalár Gábor.

ILON GÁBOR

96. Dalmand, Felsőleperdpusztá

(Tolna megye) Ó, Kö

Szabó Máté érett búzában templomalaprajzot figyelt meg légi fotózás során Dalmand Ny-i határában, a 61. sz. út Ny-i részén. A felvételen nagyméretű (kb. 25×10 m), félkörös záródású templom látszik, a déli hajófal Ny-i részén világosabb sáv utal a bejárat helyére. Az objektumot enyhén ovális alakban körítőfal övezi. A hajón belül világosabb, elmosódott vonalak rajzolnak ki egy kisebb, korábbi templomépületet, amelynek téglalap alakú hajójához bizonytalan záródású szentély csatlakozik.

A 2006. augusztus 6-i és október 22-i terepbejárást során az épület felszíni nyomai kb. 25×20 m nagyságú területen, Ny-K irányban elhúzódva jelentkeztek. Helyén nagy mennyiségben volt található kő és téglá, utóbbiak között számos római peremes téglá is akadt (bizonyosan a közeli római Iovia épületanyagából), embercsont viszont csak elvétve. Középkori leletanyagot a vegetáció miatt igen kis mennyiségben, elszórta lehetett csak gyűjteni az épülettől NyDNy-i irányban, a közeli földút nyomvonalában ellenben a középkori

cserepek mellett néhány apró, jellegtelen őskori cserepet is találtam.

K. NÉMETH ANDRÁS

97. Dány-Szentkirály, Pusztaszentkirály, Tápiópart

(MRT 13. k. 5/10 lh.)

(Pest megye) Szk, Sza, Á

A lelőhely 1979-ben került elő a topográfiai terepbejárást során. A Felső-Tápióra lejtő dombháton lévő területen ekkor késő bronzkori, kelta, 8–9. századi és Árpád-kori kerámia került elő a szántásban. 2006 tavaszán a MOL Százhalombatta-Tiszaújváros terméktávvezetékeinek bővítését megelőző feltárást végeztünk 5 m szélességben, összesen 1888 m²-en (MOL 2. sz. lh.).

Ennek során 184 telepobjektumot tártunk fel a szkíta, szarmata és Árpád-korból. Néhány közelebről meg nem határozható őskori gödör és egy újkori árok is előkerült, valamint néhány ismeretlen korú objektum.

A régészeti objektumok a dombtetőn és az ahhoz közeli részen ritkábban jelentkeztek, míg a vízparthoz közeli részen erősen sűrűsödtek. A feltárt területet nagyjából a közepén egy természetes – eredetileg vízjárta? – mélyedés keresztezte. Ennek bemosódott betöltődésében sok őskori jellegű, de közelebről meg nem határozható (bronzkori vagy vaskori) cserepet találtunk, amelyeket nem lehetett konkrét régészeti jelenséghez kötni. A terület vízparthoz közeli részén az objektumok egy ugyancsak természetes öntéstalajból képződött(?), Árpád-kori cserepekkel és paticcsal teli réteg alatt jelentkeztek.

Az egész lelőhelyen kortól függetlenül sok vassalakot találtunk, és a vastárgyak száma (kések, horgok stb.) kiemelkedő volt.

A szkíta korból gödrök, árkok kerültek elő. Az itt talált szürke, jól iszapolt kerámiát gyakran alig vagy egyáltalán nem lehetett megkülönböztetni az azonos jellegű szarmata kerámiától. Úgy tűnik azonban, hogy a későbbi objektumok elpusztították a szkíta telepjelenségeket, mivel az erre a korra datálható kerámiát főként a későbbi (szarmata, Árpád-kori) házakban, gödrökben találtuk.

A szarmata objektumokat a szürke, szemcsés fazéktörredékek a késő császárkorra kelteznek. Egy árok betöltéséből bronz vagy ezüst, egymásra csavart végű karikákból álló lánc került elő.

Az Árpád-korból két kemencés házat tártunk fel, az egyiknek a hőszigetelő rétegében gazdag kerámiaanyaggal.

Munkatársak: Hőnig László, Füredi Tibor régész-technikusok.

KULCSÁR VALÉRIA

98. Debrecen, Pásti utca 1–5.

(Hajdú-Bihar megye) Kk, Kú

2005. november 24. és 2006. február 17. között végeztünk régészeti feltárást a telkekre tervezett építkezést

megelőzően. A közel 3000 m²-nyi területen több mint 90 középkori és kora újkori régészeti objektumot tártunk fel.

A középkori telepjelenségek közül kiemelkedtek a lejtős lejárátú, nagyméretű ástott kutak, amelyekben jelentős mennyiségű kerámiatöredéket és állatcsontot találtunk. A lelőhely egyetlen külső kemencéjének a platniját többször megújították. Az egyik platniban középkori csizmapatkót találtunk. Az ásatási terület középső részén feltártunk egy középkori vízelvezető árokrendszert, amely a szomszédos telkeken folytatódott. A kb. 3 m széles, két árokból álló főágba több kisebb mellékág futott. A főág és két másik irányba tartó kettős árok egy nagyméretű gyűjtőmedencében végződött.

Az újkori objektumok közé tartozott a lelőhely egyetlen faszerkezetes kútja, amelyet 120–130 cm hosszú és 20 cm széles deszkákból ácsoltak össze. Újkori kerámia került elő abból a nagyméretű, mély gödörből is, amelyben több ládányi szarvasmarhacsontot, főleg koponyatöredékeket és szarvcsapokat találtunk. Valószínű, hogy egy csontfeldolgozó műhely szemetesgödört tártunk fel.

M. NEPPER IBOLYA – D. SZABÓ LÁSZLÓ

99. Dióskál, Ungi-pusztá

(Zala megye) Á, Kk

Dióskál határának DNy-i részén, egy ÉÉK-DDNy-i irányban elnyúló, meredek oldalú dombháton helyezkedik el a régészeti lelőhely, amelyet 2004 áprilisában Egyházi Dóra, a KÖH Keszthelyi Iroda régészeti felügyelője lakossági bejelentés alapján végzett helyszíni szemlék alkalmával lokalizált. A megfigyelt jelenségek középkori (Árpád-kor, késő középkor) falu, templom és temető meglétére utaltak. A folyamatos mezőgazdasági művelés következtében pusztuló lelőhely próbafeltárását 2006. október 16–31. között végeztük el.

A dombhát tetején, a legmagasabb ponton nyitott kutatóárkokban nagyméretű, késő középkori objektum részletét bontottuk ki, amelyből igen bőséges kerámia, fém és állatcsont került napvilágra.

A dombtetőtől 120 m-re D-re kiszántott téglák és embercsontok jelezték a templom és körülötte a temető helyét. A feltárt épület egy kisméretű (10,50×7 m), félköríves szentélyzáródású, kő- és téglalapozású, téglafelmenő falú Árpád-kori templom alapjainak maradványa. Méretei, arányai, alaprajzi elrendezése és építési technikája alapján a 12. sz. elejére keltezhető, jellegzetes falusi templom. A habarcsba rakott téglákból készült felmenő fal néhány tégláját a hajó ÉK-i sarkánál, a szentély indulásánál eredeti helyén megtaláltuk. A téglalapot és kőalapozás szinte teljes épségben megmaradt. Az épület Ny-i harmadában, az intenzív mezőgazdasági művelés következtében felerősödött talajerózió miatt azonban az alapozás legfelső téglarétege olyan közel került a mai felszínhez, hogy azt az eke elérte, és a téglákat eredeti helyzetükből kifordította. A templom körüli

temetkezések feltartását regisztráltuk, a rendelkezésünkre álló anyagi keret szűkössége miatt ezek feltárásába nem kezdhattunk bele. Az épület beásásokkal bolygatótt belsejét – hasonló okból – szintén nem tártuk fel teljesen. A templomot a középkori Ung falu egyházával azonosítjuk.

Munkatársak: Kámán Beáta technikus, Fullár Zoltán és Mészáros Melinda egyetemi hallgatók. A geodéziai felmérést Soós Zsolt és Vadász Norbert technikusok végezték.

KVASSAY JUDIT

100. Doba, Somlővár

(Veszprém megye) Kk

2005-ben folytattuk az alsóvár udvarán a legfelső omladékréteg feltárását és a legutolsó, D felé emelkedő járószint meghatározását. Ennek során, amint vártuk, előkerült az udvart D-ről lezáró, a Ny-i úgynevezett kaszárnyaszárnyal kötésben lévő épület É-i homlokzati fala. Ennek K-i felében egy törés mutatkozott, melyben egy az épület földszintjére vezető ajtó jelentkezett.

Folytattuk a Ny-i kaszárnyaszárnyba belefoglalt, bekarcolt kvádermintás vakolattal ellátott korábbi építmény járószintjeinek bontását. Megállapítottuk, hogy az egyenetlen sziklafelszint egy termelékeny feltöltéssel – az előkerült kerámia alapján legkorábban a 14. sz. végén–15. sz. elején – előbb kiegyenlítették, melyet a helyiség első, sárga agyagos járószintje fedett. A 15. sz. folyamán a járószintet többször emelték, majd a 15. sz. végén–16. sz. első felében felépítették a kaszárnyaszárnyat. Ennek során visszabontottak az épületből, esetleg a bontási állvány talpfái kerültek elő az udvari fallal párhuzamosan, amelyre egy bontási réteg húzódott rá. Ezt fedte le a – kaszárnyaszárny feltöltésében immáron pincéként jelentkező – helyiség legkésőbbi, viszonylag rövid ideig működő járószintje, majd a pincét (talán már a 16. sz. második felében) végleg feltöltötték.

2006-ban folytatódott az alsóvár régészeti és állagvédelmi munkálatai. A feltárás alkalmával megállapíthattuk, hogy az udvar helyén a legkorábbi időszakokban egy sziklaárok húzódott. A sziklafelületen néhány befaragásnyom arra utal, hogy a vár korai periódusában valamilyen faszerkezet biztosította a felsővár megközelíthetőségét. Később – az előkerült szerény kerámiaanyag tanúsága szerint a 14. sz. végén vagy a 15. században – a mai pillér helyén egy hozzá hasonló, korábbi épített szerkezetet emeltek, melynek bontási omladékát a mai pillér alatt azonosíthattuk. Az omladék habarcsanyaga megegyezik a felsővári kapuépítmény, a felsővár első körítőfala, továbbá az úgynevezett laktanyaszárnyba foglalt korábbi kapu jellegzetes habarcsával. Mindez arra utal, hogy a jelenlegi pillér csak az alsóvár mai formájában történt kiépítése idején, a korábbi alsóvári kapuépítmény megszüntetése után készült. Tőle D-re a sziklaiban mutatkozó befaragás mutatja, hogy ebből az irányból

egy falépcsőn lehetett feljutni a pillérre, ahonnan a felsővár megközelíthető volt.

Elkezdjük az úgynevezett laktanyaszárnyba foglalt korábbi, K felé nyitott kapuépítmény részleges feltárását, ennek során gerendafészkek formájában azonosítható volt az egykori első emeleti szint, valamint a kapuépítmény D felé nyíló ajtaja. Korábbi megfigyeléseink alapján egyelőre úgy feltételezzük, hogy a kapuépítményt az úgynevezett laktanyaszárny kialakításával egy időben, csak a 16. században töltötték fel, részben bontási omladékkal. Ebből a rétegből Antal Antonio aquileiai pátriárka 1402–1411 között vert ezüstpénze került elő, mely azonban a laktanyaszárny pontosabb keltezéséhez nem sok támpontot ad.

A felsővár ÉK-i falszorosában részben kihordtuk a vár utolsó, változó (0,5–2,8 m) vastagságú pusztulási omladékát, de a járósíntet, mely 2–3 m-rel mélyebben is lehet, nem értük el.

Munkatárs: Kupovics Renáta régészhallgató.

FÜLÖP ANDRÁS – LÁSZLÓ CSABA

101. Dombóvár, Bezerédj utca 75.

(Tolna megye) B

2006. május 25-én helyszíni szemlét végeztem tulajdonosi bejelentés nyomán. A leletbejelentő házuk átalakítása, újabb szoba hozzátoldása során edénytöredékekre lett figyelmes a régi melléképületük alapjainak kiszedésekor és mélyítésekor. Az egyik edénytöredékben égett emberi csontokat találtak. Az összegyűjtött edénytöredékek között egy osztott füles töredék egyértelműen a bronzkor elejére keltezte a leleteket. A töredékek között több edény – urna, korsó – volt. Egy vastagabb falú fenéktöredéken maroknyi kalcinálódott csont volt látható. Az alap aljába mintegy 25 cm-re mélyedő felt bontása során kisebb-nagyobb kora bronzkori töredékek és kalcinált csonttöredékek kerültek elő. A világosabb, löszös altalaj tetejébe mélyedő gödör alja felett mintegy 10 cm-re háromujjnyi vastag edénytöredéket eredeti helyén találtunk meg. A kerek, ívelt aljú sírgödört kibontottuk, dokumentáltuk, a leleteket a szekszárdi múzeumba szállítottuk. A lelőhely minden bizonnyal egy kora bronzkori urnatemetőhöz tartozó sír lehet. Valószínű, hogy az alapárkok oldal falában megfigyelhetően 60–80 cm mélységig hatoló bolygatások már korábban is érinthettek sírokat, s ez a továbbiakban is várható.

SZABÓ GÉZA

102. Domony, temető

(Pest megye) B, Á

Domonyban, a régi temetőtől D-re található egy kis-méretű, árokkal övezett földvár. Ez a domb a Galga árteréből erősen kiemelkedik (tszfm. 130 m, rel. mag. kb. 10 m); régebbi légi fotókon még jól látható, hogy a lakóterületet eredetileg körbevette a sáncárok. A földvár

Ny-i oldalán volt a Flóra-major, ill. a tsz. Az 1980-as években végzett terepbejárásaim során a földvár területén és attól D-re Árpád-kori és bronzkori cserepeket találtam. A tsz-majornál, az épületek között elsősorban bronzkori cserepek voltak. Amióta a tsz nem működik, és az egykori épületeket is lebontották, elbozotosodott az egész domb, 1,5–2 m magas lágy szárú és fás bokrok, bozót teszi átláthatatlanná a területet.

2004-ben védetté nyilvánították a földvárat és közvetlen környékét. 2006. június 9–19. között szondázó ásatást végeztem a Pest megyei várak kutatási programja keretében, OTKA pályázati pénzből.

A földvár középvonalában egy Ny–K-i irányú, 1 m széles, 24,5 m hosszú kutatóárkot jelöltem ki. Az árok Ny-i vége metszette az egykori sáncárok Ny-i szakaszát. A középső és K-i része a lakóterületen volt. A sáncárok K-i szakaszát már nem érintette a kutatóárok. A sáncárok Ny-i szakasza eredetileg 330 cm mély, és 11 m széles volt. Pontos mélységét nem tudtam megállapítani, mivel egykor beleásták egy bronzkori objektumba. Felső szakaszán csak a K-i oldal bontakozott ki egyértelműen; a Ny-i oldalát erősen megbolygatták a tsz-időkben ásott gödrök. Az árok betöltése sötétbarna, igen enyhén patics- és faszénzemcsés, kevés bronzkori és Árpád-kori cseréppel, 1–2 állatcsonttal.

A lakóterületen humusznak és középkori objektumoknak nem volt nyomuk. Feltehetően a korábbi szántásokkal lekoptatták az egykori felszínt. Erre utal az is, hogy a sáncároknak is csak a Ny-i félköríve látható, a Galga felől már teljesen betöltődött. A sáncárokkal övezett területen már csupán 2 őskori (egy bronzkori hatvani kultúrá, egy leletmentes, és csak feltételesen őskori) gödör nyomait találtuk meg.

MIKLÓS ZSUZSA

103. Drávatamási, Kenderáztató, Dráva-meder

(Somogy megye) Tő, Ű

2006. augusztus 14–25. között víz alatti régészeti felderítést és szondázást végeztünk a lelőhelynél, ahol korábban bődönhajók csoportját találtak a folyómederben. Célunk a lelőhely kierjedésének, szerkezetének, korának és funkciójának meghatározása volt. Valamint szerettük volna megkezdeni a hajók felmérését. Első lépésben szonaras felderítést végeztünk (C. Dworsky, VIAS Vienna Institute for Archaeological Science), mely kimutatta, hogy a korábban megfigyelt koncentrációtól lefelé (K-re), illetve a horvát part előtt is találhatóak objektumok.

A víz alatti felderítés során lokalizáltuk, és azonosítószámmal láttuk el az egyes hajókat. A számozás azért volt fontos, mivel a korlátozott látótávolság és a hajók koncentrált elhelyezkedése miatt könnyű eltévedni a lelőhelyen. Ezzel a munkával párhuzamosan elkészítettük a lelőhely vázlatos alaprajzát. Megállapítottuk, hogy a 2005-ben megfigyelt fő koncentráció nagyobb a feltételezettnél, továbbá folyásirányban felfelé és lefelé

további hajók is találhatóak. A magyar oldalon 25, a horvát oldalon 2 bődönhajót azonosítottunk. Rajtuk kívül két nyolcszögletű keresztmetszetű, több méter hosszú (végüket az üledék betakarta) gerendát is találtunk. Ezek oldaliban lyukakat figyeltünk meg több sorban. A gerendák malomkerék tengelyek lehettek. A 26. sz. hajó alatt, illetve mögötte egy hatalmas, téglalap keresztmetszetű gerendát találtunk, melynek szélesebb lapjába szögletes és kör alakú lyukak sorát vágták. Egy helyi informátor bizonyítanul lokalizálható adata alapján a lelőhelytől 100–200 m-re K-re egy malomkövet találtak évekkkel ezelőtt, kiemelni nem tudták.

Az 1–21. sz. hajók hosszát, szélességét lemértük, feljegyeztük a rajtuk található lyukakat, szegeket. A 20. sz. hajót a francia kollégák mérték fel. A mérések alapján digitális 3D modell készült a hajóról. Az ép hajók hossza 8–13,4 m közötti, átmérőjük eléri a 130 cm-t is, tölgyből készültek. A hajók többsége azonos morfológiai jellegzetességet mutat: kerek keresztmetszet, hosszú, tagolatlan, csőszerű test. Az orr V alakban emelkedik, illetve szűkül, a far nyitott. Néhány hajónál sikerült fontos építési részleteket is megfigyelni. A 3–9., 11., 15., 17. és 21. sz. hajók oldalán lyukakat találtunk. A 6., 15. és 21. sz. hajóknál a farnál körben megfigyelhető egy 2 cm mélységű, horonyszerű, lépcsős lefaragás. A lefaragástól a far felé eső 15 cm-es területen lyukak vannak, gyakran faszeg töredék is van bennük. A 15. sz. hajó középső harmadában egy saját anyagából kihagyásos technikával kifaragott borda található, mely 20 cm széles, de csak néhány cm magas. A megfigyelt részletek és az általános jellemzők alapján a hajók legjobb párhuzama a barcsi Dráva Múzeum kertjében kiállított, Belcsa-pusztánál előkerült hajó, illetve a Sóstói Múzeumfaluban található tiszabecsi hajó.

A fentiekől eltér a 19. sz. hajó. Ez egy töredék, melynek alja egyenes, felmenő oldala L alakban csatlakozik az aljhoz. Az oldalfal csak 5–6 cm magasan van meg, egy helyen a felső részénél kovácsoltvas szöget és egy iszkába szöveget dokumentáltunk. Ez arra utal, hogy nem egyszerű bődönhajó volt, hanem összetett, vagy kiterjesztett *monoxyl* hajó. A technika lényege, hogy több rönk elemet erősítenek össze, így nagyobb, szélesebb test alakítható ki. A technika a kései kelták idején igen elterjedt volt, de még a kései középkorból is sok példát találunk rá Európa folyóiból. A kárpát-medencében azonban ez az első példány.

A két malomkerék-tengely és az informátortól halott malomkő hajómalmokra utalnak, ezek jelenlétét bizonyítja az 1. katonai felmérés térképe is. A nagyszámú hajó és a hatalmas összekötő gerenda a sok rögzítési lyukkal viszont inkább pontonhídra utal. Természetesen nem zárható ki, hogy a hajók több időhorizonthoz tartoztak. Alternatív lehetőségként felmerülhet, hogy egy pontonhíd építéskor malmokat is szétbontottak, hogy úszótagjaikat felhasználják. 1603-ból ismerünk adatot a Drávátamásinál található török hídra. A kérdéssel korábban Rózsás Márton foglalkozott.

A leletek többsége a török korból és a 18–19. századból származik. Ki kell emelnünk a kiöntőcsöves rézkancsót, melyet 1992-ben itt találtak. 2006-ban egy török kori rézbográcstól találtunk.

A hajókból mintákat vettünk, melyek dendrokronológiája nem adott egyértelmű keltezés (több késő középkori és kora újkori dátum jött ki). Ennek oka a regionális kronológiákkal való megfeleltethetőség bizonytalansága. A Debreceni Egyetemen folyamatban lévő C14 elemzés segíthet a keltezés pontosításában.

Munkatársak: Korom Anita, Mészáros Patrícia, Fekete Csanád, Grynaeus András régészek; Krunoslav Zubčić, Igor Miholjek és Mario Jurisics prof. horvát régészek; Annie Dumont (DRASSM), Jean-Francois Mariotti (SRA Poitou-Charente) francia régészek; André Deconinc (Franciaország), Olajos Szilvia, Lengyel László és Puskás Norbert (Kékség Búvárklub), Szőcs Péter (búvár, geográfus), Gajó Gusztáv és Kákis Norbert (AquaPro, víz alatti filmezés).

TÓTH JÁNOS ATTILA

104. Dunaföldvár határa

(Tolna megye) I, Ró

2006. március 21-én helyszíni szemlést ill. leletazonosítást végeztem a település több pontján.

Alsó-Homoki-dűlő: A Menyhei-kert lelőhelytől Ny-ra, az út déli felén fekvő szőlőkben, egy határozott kiemelkedés tetején hasonló, apró kavicsos rész találtam (I.). Ettől Ny-ra, egy É-D irányú dombháton lakossági bejelentés szerint régebben terra sigillata töredékek és embercsontok kerültek elő, amelyek talán római temetőt jeleznek. A szántatlan terület Ny-i oldalán egyetlen embergyökönny-töredéket sikerült gyűjteni (II.).

Menyhei-kert: A Németkérre vezető út É-i felén, közvetlenül a vasút Ny-i oldalán fekvő szántásban nagyjából DK-ÉNy-i irányban kavicsos sávot figyeltem meg; néhány négyzetméteren nagyobb, néhány kilós kövek is láthatók voltak. Rajta vagy közelében semmiféle régészeti lelet nem volt. Felvethető, hogy a kavicsos sáv római kori út alapozásának a maradványa.

Templom u. 10.: A ház falában faragott római kőtöredéket találtak, amely most a folyosón áll. A 68×38×31 cm-es kő (aedícula részlete?) két oldala lenagyolt, előlapján összekulcsolt lábú alak (Attis?) deréktől lefelé eső része, másik oldalán pedig szőlőlevél ill. fürt látható.

Templom u. 12.: Az udvaron a Dunából előkerült, timpanon alakú római kő saroktöredékét fotóztam le.

K. NÉMETH ANDRÁS

105. Dunaföldvár, 6. sz. út rehabilitáció

(Tolna megye) Ró

2006. szeptember és november között régészeti szakfelügyeletet tartottam a 6. sz. út rehabilitációs munkálatainál. Szeptember 26-án a 86. km-szelvényben a K-i

oldalán padka humuszoslása során római út maradványai kerültek elő. A megelőző feltárást október–novemberben végeztük.

SZABÓ GÉZA

106. Dunaszentgyörgy, 6. sz. út rehabilitáció

(Tolna megye) U, B, V, Ró, A

2006. szeptember és november között régészeti szakfelügyeletet tartottam a 6. sz. út rehabilitációs munkálatainál. A topográfiai viszonyokat is figyelembe véve, a 119. km-szelvéynél átvágott kis meder menti dombnál az útépitéshez kapcsolódó földmunkáknál őskori és római kori régészeti jelenségeket figyeltünk meg. A megelőző feltárást szeptember–október folyamán végeztük el, az útpálya jobb és bal oldalán, a Ny-i oldalon a 119+050–119+350 km-szelvény (szeptember 25. és október 13.), a K-i oldalon a 119+100–119+200 km-szelvény (október 16–21.) között. Összesen 2245 m² felületen az újkőkori, bronzkori, kora vaskori és császárkori településnyomok mellett a római kori út sóderes alapozását is viszonylag hosszú szakaszon sikerült követnünk, felszínét kibontanunk; valamint feltártuk egy avar temető részletét.

SZABÓ GÉZA

107. Dunavarsány, MOL-1. lelőhely

(Pest megye) N, I

2006. március 14. és április 2. között megelőző régészeti feltárást végeztünk a Százhalombatta–Tiszaújváros MOL távvezeték nyomvonala által érintett lelőhelyen. Az itt megkutatott 205 m²-nyi területen mindössze 1 népvándorlás kori és egy ismeretlen korú gödör került elő. A szelvény ÉNy-i részében, a 2. sz. objektumból és részben közvetlen környezetéből kevés, apró kavicsal és homokkal soványított, jellegtelen kerámiatöredéket gyűjtöttünk össze.

GALLINA ZSOLT

108. Dunavecse, szemételep

(Bács-Kiskun megye) Ó, Sza, Á

2006. július 12-én helyszíni szemlét végeztünk az illegális homokbánya területén. A helyi szemételeptől ÉNy-ra fekvő több hektáros területen a felszínt a környezettől 1,5–2 m-re lemélyítve találtuk, alja egyenetlen, részben gazos volt. A bánya oldalfalai leszakadozva és bemosódva álltak. A lemélyített területen elszórtan régészeti korú kerámiatöredékeket gyűjtöttünk, melyek több régészeti korszakból származnak (őskor, szarmata).

2006. november 7-én újabb szemlén a lemélyített terület Ny-i szélén őskori és Árpád-kori leleteket találtunk.

Munkatársak: Somogyvári Ágnes, Mészáros Mónika, Cséki Andrea.

V. SZÉKELY GYÖRGY

109. Ecser, 2. sz. lelőhely

(Pest megye) R, LT, Sza, Á

Az M0 autópálya Pest megyei DK-i szakaszának építését megelőző régészeti feltárás során az M5 autópálya és az M0–4. sz. főút csomópontja, és a 31. sz. főút közti szakaszon dolgoztak 2006-ban a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága munkatársai. Ebben az évben kb. 62 500 m²-t tártunk fel március vége és május vége között. A 2001-ben és 2002-ben együtt összesen 970 000 m²-t tártunk fel. Mindegyik lelőhelyen a vezető geodéta Érdi Benedek volt. Informatikusok: Zoltán S. Péter és Tóth Károly. A teljes M0 feltárás koordinátora: dr. Tari Edit.

2006. március 21. és június 15. között a tavalyi ásatást folytatva újabb 119 objektumot tártunk fel a 2. sz. lelőhelyen. A terület K-i oldalán a magas talajvízszint miatt nem dolgozhattunk.

Az objektumok nagy része (80) nem tartalmazott leleteket, a keltezhető objektumokra is a leletszegénység jellemző. Bizonytalan őskori: 7 gödör, badeni: 6 gödör, kelta: 4 urnasír, 1 csontvázas sír, 3 gödör, 6 árok, 1 omladék, szarmata: 3 gödör, 3 árok, 1 ház, Árpád-kori: 1 gödör, 2 árok, recens: 1 gödör.

A 98. sz. félig zsugorított, melléklet nélküli vázat a markoló találta meg, de már a mezőgazdasági művelés is bolygatta. A 113. sz. gödörhulla mellett őskori jellegű cserepet találtunk. A 20. sz. badeni kerámiával keltezett gödörben két zsugorított váz feküdt egymáson, az egyiknek csontgyöngyei voltak. Ebből ítélve a két előző gödörtemetkezés is késő rézkori lehetett. A 14–15. sz. objektumokban csak szétszórt cserepek és emberi csontmaradványok utaltak a kelta urnás temetkezésre. A 65. sz. urnasír hamvait jól iszapolt, szürke, korongolt, vékony falú, réteges törésfelületű, gömbölyödő hasú, kihajló, duzzadó peremű, viszonylag kisméretű tálba helyezték. A 67. sz. urnasír maradt meg a legépebben: az ismeretlen alakú edényt az előbbihez hasonló tállal fedték le. A 66. sz. kelta (?) csontvázas temetkezés sajnos bolygatott volt. A szarmata objektumokból szokványos szürke, szemcsés anyagú, valamint jól iszapolt kerámia, az Árpád-kori objektumokból bekarcolt díszű kerámia származott.

Munkatársak: Fazekasné Bodnár Katalin régész, Bányai Kitti, Fehér Alíz, Jakucs János, Liebhaber Réka, Progli Szabolcs, Sas Alexandra régésztechnikusok.

RÁCZ TIBOR ÁKOS

110. Ecser, 6. sz. lelőhely

(Pest megye) R, Szk, LT, Sza, N

2006 áprilisa és júniusa között folytattuk és befejeztük a lelőhely 2004-ben megkezdett leletmentését.¹⁴ Az idén

14 Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2004. Budapest, 2005. 210.; Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2005. Budapest, 2006. 230.

11 450 m²-en 933 objektumot tártunk fel: badeni, szkíta, kelta, szarmata telepobjektumokat, valamint két V. századi sírt. Ezzel a lelőhely teljes feltárt területe 50 070 m², összesen 3375 objektum került elő.

Ebben az évben tovább folytattuk a *badeni kultúra* igen intenzív teleprészletének kutatását. Több helyen badeni korú feltöltődési réteget is sikerült megfigyelni. Ebből a korszakból 406 gödröt, néhány árkot és egy sütőkemence platniját tártuk fel. Egy gödörben emberi, 28 gödörben pedig teljes vagy majdnem teljes szarvasmarhavázakat bontottunk ki. A marhavázak többnyire a medencecsont felé (hátra) fordított, eltört nyakkal kerültek elő. Egy gödörben két szarvasmarhaváza mellett nagyméretű tárolóedények (hombárok) töredékeit is megtaláltuk, amelyekből két edényt tudunk összeállítani. A kerámiaanyagban mericék, gazdagon díszített belső osztású tálak, perem fölé magasodó fülű csészék, hengeres nyakú, nyomott gömbös testű, kannelúras korsók, pontsorokkal és karcolással díszített, kónikus tálak, halbárka alakú edények, amfóra alakú edények, hombárok töredékei fordultak elő. A karcolt és benyomkodott díszekben gyakori az inkrusztráció. A kerámián kívül csiszolt kőbaltákat, pattintott kőeszközöket, csonteszközöket, állatcsontot, kagylót (*Unio crassus*) is tartalmaz a leletanyag. A kerámiaanyag előzetes vizsgálata alapján a badeni telep a kultúra fiatalabb klasszikus fázisába sorolható (Neustupni D; Nemejcová-Pavuková III-IV).

Kevés objektumot találtunk a *szkíta korszakból*: néhány gödröt és három földbe mélyített, lekerekített sarkú téglalap alakú házat, hossz tengelyükben két oszlophellyel. Leletanyagukban behúzott peremű tálak, bikónikus, magas fülű csészék, rátett bordadíszes fazekak, kézzel formált edények töredékei, orsógombok, állatcsontok fordultak elő. Találtunk egy rombusz mintájú agyapecsétlőt is.

A tavalyihoz képest jóval több volt a *kelta objektum*: 10 földbe mélyített, oszlopszerkezetes házat, 2 sütőkemencét és 67 gödröt tártunk fel ebből az időszakból. A kelta házak szintén földbe mélyített, lekerekített sarkú téglalap alakúak voltak, általában két oszlophellyel. Padlójuk nem volt, csak letaposott járósintjük. Több ház járósintjéből mélyedt le nagyszámú karólyuk. A sütőkemencékből csak az agyaggal tapasztott sütőfelületek maradtak meg. A kelta objektumokból duzzadt peremű, grafittal soványított, seprűdíszes edények, kihajló peremű, magasra húzott vállú tálak, S-profilú tálak töredékei, állatcsont és patics került elő. Egy gödörben és környékén vassalakat is találtunk. Az egyik gödörből származó bronzkarikás állatfejes fibula nyomán a telep LT B korú lehet.

A *szarmata korból* szintén földbe mélyített házak, gödröket, árkokat, külső kemencéket tártunk fel, főleg a terület déli részén. Itt igen sűrűn jelentkeztek az objektumok, több esetben a kelta és néha szarmata objektumokra is rá voltak ásva későbbi gödrök, árkok. Több szarmata gödörben bontottunk ki emberi, és ku-

tyavázakat. A jellemző leletek: terra sigillata és római festett töredékek, szürke, jól iszapolt edények, a késő császárkorra jellemző szemcsés, kavicssal soványított fazekak, kevesebb kézzel formált edény, sok állatcsont (kagyló és halcsont is) és patics. Előkerültek még fém-, és kerámiasalak, vastárgyak, csontkorcsolyák, csontárok, orsógombok, fibulák, bronzdrót, gyöngyök, üvegtöredékek, fenőkövek és őrlőkövek, az egyik házból egy karcolt díszű csontfésű.

A terület ÉNy-i szélén, egymástól mintegy 5 m-re két É-D tájolású sírt is kibontottunk. Mindkettőben háton fekvő, nyújtott vázak feküdtek. Az egyik sír rabolt volt, Ny-i oldalán a rablógödröt is megfigyeltük. Két másodlagos helyzetű poliéder csüngős, kőberakásos arany fülbevalót, valamint vaskést és bronzkarikákat is találtunk benne. A másik, érintetlen sírban csak egy töredékes edény volt a koponya mellett.

Munkatársak: Horváth Tünde (MTA RI), Bodnár Katalin, Fekete Zoltán régészek; Érdi Benedek, Téglásy Kolos geodéták; Pál Róbert, Susics Diana, Szeredi Anna, Tóth Gábor (SZTE) régészhallgatók; Bosnyák Valéria, Káplár Ildikó, Kis Attila, Kiss Enikő, Kulcsár Zoltán, Liebhaber Réka, Péter Dávid, Szrnka Attila régésztechnikusok.

PATAY RÓBERT

111. Ecser, 7. sz. lelőhely

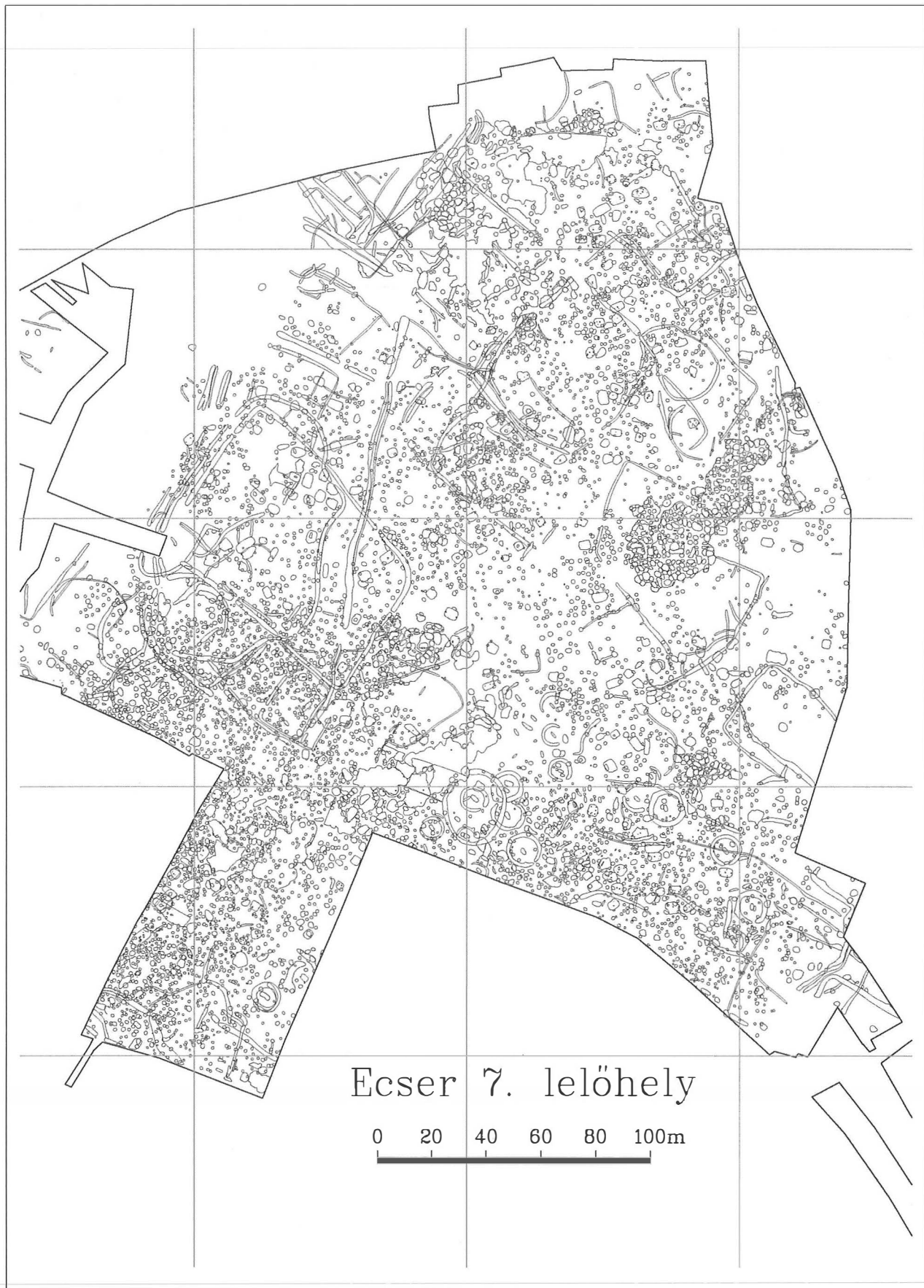
(Pest megye) LT, Sza, A, Á

Az M0 autópálya ecseri csomópontjában elhelyezkedő, rendkívül nagy kiterjedésű lelőhely feltárása 2004 óta zajlott, a munkát 2006. június 13-án fejeztük be. Ebben az évben 20 800 m²-t tártunk fel. A teljes feltárt lelőhely mérete: 87 840 m². A csomópont a lelőhely terepbejárás során meghatározott területének Ny-i részét, mintegy harmadát fedi le.¹⁵ 2006-ban 1443 objektumot tártunk fel. (Lásd az illusztrációt a 195. oldalon!)

Az utolsó évben a csomópont ÉK-i, Ny-i részén és D-i nyúlványában zajlott a feltárás. A régészeti keltezhető objektumok nagy része (97%-a) szarmata. Két Árpád-kori és egy avar kori objektumot találtunk, valamint egy a szarmata jelenségek által túlnyomórészt megsemmisített kelta telep maradványait.

A *késő szarmata* telep déli, egykor három oldalról vízzel övezett, a „fél-sziget” csúcsán elhelyezkedő része bizonyult régészeti fedettség szempontjából a legsűrűbbnek. Mivel stratégiaiag kedvező pont volt, ahonnan be lehetett látni a környéket, és a víz is a közelben folyt, több periódusban is újra és újra megtelepültek itt. Ezen a területen találtuk a legtöbb késő szarmata földbe mélyített házat (volt, ahol kettő, egy esetben

15 Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2004. Budapest, 2005. 210–211.; Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2005. Budapest, 2006. 231–233.

Ecsér 7. lelőhely

0 20 40 60 80 100m

pedig négy házat emeltek egymás után ugyanarra a helyre), és ebben a körzetben került elő a korábbi években a lelőhely két késő szarmata edényégető kemencéje.

Az említett nagyszámú (22) félig földbe mélyített ház többsége igen egyszerű: téglalap alakú, gödrük hossz tengelyében általában három oszlophely sorakozik, amely ágasfás-szelemenés tetőszerkezetre enged következtetni. Padlójuk lejárt vagy tapasztott, esetenként nagyszámú karólyukkal. A házak többségéhez nem tartozott kemence, csak tűzrakóhely nyoma figyelhető meg, vagy az sem. Ilyen tűzhelye volt például a lelőhely déli nyúlványában előkerült igen nagyméretű, több mint 7 m hosszú épületnek is. Előfordult, hogy föld alatti fűtőjárat kötötte össze a ház földbe mélyített gödrét egy szomszédos gödörrel. Általában azonban bizonytalan, hogy a háznak nevezett objektumok lakó- vagy gazdasági épületek voltak-e. Korábban már fémművességre utaló leleteket is találtunk ezen a teleprészen: öntőtégelydarabokat, öntési mellékterméket és egy kohó(?) fűjtatónyílás tapasztásának darabját. Valószínűleg eredendően agyagkitermelés céljából ásták a nagy területű és igen mély, szabálytalan „gödörbokrokat”.

A Ny-i munkaterületen viszonylag ritkábban helyezkedtek el az objektumok, amelyek nagyrészt gödrök és árkok. A felület É-i sarkában futó árkok bizonytalan keltezésűek, jellegük alapján elképzelhető, hogy a 2004-ben feltárt kelta árokrendszerhez tartoznak. Ettől D-re és K-re szarmata árkok kerültek elő, ezek részben hosszúság, ovális, illetve téglalap alakú, különböző nagyságú területeket kerítenek körbe, részben hosszan, egyenesen húzódnak É-D irányban, utóbbiaknak a vízvezetésben lehetett szerepük. Az itt előkerült, félig földbe mélyített házak tájolása változatos, kisebb csoportokban helyezkedtek el; esetenként három-három házból álló „sort” is megfigyelhettünk, illetve volt példa itt is arra, hogy három, eltérő tájolású építmény gödrét ásták egymást követően ugyanarra a helyre. Egy részükhöz földbe vájt sütőkemence, a többihez egyszerű nyílt tűzhely tartozott. Hét különálló szarmata sütőkemence került elő, kettőnek a szájához a munkagödör felől kétoldalt egy-egy követ illetve őrlőkövet helyeztek. Hasonló objektumok jellemezték a kisebb, ÉK-i felületet is. Az objektumok egy része terra sigillatákkal datált, és nem tartalmazza a késő császárkorra jellemző korongolt szemcsés kerámiát. Feltehetően egy 3. századi telepről van szó, amely ugyanott létezett, mint a 4. századi település, azonban nem világos, hogy a falu folyamatosan lakott volt-e.

A szarmata temetőből 2006-ban mindössze négy sír került elő. Három későbbi objektumok által bolygatott temetkezés volt. A negyedik esetében a szarmata sírra ráasott késő császárkori ház épségben hagyta a sírgödörben talált két vázat. A sírt az eltemetettek lábához helyezték, korongolt, jól iszapolt téglaszínű edény keltezi, a vázak elhelyezkedése alapján szándékos utántemetkezés történt. Előfordult olyan nyilvánvalóan sírnak ásott gödör is, amelybe nem is helyezték el az el-

hunytat, ebben az esetben lehetséges, hogy szimbolikus temetkezésről van szó.

A leletanyag túlnyomó része korongolt szemcsés kerámia (főként fazekak), kevesebb korongolt, jól iszapolt edénytöredék, valamint kézzel formált kerámia. Utóbbi különösen a déli településrészen került elő nagyobb mennyiségben. A mázas római cserepek és murgai korsótöredékek alátámasztják a késő szarmata telep keltezését a 4. sz. 2. felére–végére. A nagy mennyiségű állatcsonton, szilikátsalakon és terméskövön kívül különféle használati eszközök kerültek elő: őrlő- és fenőkövek, csonteszközök, köztük több csontfésű, vaskések és egyéb vastárgyak, római üvegtöredékek, bronzfibulák, gyöngyök és egy vaskanál.

A telep sűrű, déli részén tereprendezés nyomait tudtuk megfigyelni, amely egy a késő szarmata objektumok fölé került, jellemzően hamus réteg. A legfelső „planírozási” rétegbe, illetve néhány késő szarmata objektumba később további gödröket ástak bele, amelyek leletanyaga részben megegyezik a késő szarmatával (korongolt szemcsés, szürke és jól iszapolt, valamint kézzel formált kerámia, sok esetben festett római? kerámia), részben pedig attól mind formailag, mind az agyag és az égetés minőségét tekintve elüt. Előfordultak germános edényformák is. A leletanyag alapján ezzel egykorú egy a Ny-i felületen előkerült ház, amelyet ráastak egy szarmata építmény gödrére. Néhány, szintén a népvándorlás korba sorolható gödör ezeknél is későbbinek tűnik. Nem világos, hogy az 5. századra vagy annál is későbbre, esetleg a 6. századra keltezhetőek. Ezek egyikében három vassarló feküdt.

Egyetlen *avar korra* keltezhető objektumot találtunk: egy sütőkemencét kis előtérrel.

A feltárt terület déli részén került elő egy *Árpád-kori* ház részlete, amelyhez kövekkel kirakott aljú kemence tartozott. A megelőző években is csak szórványosan kerültek elő Árpád-kori objektumok, feltételezhetően kisebb, tanyaszerű település(ek)ről van szó.

Kedvező természetföldrajzi fekvésének köszönhetően az Ecsér 7. sz. lelőhely területét több korszakban is sűrűn benépesítették. Egyik érdekességét többretegűsége adja. Több megfigyelésünk utal arra, hogy a lelőhelyen megfigyelhető a szarmata kerámiaművesség hagyományait őrző, de egyben számos addig idegen jegyet is felmutató fazekasság nyomai, amelyek esetleg egy kora népvándorlás kori lakossághoz köthetők.

Munkatársak: Kis Attila (JATE), Rácz Tibor Ákos, Herbály Róbert régészek; Czagány János, Nagy Nándor, Pál Róbert, Szeredi Anna régészhallgatók (JATE, ELTE); Deák Gábor, Donka Gergely, Hajdú Károly, Jakucs János, Káplár Ildikó, Kis Enikő, Kiss László, Mogyorós Andrea, Progli Szabolcs János, Sas Alexandra, Siklósi István, Szabó Ágnes, Szászvári Linda, Tóth Károly, Zoltán Sándor Péter ásatási technikusok; Érdi Benedek, Téglásy Kolos geodéták; Pintér Erzsébet, Siklósi István restaurátorok.

TARI EDIT – MÉRAI DÓRA – ROSTA SZABOLCS

112. Edelény, Ludmilla-dűlő

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2006. október 5-én helyszíni szemlét tartottunk a védendő bronzkori településen. A községtől 3 km-re K-re, a Darnak felé vezető országúttól É-ra, a Ludmilla-dűlőben emelkedő szőlőhegyen található, ahol az ÉK-DNy irányú dombhát DNy-i végén van a földvár. A lelőhely szélét DNy felé a felvezető földút jelzi, az ettől Ny-ra elterülő platon régészeti leletet a felszínen nem látunk. Az ÉK felé kanyarodó földút a lelőhely peremét jelző bevágódásban halad, és ezen a köves földúton a lelőhely gépkocsival közvetlenül megközelíthető. DK-i irányban a Darnaki-patak völgye felé a plató pereme jelzi a lelőhely szélét. A domb tetején ÉNy-DK irányú keskeny szőlőparcellák vannak, amelyeket jórészt ma is művelnek, de néhányat sűrű bozót borított. A szőlősorok között a felszínen nagy mennyiségű kerámia, állatcsont, folyami kagyló és patics szóródott, ami azt jelzi, hogy a talajművelés már a régészeti rétegeket, objektumokat bolygatja. A korábbi ásatás helyét ma már nem lehetett megtalálni, nyitott szelvényt nem láttunk. Az ÉK felé folyamatos dombgerinctől mára ellaposodott sánc-árok (?) választja el a bronzkori települést. Ettől K-re, a sáncon kívül felszíni leletet már nem találtunk. A domb tetején, a lelőhelyen és a sáncon át DNy-ÉK irányú földút halad keresztül, miközben a bronzkori telep területén ma több, szőlőműveléshez kapcsolatos műtárgy (villanyoszlop, présház, kút, pince stb.) áll.

Munkatársak: Jankovich-Bésán Dénes, Nagy Lvente.

TANKÓ KÁROLY

113. Egerág, Hosszú-földek Kelet

(Baranya megye) U, B?

2006. március 30-án terepbejárást végeztünk a BMMI Culture 2000 pályázatának keretében. A 2005. június 21-i légi felderítés során az Egerágtól DK-re lévő két patak közötti É-D irányú dombhát tetején foltok mutatkoztak a vetésben. Mostani terepbejárásunkkor a dombhát tetején és K-i oldalán 400×200 m-es területen elszórtan őskori (neolit és esetleg bronzkori) kerámiatöredékeket találtunk. Április 18-án ismételt légi felderítés során a bejárat területtől közvetlenül délre egy körárkot és újabb foltokat észleltünk. December 14-én megkíséreltük a terület bejárást is, de a magas növénytakaró miatt leleteket nem tudtunk gyűjteni.

Munkatárs: Kovaliczky Gergely.

BERTÓK GÁBOR

114. Erdőbénye, Kossuth utca 12.

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kő

2006. augusztus 8-án helyszíni szemlét végeztünk a vezetékfektetés földmunkáinál, ahol emberi csontok kerültek elő. A vezetékfektetési munkálatokat a középkori, 1334 előtt alapított katolikus templom kerítésének tövében

végezték. A kb. 60 cm szélességű, 120 cm mély árokban, az iskolaépület vonalában, mintegy 3 m hosszú sávban bolygatott emberi csontok – a koponya csontok alapján feltételezhetően minimum 3 sír maradványai – kerültek elő, eredeti sírfoltot, illetve in situ sírrészletet azonban már nem tudtunk megfigyelni.

A helyszínen, az árok templomkert felőli metszetfalában ép koponyatetőt figyeltünk meg, mintegy 50 cm mélységben, ez vélhetően egy érintetlen sír, mely már nem esett az árok nyomvonalába. A meddőből, illetve a csontok közül nagy mennyiségben gyűjtöttünk középkori kerámiát, illetve néhány állatcsontot is (szarvasmarha). A megbolygatott sírok valószínűleg a katolikus templom körül létesült középkori temetőhöz tartoznak.

SELJÁN ÉVA – SZOLYÁK PÉTER

115. Esztergom, Budai Nagy Antal utca 4.

(Komárom-Esztergom megye) Á

2006. július 4–21. között megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen. A terület beruházással veszélyeztetett, ugyanis része az egykori Árpád-kori Kovácsi településnek, annak ÉK-i peremén található. Az ásatásra kijelölt 449,6 m² területen 6 kutatóárkot nyitottunk, egyenként 1,5×7 m felületen. A 25–30 cm-es barnás-humuszos felső réteg alatt az eredeti agyagos-sárgás altalaj 180–200 cm mélyen jelentkezett. Ebből a rétegből elszórtan aránylag nagy mennyiségű Árpád-kori kerámiatöredék és állatcsont került elő. Kibontottunk 2 kisebb, és egy nagyobb gödröt, amelyek leletanyagot nem tartalmaztak. A terület az egykori Kovácsi városrész településének szélén helyezkedett el. A feltételezett temetkezéseknek ezen a területen semmi nyomát nem találtuk.

Konzulens: Horváth István.

TRUGLY SÁNDOR

116. Esztergom, Zsidód

(MRT 5. k. 8/30 lh.)

(Komárom-Esztergom megye) B, Á

2006-ban magasfeszültségű távvezeték építését megelőző régészeti kutatást végeztünk a lelőhelyen. A 11. sz. út dorogi oldalán elhelyezkedő 12., 13. és 14. sz. oszlopok érintik a középkori Zsidód nevű falu egykori területét. Pontosabban a 13. és 14. oszlopok között volt a falu temploma és temetője, amelynek közel az egészét a korábbi években feltártuk. A 13. oszlophelyen régészeti objektum nem mutatkozott; ez a terület a patakkaal övezett lakott területen kívülre esett és gyakran borította árvíz.

A 14. sz. oszlophely talajszerkezete teljesen eltér a 13. oszlophelyétől. Itt a talaj agyagos, a mai termőtalaj alatt sárga lösz. Ugyanilyen talaj volt a falu területén is, a Kis-Duna partján. Ebben a szelvényben sem voltak régészeti objektumok, de a nyelés után a szelvény alján feltehetően középkori (vagy annál későbbi, de nem mai) szántóföldi nyomokat találtunk. A párhuzamos

sötét csíkok a Kis-Dunára merőlegesen haladtak. Az árvíz utáni magas talajvíz miatt pontosabb megfigyelést nem tudtunk végezni, de annyi bizonyossá vált, hogy a patakkal határolt lakott területre esik.

A 12. oszlop helye a Pilisből eredő Kenyérmezői-patak bal partján helyezkedik el. Ez a patak ma egyenesen a Kis-Dunába torkollik és átvágja az egykori falu területét is. A 18. sz. végi szabályozás előtt azonban abba a dunai mellékágra csatlakozott, amely az egykori temetőt is, ill. a falu területét Ny-ról és DNy-ról határolta.

A 12. oszlophelyen két középső bronzkori leletanyagot tartalmazó gödröt találtunk.

A feltárást végző intézmény a Magyar Mezőgazdasági Múzeum.

Munkatárs: Kőrösi Andrea archeozoológus.

MOLNÁR ERZSÉBET

117. Érd, Tepecs

(MRT 7. k. 9/18 lh.)

(Pest megye) V, LT, Kk, Tő

A Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága 2006 tavaszán régészeti kutatást végzett az M6 autópálya M0-Érdi tető Pest megye területére eső szakaszán. Magyarország Régészeti Topográfiája kelta-római s középkori telepet jelöl itt a Sulák csatorna Ny-i partján. A 2001-ben folytatott terepbejárás során kiderült, hogy összeér a Topográfiában külön jelölt Akasztódomb (17. lh.) és Tepecs (18. lh.) lelőhely.

A 2006-ban feltárt terület kb. 1,5 ha volt, az összefüggően lehumuszolt felületen 108 objektum került elő. Többsége egy késő kelta (LT D) periódusba sorolható telephez tartozott.

A telepobjektumok többsége (62) gödör. Nagy, mély, méhkas alakú tárolóvermek s sekélyebb kerek gödrök. Némelyik alján nagy kövek, félkörívben kirakva. Két ilyenben állattemetkezés is volt. Sok volt a cölöplyuk is (27). Némelyik rendszerbe illeszthető; pl. téglalap alakú felszíni cölöpház, szélfogóként használt féltető stb.

A félig földbe mélyített házak (9) egyik csoportja kisebb, hosszúkas, Ny-i oldalon padkával s cölöplyuk nélkül. Másik csoportja lakóház. Ezek formája többnyire lekerekített téglalap alakú, több cölöplyukkal. Az egyik ház kerek volt, szélein s középső tengelyében cölöpökkel. Tüzelőhely vagy kemence egyikben sem volt.

A telepet két szélén árokrendszer határolta. Keleten, a patakparton egy széles árok, alja kétosztatú. Nyugaton hármasszoros árokrendszer, ami a szélén még tovább tagolódott, helyenként padkás, s tölcésesen szűkült. Volt még egy rövidebb késő középkori árok is a telep közepén.

Két gödörben találtunk emberi maradványokat. Egyikbe egy zsugorított csontvázat tettek, melléklet nélkül. A másikban pedig hamvasztásos temetkezés volt egy ép bikónikus kelta tállal s vastárgyakkal (LT C-D).

A leletanyag főleg kerámia s állatcsont. A kerámia nagy része korongolt szürke edénytöredék: S-profilú tálak, duzzadt peremű gömbölyű tálak, talpas táltöredékek, nagy hombár- s fazék-töredékek. Kiemelkedő egy

fogófüllel rendelkező táltípus ún. Ansatzkopf, melynek legközelebbi párhuzamai a Gellért-hegyi telepről ismertek. Két-három festett sávós kis töredék és grafitos edényperem is előfordul. Nagyon sok a kézzel formált kerámia. Egyenes peremű kónikus csészék, kihajló peremű nagy fazekak, néha plasztikus bütyök vagy bevagdosott díszítéssel. Edénytípusaink egy része már a LT C2 periódusban feltűnik, de többségük a LT D időszakra jellemző.

Néhány fényes fekete felületű töredék s behúzott peremű tál egy korábbi *Hallstatt* településre utal, melyhez objektumot nem tudunk kötni.

Az állatcsont közül kiemelkedik az egyik gödör alján lévő nagyméretű szarv. Egy másik gödörben szarvasmarha-temetkezést találtunk.

A fémanyag nagyon kevés volt. Az egyik gödörházból bronzfibula tűje, másiktól hajtűtöredék származott. A hamvasztásos sírból vasfibula s vasveretes pajzsdudor töredékei kerültek elő.

A szomszédos Akasztódombon fémkeresővel több római érmet s fibulát találtunk, római kerámia kíséretében. A két lelőhely összeér, de az általunk feltárt részen nincs római leletanyag. Ezt a késő kelta telepet a limes menti sáv kiürítésekor a római foglалás elején hagyták fel.

A kelta telepen kívül a feltárást ÉNy-i részén egy kerek kemence került elő munkagödörrel. Ez utóbbiból *török kori* (17. sz.), belül fehér mázas edény származott.

OTTOMÁNYI KATALIN

118. Érpatak, Törvényes-dűlő

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B

2006. december 13-án terepbejárást végeztünk a Butyka nevű településrészen, melynek során egy új, felszíni telepnyomokkal jelzett bronzkori lelőhelyet regisztráltunk.

ALMÁSSY KATALIN

119. Fábiánsebestyén, Pusztatemplom

(Csongrád megye) B, Szk, LT, Sza, Ge, A, Á, Kk, Ú, I

A község határának Ny-i részén, a Szentesre vezető műúttól É-ra található a lelőhely, a Kórógy-ér bal partján. Itt volt a középkori Fábiánsebestyén falva, templomának DNy-i csonkja ma is közel 3 m-re magasodik egy őskori kurgánon, ennek az egyházi épületnek az alaprajzi elrendezését egy az ezredfordulón lefolytatott ásítás során sikerült tisztáznunk.

A középkori falu erős bolygatást szenvedett az 1960-as, 1970-es évek fordulóján, amikor a területén sertéstelepet létesítettek. A megelőző feltárást egy újabb beruházás tette szükségessé.

A 2006. szeptember 12. és november 15. között végzett kutatás során 233 objektumot regisztrálhattunk a 3000 m²-nyi területen, ebből 28 újkorinak bizonyult.

A legkorábbi leletek a korai bronzkorból származnak (4 objektum), két objektum a késő bronzkori

Gáva-kultúrához köthető. Alaposabb vizsgálatok révén valószínűleg a többi 30 bronzkori gödör zömének a korát is közelebről meg tudjuk határozni.

A vaskort négy szkíta gödör és egy kelta ház képviseli. Tíz objektumot egyelőre nem tudunk az őskoron belül pontosabban keltezni.

Római kori, szarmata leletek kerültek elő hét objektumból, gepidák ugyancsak hétből, ebből az egyik háznak bizonyult. Egy házat feltártunk az avar korból is, ennek a közelében pedig egy gödröt. Öt objektumból csak kevésbé jellegzetes leletek kerültek elő, így nem világos, hogy ezek római vagy népvándorlás koriak.

A legtöbb objektum az Árpád-korból származik (51), ezek közül az egyik ház, három szabadon levő kemence, a többi gödör. A 38 későközépkori objektum (köztük egy ház és egy kút) némelyikének a leletei (kályhaszemek töredékei, pecsételt díszű kerámia, csontsíp, csontcsat) tehetősebb réteg jelenlétére utalnak.

Keltezhető értékű leletet nem tartalmazott 41 objektum, ezek nagy része árok, egy pedig egy felnőtt és két csecsemőcsontváz, mindhárom melléklet nélküli. A több korszak objektumai sűrűsödtek, így több esetben metszették is egymást. Bár a lelőhely több pontját is erősen megbolygatták, mégis megállapíthattuk, hogy közepes intenzitást mutat.

A leleteket a szentesi Koszta József Múzeumban helyeztük el.

Konzulens: Lőrinczy Gábor.

Munkatárs: Lichtenstein László és Nagy Dániel.

SZABÓ JÁNOS JÓZSEF

120. Felgyő, Kettőshalmi-dűlő

(Csongrád megye) B, Sza, A, Á

2006. májusban megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen, nagyberuházáshoz kapcsolódóan.

A lelőhely (Felgyő 77.) a község külterületén, a gátéri összekötő úttól ÉNy-ra, a Forgó I. és az elbontott Forgó S.-tanya vonalában helyezkedik el, egy közel 30 ha kiterjedésű dombháton, ahol két magasabb kiemelkedés (87, ill. 87,7 m tengerszint feletti magasságban) található. A lelőhelyen történt többszöri terepbejárás ellenére a felszínen viszonylag kevés őskori, szarmata, avar és Árpád-kori kerámiatöredék került elő. A természetföldrajzi viszonyok azonban azt engedték sejtetni, hogy valószínűleg egy nagy intenzitású régészeti lelőhely feltárása várható, amelyet a mezőgazdasági művelés kevésbé bolygatott.

A feltárt 103 000 m²-en összesen 4353 régészeti objektumot tártunk fel. A lelőhely az építkezés területén teljesen feltárt, de mind a négy égtáj irányában túlnyúlik ezen.

Őskori telepjelenségeknek csak kis mértékben bukkantunk nyomára. Egy-két bronzkorinak tartható gödör tartozik ebbe a sorba. Az előkerült seprűdíszes oldaltöredékek arra utalnak, hogy a terület legkorábbi megtelepedése a kora bronzkor időszakához köthető.

A feltárt lelőhely jelentős részén egy *szarmata kori* település nyomai kerültek napvilágra. A korszak objektumai a terület középső és K-i részén húzódó kiemelkedő homokdomb vonalát követve jelentkeztek. Az objektumok elhelyezkedésének intenzitása váltakozó, vannak sűrű, illetve nagyon ritkán fedett területek is. A településen, ha kisebb-nagyobb tagolásokkal is, de egyenletes rendben helyezkedtek el az objektumok, ami már az előzetes felmérés után is egy folyamatos megtelepedésre utalt. A szarmata kori lelőhelynek a D-i és a Ny-i oldalon megtaláltuk a szélét, a többi irányban a település folytatódik.

A területen a szarmata kori lelőhelyeken megszokott objektumtípusok (földbe mélyített épületek, kemencék, füstölők, vermek, kutak, árkok stb.) kerültek elő. A legérdekesebb jelenség egy közel téglalap alakú egyenetlen padlószint volt, ami valószínűleg egy felszíni, vagy csak éppen földbe mélyített épület tapasztott alja lehetett.

A lelőhelyről előkerült leletanyagot – a szarmata kori településeken tapasztaltaknak megfelelően – döntően kerámia alkotja. A jellegzetes edényformák alapján a település alapítását a Kr. u. 2. sz. első felére tehetjük. Az anyag döntő része már ennél valószínűleg fiatalabb, melyet a jelentős számú római export kerámia, a terra sigillaták, a különféle szürke és téglaszínű pecsételt edény és nagyszámú amphora töredéke datál. A település legfiatalabb periódusa a dombház déli részén húzódik, viszonylag egységes tömbben. Az itt található többtucatnyi objektumból igen kevés római áru került elő, a formák viszont erős római utánérzést tükröznek. A település e része minden jel szerint már a 3. sz. második felében élte életét.

Néhány helyen, főként árkokban, illetve népvándorlás kori objektumokban másodlagosan kevés *késő szarmata-hun kori* leletanyag is napvilágra került, ami arra utalhat, hogy a feltárt terület közelében van a fiatalabb szarmata település is.

A területen a korszak temetője nem került elő, de feltártunk 10 szarmata kori csontvázat, melyek közül csak egy volt sírgödörben, egy zsugorítva eltemetett nő. Hét csecsemő és kisgyermek, illetve két felnőtt váz volt különféle objektumokban, főként az árkok felső részébe beledobva. Ezek mellett csupán néhány viseleti tárgy volt.

A feltárási felület majdnem egészén megtaláltuk az *avar kori* településhez tartozó nyomokat. Ezeknek sűrűsödése váltakozó volt a 10 hektáros szelvényben. A földbe mélyített épületnyomok és az azokhoz kapcsolódó egyéb jelenségek (gödrök, kemencék, árkok) elhelyezkedése alapján több „településközpontot” figyelhetünk meg.

A szelvényben, a feltárási terület terepadottságai és mérete miatt magaslatok és mélyebb fekvésű részek váltották egymást. Az ÉNy-i területen volt egy mély fekvésű rész, ahol néhány újkori kivételével valamennyi objektum avar kori volt.

A terület fontos éghajlattörténeti adatokat szolgáltat a korszakkal kapcsolatban. Az adott időszakban a csapa-

dék mértéke és ennek következtében a talajvízszint is jóval alacsonyabb volt a mainál. Ennek következtében ezt a belvizes területet is használhatták az avar korban. A tapasztalatok alapján az avar kor ezen időszakában egy szárazabb éghajlati periódussal számolhatunk.

Az avar településen a korszakban megszokott jelentégtípusokkal találkozhattunk. A több ezerre becsülhető avar kori településjelenségek legnagyobb részét a gödrök alkotják. A tárolóvermek, kutak és szemetesgödrök mellett nagy mennyiségű földbe mélyített épületmaradványt, külső kemencét és árokrendszert tártunk fel.

Az épületek változatos képet mutatnak. A föld fölé magasodó házrészek nyomaira számos példa utal. A kúpos, felső harmadába egy helyen átfúrt, olykor kiégetetlen agyagból formált nehezekeket több esetben a padlószinten találtuk. Ezek a leletek az épületben végzett kézműves tevékenységre utalnak. Az összes épületnél közös vonásként értékelhettük, hogy egyikben sem volt kemence, vagy tüzelésre utaló nyom.

Az épületekhez képest alacsony volt a száma a külső kemencéknek. Ezek általában az épületektől kicsit távolabb helyezkedtek el, felépítésük a korban megszokott formát mutatta. Egyetlen esetben figyelhettük meg, hogy a kemence szájának kialakításához követ is használtak. A sütőfelületbe gyakran kerámiát, ritkábban állatsontot tapasztottak. Az avar kori kemencékben kevés volt az edénytöredék, a kemencék kevésbé gondosan voltak megépítve.

A feltárt területen rendkívül sok, kisebb-nagyobb méretű árok volt. A nagy feltárási felületnek köszönhetően az árokszakaszok követhető rendszere rajzolódott ki az összesítő rajzon és a légi fotón. Az egész szelvényben megfigyelhettünk nagyméretű, hosszú futású, egyenes árokszakaszokat, szögletes és kisebb kerek kerítőárkokat.

A leletanyag nagy részét a kerámia alkotta. Feltűnően magas a kézzel formált típusok aránya. Jellegzetes edénytípusok a fazekak, felső-, és belsőfüles bográcsok, sütőharangok voltak. Az épületek betöltésében általános leletek voltak az orsógombok, csonttűk és árok. A korongolt vagy kézikorongon készült edények alapján a település egyes részletei a 8–9. századra keltezhetők. A nagy mennyiségű, kevésbé változatos formakincsű, kézzel formált kerámia (fazekak, sütőharangok) a korábbi keltezés lehetőségét sem zárja ki.

A lelőhelyen egymástól nagy távolságra két, valószínűleg a kora avar kor végére keltezhető sír is előkerült, melyek közül az egyik padmalyos szerkezetű volt.

A terület K-i részén emelkedő dombon egy közel 100 síros *kora Árpád-kori* temető helyezkedett el egy közel ovális alakú területet bezárva. Kiterjedése három irányban ismert, de K-en a szelvényfalon kívül is folytatódik.

A temetkezések többsége Ny–K tájolású volt, de a temető rendjéhez illeszkedve hat, D–É-i tájolású csontváz is előkerült. Az eltérő tájolású sírok többnyire a temető szélén voltak, de két sír folytja a dombvonulat

tetején, a temető középső részén jelentkezett. Számos esetben sikerült megfigyelni a koporsót, melyre részben az eltérő betöltés, részben az előkerülő koporsóvasalás utalt. A sírok többségénél azonban – a csontváz helyzete alapján – a halottat lepelbe csavarva temették el. A sírok nemek szerinti megoszlására egyelőre a mellékletek alapján következtethetünk, ami szerint a női temetkezések voltak túlsúlyban. A gyermekek a temetkezések közel egyharmadát alkották. Egymásra temetkezés nem fordult elő.

A temető egységes, társadalmi különbözőségeket nem mutat. Mellékletet 48 sírban, tehát közel a sírok felében találtunk. A leletanyag ékszerekből, ruhadíszekből és a hétköznapi élethez szükséges eszközökből állt, azonban hiányzott a sírokból az edénymelléklet. A fej ékszerei, az S-végű (ezüst, bronz) hajkarikák voltak a leggyakoribb leletek. Ezek különböző méretben fordultak elő. A korszakra jellemzően az S-végű hajkarikák mellett sima huzalkarikák, pödrött végű, bordázott S-végű hajkarikák kerültek elő. Ezekon kívül kis számban sodrott gyűrű, nyitott végű bronzgyűrű, gyöngyök, fülbevaló, csat fordult elő még a leletanyagban.

A sírok kis része volt bolygatott. Két esetben is az állatjáratból került elő 1-1 S-végű hajkarika. A temető területén feltárt egyik gödörből közel 15 koponya és azokhoz tartozó vázrészecskék kerültek elő jelenkori üveg-töredékekkel együtt.

A temető keltezéséhez a legpontosabb támpontot az előkerült érmek adnak. A legkorábbi érem Orseolo Péter (1038–1041) ezüstdénárja, míg a legkésőbbi I. László (1077–1095) idejéből származik. Eszerint a temetőt közel 50–60 éven keresztül használták.

Számottevő mennyiségű újkori, 19–20. századi objektum is előkerült a DNy-i, Ny-i területen. Ezekből igen nagy mennyiségű leletanyag került elő, főként különféle kerámia (mázás és fekete), de szép számban láttak napvilágot a változatos népi eszköztár elemei is. A tanya hosszú életére, és korai alapítására utalhat az egyik nagyobb sírveremből előkerült 1882-es 1 krajcáros érme.

MÉSZÁROS PATRÍCIA – PALUCH TIBOR –
SÓSKUTI KORNÉL – SZ. WILHELM GÁBOR

121. Felsőmarác határa

(Vas megye) Kö, Tő, Kú

2006. áprilisban terepbejárást végeztem Felsőmarác területén.

Telek: A lelőhely a község belterületének K-i szélén, K felé erőteljesen emelkedő területen helyezkedik el. A mintegy 250×220 m nagyságú felületen viszonylag nagy számban kerültek elő középkori és kora újkori edénytöredékek: a leletek zöme a 15–18. sz. közé keltezhető, néhány erősen kopott darab ennél korábbi lehet. A leletanyag a község irányában sűrűsödött, kelet felé egészen az itt É–D irányban húzódó dombvonulat gerincéig találtam töredékeket. A telepnyom É-i és D-i széle

bizonytalan, mivel ezeken a részeken a sűrű gyeppel miatti a terepbejárást nem lehetett folytatni. A leletek kétségkívül a középkori *Marác* falu régészeti emlékei. A lelőhely valószínűleg a középkori falu K-i szélét jelzi.

Tótfalu: A község határának ÉNy-i részén, a Csákánydoroszló felé vezető út Ny-i oldalán terül el a *Tótfalu* nevű dűlő, amely középkori forrásokból is ismert település nevét őrzi. A hely egy É-D-i irányú markáns dombvonulat északi, Rába-völgyre néző része. A dűlő déli, magasabban fekvő része mezőgazdasági művelés alatt áll. A terepbejárás idején a terület fel volt szántva, a vöröses agyagos erdei talaj nagyobb kemény hantokká állt össze, ami kissé nehezítette a munkát. A dűlő délebbi részén, a dombhát platóján szórványosan késő középkori, kora újkori cseréptöredékeket gyűjtöttem. A gyér leletanyag alapján nehéz eldönteni, hogy helyben települést jeleznek-e, vagy csupán szórvány, másodlagos helyzetű leletekről van szó. Tény, hogy ezen a területen kereshetjük a középkori Tótfalut. A falu maradványai talán a dűlő növényzettel fedett, É-i részén rejlenek.

Tótfalu, Csányi-kastély: A Tótfalu-dűlő É-i részén, a hegyhát peremén található a már ismert török kori vár, amely *Tótfalu vára* vagy *Csányi-kastély* néven szerepel a szakirodalomban. A várhely jó állapotban van, alakja ma is jól kivehető: a szabálytalan négyzet alakú, mintegy 60×60 m nagyságú dombocskát három oldalról mély árok veszi körül, É felé a felszín meredeken lejt a Rába-völgy síksága felé. Lényegében a magasabb fennsík peremén alakították ki az erődítményt, olyan módon, hogy a kevésbé védhető oldalakon árkokat ástak. A várhely DK-i sarkán a várárok fel van töltve, itt korábban kocsiút vezetett be a területre. Az ÉNy-i részen kereszt áll. A várhely többi részét benőtte a fű, kisebb részben beerdősült. A magas aljnövényzet ellenére a szép számmal találtam a felszínen, elsősorban az É-i peremen 16–17. századi edénytöredékeket, valamint paticsdarabokat és kisebb téglatöredékeket. Néhány kiégett tapasztásdarabon jól megfigyelhető a hasított gerenda, vagy deszka lenyomata. Feltehetően a török kori palánkfal maradványairól van szó.

TAKÁCS KÁROLY

122. Felsővadász, Várdomb

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2006. október 5-én helyszíni szemlét tartottunk a Felsővadásztól D-re fekvő, ÉK felé enyhén emelkedő Felső-hegynek nevezett fennsík DNY-i sarkában (Hrsz.: 026/7). A védendő lelőhelyet K felé a Vadász-patak széles völgye, D-ről annak egyik K-i oldalága határolja. A lelőhely környéke szántóföld, magát a Várdombot jelenleg nem művelik, magas fű borítja. A bronzkori település a községből, a Rákóczi-kastélytól a Vadász-patak K-i partján haladó földúton, száraz időben gépkocsival megközelíthető. DNY-i felét ma már egy jelentős részén elbányászták, megsemmisítve az őskori település ezen részét. A felhagyott homokgödör ma is nyitva van,

oldalában több objektum metszete látszott. Az egykori földvár kontúrjait az intenzív mezőgazdasági művelés mára jelentősen elmosta, ezért körvonala a felszíni terepformák alapján csak becsülhető. Eredeti alakja valószínűleg ovális volt, hossza kb. 100 m, szélessége kb. 50 m lehetett. ÉK-i oldalán a fennsík felől mesterséges árok védte, amelyhez mára elszántott sánc is tartozhatott. Az árok ma már annyira betöltődött, hogy csak a vártetőhöz viszonyított sekély mélyedés formájában azonosítható. A domb tetejét az egykori ásatás helyén kőkénybozót fedti. Itt összesen öt különböző méretű betemetetlen szelvény látható. A domb tetején és oldalában több helyen állatjártatok bolygatták a régészeti lelőhelyet.

Munkatársak: Jankovich-Bésán Dénes, Nagy Lvente.

TANKÓ KÁROLY

123. Földeák, Dinnye-szög-hát

(Csongrád megye) Sza, Á

A Makó és Hódmezővásárhely közötti nyersgáz-gerincevezeték nyomvonalán található lelőhelyen (Txm-vezeték 2. sz. lh.) 2006. november 2–8. között végeztünk megelőző feltárást.

A nagy kiterjedésű lelőhely Földeák község külterületén, Óföldeák községtől É-ra, a Czukor-majortól Ny-ra, a hódmezővásárhely-óföldeák-földeáki határ közelében, az ún. Dinnye-szög-háton található. A területen elsőként 1973-ban folytatott régészeti terepbejárás során a háton három, gyakorlatilag egybefüggő régészeti lelőhelyet azonosítottak (Földeák 22–24. lh.). 2006. szeptemberében végzett terepbejárásunk során a lelőhelyek összefüggő területén nagyobb mennyiségben szarmata kori, illetve szórványos Árpád-kori kerámiaanyagot gyűjtöttünk.

A megelőző feltárást során, a háttal ÉNy-DK-i irányban átvágó nyomvonalban feltárt 6 m széles és 120 m hosszú szakaszon szarmata kori településjelenségeket, árokrészleteket, gödröket, illetve egy füstölő részletét, összesen 15 objektumot tártunk fel és dokumentáltuk.

BENDE LÍVIA – LŐRINCZY GÁBOR

124. Földeák, Kápolna-halom

(Csongrád megye) Sza, Kö?

A Makó és Hódmezővásárhely közötti nyersgáz-gerincevezeték nyomvonalán 2006. novemberében végeztünk megelőző ásatást (Txm-vezeték 1. sz. lh.). A lelőhely Földeák község határának DNY-i részén, az óföldeáki határ közelében helyezkedik el. A környezetéből markánsan kiemelkedő, kb. 50 m átmérőjű halom az erózió és a mezőgazdasági művelés során jelentős mértékben erodált. A tervezett gázvezeték a halmot középen vágta ketté.

A feltárást során 5 m szélességben átvágtuk a halmot, aminek során megállapítottuk, hogy a halom egy ÉK-DNY

irányú, hosszan elnyúló, a környezetből alig kiemelkedő természetes földháton helyezkedik el. A metszetben megfigyelhető rétegek alapján valószínűsítjük, hogy a természetes kiemelkedést a középkorban emelték meg és határjelző szerepe volt. A halom tetején, a jelenlegi felszíntől kb. 60 cm mélységben egy DNy-ÉK tájolású, hanyatt, nyújtott helyzetben fekvő, melléklet nélküli, feltehetően középkori temetkezés került elő.

A halom DK-i lábánál – amely még a természetes földhátra esett – 9 régészeti objektumot tártunk fel, amelyek között egy teljesen kirabolt, körárkos szarmata sír és néhány árok és tárológödör volt. A kevés leletanyag a telepobjektumok szarmata koron belüli pontosabb keltezését nem teszi lehetővé. A feltárt terület nagysága kb. 200 m².

BALOGH CSILLA

125. Földes, Kelet-23 jelű gázkút

(Hajdú-Bihar megye) B, Sza, Kő

2006. október 24. és november 6. között megelőző feltárást végeztünk a gázkút bekötéséhez kapcsolódóan. Az előzetes állapotfelmérés során a 900 m-es vezeték-szakasz középső 100 m-en több korszakból származó régészeti leleteket találtunk: őskori obszidiántöredéket, késő bronzkori Gáva-kultúra, császárkori szarmata és középkori edények töredékeit gyűjtöttük. Az ásatás során kinyitott 600 m²-nyi területen azonban jól körülhatárolható régészeti objektumot nem találtunk.

M. NEPPER IBOLYA – D. SZABÓ LÁSZLÓ

126. Galambok, Hársas-erdő

(Zala megye) Ő, B, N

2005. július 25. és október 21. között megelőző régészeti feltárást folytattunk a lelőhelyen: 4835 m²-en, 166 objektumot tártunk fel. A munkát 2006. április 3. és október 4. között folytattuk. Az autópálya nyomvonalába eső lelőhelyrészletet teljes egészében átkutattuk. 2006-ban 14231 m²-en 569 objektumot bontottunk ki.

Az idei évben folytatódott a tavalyi árokrendszer, benne csekély mennyiségű leletet, néhány oldaltöredéket találtunk. Ezek alapján a késő népvándorlás korra datálható. A leletet tartalmazó objektumok között több késő népvándorlás kori gödör is előkerült. A másik jellemző és újonnan jelentkező korszak a késő bronzkori urnamezős kultúra volt. E korszakból néhány urnasírt bontottunk ki. Rengeteg cölöplyukat tártunk fel, melynek rendszerét az összesítő alaprajz tanulmányozásával elemezzük ki majd. Sok volt a határozott körvonalú gödörfolt, de kevés a lelet. A legtöbb objektumban néhány őskori (talán kora bronzkori), rossz megtartású oldaltöredéken kívül mást nem találtunk. Az idei évben újabb Árpád-kori objektum nem került elő.

A leletek a nagykanizsai Thúry György Múzeum régészeti gyűjteményébe kerültek.

SZÁRAZ CSILLA

127. Göd-Bócsaújtelep, késő római erőd

(Pest megye) Rő

Az alaprajzi kitűzés stádiumában megakadt késő római erődépítkezés 2000-ben megkezdett régészeti kutatása a 2006. évben is folytatódott. A 7. ásatási évad egyik célja az ÉK-i falíven megnyitott 37. sz. szelvény tavaly és tavalyelőtt feltárt jelenségeinek további tisztázása volt. A 2004. és 2005. év során ebben a szelvényben ugyanis egy olyan szakaszt találtunk, ahol az erőd fal alapozási síkjaiba rakott kősorok közötti felületet kövekkel és téglatöredékekkel kitöltötték. 2005-ben a falíven haladva K-felé sikerült megtalálnunk azt a pontot is, ahol a két kősor közötti terület kitöltését célzó munkafolyamat megszakadt. Idén ennek a szakasznak a Ny-i végét kerestük, ezért a dűlőút másik, Ny-i oldalán kitűztünk egy további szelvényt. Ebben feltártuk a két párhuzamos kősor több mint 3 m hosszú szakaszát, és ezáltal behatároltuk annak a pontnak a helyét, ahol elkezdték kövekkel kitölteni a két kősor közötti felületet. Ez a pont valahol a mai dűlőút alatt keresendő. A szelvény egyben azt is bizonyította, hogy ezen a szakaszon kétszeres kitűzés történt, mivel az alapozási síkokba ásott árok itt – egy rövid szakasz kivételével – üresek maradtak. A második kitűzés alkalmával a korábbi árok vonalától valamivel eltérve, de annak irányát tartva egy másik lényegesen sekélyebben ásott árokba egy újabb kősort raktak le. A külső kősor számára ásott korábbi árokban megtaláltuk az első periódusú kitűzés egy munkafolyamatának a végét, azt a pontot, ahol megakadt annak kövekkel való kitöltése. Itt töredékes falazóteglákból egy nagyobb kupacot raktak le, jelezve, hogy később innen kell folytatni az árok kitöltését. A belső kősor belső oldalán, az egykori római felszínen nagy mennyiségű építési törmelék és egy hátán fekvő ép sesquipedalis feküdt. A kő- és téglatöredékek között sok csontot is találtunk (csigolya, bordák), ami megegyezik a 37. sz. szelvényben feltárt jelenséggel.

Az ideai régészeti feltárási feladata az ÉK-i falív lehető leghosszabb szakaszon való feltérképezése volt. A Balassa B. u. 8. telek mögött feltárt, többször bővített árokban ugyancsak kétszeres kitűzésre utaló jelenségeket tártunk fel. A külső alapozási síkban ásott keskeny árok üres maradt, a 35 cm széles belső árok esetében a korábbi, üresen visszatemetett árok fölé 15–20 cm-rel az erőd belseje felé eltolva egy újabb, sekélyebb árkot ástak, amelyet már teljesen kitöltöttek kő- és téglatöredékekkel. A kétperiódusú kitűzés tehát itt is bizonyítást nyert.

A következő két árkot már a Balassa B. utca DK-i oldalán, az 1. és a 3. sz. házak előtt futó vízvezető árokban jelöltem ki. A 41. sz. árok üres volt, de a 42. árokban megtaláltuk az egymástól 2,35 m távolságra párhuzamosan futó kősorokat. Ezen a szakaszon mélyszántás sohasem volt, ezért ez volt az első alkalom, amikor a kősorokat sértetlenül feltárhattuk. A belső kősor árka alatt egy 21 cm átmérőjű cölöp lyukát találtuk, amelynek cölöpje eredetileg téglatöredékekkel

volt kitámasztva. A Balassi B. u. 3. sz. ház kertjében a 42. sz. ároktól 5,5 m-re egy további árkot húztunk, amelyben ugyancsak megtaláltuk az erődfal alapozási síkjait kijelölő két párhuzamos kősort. Ennek az ároknak a közelében, a Balassi B. u. 3. sz. ház kertjében várható az É-i falszakasz kezdő tornyának előkerülése. E toronynak a feltárása lesz a következő ásatási évad legfontosabb feladata.

Az ásatás során a korábbi években megszokott késő római bélyeges téglák típusok kerültek elő, amelyek az ún. OFARN csoportba tartoznak, vagy a legio X gemina magistri figlinariumait nevezték meg. Ezek a bélyeg-típusokon kívül egy nem rendeltetésszerűen felhasznált imbrex töredékén Frigeridus v. p. dux bélyegének a töredéke olvasható.

MRÁV ZSOLT

128. Gyál, 7., 7/A sz. lelőhely

(Pest megye) I, Ú

2006. május 15–17. között a MOL Tiszaújváros–Százhalombatta terméktávvezeték bővítését megelőzően végeztünk feltárást a lelőhelyen (MOL 8. lh.), ahol 2003-ban az M0 autópályával kapcsolatos munkák során egy középső bronzkori telep került elő. Az 1000 m²-es, 5 m széles területen 2 objektumot tártunk fel, melyek lelet nélküli árkok, a lehumusztolt keskeny sáv K-i végén feküdtek.

7/A lh.: A MOL 7. sz. lelőhelyen 2003-ban egy középkori telep került elő. 2006. május 15–17. között a lehumusztolt 826 m²-es, 5 m széles területen 2 objektumot tártunk fel, 1 árkot, 1 gödröt. Az árok tetejéről újkori mázas kerámia és állatcsont került elő. A gödör, a tetején talált fémtöredékek alapján valószínűleg szintén újkori. A lehumusztolt területen további objektum nem került elő.

KOVÁCS ÁGNES

129. Gyál, 7/B sz. lelőhely

(Pest megye) Szk, Sza, Á, Kö?

2006. október 16. és november 13. között végeztünk próbafeltárást a Bem József u. és a Gyáli-patak által közrefogott 15 ha-os, valamint a TESCO mögötti kb. 1 ha-os területen. Összesen 7360 m²-en tisztáztuk a lelőhely kiterjedését. 1999-ben az épülő Vecsés–Csepel II. gázvezeték megelőző feltárásán Dinnyés István szkíta lelőhely részletét tárta fel ezen a területen.

A 72 kutatóárokából 45-ben voltak régészeti jelenségek. A 138 objektumból 30-nak a korát sikerült megállapítani (13 szkíta, 4 szarmata, 2 Árpád-kori, 1 késő Árpád-kori, vagy kora középkori (?), és 10 újkori objektum). Típusukat tekintve 61 gödör, 49 árok, 9 ház, 1 kemence, 16 cölöplyuk és 2 sír feltárta került elő.

A próbafeltáráson előkerült régészeti leletanyag zöme egy szkíta település objektumaiból származik. Többnyire kézzel formált kerámiát, és néhány korongolt, behúzott peremű tál töredékét találtuk, valamint a 7. sz.

szkíta gödörben egy kis agyagcsörgő volt. A szarmata és Árpád-kori lelőhelyet kevés, 1–2 db kerámia jelezte. A 8. sz. késő Árpád-kori, vagy kora középkori ház (?) részletének bontásakor többek között faragott mészkövek és üvegtöredékek kerültek elő. A 131. sz. objektum egy II. világháborúban elesett szovjet katona sírja, a 74. sz. objektum egy ismeretlen korú rabolt sír volt.

A leletanyag a nagykorösi Arany János Múzeumba került.

Munkatárs: Bartúcz Jánosné régésztechnikus.

ZSOLDOS Á. ATTILA

130. Gyál, 8–9/A–14. sz. lelőhely

(Pest megye) B, Á, Ú, I

A Gyáltól DK-re fekvő Csárda-rét nevű határrészben, az épülő Tiszaújváros–Százhalombatta MOL-vezeték fektetését megelőzően tártuk fel 5 m szélességben és kb. 550 m hosszan a lelőhely (MOL 2–3 lh.) újabb részletét. A Gyáli-pataktól délre eső terület nagyrészt lapos, kisebb kiemelkedésekkel és mára nagyrészt kivágott erdővel tagolt.

A 2006. április közepe és május közepe között zajló feltáráson ritkán, szórtan elhelyezkedve 79 objektumot találtunk. Közülük 2 bronzkori, 43 Árpád-kori, 6 újkori és 28 ismeretlen korú. Típusuk szerint 35 árok, 32 gödör, 6 ház, 3 kút és 3 cölöplyuk volt. A cölöplyukak az egyik ház rövid oldalával párhuzamosan, sorban helyezkedtek el. Az Árpád-kori árkok nagy része szórtan elhelyezkedő, szögletes karámárok részlete volt. Négy esetben sikerült megfigyelni az árok alján található, négyszög és háromszög alakú, szabályosan elhelyezkedő szerszámnyomatokat, amelyet valószínűleg ásó hagyhatott. Figyelemre méltó ezenkívül egy agyaggal kitapasztott padlójú és oldalú Árpád-kori ház, amelynek oldalába félkör alakú kemencét vájtak. Egy másik, szintén Árpád-kori háznak épségben megmaradt rézsűs kürtője volt, vele szemben helyezkedett el épített, kővel megerősített, szögletes kemencéje, amelynek aljára törött malomkővet helyeztek.

A lelőhelyen korábban már két ízben folyt ásatás, amelynek nyomait több esetben megtaláltuk. A 2003–2004-es M0 autópálya megelőző feltárásán bebizonyosodott, hogy a Gyál 8. és Gyál 9/A lelőhelyek összefüggnek, az ideai ásatáson a Gyál 14. sz. lelőhellyel való összefüggésére derült fény.

Gyál 14. sz. lh. (MOL 4. lh.): A Gyáltól DK-re fekvő határrészben, az egykori juhásztától DK-re található a lelőhely. Újabb részletét 5 m szélességben és 130 m hosszan tártuk fel. A ritkán, szórtan elhelyezkedő objektumok kisebb részét egy erősen lekopott ÉNy–DK irányú dombon, nagyobb részét a dombtól ÉK-re elterülő lapos, enyhén lankás területen találtuk.

A feltárást 14 gödör, 8 árok, 2 kút, és egy ház részlete került elő. Az objektumok közül 13 Árpád-kori, 8 újkori (nagyrészt valószínűleg II. világháborús lövészgödör) és 4 bizonytalan korú. Az Árpád-kori objektumok

közül említést érdemel 3 szögletes karámárok részlete, valamint egy tapasztott padlójú házrészlet, amelynek kb. 1/3-át sikerült feltárni.

A lelőhelyen korábban két alkalommal folyt leletmentés. 1999-ben szintén MOL-vezeték fektetését megelőzően, és 2003-ban az M0 autópálya építése kapcsán. A lelőhelyrészlet ezekkel a területekkel való közvetlen összefüggését nem sikerült tisztázni, az azonban bebizonyosodott, hogy a Gyál 8. sz. lelőhellyel a most feltárt 25 objektum szerves egységet alkot.

A leletanyag a nagykőrösi Arany János Múzeumba került.

Munkatársak: Fodor Péter és Szabó Gergely régésztechnikusok.

ZSOLDOS Á. ATTILA

131. Gyál, 9. sz. lelőhely (MOL 1. lh.)

(Pest megye) Szk, N, Á, Ú, I

Gyáltól DK-re, a Gyáli-patak és egy ültetett nyárfa- és fenyőerdő között található a lelőhely. A MOL Tiszaújváros-Százhalombatta terméktávvezeték bővítését megelőzően 2006. május közepe és június vége között folyt a feltárás. Mély fekvésű területen, erősen agyagos altalajon 81 objektumot tártunk fel. A lelőhelyből egy 270 m hosszú és 5 m széles sávot kutattunk. A 81 objektum legnagyobb része árok (43 db), amelynek többsége egy összefüggő árokrendszert alkot. Az árkokon kívül 25 gödröt, 10 anyagnyerő gödröt és 3 házat tártunk fel. Az objektumokból sok esetben kézzel formált, jellegtelen kerámia került elő, amelynek korát nem sikerült megállapítani, jelentős részükben nem is volt leletanyag. Ezért 54 objektum kora ismeretlen. Előkerült 13 szkíta objektum (főleg gödör), amelyekben néhány szürke, behúzott peremű tál és felhúzott fülű bögre töredéke volt. Kilenc objektumot – köztük egy házat – találtunk, amelyek kora a késő népvándorlás kor és a kora Árpád-kor közé tehető.

A lelőhelyen korábban már két ízben folyt ásatás, 1999-ben szintén egy MOL-vezeték megelőző feltárása, és 2003–2004-ben M0 autópálya megelőző feltárása.

A leletanyag a nagykőrösi Arany János Múzeumba került.

Munkatársak: Fodor Péter, Kiss Enikő és Szabó Gergely régésztechnikusok.

ZSOLDOS Á. ATTILA

132. Gyál, 10. sz. lelőhely (MOL 10. lh.)

(Pest megye) Á?

A lelőhelyen az M0 autópálya építésével kapcsolatos megelőző munkák során 2004-ben Tomka Gábor Árpád-kori telep részletét tárta fel. 2006-ban a MOL Tiszaújváros-Százhalombatta terméktávvezeték bővítését megelőzően végeztünk itt feltárást az 5 m széles nyomvonalon, összesen 1497 m²-es területen. Ekkor 22 objektum került elő, amelyek közül 10 árok és 12 gödör.

Egy árokból került elő régészeti lelet, egy díszítetlen oldaltörődék, feltehetően Árpád-kori. Egy gödör feltárása alapján egyértelműen újkori. Az objektumok a lelőhely hosszú, keskeny sávján elszórtan feküdtek, a legsűrűbben a lelőhely K-i, illetve Ny-i végén. A lelőhely K-i végén előkerült 6 gödör nagyon sekély, az objektumok középső és felső részét az intenzív mezőgazdasági munkák valószínűleg már korábban elpusztították, a gödröknek csak a legalja maradt meg.

Munkatárs: Szabó Gergely régésztechnikus.

KOVÁCS ÁGNES

133. Gyál, 22. sz. lelőhely (MOL 9. lh.)

(Pest megye) Szk?, Ú

2006. április 27. és május 15. között a MOL Tiszaújváros-Százhalombatta terméktávvezeték bővítését megelőző feltárást végeztünk. A lelőhelyen 2002-ben az M0 autópálya megelőző ásatásai során Pétervári Tamás középkori telep objektumait tárta fel. Most a nyomvonal 5 m szélességében, 2620 m²-en 30 objektumot találtunk.

A jelenségek közül 15 árok, 12 gödör és 3 cölöplyuk. Az objektumok közül valószínűleg szkíta kori egy árok és egy gödör. Mindkét objektumban kevés kézzel formált, díszítetlen cserepet találtunk, a gödörben emellett néhány korongolt kerámiatöredéket is. Egyértelműen újkori egy árok, amelynek betöltéséből mázas kerámia és állatcsont került elő. Foltjuk, alakjuk, betöltésük alapján újkori további öt gödör. A többi objektum lelet nélküli. Az objektumok nagy területen, viszonylag elszórtan helyezkedtek el. Az objektumokban legsűrűbb rész a feltárt terület Ny-i vége. Az itt feltárt jelenségek között feküdt az újkori árok, ez alapján valószínű, hogy ezen a részen, az árok szomszédságában előkerült objektumok is újkoriak, feltehetően egy újkori tanya részei. A legérdekesebb jelenség ezen a területen a 41. sz. árok, amelynek alján 3 cölöplyukat figyeltünk meg, feltehetően kerítés alapárka lehetett.

A szkíta cserepeket tartalmazó objektumok ettől kissé K-re, de még a lelőhely Ny-i részén feküdt. Valószínűleg a közelükben található melléklet nélküli gödör és árok is a szkíta telep része lehetett. A lelőhely K-i, 143 m hosszú szakaszán csak két árok került elő, ezen a részen ismét újkori bolygatás nyomait figyeltük meg

Munkatárs: Szabó Gergely régésztechnikus.

KOVÁCS ÁGNES

134. Gyál, 24. sz. lelőhely (MOL 6. lh.)

(Pest megye) Sza, Á

A lelőhelyen, amely az M0 autópálya építésével kapcsolatos ásatások (2004) alapján mint késő bronzkori és Árpád-kori telep volt ismert, a MOL Tiszaújváros-Százhalombatta terméktávvezeték bővítését megelőző feltáráson 2006-ban az 5 m szélességben lehumusztolt nyomvonalon 170 m² volt régészetiileg érintett. Ám mindössze 5 objektum került elő.

Egy igen széles, többszátú árok lelet nélküli, így keltezhetetlen volt. Egy szabadtéri kemence vagy sütőház a szarmata korra keltezhető. A kemence elpusztult sütőfelülete alatt agyagba rakott, jó minőségű, jól iszapolt, szürke kerámiatöredékekből álló cserépreteget bontottunk ki, melyet vékony kavicságyra tapasztottak.

Feltártuk továbbá egy jó állapotú, de leletszegény, félig földbe mélyített, „nyeles/kürtős” Árpád-kori ház maradványát. „Nyele” 150 cm hosszú, 30 cm mély volt, betöltése nem vált el a háztól. Vele átellenben szürke agyagba rakott, folyami kavicsból épített tűzhelyet találtunk, és ennek omladéka közt egy kiegészíthető, ujjbenyomkodásos és bekarcolt díszű, legömbölyített peremű, nagyméretű fazék került elő. A ház tengelyében 3 vastos cölöp helyére bukkantunk. Szintén az Árpád-korra keltezhető egy további árok és egy gödör.

Munkatárs: Jakucs János ásatási technikusa.

RÁCZ TIBOR ÁKOS

135. Gyál, Majakovszkij utca 37., Bitó-hegy (Pest megye) B

Leletbejelentés után 2006. január 26-án helyszíni szemlét végeztem a telken, ahol a telek mögött, a Bitó-hegy DK-i oldalán homokkitermelés során egy a középső bronzkori Vatyakultúra emléanyagához tartozó urnát (?) találtak. Az edényt kibontották, de a helyén hagyták. Az edény a földbe fagyott, szalmával letakartuk és felszedését későbbre halasztottuk. Március 22-én újabb szemlén az edényt kibontottuk, felszedtük. A felszíntől kb. 30 cm-re erősen összetört állapotban volt, a világosbarna kézzel formált, rosszul kiégetett 40–50 cm átmérőjű urna(?) külső oldalán (vállán?) ujjbenyomkodásos bordadisz volt. A leletbejelentővel közösen végzett bejárás során sikerült a lelőhely korát és kiterjedésének egy részét tisztázni. A lelőhely DNy-i, D-i széle beépített, valószínűleg elpusztult. A domboldalt művelik, szántják, a vékony humuszréteg miatt folyamatosan pusztul.

ZSOLDOS Á. ATTILA

136. Györköny, Wiesenacker-dűlő (Tolna megye) Á

2006. március 22-i helyszíni szemlémen őszi szántás után meszes habarcstörmelék rajzolta ki a felszínen a korábbi ismert, a felszíni leletek alapján a tatárjárás alatt elpusztult Árpád-kori templom részbeni alaprajzát. A nagyjából É-D-i (!) irányú, téglalap alakú épület mérete kb. 6,5×13,5 m, a Ny-i oldal déli részéből egy kb. 4×2 m-es „helyiség” ugrik ki. A „falvastagság” kb. 45–50 cm. A templom É-i falától 5 m-re átlagosan 0,5 m széles árkot vágott a csapadékvíz, néhány sírtöredéket isk imosva, amelyek közül feltártam egy gyermeksírt és rögzítettem további két váz helyzetét. A vízmosás a

temető É-i részét bolygatta meg, mert tőle É-ra már csak elvétve volt látható a felszínen embercsont.

K. NÉMETH ANDRÁS

137. Győr, Budai utca 2–6.

(Győr-Moson-Sopron megye) Á

2006. június 26. és július 4. között próbafeltárást végeztünk a telken, beruházást megelőzően. A telek Ny-i felében a jelenlegi járószint alatt 30–50 cm-rel már jelentkezett a sárga homokos altalaj, benne régészeti jelenséget nem tudtunk megfigyelni. A telek K-i felében húzott szelvényben az újkori törmelékes feltöltés alatt a jelenlegi járószinttől 2,5 m-rel fehér agyagos-homokos altalajt értünk el. Ebben két objektumot tudtunk megfigyelni, egymásbaásva. A leletek közötti bogrács-töredékek és grafitos bécsi áru darabjai jelzik, hogy a terület a középkorban lakott volt, valószínűleg összefüggésben van a szakirodalomban ismert Újszállások lelőhelyével, ahonnan Árpád-kori település és temető részletei ismertek. Feltevéseink szerint a területen a 19. sz. második felében az itt húzódó homokdombokat elhordták, az előkerült Árpád-kori leletanyag másodlagos helyzetű.

BÍRÓ SZILVIA

138. Győr-Győrszentiván határa

(Győr-Moson-Sopron megye) B, Ró, Kö, I

A Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága megelőző próbafeltárást végzett a Győr-Gönyű Országos Közforgalmú Kikötő fejlesztéséhez kapcsolódó iparvágány nyomvonalának több pontján 2006. augusztus 7–26. között. A próbafeltárást 2 m széles kutatóárokokkal történt.

Károlyháza (2. lh.): A leendő átadó-átvevő állomás területén a római kori limesút nyomvonalának és az ismeretlen korú sírok elhelyezkedésének pontos lehatárolása volt a cél. A nyomvonal 84+00 pontja magasságában egyelőre ismeretlen korú objektumok kerültek elő 50 m hosszán. A római limesutat keresztirányú árkokkal több helyen sikerült megfogni, sajnos az egykori kavicsozás a modernkori szántás következtében több helyen megsemmisült, azonban az út két oldalán végigfutó árok jól megfigyelhető volt. Az egyik árokszakaszból egy ezüstözött ívfibula került elő, amely egyértelműen keltezte az árkot. Feltételezésünk szerint a limesútnak mintegy 600–700 m-es szakasza eshet a területre. Az 1. sz. út mentén elhelyezkedő dombon és annak déli lejtőjén több melléklet nélküli, bolygatott sír maradványa került elő egy kb. 40×40 m-es részen. Továbbá eddig ismeretlen lelőhely gödrei és árcai kerültek elő a 89+00 és 90+00 pontok magasságában a szántóban 130×40 m-es részen. Ezek korát egyelőre – leletek híján – nem tudjuk meghatározni.

Söprűshegy (1. lh.): A nyomvonal 44+00 és 45+00, valamint a 49+50 és 51+50 pontjai között több árok, gödör, kút került elő, valamint egy döngölt padlójú ház részlete. Az előkerült leletanyag alapján a településobjektumok

egy része a bronzkorra, más része a középkorra tehető. Összesen 850 m hosszan kutattuk meg a területet.

BÍRÓ SZILVIA

139. Győr, Káptalandomb 28.

(Győr-Moson-Sopron megye) Ró, Kú

2006. március 22-én lakossági bejelentést követően leletmentést végeztünk a telken, ahol tereprendezéskor beomlott egy pince, és cserepek, állatsontok kerültek elő. A pince dongaboltozata szakadt be, amely pincét nem töltötték fel eddig. A beomlott boltozathoz és a körülötte levő törmelékes feltöltésből 17. századi (Montecuccoli) és 19. századi (Brandtner) téglák is előkerültek, amelyek a pince építését a 19. századra keltezték. A pince falai mentén félméteres árkokat húztunk. A pince falai továbbhúzódtak, ám a beomlott részen kívüli szakaszait már korábban visszasedték. A pince É-i részén, két dongaindítás között eredetileg egy folyosórész állhatott, mert itt a két pillér között utólagos falazást figyeltünk meg. A Ny-i és a D-i fal lett egybe lett építve. A gyűjtött leletanyag nagy része kora újkori, újkori, egy-két szórványos római töredéket találtunk a kevert földben.

BÍRÓ SZILVIA

140. Győr, MórícZ Zsigmond rakpart

(Győr-Moson-Sopron megye) Tő

2006. március 7-én régészeti szakfelügyeletet tartottunk az egykori Elevátor területén. A munkák során Győr török kori várának ÉNy-i bástyájának két kisebb falszakasza került elő. A „fal 1” jelű falmaradvány É-D-i irányú, a gödör déli fala mentén, jelentkezési szintje a mai felszíntől 1 m-re volt, de a gépek még 1 m-t elbontottak belőle. Követni csak egy kis szakaszon lehetett, szélessége 1,8 m. Erre merőleges volt a „fal 2”, amely az előbbtől 70 m-re Ny-ra volt, iránya K-Ny-i. Ennek szélessége 3 m, követni ezt is csak egy 3 m-es szakaszon lehetett.

A falak a bástya É-i fülének beugró részének maradványai lehettek. A falakat dokumentáltuk és leletanyagot is gyűjtöttünk körülöttük, amelyek újkorinak, esetleg késő középkorinak tűnnek.

Munkatárs: Nagy Andrea és Molnár Attila.

BÍRÓ SZILVIA

141. Győr, Rákóczi utca 41.

(Győr-Moson-Sopron megye) Tő

2006 májusában egy panzió építése kapcsán régészeti objektumokat tudtunk megfigyelni az ingatlanon (hrsz.: 5552.), annak K-i felében. A szemközti Rákóczi utca 34–36. sz. alatt 2004–2005-ben folytattunk megelőző feltárásokat. Az É-i falban két, az altalajba mélyülő árkot találtunk, de mire a dokumentálásra sor került volna, az egyik elé a falat már felhúzták. Felszínben közvetlenül a szelvényfal mellett a török kori várfal egyik támpilléret

tudtunk megfigyelni. A 2 m széles, nagyjából K-Ny-i irányú pillért mintegy 4 m hosszan lehetett követni. Hasonlót tudtunk megfigyelni 2004-ben a Rákóczi utca 36-ban is. A déli szelvényfalban ugyanitt egy ÉNy-DK tájolású csontvázmaradvány látszódtott. A munkások elbeszélése szerint volt még egy csontváz, ezt a gépi földmunka alkalmával viszont teljesen megsemmisítették. Melléklet nem látszott. Talán ugyanazon temetőhöz tartoztak, mint a Rákóczi utca 34. sz. alatti középkori sírok.

A telek K-i végében, ott, ahol a török kori várfalat vártuk, egy nagy újkori beásás volt. Elképzelhető, hogy itt a várfalat visszabontották.

BÍRÓ SZILVIA

142. Győr, Szent István út 10/b

(Győr-Moson-Sopron megye) Ró, Kú

2006. május 15. és július 4. között megelőző feltárást végeztünk a 6618/1 hrsz. alatti szálloda-beruházáshoz kapcsolódóan. Győr egykori köztemetőjéből 234 sírt tártunk fel. A nagyrészt Ny-K tájolású sírok a 17–18. századra keltezhetőek. Igen sok a gyermek- és csecsemőtemetkezés. Elsősorban viseletelemek: réz- vagy bronzdíszek, gyöngyökkel és rézsálakkal díszített párták, üveg- és bronzgombok illetve a kézfejre fűzött rózsafüzérek alkotják az előkerült leletanyagot. Egyik sírba csontnyelű vaskést helyeztek.

A sírok alatt négy római objektumot – egy gödröt és három kutat – tártunk fel. A kutak faszerkezete nem maradt fenn, megfigyeléseink szerint hordóbélésük lehetett. Betöltésükből nagyszámú római kerámiatöredék – pannoniai pecsételt áru, márványozott edények, terra sigilla töredékek stb. – származott. Két kút aljából több belezuhant korsó töredékeit sikerült kiemelni. A gödör betöltéséből edénytöredékek mellett két préselt díszű ezüsttárgy került elő. A leletanyag alapján az objektumok a Kr. u. 2. századra keltezhetőek.

Munkatárs: Molnár Attila, Szőnyi Eszter és Tomka Péter.

BÍRÓ SZILVIA

143. Győr-Ménfőcsanak, Bagóvári-erdő

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő

2006. novemberben helyszíni szemlét tartottam a Koroncói út mentén tervezett új lakóterületen.

Ménfőcsanak beépített területének Ny-i szélén, a Győr-Pápa vasút, a 83. sz. főút, és a Koroncói út közötti tervezési terület déli részén egy hosszú, keskeny, de markáns domb emelkedik ki (I.). A domb felszínén korábban Mithay Sándor és Szőke Béla őskori, valamint középkori edénytöredékeket gyűjtött. Korábban (egészen az 1980-as évekig) a terület még művelés alatt állt, ma már azonban ezt a parcellát is fű borítja. A vakondtúrásoknak köszönhetően a domb felszínén több őskori kerámiatöredéket (köztük egy benyomott lécdíszes oldaltöredéket) találtam, ami igazolja a korábbi

megfigyeléseket. Keleti irányban egészen a domb lábáig mutatkoztak a leletek.

Fentilelőhelytől D-re egymáshasonló csapásirányú dombvonulat található (II.). A részben mezőgazdasági művelés alatt álló kiemelkedés erősen homokos felszínén számos őskori cseréptöredéket találtam. A lelőhely kiterjedése bizonytalan, mivel a művelt földszávot erdő és rét veszi körül.

TAKÁCS KÁROLY

144. Győr-Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont

(Győr-Moson-Sopron megye) B, Ró, A?, Kő?

2006. október 4–18. között régészeti szakfelügyeletet végeztünk a bevásárlóközpont és a Császár magánút közötti területen. A lehumuszolt 2540 m² felületet – amely a terület különböző részeit foglalja magába és részben a már korábban feltárt sávokhoz csatlakozik – kézi erővel megnyestük, az előkerült régészeti objektumokat dokumentáltuk. A régészeti megfigyelés összesen 152 objektumot eredményezett, ezek nagy része cölöplyuk, de nagy gödrök (feltehetőleg kutak), római út vízvezető árkai, kemence és sírfolt formájú, ÉK-DNy tájolású foltok is mutatkoztak a területen, gyakorlatilag annak teljes terjedelmében. A nyesésből előkerült néhány kerámiatöredék alapján: bronzkori, római kori, és a rómainál későbbi objektumok (talán avar- vagy középkori) is várhatók az esetleges feltárás során.

SZŐNYI ESZTER

145. Győr-Ménfőcsanak, Eperföldek

(Győr-Moson-Sopron megye) U, B, V, LT, Ró, A, Á

A részletes tanulmányt lásd a kötet 27. oldalán!

EGRY ILDIKÓ

146. Győr-Ménfőcsanak, Interfruct áruház

(Győr-Moson-Sopron megye) U, LT, A, Kk

A 83. sz. műút és a Ménfőcsanak felé vezető út által határolt területet (Hrsz.: 105/19) tervezték beépíteni. 2006. március 27. és április 7. között próbafeltárást végeztünk 16 000 m²-en. Megállapítottuk, hogy a beépítendő terület 10 600 m²-en fedett régészeti jelenségekkel.

Április 10. és június 23. között elvégeztük a megelőző feltárást, melynek során 92 objektumot tártunk fel. A 12 kemencéből 4 avar, 4 késő középkori, 4 ismeretlen korú; a 8 árokból 1 kelta, 7 ismeretlen korú; a 49 gödörből 13 őskori, 1 kelta, 3 avar, 5 késő középkori, 1 újkori, 26 ismeretlen korú; a 7 házból 1 őskori, 2 kelta, 4 avar; a 3 sírból 1 neolitikus, 2 ismeretlen korú; a 2 kút őskori; továbbá 11 cölöplyuk ismeretlen korú.

A különféle korszakok telepjelenségei szóróványosan helyezkedtek el, főleg a terület K-i ill. DK-i végében koncentrálódva. Az előkerült kemencék az altalajba vájt sütőkemencék, kisebb téglalap alakú ill. ovális munkagödrökkel, platnijuk tapasztott, szürkésfeketere átégett,

alattuk kövekből, csontokból, apró kavicsokból álló szigetelőréteggel. Az árkok sekélyek, keskenyek voltak, egy kivétellel korhatározó leletanyagot nem tartalmaztak. A gödrök változatos alakúak és méretűek, kevés közöttük a klasszikus értelemben tárológödörnek mondható méhkas alakú típus. Néhány őskori gödör betöltésében „nagy mennyiségű” kagylót találtunk. A házak lekerekített sarkú téglalap alakúak, félig földbe mélyítették, fűtőberendezésként csupán két avar házban találtunk kemencét. Az egyikben egy kövekből rakott, a másikban az altalajba vájt kemence került elő. A három sírből kettőben felnőtt, egyben gyermek temetkezését találtuk; datálható a 85. sz. objektum, melyben két vonaldíszes edény és egy kőeszköz volt. A két feltárt kút kerek, lefelé tölcséresen szűkülő oldalfalú kútnak, bélés nyomát nem tudtuk megfigyelni, aljukon őskori kerámiatöredéket találtunk. A cölöplyukak rendszertelenül, helyenként csoportosulva helyezkedtek el a feltárt területen.

NAGY ANDREA

147. Győr-Ménfőcsanak, Mérföldkő út

(Győr-Moson-Sopron megye) B, LT, Ró

2006. augusztus 14. és szeptember 4. között megelőző feltárást végeztem a (Hrsz.: 25472/9) lelőhelyen. A terület a Ménfőcsanak-Bevásárlóközpont elnevezésű lelőhely része, csatlakozó részén feltárt területek vannak, így az ásás kiegészítő eredményeket hozott. A több mint 5000 m² területen 125 régészeti objektumot tártunk fel három korszakból.

A bronzkorból 2 kút, tárológödrök és tűzhelymaradványok kerültek elő. A kevés leletanyag elsősorban kerámia és állatsont. A leletek alapján a lelőhely kora bronzkor vége–középső bronzkor eleje időszakra tehető.

A kelta korszakot 4 ház, 5 kút és néhány gödör képviseli. A házak téglalap alaprajzúak, földbe mélyítették, padkásak. Az egyikben lépcsőlejárót figyeltünk meg. Egy középső cölöpös típus is előkerült. A kutakban fabélést nem lehetett megfigyelni, a betöltés rétegződése alapján nem is volt. Valószínűleg a relatív sekély mélység – magas talajvízszint – miatt erre nem is volt szükség. Az objektumokból előkerült leletanyag: kerámia, állatsont, patics, grafitrögök. Különlegességnek számít egy töredékes csavart torques. A kerámia – a díszítések alapján – a LT BC időszakára datálja a települést.

A legtöbb objektum a római korhoz köthető. Ebből az időszakból 2 földbe mélyített ház, egy cölöpös szerkezetű nagyméretű horreum részlete, egy kút, néhány gödör és rengeteg árok származik. Az árkok legalább két periódust képviselnek, egyik feltehetőleg az Arrabona–Savaria utat szegélyező vízvezető árok részlete. A területet keresztbe vágó többágú, széles árok a legkésőbbi, betöltéséből csak néhány kelta és több római edénytöredék került elő, helyzete alapján akár a római kornál későbbi is lehet. A házak a szokásos, téglalap alaprajzú, földbe mélyített, 2 cölöpös építmények. A kút kis átmérőjű, a betöltés rétegződése alapján béléssel rendelkezett, ez azonban

teljesen elpusztult. A közelben kőépület feltételezhető, ugyanis az ásatási terület szélén részben faragott kövekkel betöltött árok és cölöplyukak kerültek elő. Az objektumokban a köveken kívül római kerámia volt. A legtöbb leletanyag a házakból került elő, Kr. u. 2. századra, esetleg a 3. sz. elejére keltezhető. A kerámiában sok szürke házikerámia mellett sárga korsók, vörös sávós és rädchenes díszű edényoldalak, márványozott és vörös festésű tálak, vörös homokszem-beszórásos horpasztott pohár töredékek, firmaméces-darabok a jellemzők. Találtunk egy elvermelt hombáredényt is in situ az egyik gödörben. A kerámián kívül néhány bronz- és vastöredék került elő a római korból. Pénzt nem találtunk.

SZŐNYI ESZTER

148. Győrvár, Kalocsamajor-dűlő

(Vas megye) Ó, Á, Kk

2006. november 21-én terepbejárást végeztünk a Hévíz–Szombathely közötti 400 kV-os távvezeték nyomvonalán. A Verna-patak K-i teraszán a fedettség ellenére igen sok paticsot és kerámiatöredéket gyűjtöttünk, amelyek intenzív őskori, Árpád-kori és középkori megtelepedésre utalnak (22. sz. lh.).

Munkatársak: Kiss Krisztina adattáros, Mátyus Magdolna rajzoló, Vámos Gábor régésztechnikus.

ILON GÁBOR

149. Gyula-Bicere, Kurgáni bejáró

(Békés megye) I

2006. október 4–14. között megelőző feltárást végeztünk a lelőhelynek (Gyula 72. lh.) a 44. sz. főút É-i oldalán létesítendő szervízút nyomvonalába eső szakaszán. A 140×6 m-es területen 2 ismeretlen korú, leletanyag nélküli objektum részletét tártuk fel.

GYUCHA ATTILA

150. Gyula, Jánoszugi-villanyvezeték

(Békés megye) A

2006. október 11–17. között megelőző feltárást végeztünk a lelőhelynek a 44. sz. főút É-i oldalán létesítendő szervízút nyomvonalába eső szakaszán. A mintegy 600 m²-es, nagyméretű újkori bányagödörrel erősen bolygatott területen egy avar kori gödör részletét tártuk fel.

GYUCHA ATTILA

151. Hajdúböszörmény, Cégény

(Hajdú-Bihar megye) Á

2006 májusában műszeres lelőhely-felderítést végeztünk a középkorban elpusztult Cégény falu területén. A lelőhelyről a korábbi években több fémtárgy és kerámiatöredék került be a Déri Múzeumba. Cél az egykori település kiterjedésének és elhelyezkedésének pontosítása volt.

A Hajdúböszörménytől DK-re található Cégényi út K-i és Ny-i oldalán feltételezett lelőhely jelenleg is mezőgazdasági művelés alatt áll. A kutatott területet több alacsonyhomokdomb, kisebb háta tagolják. Munkánkka a 20–30 hektáros szántó még be nem vetett É-i és Ny-i részére koncentráltunk. A helyszíni szemle és műszeres kutatás közben több Árpád-kori veremház, kemence és gödörobjektum foltja volt látható a friss szántásban. Számos 12–13. századi kerámiatöredék mellett több kisebb bronzlemezdarabot, gyűrűket, nyílhegyeket, késeket és ezüstpénzt találtunk. A felderítés során sikerült lehatárolni az elpusztult település Ny-i és É-i kiterjedését, megtaláltuk templomának helyét.

Munkatársak: Kolozsi Barbara régész, Bacskai István, Balogh Csaba ásatási technikusok.

SZOLNOKI LÁSZLÓ

152. Hajdúdorog, Szállásföld Közép 1.

(Hajdú-Bihar megye) B, Sza, Á

51/A lelőhely: 2006. május 3-tól kezdődően az M3 autópálya építése közben leletmentő feltárást folytattunk Hajdúdorog határában, a várostól ÉK-re, az épülő autópálya 210+425 km-szelvényében levő 23-as jelű híd 35.03-as jelű közút nyomvonalában. A lelőhely É–D irányú, közepesen intenzív, a terület K-i részén sűrűbben mutatkoztak az objektumok. Három régészeti korszakot különítettem el.

A legrégebbi korszak a késő bronzkori Gáva-kultúra népcsoportjának emléke. Több, általában kb. 2–4 m nagyságú, nagyon mély gödröt találtunk, melyekből rengeteg leletanyag, főleg kerámiatöredék került elő. Durva vagy finom kidolgozásúak, homokkal vagy murvával soványítottak, a színük a sárgától a fényes szürkéig változik, formájuk változatos a nagyméretű edényektől a kis, finom pohárkáig minden megtalálható. A településen 2 kutat tártunk fel. Mindegyik a telephely ÉNy-i részén helyezkedett el, mindkettő kör keresztmetszetű, függőleges falú volt; 1,5–2 m mélységig tudtuk kibontani őket a feltörő talajvíz miatt. Leletanyaguk a tipikus őskori „háztartási” hulladék: állatcsont- és edénytöredékek, tapasztásdarabok. Ebből a korból származik egy kb. 0,9 m átmérőjű kerek, közepesen mély gödörbe helyezett kb. 1,4 m hosszú meghajlított női csontváz, melynek melléklete a koponyájánál előkerült több bronz hajkarika.

A szarmata korból (Kr. u. 2–4. sz.) származik egy nagyon érdekes jelenség. Tíz kb. 0,2–0,2 m nagyságú, négyzet alakú, sekély cölöphely kör alakban helyezkedett el és egy felszíni kb. 2,5 m átmérőjű cölöpszerkezetes építmény szerkezetét tarthatta. Az objektumok legnagyobb része méhkas alakú gödör volt, melyek általában 1–2 m átmérőjűek és 0,4–2 m mélyek. Néhány gödör alján vörös, átégett réteg volt található, ezekben az objektumokban az állatcsontok aránya megnőtt. A szarmata gödrökből előkerült leletanyag összetétele nagyjából megegyezik a hasonló korú falvak szokásos leleteivel; állatcsontokon kívül edénytöredékek és tapasztásdarabok. A kerámia

legnagyobb részét a különböző méretű fazekak töredékei tették ki. Ezek nagy része kézi korongon készült, homokkal soványítva. Formájuk és méretük nagyon változatos, színük a vörössárgától a barnán át a szürkéig változott.

A feltárt objektumok legnagyobb része az *Árpád-korból* származik. Egy tanyaszerű települést figyelhettem meg, amelyhez 8 épület és a hozzá tartozó kiegészítő építmények tartoztak. A lekerekített sarkú, szabályos négyzet alakú, kissé földbe mélyített cölöpszerkezetes házak DNY-i sarkában kemence volt. Lakógödreinek oldalai általában 3–4 m hosszúak voltak. Egy-két esetben döngölt, lesározott padlóréteget figyeltem meg. Az Árpád-kori települések feltárási eredményei alapján a földbe mélyített ágasfás-szelemenés, a föld felszínére támaszkodó tetőszerkezetű veremházak lehettek az általánosak.

Az egyik épület teljesen leégett, az egész felszínét faszenes, hamus, átégett réteg fedte. Ebből a házból 1 db ezüst pénzérme került elő, amit valószínűleg II. Géza király (1141–1162) veretett. A szabadtéri kemencék a lelőhely ÉK-i szélén kerültek elő. Platnijukat és előterületet találtuk meg, felmenő boltozatukból 20–25 cm-es rész maradt meg. A 12 kemence közül 5 különálló volt saját hamusgödörrel, a többi 7 pedig egy bokorban két hamusgödör körül helyezkedett el. Mindegyik platnija patkó alakú vagy kerek, átmérője 1–1,3 m. A sütőfelületek általában 1–3 cm vastagon átégették, amelyekbe néhány esetben kerámia-töredéket, állatcsontot és kavicsot tapasztottak. Az árkokat a település déli részén lokalizáltam. Hosszúságuk változatos, de általában keskenyek és sekélyek. Az Árpád-kori objektumok leletanyaga: ezüst szíjvég, bronz ruhadísz, gyöngyök, vassarló, kerámia-töredékek, állatcsontok és tapasztásdarabok. A kerámia általában apró kavicsal vagy homokkal soványított, kézi vagy gyors korongon készült, vastag vagy vékony falú, színük a vörösbarnától a szürkéig változott. Díszítésük tipikusan erre az időszakra jellemző hullámvonalas vagy bekarcolt.

A lelőhely ÉK-i szelvényfalánál egy Árpád-kori magányos sírt találtunk. A négyzetes alakú, lekerekített sarkú sírgödörben, mely nagyon sekély volt, egy közepes megtartású, nyújtott, kb. 165 cm hosszú, férfi csontváza helyezkedett el. Bal karját a medencére helyezték. Melléklete a jobb medencén egy vascsat volt. Koporsó nyomát nem észleltük, viszont a csontváz helyzetéből megállapítható, hogy lepelbe csavarták a halottat.

51/B lelőhely: 2006. június 8–13. között végeztük a leletmentő feltárást. A földút K-i ágán sűrűn jelentkeztek az objektumok, míg a Ny-i részen csak néhány foltot tudtunk meghatározni.

A *bronzkori* Gáva-kultúra népcsoportjának 2 házát találtuk meg. A lekerekített sarkú, szabályos négyzet alakú, kissé földbe mélyített cölöpszerkezetes faházak sarkában kemence volt. Lakógödreinek oldalai általában 3–3,5 m hosszúak. A településen három kutat tártunk fel. Mindegyik a K-i leágazás ÉNy-i részén helyezkedett el, szerkezetük hasonló volt az 51/A lelőhely kútjaihoz. Több, általában kb. 2–4 m nagyságú nagyon mély gödröt

találtunk, melyekből rengeteg leletanyag, főleg kerámia-töredék került elő.

A *szarmata kori* objektumok legnagyobb része méhkas alakú gödör, 1–2 m átmérővel és 0,4–2 m mélységgel. A szarmata gödrökből előkerült leletanyag összetétele nagyjából megegyezik az 51/A lelőhely anyagával.

Az *Árpád-korból* néhány közepes méretű gödör került elő, melyek leletanyaga szintén egyezést mutat az 51/A lelőhellyel.

KOLOZSI BARBARA

153. Hajdúnánás, Pogánylapos

(Hajdú-Bihar megye) **Á**

2006 őszén régészeti kutatást végeztünk az M3 autópálya Görbeháza–Nyíregyháza II. szakasz, Hajdúnánást el-látó DN250 gázvezeték 0+880 km közötti nyomvonalán. A lelőhelyen 12 objektumot különítettünk el, melyek egy Árpád-kori település részletei: épület a hozzá tartozó kemencével, néhány gödör, cölöphely és árok.

A ház kb. 3,6×4,7 m nagyságú, négyzetes alakú, mély lakóhelyiség. Az épület DK-i és Ny-i falainak közepénél egy-egy szelementartó cölöphelyet észleltem, ÉNy-i sarkában a felszíntől 5 cm-re egy kemencerészlet volt a hozzá tartozó hamusgödörrel. A ház K-i részénél kb. 50 cm mélyen egy kb. 50 cm nagyságú, földbe vájt kemence került elő. Az épületet É-ről és D-ről árkok határolták, melyek között csak méretbeli különbség volt. Az elválasztó árkok egy-két egymás mellett párhuzamosan vagy egymásra merőlegesen futó, tagolatlan ágból álltak és néhol valamilyen irányban lejtettek, így vízelvezetésre is szolgáltak. Az árkokban talált igen kevés leletanyag (néhány állatcsont és edénytöredék) igazolja, hogy a településsel egykorúak. A gödrök közepes mélységűek, kör vagy négyzetes alakúak és méretük kb. 1–1,5 m között változik. A településen előkerült leletanyag összetétele nagyjából megegyezik a hasonló korú falvak szokásos leleteivel. A kerámia legnagyobb részét a különböző méretű fazekak és cserépbogrács töredékei tették ki. Ezek nagy része kézi korongon készült, csillámos homokkal soványítva. Formájuk és méretük nagyon hasonló. Színük a vörössárgától a barnán át a szürkéig változik. Díszítésük az egyszerű vonaldíszről a párhuzamos hullámvonalaköteggig terjed.

KOLOZSI BARBARA

154. Hajdúszovát, Pályi-zug

(Hajdú-Bihar megye) **LT, Á**

2006 júliusában megelőző feltárást végeztünk a beruházással érintett lelőhelyen. A munkaterület a Hajdúszovátról Hajdúszoboszlóra vezető út Ny-i oldalán, az előbbi településtől 1,5 km távolságra, az Ürmös-ér egyik kanyarulatának belső oldalán található. A térinformatikai dokumentálást az Archeodata Bt. munkatársai végezték. A megelőző feltárást során 5 régészeti objektumot tártunk fel. Két kisebb, lefelé szűkülő gödörobjektumból csak állatcsontok kerültek elő. A nagyobb, csaknem 3 m átmérőjű,

kopolyakútnak bizonyult jelenségről néhány paticsdarab mellett egy kerámiatöredék is napvilágra került, ez alapján a víznyerőhely Árpád-kori. A Ny-i medence ÉNy-i részén 2 kisebb régészeti jelenséget sikerült megfigyelni. A nagyobb és mélyebb, méhkas alakú verem homogén, sötétbarna betöltése csak állatcsontokat tartalmazott. A 2 kisebb, egyenes oldalú, sekély gödörobjektumban 3 kerámiatöredéket találtunk, melyek alapján a jelenség késő vaskori.

Munkatársak: Szilágyi Krisztián Antal régész, Fehér Mónika régészhallgató, Balogh Csaba ásatási technikus, Rák Rezső fotós.

SZOLNOKI LÁSZLÓ

155. Harasztifalu határa

(Vas megye) Ó, B, LT, Ró, Á, Kk

2006. október 31-én terepbejárást végeztünk örökségvédelmi hatástanulmány készítése érdekében.

Leveles-földek-dűlő (Hrsz.: 084/8-9): A falutól DK-re, a Felsőberek-patak déli oldalán és a Felsőberekire vezető aszfaltút között található a környezetéből erőteljesen kiemelkedő domb. A lelőhely (3. lh.) kb. 300×270 m-es kiterjedésű. Nagy mennyiségű bronzkori és kelta kori kerámia, valamint agyagtapasztás volt gyűjthető a felszínen. Egyéb jelenséget nem láttunk.

Nyugati telek-földek (Hrsz.: 0135/6-8, 0135/15-16): A mai községtől Ny-ra, a hátsó kertekre és egy nagy, egy tagban művelt tábla egy részére terjed ki az 1. sz. lelőhely, mely kb. 150×130 m-es. Itt csupán igen szóróványosan találtunk ő- és késő középkori edénytöredékeket. Egyéb jelenséget nem láttunk.

Nyugati telek-földek (Hrsz.: 100-104, 0135/10, 0133/1-2): A Szent László templom és temetője egy dombon áll, amely rendkívül erősen kiemelkedik környezetéből. A 2. sz. lelőhely kb. 190×130 m-es, a dombra biztosan kiterjed. A felszínről gyűjtött leletanyagban van jellegtelen őskori, Árpád- és késő középkori. Egyéb jelenséget nem láttunk.

Urasági-dombok (Hrsz.: 082/2-3): A falutól DK-re a Felsőberek-patak É-i oldalán található a környezetéből enyhén kiemelkedő domb (4. lh.). A lelőhely kb. 200×110 m kiterjedésű. Nagy mennyiségű, a Kőszegi-hegységből származó palakő és tegula, valamint imbrex-töredék, továbbá római kori kerámia volt gyűjthető a felszínen. Néhány helyen szétszántott kemencékre utaló vöröses elszíneződéseket láttunk. Minden bizonnyal településre vagy villára utalnak a fenti nyomok. Szóróványosan középkori kerámia is mutatkozott.

Munkatársak: Csuti Tamás, Halász Ferenc, Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

156. Harkány, Szilágy

(Baranya megye) U

2006. május 3-án terepbejárást végeztünk a BMMI Culture 2000 pályázatának keretében. A Szilágy nevű

határrészben, a harkányi köztemetőtől K-re mintegy 700 m-re, enyhe emelkedőn légi felderítés során egy kb. 330 m átmérőjű, nagyjából szabályos kör alakú, legalább háromszoros árokrendszer nyomait észleltük. A terepen korai és középső neolitikus (DVK?) kerámiát találtunk a körárok területén.

Munkatárs: Kovaliczky Gergely.

BERTÓK GÁBOR

157. Hegyeshalom, Ház-dűlő

(Győr-Moson-Sopron megye) Ró, Á

2006. májusban terepbejárást végeztem a település határába tervezett szélenergópark által érintett területeken.

A községtől keletre, a Lajta jobb parti csatorna mentén szóróványosan római kori és Árpád-kori cseréptöredékeket találtam (*Ház-dűlő III.*). A telepnyom egy alig észrevehető kiemelkedés területére korlátozódott. A kiemelkedés középső részén 20. századi épületmaradványok, és körülötte parlagterület éktelenkedett, amelyet bejárni nem tudtam. A felszíni leletanyag szóródása alapján kétségtelen azonban, hogy a lelőhely erre a részre is kiterjed.

TAKÁCS KÁROLY

158. Hegyeshalom, Ház-dűlő

(Győr-Moson-Sopron megye) LT, Kő

2006 júliusában a Ház-dűlőben fekvő telkeken (Hrsz.: 303/16, 17, 18, 5) régészeti megfigyelést végeztünk. Összesen 4 kutatóárkot jelöltünk ki, melyekben régészeti jelenség, objektum vagy lelet nem került elő. Az árkok közötti felületen a kukoricásban azonban szóróványosan középkori cseréptöredékeket találtunk. A leletek vagy a területtől Ny-ra eső dombról mosódhattak le, vagy egy laza szerkezetű települési egység (tanya vagy szeres típusú telep) létére utalnak. Ezt a korlátozott felületű megfigyeléssel nem tudjuk eldönteni. A munkálatokhoz kapcsolódóan a (téves telekhatárolásból fakadóan) régészeti megfigyelést végeztünk a szomszédos, a jelen területtől É-ra eső telken, melynek során 3-4. századi kelta települési nyomok (árkok, gödrök, jellegzetes korhatározó cserepek) kerültek elő majd kerültek visszatemetésre.

ASZT ÁGNES

159. Hegyeshalom, Országúti-dűlő 1.

(Győr-Moson-Sopron megye) U, R, Ró, Á

2006. augusztus 4-15. között régészeti megfigyelést végeztünk az ismert lelőhely területén. Takács Károly örökségvédelmi hatástanulmányában a dűlő ÉK-i részén egy 4,5 ha-os területet jelölt meg, mint őskori (bronzkori?) és Árpád-kori telep. A megfigyelés során sávós humuszolással a lelőhelyet lehatároltuk. Takács Károly területlefedése pontosnak bizonyult. A lehumuszolt részek 3000 m²-t fedtek le, a teljes lelőhely 7%-át. A ku-

tatóárkok mindegyikében szabálytalan szóródásban találtunk objektumokat, de több komolyabb koncentráció is megfigyelhető volt, ahol az objektumok sűrűn, egymással közvetlenül érintkezve illetve felülretegezve jelentkezték, 300–400 m²-t is fedve. Ugyanakkor árkaikban 20–30 m hosszú üres sávok is voltak. A megfigyelés során 114 objektumot dokumentáltunk, amelyek 4 horizonthoz (neolitikum; rézkor, lengyeli-kultúra; római kor 4. sz.; Árpád-kor 12. sz.) köthetőek. Az objektumok főképp telepobjektumok (gödrök, árkok, árokrendszerek, vermek, gödörkomplexumok, cölöplyukak). A lelőhely domináns korszaka a rézkor, vélhetőleg ezen horizonthoz kapcsolható a két Ny–K tájolású, kevert betöltésű sír, amely mérete alapján zsurgított vázas rítusú lehet.

ASZT ÁGNES

160. Hegyfalú, Két út közti-dűlő

(Vas megye) Ő, B, Á, Kö, Kk

2006. április 22-én, május 2-án és 3-án terepbejárást végeztünk a településtől K-re, a 86. sz. út déli oldalán.

1. sz. lelőhely: Az OMV benzinkút és a vasútállomás közötti területen (Hrsz.: 057/10–17) sok újkori töredék, és az útból származó bazalttöredék mellett, Árpád-kori kerámia került elő. A település jól érzékelhető határa a 84. sz. út melletti sekély terület. Főleg kerámia oldal- és peremtöredékeket találtunk, és egy grafitos anyagú töredéket. Az Árpád-kori leletek valószínűleg 2003-ban az OMV-kút területén feltárt lakóházhoz tartozó telep folytatását jelentik. Az őskori, bronzkori jellegű cserepek, vastag falú, kavicsal soványított töredékek, és egy vékonyabb falú, benyomott bütyökű töredék.

2. sz. lelőhely: A 86. sz. út 105. kilométerénél, az út déli oldalán, egy a környezetéből erősen kiemelkedő dombon őskori kerámiatöredékeket találtunk. A lelőhely szabályosan követi a domborzati vonalakat. Az őskori település 300–350 m átmérőjű. A domb DNY-i szélénél néhány középkori kerámia került elő, talán a tőle K-re DK-re található középkori település folytatása.

3. sz. lelőhely: A Vasút út végén található Tüzip telep mögötti szántott területen (Hrsz.: 057/3, 24, 40, 43) késő Árpád-kori kerámia (12–14. sz.) került elő, egy kb. 100×100 m-es körzetben. A beépítettség miatt D és K felé nem lehetett pontosan követni a lelőhelyet. Elképzelhető, hogy összefügg a tőle alig 150 m-re K-re található Árpád-kori lelőhellyel.

4. sz. lelőhely: A 86. sz. út 105. kilométerénél lévő buszmegállótól kb. 150–200 m-re Ny-ra, egy kerítéssel körülvett terület K-i szélénél a műúttól kb. 50 m-re D-re, egy mélyebb terület NyÉNy-ra emelkedő oldalán szórványosan késő középkori kerámia került elő.

5. sz. lelőhely: Az úttól kb. 20–30 m-re D-re, a kerítés mentén kb. 100–150 m területen (Hrsz.: 07/50, 29–33) középkori kerámiatöredékek kerültek elő egy kissé sekélyebb területen. A kerámiatöredékeken rádli, és csigavonalszerű bekarcolás található, esetleg összefügg a terület 4. sz. lelőhelyével.

6. sz. lelőhely: A tsz-bejáró útjával szemben, a szélső ház mellett egy kisebb kiemelkedés van, amin keresztülhalad a műút, Ny-i szélén pedig már házak vannak. Néhány jellegtelen őskori kerámiatöredék, egy magkő, vagy kovásodott kőzet, mindenesetre nem helyi eredetű, néhány középkori kerámia került elő. Valószínűleg egy őskori település található ezen a területen.

7. sz. lelőhely: A váltóórható É-ra, a házak mögötti boronált szántóföldön található egy a környezetéből kiemelkedő terület, ez főleg a Ny-i oldalán erőteljesebb. Szórvány anyag került elő, főleg a K-i részből. Potenciális lelőhely, valószínűleg a mezőgazdasági művelés jelenlegi formája miatt nem találtunk rajta több leletanyagot.

Munkatárs: Kelbert Krisztina.

FARKAS CSILLA

161. Hegyhátszentmárton, Kis-telek-dűlő

(Vas megye) U, LT, Kk

2006. április 25-én helyszíni szemlét végeztünk hitelesítő feltárás elkészítéséhez. A Lugos-patak K-i teraszán egy szántó és mellette egy mélyút van, amely a patakhoz és az úgynevezett Mosó-kúthoz vezet. A már nem használt, füves mélyút, egy a falu Fő utcájából a kőkereszt mellett kivezető, ma is használatos földútból nyílik és a patak völgye felé vezet. A lelőhely kiterjedése kb. 200×200 m, az erdőből hajdan kiirtott terület, meredek teraszokkal szakad le a patak völgyébe. A felszínen gyűjtött kerámiatöredékek kora: neolitikum, kelta valamint késő középkor, továbbá több vassalakat is felszedtünk. Szétszántott objektumokat nem láttunk. Valószínűleg egy kelta vasfeldolgozó telep is van a területen. Ugyanezen tábla szélén fut a már nem használatos mélyút. Ennek oldalából szakadt le egy nagy földrög, amiből a koszideri korú(?) kartekecs darabjait és egy 4 db szemből álló lánc töredékeit gyűjtötte egy helyi lakos az elmúlt évben.

ILON GÁBOR

162. Hejőbába, Nagy-temető

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Sza, Á

2006 májusában helyszíni szemlét végeztem a település határában. A Sajószögedre vezető út K-i oldalán, szántott területen nagy mennyiségű római császárkori és kevesebb Árpád-kori kerámiatöredék által jelölt régészeti lelőhelyet találtunk (Hrsz.: 032/1–9).

A leletek a miskolci Herman Ottó Múzeumba kerültek.

PUSZTAI TAMÁS

163. Hejőszalonta, Veres Nád-dűlő

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U

2006. szeptember és november hónapban helyszíni szemlét végeztem a településtől Ny-ra található te-

riületen. A Nyékládháza–Mezőcsát úttól Ny-ra 900 m-re, az autópályától K-re 750 m-re található egy É-D irányú vízfolyás (Szarda-patak). E vízfolyást Ny-ról határoló domb part menti szakaszain újkőkori kerámia és obszidiánpenge, kiégett tapasztástöredék által jelölt régészeti lelőhelyet határoztam meg (Hrsz.: 077/9). A régészeti lelőhely patak menti szakaszait korábban már Szörényi Gábor is megtalálta.

PUSZTAI TAMÁS

164. Hódmezővásárhely, Batida

(Csongrád megye) U

A Hódmezővásárhelytől DK-re eső Batida határrészben, a 01725, 01722/10, 01729/10 helyrajzi számú mezőgazdasági feltáró út nyomvonalán a humuszosítást kísérő régészeti felügyelet során lelőhelyet regisztráltunk. A feltárás során kutatóárokokkal 250 m² területet kutattunk meg, amely során kerámiatöredékek, nagyobb mennyiségű kagylómaradvány, kagylóhéjból kialakított eszköz (penge) került elő. A leleteket objektumokhoz nem tudtuk kötni. A humuszosítás eredményeként tisztázódott, hogy ezen a szakaszon egy egykori vízfolyás széles medre húzódik, és az előkerült leletek a meder É-i magas partján húzódik, a Körös-kultúrához köthető településről a talajművelés és az erózió hatására kerültek a feltöltődő mederbe.

BALOGH CSILLA

165. Hódmezővásárhely, Erzsébet

(Csongrád megye) B, Sza, Ge

Hódmezővásárhelyről Ny-ra, a Csomorkányba vezető aszfaltutat Erzsébet településközponttal összekötő mezőgazdasági feltáró út nyomvonalán a humuszosítás alkalmával népvándorlás kori településre utaló leletek kerültek elő. A nyomvonalban a 3+560–4+020 km-szelvények között 2300 m² területet tártunk fel. A megkutatott területen két különálló településrészlet került elő, amelyek között egy ÉK–DNy irányú, egykori vízfolyás medre húzódik. Mindkét lelőhely közepes intenzitású volt.

A terület É-i részén néhány késő bronzkori gödör és 51 népvándorlás kori telepobjektum került elő, amelyekből a Kr. u. 5. sz. második felére–6. sz. első felére keltezhető, gepida jellegű leletanyag származott. A feltárt objektumok között tároló- és hulladékgödrök, külső kemence, félig földbe mélyített ház és ennek DK-i sarkához egy kürtővel kapcsolódó kemence, valamint füstölő volt. A települést É-ről egy többszörösen megújított árok zárta le.

A feltárás déli felében egy a Kr. u. 4. sz. végére–5. sz. elejére keltezhető, késő szarmata településrészletet találtunk. Az itt feltárt 25 objektum között a félig földbe mélyített házak, szabályos méhkas alakú tárológödrök mellett érdekesség az egyik gödörben talált fazékba eltemetett csecsemőváz.

BALOGH CSILLA

166. Hódmezővásárhely, Kovács-csatorna

(Csongrád megye) Sza, Á

A Makó–Hódmezővásárhely közötti nyersgáz-gerincevezeték nyomvonalán található lelőhelyeken 2006. novemberben végeztünk megelőző feltárást.

Txm-vezeték 3. sz. lh.: A lelőhely a település déli határában, a hódmezővásárhely–makói műúttól, illetve Szikáncstól Ny-ra, a Kovács-csatorna ÉNy–DK-i szakaszától K-re, a szállítóvezeték felszínén megjelölt nyomvonala és a Kovács-csatorna metszéspontjától É-i irányban található. 2006 szeptemberében végzett terepbejárásunk során a nyomvonalban kb. 150 m hosszún és 20–30 m szélességben kerültek elő a szarmata kori és Árpád-kori edénytöredékek.

A november 6–10. között végzett megelőző feltárás során, az ÉNy–DK-i irányban haladó nyomvonalban feltárt 6 m széles és 120 m hosszú szakaszon szarmata kori telepjelenségeket, árok-részleteket, gödröket, illetve feltehetően két ház részletét, összesen 16 objektumot tártunk fel és dokumentáltunk.

Txm-vezeték 5. sz. lh.: A lelőhely a hódmezővásárhely–makói műúttól DNy-ra, a gorszai állami gazdaságtól Ny-ra kb. 1200 m-re, a Mátyáshalmi-csatornától ÉNy-ra, az előzőként leírt lelőhelytől ugyancsak ÉNy-ra, mintegy 500 m-re található. A nyomvonalban 2006 szeptemberében folytatott terepbejárás során kb. 50×50 m-es területen szórványos szarmata kori edénytöredékek kerültek elő. A november 8–10. között végzett megelőző feltárás során megkutatott területen régészeti jelenséget nem találtunk.

BENDE LÍVIA – LŐRINCZY GÁBOR

167. Hódmezővásárhely, Szikáncs

(Csongrád megye) Sza, A

Txm-vezeték 4. sz. lh.: A lelőhely a Gorszai Állami Gazdaságtól Ny-ra kb. 1 km-re, a Mátyáshalmi-csatorna ÉNy-i partján található. A feltárás során 16 szarmata és avar kori településobjektum került elő: tároló- és hulladékgödrök, árkok és egy nagyobb méretű gödöregyüttes, amelyben nagy mennyiségű salakot találtunk. A feltárt terület nagysága 800 m².

Txm-vezeték 6. sz. lh.: A lelőhely a hódmezővásárhely–makói műút É-i oldalán, a MOL szakaszoló állomás környezetében található. Ezen a területen egy ÉK–D irányú, patkó alakú, egykori vízfolyás medre található, amelynek É-i magaspartján húzódik a lelőhely. Feltárásra a meder É-i oldalán volt lehetőségünk, amely során 5 szarmata kori gödröt tártunk fel kevés, közelebbi keltezésre alkalmatlan, jellegtelen leletanyaggal. A feltárt terület nagysága 170 m².

BALOGH CSILLA

168. Jobaháza határa

(Győr–Moson–Sopron megye) Ró, Á, Kk, Kú, Ú

2006 áprilisában terepbejárást végeztem Jobaháza területén.

Borsody-domb mellett: A községtől Ny-ra, a tervezett bányaterület DNy-i szélén egy elszántott halomsírra figyeltem fel. A nagyjából szabályos kör alakú kidomborodás mintegy 30–40 m átmérőjű, és kb. 50–70 cm-re emelkedik ki a környezetéből. A halom erősen kavicsos felszínén római cseréptöredékek mellett római kori bronz csengőtöredékeket találtam. A leletanyag alapján a tumulus római korinak látszik. A halommaradvány mintegy 300 m-re található a jól ismert halomsírtól, a Borsody-dombtól. A Borsody-dombot a 19. sz. végén elhordták, helyére jelenleg még egy kis kidomborodás sem utal. A területen régészeti lelet nem került elő.

Kavicsbányától ÉK-re (Kavicsbánya I.): A községtől Ny-ra mintegy 100 hektáros területet kavicsbányászás céljára szeretnék igénybe venni. A területen már meglévő kavicsbányától ÉK-re nagyszámú Árpád-kori cseréptöredék hevert a felszínen. Edénytöredékek mellett találtam néhány áglenyomatos tapasztásdarabot is. A lelőhely a bányatelket félhold alakban veszi körbe. A felszín ezen a részen enyhén kidomborodik, a leletek a legmagasabb részen sűrűsödtek. Miután a leletanyag egészen a szántófield széléig megtalálható volt, és a bánya felé közeledve egyre intenzívebben kerültek elő edénytöredékek, arra lehet következtetni, hogy a lelőhely egy részét elbányászták.

Két út között: A községtől Ny-ra a kavicsbányához vezető dűlőút déli oldalán, a sík szántófieldön szórványosan Árpád-kori cseréptöredékeket gyűjtöttem. A gyűjtést nehezítette a sűrű gabonavetés, valamint a felszínen itt nagyszámban található kavicszemek.

Kossuth utcától keletre: A község belterületének DNy-i szélén, a Kossuth utca K-i házsorának telekvégein rendkívül nagy számban kerültek elő edénytöredékek, melyek nagyobb része újkori eredetű, de jelentős mennyiséget tesznek ki az Árpád-kori, késő középkori és kora újkori leletek is. A leletanyag a terület folyamatos lakottságára utal a 13. századtól egészen a 19. századig. A leletek intenzitása a lakott terület felé haladva növekedett. A beltelkek szélénél 19–20. századi épületromokat (nagyszámú téglát, habarcstöredékeket) észleltem. A lelőhely Ny-i szélé a beépítettség miatt, É-i szélé pedig az itt lévő erdőterület miatt nem volt meghatározható.

Tamási út mellett: A Rábatamási felé vezető út K-i oldalán egy feltűnően ép állapotú halomsír helyezkedik el. A halomról Bella Lajos tudósított a 19. sz. végén, azóta kutatás nem történt. A halom fennmaradását elősegítette, hogy a 19. sz. eleje óta útmenti kereszt áll rajta, és környékét még ma sem művelik, kaszáló veszi körbe; magát a halmot is fű borítja. Magassága 2,5–3 m, szélessége mintegy 25–30 m. Bejártam a halom környékén a szántott felületeket, régészeti lelet nem került elő. A halomsír feltehetően római kori, mivel Jobaháza környékén több, a korszakból származó tumulusról tudunk.

Temető környéke: A község belterületének Ny-i szélén, a temetőtől D-re szórványosan középkori és újkori

edénytöredékeket találtam. A gyér leletanyag alapján nehéz eldönteni, hogy középkori településrészlettel állunk-e szemben, vagy pedig csak szórvány (pl: trágyával kihordott) leletekről van szó. Elképzelhető, hogy a lelőhely összefügg az innen délre azonosított középkori telepnyommal (*Kossuth utcától keletre lh.*)

TAKÁCS KÁROLY

169. Kaposvár, Vár utca

(Somogy megye) Kk, Tő

2006 áprilisától június közepéig a középkori vár és egykori Váralja területén, a Vár utcában próbafeltárást végeztünk (Hrsz.: 9056/4, 122, 123, 124, 125).

Az 1. sz. szelvényben 140 cm-es mélységben egy égett, 1 m hosszú és 27 cm széles fagerendát találtunk. Attól D-re 1,66 m-re, egy másik 1,2 m hosszú és 30 cm széles, sötét színű gerenda feküdt ferdén. Ezeknek a sárgás agyagban megtalált, elszenesedett gerendáknak a feltárása során késő középkori kerámia és állatcsontanyag jutott a felszínre. Feltárási területünk Ny-i szakaszán, nagyjából az 1. sz. kutatóárok közepéig terjedő szakaszán megtaláltuk a Váralja késő középkori településrészének maradványait. A kutatószelvény középső részén (sajnos a talajvízzel már elborított részen) több kerámiatöredék: piros oldal-, közte rádlizott, fekete, sima oldaltöredék állatcsontok, szegkek, vagyis a jellegzetes hódoltsági telepanyag került elő.

Az 1. sz. kutatószelvény K-i metszetalában, 119 cm-es mélységben (a feltárt két gerenda között) kívül zöldmázás, bordázott, vékony török kori kerámia került elő. Végző soron az 1. sz. kutatószelvényünk É-i és D-i oldalán egy-egy újkori (18–19. századi) ház alapját tártuk fel. A két újkori ház között egy vékony agyagréteggel fedett területen, a beépítetlen udvari részen maradtak meg a török kori mocsári rétegre ráépült építmények, a különböző gerendáikkal illetve és leleteikkel.

A 2. sz. kutatószelvény Ny-i metszetalában jól látszott a szelvény ÉK-i sarkától induló 60–70 cm széles legújabb kori feltöltés, amely alatt húzódtott egy 20–50 cm vastag paticsos, hódoltság kori feltöltés. Itt a 2. sz. és a 3. sz. kutatószelvény keresztezése előtti D-i szakaszban két gödör került elő.

A 3. sz. (Ny-K-i) kutatószelvény Ny-i szakaszánál, már a szelvény legelején találtunk egy téglából kör alakban kirakott objektumot. Ez a kútnak (ciszternának?) is tartható építmény 1,5 m-es átmérővel rendelkezett. Tőle K-re 2,8 m-re 1,1 m-es mélységben egy másik hasonló téglaojektum, egy újabb kút vagy tároló volt. Ettől a 2. sz. kör alakú építménytől K-re nagyon közel, 30 cm-re találtuk meg a 3. kör alakú, majd attól K-re 40 cm-re a 4. kör alakú téglaeépítményt. Ezek újkoriak lehetnek.

Az 1. sz. kutatóárok közepén megtalált török kori réteg itt a 2. és a 3. szelvényben is folytatódott.

Az 1/A árokban egy egységes, viszonylag száraz tőzegréteg jelentkezett. Benne 1,5–2,5 m-es mélységben egységes rendszerben helyezkedtek el a vastag

facölöpök. (Egy részük függőleges, másik részük közel vízszintes, vagy legalábbis dőlt helyzetben volt.) Az álló cölöpsor, amely kb. 2,5 m széles, a 3. sz. árok É-i oldalától kb. 1 m-re kezdődött és 3,4 m-ig tartott. Míg a következő dupla cölöpsor 8,2 m-nél jelentkezett és kb. 9,5 m-ig tartott (vagyis 1,3 m széles volt a dupla cölöpsor). Ezután ismét fekvő cölöpöket lehetett találni. A 3,4–3,5 m-nél jelentkező, keresztirányú deszkasorban egy eredetileg talán függőlegesen álló, mintegy 4 m hosszú vastag gerendát is találtunk fekvő helyzetben. É-i (Vár utca felőli) végére keresztben egy hasonló gerendadarab (mintegy 70–80 cm hosszú) volt ácsolva. D-i vége nem volt megfaragva, kissé „Y” alakban elágazott. A keresztgerenda kiemelése utáni mélyítésnél kerültek elő az újabb függőleges cölöpsorok. Vagyis a mocsári rétegre fektetett cölöprendszer adhatta a városrész házainak a biztos alapját. Ebből a tőzeges rétegből több állatcsont – szarvasmarha-, kecske-, juh- és talán disznóborda is – és kevés kerámia jutott a felszínre. Köztük egy jellegzetes korszok nyaka, és egyszárga mázas töredéke érdemel említést. Az 1/A szelvény K-i falában 2 m mélyen, a tőzeges rétegben egy puszkagolyót is találtunk. Feltárási területünk K-i részén, a 2. sz. árok lemélyített részében szintén hasonló cölöp-gerenda-deszka szerkezet került elő. Vagyis itt is megtaláltuk a hódoltság kori város különböző maradványait. Ezek itt más és más formájú gödrök és különböző, de a mocsári rétegbe mélyedő cölöprendszerek formájában jelentkeztek. Ásatási területünk É-i részén a 4. sz. kutatás-szelvényben 1,92 m mélységben csak újkori feltöltések voltak. Az 1/A kutatás-szelvényben előkerült cölöpegyüttes K-i irányba hosszasan folytatódott. A cölöpök bontása során nagyon sok állatcsont és a jellegzetes mázatlan és mázas török kori kerámia került elő.

A 2. sz. kutatás-szelvényben megtalált téglalap alakú cölöpepítmény valójában egy 1,2×1,7 m alapterületű bodonkút volt. Szerkezetileg a hosszanti oldalán 6 félbevágott cölöpöt (vagy oszlopot) helyeztek el, amelyek egymáshoz illeszkedve, deszkaszerűen működtek. A rövidebb oldalon 4 (a hosszanti oldalhoz hasonló) deszkaszerű fával rendelkezett. A kút négy sarkán egy-egy 12–15 cm átmérőjű, felső részükön kör alakban egyenesre levágott gömbfa volt leverve. A kútépítmény belsejében lévő iszapos, leletanyaggal teli feltöltést eddig 1,2 m-es mélységig tártuk fel. Belőle jelentős mennyiségű természettudományos anyag: famaradványok, növényi magvak, állatcsontok, bőr- és fémtárgyak, valamint különböző kerámia jutottak a napvilágra.

Az 1/A kutatás-szelvény K-i szakaszán 3 m-es szélességben rábontást végeztünk.

Az 1/B rábontásában egy vastag (20–25 cm) és 80 cm hosszú cölöp maradványa került elő 1,4 m mélységben. Ugyanitt találtunk egy kisméretű, három bevágással rendelkező kerámiát (valószínűleg kályhacsúcs töredékét), valamint egy viszonylag lapos és hajlított kézi örlőkövet. Ugyancsak a terület mocsári szintjéről festett pipafej és különböző kerámia (fekete, fényes,

pontsor díszes, valamint széles és keskeny, mázatlan fedő, valamint különböző zöld- és barnamázás darabok) és állatcsontok kerültek a napvilágra. Az 1/A kutatás-szelvényben megtalált cölöpsor itt is folytatódott. A cölöpökön keresztirányban 0,8–1,2 m hosszú és lapos deszkák is voltak. Hasonló deszkák kerültek elő a K-i részen megtalált kút fakeretén belül. Itt a Ny-i részen 40 cm mélységben egy nagyobb, összeállítható (vagy restaurálható) halványzöld mázas fazék alja, oldala, valamint több peremtöredék került elő.

A 3. sz. kutatóárok végében megtalált 4. és 5. gödörben egy hosszú gerendát tártunk fel. Ez alatt a Ny–K-i irányú vastag fagerenda alatt egy L alakú, vékonyabb gerenda, valamint Ny-i irányban több vékonyabb deszka is volt.

A 3. objektum, vagyis a kút feltöltése 1,2 m mélységben megváltozott. Itt a sűrű iszapos rétegben fa vagy nád (üreges szára, venyigeszerű része) került elő. Nagyon sok famaradvány (lemezes, botszerű stb.), valamint tőzegeszerű maradványok is voltak. Ebből a rétegből főleg állatcsontok (lő, szarvasmarha, juh, disznó stb., valamint egy nagyobb(?) állat comb-, állkapocs-sontjai) kerültek elő.

Az 1/B. kutatás-szelvény rábontásától Ny-ra került elő a kúthoz hasonló 6. sz. objektum. Ez az É-i és a D-i részen 1,5 m hosszú, míg a Ny-i és a K-i részen 1,2 m széles fakerettel rendelkezett.

A tárolónak meghatározott objektumból zöld mázas gyümölcstálak talpmaradványai, bordázott pohár, bögre peremei és különböző állatcsontok kerültek a napvilágra. Találtunk egy hajlított, vékony bronz (talán pipere?) eszközt is. A város Ny-i részén lévő objektumot az 1/B kutatás-szelvényben került tárológödör jelentette. Ennek a feltárása során 50 cm-ig állatcsontok: különböző szarvak, gerinc, láb stb. töredékei, kerámia: mázas talpas edények (zöld, sárga mázzal), fekete peremtöredékek, fülek stb. kerültek elő. A második ásonyomtól lefelé 6 berekfából készült rekeszt figyeltünk meg. Ahonnan az 50–85 cm közötti mélységből – az előzőhöz hasonló – leletanyag került elő a humuszos, feketés feltöltésből. A tárolóban lefelé a továbbiakban is száraz, tőzeges feltöltést találtunk, kerámiával, állatcsontokkal. Igen sok fa, főleg mocsári fák: éger, berekfa darabjai kerültek a napvilágra. Benne felülről lefelé megfigyelhető volt (egy mástól 50 cm-es távolságban) a nem hasított, hanem hengeres, 8–10 cm-es átmérőjű fából álló, lefelé tartó fakeret. Legfelül deszkák voltak rajta keresztirányban. (A legfelső záródeszkák már elporladtak). Egy felső deszkaréteget megtaláltunk. Ez fedte eredetileg ezt az építményt. Maga a tároló – az eredeti funkciójának megszűnés után – feltöltődött. Valószínűleg fokozatosan, mert az 1,6 m-es mélységből félbe törött dióhéjak kerültek a felszínre. A DK-i sarokban 1,7 m-es mélységben (a vízzáró szürke agyagréteg felett) egy teljes lókoponya feküdt. Az úgynevezett tároló É-i részén a függőleges deszkák, gerendák alatt legalul 1,7 m-es mélységben, keresztben egy tartógerenda létezett. A teljes építményt

masszívan, szilárd faanyagból építették fel. A négy sarkán kör és félkör alakú gömbfákból, míg az É-i részén gömb és négyszögletes fákból, a Ny-i oldalán 8 sűrűn egymás mellett levert cölöpből készült. A tárológödör D-i szélétől D-re 60 cm-re egy bőrcipő (csizma?) darabjaira bukkantunk. Ugyanitt egy átfúrt és vágott szélű bronzlemez is előkerült.

A kúttól K-re a szürkésfekete, téglás feltöltés (2,3 m) alatti részen jelentkező fekete (helyenként égett), mocsári talajban kerültek elő függőleges sorokban a cölöpök (É-ről D-re 4 sorban). Ez a rész volt ásatási területünk legkeletibb része, ahol az általunk feltárt hódoltsági városrész legkeletibb maradványa került elő. Megállapíthattuk azt is, hogy itt egy kiemelkedő sárgás agyagdombon állt a kút és a mellette lévő két gödör. Az 5. sz. gödörben feltárt padló- és gerendamaradványok mellett, tőlük É-ra (egy 2×2 m-es részen) legalább három pallószzerű, vízszintes deszka volt a mocsárra fektetve.

A kúttól K-re párhuzamosan egymás mellett futó Ny-K-i irányú cölöpsort is teljesen feltártuk. Az egyik Ny-K-i irányú sor a kúthoz, míg az É-D-i irányú a magas partfal (É-i) feltöltése alá futott be. A D-en megtalált cölöpsor legtávolabbi cölöpjétől D-re két palló (1,12 m hosszú és 20 cm széles) is feküdt az iszapban.

Végősoron munkánkkal sikerült a 19–20. században erős beépítéssel megbolygatott és javarészt elpusztított 17. századi, a kaposvári várhoz tartozó hódoltság korabeli, mocsárra épített városrész Ny-K-i irányú keresztmetszetét és annak maradványait megtalálnunk. Ezek mocsárra épült cölöp- és deszkavázás építmények: ház, tároló, kút és a hozzájuk tartozó gödrök, út részeiből, valamint a város úgynevezett mindennapi életének a leleteiből állnak.

A leletanyag a Rippl-Rónai Múzeumba került.

MAGYAR KÁLMÁN

170. Kardoskút, Nagybogárzó-dűlő

(Békés megye) Sza

2006 augusztus–szeptemberében terepszemlével egybekötött mentőásatást folytattam Kardoskút ÉK-i határában. A Fehértótól É-ra létesülő csatornarendszer és „halastó” munkálatainál szarmata telep(ek)et bolygattak meg. Sikerült egy szarmata kori temetkezés felét dokumentálni a szakirodalomban eddig ismeretlen lelőhelyen (Dajkó-csatorna 1–2. lh.).

RÓZSA ZOLTÁN

171. Kazár, Vízvölgy

(Nógrád megye) LT

Kazáron a belvízelvezető és vízrendezési munkákat megelőzően 2006. július 2–21. között régészeti feltárást végeztünk a Kazár-patak partján fekvő császárkori kelta település szélén. A patak rendezése veszélyeztette ezen a szakaszon a nyilvánított régészeti lelőhely egy részét,

ahol már korábban folytak feltárások. Az idei feltárás során 52 telepobjektum került elő a patak mentén három árokszelvényben, amelyet összebontottunk egy felületre. A IV. szelvény közvetlenül a patak mentén húzódott, itt csak másodlagosan lemosódott anyag volt. Az előkerült leletanyag a korábbi évekhez hasonló. A kelta etnikumú település késő Antoninus-kora Severus-kori keltezésére a római import nyújtott lehetőséget. A terra sigillaták mellett egyiptomi fajansztárgy is napvilágot látott. A határos germán területtel folytatott kereskedelemre kvád kerámia és egy sarkantyú töredéke utalt.

VADAY ANDREA

172. Kecel, MOL-145. sz. lelőhely

(Bács-Kiskun megye) Sza

2006. szeptember 25–26-án szondázó, majd október 31. és november 15. között megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen. A szondában több bolygatás foltját is láttuk. Az 1. sz. gödörből 2–3. századi szarmata kerámiaanyag került elő. A szondában megfigyelt négy jelenség szóródása alapján É-i irányban területhővítést végeztünk, a 600 m² szondázott terület mellett további 300 m²-en megelőző feltárást folytattunk. Az itt feltárt részen nagy objektumsűrűséggel szarmata teleprészlet bontakozott ki. A feltárt 30 objektum közül 18 gödör, 2 árok, 1 kút és 1 ház(?) szarmata kori, a többi kora kérdéses.

ROSTA SZABOLCS

173. Kerekegyháza határa

(Bács-Kiskun megye) B, Sza

2006. március–áprilisban helyszíni szemlét végeztünk a Tematikus Park számára kiválasztott területen. A parkot a Papszék-dűlőben tervezik kialakítani, ahol DK-en a Hetényi út, ÉK-en és DNy-on egy-egy földút határolja. A területet középen jelenleg egy csatorna metszi át.

A csatornától DK-re (Hrsz.: 0148/48): A műúttal párhuzamosan vezető főút ÉK-i oldalán egy ÉNy-DK-i irányú szabálytalan ovális dombon kb. 150×60 m-es területen elszórtan kis mennyiségű jellegtelen őskori kerámiatöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely valószínűleg áthúzódik a földút DNy-i oldalára is, de itt a gazzal borított felszín miatt a lelőhely kiterjedése nem volt megállapítható.

Szeibert-tanyától DK-re (Hrsz.: 0148/46, 0148/47): Két kissé kiemelkedő háton és a közöttük lévő mélyebb területen jelentős mennyiségű szarmata kori és késő szarmata-hun kori leletanyagot gyűjtöttünk. A lelőhely kb. 250×450 m kiterjedésű, iránya ÉK-DNy.

Hetényi út (Hrsz.: 0148/46): Az út ÉNy-i oldalán, a földút közelében egy enyhén kiemelkedő földhát ÉNy-i nyúlványán egy kb. 100×50 m-es területen elszórtan kevés szarmata kori kerámiatöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely valószínűleg áthúzódik a földút DK-i oldalára is, de itt a füves, gazos felszín miatt a lelőhely kiterjedését nem tudtuk megállapítani.

Papszék-dűlő: A csatornától ÉNy-ra, a földutak és a csatorna által határolt területen, a Raffai-tanyától ÉK-re (Hrsz.: 0148/20) új lelőhelyet találtunk. A Papszék-dűlőt DNy felől határoló földút ÉK-i szélén, egy enyhén kiemelkedő hát K-i lejtőjén kb. 50×100 m-es területen gyér szarmata kori leletanyag került elő.

Repülő-dűlő: A Raffai-tanyától K-re (Hrsz.: 0135/53-55), a tanya és a földút között húzódó ÉNy-DK-i irányú hosszúkás dombhát DK-i lejtőjén kb. 200×100 m-es területen közepes mennyiségű bronzkori kerámianyagot gyűjtöttünk.

Munkatársak: Rosta Szabolcs, Somogyvári Ágnes régészek, Vida Ágnes adattáros.

V. SZÉKELY GÖRGY

174. Királyhegyes határa

(Csongrád megye) R, B, Szk, Sza, A, Á, Kk

2006. február 21-22-én régészeti terepbejárást végeztünk a tervezett Makó-Királyhegyes közötti 4424. sz. út nyomvonalán.

11. sz. lh. (*Makó-Királyhegyes közti 4424. sz. út 1. sz. lh.*): A nyomvonal 0+210-0+490 km-szelvénye között nagy kiterjedésű avar kori és szarmata kori település felszíni nyomait találtuk meg. A nyomvonal 0+300 km-szelvényénél a bejárt terület 80 m széles sávjának déli széle érinti a nyomvonallal párhuzamosan folyó egykori medret és annak déli partvonalát, azaz itt a nyomvonal a meder É-i magaspártján halad. A lelőhely széle egészen benyúlik a falu szélső házáig, és minden valószínűség szerint a beépített területen is megtalálható a részlete. Bejárásunk csak részben érintette a nyomvonaltól É-ra eső részeket, a most meglévő földúttól É-ra eső szántót, azonban itt is találtunk néhány felszíni leletet, így joggal feltételezhetjük, hogy É-i irányban még követhető lenne a lelőhely.

A felszíni leletek intenzitása közepes, kisebb-nagyobb foltokban jelentkeztek, de folytonosságuk nem szakadt meg. A gyűjtött kerámia között zömmel avar kori töredékeket találtunk, és csak elvétve akadt néhány szarmata (2-5. sz.) és pár Árpád-kori töredék. Ez utóbbiak inkább a lelőhely K-i végében kerültek elő, ott, ahol a lelőhely egészen közel van a Királyhegyes 13. sz. szarmata kori település területéhez. A terepbejárás során azt tapasztaltuk, hogy a lelőhely területe mintegy duplája annak, amit korábban ismertünk. A bejárt 80 m széles sáv jobb oldalán, a vízmeder közelében kerültek elő a leletek, a tengelytől balra csökkent a leletek száma.

13. sz. lh. (*Makó-Királyhegyes közti 4424. sz. út 2. sz. lh.*): A nyomvonal 0+000-0+210 km-szelvénye között a bejárt 80 m széles sáv déli széle érinti a nyomvonallal párhuzamosan folyó egykori medret és annak déli partvonalát, így a nyomvonal a folyó magaspártján halad. A lelőhely déli széle egészen a folyómederig követhető volt. A felszíni leletek intenzitása sűrű. A gyűjtött kerámia között szinte kizárólag csak szarmata kori (2-5. sz.) töredékeket találtunk, de volt köztük néhány Árpád-kori is. A lelőhely most regisztrált területe mintegy duplája a

korábbi ismertnek. Minden valószínűség szerint területe egy régészeti települést alkot a Királyhegyes 7. számon nyilvántartott, ugyancsak szarmata kori településsel. Ugyancsak valószínű, hogy Ny-i széle nem ér össze a Királyhegyes 11. számú lelőhellyel.

54., 55. sz. lh. (*Makó-Királyhegyes közti 4424. sz. út 3. sz. lh.*): A nyomvonal 1+400-1+535 km-szelvénye között nagy kiterjedésű szarmata (2-5. sz.) és Árpád-kori település felszíni nyomait találtuk meg. A 1+500 km-szelvényénél a nyomvonalat keresztezi egy folyómeder, melynek K-i magaspártján fekszik a lelőhely. A felszíni leletek intenzitása közepes. A gyűjtött kerámia szarmata és Árpád-kori. A terepbejárás során azt tapasztaltuk, hogy a korábban nyilvántartott két régészeti lelőhely leletei ezen a szakaszon egyszerre vannak jelen. A két korszak térbeli elválasztására nincs lehetőségünk, ezért egyként kezeljük a két lelőhelyet.

56. sz. lh. (*Makó-Királyhegyes közti 4424. sz. út 4. sz. lh.*): A 1+690-2+070 km-szelvény között nagy kiterjedésű őskori, szarmata- és Árpád-kori település felszíni nyomait találtuk meg. Az 1+690 km-szelvényénél a nyomvonal keresztezi egy folyó medrét, és a folyó itt kettéválva, D felől is követi a nyomvonal ezen szakaszát. A lelőhely a meder magaspártján található. A felszíni leletek intenzitása sűrű. A lelőhely területe mintegy duplája a korábban ismertnek. A gyűjtött kerámia rézkori (badeni kultúra), bronzkori (Makó-kultúra és késő bronzkori), szarmata (2-5. sz.), Árpád-kori és késő középkori.

57., 58. sz. lh. (*Makó-Királyhegyes közti 4424. sz. út 5. sz. lh.*): A 2+175-2+800 km-szelvény között nagy kiterjedésű települések felszíni nyomait találtuk meg. A 2+500 km-szelvényénél a bejárt terület 80 m széles sávjának déli széle érinti a nyomvonallal párhuzamosan folyó egykori medret és annak déli partvonalát. Minden valószínűség szerint a két lelőhely területe egy régészeti települést alkot. A gyűjtött kerámia középső bronzkori (Szőreg-Perjámos), szkíta kori, avar és középkori.

61. sz. lh. (*Makó-Királyhegyes közti 4424. sz. út 6. sz. lh.*): A nyomvonal 2+940-3+035 km-szelvénye között kis kiterjedésű települések felszíni nyomait találtuk meg. A 3+000 km-szelvényénél a bejárt terület 80 m széles sávjának déli széle érinti a nyomvonallal párhuzamosan folyó egykori medret és annak déli partvonalát. A felszínen csak 1 db töredéket találtunk, így a lelőhely kiterjedésének meghatározásakor a szakdolgozati terepbejárás adatait vettük figyelembe. A lelőhely szarmata és középkori.

Munkatársak: Sóskuti Kornél régész, Gábor László, Máté Genovéva, Nagy Norbert régésztechnikusok (MFM).

SZALONTAI CSABA

175. Kisrosvágy, Sáros-tanya

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2006. április 12-én helyszíni szemlét végeztünk a Cigándi árvízirtató K-i gátjának környezetében, melynek során négy helyszínen gyűjtöttünk leletanyagot.

A Sasó-homoktól K-re, már Kisrosvány közigazgatási határában emelkedő, igen markáns és magas dombosoron alacsony intenzitású bronzkori lelőhelyfoltot regisztráltunk a Sáros-tanyától K-re lévő dombnyereg É-i oldalán. Valószínűsítjük, hogy a Sasó-homok hosszú dombosorán Nagyrosvány területére eső lelőhelyekkel együtt egy összefüggő lelőhely alkot.

Munkatársak: Révész László, Wolf Mária.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

176. Kisrosvány, Temető Ny-i oldal

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő

2006. március 30-án helyszíni szemlét végeztünk a Ricse-Nagyrosvány települések közötti szennyvízcsatornázást megelőzően. A temetőtől Ny-ra emelkedő markáns dombokon szórvány, közelebről meg nem határozható őskori kerámiát gyűjtöttünk.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

177. Kisszállás, Templom-domb

(Bács-Kiskun megye) Kú

2006. december 19-én helyszíni szemlét végeztünk a Kőhegyi Mihály által 1965-ben végzett leletmentés helyének beazonosítására.

A szakirodalomban többször említett, ellenben pontosan be nem azonosított lelőhely elhelyezkedésére vonatkozóan nem egyértelmű utalások vannak. Az újabb tanulmányokban az 55. sz. főút D-i oldalán azonosították a helyszínt. Kőhegyi Mihály leírása alapján próbáltuk beazonosítani a helyszínt, miután az 55. sz. út mentén sikertelenül jártunk a meghatározott koordinátákkal. Kőhegyi Mihály leírása szerint a község DNY-i oldalán, ÉNy-DK-i irányú dombháton van a lelőhely, a régi mélykúti út D-i oldalán. A lelőhely pontosan itt helyezkedik el, egy bozótos-cserjés dombon, közvetlenül a falu szélén. Jelenleg a növényzet folytán bejárhatatlan, csak olyan gödröket, mélyedéseket láttunk, melyek a domb mellett lakó idősök szerint a 60-as években régészek által kiásott csontvázak helyét jelölik. A domb melletti tanyában már több mint 50 éve élő idős házaspár emlékezett az ásatásra, melynek során több tucat vázat ástak ki a régészek. Ellenben ők nem Templomdombnak ismerik a helyszínt, hanem „Török temetőnek”. A kérdést kissé bonyolítja, hogy van Török domb a közelben, de az a térképek szerint is a falutól ÉK-re található. A helyszínt biztosan azonosíthatjuk Kőhegyi Mihály 1965-ös feltárásával.

ROSTA SZABOLCS

178. Kocsola, Erdősor utca 28.

(Tolna megye) Á, Kő

2006. november 18-án lakossági bejelentésre kiszálltam a falu K-i szélén, a Túri-víz K-i oldalán fekvő házhoz, amelynek kertjében a tulajdonos az évek során több 10

kg késő középkori (és kevesebb Árpád-kori) cserepet és állatcsontot, valamint néhány vastárgyat (szög, kés) gyűjtött össze földmunkák során illetve egy kiszántott, 15–16. századi kemence tapasztásából. A kert a gyulai erdőgazdasággal határos, tehát a lelőhely – amely Kocsola középkori előzményével, Kecsel faluval azonosítható – a vadkerítésen belül is folytatódhat.

K. NÉMETH ANDRÁS

179. Kocsord határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Á, Kk

2006. május-júniusban örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez végeztünk terepbejárást a jövődöbéli Szamos-Kraszna közötti víztározó területén a gátak, illetve az anyagnyerők helyén. A *Budaházi-dűlő* területén egy Árpád-kori, *Pusztasándor* területén, a Vár-kertben egy Árpád-kori és késő középkori lelőhelyet találtunk. (Lásd a térképet a 218. oldalon!)

Munkatársak: Nagy Márta és Virág Krisztián régészek, Bakos János és Mester Andrea régésztechnikusok.

ALMÁSSY KATALIN – JAKAB ATTILA – LUKÁCS JÓZSEF

180. Komárom, Műszerész utca 1.

(Komárom-Esztergom megye) Ró

2006 májusában MOLAJ-lakótelep 20-D épületének (Hrsz.: 5410/224) vízellátását biztosító vezeték javítása miatt végeztünk feltárást. Az épület É-i és K-i felén az árokban helyenként római kori építési törmelékkel kevert visszatöltött föld volt. A D-i oldallal párhuzamos árok É-i falában egy nagyméretű (1×0,7×0,2 m) faragott kőtömb oldalát figyeltem meg. A rábontás során, falcsatlakozás, illetve alapozás nyomait nem fedeztük fel. A kőtömb alatti részen megtaláltuk a korábbi nyomócső egy rövid szakaszát, melyet római kori építési törmelék borított. A jelenség alapján minden oldalán megmunkált, római kori építészeti elem a korábbi árok visszatemetése során kerülhetett az árokba.

Augusztusban az épület vízvezeték-meghibásodása során a D-i oldalon egy 3,5×2,3 m nagyságú árokban leletmentő feltárást végeztünk. Az árok D-i felében megtalált újkori vízvezeték mellett római kori kerámiatöredékekkel és tegulákkal kevert réteg elbontása után egy ÉÉK-DDNy irányú, terméskövekből rakott fal alapozási sorát tártuk fel.

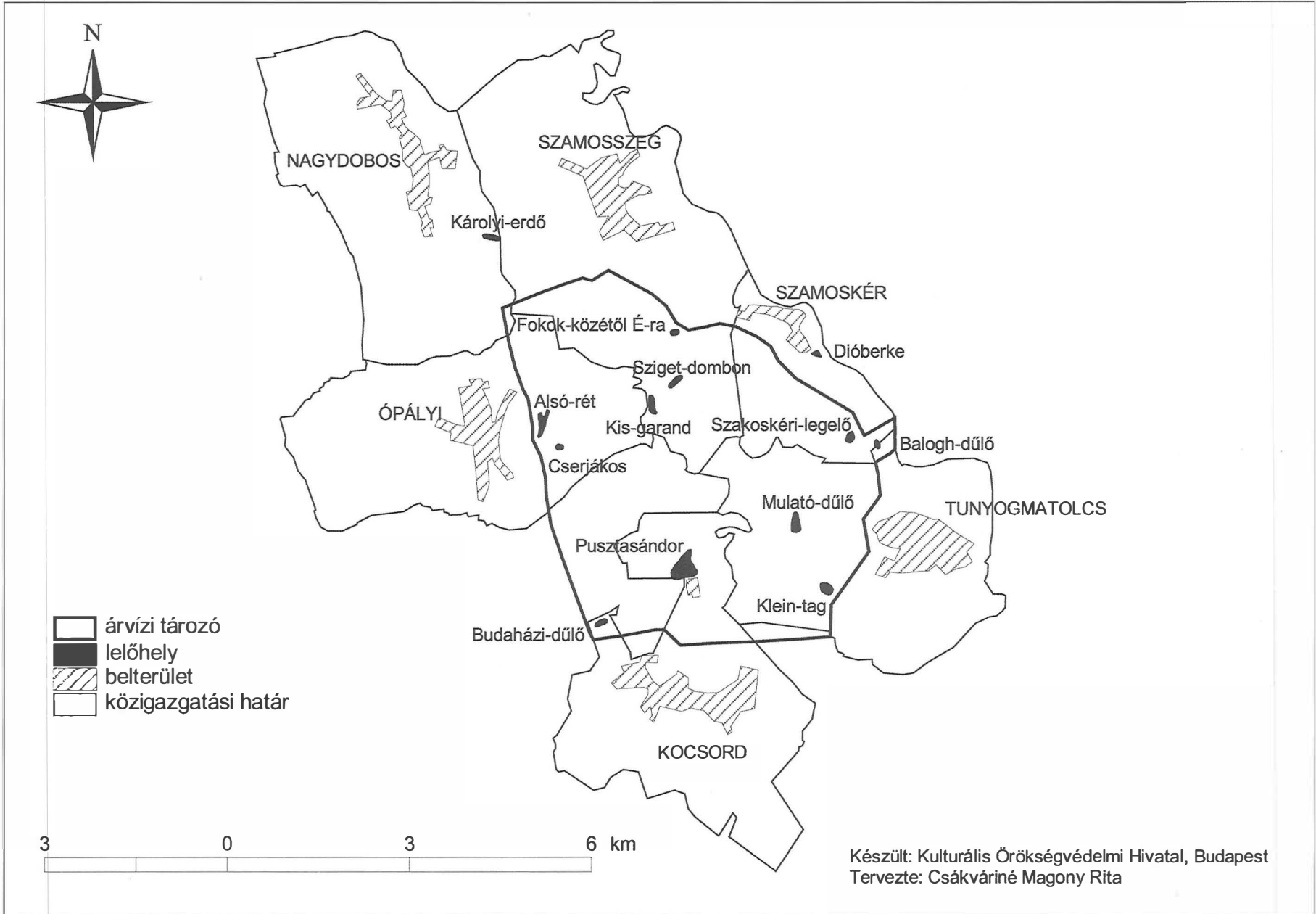
SZÁMADÓ EMESE

181. Komárom-Szőny, Vásártér

(Komárom-Esztergom megye) Ró

A római kori Brigetio polgárvárosának területén, a szőnyi Vásártéren 2006. június 26. és július 21. között folytattuk a feltárást az ELTE Ókori Régészeti Tanszéke és a komáromi Klapka György Múzeum között 1992 óta fennálló együttműködés keretében. Ez évben 13, egyenként 4×4 m méretű szelvényben 208

m²-en dolgoztunk. Célunk egyrészt a Vásártéren folyó ásatások kezdeteitől fogva kutatott nagy kiterjedésű városi lakóház (domus) keleti valamint déli traktusának lehatárolása volt.

Az ásatás K-i szektorában kinyitott É-D orientációjú szelvénytörzselvénysorban sikerült egy valamennyi szelvényben végigfutó, mintegy 25 m hosszúságban megfogható É-D irányú falat feltárunk. Az ásatás 1992 óta tartó történetében ilyen hosszúságban, folyamatosan először megfigyelhető falról azt feltételezzük, hogy az a II. sz. épület K-i zárófala volt. Ahol a falszakasz és a szelvény-sor K-i metszetsfal között lehetőség volt rá, a felszínben sikerült megfogni a falon kívül egy laza, fekete betöltést, amely É-D irányban párhuzamosan haladt a fallal, és amelyet a K-i oldalon megintcsak egy további, az előbb említettekkel párhuzamosan futó, É-D irányú küveshabarcsos, falazatra/falkiszedésre emlékeztető jelenség követett. Ennek tisztázására a közeli metszetsfalak miatt nem nyílt lehetőségünk. Az I14 szelvényben az SE 147 sz. agygrétegbe mélyítve újkori beásást folytatódott mintegy 2 m-es mélységig, amelynek bontása során üveg söröskorsó fültörredékét találtuk meg. A többi szelvényben újkori bolygatással ilyen mélységben nem találkoztunk. Az I16 szelvényben kibontottuk az É-D irányú hosszú fal K-Ny irányú keresztfalát, amellyel párhuzamosan futott a több szelvényen át megfogható K-Ny irányú keresztfal. A K-Ny, ill. az É-D irányú falszakaszok által határolt területen belül feltehetőleg egy korábbi, négyszögletes épület falait tártuk fel a belső, keményre döngölt agyag járószinttel együtt. Ennek az épületnek egy szakaszát – a gerendakonstrukcióra utaló jelenségekkel együtt – a 2005. évi ásatás során már megfigyeltük. Amennyiben nem visszabontott épületről, hanem a szélesebb falakkal egyidejű konstrukcióról van szó, a falazat egy gerendaszerkezetű peristylum alapozása lehetett.

A 2005-ben feltárt E17, F17, G17, H17 szelvénytörzselvénysorban az előző évben az I. és II. sz., egymástól keskeny síkattal elválasztott épületkomplexum déli zárófalát és az I. sz. épület bejáratát véltük felfedezni. Déli irányban az E18, F18, G18, H18 szelvénytörzselvénysor megnyitásával azonban nyilvánvalóvá vált, az SE 122 falszakaszon megfigyelhető ajtó egy keményre döngölt, kavicsos felületű udvarra nyílik, amelyet K felől egy az udvar felé nyitott, rossz minőségű terrazzo-szerű felülettel ellátott épület határolt. A padlóba mélyítve egy nagyméretű agyag tárolóedény alja és oldala került elő, amelyből az épület raktárfunkciójára lehet következtetni. Megfigyeltük, hogy a fészerszerű építménynek egy belső osztófala is volt. Ennek az ún. raktárépületnek a K-i fala egybeépült a tavaly az I. sz. épület K-i zárófalának hitt É-D irányú fallal, ami azt bizonyítja, hogy az épületkomplexum D felé egészen biztosan tovább folytatódik, és belső udvara, raktárépülete volt. Ugyanakkor jól megfigyelhettük, hogy a két épületet elválasztó É-D irányú keskeny síkator déli folytatása, amelyet K felől megintcsak egy keményre döngölt felületű kavicsos udvar(?) határolt.

Ezt a kavicsos felületet K felől az I14/I18 szelvényekben kb. 25 m hosszúságban megfigyelt falszakasz zárta, É felől pedig egy K-Ny irányú falkiszedés határolta. Az I18 szelvény K-Ny irányú falkiszédése és az ettől északabbra, vele párhuzamosan futó falszakasz között tömör, sárga agyagfelületet, ezzel egy szintben pedig barna agyagfelületet figyeltünk meg. A két párhuzamos falazatot két ponton egy-egy későbbi, provizórikusnak tűnő, 2-2 sor kőrétegből összerótt, É-D irányú, egymással szemben elhelyezkedő falkonstrukció kötötte össze, a közülük Ny-ra levő falazatot belemélyítették az SE 153 felületbe, míg a K-i falkonstrukciót agyagfelületre építették rá.

Munkatársak: Bartus Dávid (ELTE) tanársegéd; Gelencsér Ákos (Klapka Gy. Múzeum) régész; Sey Nikolett, Vandlik Katalin régészek (ELTE PhD ösztöndíjasok); Bózsza Anikó, Csiki J. Attila, Dévai Kata, Dobosi Linda, Fedorkó Boglárka, Gálos Viktor, Hoppál Krisztina, Horváth Klára, Imre Zsuzsanna, Juhász Lajos, Kalina Gergely, Kassa Szilvia, Kiss Zsuzsanna, Kolláth Ágnes, Kurunczi Mónika, Lakatos Szilvia, Mácsai Viktor, Mécsáros Krisztina, Miletics Edina, Monori Dávid, Polgár Balázs, Purczl Bernadett, Sándor Ildikó, Schneider Ágnes, Sréter Kinga, Szücsi Frigyes, Tótkés Tímea (ELTE), Urszula Stefaniak (Adam Mickiewicz Egyetem, Poznan) régészhallgatók.

BORHY LÁSZLÓ – SZÁMADÓ EMESE

182. Komárom-Szőny, Vásártér

(Komárom-Esztergom megye) Ró

A *Vásártér Ny-i felének* világítás-korszerűsítése során megelőző feltárást végeztünk a kijelölt nyomvonalon. Az árok mélysége 70 cm, szélessége 30 cm volt. Az árok DNy-i felében bolygatott, helyenként habarcsos, tegula és imbrex-törredékekkel, elvértve újkori üvegtörredékekkel kevert szakaszokat találtunk. Az árok ÉNy-i felének nagyobb része jelenségek nélküli volt, helyenként 70 cm mélységben a sárga altalajt érintve. Az árok ÉNy-i végében, fekete földben római kori kerámiatörredékeket és újkori állatcsontokat találtunk. Az árok a Vásártérre helyezhető Brigetio polgárvárosának egyetlen objektumát sem érintette.

A *Vásártér 1/A jelű telken* épülő ház alapjainak kiásása során leletmentő ásatást folytattunk. Előkerült két egymástól 4 m-re elhelyezkedő, római kori terrazzo-padló, melyek szintkülönbsége 0,35 m volt. A feljebb eső padló, feltehetőleg egy későbbi periódushoz tartozott, melyhez a szintadatok alapján kapcsolható egy korábbi törmelékretegre kisebb kövekből épített, É-D-i irányú falszakasz. A mélyebben fekvő padló és küszöb felületén, 0,3 m vastagságú tegula- és imbrex-darabokkal kevert tetőomladékot találtunk. Az omladék eltávolítása során, feltehetőleg az egykori épület járószintjére került láda vagy (ajtó?) bronz vereteinek számos darabját tártuk fel. A leletek között több kúpos bronzszegecs, szögek, koncentrikus körökkel díszített lemezdarabok, gyöngysorral

határolt lemez, vasból készült zárszerkezet darabja és egy delfineket ábrázoló bronzfogantyú is szerepelt.

Vásártér 13.: 2006. augusztus 24-én régészeti szakfelügyeletet tartottunk a közel 115 m²-es pincealap ásásánál. A földmunkák során egy római épület maradványai kerültek elő, haladéktalanul megkezdtük a mentő feltárást. Kb. 60–70 m²-es területen körvonalazódott egy többhelyiséges, minimum kétperiódusú, terrazzopadlós, padlófűtésrendszerrel ellátott, festett falú római kori lakóház, melynek eddig a második (vagyis szintben a feljebb fekvő) periódusának mintegy 2/3 részét sikerült tisztáznunk. Ezenkívül elkezdtek megszondázni a pince további részét, melyben újabb, eddig még azonosítatlan építési maradványokat találtunk.

SZÁMADÓ EMESE

183. Komárom, Varga József utca 11.

(Komárom-Esztergom megye) Ró

Az 5410/194 hrsz. ingatlanon épülő építmény alapjainak kiásását megelőző régészeti feltárást végeztünk. A 0,8 m mélységben eltávolított, római kori építési törmelékkel – benne néhány Kr. u. 4. századi éremmel (hátlap: SECVRITAS REIPUBLICAE) – kevert barna föld után egy É–D irányú, 0,65 m széles falkiszedés vonalát tártuk fel. Nyomvonal megegyezik a területen 1998-ban végzett leletmentés során előkerült, ugyancsak É–D irányú, 0,4 m széles, kövekből épített fal vonalával. A falkiszedéstől Ny-ra, azzal párhuzamosan 3 m hosszan egy terrazzopadló alapozási réteget értük el.

SZÁMADÓ EMESE

184. Kosd, Kossuth Lajos utca 4.

(Pest megye) R, N, Á, Kk, Kú

2006. április 3-án és 14-én terepbejárást végeztem a víztározó és öntözőtelep létesítésével érintett területen (Hrsz.: 0189/7, 8, 60, 61). A patak melletti lankás domboldalon elboronált szántásban 200×270 m nagyságú területen ritkán találtam középső rézkori, népvándorlás kori, Árpád-kori és 17–18. századi cserepeket, valamint egy őskori cipő alakú örlőkő töredékét. A lelőhely a tervezett víztározó és öntözőtelep É-i részét érinti. A lelőhely az MRT 9. kötetében nem szerepel, a kötet számozását követve ez a 14/46 sz. lelőhely.

KŐVÁRI KLÁRA

185. Kóka (Tóalmás), Várhegy

(Pest megye) B

2006. április 19-én terepbejárást végeztem a lelőhelyen. A földvár Tóalmástól DNY-ra kb. 1–1,5 km-re, a Csíkos-patak partján, egy ÉNY–DK-i irányú dombvonulat ÉNY-i végén helyezkedik el. Tszfm. 138,3 m, rel. mag. 8–10 m.

A lelőhelyet közepes sűrűségű, bokros erdő fedte. Felszínét több nagyméretű és mély kincskereső gödör ta-

golta. Leleteket (hatvani kultúra) ezek kidobott földjéből és az avarból gyűjtöttünk.

A lakóterületet É, K és D felől mintegy 10 m széles árok övezi, és elválasztja a domb folytatásától. A völgy felől a domb közepesen meredek, itt nincs nyoma erősítésnek. Az árkot kísérő sánc vonala nem határozott, 1–2 m magas, és beleolvad a fennsík folytatásába.

A földvár közelében korábban középső bronzkori urnasírok, hatvani kultúrák, késő bronzkori és kevés Árpád-kori cserép került elő.

A földvárat felmértük.

MIKLÓS ZSUZSA

186. Kömend, Bástya utca 2.

(Vas megye) Kö

2006. áprilisában leletmentést végeztünk az ún. Ragacsics-ház telkén, alapozási munkálatokhoz kapcsolódóan. Egy középkori kemence maradványait sikerült azonosítanunk, továbbá nagy mennyiségű középkori leletanyagot gyűjtöttünk a kemence környékéről és falának tapasztásából. Ezekon kívül az építési területen csak 18–20. századi alapfalak, pincék, csatornák, közműárkok és szemétdöbrök által bolygatott kevert feltöltési rétegeket figyeltünk meg, természetesen hasonlóan vegyes leletanyaggal. A telken egy kemencével és konyhával rendelkező épület állt, melyet valószínűleg helyi fazekas által készített cserépkályhával fűtöttek. A korábban itt kiásott emberi csontok alapján az is nyilvánvaló, hogy épületünk környékén középkori temető volt.

Maga a kemence sem maradt épen. Alját a Vida J. u. mai szintje alatt 160 cm-re találtuk meg, valahol ezen a szinten lehetett annak az épületnek a járósíntje is, melyben a kemencét felépítették. Ennek a középkori épületnek ugyanis minden részletét elpusztították az újabb kori földmunkák. A kemence alja egybeesett a mai ház alapozásának aljával, átégett É-i agyagfalát (vastagsága kb. 10 cm), ill. további részleteit 60 cm magasságban az itt álló, említett barokk ház pincéjének boltív alapozása, a pince fala, járósíntjének kialakítása semmisítették meg. A középkori ház és a hozzá tartozó kemence elpusztítását követő tereprendezés kerámiatöredékei a 18–19. századra datálhatók. A kemence oldalfalára tapasztott kerámiatöredékek kora a 15., néhány darab esetleg a 16. századra keltezhető. Ugyancsak innen kerültek elő a 15–16. századra keltezhető négyzetes- és háromszög alakú kályhaszemtöredékek. Ugyancsak a 15–16. sz. fordulóján készült a cserépkályha ugyanitt előkerült, a rozettás csempével megegyező agyagból formált, bebökdösött felületű, lilomos oromdísze, melyből több töredéket találtunk. A lelőhelyen előkerült a kemence falának tapasztásához felhasznált kerámia és az oromdíszes rozetták, a cserépkályha gyártására tehát a 15–16. században, a kemence építésére pedig a 16–17. sz. fordulóján kerülhetett sor.

SIKLÓSI GYULA

187. Körmend, Vida József utca

(Vas megye) Kk, Kú

2006. július 25–27. között csapadékvíz csatorna árkának régészeti szakfelügyeletét láttuk el a Vida J. u. Szabadságtéri torkolata területén. Munkánk során előkerültek a kaputorony K-i fala és Ny-i falának részletei, DNY-i, ÉK-i és DK-i sarka, a kapu kerékvetőköve, ill. a torony K-i falához csatlakozó, a várig téglából kiépített városfal. A falak alapozási mélységét a kb. 320 cm-nél feltörő talajvíz miatt nem állapíthattuk meg. A téglából, szürkésfehér, durva, kavicsos habarcsba rakott toronyfal vastagsága 190 cm volt, a városfalé mindössze 150 cm. A torony hossza kb. 8 m volt, szélessége is kb. 8 m lehetett. A város torony melletti kavicsos járósíntjét a mai útburkolat alatt, kb. 120 cm mélységben mértük fel. 1562-ben említik először a kaput. Ekkor az ór a város kapujában „extra vallum in ponte” állt. 1620-ban „külseő várassy sorompók, belseő várassy kapuk”-ról olvashatunk. Nevét és helyét a mai Vida J. u. történelmi nevei őrizték meg számunkra: Kapu ucza (1698, 1757, 1887). A Felső kapuhoz tartozó strázsaház helyét a mai Kölcsey u. 2., ill. a mögötte elterülő park, parkoló és utca területére lokalizáltuk.

Munkatársak: dr. Nagy Zoltán, Móricz Péter, Németh Zsuzsa.

SIKLÓSI GYULA

188. Környe, Hegyalja utca 15.

(Komárom-Esztergom megye) Rő

2006. augusztus 24. és szeptember 1. között a 34285 hrsz. üres telken folytattuk a principatus kori település és késő római erőd régészeti kutatását. A rendelkezésünkre álló lehetőségek arra voltak elegendők, hogy a telekre tervezett ház alapjának megfelelő területet vizsgáljuk meg.

A humusztól követően a telek K-i határától 4 m-re, az É-i határon a gázvezeték D felé 2,4 m-re egy É-D irányú, 15 m hosszú, 80 cm széles árkot vontunk (1. árok), a tervezett ház alapjának teljes hosszát É-ről és D-ről 1-1 m-rel meghaladóan. Az árokban a korábbi években már megismert késő római, átlag 80 cm vastag – törmelékes-agyagos – planírréteg mutatkozott, a humusztól az altalajig. A planírból kevés 2-3. századi kerámia edénytörmelék került elő, és azonosíthatatlan korrodálódott vasdarabok. Északi részén meg lehetett figyelni, hogyan csatlakozik a planírréteg a Leshegy tömbjéhez, amely élénkebb sárga, alább vöröses altalajjelenségeket mutatott, mint a csatlakozási ponttól D-re húzódó rész. A csatlakozási pontnál egy tucat emberfej nagyságú és annál kisebb terméskő feküdt a planírréteg tetején, tulajdonképpen a humuszban. Egymással nem érintkeztek, kötőanyag nyomai nem mutatkoztak közöttük. Az árokban általuk kirajzolt sáv 4,90–5,10 m széles. Rendeltetésük nem határozható meg, semmihez nem csatlakoznak, emellett éppen a lejtő és az egyenes planír találkozásánál heverték. A planírréteg és a hegytömb találkozási pontjánál az árok K-i illetve Ny-i oldalán 1

m-rel illetve 60 cm-rel két szelvényt nyitottunk a tervezett ház területének határán 1-1 m-rel túlnyúlóan. A szelvényekből ugyanaz a törmelékes kerámiaanyag került elő, mint az árokból. Az ároktól nyugatra fekvő szelvényben (3,50×2,70 m) a planír tetején kötőanyag nélküli, egy sor ököl nagyságú kövekből álló köves felület került elő szabálytalan alakban, nagyjából 2×1 m² területen. Egyik oldalról sem csatlakozott semmihez, úgy hatott, mintha talicskából öntötték volna oda. Ugyanannan került elő egy Hadrianus által veretett sestertius.

Az ároktól K-re eső (2. sz.) szelvény (3,40×2,40 m) humusszal és törmelékekkel keveredett vegyes korú (de római) házikerámia törmelékével, kisebb kődarabokkal és csontokkal volt tele. A kevert réteg alatt az altalaj húzódtott – É-ről D-re lejtősen a hegy teste – sötétsárga vörösbe hajló színű agyag. Az 1. árokkal és a 2. szelvény-nyel, úgy látszik, elértük a késő római területrendezés ÉK-i határát. Ebből a K-i szél a késő római erőd ismert K-i falvonalától (felszín feletti része a Vöröskő, ma Galántai ház udvarán látható) néhány méterrel K-re. Az 1. szelvénytől D-re az 1. árokkal párhuzamosan egy 6 m hosszú és 80 cm széles árkot vontunk, amiben csak a planírréteg volt, semmi más. Egy 2×1 m-es szondát ástunk továbbá a telek Ny-i szélén az 1. árok szőrt kősorával egy vonalban, azaz a hegy és a planírréteg találkozási pontjánál. A szondában csak a planírréteg volt, rajta néhány odaszóródott ökölnyi kődarab, alatta az altalaj. Az egész megvizsgált területen épületmaradvány nem mutatkozott. A rövid kutatás legfőbb eredménye tehát a késő római területrendezési planírréteg ÉK-i sarokrészének (amely nagyjából a mai telekhatárokkal esik egybe) meghatározása volt.

SZABÓ ÁDÁM – TÓTH ENDRE

189. Körösladány, Bethlen tér 1.

(MRT 6. k. 7/119. lh.)

(Békés megye) B, Á

A Körösladány DK-i részén, a Sebes-Körös-folyó É-i magaspártján elhelyezkedő református templom körüli lelőhelyet már régóta számon tartják a régészeti kutatásban. A templom mellett 1902-ben iskolaépítéskor, 1971-ben pedig vízvezeték ásásakor bukkantak melléklet nélküli sírokra. Ezeket a középkori templom körüli temető sírjainak tarthatjuk. A templomhoz közeli Ságvári utcában a Körös-kultúrába tartozó cserepeket figyeltek meg, azonban a középkori falu határait nem sikerült beazonosítani.

2006 augusztusában a Bethlen tér 1. szám alatt található Öreg Otthonának bővítéséhez kapcsolódóan megelőző feltárást folytattunk. A fentebb elmondottak alapján feltételeztük, hogy a lelőhely kiterjed az építkezés teljes területére. A megnyitott felületen több régészeti jelenség feltárta került elő. Sajnos az objektumokat nem tudtuk végig kibontani a kb. 1 m mélységben jelentkező talajvíz miatt. Egy gödör késő bronzkorinak, több cölöplyuk, egy árok és egy ház Árpád-korinak

bizonyult. A késő bronzkori, enyhén méhkas alakú gödör a Gáva-kultúra leletanyagát tartalmazta. Kevés felfényezett, kétszínű kerámiatöredéket és néhány paticsdarabot és állatcsontokat találtunk a betöltésében. Az L-alakú szelvény É-i részében felfedezett késő bronzkori gödörtől Ny-ra egy ÉK-DNy-i irányítású árok folyt ki, amelyből kevés Árpád-kori edénytöredék és paticsdarabok kerültek elő. Az ároknak csak egy részletét tudtuk feltárni; nagy része a szelvényünkön kívül folytatódott. Az árok É-i részében emberi állkapocs töredékét és néhány fogat, valamint egy korrodálódott vastárgyat (valószínűleg vaskést) figyeltünk meg. Ezt a területet nem tudtuk tovább bontani a folyamatosan feltörő talajvíz miatt. Azonban a vastárgy és az embercsontok bolygatott sírt jeleznek ezen a területen.

Egy lelet nélküli, valamint egy Árpád-kori edénytöredéket tartalmazó cölöplyukat tártunk fel a késő bronzkori gödörtől D-re. Az említett cölöplyukak mellett egy lekerekített téglalap alakú, sekély beásást találtunk, amelynek lazább barnás betöltése különbözött mind a későbronzkori, mind az Árpád-kori objektumok fekete, kompakt betöltésétől. Az objektum újkori kerámiatöredékeket, állatcsontot valamint egy üvegedény darabjait tartalmazta. Az L-alakú szelvényben Ny-ra haladva egy újabb objektumot tártunk fel, melynek nagy része a szelvényünkön kívül esett. Fekete betöltéséből egyetlen Árpád-kori edénytöredéket találtunk. Alját nem tudtuk kibontani a talajvíz miatt. A szelvény Ny-i vége felé egy É-D-i irányítású, újkori anyagot tartalmazó árkot bontottunk ki. Az említett árok mellett egy szintén É-D-i irányítású, téglalap alakú ház faltját figyeltük meg. A ház kb. 1/3-a a szelvényen kívül esett. A feltörő talajvíz miatt kibontására nem volt lehetőségünk, de a ház alakját és a betöltéséből előkerülő leletanyagot dokumentáltuk. Az Árpád-kori kerámiatöredékek mellett fémsalaktot és patics-töredékeket találtunk. A régészeti megelőző feltárás az Árpád-kori Körösladány falu egy részletét és feltehetőleg a temetőjéhez tartozó 1 db sír részletét tárta fel. Az Árpád-kori településnél korábbi, késő bronzkori településre utaló nyomokat is találtunk.

BÓKA GERGELY

190. Körösladány, Bikeri

(MRT 6. k. 7/14 lh.)

(Békés megye) R, B, V

A magyar-amerikai Körös Regionális Régészeti Program keretében az idei évben is folytattuk ásatásunkat a lelőhelyen. A 2005-ben megkezdett szelvények további feltárása mellett a korábban elvégzett geomágneses felmérés eredményei alapján újabbakat is nyitottunk a lelőhely középső, Ny-i illetve D-i részén; az É-i részről a tavalyi évben bebizonyosodott, hogy ott elsősorban szarmata kori objektumokkal számolhatunk.

A tavalyi évben megkezdett, a lelőhely D-i részén nyitott 8×5 m-es, az idei évben K-i és Ny-i irányban kissé megnagyobbított 4. szelvényünkben további, a

kora rézkori település különböző fázisait reprezentáló, általában gazdag leletanyagú gödrök és árkok mellett egy késő bronzkori-kora vaskori gödör került elő.

A lelőhely DNy-i szélén a körárokrendszer vizsgálata céljából 2005-ben megnyitott 20×3 m-es 5. sz. szelvényünkben a középső, igen széles és mély árok részletének kibontását követően az eredeti szelvényhez K-i irányban csatlakozóan egy újabb 7×6 m-es felületet nyitottunk a belső paliszád illetve egy lehetséges bejárat vizsgálata céljából. Az árkok feltárása során kizárólag tiszapolgári korú leletek kerültek elő, míg a humuszrétegből szórványos késő bronzkori jellegű leletanyag is napvilágot látott. A paliszád és a középső árok közötti területen kora rézkori edénymellékletekkel ellátott csecsemő csontvázat tártunk fel. A lelőhely középső területén nyitott 7×6 m-es 6. sz. szelvénybe egyetlen objektum, egy kora rézkori gödör É-i fele esett. A szelvényben mind a forgatott humuszban, mind az intakt kora rézkori kultúrrétegekben viszonylag nagy számban kerültek elő tiszapolgári korú, elsősorban kisebb csészékből, illetve csupokból származó edénytöredékek. Az 5×5 m-es 7. sz. szelvényt a lelőhely Ny-i részén nyitottuk meg. A szelvény É-i részén egy nagyméretű kora rézkori gödört, míg középső területén egy tiszapolgári típusú kerámiaanyagban – köztük számos ép avagy közel teljes edényben – illetve kagyló- és halmaradványokban rendkívül gazdag kutatót tártunk fel. Egy spirális rézkarika szintén ebből az objektumból került elő. A szelvény Ny-i irányú meghosszabbításában a telepet kerítő paliszád egy rövid részletét tártuk fel.

A kutatási programot támogatta a National Science Foundation valamint az MTA-OTKA-NSF nemzetközi együttműködési program.

Munkatársak: Richard Yerkes, Bácsmegi Gábor, Bóka Gergely, Fehér Mónika, Fogas Ottó, Herbich Katalin, Kékegyi Dorottya, Szegedi Éva valamint 18 amerikai egyetemi hallgató.

GYUCHA ATTILA – WILLIAM A. PARKINSON

191. Körösladány, Petőfi tér

(Békés megye) B

Körösladány belterületén, a Petőfi tér rekonstrukciójához kapcsolódóan folyó földmunkák alkalmával későbronzkori, a Gáva-kultúra időszakára keltezhető gödört bolygattak meg. Leletmentésünk során az objektumból a korszak jellegzetes kerámiatípusainak nagyszámú töredéke mellett kevés patics és állatcsont került elő. A lelőhely azonos a Körösladány 111. számúval, ahonnan a korábbiakban neolitikus és késő középkori leletek váltak ismertté.

GYUCHA ATTILA

192. Kőszeg, Fő tér-Városház utca sarok

(Vas megye) LT, Á, Kk, Kú

2006. április 18. és június 23. között régészeti kutatást végeztünk a Fő tér térrendezésének aktuális kivitelezési

munkáihoz kapcsolódóan. Az ásátás területére egy mély építésű alépitménnyel rendelkező ivókutat terveztek. Ugyanakkor a korábbi épületkutatásokból már ismeretes volt, hogy ezen a területen a 16. században egy nagyméretű, több lőréssel kialakított kőfal (védmű, a vizesárok ellenfalához kapcsolódó lőréses mellvédfal) húzódott. (Az ellenfalra vonatkozóan az írott források adatait Bariska István értelmezte és hívta fel a figyelmet egy az 1980-as években megjelent tanulmányában.)

Az ásátás területe a mindenkori város fő közlekedési csomópontjába esett. A városalapítás óta ezen az útvonalon lehetett megközelíteni – az Alsókapu-tornyon keresztül – a kőfallal védett belvárost. A torony előtt – a mai Városház utca területén – a 16. sz. és a 18. sz. első fele között egy pillérekre állított fahíd és különböző védművek helyezkedtek el. A fahidat 1733-ban, a városárok feltöltése után cserélték ki pillérekre állított téglaboltozatos hídra. Mindezeknek az objektumoknak a maradványai ma is megtalálhatóak a Városház utca alatt. A városnak ezen a szakaszán a már említett védművek (ellenfal, lőréses mellvédfal, barbakán stb.) falainak a felhasználásával lakóépületeket alakítottak ki a 18. században. Az épületek alaprajza a 19. századi kataszteri térképekről ismertek voltak számunkra.

A szelvényeket első ütemben É-D irányban tűztük ki, majd azokat a második ütemben K felé bővítettük.

A feltárás során megtaláltuk a fent említett lakóépületekhez tartozó falazatokat, többek között egy K-Ny irányultságú 310 cm széles pince oldalfalait is, mely egykor a mai Városház utca 5. sz. alatti pincével volt kapcsolatban (átjárója eltömődélve a Városház utca 5-ben ma is látható). Magát az épületet 1875-ben bontották le a Városház utca 5. déli szárnyával együtt (az utóbbit 1878-ban újraépítették). Sajnálatos módon az 1533-ban emelt lőréses védmű (mellvédfal) DDK felé nyúló falazatait az újkori pincékkel, majd később a legújabb kori közművekkel teljesen szétromsolták és elbontották. Csekély, 65 cm széles meszes habarcsba cáki kőből rakott falmaradványa azonban a Fő tér 1. sz. épület falának folytatásában még megmaradt. A fal kapcsolat teljes feltárására nem volt lehetőség, mivel a területet az 1990-es évek közepén statikai okok miatt bebetonozták.

Az 1533-ban épített védműhöz csatlakozó K-Ny irányú, 4 m széles, (termés és cáki) kő valamint (10×10 cm-es gerendákból, a hozzájuk csatlakozó keskeny deszkákból összeállított) faszerkezetes út 4 m hosszú szakaszát azonban sikerült feltárni a mai felszíntől 120 cm-re. Az erőteljesen lekoptatott, azaz hosszú ideig használt utat még egyszer megújították fával kombinált apró köves, kavicsos terítéssel. Végző megszüntetése (vastag feltöltéssel) a 18. sz. első felében, az új tér és híd kialakításakor történt.

Az I. sz. szelvényben a jelenlegi aszfalt járósíntól, a védmű feltöltése alatt 193 cm mélyről kerültek elő az 1532-es ostromban elpusztult lakóépületek és az azokhoz tartozó kőpakolásos kemencék. Az egymás

alatt elhelyezkedő, többször megújított kemencék sora 262 cm mélységig a középkori városkapu előtti intenzív életre engednek következtetni. Az előkerült leletek jól reprezentálják a 15–16. századi városi életet és kultúrát, valamint pontosan kirajzolják a középkori városkapu előtti lakóépületek elhelyezkedését és topográfiáját, amelyről eddig kézzelfogható tudományos ismeretanyagunk nem volt. (Sajnos a terület behatároltsága miatt csak épülettöredékekről beszélhetünk). Leletanyagként nagy mennyiségű kerámia (köztük fedő, vízmerítő edény) került elő.

Úgyszintén rendkívül fontosnak tartjuk, hogy első ízben sikerült városalapítás-kori (13. sz. végi) leleteket feltárni ugyanezen a szakaszon, a kemencés kultúrrétegek alatt, az aszfalt járósíntól 308–365 cm közötti mélységben: egy nagyobb objektum és a hozzá tartozó külső oszlophely, valamint az akkori omladékos járósínt. Mindezek bizonyítják, hogy Kőszeg külvárosa már a 13. sz. második felében lakott volt. A déli városrészből eddig csak a Zwinger környezetéből került a felszínre pár darab Árpád-kori szórvány kerámia.

Ugyanerre az időre tehető a város első erősítéséhez tartozó 7,2 m széles É-D irányú cölöpszerkezetes vizesárok, mely a nagyobb Árpád-kori objektumtól DK-i irányban található. A mai Fő tér 1–3. sz. épületek előtt valamint az újkori pincében kitűzött területen jelentkező árok betöltésének csekély leletanyagában egy agancsból készült szerszámmányél és egy kőgolyó méltó az említésre.

Az árok agyagos feltöltésébe újabb erőteljes védmű vágódott. A habarcsos kötőanyagú alapozásig visszabontott terméskő falazat maradványa a kő- és faszerkezetes út alapozási feltöltése alatt került elő – a mai járósíntől kb. 2,6 m-re. Pontos kormeghatározását és rendeltetését még nem tudjuk, de látható módon sem a korai árokhoz, sem az ostrom után készült elővédműhöz nem tartozott, a kettő között helyezkedett el. Valószínűleg megérte az ostromot, legalábbis a látható terepjelenségekből – a hozzá kapcsolódó járósíntből valamint a fölötte elterített omladékból – erre tudunk következtetni.

Rendkívüli jelentőséggel bír, hogy a város területén egy késő vaskori (LT D 2-3) Kr. e. 1. századból származó kelta ástott kutat tártunk fel, melyből nagy mennyiségű kerámia (fazék- és hombártöredékek) és egy kézi őrlőkő darabjai kerültek elő. A város területén eddig még sehol nem volt bizonyítható a folyamatos, megtelepedett őskori élet jele.

A feltárás területén (kb. 160 m²) a mai járósíntől a 4,5 m mélyen lévő agyagos altalajig a Kr. e. 1. századtól a Kr. u. 19. századig minden kultúrréteget és objektumot feltártunk.

B. BENKHARD LILLA – ILON GÁBOR

193. Kőszeg, Kossuth Lajos utca 11–13.
(Vas megye) Kk, Kú

2004. március 27-én helyszíni szemlét tartottam a belváros és a Fő tér felújításával kapcsolatos csatorná-

zási munkálatoknál. Megállapítottam, hogy a rönkutat munkagép erősen megrongálta, megbolygatta. Az utat a közművekben csak rövid szakaszon lehetett megfigyelni mintegy 140 cm mélységben. Feltételezhetően ennek az útnak egy másik ÉNy-i szakaszát sikerült megfigyelni 1977-ben ezen utca 7. számú háza előtt. Ezáltal a rögzített útszakasz több mint 50 m hosszán követhető.

ILON GÁBOR

194. Kővágóöttös határa

(Baranya megye) Ő, Ró

2006. december 15-én terepbejárást végeztünk a BMMI Culture 2000 pályázatának keretében.

Horváth-malom DK: Nagy területen elszórtan kevés római kori kerámiát találtunk, a lelőhely É-i részén egy kb. 2 m átmérőjű foltban nagyobb mennyiségű őskori kerámia került elő.

Kenderes: A dombhát Ny-i, patak felőli lejtőjén egy hosszán elnyúló keskeny sávban mutatkoztak objektumok foltjai a légi fotón. Ezeket a sötét, szenes foltokat a terepbejárás során is beazonosíthattuk. Nagy mennyiségű kő és habarcs alapján szétszántott épület nyomaira bukkantunk. Nagy mennyiségű római kori kerámiát, vassalakat és égett csontokat gyűjtöttünk a területen.

Munkatársak: Csordás Bálint, Gáti Csilla, Szabó Tibor, Vajda Olga.

BERTÓK GÁBOR

195. Kulcs, Göböl-járás

(Fejér megye) Á

2006. május 22-én az Intercisa Múzeum lakossági bejelentést kapott, hogy a múlt év során gázvezeték áása közben állatcsontokat és kerámiatöredékeket találtak az Őzike utcai, 3041 hrsz. ingatlanon. A helyszíni szemle során megállapítottuk, hogy a lelőhely a Göböl-járás nevű határrészben található, területén elszórtan hétvégi üdülők találhatóak. Az Árpád-kori cserepek az említett út tengelyétől Ny-ra mintegy 30–40 m-re kerültek elő. A lelőhely pontos kiterjedése nem állapítható meg, csak a domborzati viszonyok alapján lehet rá következtetni. A település légvonalban mintegy 600 m-re található a Rácalmás–Göböl-járás néven ismert Árpád-kori temetőtől, így valószínűsíthető, hogy utóbbi a faluhoz tartozott.

KESZI TAMÁS

196. Kunbaja, Középbirtok

(Bács-Kiskun megye) I

2006. december 7-én helyszíni szemlét végeztünk a Kunbajai Mgtsz telephelyétől DNy-ra 700–800 m-re, ahol a Középbirtok-dűlőben augusztusban szántás során gyermekvázat forgattak ki. A felszín igen változatos a területen, több homokdombvonulat fut É–D irányban. Ezek egyikén, a domb tetején van a temető. A helyszíni szemle során nem találtunk az azóta elboronált földön sem embercsontot,

sem egyéb leletet, a bejelentő elmondása alapján mégis egy temetőt regisztrálhatunk, mely úgy tűnik, alig bolygatott. Kerámiaanyagot, fémleletet, középkori templomra utaló kő- és téglatörmelék nem találtunk, a temető korának meghatározása jelenleg nem lehetséges.

ROSTA SZABOLCS

197. Lesencetomaj, Piroskereszt

(Veszprém megye) Ró, A

A 2006. évi ásatások során sikerült összebontani az 1988., 1995., 1996. évi szelvényeket a 2005. évi ásatási területtel. E nagyobb, összefüggő felülettől Ny-ra elkezdtük a temető Ny-i szélének kutatását, amelyet egy 40 m-es szakaszon sikerült behatárolnunk. Ettől É-ra a temető kiszélesedett, ahol kutatásaink szerint még további kilenc sírsor várható. Elkezdtük a temető É-i szélének kutatását is, ahol előkerült az első D–É-i tájolású római kori sír. A feltárások során 441 újabb sír látott napvilágot. Az ideai ásatáson korábban ismeretlen temetkezési szokásokat figyelhettünk meg. A feltárt terület egy részén az átlagosnál mélyebb sírok kerültek elő, amelyekben nagyobb, fagerendákból szerkesztett, sarkaikon és középen átlagban 17 cm hosszú, vastag szegekkel megerősített, ládaszerű koporsók kerültek elő. Sem aljuk, sem tetejük nem volt. (Hasonló megfigyelést tett Lipp Vilmos is a feltárásai során.) Ezekben a sírokban, az általánostól eltérő módon, általában gazdag mellékletű férfiak nyugodtak veretes övekkel. A szokásostól eltérően az öveget leggyakrabban nem a medencecsontokon, hanem a jobb lábszárcsont mellé helyezve találtuk meg, az övre erősített fatokban őrzött két késsel együtt. Fegyvermelléklet még ezekben a sírokban sem volt. Ugyancsak e temető rész jellegzetessége a 15 esetben napvilágra került, vaspántos, három esetben bronzlemezzel is díszített vödörmelléklet, amely leggyakrabban nők és gyermekek sírjában volt. A női sírok leletanyagukban nem térnek el a szokásos Keszthely-kultúrák női sírok jellegzetességeitől: kosaras és más típusú fülbevalók, gyöngyök, tük, karperec, ritkábban kések, csatok. Két esetben szélesebb, préselt díszítésű, íves bronzpántok kerültek elő, belsejükben textilnyomokkal. Felmerült, hogy talán fejdíszek vagy fátyolt leszorító pántok lehettek. Ritka leletek, temetőnkben most kerültek elő első ízben, díszesen faragott csonttégelyek gyermeksírokból, valamint hét esetben tarsoly csontzárjai, öntött bronzkorongok, díszek. Szintén ritka lelet a gyűrű, amelyből idén hét darab látott napvilágot. A nyakláncba fűzött csüngők, díszek közül érdemes külön is megemlíteni azt a 3 db kígyócsontot, amely egy kislány sírjából került elő.

S. PERÉMI ÁGOTA

198. Levelek határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Ő, Sza

2006. október 4-én helyszíni szemlét végeztünk az Apagy és Levelek között tervezett szélessávú informatikai

hálózat kábelének nyomvonalán. A beruházás leveleki vége előtt lelőhelyet találtunk. A főúttal azonos irányú, keskeny, ovális alakú felszíni telepnyom É-i szélét az út jelöli ki, míg K-ról a Máriapócsi (IV.) főfolyás határolja. Kiterjedése nagyjából 50×100 m, felszínén császárkori és őskori(?) kerámiát gyűjtöttünk.

Munkatárs: Szegfű László technikus.

PINTYE GÁBOR

199. Levél határa

(Győr-Moson-Sopron megye) Ró, Kö, Ű

2006. májusban terepbejárást végeztem a település határába tervezett szélerőműpark által érintett területeken.

Jobb parti-csatorna-1. sz. főút között: Az M15 gyorsforgalmi úttól DK-re, a Lajta jobb parti-csatorna és az 1. sz. főút közötti szántóföldön számos újkori cserép mellett római kori és középkori kerámiatöredékek is kerültek elő. A nem túl intenzív települési jelenségek kiterjedése viszonylag jól megállapítható volt.

Országúti szántók II.: A már korábban is ismert lelőhely a falu ÉK-i határán futó 1. sz. főút elágazásánál, az út Ny-i oldalán, az Országúti szántók nevű dűlő É-i felében, közvetlenül a levél-hegyeshalmi község határánál található. A szántóföldön kisebb foltban néhány középkori cseréptöredék került elő. A terepbejárást során előkerült leletek a lelőhely déli részéről származnak. A terület É-i részét magas repce miatt nem lehetett bejárni.

TAKÁCS KÁROLY

200. Lébény, Göbeháza

(Győr-Moson-Sopron megye) U, Á

2006. április 3–26. között a Logisztikai Központ ÉNy-i részén tervezett „Werkstatt” területén végeztünk kutatást. A feltárás során 85 régészeti objektumot bonthattunk ki, amelyek mind kronológiailag, mind jellegüket tekintve szerves folytatásai a göbeházi ásatáson eddig megismert jellemzőknek: neolitikus telep, Árpád-kori falu. A telepek szélén csak gazdasági melléképületek kerültek a felszínre. A leletanyag dominánsan 12–13. századi kerámia.

2006. november 21. és december 7. között a Somlai Truck-telek Ny-i bővítési területén végeztünk régészeti megfigyelést. A terület K-i sávjában, a Duna-meder nyomát és mellette a vízjárta területet figyeltük meg, de már itt is mutatkoztak az őskori objektumok: neolitikus alapárkos házak. Az Árpád-kori objektumok a folyómeder irányába tartó vízvezető árkok voltak. A kirajzolódó 153 objektumot dokumentáltuk, feltárásuk 2007-re maradt.

2006. november 21. és december 16. között régészeti feltárást végeztünk a 2004/3 hrsz. ingatlanon (Horseboxes-terület). A beruházással érintett 3000 m² terület korábbi ásatásainkkal közvetlenül határos. Az idei ásatás a község ÉK-i határában fekvő ovális alakú

dombon elnyúló lelőhely központját érintette, a domb leginkább szélvédett K-i oldalán. Megfigyeléseink kronológiailag közvetlenül kapcsolódnak a korábbi kutatásokhoz: az eddig megismert Árpád-kori falurészt és a neolitikus telepet kutathattuk tovább. A telken feltárt 366 objektum zömmel a 12. századhoz kapcsolódik, közülük 3 lakóház volt. A házak egymástól 20–25 m-re egy ÉNy-DK tengelyre illeszkedve helyezkedtek el, tájolásuk, szerkezetük, méretük alapvetően egyezt. Téglalap alapú, nyeregtetős gödörházakról van szó, DK-i sarkukban agyagtapasztásos kemencével. Az egyik lakóépületben a kemencén kívül a ház közepén ovális alakban elrendezve sűrűn rakott folyami kavicsokból készített alkalmi melegítőobjektum is előfordult. A településhorizontot a nagy mennyiségű kerámián kívül egy ívelt szárú, kúpos, tüskés vassarkantyú, valamint IV. István (1163) bizánci típusú rézpenze (CNH 98., MÉ 114.) is keltezi.

A neolitikus jelenségek egy kissé keletebbre nyúló központú telephez köthetők, L alakban futó vízvezető árkok, kisebb tárológödörök tartoznak e horizonthoz.

A leletanyag a Hansági Múzeumba került.

Munkatársak: Ritly Jenő (Xantus J. Múzeum), Zelenka János régészhallgató.

ASZT ÁGNES

201. Lébény határa

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő, B, Ró, Á, Ű

2006. májusban terepbejárást végeztem a település határába tervezett szélerőműpark által érintett területeken.

Mária-major I.: A már ismert lelőhely a Hanság mo-csarának K-i peremén található, egy nagyobb kiterjedésű kiemelkedés legmagasabb részén. A területet magas lucerna borította, ennek ellenére néhány erősen erodált római kori kerámiatöredéket találtam.

Mária-major II.: A már ismert lelőhely Mária-major közelében, a Lébényből Kimle felé haladó Széles útnak nevezett dűlőút Ny-i oldalán helyezkedik el, egy markáns kiemelkedésen. A domb legmagasabb részén, az itt álló villanyoszlop körül néhány darab őskori (s talán egy római kori) cseréptöredéket találtam.

Papföldek: A Lickó-puszta felé vezető keskeny, aszfaltos úttól délre, mintegy 400 m hosszan elnyúló sávban szórványosan Árpád-kori (és újkori) cseréptöredékeket gyűjtöttem. A telepnyom területe csak enyhén emelkedik ki a környezetéből. A lelőhely közvetlenül egy széles csatorna partján helyezkedik el. A csatorna egy hajdani Duna-meder helyén halad, mely egészen Meccsérig követhető.

Srott-tag II.: A lelőhely Lébény határának É-i részén, a vasút, a Lébénymiklósi-csatorna és a Kis-dunai-tőzegcsatorna közötti területen található, egy nagy kiterjedésű, markáns kiemelkedésen. A dombot három oldalról hajdani folyómeder veszi körbe. A folyómeder felőli oldalon a domb oldala viszonylag meredeken lejt.

Őskori (zömmel későbronzkori) edénytöredékek mellett kiégett tapasztásdarabokat is találtam a domb felszínén. Leletek szórványosan a domb aljában, É-i előterében is kerültek elő. A területen korábban római, és népvándorlás kori leleteket találtak.

TAKÁCS KÁROLY

202. Ludányhalászi, kavicsbánya

(Nógrád megye) B, Szk, LT, Sza, Kö

A régészeti szakirodalomban régóta ismert, nagy kiterjedésű lelőhelyen korábban több alkalommal került sor kisebb leletmentésekre (1988, 1997). Részben ezekből, részben a Kubinyi Ferenc Múzeumba folyamatosan érkező szórvány leletekből tudjuk, hogy a bányaművelés folyamatosan pusztítja a lelőhelyet. 2006. április–június hónapokban próbafeltárást végeztünk a lelőhely még viszonylag ép, É-i részében. A feltárások menetét ismeretlen tettesek rablásátása megzavarta, amit 2006. május 2-án reggel észleltünk: több objektumba is beleástak. A feltárással egy időben a bányaművelés folyamatos volt a területen. Hetente több alkalommal szemléltem a bányaudvar K-i felében, ahol a sóder feletti több méter vastagságú homokot termelték ki, valamint a korábban még a bányászással nem érintett területre (a bánya KÉK-i része) ráhordott földdepót szállították el. Egy esetben a munkások egy nagyobb szarvasagancsot adtak át, elmondásuk szerint egy fekete foltból került elő, a mai felszíntől kb. 1 m mélységben. A megtalálás helyszínét kézi GPS-szel bemértem. Két esetben a bányatelek K-i határán nagyméretű objektumok foltját dokumentáltuk, melyekből kerámia és kevés patics került elő. A feltárt kb. 2200 m²-en összesen 98 objektum került elő. A leletanyag csupán egy kisebb része tartozik a késő bronzkori Kyjaticse-kultúra emlékanyagába. A feltárással több gödörből a jellegzetes fényezett fekete késő bronzkori kerámiával együtt kora vaskori, korongolt edénytöredékek is előkerültek. A preszkíta–szkíta jellegű durva illetve finom korongolt kerámia mellett több objektumból nagy mennyiségű orsógomb került elő. Egy gödör betöltéséből összesen 31 kg-nyi nagyméretű patics, valamint több darab díszített tapasztás került elő. A 3. szelvényünk É-i végében több 2–3. századi objektum is jelentkezett, az egyik gödörből ezüst, úgynevezett germán típusú térdfibula, vaskés és borostyán látott napvilágot. Említésre méltó az az egykaros La Téne bronzfibula, mely a szántásból szórványként került elő. Szintén szórványként, humuszolás során találtunk egy jellegzetes szkíta bronz nyílhegyet. A feltárt területen egyetlen gödör tartalmazott néhány középkori kerámiát. A viszonylag kisméretű, sekély gödrök mellett több épület nyomaira is bukkantunk. Az I. szelvényben két hasonló szerkezetű, nagyméretű, földbe mélyített épület maradványait tártuk fel, melyek tetőszerkezetét 2-2 oszlop tartotta. Mindkettőből kora vaskori kerámia került elő. Szintén említésre méltó egy 8 cölöplyukból álló épület maradványa. Az alapárkokba

mélyített cölöpöket zöldes agyaggal tapasztották körbe, hogy a valószínűleg boronából készült épületnek nagyobb stabilitást adjanak. Az sem kizárt, hogy a cölöpök nem csak a tetőt tartották, hanem az egész épület azokon állt. Az egykori, a bányaművelés megkezdése előtti ártéri sziget kiterjedése 50 ha-ra becsülhető. Ma a bányató területe kb. 450 000 m², a bánya terjeszkedésével pedig a teljes domb, és vele együtt a lelőhely még viszonylag ép része is veszélyeztetett. A terület régészeti fedettsége és a lelőhely intenzitása az ártéri homokdomb É-i szélén, 20–30 m-re a vízjárta területtől is megfigyelhető volt.

GUBA SZILVIA

203. Lukácsháza, Kossuth Lajos utca 20.

(Vas megye) Á, Kk

2006. április 19-én lakossági bejelentés nyomán helyszíni szemlét végeztünk a telken. A kert a Gyöngyös-patak K-i teraszán található. Enyhe lankával lejt a vízfolyás felé, az ingatlan mindössze 80 m-re fekszik a pataktól. Mintegy 20×80 m-es területen szóródtak az Árpád-kori kerámiatöredékek és kemencére utaló égett agyagtöredékek. A cserepek Árpád- és középkoriak.

Munkatárs: Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

204. Madocsa, Duna-meder, 1. sz. roncs

(Tolna megye) Kk, Tő

2005 őszén lakossági bejelentés érkezett a hajóról a szekszárdi Wosinszky Mór Múzeumhoz. Még az ősszel szemlét végeztünk a roncsra és megállapítottuk, hogy egy hatalmas, lapos fenekű dereglyéről van szó. A roncs a Duna fő medre melletti mellékág partján, a part vonalára merőlegesen fekszik, kis vízkor félsziget-szerűen kiemelkedik. Szélessége 8 m, bár egyik vége beágyazódott a parti fövénybe, a másikat a kotrás roncsolta, így is 20 m hosszan követhetők voltak a famaradványok. Az É-i oldalon a partoldal mellett feltárult hajóoldal magassága megközelítőleg 80 cm! A lelőhelyet 40–50 cm-es alaktalan mészkőtömbök borították, tehát a hajó utolsó rakománya kő volt. A szemle során összesítő helyszínrajzot készítettünk, begyűjtöttünk egy bordatöredéket, amit a kotróhajó mozdíthatott ki eredeti helyéről. A fa égvyrű alapú keltezése nem hozott egyértelmű eredményt. Egyértelműen *nem* Magyarországon vágták ki a tölgyfát, hanem Dél-Németországban, vagy Ausztriában (ezekbe a sorozatokba illeszkedett az égvyrűk lemeréséből származó görbe). Ennek megfelelően három keltezés valószínűsíthető, azonban ezek mindegyike késő középkori, illetve török kori (legkésőbb 17. századi).

2006. évi kutatásunk céljából a hajó méreteinek, állapotának megállapítását, szerkezeti sajátosságainak tanulmányozását, valamint további faminták vételét tűztük ki. További feladatunknak tekintettük az üledékből és a vízből is kilátszó sérülékeny famaradványok stabilizálá-

sát. Kutatásunkhoz a Nemzeti Kulturális Alap Régészeti kollégiumától nyertünk támogatást és a Búvárrégészeti Szakosztályon keresztül szerveztük meg a szakmai háttérrel (a feltáráson összesen hat régész, illetve felsőbb éves régészhallgató dolgozott).

Szondaárkokat nyitottunk a parti fövényen. Először a déli oldalon a víz közelében hosszabb szakaszon kilátszó palánk mellett, majd a biztos adatból kiindulva további szelvényeket mértünk ki, hogy kövessük az oldalpalánk vonalát az üledék alatt remélt orr, vagy far megtalálásáig. A 2. és 3. szondában elvárásainknak megfelelően meg is találtuk a hajó palánkját, illetve a mellette található oldalbordát is. A 4. szondában a hajófeneket sikerült elérnünk. A dombszerűen emelkedő partoldalban nyitott 5. szondánkban már nem találtunk hajómaradványt, csak a hajóból származó néhány kőtömböt. Az alsó rétegekből előkerült néhány iszkába szeg és fatörmelék arra utalt, hogy a hajótest vége valahol a közelben nyugodhat. Ezért a 4. és 5. szondánk között félúton újabb árkot nyitottunk. Ennek közepében meg is találtuk, amit kerestünk, a hajó egyik végét, amely további meglepetéssel szolgált.

Lézerszkennerrel dokumentáltuk a szelvényeket, a bennük található hajót. Másnap a famaradványokat geo-textillel beburkoltuk, majd homokkal és homokzsákokkal rögzítettük. Az É-i oldalon szabadon álló palánkot is a fenti módon befedtük és több sornyi homokzsákkal megtámasztottuk.

A hajó legalább 26–28 m hosszú lehetett, vagyis kora legnagyobb járművei közé tartozott. A lapos fenéken nem volt gerinc, hanem a vastag tölgy fenékdeszkák tartották a testet. Az oldalpalánk alsó része tölgyből volt, míg feljebb fenyődeszkákat találunk. Az északi és a déli oldalon a tölgy palánksorok magassága eltérő. Ez azt sugallja, hogy a fenyődeszkák későbbi javításként kerültek helyükre. A feltételezést az is erősíti, hogy a tölgy oldalpalánk deszkái közötti tömítést tartó iszkába szegek (kovácsolt vaskapcsok) jóval nagyobbak a felettük elhelyezkedő fenyődeszknál alkalmazottnál. Míg a tölgydeszkák között a tömítőanyag csupán fadarabokból állt, a fenyődeszkák között valamilyen szálas szerkezetű anyag (moha?) tömített, melyet vékony lécs és kisebb iszkák szorítottak a helyére. A hajótestet tölgybordák erősítették. A feltárást alapján feltételezhető, hogy a bordák L alakúak voltak, vagyis egyik végükön a borda felfelé ívelő része egyben oldalborda is volt. Ezek az L alakú bordák váltakozó irányban álltak. Az L alakkal szembeni végükhöz csapolással oldalbordát erősítettek. A palánk deszkáit kb. 20 cm hosszú kovácsoltvas szögekkel rögzítették. Azért, hogy a rakomány ne közvetlenül a palánkot terhelje, a test belsejét bélésdeszkákkal burkolták. A hajó oldalánál ezek a deszkák a bordákon keresztül fektetett lécre támaszkodtak. Ennek a lécsnek egy kis hornyot is faragtak a bordák felső szélébe. Szerencsés módon több palánkdeszka toldását is sikerült dokumentálni. Mivel a hajó nagyon hosszú volt, egy-egy palánksor több deszkából állt (amelyek hosszanti irány-

ban sorakoztak). A hajóépítészetben máshol szokásos eljárással szemben (vagyis a deszkák találkozási élét rézsútosan, vagy ívesen levájják és így toldják meg a palánkot) ennél a hajónál a deszkát mélységében vágták el rézsútosan, tehát átlapolták a deszkákat. Az átlapolás külső szélénél három sorban bevett kisebb kovácsoltvas szögekkel erősítették össze a palánkot.

Az egész szerkezet rendkívül összetett, kidolgozott. Ez és a javítások (pl. egy repedt L alakú borda, illetve egy szög által szétrepesztett palánk megerősítése iszkába szegekkel) arra utalnak, hogy a hajót hosszabb ideig használták. Úgy tűnik, hogy maga a hajó a Duna felsőbb folyásáról érkezett, de ez a kövekről (vizsgálatuk folyamatban) nehezen képzelhető el.

Ezen a ponton a lelőhely szorosan kapcsolódik a történelem egyik fontos kérdésköréhez: a kora újkori kontinentális munkamegosztás és a világkereskedelmi rendszerek témájához. Takács Sándor a 20. sz. elején (még a Monarchia éveiben) részletesen tanulmányozta a bécsi levéltárak török kori iratanyagát és egy különleges rendszert dokumentált. A Duna felsőbb szakaszáról Bécsbe érkezett hajóknak ki kellett rakodniuk szállítmányukat, mivel a városnak árumegállító joga volt. A hajók többsége ezután nem tért haza, hanem tulajdonosaik eladták őket. A Habsburgok éltek elővásárlási jogokkal, és olcsón megvették a hajókat (erre külön hivatalt működtettek). Az így szerzett hajókat aztán jó áron tovább adták a magyar és rác kereskedőknek, akik a Bécsben vett árutak Budára, illetve a Török-birodalom további részeibe szállították. Takács szerint az út végén a hajókat szétbontották és tűzifának, illetve épületfának eladták, mert visszafelé nem szállítottak. Ennek csak egyik oka volt az áruhiány (a marhát lábon vitték ki), a másik a vontatólovak és emberek hiánya volt. A most kutatott hajó azonban csak részben erősíti meg ezt a feltételezést. Egyrészt valóban bizonyítja a használt hajók kereskedelmét, másrészt egyértelműen nem egyetlen (lefelé tartó) útra épült. Szintén Takács kutatásai világítottak rá arra, hogy a felső-magyarországi bányákból jelentős mennyiségű rezet vittek ki az országból a Dunán, majd átrakodtak a Rajnára, melyen egész a holland városokig vitték az árut. Ott a nyersanyagból többek között ún. *manillákat* (karperecszerű tárgyakat) készítettek, amelyet ibér, francia, angol stb. hajósok Afrikába vittek, hogy ott rabszolgákra cseréljék amerikai értékesítésre. Ez azonban arra utal, hogy a folyón mégiscsak volt felfelé is forgalom. A további elemzés, és a még felfedezésre váró hajóleletekkel való egybevetés után tudjuk majd meg, hogy a javításokat német, osztrák, vagy magyar területen végezték-e.

TÓTH JÁNOS ATTILA

205. Maglód, 1. sz. lelőhely (Pest megye) R, Szk, Sza, N, Á

Az M0 autópálya Pest megyei DK-i szakaszának építését megelőző régészeti feltárást során az M5 autópálya

és az M0-4. sz. főút csomópontja valamint a 31. sz. főút közti szakaszon dolgoztak 2006-ban a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága munkatársai. Ebben az évben kb. 62 500 m²-t tártunk fel március vége és május vége között. A 2001. és 2002. évi feltárásokkal együtt összesen 970 000 m²-t tártunk fel. Mindegyik lelőhelyen a vezető geodéta Érdi Benedek volt. Informatikusok: Zoltán S. Péter és Tóth Károly. A teljes M0 feltárás koordinátora: dr. Tari Edit.

2006 tavaszán a lelőhely középső, déli és keleti részén folytatódtak a régészeti kutatások.¹⁶ Március 21. és május 31. között 862 objektumot tártunk fel 21 640 m²-en. A lelőhely teljes feltárt területe ezzel 54 100 m²-re nőtt.

Az ásatási terület különböző részein eltérő volt a talaj összetétele, színe. A középső részen rendkívül agyagos, sötétbarna, nehezen nyeshető. Itt nagyméretű szkíta kori agyaggyerőhelyeket tártunk fel. A K-i oldalon felszínre bukkant a sziklahát kőhordaléka. Ezen a részen alig találtunk objektumokat. A beásások a délebbre fekvő, sárga homokos, helyenként agyagos felületen sűrűsödtek. Szkíta telepjelenségek mellett itt badeni, szarmata és Árpád-kori objektumokat találtunk. A lelőhely É-i részén túlnyomórészt szkíta és szórványosan késő bronzkori, avar kori jelenségek fordultak elő.

A *késő rézkori* gödrök az objektumok elenyésző részét tették ki (13). Az 1353. sz. gödörben visszatört nyakú szarvasmarha váza mellett finoman kidolgozott kerámiaedény töredékei kerültek elő. Az 1622. sz. gödörben rossz megtartású emberi vázat találtunk, mellette obsidiánpengét.

A *szkíta kori* telepobjektumok a lelőhely teljes területén előfordultak. Különösen nagy a házak száma (35). Jellemző típus a szabályos téglalap alakú, földbe mélyített ház, tengelyében cölöplyuksorral, alján 1–3 padlóréteggel. Hosszuk esetenként a 8–9 m-t is elérte. Találtunk ugyanakkor amorf, ovális és kör alakú lakóépítményeket is. Az 1491. sz. ovális építmény oldalfa mentén sűrű karólyuksort találtunk. Az 1500. sz. ház DK-i sarkában nagyobb csontkupac, valószínűleg konyhai hulladék maradványa került elő. Az 1643. sz. viszonylag mélyre ásott ház betöltésében orsógombokat találtunk, alján többretegű padlót tártunk fel. A szabadtéri kemencéket azonos elv alapján építették: a lencse alakú tűzteret az agyagba vájták, a vastagon tapasztott sütőfelület alá azonos méretűre tört köveket, ritkán cserepeket pakoltak.

A lelőhely agyagos felületein óriási, amorf agyaggyerő gödrök kerültek elő, az egyikben gyermekcsontvázat tártunk fel. A jó minőségű agyagból valószínűleg helyben készítették a kerámiaedényeket. Az 1400. sz. gödörben edényégető kemence(?) rostélymaradványaira

bukkantunk. Ismeretlen a funkciója annak a négy, egymástól 2–2,5 m távolságra ásott, két merőleges tengelyen elhelyezkedő, kb. 60 cm átmérőjű, sorba rendeződő kerek beásásnak, melyeknek oldalát szürke agyaggal kitapasztották, majd vörösre kiégették.

A szkíta kori objektumok leletei: jellegzetes kerámiatöredékek (behúzott peremű tálak, magasztott fülű bögrék, bütykös díszű házikerámia és szűrőtöredékek), finoman kidolgozott orsógombok, őrlőkövek és csonteszközök (árok). Az 1615. sz. objektumban teljesen ép, fűzfalevél alakú, köpűs, 22 cm hosszú, vas lándzsahegyet találtunk; az 1304. sz. gödörben aranylemez-törmelék, az 1650. sz. házban agyagpecsételőt.

A *szarmata kori* beásásokból szokványos, szürke, szemcsés fazekak, jól iszapolt anyagú, szürke tálak, szűrők és néhány terra sigillata töredék került elő. Az 1591., 1685., 1705. sz. házakban agyagból épített sütőkemencét találtunk, melyeknek alját jó minőségű cseréppel tapasztották ki.

Egymás közelében tártunk fel két *hun kori* sírt. Az 1068. sz. sírban gazdagon felékszerezett nő feküdt. Feje mellett fekete üvegyöngyök, szürke kancsó, illetve nagyobb méretű bronzékszer, bal vállánál kicsi gyöngyök vagy magvak, mellén korrodálódott ezüst- vagy bronzfibula, ismeretlen rendeltetésű vaseszköz, medencéjének jobb oldalán ezüst(?) övcsat, ismeretlen eredetű vastárgy és kis bronzmaradvány, karján dupla bronz(?) karperec, lábánál kis ezüst cipőcsatok, famaradvány, gyöngyös tarsoly, állatcsont került elő. Az 1326. sz. rabolt hun kori sír megmaradt leletei: néhány szórványos embercsont, fibula, korong alakú bronzlemez, vaskés bronzpántokkal, bikónikus orsógomb.

Előkerült egy magányos *avar kori* csontvázastemetkezés is (1634. sz.). A rangos férfit többek közt fokossal, nyilakkal, ekepapuccsal, sarlóval temették el. A síron kívül 4 gödör keltezhető biztosan az avar korra. Az 1053. sz. sírban teljesen ép, sötétszürke, kézzel formált, kihajló peremű, bekarcolt párhuzamos és hullámvonalakkal díszített edényt találtunk, az 1086. sz. sírből hasonló kerámiával ép kutyacsontváz került elő.

Az *Árpád-kori* objektumok szórványosan helyezkedtek el; a gödrökből és az 1642. sz. „kürtős/nyeles” házból több kiegészíthető fazék, bögre, korsó, szilke töredéke került elő. Az 1759., 1781. sz. gödrökben budai fehér kerámiát is találtunk.

Munkatársak: Bodnár Katalin, Fekete Zoltán, Kis Attila, Mérai Dóra, Patay Róbert, Rosta Szabolcs régészek; Herbály Róbert, Horváth Tünde, Nagy Nándor segédregészek; Kiss Attila, Pál Róbert, Szeredi Anna, Tóth Gábor (JATE) régészhallgatók; Bányai Kitti, Bosnyák Valéria, Czagány János, Deák Gábor, Donka Gergely, Fehér Alíz, Hajdú Károly, Jakucs János, Kiss Enikő, Kiss László, Kulcsár Zoltán, Liebhaber Réka, Mogyorós Andrea, Péter Dávid, Progli Szabolcs, Sas Alexandra, Susits Diána, Szabó Ágnes, Szászvári Linda, Szrnka Attila régésztechnikusok.

16 Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2005. Budapest, 2006. 267–269.

206. Magyarsarlós határa

(Baranya megye) U

2006. december 14-én terepbejárást végeztünk a BMMI Culture 2000 pályázatának keretében.

Kerekes-dűlő: A települést É felől határoló dombhát déli részén légi felderítés során egy 350×260 m átmérőjű körárkot észleltünk. A terepbejárás során nagy mennyiségű késő neolitik (lengyeli kultúra) kerámia és pattintott kőeszközök kerültek elő a szántásban.

Telek-dűlő: A légi fotókon látható foltok alapján a Nagykozári-pataktól É-ra eső területen kevés őskori kerámiát gyűjtöttünk. A lelőhely korának pontosabb meghatározása csak további anyaggyűjtés után lehetséges.

Munkatársak: Csordás Bálint, Gáti Csilla, Lóki Róbert, Vajda Olga.

BERTÓK GÁBOR

207. Majs határa

(Baranya megye) Ő, Ró, Kö

2006. március–áprilisban régészeti terepbejárást végeztünk az M6 autópálya Bóly–országhatár 193+000–211+400 km-szelvénye közötti szakaszán tervezett 561. sz. összekötő út nyomvonalán.

Majsa faluhely: Sikertült azonosítani az 1968-ban megfigyelt középkori Majsa település felszíni nyomait.¹⁷ A nyomvonal 2+600–3+100 km-szakaszán a település teljes megelőző régészeti feltárása szükséges.

Malomárok: Fenti lelőhelytől K-re őskori és római kori település nyomait talált 1968-ban Papp László. Ezt sikertült azonosítani most a tervezett nyomvonal 1+700–1+900 km-szakaszán, ahol teljes megelőző feltárást kell végezni.

Munkatárs: Kovaliczky Gergely.

NAGY ERZSÉBET

208. Makó, Bekai-dűlő

(Csongrád megye) Á

2006. február 21–22-én régészeti terepbejárást végeztünk a tervezett Makó–Királyhegyes közötti 4424. sz. út nyomvonalán.

7. sz. lh.: A nyomvonal 4+690–4+915 km-szelvénye között kis kiterjedésű Árpád-kori település felszíni nyomait találtuk meg. A nyomvonal 4+800 km-szelvényénél a bejárt terület 80 m széles sávjának K-i szélé egy nagy területű lapos, vizes, egykori felszíni víz mellett található. A lelőhely a környezetéből alig kiemelkedő dombocsán terül el. A felszíni leletek intenzitása csekély, kevés Árpád-kori töredéket találtunk.

8. sz. lh.: A nyomvonal 3+515–3+780 km-szelvénye között kis kiterjedésű Árpád-kori település felszíni nyo-

mait találtuk meg. A felszíni leletek intenzitása csekély, a gyűjtött kerámia Árpád-kori.

Munkatársak: Sóskuti Kornél régész, Gábor László, Máté Genovéva, Nagy Norbert régésztechnikusok (MFM).

SZALONTAI CSABA

209. Mátyus, 10. sz. anyagyerőhely

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Sza

2006. augusztus 3-án helyszíni szemlét végeztünk a területen. A lehumuszolt területre lépve már az elején találtunk cserepeket. A bánya területét bejárva annak É-i végében koncentráltak a leletek, D felé haladva a sekély humuszolásban a lelőhely eltűnt. Mivel a bányától É-ra kukorica, K-re, és D-re erdősáv illetve töltés, Ny-ra a Holt-Tisza ága van, a lelőhely pontos méreteit nem tudtuk megállapítani. A talált cserepek mintegy fele volt közelebről meg nem határozható bronzkori, másik fele korongolt, (1 db bepecsételt) Beregsurányi kerámia. A terület a Holt-Tisza melletti magas plató.

LUKÁCS JÓZSEF

210. Mesteri-Intaháza, Inta-puszta

(Vas megye) B, Ró, Á, Kk, Kú

2006. július 31. és augusztus 5. között befejeztük a római kori villa és az Árpád-kori, valamint középkori-kora újkori temető kutatását. Az újkori temető egy részlete még kutatatlan a mai intai temetőtől D-re, illetve a további ásástat ugyanez a ma is használatos temető teszi lehetlenné. Ebben az évben 4037 m²-t tártunk fel, s ezzel elértük a 11. sz. vége felé megnyitott Árpád-kori temető É-i szélét, amelynek így kutatását sikertült lezárunk. Összesen 29 sírt tártunk fel. Többségük vasszegekkel erősített koporsós volt. Csak néhány temetkezésben volt melléklet: S-végű karikák, ezüst pántgyűrű, nyitott végű karikák, vaskés. A római kori villához tartozik egy szétromcsolt kemence, amelybe a 13/2006 sz. sírt ásták. Ilyen kemencét a korábbi években is feltártunk. A római villa épületeinek maradványait a késő középkor-kora újkorban építőanyag bányahelyeként hasznosították. Több ilyen beásást találtunk. Ugyanakkor az sem kizárt, hogy a villa maradványait felhasználva faszerkezetes épületek is állhattak itt ekkor, ugyanis középkori kályhaszemek töredékeit is megtaláltuk gödrök és árkok betöltésében. A Q/2006 objektumot a 12/2006 sz. sír alatt találtuk meg és tártuk fel. Betöltéséből néhány darab kora bronzkori(?) kerámia került elő. Ez az első és egyetlen ilyen korú objektum a 6 év alatt megkutatott területen.

Munkatárs: Vámos Gábor régésztechnikus.

LON GÁBOR

211. Mezőberény, Hosszútelek-dűlő

(Békés megye) Á, Kö

2006. október 3-án kamuti lakos telefonon bejelentést tett arról, hogy ugyanott, ahol korábban a keresztet

17 Papp László jelentése, JPM Rég. Ad. 1167-83.

(Mezőberény 6. sz. lelőhely, Árpád-kori körmeneti kereszt MMM ltsz. 2004.1.1.) is találták, további „érdekes” tárgyak kerültek elő. A tárgyakat a bejelentő a learatott, szárazúzózott napraforgófüldön, a felszínen találta, a templomhelyen, ugyanott, ahol korábban a körmeneti keresztet. A most talált két tárgy kb. egy méternyire hevert egymástól.

Az egyik egy külső oldalán aranyozott, domborított virágmotívumokkal díszített, szélein lyuksorral szegélyezett, téglalap alakú, két végén töredékes rézlemez, amely egy Árpád-kori, fából készített kereszt borítólemeze volt (h.: 9 cm, sz.: 3,8 cm). A másik tárgy egy külső oldalán szintén aranyozott, rézlemezből készült kereszttartó volt, amelyet eredetileg rúd végére erősíthettek. Alsó része köpűs, kör alakú szélétől fölfelé szűkülő, felső harmadában két negyedgömbből egymáshoz forrasztott – jelenleg deformált – nódusszal tagolt, e fölötte pedig fölfelé enyhén kiszélesedő, téglalap alakúra formált,

hogy itt egy kereszt alsó tuskéjének foglalata lehessen (m.: 10 cm, köpűátm.: 2,5 cm, sz.: 4,5 cm, tüske foglalata fölül: 1,5×0,8 cm). Felső tuskéfoglalatában textil- és famaradványok voltak. (Lásd az illusztrációkat!)

A leletbejelentő mindkét tárgyat átadta a Munkácsy Mihály Múzeum számára.

SZATMÁRI IMRE

212. Mezőkeresztes, Kazinczy utca 11.

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, Sza, Á

2006. augusztus 10-én régészeti helyszíni szemlét végeztem a Kazinczy utca 11. sz. mögötti telken, ahol egy 2000 m²-es díszítő kialakítását tervezték. A szemle időpontjában a díszítő teljes területe le volt humuszolva, a D-i kétharmadában 35–40 cm, az É-i harmadában mintegy 90 cm volt leszedve. A kitermelt földdel a tó körüli gátat emelték meg. A D-i kétharmadon jól szemlélhető felszínen több foltot figyeltünk meg, ezekben embercsontokat találtunk. A tó D-i végében karámokhoz hasonló foltjelenséget tapasztaltunk. A felszínen több helyen is őskori, császárkori és Árpád-kori kerámiát gyűjtöttünk. A mélyebbre szedett É-i részen csak a gátba kihányt földben találtunk leleteket. A tervezett díszítő területe és környezete régészeti lelőhely, a Kácsipatak által körbeölelt domb legmagasabb pontján fekszik, kimondottan alkalmas emberi megtelepedésre.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

213. Mihályi, Dőry-kastély

(Győr-Moson-Sopron megye) Kk, Kú

A kastély környezetében régészeti kutatás korábban nem történt. A 2006. évi ásatás során arra törekedtünk, hogy a kastély környezetét néhány árokkal átvágva alapvető ismereteket nyerjünk a rétegekről és a feltételezett objektumokról. Munkánkkal párhuzamosan Sarkadi Márton művészettörténész a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal munkatársa falkutatást végzett a földszinten. Az általa feltárt egyes jelenségek értelmezéséhez alapvetően járultak hozzá a régészeti árkokban talált objektumok, ugyanúgy, mint ahogy az árkokban előkerültek értelmezéséhez is elkerülhetetlen volt a falkutatás eredményeinek figyelembe vétele.

Az írott és képi források feldolgozását dr. Koppány Tibor az 1970-es helyreállítás tervezője kezdte meg, erre alapozva a jelenlegi kutatáshoz Kovács Klára művészettörténész dolgozza fel a forrásanyagot.

A feltárás során egyrészt alapvetően új, eddig nem ismert részletek kerültek napvilágra, mind a kastély környezetében, mind a falakon belül. Másrészt több ponton jelentősen pontosabbá vált a kastély 1970-es kutatása és a helyreállítás után felvázolt periodizáció, elsősorban az udvaron és a Niczky-szárnyban. Harmadrészt sok helyen régészeti módszerekkel is igazolni tudtuk a dr. Koppány Tibor által megfigyelt jelenségeket.

Az ásatás során a kastély K-i oldala előtt egy a jelenlegi épületnél korábbi erődtített nemesi lakhelyre utaló árok és palánkfal került elő, melyet a kerámia alapján a 14. századra tehetünk. A jelenlegi épületegyüttes is több periódusban épült fel. A négy saroktornyos, fallal övezett legkorábbi periódus a 15. sz. végén–16. sz. elején épülhetett. A későbbi átépítések egészen a 20. sz. első évtizedéig tartottak. Az ásatás során így olyan rétegeket és objektumokat is feltártunk régészeti módszerekkel (csak e módszerekkel értelmezhetően) a 18., 19. és 20. századból, melyek szervesen hozzátartoznak a kastély épületének középkortól induló történetéhez.

Az épület D-i oldalán feltártuk a 18. sz. legelején – (egy írott forrás alapján 1718-ra datálható) – betemetett Kis-Rába holt ág medrét. A mederbetöltésből jelentős mennyiségű, a korszak anyagi kultúráját jól reprezentáló használati kerámia és kályhacsempe került elő. Az épület É-i oldalán egy, a kastélyfallal párhuzamos palánk cölöpsorát és az előtte húzóód árkot tártuk fel.

Az udvar ÉNy-i felében és az úgynevezett Niczky-szárny területén végzett kutatás során a jelenlegi Ny-i szárnyat megelőző épületrész részletei kerültek napvilágra.

KOPPÁNY ANDRÁS – THÚRY LÁSZLÓ

214. Miskolc, Herman Ottó-barlang

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Pa

A Miskolci Egyetem BTK Ős- és Ókortörténeti Tanszéke a Herman Ottó Múzeummal közösen 2006. március 27–31. között próbafeltárást és üledékminta-vételezést végzett a Herman Ottó-barlang csarnokának hátsó, ÉK-i sziklafülkéjében 2×2 m felületen. A feltárás célja az 1915-ös, Kadić Ottokár vezette kutatások revíziójaként a legelső ásatás idején leírt rétegek azonosítása és barlangi üledékek begyűjtése paleontológiai, szedimentológiai elemzés elvégzésére, valamint abszolút korhatározásra. A kutatás során a Kadić Ottokár által 2-es számmal jelölt, és mészkőtörmelékes barlangi agyagnak nevezett pleisztocén réteget sikerült – nagy valószínűséggel – beazonosítanunk, s abból összesen 200 kg üledékmintát begyűjtöttünk. A minta kiiszapolását az ásatást követő napokban megkezdjük.

Szeptember 13. és október 3. között újabb régészeti-paleontológiai feltárást végeztünk a barlang Csarnokának

hátsó részében (B/2 barlangrész) és az 1. sz. sziklafülkében. Összesen 15 m² felületű kutatóárok-rendszerrel vizsgáltuk át a területet. Ennek során holocén és pleisztocén rétegeket egyaránt sikerült beazonosítanunk. A 2., 5., 6. négyzetünkben, az 1. sz. sziklafülke K-i végében azonosított pleisztocén üledéket (Kadić-féle 5. réteg maradványa), melyet mindössze 2 m²-es felületen és 30 cm átlagos vastagságban tudtunk feltárni, teljes egészében átszapoltuk. Ebből gazdag állatcsontanyagot (kis- és nagyemlős fauna) és 5 db pattintott követ gyűjtöttünk. Az 1. sz. sziklafülke falán megtapadt egykori bolygatatlan kitöltésmaradványok segítségével rekonstruáltuk a fülke legvalószínűbb stratigráfiáját.

RINGER ÁRPÁD – SZOLYÁK PÉTER

215. Miskolc-Görömböly, Kis-földek

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Pa

2006. május 24-én leletbejelentés alapján helyszíni szemlét tartottunk, melynek során paleolit kőszilánkokat gyűjtöttünk egy ÉK-DNy-i irányban megnyúlt 300×200 m-es területen. A begyűjtött paleolitok, melyeket nagy valószínűséggel a felső paleolitikumba sorolhatunk, a miskolci Herman Ottó Múzeum gyűjteményébe kerültek. A lelőhely intenzív talajművelésnek, valamint víz- és szélereziónak is erősen kitett lejtőn fekszik.

Munkatárs: Szolyák Péter régésztechnikus.

PUSZTAI TAMÁS

216. Miskolc, Patak utca

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Á

2006 májusában beruházáshoz kapcsolódó megfigyelést végeztünk. A felszín bontását 3 ütemben, a mai felszínhez mérten 2 m mélységben lévő kavics altalajig végeztük. A telek DNy-i végében a 1,5 m vastag, humuszos lemosódásban 3 db Árpád-kori kerámiatöredéket találtunk. E leletek a település egykori főutcáján álló épületek mögötti telkek végén kerültek elő, régészeti objektumhoz nem köthetők.

PUSZTAI TAMÁS

217. Miskolctapolca, tapolcai bencés apátság

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B, Á, Kk

2006. április 21. és július 14. között régészeti feltárást végeztünk a barlangfürdő K-i szomszédságában található parkban, az egykori Anna-szálló helyén található tapolcai bencés apátság területén. A régészeti feltárás célja a barlangfürdő-kerítés K-i nyomvonala és az apátság egymáshoz való viszonyának a meghatározása volt.

1. szelvény (Ny-i kolostorszárny): A mai felszínhez mérten 1,2 m mélységben találtunk egy Árpád-kori, vékony agyagréteg alkotta járósíntet, amely alatt, bronzkori kerámiatöredékekkel vegyes, fekete feltöltésbe ásva egy 13. századi fazékban elhelyezett építési áldozat volt. E járósínhez egy faragott riolittufából rakott oldalú, 150

cm széles folyosó tartozott. E folyosó Ny-i fala befutott a fürdő gyermekmedencéi alá. A folyosó Ny-i falának általunk megtalált legmagasabb pontja a korabeli járószint felett 30 cm magasságig volt meg, ez a szint a mai felszín alatti 90 cm-nek felel meg. E folyosó a szelvény É-i végében K-i irányba fordult. Az Árpád-kori épületrészeket 30–40 cm vastag, feketésbarna, kevert, 14. századi leletekkel és pénzekkel kelezett feltöltés fedte. Az 1. szelvény É-i végében e feltöltésen egy kiszedett késő középkori fal 50–60 cm vastag omladékát találtuk meg. Az 1. szelvény D-i végében az Árpád-kori falakra ráépültek a D-i kolostorszárny 1532-ben elpusztult épületei. A szelvény D-i végében megtalált épületrészben előkerült egy 1526–30-as években vert pénzekből álló ezüstpénzlelet.

2. szelvény (D-i kolostorszárny): Az 1532-ben elpusztult épületrészleteket találtuk meg. A D-i kolostorszárny D-i falának vonulata jól követhető volt. E kolostorszárny kétszintes lehetett, utaltak erre a D-i fal külső oldalán megtalált pillérek. A D-i kolostorszárnyból két helyiséget, valamint a kerengőfolyosó DNy-i fordulóját találtuk meg. Az egyik helyiségben a folyosóról fűtött, jó állapotú kályha alsó három sorát tártuk fel. E helyiséget téglával burkolt padló, míg a DNy-i sarok helyiségét deszkapadló fedte. A DNy-i sarok helyiségében vastag égésréteg volt, melyre téglából rakott boltozat maradványai omlottak. A D-i kolostorszárnyban a feltárást a 15. századi szinteknél idő és pénz hiányában lezártuk, a késő középkori padlót nem bontottuk el.

A feltárások során meghatározhattuk, hogy a Barlangfürdő újonnan épített kerítése keresztülvágja a Ny-i kolostorszárny folyosóját. E kerítés jelenleg hiányzó szakaszait nem szabad visszaépíteni, ugyanis az oszlopok pontalapja is sértenék a D-i kolostorszárny padlóját. A kerítés megmaradt szakaszainak elbontását is szükségesnek tartjuk.

Az Árpád-kori járószintet a mai talajvíz alkalmanként elfedte. A csónakázótó vízszintjét használja ugyanis még egy, a zsilipbe helyezett deszkával is megemelte. A korai régészeti jelenségek védelme érdekében ezt a gyakorlatot mellőzni kell, a tó vízszintjét a lehető legalacsonyabban kell tartani.

A D-i és Ny-i kolostorszárny késő középkori, 1532-ben elpusztult helyiségei igen jó állapotban maradtak meg. A helyiségek padlója ép, a falak jól meghatározhatók. A késő középkori szintek nincsenek víz alatt. E részletek egy teljes feltárást követően be is mutathatóak. A falakhoz kapcsolódó belső szintek leletanyaga alapján az eddig megtalált jelenségek korát igen jól meg lehet határozni.

PUSZTAI TAMÁS

218. Mogyoród, Mély-gáti-dűlő

(Pest megye) Á

2006. szeptember 18–19-én próbaásatást végeztünk a Topográfia szerinti 17/4 sz. lelőhelyen (Hrsz.: 1720/26, 27). A lelőhely a belterületől Ny-ra, a Mogyoród–Fót közti határ mellett, a Fót–Mogyoród közti országúttól

D-re, a Mogyoródi-patak melletti domboldalon helyezkedik el. Az 1979. évi terepbejárás során nagy kiterjedésű, 150×900 m nagyságú lelőhelyet sikerült lokalizálni, ahol újkőkori, bronzkori, szarmata, népvándorlás kori és Árpád-kori cserepek kerültek elő. A próbaásatással érintett, mindössze 20×40 m nagyságú területen húzott próbaárkok teljesen negatívnak bizonyultak.

2006. szeptember 20–27. között a próbaásatást a dűlő másik lelőhelyén – 17/5 – folytattuk. Az 1979. évi terepbejárás során 40×80 m nagyságú területen igen kevés, 12–13. századra keltezhető cserepet gyűjtöttek. A próbaásatás során kiderült, hogy a lelőhely kiterjedése jóval nagyobb annál, mint amit a felszínen észlelt nyomok mutattak: a kutatóárkokban 8056 m² nagyságú területen kerültek elő intenzív települési jelenségek. A lelőhely É-i és Ny-i szélét nem sikerült lehatárolni, ezekben az irányokban a lelőhely nagy valószínűséggel továbbhúzódik. A kutatóárkokban közel 100 objektum foltját rögzítettük. Közülük három földbe ásott ház, az egyik valószínűleg külső kemencével; a többi gödör és árok; előkerült továbbá egy szabadtéri kemencéhez tartozó sütőfelület is. A leletanyag egységesen 12–13. századi.

KÓVÁRI KLÁRA

219. Mogyorósbánya, Újfalusi dombok

(Fejér megye) Pa

2006. július 31. és augusztus 18. között ásatást végeztem a felső paleolit telepen, melynek anyagi fedezetét a Nemzeti Kulturális Alap és a Magyar Nemzeti Múzeum biztosította.

Az 1982 óta ismert felső paleolit lelőhely feltárássának folytatása azért vált esedékessé, mert többszöri tulajdonosváltás után a jelenlegi tulajdonos a kb. 60 hanyi szántóföldnek mintegy felét fel kívánta parcellázni, és belterületi házhelyként értékesíteni. A lelőhely a felparcellázásra szánt területen van. Az általános funkciójú telepen annak a települési foltnak, leletkoncentrálnak a feltárást folytattuk, amelyet már 1986-ban elkezdtünk, s ez évi munkánkkal (65 m²) elértük a 260 feltárt m²-es nagyságot. A szelvény D-i és Ny-i peremén több méteres leletmentes sávval lezártuk a lakóegységet, ám É felé (2006. évi S2 szelvény) a települési folt folytatódott. Ez évi felszínünkön a kultúrréteg intenzitása érzékelhetően csökkent („hígult”), a jelenségek a megszokottak voltak: tűzhelyek, hamus- és okker foltok, szilánkok, gyártási hulladék, néhány szép tipikus eszköz, obszidián, ékszerszaga. A fauna szegényes, egyetlen meghatározható darab egy lófog. A paleolit lelőhelyen a telep kiterjedése felszíni leletek alapján nem meghatározható.

T. DOBOSI VIOLA

220. Monostorpályi, Dél-1 jelű gázkút

(Hajdú-Bihar megye) B, Sza

2006. július 10. és augusztus 4. között megelőző feltárást végeztünk a beruházás területén, ahol két lelőhelyen

több mint 20 régészeti objektumot tártunk fel különböző régészeti korszakokból.

Az 1. lelőhelyen egy leletanyag nélküli gödröt és egy újkori, bélés nélküli kutat találtunk. A 2. lelőhelyen a legkorábbi leleteink a késő bronzkori Gáva-kultúra emlékéanyagába tartoznak. A legtöbb lelet a Kr. u. 2. századi szarmata időszakból származik. A kerek, kisméretű gödrök mellett több méhkas alakú gödröt és egy szabadtéri kemence platniját is feltártuk. Úgy tűnik, ez a településrészlet előzménye lehet az innen kb. 1 km-re fekvő, Hosszúpályi-Dél lelőhelyen feltárt szarmata kori falunak. A kerámiaanyag nagy része úgynevezett házi kerámia, az ásatás legjelentősebb lelete is egy egészben előkerült kézzel készített fazék.

SZABÓ LÁSZLÓ

221. Mosonmagyaróvár, Mosonvár utca 2.

(Győr-Moson-Sopron megye) Á

2006. november 9–15. között próbafeltárást végeztünk a telek (Hrsz.: 3217) területén, ahol 700 m² alapú mélygarázzsal ellátott társasházat terveztek építeni. Az utca a Királydombon, az ispáni vár É-i oldalán található, a telek pontosan szemben fekszik a vár ÉK-i sarkával, a suburbium szélén. Feltételezéseink szerint e hely közelében feküdt a suburbium 11–12. századi kövezett piactere, ahol pincézett kőháza állt a lébényi bencés és a heiligenkreuzi ciszter apátnak. A piactérről és a házakról több okleveles adatot is ismerünk, nincs azonban közvetlen régészeti nyoma.¹⁸

Szintén a közelben, a teлектől DK-re kb. 30 m-re áll az 1780–85 között épült Nepomuki Szent János kápolna, amely alá az Árpád-kori település plébániatemploma lokalizálható (egyelőre csak elméleti igazolással). Az ásatás így kiváló helyszínen folyhatott, ám ennek ellenére – az újkori beépítések miatt – igen szerény eredményekkel. Az Árpád-kori járószintet 130–160 cm között találtuk meg, a felszínen szórványosan Árpád-kori kerámiatöredékek voltak. Egyetlen körte alakú, 40 cm mély gödröt köthetünk a 12. századhoz, a többi objektumunk az újkori házakhoz kapcsolódó falak illetve melléképületek, kutak stb. voltak.

ASZT ÁGNES

222. Mosonszentmiklós, Gyár-telep, Malom utca

(Győr-Moson-Sopron megye) Ró, Á

A területen 1963-ban két 13. századi pénzzel teli Árpád-kori cserépedény került elő, a leleteket Pusztai Rezső beletárolta, előkerülésükről jelentést készített. A 1336/3 hrsz. telken a humuszolás megindulásakor ennek a leletgyűttesnek esetleges folytatása (újabb kincslet)

indokolta a régészeti megfigyelést. A 700 m²-t érintő feltárás során Árpád-kori telepjelenségek kerültek elő (árokészletek, cölöplyukak), illetve a területéről római kisleleteket is gyűjtöttünk (3–4. századi bronzpénzek, kerámiatöredékek). A lelőhely megegyezik a 2002-ben elkészített Mosonszentmiklós Örökségvédelmi Hatástanulmány 44. sz. lelőhelyével.

ASZT ÁGNES

223. Mosonszentmiklós határa

(Győr-Moson-Sopron megye) U, B, Ró, Á, Ú

2006. május–júniusban terepbejárást végeztem a település határába tervezett szélerőműpark által érintett területeken.

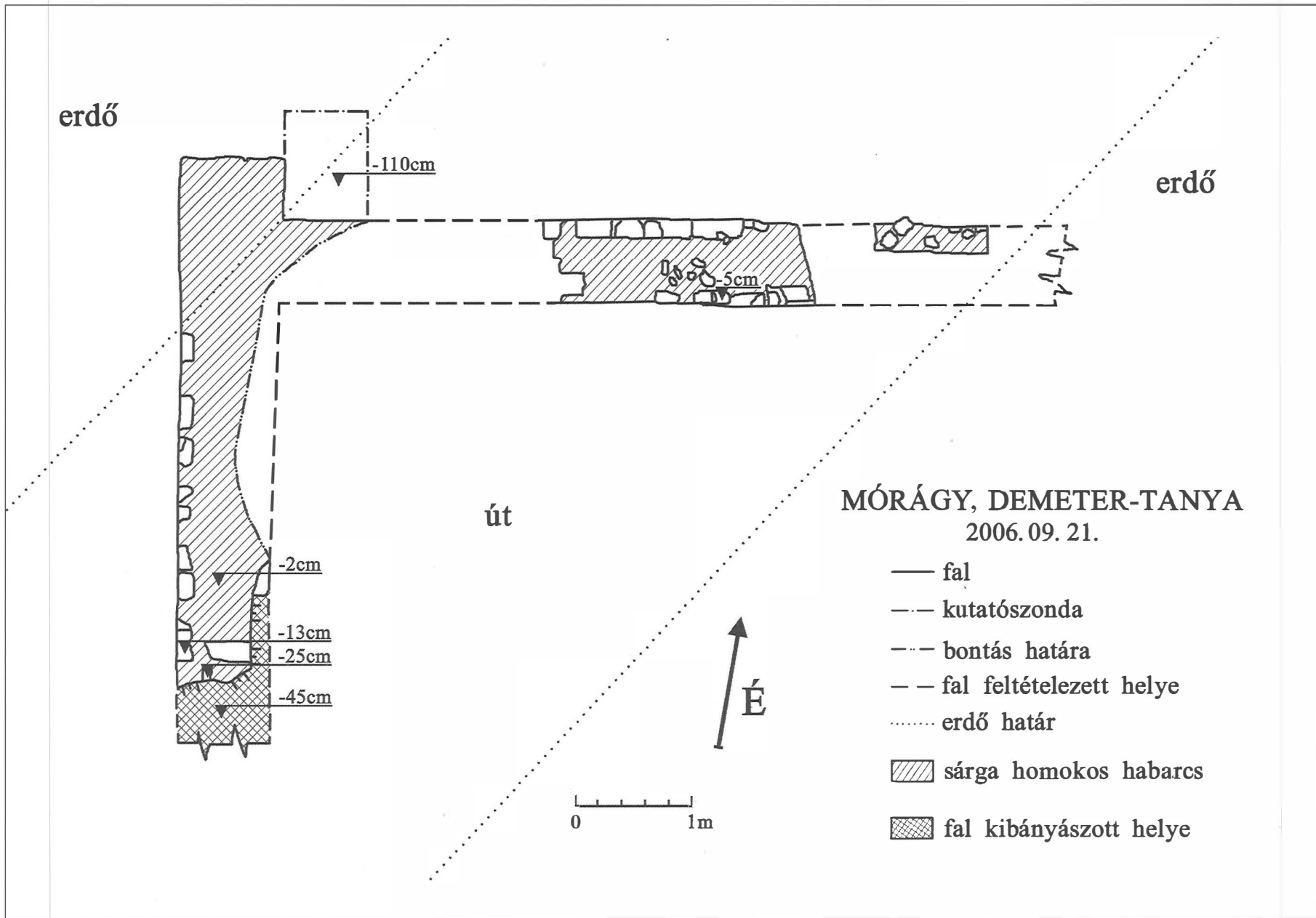
Pál-major: A fokozottan védett lelőhely a Rábca hajdani árterületének peremén, egy a környezetéből néhány méternyire kiemelkedő, lapos felszínű dombvonulaton és annak környékén fekszik. A dombvonulatot a nedvesebb időszakokban víz (mocsár) vette körül. A dombot az M1 autópálya építése során anyagnyerőhelynek jelölték ki. 1993–94-ben, kibányászást megelőzően a lelőhely jelentős részét feltártuk. A feltárt területrészt ezt követően kitermelték, jelenleg itt bányató található. A szomszédos parcellákon álltak az újkori, már elbontott Pál-major épületei. Az egykori majortól K-re egy kiterjedt, szabálytalan alakú kiemelkedésen (mely a major környéki már említett dombvonulat része) a kedvezőtlen észlelési feltételek ellenére nagyszámú kerámiatöredéket gyűjtöttem: a leletek java része őskori, de néhány római kori is előkerült. Az edénytöredékek mellett több kovatöredéket (szilánkot és magkövet) találtam. A dombot É-ről és K-ről egy hajdani folyómeder maradványa szegélyezi.

Szilás-dűlő II.: A község határának DK-i részén, a Rábca hajdani árterületének peremén húzódó magasabb teraszon nagyszámú őskori cseréptöredéket találtam, melyek egy része a dunántúli vonaldíszes kultúra és a bronzkor időszakába sorolható. Dél felé a leletanyag az itt lévő dűlőúton túl egészen az alacsony ártér széléig gyűjthető volt. A felszíni telepnyom K-i irányú kiterjedését nem sikerült megállapítani az itt húzódó magas repce miatt. A lelőhelyen 1997-ben őskori (DVK, rézkor, kelta) és 9. századi telepobjektumokat, valamint zselizi sírokat tárt fel Figler András.

Vasúton-túli-földláb V.: A már ismert Árpád-kori és római kori lelőhely a település határának Ötvennyel szomszédos részén, a vasúttól K-re helyezkedik el. A területet a bejárás időpontjában sarjadó gabonavetés borította, ami meglehetősen kedvezőtlenül befolyásolta a megfigyelést. A területen szórványosan Árpád-kori, római kori és újkori kerámiatöredékeket gyűjtöttem. A településnyomok egy hajdani folyómeder Ny-i, emelkedő partoldalán figyelhető meg, és hosszan követik a meder kanyarodását. Felszíni leletek a hajdani meder fenekéről is kerültek elő.

TAKÁCS KÁROLY

18 Aszt Á.: „Markalf hazája...” Újabb régészeti kutatások a mosoni ispáni központban. Arrabona 2006. 44/1, 11–42.

224. Mórág, Demeter-tanya

(Tolna megye) Kő

Lakossági bejelentésből értesültünk, hogy Kismórág és az alsónánai vasúti megálló között, egy a bonyhád-bátaszéki útba torkolló mélyútban sírok és falak kerültek elő. Az út felületében helyenként a felszínen is észlelhető volt egy az utat Ny–K-i irányban teljes szélességében átvágó falszakasz, amelynek mindkét széle az út menti erdőbe futott be, tőle D-re kb. 15 m-re pedig a Ny-i keréknyom alján emberi lábfejhez tartozó, antropológiai helyzetben fekvő csontokat láttunk. A fal és a közelében fekvő sír, valamint az út nyomvonalában gyűjtött kevés kerámia középkori településre és templomára utal.

2006. szeptember-októberben régészeti kutatást végeztünk. (Lásd az *illusztrációt a 234. oldalon!*) A rá-taposott, legvastagabb pontján is mindössze 1–2 cm vastag törmelékes földet eltávolítva előbukkant a 6,8 m hosszú, 75 cm széles, szendvicsfalas technikával készült, vélhetőleg felmenő déli hajófalszakasz, amelynek két szélét egyetlen téglaszélességben (12 cm) gondosan rakták, között viszont homokos, laza habarcs közé rakott tégladarabokkal (és elszórva kővel) töltötték ki. Ugyanilyen technikával készült a rá merőleges, 78–80 cm széles és valamivel több mint 4 m hosszan kibontható Ny-i zárófal, amely az út lejtése miatt két téglasorral magasabban jelentkezett és D-en falkiszedéssel ért véget. A két falszakasz találkozásánál, az út déli szélének árkában már a felszínen látható volt az esővíz által kimosott, kőből rakott, 75 cm széles és 50 cm hosszú ÉNy-i támpillér, amely a zárófal vonalának meghosszabbításában fekszik.

A hajó belső hossza a fentiek alapján legalább 6 m, a szentély az úttól K-re, sűrű bozótban fekszik. A hajó belső szélességéből az út nyomvonalában közel 3 m került elő, de a falkiszedéstől D-re 2,5–3,5 m között nyitott szondában alaktalan faltömb jelentkezett, tehát a hajó belső szélessége legalább 5,5–6 m lehetett. A pillér és az É-i hajófal szögletében nyitott 90×70 cm-es szondában 1,1 m mélyen nem sikerült az alapozás alját elérni, de a fal síkjának befelé ugrása (szűkülése) ennek közelségét jelezte. Bár a falon nem volt elkülöníthető a felmenő fal és az alapozás határa, a felszínre került falsík a felmenő fal alja lehet.

A felszínen is észlelt váz Inf. II. korú, koporsós sír volt, a váz két végén egy-egy koporsósöggel, a váz alatt pedig koporsódeszka-darabokkal, földjében faszendrabakkal. A bolygatatlan sírnak a faltól való viszonylag nagy távolsága a temető déli szélét jelezheti.

K. NÉMETH ANDRÁS – PETKES ZSOLT

225. Mőrichida, homokbánya

(Győr–Moson–Sopron megye) Rő

2006. március 23-án helyszíni szemlét tartottunk a Mőrichidához tartozó, de Kisárpás–Dombföldektől D-re elhelyezkedő homokbányában, melyet ma is illegálisan használnak. A homokbánya falában objektumokat figyel-

tünk meg. Az egyikből egy Constans-kisbronz került elő, ezenkívül a bánya területén római kerámiatöredékeket és paticsdarabokat figyeltünk meg.

Munkatársak: Nagy Andrea és Molnár Attila.

BÍRÓ SZILVIA

226. Nagybörzsöny, Magyar-hegy

(Pest megye) B

2006. szeptember 13-án terepbejárást végeztünk a késő bronzkori földváron, mely többnyire áttekinthető volt, bár helyenként sűrű bozót fedte; az erődítés eléggé lekopott, inkább terasz formájú. A védett területen belül több terasz is megfigyelhető volt. A felszínen néhány jellegtelen késő bronzkori cserepet találtunk.

MIKLÓS ZSUZSA – NOVÁKI GYULA

227. Nagydobos, Károlyi-erdő

(Szabolcs–Szatmár–Bereg megye) Ő

2006. május–júniusban örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez végeztünk terepbejárást a jövődöbéli Szamos–Kraszna közötti víztározó területén a gátak, illetve az anyagnyerők helyén. Összesen 13, Nagydobos területén egy közelebből meg nem határozható őskori lelőhelyet találtunk. (Lásd a *térképet a 218. oldalon!*)

Munkatársak: Nagy Márta és Virág Krisztián régészek, Bakos János és Mester Andrea régésztechnikusok.

ALMÁSSY KATALIN – JAKAB ÁTTILA – LUKÁCS JÓZSEF

228. Nagyhalász, Kósa-tanya

(Szabolcs–Szatmár–Bereg megye) Ő

2006. október elején terepbejárást végeztem a Tiszatelek–Tiszarád–Vasmegyer–Beszterec–Nagyhalász települések között húzódozó optikai vezeték nyomvonalán örökségvédelmi hatástanulmány készítése érdekében. A Kósa-tanyától D-re egy darab őskori kerámia került elő a környezetéből kissé kiemelkedő területen.

JAKAB ÁTTILA

229. Nagykanizsa, Erzsébet tér

(Zala megye) Tő, Kú, Ű

2006. november 29. és december 14. között megelőző régészeti feltárást folytattunk a lelőhelyen. Két, egyenként 23 m átmérőjű kör területén fog állni az a mélygarázs, melynek építése kapcsán vált szükségessé a megelőző feltárást. E két ún. siló helyén kezdtük meg a munkát. Az 1. siló (Ny-i) bolygatott volt, egy mély pince és egy 20. századi beton víztározó elpusztított minden régészeti réteget. A 2. siló területén találtuk meg az egykori (16. századi) városfal ÉK-i sarokbástyájának cölöpsorát és a falat övező árkot. Majd egy későbbi építési periódus cölöpsorára és városfal előtti árkának nyomaira bukkantunk. Úgy tűnik, hogy a városfalat megújították, idővel a fal keletebbre tevődött. Összesen 17 objektumot

dokumentáltunk, ebből 10 keltezhető a 16., 7 objektum a 18–19. századra. A leletek közül külön ki kell emelni egy díszes páncélat darabjait, török kori korsó- és táltőredéket. Megállapítottuk, hogy az épülő mélygarázsok helyén Nagykanizsa 16. századi erődített városfalának nyomait sikerült lokalizálni, megtaláltuk a város ÉK-i saroktornyának helyét.

A leletek a nagykanizsai Thúry György Múzeum régészeti gyűjteményébe kerültek.

SZÁRAZ CSILLA

230. Nagykanizsa, Inkey-kápolna

(Zala megye) B, LT, Ró, N

A lelőhelyen már többször folytattunk ásatást (1975, 1979–81, 1991), ezek során több korszak emlékei kerültek napvilágra. A lelőhely egy lapos dombtetőn helyezkedik el, melynek K-i széle félszigetszerűen nyúlik be a Lazsna-patak É–D irányú elágazásának árterés részébe. Az utóbbi évek terepbejárásai sejtették, hogy a nagy kiterjedésű lelőhely erre is folytatódik. 2005-ben pozitív eredménnyel zárult az e területen végzett próbaásatásunk.

Azt követően megelőző régészeti ásatást végeztünk ezen a K-i nyúlványon, amely a nagykanizsai Ipari Park és Logisztikai Központ területére esik. A területet az önkormányzat ipartelepítésre kívánja felhasználni.

A 2006. július 13. és augusztus 24. között 5500 m² kiterjedésű területet vizsgáltunk át, és több korszak, összesen 209 telepjelenségei kerültek felszínre. A tavalyi próbaásatásunk néhány kutatóárával együtt az összesen feltárt terület 5813 m². Az objektumok háromnegyede római kori, a 3–4. századi villagazdaság kerítéssel körbevett és fészerekkel, istállókkal tarkított részéhez tartoznak. Így a legtöbb római kori telepjelenség rendszert alkotó cölöplyuk volt. A késő bronzkori urnamezős kultúrába 5 objektum sorolható, 1 objektum félig földbe mélyített kelta ház volt, 18 népvándorlás kori gödörnek bizonyult, míg ugyanennyinél bizonytalan volt az objektum kora.

Munkatársak: Borbély Zsuzsanna, Lakó Márta és Mázsa Renáta régésztechnikusok.

HORVÁTH LÁSZLÓ

231. Nagykanizsa, Inkey-kápolna, Római temető I.

(Zala megye) U, R

Az Inkey-kápolna melletti késő római villa rustica K-i temetőjét (Római temető I.) 2005-ben megelőző ásatás keretében teljesen feltártuk. Az ásatásról és a római birtokközpont másik, a nyugati temetőjének ásatási eredményeiről rövid összefoglalást adtunk közre.¹⁹

19 EKE I. – HORVÁTH L.: Késő római temetők Nagykanizsán. In: Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2005. Budapest, 2006. 73–86.

A lelőhelyen települési objektumok is előkerültek, melyek nagyobb része a késő rézkori badeni kultúra hagyatéka volt.

A nagykanizsai Ipari Parkban tervezett ún. A jelű út és a szomszédos, betelepítésre szánt részek érintik a lelőhely közvetlen környezetét, ezért folytattuk idén is a megelőző ásatást. Feltárásunkat arra a két helyre koncentráltuk, ahol várhatóan a települési jelenségek sűrűsödnek: 1. A mintegy 30 m szélességű, Ny–K irányú A jelű út nyomvonalára, amely közvetlenül a tavaly feltárt késő római temető É-i szélén húzódik (7045 m²). 2. A római temetőtől Ny-ra lévő részre (4137 m²). Az említett két felület így fekvő L-alakot képez a 2005. évi feltárásunk É-i és Ny-i szélén. Az idén feltárt terület nagysága 11 182 m² lett, ami a 2005. évvel együtt csaknem 20 000 m² egybefüggő terület kutatását jelenti.

Várakozásunknak megfelelően a települési jelenségek Ny felé sűrűsödtek. A tavalyi 51 települési objektum után idén összesen 224 (tehát mindösszesen 275) különböző korú települési jelenséget találtunk: 4 közepes nagyságú a lengyelikultúra, 5 nagyméretű (az egyik például 19×15 m alapterületű és 2,5 m mélységű) a Balaton-Lasinja kultúra, 134 a badeni kultúra hagyatéka, míg 81 objektumnál csak valószínűsíthető, hogy a késő rézkori településhez tartozó cölöplyukak, egyéb objektumok nyomai lehettek. Az ásatás legfontosabb eredményei a gazdag kerámiaanyagot szolgáltatató késő rézkori településről kapott információk. A rengeteg és zömmel méhkas alakú verem szinte szabályos sorokban helyezkedett el, a minden valószínűség szerint nagyméretű, földfelszíni, cölöpszerkezetű, agyagtapasztásos oldalú házak mellett.

Munkatársak: Borbély Zsuzsanna, Lakó Márta és Mázsa Renáta régésztechnikusok.

HORVÁTH LÁSZLÓ

232. Nagykanizsa-Palin, anyaggyerőhely

(Zala megye) U, R, B, N

Nagykanizsa-Palin É-i szélén, a 74. sz. közút és a vasút által határolt területből kiemelkedő homokdombon jelentkezett a lelőhely. A helyszínen dr. Horváth László 1998-ban végzett kisebb leletmentést, amely során feltárta egy körárok 20 m-es szakaszát külön kis „füllel” (kapu), valamint 2 kis objektumot. A domboldalba húzott kisebb szondaárkokban pedig további árkok profiljai jelentkeztek, melyek alapján itt hármaskörárokrendszerrel feltételezték.

A helyszínen telephely kialakítását tervezték, az innen kitermelt homokot pedig az M7 autópálya építéséhez használták fel, ami szükségessé tette a lelőhely feltárását. Az ásatást 2006. június 26. és december 15. között végeztük, amely során 18 700 m² nagyságú területet kutattunk át és 84 objektumot bontottunk ki.

A feltárás a korábbi feltételezéseket igazolta, valóban hármaskörárokrendszer jelentkezett a dombon, az égtájak irányába bejáratokkal és kapukkal. Ez a késő neolitikus hely a lengyel kultúra klasszikus idejére keltezhető. A három árokból kettőnek teljes

terjedelmét sikerült feltártunk, sajnos a legkülsőnek az É-i oldalon jelentős részét már korábban elbányászták, K-i részének feltárása pedig 2007-re marad. A legbelső körárkon a négy égtáj irányában jelentkezett bejárat, valamint egy ötödik is ÉK-i irányba. A középső körároknál is hasonlókat tapasztaltunk, a négy fő égtáj felé nyíló bejáratok mellett további két újabb bejáratot alakítottak ki. A legszélső körárokból az eddig feltárt szakaszokon a Ny-i és a DNy-i bejáratot sikerült megfigyelnünk. A középső körároknál érdekes jelenségeket észleltünk már a humuszosítás, majd pedig a feltárás során: néhány bejárat előtt a külső oldalon félköríves árok jelentkezett, amely bástyaszerűen helyezkedett el a kapu előtt. A körárkok által körbevett középső terület üres volt. Az árkok legnagyobb szélessége helyenként meghaladta a 7 m-t is, legnagyobb mélységük pedig elérte a 3 m-t. Az árkok betöltésében és alján több helyen nagyobb paticsomladékos részt bontottunk ki.

A körárkok jelentős mennyiségű kerámiatöredéket, állatcsontot és őrlőkövet rejtettek. A kerámia között fehér és vörös, meanderes és vonalas festésű darabok is napvilágra kerültek, valamint nyíllyukas agyagkanalak, néhány oltárka és kisplasztika. Az állatcsontok száma magas és a homoknak köszönhetően nagyon jó állapotban maradtak fent. A humuszosítás során az árkokon kívül és kis számban az árkok között is észleltünk további régészeti jelenségeket, melyek különböző korok emlékeanyagait tartalmazták. A lengyeli kultúra objektumai mellett a dombtetőn és az ÉK-i részen szórványosan késő rézkori badeni kultúrához sorolható kis gödrök voltak, a domb Ny-i és DNy-i alsó felén késő bronzkori halomsíros kultúra idejére datálható objektumokra bukkantunk, a DNy-i oldalon pedig kis sírszámú 9. századi temető jelentkezett. *(A részletes tanulmányt lásd a kötet 79. oldalán!)*

Munkatársak: Korcsmáros Attila és Horváth Szabolcs technikusok, Sneff Marianna egyetemi hallgató. A lelőhely felmérését Vadász Norbert végezte.

TOKAI ZITA MÁRIA

233. Nagykanizsa-Palin, Szociális otthon

(Zala megye) R, B, LT, Ró, N, Á

A lelőhelyen korábban 2004 őszén, majd 2005 tavaszán és őszén végeztünk megelőző feltárást. 2006. március 22. és április 12. között, majd június 12. és augusztus 4. között végeztük el a megelőző feltárást a telepítendő gázvezetékek nyomvonalán. A tavaszi feltárás területe a Lazsnak-patak mai medrétől É-ra, azzal párhuzamosan, kb. 60–70 m-re terül el. Ezen a részen, ahol összesen 186 régészeti objektumot tártunk fel, szintén megtaláltuk a lelőhelyen eddig figyelt korszakok leleteit (kora bronzkor: Somogyvár-Vinkovci kultúra, vaskor: La Tène C, La Tène D, római kor, népvándorlás kor, Árpád-kor), illetve a középső rézkori Balaton-Lasinja kultúra településobjektumait is sikerült megfigyelnünk. A legfontosabb lelet az 1. századi hamvasztásos sír. A hamvakat

ékszerekkel (bronzfibula, egyéb bronztárgyak) és az elhunyt kutyájával együtt temették el.

Június–augusztusban a meglévő nagynyomású szénhidrogén-vezetékek és azok védőtávolsága által meghatározott területen végeztük el a feltárást. A 2004–2005-ben feltárt késő bronzkori urnatemető újabb sírjait, valamint további kora bronzkori és késő vaskori településobjektumokat tártunk fel. A legszebb leletek a Somogyvár-Vinkovci kultúrához köthető belső díszes tálak, valamint a kelta üvegkarperecek.

Konzulens: dr. Horváth László.

Munkatárs: Basticz Zoltán.

EKE ISTVÁN

234. Nagyközár, Zámájur-dűlő

(Baranya megye) U?

2006. december 14-én terepbejárást végeztünk a BMMI Culture 2000 pályázatának keretében. A lelőhely a dombhát tetején helyezkedik el, 330×230 m kiterjedésű körárkok foltja látszódott. A terület DNy-i részén nagy számban kerültek elő pattintott kőeszközök, kerámiát csak keveset találtunk. Feltehetően a körárkok is a késő neolitikum idején volt használatban.

Munkatársak: Csordás Bálint, Gáti Csilla, Lóki Róbert, Vajda Olga.

BERTÓK GÁBOR

235. Nagykőrös, komposztáló telep

(Pest megye) U, Sza, Ű

Nagykőröstől D-re, a Körös-ér É-i partján található a lelőhely. A 2005. évi próbafeltárást követően 2006. július 21. és október 22. között végeztük a megelőző régészeti feltárást, 10 000 m²-en.

Ennek során összesen 439 objektumot találtunk, melyek közül 407 gödör, 12 ház, 8 árok, egy füstölő, egy kemence és 9 cölöplyuk. Közülük 17 objektum középső kőkori (szakálháti kultúra), 193 szarmata, 132 újkori, 97 objektum pedig leletek hiányában ismeretlen korú.

A szakálháti kultúra gödreiből a durva, kézzel formált kerámiák mellett néhány, sávokban vörösre festett, bekarcolt mintás edénytöredék került elő. A leletanyag nagy része szarmata szürke korongolt és kézzel formált kerámia, kisebb része állatcsont. Összesen 8 kutyavázat találtunk méhkas alakú gödrökben. A kis mennyiségű fémanyagból említést érdemel egy bronz aláhajlított lábú fibula és egy bronz nyílhegy. Római import kerámia 28 szarmata objektumból került elő, ami a rómaiakkal való jelentős kereskedelemre utal.

A leletanyag a nagykőrösi Arany János Múzeumba került.

Munkatársak: Kovács Ágnes régész, Bartucz Jánosné, Dinnyés Dóra, Fodor Péter, Gera Ágnes régésztechnikusok.

ZSOLDOS Á. ATTILA

236. Nagyrécse, Bakónaki-patak

(Zala megye) R, LT, N

Nagyrécse DNy-i határában a 7. sz. főút és a Bakónaki-patak által határolt háromszögben, a patak K-i partján a 2003. évi terepbejárásból ismertté vált lelőhelynek (Z-725) az M7 autópálya nyomvonala által érintett részén 2006. április 10. és szeptember 28. között végeztük el a megelőző régészeti feltárását.

A főút déli oldalán nyitott 18 kutatóárokban nem került elő régészeti jelenség, a főúttól É-ra 12 300 m² egybe nyitott felületen feltárt 176 objektum közül az alábbiak kerületek elő: többségében nagyméretű, sok esetben nagyon nehezen körülhatárolható középső és késő rézkori objektumok, utóbbiak közt két badeni kemencét is feltártunk. A lelőhely Ny-i szélén 8 félig földbe mélyített, téglalap alakú, döntően kétcölöpös kelta házat találtunk, melyek többsége egy É-D irányú sorba rendeződött, egyikből kuriózumnak számít egy karcolt mintájú agyagcsörgő. A legtöbb objektum késő népvándorlás kori, melyek közt számos verem és három jó állapotban megmaradt szabadtéri kemence is volt, széles előtérrel. A gödrök nagy százalékából került elő homokkő, a kerámia- és fémanyag hasonlóságot mutat a szomszédos Baráka-dűlőben 2004-ben feltárt leletanyaggal, több tárgytypus (bizánci övcsat, üveggyöngyök, magszárító agyagtepsik) alapján elképzelhető, hogy annak részben talán kronológiai előzményéről lehet szó.

A lelőhely Ny-i szélén a kelta és a népvándorlás kori település tovább folytatódik.

STRAUB PÉTER

237. Nagyrécse, Baráka-dűlő

(Zala megye) R, B, Ka

Nagyrécse déli határában, a Bakónaki-patak Ny-i oldalán az M7 autópálya nyomvonalán 2004-ben folyt munkához kapcsolódóan újabb megelőző régészeti feltárássra volt lehetőség. A korábban feltárt terület két oldalán a nyomvonal hosszában, illetve annak DK-i részéhez kapcsolódó sávban összesen közel 3500 m²-t érintett az ásatás, mely során újabb 61 objektumot bontottunk ki. (Lásd az illusztrációkat a 239–241. oldalakon!)

A telepjelenségek és a leletanyag jól illeszkedik a korábbi ásatás eredményeihez.²⁰ Az ideai feltárás eredményeként a két évvel korábban megismert korszakok emlékei kerültek elő, a Ny-i részén túlnyomórészt középső és késő rézkori gödrök, keletebbre a domb egy kisebb hajlatában pedig az urnamezős kultúra objektumai. A népvándorlás kori leletanyag legfontosabb darabjainak rövid ismertetésével szeretnénk teljessé

tenni a Karoling-kori település korábban már közzétett anyagát.

A 9. századi gödrök többsége a 2004. évi feltárás DK-i sarkában sűrűsödő hasonló korú objektumokhoz csatlakozóan került elő, összesen tizenkét ilyen jelenléte sikerült itt dokumentálni, három pedig távolabb került elő. Keleti- és nyugati irányba azok több esetben túlnyúltak a kisajátított területen, a legdélebbi, 207. sz. objektumtól 18 m hosszan viszont nem került elő már további népvándorlás kori telepmaradvány, csupán két őskori. Az objektumok helye megerősíti a 2004. évi feltárás során már megállapítottakat, tudniillik a Karoling-kori gödrök három tömbbe koncentrálnak, melyek távolsága egymástól minden esetben minimum 10 m.

Egy-egy kemencemaradvány és árokészlet kivételével valamennyi népvándorlás kori objektum hulladék- vagy tárológödör, épület nyoma ezúttal sem került elő. A leletanyag legnagyobb és legszebb része a 207. sz. objektumból került elő. A határozott, sötét folttal jelentkező sötétszürke betöltésű, 57 cm mélységű ovális gödör nagy mennyiségű kerámialeletet és paticsot szolgáltatott, továbbá orsógomb, őrlőkő és állatcsontok is kerültek elő. A 2004. évi ásatás során a feltárás É-i szélén talált – hasonló formájú – 48. sz. gödörhöz hasonlóan ebből is előkerült egy ötvöseszköz.

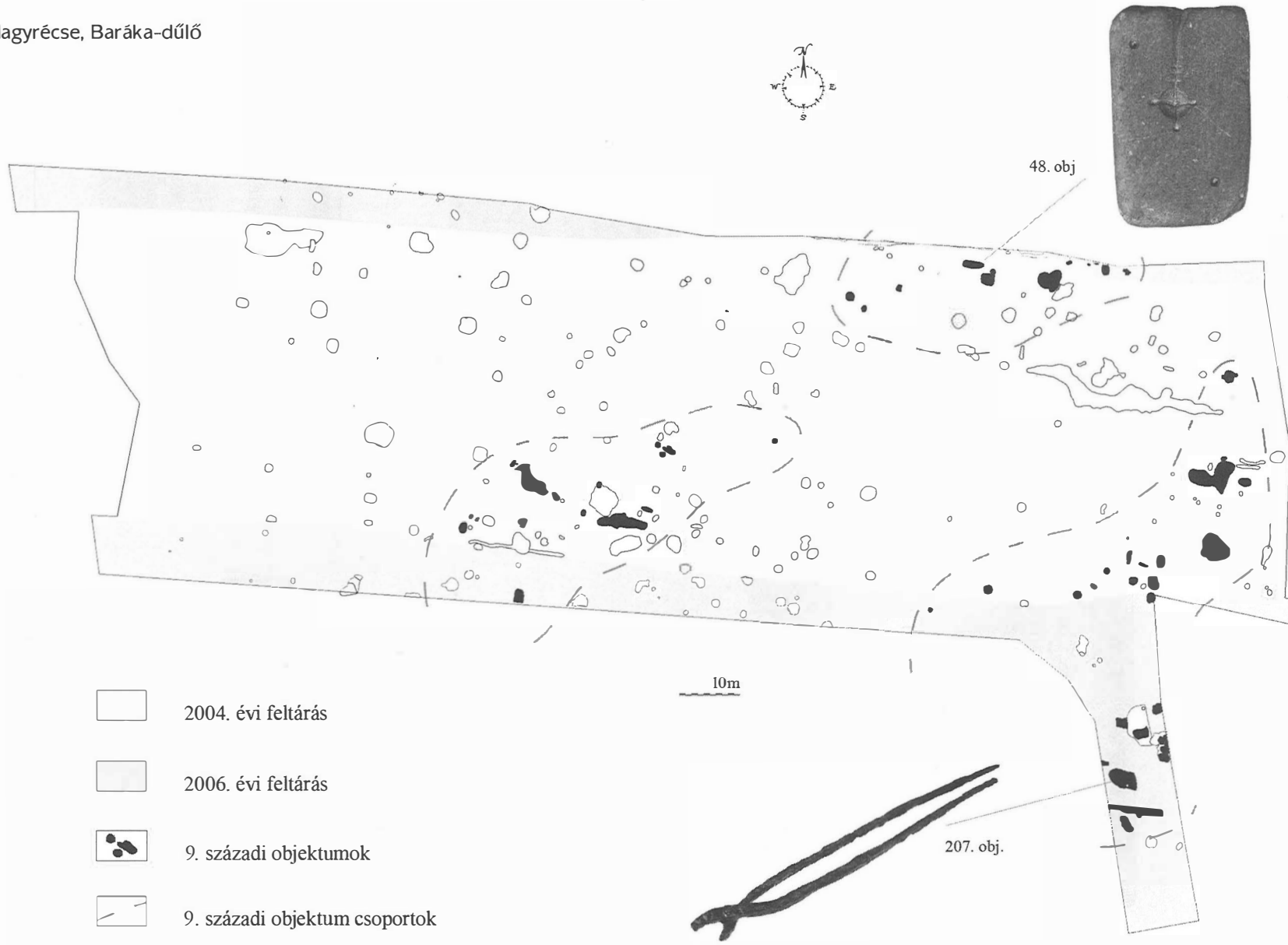
A kerámia a korábbi anyaghoz hasonlóan jó minőségű, döntően finomszemű homokkal soványított. A díszítést változatlanul a bekarcolt hullám- és vonalköteg minták kombinációja alkotja, előbbieket általában 3-4 sorban az edény vállától a has vonaláig futnak, melyek közt vonalköteg minták lehetnek, illetve a díszítés sort az edény alján általában 1-2 sor vonalköteg zárja. Hullámvonal köteges díszítés vékonyabb és vastagabb edények perem közeli belső részén is előfordul. A kézi korongon készült, kiegészíthető fazekak közt széles szájú, karakteres vállúakat és nyújtott testűeket egyaránt találni, a peremet számos esetben horony tagolja. A legnagyobb – akár töredékes, de rekonstruálható méretű – példányok magassága sem haladja meg a 20 cm-t. A Karoling-kori telepeken ritka tényezőknak, illetve poharaknak egy-egy töredék alapján csak sejthető a formájuk, jellegzetes peremű, kis átmérőjű kúpos fedőre azonban ismét akadt példa, továbbá előkerült egy csésze is. A tálak közül több különböző profilúnak maradt meg értékelhető peremrészlete. A kopott fenékbélyegek többségét négyszögletes keretbe foglalt geometrikus minták alkotják.

A 207. sz. objektum betöltéséből előkerült vasfogó hossza 20,5 cm, a száj és ez egyik szárvég hiányos, utóbbiak téglalap átmetszetűek, eltérő vastagságúak és feltűnően vékonyak. Az eddig ismert több mint egy tucat avar kori példányhoz képest kifejezetten finom darab a 2004-ben előkerült, talk palából készült teljesen ép öntőforma mellett a település fémművességének második emléke.

A Baráka-dűlőben három helyen sűrűsödő népvándorlás kori telepjelenség-csoportok mindegyikének több-

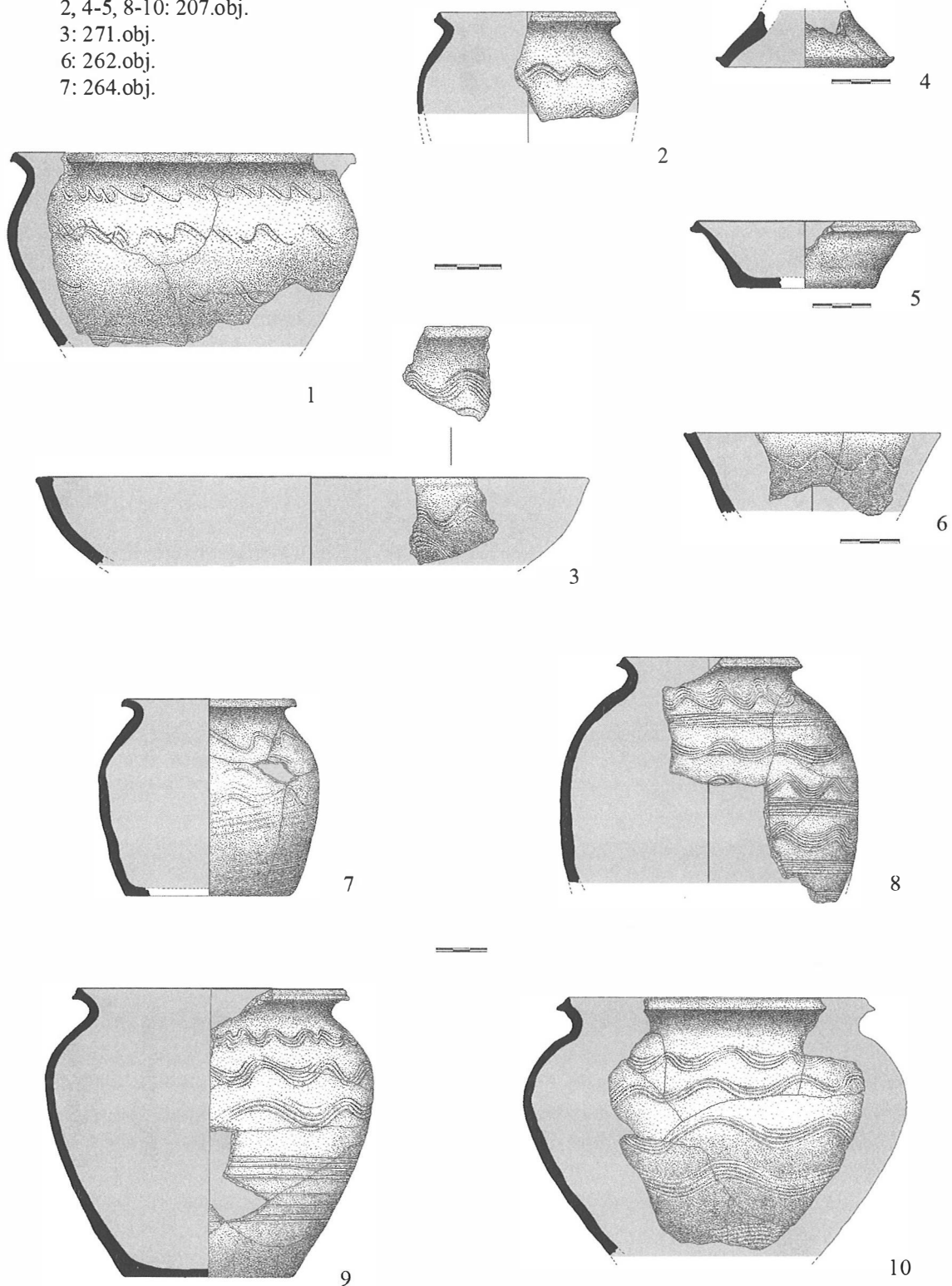
20 STRAUB P.: Karoling-kori település Nagyrécscén (Zala megye). – Settlement from the Carolingian period at (Zala county). In: Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2004. Budapest, 2005. 5–24.

Nagyrécse, Baráka-dűlő

- 2004. évi feltárás
- 2006. évi feltárás
- 9. századi objektumok
- 9. századi objektum csoportok

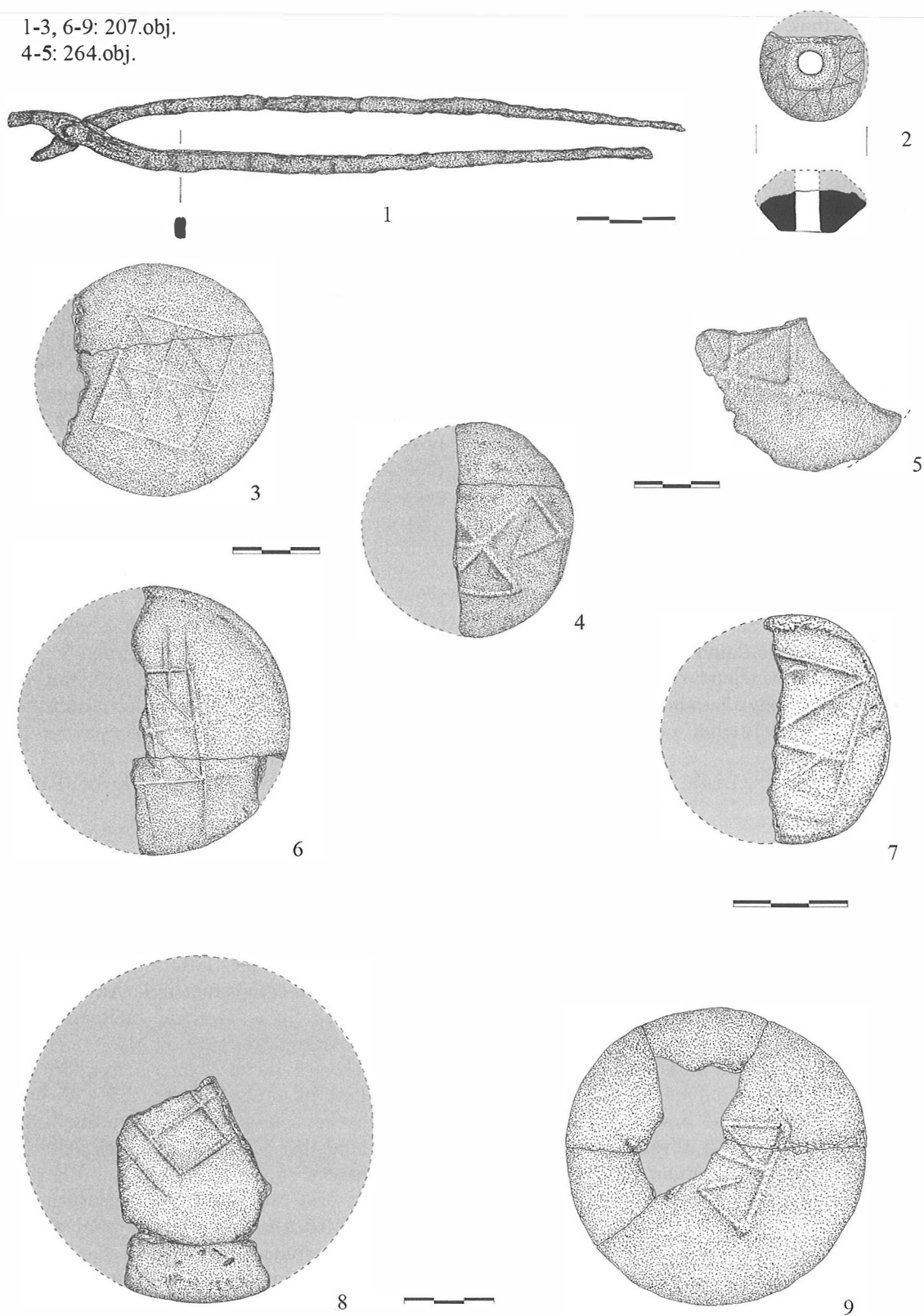
- 1: 265.obj.
 2, 4-5, 8-10: 207.obj.
 3: 271.obj.
 6: 262.obj.
 7: 264.obj.

Nagyrécese, Baráka-dűlő

1-3, 6-9: 207.obj.

4-5: 264.obj.

Nagyrécsce, Baráka-dűlő

kevesebb része kívül esik az autópálya nyomvonalán, így a Karoling-kori település továbbra is csak részben tekinthető feltártnak. A Bakónaki-patak túloldalán fekvő szomszédos lelőhely részben hasonló korú leletanyaga arra utal, hogy Nagyrécsce közelében a 9. században több, számottevő régészeti leletanyagú településsel számolhatunk.

A leletanyag a Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága M7–M70 gyűjteményébe került.

Munkatárs: Basticz Zoltán.

KVASSAY JUDIT – STRAUB PÉTER

238. Nagyrozvány, Sasó-homok

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2006. április 12-én helyszíni szemlét végeztünk a Cigándi árvíztározó K-i gátjának környezetében.

Sasó-homok É: A Sasó-homok É-i részén, az ÉÉNy-DDK-i dombháton alacsony intenzitású őskori (bronzkori) lelőhelyet azonosítottunk, melynek pontos kiterjedését nem tudtuk meghatározni.

Sasó-homok D: Egy a vizenyős környezetéből markánsan kiemelkedő, keskeny É–D-i dombhát É-i részén intenzívebb bronzkori leletsűrűsödést tapasztaltunk. A lelőhely kiterjedése 170×170 m.

Sasó-homok ÉK: A Sasó ÉK-i részén kiemelkedő, akáccal fedett markáns domb ÉK-i részén viszonylag nagy intenzitású őskori telep É-i részét azonosítottuk.

Valószínűsítjük, hogy a Sasó-homok hosszú dombosra egy összefüggő lelőhely lehet, melyet vizenyős részek szabdálnak több részre.

Munkatársak: Révész László, Wolf Mária.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

239. Nagysimonyi, Szabó-tag-dűlő

(Vas megye) B, V, LT?, Ró, Kö

2006. május 23-án helyszíni szemlét tartottam lakótelkek kialakításához kapcsolódóan. A kérdéses terület egy lankás domboldal. Celldömölk irányából a Kútszeri-árok határolja, annak enyhén kavicsos teraszán található. A lelőhely kiterjedése kb. 300×400 m, a vízfolyástól a falu első házáig, valamint a közkút és a szabályozott vízfolyás medre által lehatárolható. A felszínen gyűjtött kerámiatöredékek kora: késő bronzkor, kora vaskor, kelta (?), római kor, középkor, továbbá vassalak. Szétosztott objektumokat nem láttam. Valószínűleg egy vasfeldolgozó telep is van a területen.

ILON GÁBOR

240. Nagysimonyi, Szent István utca 7.

(Vas megye) B

2006. november 2-án szakfelügyeletet tartottam a telken (Hrsz.: 75/8) folyó gépi földmunkáknál. Tölcsérszerű gödröt dokumentáltam, melynek átmérője 1,2 m, mélysége a felszíntől kb. 1,3 m. Fekete betöltésében kevés

kerámiatöredék volt. A kidobott földből egy tipikus urnamezős (többszörösen síkozott, fényezett) peremtöredéket emeltem ki. A többi alapárokban más jelenség nem mutatkozott.

ILON GÁBOR

241. Nagytevel, Csuszkáti-dűlő

(Veszprém megye) U

2006. augusztus 1–21. között folytattuk Nagytevel határában az őskori tűzkőbánya kutatását. 2006-ban a geofizikai felmérés által érintett másik, ún. B területen végeztünk kutatást. A geofizikai felmérés által jelzett pozitív anomáliák pontjain az ásatást megelőzően karókat tűztünk ki. Az ásatást az így kijelölt pontokat harántoló kutatóárokokkal kezdtük meg. A B terület 180, 520 anomáliát közrefogó 20×20 négyszög karóval megjelölt végeit megfelelően az 520 vonal mentén 1 m széles, 20 m hosszú kutatóárkot húztunk 5 m-es szakaszokra bontva (2006/1 árok). A bemért további 4 anomália-pontot (a geodéziai felmérés szelvényei szerinti 200/530–220/540 négyzetben) egy másik, azonos méretű kutatóárokhoz kötöttük össze (2006/2 árok). Mindkét kutatóárkban a szálkőzetig kibontottuk a kitöltést, amely általában kőzettörmelékben gazdag, vékony humusz volt a sziklagyep növényzet alatt. Az anomáliák helyén általában megfigyelhető volt egy-egy bokor, amely a kibontott gödrökben felgyülemlett vastagabb talajban kedvezőbb életfeltételeket talált. A szálkőzet a felszínhez képest az 1. árok esetében 0–20 cm, a 2. árok esetében 15–30 cm mélységben jelentkezett.

Az érintett szálkőzetet kisebb-nagyobb bányagödrök törték át. A 2006/1 árok két ilyen gödröt harántolt, a 2. árokban négy ilyen objektumot figyeltünk meg. A bányagödrök nagyjából megfeleleltek az anomáliák által jelzett pontoknak, kivéve az 5. objektumot, amelyet a geofizikai felmérés nem mutatott ki. Ennek oka valószínűleg a kitöltés eltérő minősége. Itt a kőzettörmelék között nem volt vörös agyagos kitöltés, amit a többi objektum esetében megfigyelhettünk. Az objektumokból tűzkőtörmelék, ütőkő, szentgáli radiolarit penge, lengyeli kerámiatöredékek kerültek elő.

Az árokban mutatózó bányagödrök köré szelvényeket telepítettünk, melyek mérete 2,5×4 ill. 3×5 m volt. A szelvényeket a szálkőzetig kibontottuk, kivéve a III. szelvényben talált 3a gödröt, melynek teljes mélysége így nem ismert.

A nagyteveli őskori bánya használatának térbeli és időbeli kiterjedését tovább tudtuk pontosítani. A bányaterület minimális kiterjedése felöleli a geofizikai felmérés által eddig megkutatott teljes területet (60×180 m). A bánya használatának időbeli dimenzióhoz nagy segítséget nyújtanak a több objektumból is származó lengyeli cseréptöredékek.

Munkatársak: Regénye Judit, Simán Katalin régészek; Holl Balázs (geodéziai felmérés).

T. BÍRÓ KATALIN

242. Nagytillaj, Nándori rét

(Vas megye) Kk

A település DK-i határában, a Hervadtfa falurész és a Nagytillaj-patak között, a patak D-i oldalán, annak kanyarulatában, a Hévíz és Szombathely közötti 400 kV-os nagyfeszültségű vezeték nyomvonalán végzett terepbejárás során lokalizáltuk a lelőhelyet (23. lh.). A meredek oldalú, kisebb-nagyobb dombokkal tagolt terület szántó, Hervadtfa felől a patak irányába haladva a lejtősebb domboldalakon több helyen téglatöredékeket, mész- és homokkődarabokat találtunk. A patakhoz közeli részen késő középkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

SKRIBA PÉTER

243. Nagyvázsony. Kinizsi-vár

(Veszprém megye) Kk, Kú

2006-ban régészeti feltárást végeztünk a 2005. évi őszi kutatás folytatásaként a lakótoronyt D-ről és Ny-ről övező falszorosban, ezenkívül az É-i palotaszárnyban kutattuk az egykori istálló termét. A Ny-i falszorosban egy részben beomlott tanúfal elbontása után nagyobb felületen rábontottunk az egykor itt állt torony megmaradt falcsont-darabjára. Innen késő középkori dísz- és konyhai kerámia, valamint egy diszes ruhatű került elő. A kerámia közül legérdekesebb az a kályhacsempe-töredék, amely jobbra néző, félprofilba fordult királyfejet ábrázol.

Az egyik vihar során megomlott metszefalból egy szürkére égetett, igen finoman iszapolt, korong alakú agyagnegatív töredéke került elő, amelynek egy másik darabját Éri István találta meg 1959-ben. A negatívon Jézus megkísértésének jelenetei láthatók, gót betűs evangéliumi szöveggel kísérve. A minta valószínűleg a 15. században készült egy középső Rajna-vidéki fazekasműhelyben, talán a Nagyvázsonyi pálos kolostor számára. Az árkok visszatemetésekor szórványként került elő L. Matthäus salzburgi érsek 1521–39 között vert ezüst aprópénze.

Az egykori istálló területén nyitott szelvényben megtaláltuk a 15. századi várfal építési járósíntjét. A palota kiépítésekor a várfalat visszabontották és a terep lejtését a fal anyagának felhasználásával fekete agyagba döngölt terméskövekkel egyenlítették ki. E fekete agyagréteg felett sárgásbarna kavicsos agyag terül el; amelyből egy rézvödör, II. Lajos 1516–1526 között Csehországban vert bronz aprópénze és késő középkori-kora újkori konyhai kerámia került elő. Az igen vegyes leletanyag miatt az érem alapján is csak annyit mondhatunk, hogy ez a planírozási réteg legkorábban II. Lajos korában keletkezett.

A K-i metszefalnál egy 40 cm átmérőjű, betöltött négyszögletes cölöplyukat figyeltünk meg. A cölöplyuk átvágta a sárgásbarna, kavicsos, planírozási agyagréteget, valószínűleg a kora újkori istálló tartószerkezetének része volt. Az újkorba a tartószerkezet elbontása és cölöplyuk betömése után az istálló K-i harmadát kes-

keny É-D-i irányú fallal választották le a terem többi részéről.

A vár többi részén történő kutatáshoz feltétlenül szükséges volt a terület megtisztítása. A torony földszintjén, a vár területén szétszórva és a barbakán K-i előterében feküdt a faragott kőanyag. Ezt egy favázás kőtárápületbe polcokon helyeztük el és rendeztük. Az ásás során előkerült érmeket Tóth Csaba régész, a Magyar Nemzeti Múzeum Éremtárának munkatársa határozta meg. A vár történetének írott forrásait legutóbb Horváth Richárd történész foglalta össze megjelenés alatt álló doktori disszertációjában.

Konzulens: Éri István és Buzás Gergely.

Munkatárs: Albert Tamás építész.

KOPPÁNY ANDRÁS – THÚRY LÁSZLÓ

244. Napkor, Sényői út 118.

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) U

2006. július 30-án helyszíni szemlét végeztem az ingatlanon. A belső kertben lévő kis háton találtam nagyobb, pelyvás soványítású neolitik edénytöredékeket. A lelőhely valószínűleg végighúzódik a Sényői út páros oldalán fekvő, közelítőleg É-D-i irányú „dombvonulat” valamennyi részén. Talaja világosbarna, néhol sárga nyírségi homok. A cserepeket a felszínről gyűjtöttem.

MESTER ANDREA

245. Nemesböd határa

(Vas megye) R, B, Ró, N, A, Á, Kk, Kú, Ú

2006. február–márciusban terepbejárást végeztünk a 86. sz. főút új nyomvonalán. A Nemesböd közigazgatási területére eső szakaszon négy új régészeti lelőhelyet azonosítottunk, és további két már korábban is ismert lelőhelyre vonatkozóan jutottunk új adatokhoz.

Általúton-kívül-dűlő: A már korábban is ismert lelőhely az ún. Általúttól K-re, Nemesböd és Vép közigazgatási határán található. A lelőhelyen 1971-ben római hamvasztásos sírt tártak fel, 2003-ban pedig viszonylag nagy területen római és középkori kerámiaanyagot gyűjtöttek. Terepbejárásunk során az észlelést nehezítették a korábbi időszak száraz klímája és viharai következtében előállt homokfúvások, amelyek helyenként vastagon betérítették a felületet. Mindezek ellenére a területen nagy számban találtunk római kori és késő középkori-kora újkori kerámiatöredékeket. A római anyag zömét szürke házikerámia erősen kopott töredékei teszik ki. A felszíni telepnyom határait a terepbejárás eredményeképp sikerült némileg módosítani. Déli irányban – már Vép közigazgatási területén – egészen az ún. fertőzőanyag-tárolóig kerültek elő leletek, ezen a részen kizárólag késő középkori edénytöredékek. Vép és Nemesböd határa mentén mintegy 50–70 m szélességben vastagon borította a szélfúta homok a felszínt, ezért abban a sávban nem találtunk semmit, de a homok borította sávtól D-re újra találtunk cserép-

töredékeket. Észak felé egyre fogyó számban egészen a 86. sz. főútig került elő leletanyag. Ny-i irányban az Általút túloldalán is találtunk római kori és középkori leleteket, azokat azonban a jobb áttekinthetőség kedvéért külön lelőhelyként vettük fel (lásd a Csepregúti-völgyre-dűlő II. lelőhelynél leírtakat). A lelőhely É-D-i irányú kiterjedése 650 m, K-Ny-i irányban pedig 450 m hosszan húzódik. Míg a lelőhely D-i részén kizárólag késő középkori, addig a K-i részén túlnyomóan római kori leletek kerültek elő.

Csepregúti-völgyre-dűlő I.: A több régészeti korszakot magába foglaló lelőhely a községtől DNy-ra, a Surányipatak K-i partján emelkedő völgyoldalban található. A lelőhely egészen találtunk bronzkori és rézkori cseréptöredékeket, zömük azonban a lelőhely É-i részén került elő. Közvetlenül a patakmeder szélén is kerültek elő cseréptöredékek, melyek vagy a felszíni leletanyag lesodródására (erózióra) vagy időszakosan szárazabb időjárásra utalnak. Római kori anyag a lelőhely DK-i szélén, valamint ÉNy-on a patakhoz közelebb eső sávban jött elő. Emellett szórványosan késő népvándorlás kori, valamint Árpád-kori, illetve kora újkori (újkori) leleteket is gyűjtöttünk. Ez utóbbiak a lelőhely déli harmadából kerültek elő. Valószínű, hogy a lelőhely összefügg a tőle K-re azonosított Csepregúti-völgyre-dűlő II. lelőhellyel. A két telepnyom között keskeny, mintegy 50–70 m széles leletmentes sávot tapasztaltunk. A lelőhely déli részén 2003-ban terepbejárás során bronzkori, avar kori és középkori leletanyagot találtak. A lelőhely egy része átnyúlik Vép közigazgatási területére.

Csepregúti-völgyre-dűlő II.: A lelőhely a községtől DNy-ra, az Általút Ny-i oldalán, közvetlenül az út mentén található. Az Általúttal párhuzamosan mintegy 600 m hosszan elnyúló lelőhely területén nagy számban találtunk római kori edénytöredékeket, melyek É felé haladva egyre intenzívebben kerültek elő. A lelőhely É-i részén nagyjából 100×120 m-es területen számos tegula-, imbrex-, és kőtöredék hevert a felszínen, amelyek villajellegű épületre utalnak. A kerámiatöredékek is itt kerültek elő legnagyobb számban. A terület déli részén késő középkori kerámiatöredékeket is találtunk. A lelőhely nyilvánvalóan összefügg az Általút K-i oldalán rögzített római kori és középkori telepnyommal (lásd az Általúton kívül-dűlő lelőhelynél leírtakat), valamint feltehetően a tőle Ny-ra azonosított Csepregúti-völgyre-dűlő I. lelőhellyel. Az utóbbi lelőhelytől megfigyeléseink szerint keskeny leletmentes sáv választja el. A terület déli részén 2003-ban terepbejárás során már kerültek elő római kori leletek. A lelőhely egy része átnyúlik Vép közigazgatási területére.

Irtás-dűlő: A lelőhely a községtől D-re és a Sormáspataktól K-re, egy a környezetéből enyhén kiemelkedő domborlaton helyezkedik el. A jelentékeny nagyságú, mintegy 350×250 m kiterjedésű lelőhelyen római kori és őskori edénytöredékeket találtunk. Az előkerült erősen kopott cseréptöredékek túlnyomó többsége római kori, és nagyobb részt kavicsos soványítású szürke kerámia.

Az őskort mindössze néhány darab jellegtelen oldaltöredék képviseli. A lelőhely középső részén több kisebb téglatöredéket figyeltünk meg.

Nagytiúskés: A lelőhely a Rátka-patak és a község DK-i része között egy markáns, É-D-i irányú kiemelkedésen, a jelenlegi főút közvetlen közelében található. Az említett domb K-i részén és attól K-re számos újkori edénytöredék, és sok téglatöredék hevert a felszínen. A leletek között vannak olyanok, amelyek korábbi időszakokra (16–17. sz.) keltezhetőek. A repce miatt a megadott terület egy részén a megfigyelési viszonyok eléggé kedvezőtlenek voltak.

Sormás-patak Ny-i oldala: A lelőhely a Sormás-patak és a volt tsz-major (baromfitelep) közötti szántott parcellán található. A területen szórványosan Árpád-kori, késő középkori és őskori edénytöredékeket gyűjtöttünk. A leletek többsége erősen kopott, atipikus oldaltöredék. A telepnyom déli irányban egy kisebb, a Sormás-patakba torkolló árkon túlra is kiterjed. A lelőhely Ny-i irányú kiterjedése ismeretlen, mivel errefelé felszántatlan parlagterület található, azon túl pedig a baromfitelep terület el.

A régészeti leletanyag a szombathelyi Savaria Múzeumba került.

Munkatárs: Ritly Jenő.

TAKÁCS KÁROLY

246. Nézsa, Stara dedina

(Nógrád megye) Á

2006 júliusában régészeti hatástanulmány terepmunkáit végeztük Nézsa községben. A polgármester hívta fel figyelmünket egy helyi lakos régészeti gyűjteményére, aki néhány évvel ezelőtt, engedély nélkül elkezdett tározó földmunkái során cserepeket gyűjtött. Kiszállásunk során több fehérkerámiatöredéket, párhuzamosan körbefutó vonalkötegekkel díszített, korongolt kerámiát adott át a múzeum részére. A gyűjtött leletek alapján elmondható, hogy a tervezett és részben megvalósult tározó helyén kell keresnünk a középkori Nézsa falu maradványait.

GUBA SZILVIA

247. Nógrád, Vár

(Nógrád megye) Kk, Kú, Tő

2006. szeptember 4–22. között folytattuk az úgynevezett barbakán épületének vizsgálatát. Két szelvényvel az épület É-i falának vonalát metsztük el. Megállapítottuk, hogy az ÉK-i irányban egyenesen futó falat a K-i faltól mintegy 6 m-re Ny-ra visszabontották. A 17. sz. második felére tehető törmeléken feltöltésben 2 m mélységet értünk el. Másodlagos helyzetben festett vakolatdarabokat, valamint többek között vas ágyúgolyót, robbanógolyók töredékeit találtuk. A barbakán K-i fala és a patkó alakú tornyokkal tagolt (korábbi) É-i külső fal kötésben épült, egykorú. A K-i fal falsíkjának kőformái, állványfészkei az É-i körítőfallal rokoníthatók, és eltérnek a barbakán Ny-i

falán megfigyelhetőktől, ezért feltehető, hogy a barbakán K-i részét az É-i fal építésének korában átépítették. A barbakán belsejében nyitott szondában a törmelékes pusztulási szint alatt jól definiált, 1699-es duariusszal keltezett járósíntet találtunk. A járósínt alatt török nyílhegy bukkant elő. Alatta késő középkori, inkább 15. sz. végi, esetleg 16. sz. eleji rétegek voltak a szürke, homokos jellegű altalajig. Ezek alapján határozottan állítható, hogy a barbakánt a 15. sz. végén, esetleg a 16. sz. legelején építették, majd részben átalakítva egészen a kuruc korig használták.

A Ny-i belső körítőfalón (úgynevezett Széchenyi-fal) 2006-ban helyreállítási munkák folytak. A kivitelezés közben dokumentáltuk a Széchenyi-falhoz utólag épített, a Ny-i rámpára felvezető kőlépcső részletét és pofafalát, valamint a falhoz Ny-i irányban szintén utólag épült (véltetőleg az Új-bástyával egykorú külső fallal egyidős) támpilléreket.

A külső kapu előtt nyitott szelvényben feltártuk az É-i kettős fal Ny-i szakaszának maradványait. A csekély falmaradványok és a sziklafelszín alapján egyértelmű, hogy a kaputól D-re álló átjáró nem gyalogkapu, hanem egy rövid, jórészt elpusztult kazamatafolyosó maradványa.

TOMKA GÁBOR

248. Nyírbátor, Báthori-rezidencia

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Á, Kk

A nyírbátori Báthori-család központi nemesi rezidenciájának régészeti kutatása a 2005. évi bő 2000 m² feltárása után idén további mintegy 1000 m² feltárásával folytatódott. 2006-ban alapvetően a volt szülőotthon területét és környezetét kellett tisztázni.

A régészeti feltárást március végétől július elejéig végeztük. A tervek és a kivitelezés ütemének megfelelően nem csak az egykori szülőotthon területén, hanem a volt magtárépülettől D-re, ill. a kialakítani kívánt parkoló területén is folyt kutatás. Az udvari részen megismertek alapján egyszerűnek gondolt jelenségsorral ellentétben a szülőotthon egykori helyiségsora alatt komplikált, több méter vastag kultúrréteget mutatott. A jelenségek az egész komplexumban itt voltak a leginkább sérültek, mivel a szülőotthonhoz kiépített „modern” infrastruktúrával, főleg az 1950–1960-as években roncsolták a teljes területet. Gyakorlatilag minden jelenségből csak mozaikok maradtak, melyek már nem mindig illeszthetők össze egymással.

A volt szülőotthon udvarán először újra megnyitottuk a 2002. évi kutatási felületünket, majd a szülőotthon falazatának megmaradt alapjai által kirajzolt helyiségekhez igazított szelvényekben kezdtünk el dolgozni.

A szülőotthon D-i szárnyának K-i végső helyiségében (10. szelvény) előkerült a középkori épületkomplexum Ny-i szárnyának K-i, tehát udvar felőli zárófala, melyhez Ny felől egy erősen bolygatott, közepes megtartású terrazzopadló csatlakozott. A fallal párhuzamosan, de a

szelvény Ny-i felében egy cölöpsor futott, melyet többek között ebbe a terrazzoba is belevágtak. A szelvény K-i és D-i peremén pedig egy-egy nagyméretű tárológödör felét lehetett kibontani. A D-i még a cölöpsort is megsemmisítette, tehát ezek eddig a legkésőbbi jelenségeink. Ezekre is ráfedett viszont egy pirosas színű elkenet agyagréteg, mely egyértelműen járósínt (19. századi?) volt, s ami bontáskor a szelvény nagyobb részében első értékelhető jelenségeként szinte az egész D-i oldalon végig jelentkezett.

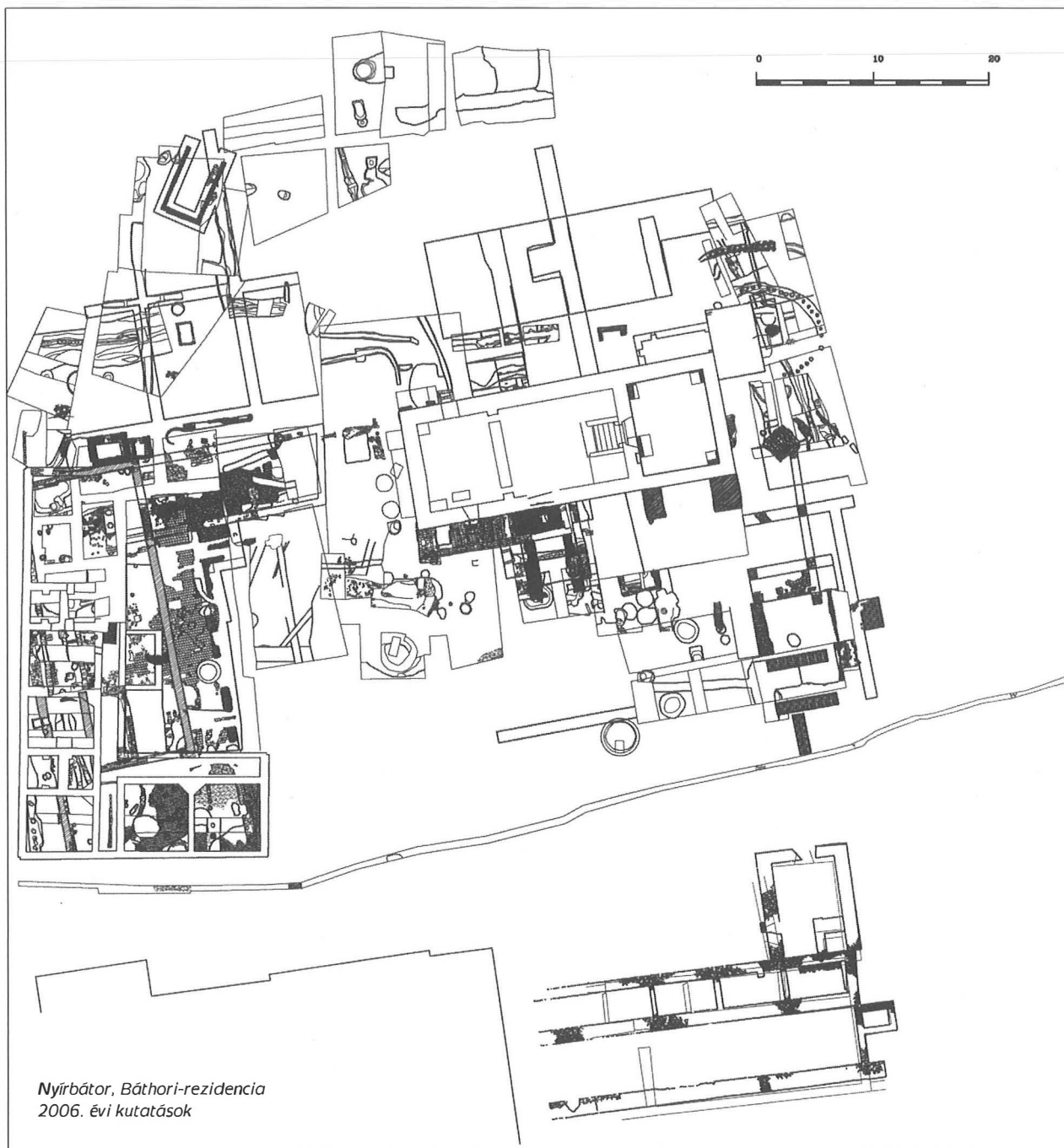
A Ny-ra eső következő helyiségben (11. szelvény), az előzőhöz igen hasonló jelenségeket dokumentálhattunk. A pirosas agyagréteg itt is végig megvolt, alatta végig megmaradt a megbolygatott terrazzo, amibe elszórt és egyelőre nem értelmezhető csoportokban cölöpöket állítottak. A Ny-i oldalon viszont egy nagyobb ív mentén jól kivehető volt egy cölöpsor.

Ettől Ny-ra a szülőotthon folyosója következett (18. szelvény), melynek ide eső részében a szülőotthon falával párhuzamosan, csaknem a folyosó közepén, közvetlenül a szülőotthon padlója alatt egy egyetlen sor téglá alkotta vékony „falat” találtunk. A két korábbi helyiségben említett pirosas agyagréteg ennek futott neki. A „fal” É felé a helyiségsor vonalán túl nem folytatódott, így a feltehetően 19. századi, ismeretlen rendeltetésű, de a szülőotthon épületének utcai szárnyához igazodó építmény kiterjedése nem ismert.

A folyosótól Ny-ra eső helyiségben (13. szelvény) előkerült a középkori Ny-i épületszárny Ny-i zárófala, melyhez K-ről közvetlenül egy cölöpsor simul. A szelvény Ny-i szélén egy egykor több méter mély árok aljában nagyméretű cölöpök lyukorát találtuk, ami feltehetően a rezidencia 1560 körüli megerősítésekor készült paliszádfal maradványa. Az árok mellett vastag, hatalmas karólenyomatossá paticsdarabokat is tartalmazó átégett agyagréteget szedtünk fel. Mind ebben, mind a 10. és 11. szelvényekben egy zöldessárga kemény agyagréteg volt a rétegsorok alján a homokos talajon. Úgy tűnik, hogy ez az agyagterítés volt a kiépítésre kerülő középkori épületszárnyhoz az „alapozás”, hogy a puha homok ne okozzon gondot.

Ettől a helyiségtől É-ra egy kétosztatú helyiség következett (14. szelvény), melynek Ny-i helyiség részében csak a paliszádárkot fedő omladék részéig mélyültünk. A K-i helyiség részében előkerült egy téglából kirakott padló ÉNy–DK-i tájolású darabja (18–19. századi járósínt), tőle K-re két vele párhuzamosan futó árok cölöplyuk-sorral, valamint a helyiség K-i fala alá részben belógva egy szintén ezekkel párhuzamos, mélyre alapozott középkori téglafal. Ennek K felé való befordulása épp a ráfedő szülőotthonfal széle alá esett.

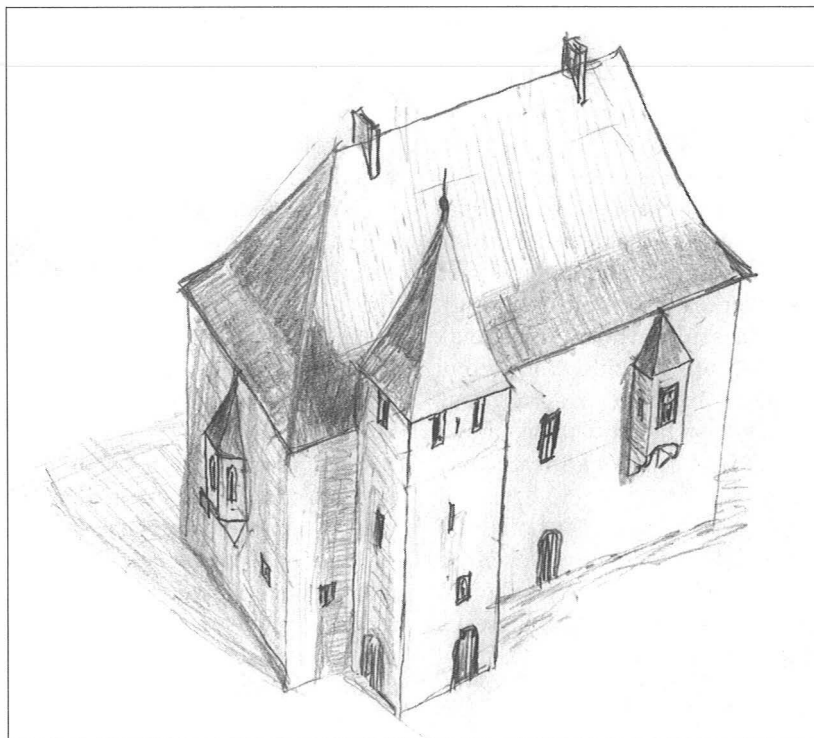
A 14. szelvény mellett K-re a szülőotthon folyosójának Ny–K-i fekvésű szakasza található, mely a 18. szelvény részét képezte. Itt, a folyosó É–D-i és K–Ny-i részének metszésében egy mély szondával vizsgáltuk a rétegsort. A 14. szelvény peremén előkerült falsarok K–Ny-i falszakasza itt folytatódott. Ezen megfigyelhet-

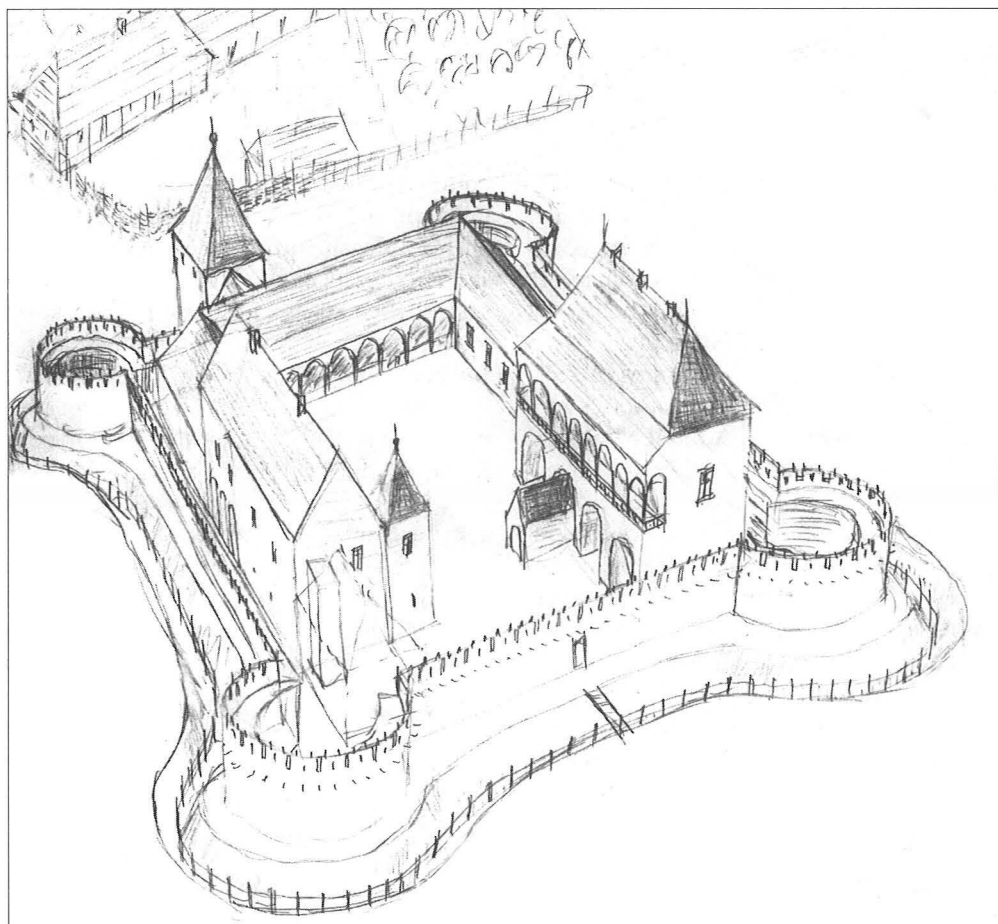
tük, hogy igen mélyre alapozták (1 m-rel mélyebben, mint a szülőotthon falának alapozása), a fal É-i oldalát jelentősen megbolygatták és a faltól É-ra eső oldalon a betöltés is bolygatott, laza volt. A szelvénynek a 10. szelvénytől É-ra eső részében igen rossz állapotban, de megtaláltuk a terrazzo maradványait is.

A szülőotthon udvarát annak ideiglenes részleges fedettsége miatt két részletben kellett megnyitnunk. A D-i negyedében (9. szelvény) és az É-i háromnegyedében (5. szelvény) összességében 3 falat sikerült dokumentálni. A K-i oldalon a középkori épületszárnynak a 2002-ben már részben feltárt udvari zárófalt most teljes hosszában fel tudtuk tární. A magtár D-i falának vonalában

ez a fal K-nek fordult, de egy rövid szakaszt leszámítva nem maradt meg belőle semmi. E falelfordulástól É-ra falazat nem maradt meg, de a helyét egy kiszedési árok megmutatta, s e vonalban *in situ* egy küszöbkövet is találtunk. A küszöb által jelölt egykori átjárón keresztül egy terrazzo járófelülettel rendelkező, nagyméretű helyiségbe lehetett jutni. Ez a terrazzo csaknem az egykor felette állt szülőotthon É-i szárnyának K-i zárófaláig megmaradt (kisebb-nagyobb hiátusokkal és kiomlásokkal), de a középkorban feltehetően egészen a magtárépület mellett még 2005-ben megtalált falsarok által kijelölt helyiség-határig is tovább tarthatott. A zárófallal párhuzamosan, tőle Ny-ra a szelvények teljes hosszában egy téglafal

Nyírbátor, Báthori-rezidencia: a gótikus periódus (1480 körül?) elméleti rekonstrukciója

Nyírbátor, Báthori-rezidencia: elméleti rekonstrukciós rajz a megerődítés utáni állapotról a reneszánsz periódussal (1550 körül)

futott. A fal a 9. szelvény D-i végében, a szülőotthon fala alatt Ny-nak fordult és innen egyenesen haladt a 14. szelvényben talált másik falsarokig. A zárófal és e másik fal közötti részen a szelvények teljes hosszában négyzetes középkori padlóteglák burkolták e folyosószerű részt. A falazattól Ny-ra – bár csak foltokban, illetve néhol már csak bolygatott foltokban – ugyanilyen padlóteglás padló volt. A 9. szelvény DNy-i sarkában a két másik fent nevezett fallal párhuzamos téglafal futott, melynek Ny-i oldala ugyanolyan szerkezetben volt bolygatott, mint a 18. szelvénynél (a szülőotthon folyosóinak kereszteződésénél) leírt falazaté. A szülőotthon itteni falának elbontásakor aztán egyértelműen kiderült, hogy ez a fal kötésben van az itt keresztben futó fallal, mely a 9. szelvény peremén indul nyugatnak és a 14. szelvény peremén fordul ÉNy felé.

A szülőotthon udvarától Ny-ra, a szülőotthon É-D-i futású folyosórésze alatt (a 18. szelvény részeként) a romlott padlóteglás részek mellett egy K-Ny-i tájolású falazatrészt is találtunk. Ez szinte egy vonalba esett a szülőotthon udvari belépőhelyiségének D-i falával. A fal nem éri el a szülőotthon folyosójának Ny-i falsíkját, előtte szabályosan lezárul. A szülőotthon falának elbontásával rábontottunk és kiderült, hogy a 9. szelvényben talált legnyugatibb falazat Ny-i befordulásáról van szó. A fal belső (itt tehát déli) oldala azonban itt már nem bolygatott.

A folyosótól Ny-ra, a 14. szelvénytől É-ra eső első helyiséget (a 15. szelvényt) idővel egybenyitottuk a tőle É-ra elhelyezkedő következő helyiséggel (a 16. szelvényvel). A 15. szelvény K-i oldalánál megtaláltuk a 14. szelvényben induló ÉNy-DK-i fal folytatását, amely azonban már nem ért el a szelvény É-i metszetaláig, hanem előtte ez is szabályos lezárással véget ért. A 18. szelvény szomszédos részében talált, szabályosan lezárt végű fallal együtt itt feltehetően egy ajtónyílás helyét adják ki. A mélyen alapozott falak által közrezárt helyiség padlóját néhány habarcsos folt határozta meg. A szelvény É-i metszetaláiban több kisméretű árkot és egy lépcső(?) rétegét is dokumentáltuk. A faltól Ny-ra egy igen laza, szerves anyagot tartalmazó talajréteg következett, melyben átvágás után oldalról fekvő gerendákat sikerült megfigyelni. A faszervezetes épület áthúzódott a 14. szelvény Ny-i felébe is, itt azonban nem tudtuk feltárni ilyen mélységig. A 15. szelvény Ny-i oldalában a középkori épületszárny Ny-i zárófalának folytatása, annak egy erősen bolygatott szakasza került elő. A szelvényben talált két fal között, a faszervezetes épület maradványai felett, illetve részben abba is belevágva több, egymással és a falakkal is párhuzamos kisebb árok került elő. Mind ezek az árok, mind pedig a zárófal végig folytatódott a 16. szelvényben is. Az egyik kis árokban, amely a szelvény K-i fala mellett húzódott, négyzetes átmetsetű cölöplyukak sorát találtuk. A szelvény É-i pereme mentén pedig egy deszkázat nyomai kerültek elő. A 16. szelvényben ismét találtunk középkori padlóteglákat és újkori téglapadlófoltokat is.

A következő É-ra eső helyiségben (17. szelvény) több nagyméretű gödör mellett említésre érdemes objektum egy markáns cölöplyuksort tartalmazó árok (ugyanaz, mint amelyik a 16., 15., és 13. szelvényben is előkerült, s nagyjából a Ny-i zárófallal párhuzamosan, annak K-i oldalán futott).

A 17. szelvénytől É-ra a bontások miatt nem maradt meg a szülőotthon falazatának még a nyoma sem, így itt a szelvényeket szabadon jelöltük ki. A 17. szelvénytől É-ra a keletibb a 6. szelvény, a nyugatibb a 7. szelvény. Az előbbiben csak a 17. szelvényben is végigfutó cölöpsoros árok, az utóbbiban a középkori téglapadló és annak agyagalapozása került elő különböző mértékű bolygatottsággal.

A 7. szelvénytől É-ra jelöltük ki az 1. szelvényt, ahol egymást metsző árkok sorát lehetett dokumentálni (néhányikat már csak a másik falának metszetében), de a meghatározó egy csaknem a szelvény egészét érintő hatalmas gödör, illetve annak betöltése volt. A két hatalmas amorf kő mellett egy vagy több lakoma „teljes” hulladék anyaga is előkerült: nagy mennyiségű állatcsont (köztük kiemelkedő arányban halak és kisebb szárnyasok maradványai), továbbá kagylók (köztük több tucat osztriga!), valamint számos edénytöredék. Először e szelvény É-i metszetaláiban sikerült megfigyelni a szülőotthon talán legkorábbi fázisának (18. sz. eleje?) alapozási szerkezetét is: a felmenő téglafalak alatt vékony agyagréteggel összefogott tömör agyagteglák alkotta alapozást (vagyis teljesen vízzáró réteget) készítettek, feltehetően a magas talajvíz elleni védekezésért.

Az 1-től K-re és a 6-tól É-ra nyitott 2. szelvényben említést érdemel néhány kisebb gödör és egy K-Ny-i faldarab, mely a szelvényt É-ról lezáró szülőotthon-fallal párhuzamosan futott. Az e szelvénytől K-re fekvő 3. szelvényt ezzel egybenyitottuk, s így megtaláltuk az 5. szelvényben középen futó fal (tehát a középkori udvar felőli folyosót Ny-ról övező fal) folytatását, ami egyenesen befutott a szülőotthon É-i zárófal alá. E középkori faltól külön, mintegy 15–20 cm-es hiátus után indult egy másik középkori fal, mely ez előbbire merőleges és K felé eltűnt a szelvényfalban. A K felől szomszédos 4. szelvényben ez a fal még töredékekben megvolt, néhol a szülőotthon falának bolygatott nyomai is kivehetők voltak, épkezláb rendszerbe azonban a maradványokat egyelőre nem sikerült beilleszteni. A szelvény K-i peremén, illetve részben a metszetalában néhány erősen kopott középkori kőfaragvány (ablakpárkány, osztó) került elő.

A 4., 5. és 9. szelvények mellett K-re egy hosszanti nagy szelvényt nyitottunk (19. szelvény), hogy a Ny-i és az É-i palotaszárnyak közötti viszonyt jobban megismerjük. E területre azonban már annyira szét volt dűlva a korábbi bolygatások által, hogy semmi érdemlegeset nem sikerült dokumentálni, leszámítva az É-i részén megtalált, az 5. szelvényben már leírt terrazzo folytatását.

A 12. szelvényt a szülőotthon É-i előterében még 2005-ben nyitottuk meg, mellyel a már Magyar Kálmán

által 1970-ben feltárt két téglakna hitelesítő feltárását is el tudtuk végezni. A K-i, kisebb akna cementes kikenésű belsejével bizonyosan 20. századi, a Ny-i, nagyobb akna azonban nagyméretű tégláival, falazathoz illeszkedő tájolásával valószínűleg középkori. Mivel a sárga homok altalajig ki voltak már pucolva, a datálást sem leletanyag, sem rétegtani megfigyelés nem segíthette. Az aknáktól Ny-ra, kb. az 1. szelvény vonalában egy É-D-i tájolású árok alján egy koporsós, melléklet nélküli temetkezés csontvázát is feltártuk. Itt ismét kérdéses a datálás, de mivel a környezetében több sírt nem találtunk, nem zárható ki, hogy egy temetőkerítésen kívüli középkori, de még a rezidencia itteni kiépülésének fázisát megelőző temetkezéstről van szó.

Elvégeztük a szülőotthon megmaradt falazatainak falkutatását és dokumentálását is, mely alapján egy hosszú idő alatt, több fázisban, feltehetően már az 1700-as évek elején mint tisztartói lak kiépülő épületet ismerhettünk meg. Történeti – és így műemléki – értelemben nem az udvari homlokzatról megmentett pár ajtó és timpanon faragványai a legjelentősebb értékek, hanem a legkorábbi, utcafronti épületszárnya, az alapozás egyedi technikája és a középkori falazatokhoz való viszonya.

Figyelemmel kísértük a parkoló kialakítása során végzett komoly mélyítési munkákat is, ahol korábban még nem kutatott területrészeket is érintettek. Ezért a 2005-ben a szülőotthontól É-ra, a kerítés mellett feltárt nagy árok nyomvonalán „mentő” feltárást végeztünk, melynek során az árok újabb (sajnos már nem teljes eredeti magasságától induló) részeit sikerült dokumentálnunk. A sárga homok ráfedés alatt előkerült egy nagyméretű gödör is, melyet azonban statikai okokból nem bonthattunk ki teljesen. Előkerült még néhány nagy valószínűséggel újkori, téglafalú akna is.

Az elbontott toronydaru helyén a 2005-ben már megkezdett kutatásunkat folytattuk (8. szelvény). A korábbi szelvényekkel és kutatóárkokkal megbolygatott, de érdemben csak a felszínen „megkarcolt” területen számos rétegsor és gödör feltárása mellett a legfontosabb egy Árpád-kori faszerkezetes ház szelvénybe eső felének kibontása volt. Újabb bizonyíték került tehát elő, hogy a korai középkorban a rezidencia telke már a település része volt. A szelvényből K felé géppel húzott szondaárokban (8/a szelvény) a 2005-ben az akkori 15. szelvényben feltárt téglatörmelékes struktúrák folytatását szondáztuk, illetve további faragott köveket kerestünk.

Az É-i palotaépület helyreállításával párhuzamosan elkészült a 2005-ben megtalált és restaurált kályhacsempek alapján a két középkori kályha rekonstrukciója.

Összességében megállapítható, hogy a Báthori-rezidencia eddig igazolhatóan három palotaszárnyból állt. A Ny-i szárny az alapfalak vékonysága alapján feltételezhetően földszintes volt. Északi és déli végén egy-egy terrazoburkolatos, nagyméretű helyiséggel rendelkezett, melyek között téglaburkolatos folyosó futott. Ennek udvari fala valószínűleg részben (tornácszerűen)

nyitott volt. A folyosó mögött téglaburkolatos helyiség vagy helyiségek voltak. A rendelkezésre álló adatok alapján valószínűleg belső pillérsorok által tartott mennyezettel az egész tér egy nagyhelyiség volt. Az épületszárny aligha élt tovább 50 évnél, ennek ellenére számtalan építési periódussal bír. Építését megelőzően egy fa-tégla vegyes építésű ház már állhatott a helyén, az 1560-as belharcokhoz köthető lerombolását követően pedig paliszád-vonalat alakítottak itt ki, amit többször megújítottak. (Lásd az illusztrációkat a 246–247. oldalon!)²¹ A telek és az utcaszervezet alapján feltételezhető, hogy a rezidencia főbejárata is ezen a szárnyon helyezkedett el, azonban ennek vizsgálatát a korábbi rombolások és a mostani építési beruházások helye nem tették lehetővé.

VIRÁGOS GÁBOR

249. Nyírbátor, Református templomkert

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Kú

2006. július 24. és augusztus 2. között régészeti szakfelügyeletet tartottunk a templomot megkerülő sétány felújítási munkálatainál. A felújítás során a burkolatot felszedték, és helyenként új nyomvonalat alakítottak ki, helyenként a régi úttükör szintje alá mentek, s így elérték a templom körüli temető legfelső rétegét. Az átlagos mélyítés 20–25 cm volt, de helyenként rátöltésre is sor került. Az úttükör kialakításakor egy planírozási réteget figyeltünk meg a templom körül végig, habarcsos-meszes téglatörmelékes feltöltődéssel, amelyik különösen az É-i oldalon volt markáns. A rétegben régészeti lelet nem volt, csak – objektumhoz nem köthető – szórvány embercsontok. Ezeket összegyűjtöttük, és egy-egy „összáriumot” létesítettünk a templom É-i és D-i oldalán. A mélyítés során a templom körüli temető sírjait a munkák során nem érték el. A templom Ny-i bejáratánál mintegy 6 m hosszú, 1 m széles, a templom falával párhuzamos vasbeton lapokból álló terület került elő. Ennek külső része és a templomfal közötti üreges részt merevítővel hidalták át. Ez valószínűleg valamelyik felújítási fázishoz kapcsolódott, de pontos építési ideje nem ismert. Funkciója valószínűleg a falak szellőztetése lehet. A templom D-i oldalának Ny-i részén – Ny-ról a második pillérnél – került elő egy 2,1×1 m-es, habarcsba ágyazott mészkőből álló falcsonk, melyet vágott a pillér. A falcsonkból egy faragott oszloptörődék került elő (magasság: 40 cm, átmérő: 20 cm). A falcsonk párhuzamos volt a templom falával. Dokumentálás után visszatemették. A fal vélhetőleg a korábbi templom fala lehetett. További részleteit csak ásatással lehet majd tisztázni.

JAKAB ÁTILA

21 A kutatás összesítő alaprajzát Székér György, Vieman Zsolt és Virágos Gábor; a rekonstrukciós rajzokat Buzás Gergely készítette.

250. Nyírgyulaj, Református templom

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Kk, Kú

2006. június 19-én bejelentést kapott a Jósa András Múzeum, hogy a nyírgyulaji református templom környékének tereprendezése során megbolygattak pár sírt. Másnap a helyszínen konstatáltuk, hogy a templom É-i hosszanti falánál, közvetlenül mellette egy kb. 20 m²-es területen eltávolították a gypet. Mint kiderült a templom É-i falának 1795-ös kidőlése után a törmelék egy részét a falnál hagyták, így az évek során egy – a fal felé tartó – lejtő alakult ki. A fal elázása miatt a „mesterséges” dombot el akarták távolítani. Ekkor bolygattak meg egy fentebb fekvő sírcsoportot. A csontok nagy részét eltávolították, de még így is meg tudtunk állapítani 3 különböző temetkezést. Ezeket dokumentáltuk. Egy másik elhordásra kijelölt részen kutatóárokot húztunk, melyben csak építési törmeléket találtunk. Megvizsgáltuk a meddőhányót is, de nem láttunk leleteket benne. Érdeklődésünkre a helyiek elmondták, hogy a templom körül a 1970-es években húzott kerítés alapozási árkában végig csontok voltak. Tehát a templom körül – mely valószínűleg egy mesterséges dombra épült – temető lehet. A kevés szórvány cserép a 14. századtól a kora újkorig datálható.

LUKÁCS JÓZSEF

251. Nyíregyháza, Jókai tér

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B

2006. december 6-án helyi lakos egy háromnegyed részt ép, kézzel formált tálat és több hozzá tartozó töredéket hozott be a Jósa András Múzeumba. Elmondása szerint a tál Nyíregyházán került elő a Jókai téren, október végén–november elején. Az edény és töredékei a járda mellé voltak egy csomóban letéve az építkezés mellett. A Jókai téren ebben az időben kezdték meg a közműcsere munkálatait. Ezt a Jósa András Múzeum szakfelügyelete kísérte, de régészeti jelenségeket ekkor nem tapasztaltak. A november elejétől meginduló földmunkák során rendszeresen végeztek ellenőrzéskor sem regisztráltak régészeti jelenséget. Az edény a késő bronzkorra datálható (turbántekercses díszítésű perem), s az oldalain látható friss törésekből ítélve a megtaláláskor még ép lehetett (talán egy sírhoz tartozott?). A tál közelebbi előkerülési helye ismeretlen.

JAKAB ATTILA

252. Nyíregyháza-Oros, Korhány

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Á

2006. április 12-én helyszíni szemlét végeztünk a település helyiek által Korhány néven ismert területén. Célja a 2004-ben előkerült lelőhely hitelesítése, beazonosítása volt. A területet Orostól ÉNy-ra, a Teleki-réten, a Pazonyi-vízfolyás (VII/1) és egy, a Kis-mező-dűlőből induló Ny–K irányú földút találkozásánál lévő híd (104,2 m-es magassági pont) közelében, attól DNy-ra fekvő,

a felszínről alig láthatóan kiemelkedő kis dombháton véltük megtalálni. Ezt a kis kiemelkedést a térkép nem ábrázolja. A kis, kerek sötétbarna dombháton három ovális, sárga színű elszíneződést észleltünk. Talán elszántott házak maradványai? A domb területén két marék Árpád-kori cserepet szedtünk össze, közülük egy bográcsperem-, és egy rádlimintás oldaltöredéket is. A cserepek nem csak a foltok közvetlen környékén kerültek elő, hanem jellemzően a domb középső részén is. Április 19-én újra felkerestük a tulajdonost, hogy a nála lévő csatot megvegyük a múzeum részére. A megtaláló nem kívánta eladni a tárgyat a rendelkezésünkre álló összegért. Földjének területét a bátyja mutatta meg nekünk, de a pontos lelőhelyet ő nem ismerte. A földterület az előbb leírt dombocskától D-re fekszik. Kiterjedése 7 ha. A két helyszínt keskeny gázos terület választja el egymástól. A szántóföld Ny felé erősen lejt egy mocsaras rész felé; ez határolja ebből az irányból, míg K-ről a már említett vízfolyás mellett húzódó földút, D-i részét legelő zárja le. A térszintből két, nagyjából É–D-i irányú kiemelkedést lehetett megfigyelni. A szántó bejárása során semmiféle régészeti jelenségre utaló nyomot nem találtunk, noha fémkeresőt is használtunk.

JAKAB ATTILA

253. Nyíregyháza határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Sza, Á

2006-ban örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez végeztünk terepbejárást Nyíregyháza Ny-i határában. A tervezett nyomvonal déli vége az M3 autópályához csatlakozik és Mandabokor, illetve Felső-sima érintésével Nyírszőlőre vezet 14,7 km hosszan. A munkában a nyíregyházi Jósa András Múzeum régészei vettek részt.

A viszonylag gyenge megfigyelési körülmények ellenére 15 lelőhelyet regisztráltunk, valamennyi Nyíregyháza közigazgatási területén helyezkedik el. Közülük 4 esett *Mandabokor* határába (1 bronzkori, a többi kérdéses korú), 11 lelőhely *Felső-sima* területén fekszik (8-nak a korát nem tudtuk meghatározni, 1 lelőhelyen őskori és Árpád-kori cserepeket, 1 lelőhelyen bronzkori és császárkori, 1 másikon csak császárkori cserepeket gyűjtöttünk).

ISTVÁNOVITS ESZTER

254. Okány, Futás

(MRT 6. k. 10/16 lh.)

(Békés megye) R, Ge

A magyar–amerikai Körös Regionális Régészeti Program keretében 2006 júliusában került sor a felszíni leletek alapján elsősorban a tiszapolgári kultúra időszakához, csekély mértékben a gepida korhoz köthető lelőhely magnetométeres felmérésére. A mintegy 1,8 hektárnyi területen elvégzett vizsgálat célja az volt, hogy képet kaphassunk a kora rézkori település szerkezeti sajátos-

ságairól, illetve azokat összehasonlíthatjuk a korábban hasonló módon már felmért illetve feltárásokkal érintett Vésztő- és Körösladány-Bikeri lelőhelyekkel. A felmérés során gödrökként értelmezhető objektumok mellett a lelőhely É-i részén egy nagyméretű, korábbi tapasztalataink alapján minden bizonnyal alapárkos ház, illetve a K-i részen egy hosszan elnyúló árok vált láthatóvá. A felmérést Apostolos Sarris (Laboratory of Geophysical – Satellite Remote Sensing & Archaeo-Environment Institute for Mediterranean Studies – Foundation of Research & Technology, Rethymno, Kréta, Görögország) végezte el.

GYUCHA ATTILA – WILLIAM A. PARKINSON

255. Onga, Teknőslapos

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, Sza

2006. augusztus 21. és szeptember 12. között megelőző régészeti feltárást végeztünk a 37. sz. főút épülő nyomvonalán. A feltárt terület a 3+275 és 3+500 km-szelvények között helyezkedik el az épülő út D-i oldalán, s 15 m-es szélességével 3375 m² nagyságú felszínt jelent. A lelőhelyen egy császárkori települést sikerült azonosítani, melyet 5 ház és több kapcsolódó település (árok, kút, cölöpszervezetes karám) képviselt. A humuszolás során nagy mennyiségű őskori – nagyrészt újkőkori – leletanyagot gyűjtöttünk, melyhez kapcsolódó régészeti objektumot azonban nem sikerült feltárni. Az intenzív szórvány anyag egy elpusztult neolitikus lelőhelyre enged következtetni.

VERES JÁNOS

256. Ordacsehi, Kécsimező, homokbánya

(Somogy megye) R, B, LT, Ró, Ge

2006-ban a lelőhely DNy-i részén végeztünk megelőző régészeti kutatást, melynek során közel 200 objektumot tártunk fel.

Az *őskori* objektumok többsége gödör vagy gödöralj volt, valószínűleg egy É-D irányú árok is e korba sorolható. Egy objektum a bolerázi csoportba, néhány a kispostagi és az urnamezős kultúrába sorolható.

Sikerült megtalálnunk a nagy kiterjedésű *kelta* temető szélét. A LT B2–C1 időszakra datálható temetőből 9 sír (egy bizonytalan) került elő, köztük egy fegyveres, kardmellékletes. A sírok egy részét kirabolták.

A Kr. u. 4. sz. végére–5. sz. elsőharmadára keltezhető *késő római* telep gödörházait, kemencéit és tárológödreit is feltártuk. Egy púpos hátú csontfésű töredéke alapján egy részük biztosan az 5. századra keltezhető. A mintegy 60 objektumon kívül a lelet nélküli cölöplyukak egy része is bizonyára ebbe a korba sorolható.

Egy nyújtott csontvázas, Ny–K irányítású sír – megvastagodó végű ezüst karperece és vascsatja alapján – az 5. századra keltezhető. Hozzá tartozhat egy közelébe fektetett, É–D-i irányítású, melléklet nélküli lótemetkezés.

Munkatársak: Ambrus Edit, Balla Krisztián, Cserép Tamás, Gál Zoltán, Nyári Zsolt.

HONTI SZILVIA – NÉMETH PÉTER GERGELY

257. Orosháza-Bónum, Téglagyár

(Békés megye) Á

2006 májusa és augusztusa között megelőző régészeti feltárást végeztünk az orosházi elkerülő úthoz a szentesi út irányából csatlakozó bekötőszakasz nyomvonalán mintegy 750 m hosszan és 12 m szélességben (10. sz. lh.). Az Árpád-kori faluhelyen végzett korábbi feltárások tapasztalatainak megfelelően a legnagyobb objektumsűrűséget a terület D-i részén tapasztaltuk; É-i irányban, a nyomvonalat keresztező egykori vízmeder túlsó partjától kezdődően már csak szórványosan kerültek elő régészeti jelenségek. A D-i részre koncentrálandóan 18 téglalap alakú, félig földbe mélyített, egy kivétellel felrakott agyagtömbbe vájt kemencével ellátott házat találtunk. A teljes felületen további 49 változó formájú, mélységű és funkciójú gödröt, 13 árkot illetve árokrendszert is feltártunk. A leletanyag alapján az objektumok mindegyike az Árpád-korba sorolható. Néhány sír is előkerült, melyek közül az egyik a település központi részén keresztülfutó árokba dobott 3 gyermek csontváza; az egyik váz csigolyái között vaspenge töredék feküdt. A vázak minden bizonnyal összefüggésbe hozhatók a falu – feltételezhetően tatárok általi – elpusztításával. További 3 sírt bontottunk ki a terület középő részén, leleteik a 10–11. századra datálhatók. Két melléklet nélküli sír került elő az ÉNy-i részen, melyek a közeli Árpád-kori templom körüli temető szélső sírjai lehetnek.

Munkatársak: Sápiné Turcsányi Ildikó, Bóka Gergely, Medgyesi Pál, Kékegyi Dorottya, Kocsor Julianna, Kollárovszkiné Zsilinszki Éva, Zahoránné Sajti Erzsébet.

GYUCHA ATTILA

258. Ócsa, III. homok- és kavicsbánya

(Pest megye) Ő?

2006. március 22-én helyszíni terepbejárást végeztem a tervezett bányatelek területén, a Messzelátó-hegytől K-re, a Szittyó-csatorna mellett. A domborzatban kettő enyhe kiemelkedés van az É-i és D-i részen. Régészeti lelőhelyet a D-i kiemelkedésen találtam. Annak D-i oldalán egy kavicsal soványított edénytöredék és egy bizonytalan korú szürke edény töredéke került elő.

ZSOLDOS Á. ATTILA

259. Ónod, vár

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kk, Kú, Ú

2006. április 10. és október 17. között folytattuk a vár helyreállítását megelőző kutatást. A belső vár DK-i sarokhelyiségében tovább folytattuk a késő középkori (15. sz.) rétegek bontását. Az itt feltárt rétegekből töb-

bek között középkori kályhacsempék apró töredékei kerültek elő. A múlt télen régészeti felügyelet mellett az udvar szintjét a K-i és a középső rész kivételével a 17. századi szintig süllyesztették. Kézi erővel kialakítottuk a véglegesnek szánt szintet, valamint a K-i oldalon és az udvar közepén elhelyezkedő kút körzetében a 18–19. századi rétegeket bontottuk. Megállapítottuk az egykori udvari barokk járósíntet. Az udvar ÉK-i részén feltártunk egy hevenyészett, részben agyagba rakott kövekből, részben a korábbi kőfalakra rakott téglákból falazott, feltehetően a 19. sz. elején emelt építményt. A kút mellett előkerült a 19. sz. eleji építkezés egyik malterkeverő ládájának maradványa. Feltártuk a vár kútját. Megállapítottuk, hogy a kút a 19. sz. elején megújították, szárazon rakott kőfalát téglafallal magasították meg. A kőfalazatban másodlagosan felhasznált, 16. sz. közepére datálható reneszánsz loggia keretköveit találtuk. Ezeket kiemeltük és a DK-i zárható bástyában helyeztük el. A kút betöltődése, bár tartalmazott korábbi leletanyagot, így pl. két I. Ferdinánd-denárt is, csak a 19. században következett be (üvegek, kályhacsempék). A kút falazata, különösen az 5 m alatt elért vízszint alatt, nagyon rossz állapotban van, ezért helyreállításáig a benne elhelyezett fadúcot nem emeltük ki. A vízszint a Sajó mozgását követi.

A kúttól ÉK-re É-D-i irányú, 40 cm széles falazatot találtunk. Anyaga és a hozzá futó rétegek alapján 16. századi, funkciója egyelőre ismeretlen. Kis felületen vizsgáltuk az udvar 16–17. századi rétegeit is, de mivel a helyreállítás mélyebb rétegeket nem érint, a kutatást a 17. századi szint alatt mintegy 20 cm-rel abbahagytuk. Feltártuk a belső vár É-i pincéjét. Korábban már részlegesen feltárt K-i helyisége közel négyzetes, a K-re néző szellőző és a horzsaköves riolittufából rakott, részben beszakadt dongaboltozata utólagos. A 2. helyiségtől beugró pillérek és téglaküszöb választja el. Az igen hosszú 2. helyiséget, valamint a kőzet négyzetes 3. helyiséget a 19. sz. elején a visszabontott reneszánsz dongaboltozat elé húzott tégl dongaboltozatokkal javították ki. Mára e boltozat is eltűnt, csak csonkjai láthatók. A 2. helyiségben 2 terazzo járósínt volt elkülöníthető, melyet cölöphelyek törtek át. Az alsó járósínt a 16–17. században, míg a felső a 19. században volt használatban. A 2. helyiségbe vezetett a 19. században (újjá?) épített, pihenővel megtört, téglapincelejáró.

Az épület közepe táján szellőző nyílt az udvarra. A Ny-i (4.) helyiség reneszánsz boltozatát a késő barokkban nem építették újjá. É-i falát ajtónyílás törte át, mely a 19. századi épület É-i pincéjébe vezethetett. Ny-i falán utólag épített szellőző van, míg D-i falán elfalazott ív jelzi a pinceág egykori folytatását D felé. Az elfalazásban pinceszellőzőt alakítottak ki, melyhez kőfaragványokat is másodlagosan felhasználtak. Az É-i szárnytól É-ra az ágyúdombra É-i irányból felvezető kései téglalépcső maradványait találtuk. Az ÉNy-i bástya és az É-i szárny között nyitott kutatóárokban előkerült az ágyúdombot É-ról támasztó kőfal maradványa, ehhez (utólagosan)

kapcsolódó késő barokk téglapadló, valamint két téglapillér maradványa. A barokk szint alatt 15–16. századi leletek kerültek elő, ezért feltehetően szintsüllyesztést hajtottak végre a bástya előterében a 19. sz. elején az újjáépítést megelőzően.

TOMKA GÁBOR

260. Ópályi, homokbánya

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B

A területen 2005. március 17-én végeztünk terepbejárást, miután a tulajdonos bejelentést tett, hogy itt homokbányát szeretne nyitni. Ekkor kevés bronzkori cserepet találtunk. A feltárást 2005. április 6–14. között végeztük 347 m²-en. A lelőhely egy É-D-i irányú dombháton fekszik, az É-i dombhát D-i végén sűrűsödtek az objektumok. Középen, ahol egy természetes mélyedés található, valamint a D-i végén gyakorlatilag üresnek bizonyult. A lelőhelyen csupán egy, a dombhátat D-i irányban vágó kutatóárok nyitására volt lehetőség. Összesen 12 objektumot tártunk fel (11 gödör, 1 árok). A gödrökből viszonylag nagy mennyiségű leletanyag került elő, melyek mind a kora bronzkorba datálhatók, ezen belül is a Szaniszló-csoport körébe. 2006 márciusában folytattuk a terület feltárást. A két dombhát közül az É-i dombon folytattuk a kutatást, annak is Ny-i végén, majd a K-i és D-i részén is, egymás melletti sávokban haladva, de itt régészeti objektumot nem találtunk. A domb D-i felén, illetve a két domb közötti lejtőnél további gödrök kerültek elő, ezek nagy része már inkább a D-i domb É-i peremére esett. Újabb objektumok a D-i dombhát tetején voltak, ezek szintén a kora bronzkori Szaniszló-csoport körébe tartoznak. Kizárólag gödröket találtunk, házat, vagy más épületet nem, valamint egy emberi csontokkal teli edénykét, ami a telepen belüli temetkezésre utal. 2006-ban összesen 26 gödröt, egy sírt bontottunk ki.

A leletanyag a Jósa András Múzeumba került.

NAGY MÁRTA

261. Ópályi határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B

2006. május-júniusban örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez végeztünk terepbejárást a jövődöbéli Szamos-Kraszna közötti víztározó területén a gátak, illetve az anyagnyerők helyén. Ópályi területén két bronzkori lelőhelyet találtunk az *Alsó-rét*, ill. a *Cserjások* nevű határrészben. (Lásd a térképet a 218. oldalon!)

Munkatársak: Nagy Márta, Virág Krisztián régészek, Bakos János, Mester Andrea régésztechnikusok.

ALMÁSSY KATALIN – JAKAB ATTILA – LUKÁCS JÓZSEF

262. Ópusztaszer, Szermonostor

(Csongrád megye) Á, Kő

2006-ban május 15. és augusztus 4., majd szeptember 25. és október 31. között végeztük a régészeti feltárást.

Folytattuk a 82/8 szelvény déli oldalán lévő tanúfal korábbi években megkezdett elbontását. Mivel ezen a területen a legvastagabb a rétegsor, itt kaphatunk pontos információt a lelőhely teljes rétegződéséről. Az idén kibontottuk az 5-6-7. szinteket, melyek közül az első kettő még a középkori mezővárosához tartozik, az utolsó azonban már a tatárjárás utáni „fakolostor” időszakát jelenti.

A 05/2 szelvényben folytattuk a „fakolostor” II. déli szárnyának a feltárását a 2. és 3. szint kibontásával. Új eredmény, hogy a „fakolostor” udvarának a területén egy újabb, az eddigiektől független épület részlete került napvilágra. Az említett épületszárny feltárását Ny-i irányban folytatva kibontottuk a 06/1 szelvény területén is a „fakolostor” II. déli szárnyának ide eső részletét. Az 1. és 2. szint feltárásával az épületszárny hossza 18 m-re növekedett.

A tatárjárás előtti kolostoregyüttes erősítésének a K-i szakaszán dolgozva, a „VB” 14. és 15. szelvények területén folytattuk az 1., 2. és 3. sz. sáncárok feltárását. Az egyik sáncárok aljáról egy Árpád-kori oklevél kis darabja került elő.

A kolostort megelőző századokból a 04/2, 04/3-4 és a 05/1 szelvények területén tártuk fel a korai település maradványait. A korábban feltárt, szomszédos szelvényekből átnyúló árkok folytatásai mellett két szabadban lévő kemence, egy félig elkészült, de soha nem használt „kemence-bokor” és több ismeretlen rendeltetésű, földbe mélyített épület maradványa került elő. A legjelentősebb lelet ebből az időszakból a 29. sz. korai házunk padlóján talált bizánci mellkereszt.

VÁLYI KATALIN

263. Öttevény határa

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő, Kú, Ú

2006. májusban terepbejárást végeztem a település határára tervezett szélerőműpark által érintett területeken.

Sándorháza-pusztától Ny-ra: A község határának Ny-i részén, az 1. sz. főúttól a Sándorháza-pusztára vezető út D-i oldalán szórványosan őskori cseréptöredékeket találtam. A lelőhely a Csiszló-ér nevű hajdani Duna-ág (ma: Kis-dunai-tőzegcsatorna) széles medrét É-ről szegélyező domboldalon található. A telepnyom minden valószínűség szerint a dűlőút É-i oldalára is kiterjed, amit a repce miatt nem tudtam megközelíteni.

1. sz. főút Ny-i oldala: A településtől ÉNy-ra, az 1. sz. főút mellett egy tekintélyes, elnyújtott ovális alakú kiemelkedésen szórványosan őskori és újkori (kora újkori) edénytöredékeket gyűjtöttem (I. lh.). A domb kiterjed a főút túlsó, K-i oldalára is, amelyet azonban a virágzó repce miatt nem lehetett bejárni. Az előző lelőhelytől D-re, egy kisebb teknőszerű mélyedés szélén kis számban őskori cseréptöredékeket találtam (II. lh.). A telepnyom feltehetően összefügg a tőle É-ra lévő I. sz., szintén őskori lelőhellyel.

TAKÁCS KÁROLY

264. Őcsény határa

(Tolna megye) B, Ró, A, Á

A Tolna megyei M6 autópálya nyomvonalán 2006-ban szondázó feltárásokat végeztünk.

TO 5. lelőhely: Júliusban összesen 3 szondát nyitottunk, amelyekben 13 objektumot sikerült feltárnunk. A leletanyagban meglehetősen szegényes lelőhelyen 2 őskori gödör, 6 ismeretlen korú cölöplyuk, egy lekerekített sarkú, négyzet alaprajzú földbe mélyített Árpád-kori ház, valamint 3 ÉNy-DK-i irányú árok került elő. A ház ÉK-i sarkában ovális alakú, agyaggal kitapasztott, vörösre átégett kemence maradványát figyeltük meg.

TO 35. lelőhely: Őcsénytől ÉK-re, az Eszterbauer-majortól É-ra, egy É-D-i irányba húzódó dombon található. A terület É-i és Ny-i oldalát vizenyős rész határolja. Július 6-14. között 3 megközelítőleg É-D-i irányú szondával összesen 85 objektumot tártunk fel. Ezek bronzkoriak, római és avar koriak, 16-17. századiak. A legtöbb objektum egy avar kori településhez tartozott, amelyből 3 nagyobb méretű házat, néhány árokszakaszt és számos gödröt sikerült megfognunk. Egy nyújtott testhelyzetben eltemetett csontvázas sír is előkerült, amelynek medencecsontja alatt vasból készített csat volt.

GALLINA ZSOLT – HORNOK PÉTER – SOMOGYI KRISZTINA –
VARGA SÁNDOR

265. Őrtilos, Szent Mihály-hegy (Zrínyi-Újvár)

(Somogy megye) Kú

2006. július 10-14. között a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem segítségével végzett kutatásunk a vár területi lokalizációjára, a külső védművek elhelyezkedésére irányult. Négy próbafúrást és egy kutatóárokot készítettünk. A kutatóárok a vár DK-i szélének meghatározására irányult, mely a rövid idejű kutatás során csak részleges eredményeket hozott. A felszíni gyűjtés során jelentős számú lövedéket és egyéb fémanyagot gyűjtöttünk. Ugyanakkor megkezdtük a vár területének geodéziai felmérését, melyet Körömi Ágnes és Károlyi Attila mérnök-örnagykok végeztek. Elhelyeztük a méréshez szükséges fix pontokat. A részletesebb felmérést a nyári sűrű aljnövényzet miatt 2007 tavaszára halasztottuk. A leletanyag az említett fémanyagon kívül minimális.

Az ásatáson részt vett: Padányi József ezredes, Papp Ferenc alezredes, Négyesi Lajos őrnagy, és az egyetem 10 hallgatója.

Munkatársak: dr. Nováki Gyula, Költő László régész, Szakács Géza régésztechnikus.

VÁNDOR LÁSZLÓ

266. Paks, Bedő-tanya

(Tolna megye) Ró, Á?, Kö

Lakossági bejelentésre 2006. március 16-án helyszíni szemlét tartottunk az egykori biritói halgazdaság legdélebbi halastavánál. A lelőhelynek helyet adó dombot

átvágja a paks–nagydorogi út, Ny-ról a Csámpai-patakon létesített halastó, É-ről halkeltető, K-ről pedig mélyebb fekvésű rét határolja. A dombtetőt legelőnek használják, a fű közül ill. vakondtúrásokból kevés római házikerámiát ill. későközépkori cserepeket gyűjtöttünk. A lelőhelyen szóbeli tájékoztatás szerint korábban Szent István-pénz és ónozott bronzgyűrű is előkerült, ami talán kora Árpád-kori temető létét sejteti.

Munkatárs: Pintér Gabriella (Paks Városi Múzeum).
K. NÉMETH ANDRÁS

267. Paks, Csámpától délre (Tolna megye) B

A 6. sz. főút rekonstrukciójához kapcsolódóan 2006. augusztus–szeptemberben megelőző feltárást folytattunk. A lelőhelyből kb. 250 m²-en összesen 11 késő bronzkori objektumot (2 házrészletet, 7 gödröt, 2 árkot) tártunk fel.

Munkatárs: Batizi Zoltán.

K. NÉMETH ANDRÁS

268. Paks, Püspökdombtól délre (Tolna megye) U, B, LT

Útrekonstrukcióhoz kapcsolódó megelőző feltárást végeztünk a Püspökdombtól délre elterülő lelőhely három munkahelyén. Kb. 1800 m² felületen 108 objektumot tártunk fel. Az első munkahelyen (118+090–118+574 km, Ny-i oldal) 93 objektum került elő, közülük 4 neolitikus (gödör), többségük (75 gödör, 2 árok, 12 cölöplyuk) pedig az urnevezős kultúrához tartozik. A második munkahelyen (118+708–119+000 km, Ny-i oldal) feltárt 15 objektum közül 13 késő bronzkori (1 ház, 12 gödör), 1 kelta (ház), 1 pedig újkori. A harmadik munkahelyen (118+910–119+050 km, K-i oldal) régészeti objektum nem került elő.

Munkatárs: Batizi Zoltán.

K. NÉMETH ANDRÁS

269. Panyola, Zsaró-kert, Tisza-meder (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) I

2006. július 5-én helyszíni szemlét és kísérleti mérést végeztünk a panyolai Tisza-parton. Itt az 1930-as években részben feltárt, dokumentált cölöp- és gerendaszerkezetű konstrukció beazonosítását céloztuk meg, valamint Czákó László Humminbird szonárjának kipróbálását. Első lépésben motorcsónakról szonaras méréseket végeztünk, ezzel párhuzamosan megfigyeltük a vízpartot is. A szonaras mérés nem mutatott ki semmilyen nagyméretű konstrukciót. Az 1. sz. mért objektum a 694. fkm-nél található, melyet egy karó jelöl a parton. Mivel a jelzés fentről is látható, ezért megtaláltuk azt a lejárót, amely ennek közelében ér véget. GPS-el megállapítottuk, hogy a terület a lelőhely szélénél található. Szemléző merüléseinket innen hajtottuk végre. A parton semmi-

lyen leletet, jelenséget nem figyeltünk meg. Merüléseink során a 694-es km-kőtől 200 m hosszan lefelé vizsgáltuk át a parti sávot. A merülésnél vezetőkötelet használtunk, amely mentén 3 búvár haladt folyásirányban lefelé. A negyedik búvár a part menti vízben állva biztosított. A víz szintje magas volt, bár az esőzések miatti árhullám már levonulóban volt. A látótávolság minimális (20–30 cm), a sodrás még a part mentén is számottevő volt (a terület egy kanyarban található és a sodorvonal a vizsgált partszakasz előtt haladt). A 1,5–2 m-es vízben, a part előtt végig, védő kőszórást találtunk, amely egy korábbi szabályozási munkára utal. Semmiféle famaradványra nem bukkantunk. Valószínű, hogy a folyó romboló ereje miatt megváltozott, a kanyar „megette” a partot, így a víz teljesen elmosta a cölöpöket és, hogy a feltárást során elpusztították a lelőhely parti részét. A Humminbird szonár értékelhető, értelmezhető képet nyújtott a folyómederről. A part menti sáv kövezését nem tudta kimutatni, de ennek oka a sekély víz és a lejtős partoldal volt. A kép digitális rögzítése nem megoldott, erre digitális kamerát kell használni (napsütéskor az árnyékolást meg kell oldani). A képernyő nem jelzi ki a GPS adatokat, erre külön műszer kell.

Munkatársak: Fekete Csanád, Szócs Péter, Bálint Marianna, Aranyos Annamária (KÖH), Dr. Gryneaus András (Magyar Dendrokronológiai Laboratórium), Petrik Máté (ELTE régészhallgató), Puskás Norbert, Lengyel László (Kékség Búvárklub), Czákó László, Czákó Ádám, Viski Sándor.

TÓTH JÁNOS ATTILA

270. Pácsony, Külső-irtás (Vas megye) Ó, Á, Kk

2006. november 21-én terepbejárást végeztünk a Hévíz–Szombathely közötti 400 kV-os távvezeték nyomvonalán. Győrvar-Újmajortól K-re, két, a 10 000-es térképen a névtelen vízfolyás közötti gerincen és teraszon több igen apró ő-, Árpád- és középkori kerámiatöredéket gyűjtöttünk (21. sz. lh.). A gerincen lévő földúttól az Újmajor felé biztos a lelőhely, de a dűlőúttól K-re kérdéses, ugyanis itt lehetetlen a bejárás.

Munkatársak: Kiss Krisztina adattáros, Mátyus Magdolna rajzoló, Vámos Gábor régésztechnikus.

ILON GÁBOR

271. Perőcsény, Jancsi-hegy (Pest megye) I

2006. szeptember 13-án terepbejárást végeztünk a Jancsi-hegyen, két geológus társaságában, annak eldöntésére, hogy a felszínen látható átvágások lehetnek-e mesterségesek. A vélemények megoszlottak, de valószínűsíthető, hogy – a természetes geológiai folyamatok eredményeinek felhasználásával – emberi beavatkozás eredménye a két átvágás.

MIKLÓS ZSUZSA – NOVÁKI GYULA

272. Petrivente, Újkúti-dűlő

(Zala megye) R

A jól ismert újkőkori lelőhelytől délre, az M7 autópályával párhuzamos 35. sz. út tervezett nyomvonalán 2006. november 17–29. között próbaásatást végeztünk. Ennek során 1045 m² kiterjedésű területet vizsgáltunk át, gyakorlatilag a megtelepülésre számításba jöhető részt, és csupán három objektumot találtunk egymáshoz közel a dombtetőn. Két telepjelenség előteres gabonatarató verem, a harmadik pedig egy kis árokszerű gödör volt. A vermet a kerámialeletek alapján a késő rézkori protoboleráz időszakban használhatták, az egyikből egy kiemelkedő lelet került felszínre: két oldalán díszített, trapéz alakú oltár(?). A harmadik objektum leleteket nem tartalmazott. A próbaásatás alapján megállapíthatjuk, hogy az újkőkori település 140 m-re délre már nem folytatódik, a protoboleráz idején pedig csak nagyon szórványos telepjelenségekkel számolhatunk ezen a részen.

HORVÁTH LÁSZLÓ

273. Pécel, MOL 1. sz. lelőhely

(MRT 13/3 k. 19/28 lh.)

(Pest megye) Ő, Szk, Á

2006-ban a Tiszaújváros–Százhalombatta MOL terméktávvezeték nyomvonalán ásott 5 m széles, 124 m hosszú árokban 12 régészeti objektumot tártunk fel, közülük 1 árokrészlet, 8 gödör, 1 kemenceplatni, kettő pedig valószínűleg anyagnyerőhely részlete. A 3. sz., 110×120 cm nagyságú, 2–3 cm vastag sütőfelület, a tapasztásában talált jellegzetes cserepek alapján, szkíta kori. Hasonló korú két gödör és talán az árok is. A 8. sz., nagyméretű, paticos-faszenes betöltésű anyagnyerő részletéből Árpád-kori cserepek és egy vasszeg került elő. A többi objektum lelet nélküli vagy a bennük talált néhány jellegtelen őskori cserép közelebbi korhatározásra alkalmatlan.

A leletek a váci Tragor Ignác Múzeumba kerültek.

KŐVÁRI KLÁRA

274. Pécel, MOL 2. sz. lelőhely

(Pest megye) I

A 2004-ben zajlott terepbejáráskor Árpád-korinak bizonyult lelőhelyen 2005-ben a MOL Tiszaújváros–Százhalombatta terméktávvezeték bővítése előtt folytattunk megelőző feltárást 200 m²-en, 5 m szélességben. Ekkor nem került elő régészeti jelenség. 2006-ban a vezeték építése során régészeti megfigyelést végeztünk a feltárt terület közvetlen szomszédságában, ekkor két ismeretlen korú objektum foltja bontakozott ki az árok falában.

KŐVÁRI KLÁRA – KULCSÁR VALÉRIA

275. Pécs, Ágoston tér

(Baranya megye) Kő

2006. június 12–13-án a 16723 hrsz. telken felállítandó emlékmű alapozási munkálatainál végeztünk megelőző

feltárást. Egy 4,35×4,35 m nagyságú, 0,9 m mély sávalap szerepelt a tervekben, közepén pedig egy 1×1 m-es, ugyancsak 0,9 m mélységű szoboralap. A felszíntől kb. 0,2 m mélységben egy 20. századi lakóház alapjai kerültek elő, mozaikkő-burkolat alatt beton alapozást találtunk. Az alapozási árokban több helyen is homokba ágyazott kő- és téglafalat figyeltünk meg, a feltárt terület kis kiterjedése miatt azonban összefüggéseik pontos megállapítása nehézségekbe ütközik. A falszakaszok irányát rögzítettük. A fal közvetlenül a termőréteg alatt jelentkezett és a felszíntől kb. 0,9 m-ig mélyedt le, szélessége 0,68 m és 1,98 m között változott. A sávalap kiásásakor 0,9 m mélységben a DNy-i sarokban egy csontvázra bukkanunk. A sírfolt nem volt megfigyelhető, azonban kiégett patics jelentkezett a váz alatt. A csontváz hossza 1,6 m, K–Ny-i tájolású, háton, nyújtott helyzetben feküdt, mindkét alkarja a medencén nyugodott. Melléklete nem volt, csupán néhány középkorra keltezhető kerámiadarabot és vasszőget találtunk a váz szintjén. Tőle K-re – feltehetően egy gyermekvázhoz tartozó – al- és felkarcsontokra bukkanunk. A váz teljes feltárására nem volt lehetőségünk. Mind a sávalapból, mind a tényleges szoboralapból középkori kerámiatöredékek és vastárgyak kerültek elő.

Munkatárs: Kárpáti Gábor.

VAJDA OLGA

276. Pécs, Káptalan utca 4.

(Baranya megye) Rő, N

2006. augusztus 21-én helyszíni szemlét végeztem a telken, ahol markoló által húzott árokban egy gödör nyomait találtam. A következő napokon az É–D-i irányú árokszakasz vonalába eső gödörrészt Kondacs Pál kibontotta, az árok Ny-i falában pedig a metszefalat tisztította meg. Az alját és aljának K-i végét elértük. A gödör pontos méretei nem ismertek, mivel részben még a föld alatt van. A kibontott rész betöltésében 4 réteget tudtam elkülöníteni. A legalsó rész egy vastag, meszes réteg, mely arra utalhat, hogy mészsoltó gödörként használták. A felette levő vékony, barna réteget egy homokos réteg, majd egy szürkés-barna réteg követi. A gödör felül tölcészerűen kiszélesedik. A bontás során sok állatsont és néhány fémdarab mellett három korszak leletei kerültek elő: római tégladarab és cseréptöredékek, népvándorlás kori kerámia, valamint újkori cserepek.

GÁBOR OLIVÉR

277. Pécs, Rákóczi utca

(Baranya megye) I

2006 májusában műszeres régészeti lelőhely-felderítést végzett a lelőhelyen Pattantyús-Ábrahám Miklós (ELTE). Mérés hálózatban egyirányú mérésekkel (45 vonal, összesítve 1700 m hosszúságban) elvégezte a földradaros műszeres felderítést. A mérés alapján megszerkesztett rétegsorok képeit 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90 és 100 cm mélységekben adta meg. Pécs város középkori várfala

a terület K-i határán húzódik. A vizsgált területen levő várfal önkényes beszögellésének tudományosan nem igazolt magyarázataként a 20. sz. folyamán helyi történeti-régészeti legendává vált, hogy ide feltételezik az ókori Sopianae város amfiteátrumát. A földradarral vizsgált terület a középkori várfalon belül, de a feltételezett amfiteátrumon kívül, annak K-i oldalán található. A vizsgált terület római kor után pangó vizes, időszakosan mocsaras terület volt, melyet a középkorban kiszárítottak, planíroztak és beépítettek. Az újkorban tudatos bemélyítéssel mesterséges katlan jött itt létre, melynek szintkülönbsége a környező É-i parkoló területéhez viszonyítva 2,8 m. A mélység ellenére a jelenlegi talajszint alatt is vannak urbánus, emberi behatásra létrejött rétegek. Az ide tervezett parkoló miatt ezek vizsgálata volt a cél. A műszeres felderítés eredményeinek régészeti elemzése szerint a terület K-i oldalán jelentkező, bemért vonalas objektum vasbeton. Hasonlóan szabályos, az előbbi vonalához derékszögben csatlakozó K-Ny-i irányú vonal a terület É-i harmadában. Ugyanakkor a terület közepén 40–70 cm mélységben szögletes, lejjebb pedig eltűnő szabályos épület nyomai (alapjai?) látszanak. Az 1 m mélységű mérésekből következtethetően ott már jelentkezik az altalaj, illetve annak vízvisszatartó jellege.

GÁBOR OLIVÉR

278. Pécs, Rákóczi utca 6.

(Baranya megye) Kő, Tő

2006. október 31-én két kutatóárokmal próbaásatást végeztünk a tervezett mélygarázs építésének helyszínén (Hrsz.: 4124). A hosszanti kutatóárkot ÉK-DNy irányban, a keresztárkot pedig ÉNy-DK irányban, a telekhatárokhoz igazodva, azokkal párhuzamosan jelöltük ki. 2 m mélység után elértük a török kori rétegeket, afölött újkori építmények nyomait (emésztőgödör, szennyvízcsatorna, betonakna, házfalalapozás, beásás) találtuk az ugyancsak újkori hulladékkal teli rétegekben. A keresztárkokban a hely szűkösége miatt a török kori réteg tetejénél mélyebbre ásni nem tudtunk. A hosszanti árokban viszont 3,2–3,4 m mélységig kutattunk. A fekete, mocsaras jellegű török kori réteg felett egyenetlen vastagságú homokos feltöltést találtunk feltehetően a 18. századból. Alatta a török kori réteg annak egynemű, vizes jellege miatt nem volt elválasztható a középkori rétegtől, noha az alsóbb szint már középkori cserépdarabokat is tartalmazott. A megbolygatni kívánt török kori és középkori rétegekben külön régészeti objektumot nem találtunk, noha sok különböző korokból származó építési törmelék volt bennük.

Munkatárs: Szijártó Kálmán ásatási technikus.

GÁBOR OLIVÉR

279. Pécs, Széchenyi tér 16–17–18., Király utca 1.

(Baranya megye) Kő

2006 júniusában az úgynevezett Nick-udvaros tömb (Hrsz.: 17541, 17542, 17543) területen régészeti szak-

felügyeletet végeztem az alapozási munkálatoknál. A feltárásokra az épület sarokpontjainál került sor, az épületen belül és az udvaron 3-3 helyen. Valamennyi árokban sárgásbarna, agyagos betöltést találtunk, mely néhol kőtörmelékkel erősen kevert volt, az alapozási feltárások az altalajt azonban sehol sem érték el. Minden árokban találtam kisebb-nagyobb téglá-, vagy kőfalat. Csekély számú kerámiatöredék került elő az árkokból, egyedül a 9. sz. alapozási feltárásból gyűjtöttünk össze nagyobb mennyiségű kerámiatöredéket, állatcsontot, valamint vastárgyakat.

A leleteket beszállítottuk a Janus Pannonius Múzeum Régészeti Osztályára.

VAJDA OLGA

280. Pilismarót, Helembai-zátony

(Pest megye) B, LT

2006. szeptember 27–28-án víz alatti felderítést végeztünk az itt található hajóroncsnál, melyről ez év tavaszán kaptunk lakossági bejelentést. A bejelentő elmondása szerint 2003-ban az akkor nagyrészt szárazra került zátonyon egy kb. 8 m hosszú palánkdarab állt ki a kavicsból, rajta iszkába szegekkel. A szeg típusa német és lengyel analógiák szerint a 15–16. századra keltezhető. A lelőhely jelentőségét az adja, hogy kortárs források (pl. Cuspinianus: Oratorio protreptica... 1526) szerint Mária királyné Esztergomnál megtámadott hajóinak egy része elsodródott és elsüllyedt. Mivel a zátony Esztergom alatt van, ideális hely elsodródott hajók felhalmozódására. Mivel a bejelentő csak hozzávetőlegesen tudta megadni a helyet, felderítésre volt szükség. A kutatást a Börzsöny Múzeum Baráti Köre finanszírozta, sajnos műszeres felderítésre nem volt módunk, ezért a másol is bevált vezetőköteles felderítést alkalmaztunk. Ennek során 250 m hosszan, 30 m szélességben átfésültük a zátony oldalát. A hajóra nem bukkantunk rá. A felderítés során azonban nagy mennyiségű bronzkori és késő kelta (pl. grafitos) kerámiát találtunk, ezeket a Balassa Bálint Múzeumba szállítottuk. A felderítés nem cáfolja a hajó létezését, csak a módszer korlátait tükrözi. A biztos eredményhez szonaras és radaros mederfelmérést kellene végezni.

Munkatársak: Petrik Máté, Fekete Csanád, Grynaeus András, Olajos Szilvia, Gajó Gusztáv, Puskás Norbert, Lengyel László (a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat Búvárrégészeti Szakosztályának tagjai); Fésű József (Börzsöny Múzeum Baráti Köre) és Gelencsér Ferenc (bejelentő és a hajó kapitánya).

TÓTH JÁNOS ATTILA

281. Pocsaj, Apáti telep

(Hajdú-Bihar megye) U, Sza, Á

2006. szeptember-októberben a község Apáti telepén, a Létavértes felé vezető műút K-i oldalán megelőző feltárást folytatott a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok igazgatósága.

A 0,84 ha alapterületű lelőhelyen három régészeti kor-szak jelenségeit észleltük, az ásatás során 18 objektumot különítettünk el, melyek közül 9 változó méretű objektum a neolitikum (AVK) időszakára keltezhető. A neolitik gödrökből obszidián, állatcsont, orsókarika és rengeteg változatos kerámia került napvilágra. A lelőhely K-i részén három szarmata, közepes méretű, mélységű méhkas alakú gödröt dokumentáltunk. A lelőhely közepén egy Árpád-kori szabadtéri kemence került elő. Patkó alakú, kb. 50×80 cm nagyságú, a palástja 10 cm magasan megmaradt, szája É-ra nézett. Hamus gödre ovális alakú, közepes méretű és K-i részénél a kemence szája előtt kerek, közepesen mély cölöplyukat észleltünk.

KOLOZSI BARBARA

282. Polgár, Piócási-dűlő

(Hajdú-Bihar megye) U

2006. július 6. és október 31. között régészeti kutatást végeztünk beruházást megelőzően. A lelőhely Polgár városától DK-re, az M3-as autópálya polgári leosztójának és a 35. sz. főút csomópontjának kereszteződésétől D-re terül el. A 2006. július 6-án megnyitott É-D-i irányú szelvényben sikerült pontosan rögzítenünk a lelőhely ÉNy-i, Ny-i kiterjedését. A 11 664 m²-es területnek csak a D-i részét nem tudtuk idő hiányában feltárni. A lelőhelyen a középső neolitikum (AVK) telepmaradványai (126 objektum) mellett egy újkori, ÉK-DNy-i árok került elő. Összesen 91 gödröt, 2 cölöpszerkezetű házat, 36 cölöplyukat, 3 kutat és 8 sírt bontottunk ki. A gödrök között fele-fele arányban találtunk nagyméretű, mélyebb, eredetileg agyagnyerő, később hulladékátoló gödröket – elsősorban a cölöpszerkezetű házak mellett –, illetve kisebb kerek, néha méhkas alakú tárológödröket. Az egyik ilyen típusú gödör valószínűleg egy csonteszközkészítő műhely lehetett: egy ép és egy töredékes őrlőkövet, egy csiszolókö-töredéket, csiszolt és félig megmunkált állatcsontokat (elsősorban bordákat) találtunk. Több gödörből került elő ép, különböző formájú edény (tál, korsó stb.), valamint nagyméretű, eredetileg ép tárolóedény.

Az eddig feltárt terület legfontosabb régészeti jelensége a két, egymástól kb. 20 m-re található, ÉNy-DK-i irányítású, nagyméretű, téglalap alakú, cölöpszerkezetes ház. Az északabbra található épület 14,5×5 m-es nagyságú, a délebbi 12,4×4,7 m alapterületű, amihez K-ről egy 5 cölöplyukból álló kiegészítő építmény (funkcióját tekintve szélvédő vagy karám) csatlakozott. A házakat nagyméretű ún. hosszúgödrök kísérték, de két kutat és több sírt is feltártunk a közelükben. A 92. sz. objektumtól (ház) K-re két gödörben csak 1-1 tárolóedény került elő, töredékes állapotban. Ezekből D-re 3 felnőtt vázát bontottuk ki. A 8 sír közül 5 felnőtt, 1 gyerek és 2 csecsemő maradványait azonosítottuk. Mellékletként az egyik felnőtt mellé egy kis edénykét helyeztek el. Néhány gödörből nagy mennyiségű patics került elő, viszont nagyon kevés állatcsontot találtunk.

Munkatársak: Szabó László régész, Bényei Zsolt, Faur Zoltán technikusok, Papp Enikő, Volosinovszki György rajzolók.

DANI JÁNOS – NAGY EMESE GYÖNGYVÉR

283. Pomáz, Holdvilág-árok

(MRT 13/1 k. 23/17 lh.)

(Pest megye) Rő, Kk

2006 kora nyarán és kora őszén háromszor kéthetes időszakban folytattuk hitelesítő ásatásunkat a Holdvilág-árokban. Az elmúlt négy év két kutatóárkának mélyítését, kiszélesítését végeztük, kizárólag az „S” szelvényben. A Nagyszikla alatti részen, az 1981. évi ásatás területétől balra, a Sashegyi-féle „G” szikla és a Nagyszikla közötti területen folytattuk a 2003-ban megkezdett feltárást. A falak lépcsőzetes szerkezete, az előkerült hatalmas faragott kváderkövek alapján, valamint a 2004-ben talált római kori edénytöredékek szerint szinte bizonyossá vált, hogy az 1,20–1,50 m-nél mélyebb területek egy római kori kőfejtőnek az emlékei. Az ez évi ásatás egyik legfontosabb eseménye a hatalmas „G” szikla eltávolítása volt. 2006-ban sem sikerült a Nagyszikla alatti térségben, a „G” szikla környékén a 4 illetve 6 m mély kutatóárkainak kiszélesítésével sem mindenütt elérni az alapsziclát. A „G” szikla alatti terület metszetalában kb. D-i irányba lejtő a „0” ponttól 3–4 m mélységben egy pregnánsan jelentkező talajréteget sikerült megfigyelni, mely erősen elütött az alatta lévő apróra tört, enyhén zöldes bányakő törmeléktől. Közel 7 m mélységben a faragott perem alatti megmunkált sziklafelület alján egy korrodált vaséket találtunk, valamint igen jó állapotban megőrződött vésésnyomokat figyeltünk meg. A „G” szikla előtti térségből idén is előkerült egy szarvasmarha törött, hiányos koponyája, illetve néhány végtagsontja.

Munkatársak: Sima Gábor, Horváth Frigyes, Sczuka Attila, Grócz Zsolt és Szörényi Levente.

REPISZKY TAMÁS

284. Rajka határa

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő, B, Rő, Kk, Kú, Ú

2006. májusban terepbejárást végeztem a település határába tervezett szélérőműpark által érintett területeken.

Hosszú-szántók V.: A vasút Ny-i oldalán egy markáns, ÉNy-DK-i irányban hosszan elnyúló kiemelkedés felszínén és az attól K-re eső mélyebb területen szórványosan római kori (és újkori) kerámatöredékeket gyűjtöttem. A lelőhely már korábban is ismert volt.

Puszták-dűlő: Az I. sz. lelőhely az M15 gyorsforgalmi út és a vasút között, egy nagyobb erdőterülettel D-re helyezkedik el. A területen egy nagyjából É-D-i irányú széles folyómeder feltöltődött maradványa húzódik. A hajdani medertől K-re magasodó partoldalon szép számmal kerültek elő kora újkori, újkori edénytöredé-

kek, valamint néhány darab római kori és java középkori cseréptöredék. A lelőhely É-i irányú kiterjedése az ott elterülő akácerdő miatt bizonytalan.

A Puszták-dűlő területén közel a bezenyei határhoz egy nagyméretű, ovális alakú halomsír található, melyet a korábbi kutatások kora bronzkorinak határoztak meg (III. lh.). A halom jelen állapotában mintegy 1,5 méternyire emelkedik ki környezetéből, átmérője a hosszabbik oldalon 70–80, a rövidebbik oldalon 50–60 m. A halom területe mezőgazdasági művelés alatt áll. Felszínén őskori kerámiatöredékeket gyűjtöttem.

Az iménti halomtól Ny-ra, egy feltöltődött Duna-ág Ny-i magaspártján római kori, késő középkori és kora újkori cseréptöredékeket gyűjtöttem (II. lh.). A felszíni telepnyom mintegy 300 m hosszúságban követi a meder vonalát.

A Rétárok-csatornától K-re elterülő szántóföldön a burjánzó búzavetés ellenére számos római kori cseréptöredéket találtam. A kerámiák mellett kisebb-nagyobb kő-, és tégladarabok hevertek a felszínen, melyek talán egy villaépületre utalnak. A lelőhelyet (V. lh.) kétfelé vágja egy megközelítően É–D-i irányú feltöltődött folyómeder (hajdani Duna-ág). Szórványosan az egykori mederfenékről is kerültek elő leletek. Észak felé egy itt húzódó dűlőútig gyűjtöttem töredékeket. A dűlőúttól É-ra a növényzet miatt nem sikerült megállapítani a lelőhely É-i szélét, szinte bizonyos azonban, hogy a dűlőúttól É-ra is kiterjed.

Rétárok-csatorna K-i oldala: Az előző lelőhelytől DNy-ra, közvetlenül a Rétárok-csatorna mellett szórványosan római kori és kora újkori-újkori kerámiatöredékek kerültek elő.

TAKÁCS KÁROLY

285. Rábacsécsény határa

(Győr–Moson–Sopron megye) R, B, V, Ró, Á, Kk

2006. márciusban terepbejárást végeztem Rábacsécsény területén.

Farkas-domb: A Mérgeről a Holt-Rábán keresztül egyenesen Rábacsécsény felé vezető földút É-i oldalán markáns kiemelkedés hívja fel magára a figyelmet. A laza homoktalajú domb felszínén késő bronzkori (halomsíros?) edények töredékeit és Árpád-kori cseréptöredékeket találtam, nem nagy számban.

Fudi-pusztá II. (Horvát): A már korábban is ismert lelőhely a település határának É-i részén, Fudi-pusztától Ny-ra, egy É–D-i irányban elnyúló markáns kiemelkedésen helyezkedik el. A dombot vizenyős mélyedések, illetve egykori Rába-erek veszik körbe, melyek egykor szigetté tették. A terepbejáráás során talált edénytöredékek többsége a középső bronzkorba (mészbetétes kultúra) sorolható. A bronzkori leletek mellett előkerült néhány rézkori cseréptöredék, valamint egy nagyobb kovakódarab (magkő). A korábbi kutatás lényegében csak a kiemelkedés É-i, legmagasabb részére lokalizálta a telepnyomot, kiderült azonban, hogy az őskori

települések nyomai a terjedelmes dombvonulat teljes területén megtalálhatók: kiterjednek a Fudi-pusztá felé vezető dűlőúttól D-re egészen az ott kanyargó érmeder széléig.

Kepés-Oldal-dűlő I.: A lelőhely a Szent Imre út folytatásában a községből kivezető széles dűlőút K-i oldalán, egy az út mentén ÉNy–DK-i irányban elnyújtott, jelentékeny magasságú domb területén helyezkedik el. A kiemelkedést K-ről egy É felé húzódó széles medermaradvány (valószínűleg ősi Rába-medér) szegélyezi, s választja el egy vele párhuzamos dombvonulattól. A laza homoktalajú kiemelkedés felszínén nagy számban találtam római kori edénytöredékeket. A cseréptöredékek mellett egy fenéktöredék és néhány őskori cserépdarab is előkerült. A leletek Ny-on a dűlőút, K-en az említett meder széléig mutatkoztak, É felé fokozatosan fogyott a számuk.

Kepés-Oldal-dűlő II.: Az imént említett száraz meder K-i oldalán hasonló magasságú, de jóval nagyobb területű dombvonulaton ugyancsak római telepnyomok kerültek elő. A római anyag mellett szórványosan találtam őskori és Árpád-kori kerámiatöredékeket, valamint kovaszilánkokat. Míg a római kori anyag a lelőhely teljes területén megfigyelhető volt, addig az őskor (jellegtelen oldaltöredékek formájában) az É-i részen, az Árpád-kor pedig a déli részen került elő, ez utóbbiak zömében a Rózsa utcához közelebb eső parcellákon. Déli irányban a településnyomok minden valószínűség szerint kiterjednek a község belterületére is. K-i irányban a lelőhely elnyúlik a dombvonulat melletti alacsony, lapályos részre. Az L alakú lelőhely teljes hosszúsága eléri a 800 m-t.

Megyeri-rétek: A lelőhely a település határának É-i részén, egy keskeny, ÉK–DNY-i irányban hosszban elnyúló homokdombon helyezkedik el. A kiemelkedés felszínén római kori, késő bronzkori, és Árpád-kori cseréptöredékeket gyűjtöttem. A leletek a domb egész területén egyenletesen, de nem nagy intenzitással jelentkeztek, nagyjából 10 méterenként találtam egy töredéket. A laza homoktalajú kiemelkedés K felé meredeken szakad alá a Nagy-tónak nevezett vizenyős mélyedés irányába. A dombvonulat K-i oldala a talaj lazasága, a meredekség és az intenzív művelés miatt ki van téve az erózió veszélyének. A talaj lesodródására utalnak a domb lábánál (talán már az egykori vízszint alatt) talált római cseréptöredékek.

Öreg-erdő II.: A korábbi kutatásokból már ismert őskori telepnyom a Rábacsécsényt Enesével összekötő közút melletti markáns kiemelkedésen található. A domb felszínén viszonylag nagy számban találtam őskori leleteket, zömében kisebb, atipikus és erősen kopott oldaltöredékeket. A lelőhely É felé kiterjed a Rózáspusztá felé vezető széles földúton túli területre, bár itt már csak elszórtan találtam cserepeket. Déli irányban a lelőhely átnyúlik az aszfaltúton, azon túl mintegy 100 m-es sávban találtam leleteket.

Tálos (Kerék-domb): A mérgesi Holt-Rába bal partján a községből Rábacsécsény felé vezető út mellett, egy

szabálytalan alakú kiemelkedésen nagyszámú őskori és egy Árpád-kori cseréptöredéket találtam. A leletek a domb legmagasabb részén sűrűsödtek. A kiemelkedés egy nagyobb, hajdan mocsaras mélyedés és a Holt-Rába közé ékelődik.

TAKÁCS KÁROLY

286. Rábagyarmat határa

(Vas megye) Ő, N, Á, Kk

2006. október 5-én terepbejárást végeztünk örökségvédelmi hatástanulmány készítése érdekében.

Kis-telek: A község belterületének Ny-i határában, közvetlenül a temetőtől Ny-ra találtuk a nem túl intenzív lelőhelyet. A temető mellett elvezető dűlőúttól egészen a Rába árterét jelző magaspártig terjed. Kis területen, csekély mennyiségben gyűjtöttünk őskori, népvándorlás kori, több szép darab Árpád-kori és középkori kerámiát. A lelőhely minden bizonnyal folytatódik a mai temető alatt és esetleg a sportpálya alatt is.

Szélestartó-dűlő: A község belterületének Ny-i határában, közvetlenül a foci pályától és a vízműteleptől D-re nagy területen, csekély mennyiségben lehetett gyűjteni őskori, Árpád-kori és középkori kerámiát. A leletek egy 350–400 m-es területen szóródtak. A lelőhely minden bizonnyal folytatódik a vízműterület és sportpálya alatt is.

Munkatársak: Csalár Imre, Csalár Gábor, Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

287. Rábahídvég határa

(Vas megye) Á, Kk

2006. december 13-án a Püspökmolnári és Rábahídvég közötti műút D-i oldalán, a Rába ártere fölött elterülő teraszon Árpád-kori és középkori kerámiatöredékeket találtunk (a Hévíz–Szombathely között húzódó 400 kV-os nagyfeszültségű vezeték nyomvonal, 24. sz. lh.). A terület nagy része szántott, részben növényzettel fedett, a lelőhely K-i irányban tovább terjedhet.

SKRIBA PÉTER

288. Rád, Arany János utca

(MRT 13/2 k. 25/52 lh.)

(Pest megye) Sza

2006. augusztus 17–18-án gázvezetékárokot ástak az Arany János utca É-i oldalán, mely 40 cm széles, 130 cm mély volt. A 351. hrsz. telek előtti szakaszon a kidobott földben egy csomóban néhány cserepet találtam: korongolt, piros festésű korsó oldaltöredékét; korongolt korsófület és egy szintén korongolt, apró kavicsos anyagú szürke oldaltöredéket. A további szakaszon elszórtan pár állatcsontot és kis paticsdarabokat gyűjtöttem. Az árok sötétbarna, keményre száradt agyagos földjében beásást nem lehetett észlelni. A szarmata településhez

tartozó cserepek a rádi 52. sz. lelőhely ÉNy-i irányú, a belterület alá nyúló kiterjedését jelzik.

KŐVÁRI KLÁRA

289. Rákóczifalva, Bagi-föld I.

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, R, B, N, A

A megelőző feltárás-sorozat a Vásárhelyi-terv részét képező töltésáthelyezéshez kapcsolódott. A töltés áthelyezésével Rákóczifalvától délre, a Tisza kanyarja által félkörívben körülvevett ártéri öblözetet (Bivaly-tó) kívánják a hullámtérhez kapcsolni, s ezzel az árvíz gyorsabb levonulását elősegíteni. A tervezett munkálatok 11 régészeti lelőhelyet érintenek, melyeknek megelőző feltárását az ELTE Régészettudományi Intézetével közösen végezte és végzi a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága. A 15 hektárt meghaladó méretű lelőhelyet (1. sz. lh.) a beruházáshoz igazodva több ütemben kutattuk.

1/a lh.: Az alig fél hektárnyi területen a halomsíros kultúra rákóczifalvi csoportjának 32 sírja és avar objektumok foltjai kerültek elő. A feltárást 2007-ben folytatjuk.

1/c lh.: Ez a terület a leendő töltés melletti erdősavot kísérő, 100–120 m széles sáv, mely részben az 1/a, részben pedig a 4. sz. lelőhely folytatása. E terület váratlanul került be a veszélyeztetett határrészek közé, ezért korábban nem végeztünk itt terepbejárást. A feltárás során lehumusztuk a teljes sávot, 75 500 m²-t, melynek az ártér felé eső Ny-i ill. a parttól távolabb eső K-i végén kerültek elő az objektumok; a középső, mintegy 45 000 m² nagyságú felszín meddőnek bizonyult. Összesen 16 906 m²-t tártunk fel.

Kiemelkedő jelentőségű és mennyiségű jellegzetes vonaldíszes kerámiával datálható 4 szabálytalan alakú újkőkori gödör; a többi 39 gödör a népvándorlás korára keltezhető.

Ezen a felszínen az objektumok között 7 földbe mélyített négyszögletes alapú épület, köztük hat korai népvándorlás kori (római kori és germán átmeneti periódus) és egy avar leletanyagot tartalmazó lakóház látott napvilágot. A felszínt keresztbe-kasul szabdalták a különböző alakú, rendeltetésű és méretű árkok. Köztük is nagy fejtörést okozott az ásatási szelvényünkben ÉNy-DK-i irányban végighúzó 8–10 m széles, szabálytalan szélű, 2–2,5–3 m mélységű árok, mely eredetileg a Bivaly-tói-érbe, azaz a Tisza árterébe torkolló élővízi meder lehetett, melyet a szarmaták – kihasználva a természet adta lehetőséget – védművé alakítottak át. A mesterséges beavatkozást az árok metszete és a betöltéséből előkerülő korabeli leletanyag tanúsítja. Egy óriási, kb. 4 m átmérőjű kutat is feltártunk, kevés római kori szarmata anyag került elő belőle.

Az ismertetett jelenségek mellett a bodrogkeresztúri kultúra 80 bolygatatlan sírból álló temetője látott napvilágot. A temetőt teljes egészében feltártuk. A sírokban a halottak szigorú rítus szerint eltemetve nyugodtak.

A férfiak jobb oldalukon fektetve, zsugorított helyzetben, DK-ÉNy-i irányban tájolva. A férfiak koponyájánál, esetleg karjánál vagy a kezük ügyében „kötelező” melléklet a pattintott kovakő kés, kiegészítő fegyver vagy eszköz a háromszög alakú nyílhegy vagy más kisebb, obszidiánból vagy kovából pattintott eszköz. A férfiak többségükben robusztus termetűek, viszonylag jó megtartású csontvázal. Az előkelőbb férfiak mellé a kőeszközökön túl rézfegyvereket, eszközöket is helyeztek. Három sírban egy-egy réztőr is fektült, s eszközkészletüket kis rézárak egészítették ki.

Kiemelkedő jelentőségű a két, rézcsákányt is tartalmazó sír. Az egyik ellentett élű típus, jelképes temetkezés mellékleteként látott napvilágot. A halott nélküli sírban minden szükséges és jellemző tárgyat megtaláltunk. Edények, kőkés, nyílhegy, kisebb pattintott eszközök, állatcsont. A tárgyak elhelyezése a csontváz elképzelt helyének megfelelő. A másik rézcsákány nagyon gazdag sírból került elő. A csákány a halott arca előtt ill. a felhúzott keze fejénél fektült. A koponya mögött, valószínűleg bot végét beborító kúp alakú aranylemez volt. A halott gazdagságát nem csak a fémek, hanem a díszes edénymellékletek is jelezték.

A női sírokban a kistermetű asszonyok bal oldalukon zsugorítva kerültek a férfiakéhoz hasonlóan DK-ÉNy-ra tájolt, négyszögletes gödrökbe. Az edénymellékletek mellett két női sírban kőből csiszolt gyöngysor került elő, a derékon ill. a bokánál, elvéve pattintott eszközök is előfordultak. Az edénymelléklet (átlag 3–4 db) a női sírokban is általános volt. Négy sírban találtunk egy-egy aranysüngőpárt, azaz 8 db aranylemezket, a felvarrásra szolgáló 4-4 lyukkal. Nem csak előkerülésük jelent különleges szakmai eredményt, hanem az a tény is, hogy megfigyelhetjük viseleti szerepüket. A női sírokban talált tárgyak fejdíszre varrva csüngtek két oldalt viselőjük halántékánál.

Mind a férfiak, mind a nők sírjában átlagosan 3–4 edény fordult elő. Az edényformák között az uralkodó típus az ún. tejesköcsög, mely többnyire a halott arca előtt a sírgödör falának támasztva állt vagy kissé oldalára dőlve fektült. Gyakori ételmelléklet volt a hús, melyről az állatcsontváz-részek tanúskodnak.

Magyarázatra váró érdekesség, hogy egy kettős gyermeksírról, illetve a csontok hiányossága miatt bizonytalan nemű halottat leszámítva a nemek aránya azonos. Ez az adat egybevág azzal a megfigyeléssel, hogy a temetkezés gazdagsága és tárgyegyüttese alapján több esetben egymással szomszédos, összetartozó sírpárokat állapíthattunk meg. Feltűnő a gyermeksírok szinte teljes hiánya. Az itt tapasztaltak azt a megfigyelést támasztják alá, hogy a gyermek halottakat megkülönböztetett bánásmódban részcsiszították és másutt, talán a településeken temették el.

CSÁNYI MARIETTA

290. Rákóczifalva, Bagi-föld (2. sz. lh.)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, Ge, A

A lelőhely feltárására a Vásárhelyi-terv továbbfejlesztése I. ütem, a Bivaly-tói töltés áthelyezése miatt vált

szükségessé. 2006. augusztus–szeptemberben összesen 38 230 m² területen folytattunk megelőző feltárást, összesen 362 objektumot bontottunk ki.

A lelőhely legkorábbi időszakát a *középső neolitikus* AVK település foltjai jelentik. Ezek egyike a szelvény K-i, DK-i szélén jelentkezett néhány nagyméretű, szabálytalan körvonalú, gyér leletanyagot tartalmazó gödör formájában. A korszak másik megtelepedése a szelvény Ny-i szélén volt megfigyelhető: a csekély számú őskori leletanyagot tartalmazó gödör mellett itt tártunk fel három kutat.

Önálló jelenségként értékelhető egy melléklet nélküli, magányos csontvázas temetkezés, mely valószínűleg az 5–6. században a területen élt gepida népességhez köthető.

A lelőhely jellemző korszakának a 9. századi avar település tartható. A laza szerkezetű avar falu valószínűleg több rövid ideig tartó, egymást követő megtelepedés nyomaiból áll össze. A település alapegységét a 3–4 kisebb négyzetes, félig földbe mélyített épületből (házak és kiegészítő épületek) álló csoport jelenti. Ezek körül kerítések, karámok, szélfogók, terelőfalak, istállók alapárkai és cölöpsorai, valamint néhány tároló- és szemetesgödör található. A feltárási terület Ny-i részében igen kevés házcsoport volt. A megközelítőleg kéthektárnyi felületen 10 nagyméretű, két- vagy háromszögletű, 10–15 m oldalhosszú karámot és a hozzájuk tartozó belső kerítések alapjait tártuk fel. Az ezekhez tartozó nagyméretű állattartó kutak egyikét szintén sikerült feltárnunk; az egykori víznyerőhely alja a jelenlegi talajszinthez képest 4,85 m mélységben volt.

Munkatársak: Gál Szilárd régész, Füzesi András, Kalli András, Masek Zsófia egyetemi hallgatók (ELTE Régészettudományi Intézet).

SZABÓ GÁBOR – SEBŐK KATALIN

291. Rákóczifalva, Bagi-föld (5. sz. lh.)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, Sza, Ge, A

2006. április–július között összesen 42 570 m² területen folytattunk megelőző feltárást, melynek során 743 objektumot bontottunk ki.

A lelőhely a Tisza egykori árterét É felől övező magasparton, két nagyobb dombvonulaton helyezkedik el. Folytatódik a feltárási területen kívül is É-i és K-i irányban, de Ny felől sikerült lehatárolnunk. Legintenzívebb része valószínűleg a tőle K-re eső erdős terület alá húzódik (lásd: 8/a lh.).

A vizsgált területen három főbb korszak jelenségeit figyeltük meg. A legkorábbi megtelepedés a *szakálháti kultúrához* köthető: néhány gödörből és temetkezésből álló, a dombok tetején és déli lejtőin elhelyezkedő objektumcsoport tartozik ide.

A *szarmata népességhez* (4. sz. vége–5. sz.) köthető a feltárt objektumok mintegy egyharmada. A dombvonulat tetején, utcaszerűen rendezve helyezkedtek el az egykori falu téglalap alakú, félig földbe mélyített

házai, melyeket nagyobb méretű tárolóvermek vettek körül. A kutakat a mélyebben fekvő területeken találtuk meg. Az egyikben sikerült feltárnunk az egykori aknát támasztó, négyszögletes faszerkezetet is. A szarmata megtelepedéshez köthető még a Ny-i dombhát objektumainál megfigyelt nagyarányú pusztulási horizont is: öt esetben, egymástól csekély távolságra figyelhettünk meg a tárológödrök aljára bedobott halottakat, valamint a gödrök betöltésében sok égett házfaldarabot és egyéb égésnyomot találtunk.

A 6. századra keltezhető *gepida* faluhoz köthető az objektumok mintegy fele. Leletanyagán túl szerkezetében is számos hasonlóságot mutat a megelőző szarmata időszak településével: a kb. 3×3 m-es házak ugyanúgy a két magasabb dombhát tetején, négyes-ötös csoportokban helyezkedtek el, körülöttük néhány cölöpszervezetes karámmal és tárológödrökkel. A házaktól kissé elkülönülve, zárt csoportban álltak a sütőkemencék. Az időszak egyik legjellegzetesebb tárgy típusa a bronz- vagy vasszegekkel készített csontfésű; ezeknek különösen nagy és változatos kollekcója került elő a korszak házaiból és gödreiből. A korszakhoz egy temetkezés is tartozik.

Napvilágot látott még 5 DK-ÉNy-i, jórészt melléklet nélküli sír is a feltárási terület K-i felében; tájolásuk és rítusuk alapján a 8–9. századi *avar* népességhez tartozhattak.

A feltárási terület középső részén egy 20. századi juhudály alapját figyeltük meg.

Munkatársak: Gál Szilárd régész, Füzesi András, Kalli András, Masek Zsófia egyetemi hallgatók (ELTE Régészettudományi Intézet).

SZABÓ GÁBOR – SEBŐK KATALIN

292. Rákóczifalva, Bagi-föld (8. sz. lh.)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, R, B, Sza, Ge, A, Kk 2006. április–június között 15 700 m² területen folytattunk megelőző feltárást, melynek során 382 objektumot bontottunk ki. A lelőhely hossz tengelyében, megközelítőleg ÉNy–DK-i irányban húzódik a Tisza magaspártjának löszhátas vonulata, Ny-i oldalán erős lejtővel ereszkedik az egykori ártér szélének vonaláig.

Az első megtelepedés a középső *neolitikum* időszakára tehető, melyet a felület ÉNy-i és középső, legmagasabban fekvő szakaszán lehet lokalizálni. A középső *neolitikum* települést 35 gödör, 2 kút és 6 zsugorított vázas temetkezés jelzi.

A *korai rézkori* település DK-i irányban lehúzódott a dombhát pereméig, ahol egy ívelt vonalú, mély árok határolta a falut. A korszakba gödrök, árok és kutak sorolhatók. A középső rézkor folyamán a korábban sűrűn lakott település helyét csupán egy szórványos, gödrökből és 1 árokból álló településrészlet foglalta el.

A *bronzkort* csupán a felület ÉNy-i peremén feltárt gödör és egy urnás temetkezés képviselte, melyek a késő bronzkorra keltezhetők.

A *népvándorlás* kor korai szakaszában vált újra lakottá a terület. A legkorábbi leletanyag két, körárok körülvett *szarmata* temetkezésből került elő. A sírokba a halott mellé korsót, pénzeket, kést helyeztek, ruháikat bronzpitykékkal díszítették.

A szarmata temetkezésekre települt rá a *gepida* település, amely a teljes felszínt fedte, valószínűleg a domb feltáratlan területén is folytatódik. A faluból feltártunk 57 tárológödröt, 28 földbe mélyített épületet, 5 kutat és 9 árkot. A földbe mélyített épületekben kemencéket, tűzhelyeket, kézi malom köveit és vasolvasztó műhely nyomait tártuk fel. A települést D-ről hármassal, a dombbal párhuzamosan futó árokrendszer határolta.

A *gepida* megtelepedést egy *avar* falu és temetője követte. A település objektumait a felület ÉNy-i és DK-i szakaszán lehetett megfogni, melybe tárológödrök, 11 földbe mélyített épület és árok sorolhatók. A két településrészlet között helyezkedett el a temető, amely 55 temetkezésből állt és teljes területe a feltárt felszínre esett. Az ÉNy–DK-i tájolású, öt sorban elhelyezett, nyújtott vázas temetkezéseket a középső és a késői *avar* korszakba sorolhatjuk. A legtöbb csontváz mellett gyöngyöket, fülbevalókat, övcsatokat, késeket találtunk. A gazdagabb temetkezések esetében bronzveretes övkészleteket, ezüstözött függőket, korsókat találtunk.

A lelőhelyen az utolsó megtelepedési periódust a *késői középkorra* tehetjük. Gödröket, árkokat és egy kutat tártunk fel ebből az időszakból.

A domborzati viszonyok és a felület ÉNy-i szakaszának intenzív fedettsége alapján megállapítható, hogy a feltárási Ny-i szélével határos erdő alatt is folytatódik a lelőhely (lásd: 8/a lh.).

Munkatársak: György László, Gyurkovics Éva, Rupnik László régészek, Szilágyi Márton, Tóth Farkas Márton egyetemi hallgatók (ELTE Régészettudományi Intézet).

VÁCZI GÁBOR – KOVÁCS KATALIN

293. Rákóczifalva, Bagi-föld (8/a sz. lh.)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, R, B, Sza, Ge, A 2006. szeptember–októberben 10 500 m² területen folytattunk megelőző feltárást, melynek során 236 objektumot bontottunk ki.

A lelőhely a 8. és az 5. sz. lelőhely között helyezkedik el, korábban erdővel fedett területen. A lelőhely közepét erőteljes, ÉNy–DK irányú hát szeli ketté; ennek aljában időszakosan vízjárta területek húzódnak, melyek régészeti jelenségekben szegényesek.

A területen a legkorábbi megtelepedés a *középső neolitikum* időszakára tehető. Az egykori települést nagyméretű agyagkitermelő gödrök, kerek tárológödrök és kutak jeleztek, valamint ide tartozott 3 zsugorított, DK–ÉNy tájolású, melléklet nélküli temetkezés is. Az edények között három arcos edényt és egy idoltöredéket is találtunk.

A *rézkori* tiszapolgári kultúra településéhez négy nagyméretű gödör és a falut övező árok, valamint egy

temetkezés köthető. A zsugorított pózban, DK-ÉNy-i tájolással eltemetett, felnőtt férfi mellé hat edényt helyeztek. A középső rézkori bodrogkeresztúri kultúrához csupán egy tárológödör tartozik.

A késői bronzkorból 3 gödröt tártunk fel. Az egyik felső rétegében bolygatott emberi vázat, míg a gödör aljára állítva két ép edényt találtunk.

A 4. sz. folyamán a szarmata népesség vette birtokba a dombhátat. Jelenlétükre tárológödrök, vízelvezető árok, kutak és sírok utaltak. A nyújtott vázas, D-É-i tájolású, többségében rabolt temetkezések között egy-egy rabolatlan sír is előkerült. A bronz karperecekekkel, bronzfibulákkal, ezüst borostyánbetétes dobozboglárral, vascsattal, késsel, borostyángyöngyökkel, kisebb korszakkal eltemetett halottak körül a koporsó fehér vagy sötétbarna elszíneződésben jelentkező nyomait is sikerült rögzítenünk. A félköríves rönkoporsó mellett a sír egyszerű, deszkával történő lefedése is előfordult.

Az 5. sz. végén és a 6. században a gepidák települtek meg a területen. Nagyméretű (6×6 m-es), földbe mélyített épületeikből összesen tízet tártunk fel. Az épületekkörül kisebb tárológödröket és árokszakaszokat bontottunk ki.

Az avar korszakban a hát ÉNy-i szakaszán egy települést, DK-i szakaszán egy soros elrendezésű temetőt találunk. Az eddig feltárt 9 épülethez gödrök, árok és egy kút tartozott. A temető a lelőhely humuszolás alatt álló területén fekszik, így egyelőre csak a magasabban jelentkező, szántás által erősen bolygatott vázakat bontottuk ki. A sírokat ÉK-DNy irányú sorokba rendezték, mindegyiket É-D-i irányba tájolták. Eddig 14 temetkezést tártunk fel, szegényes melléklettel.

A terület humuszolásakor fémkereső műszerrel átvizsgáltuk a felszín, melynek során kora avar kori temetkezéshez tartozó bronz lószerszámveretek és egy aranylemezről készült férfifigura került elő.

Munkatársak: Gál Szilárd, György László, Gyurkovics Éva régészek; Füzesi András, Kalli András, Szilágyi Márton, Tóth Farkas Márton egyetemi hallgatók (ELTE Régészettudományi Intézet).

KOVÁCS KATALIN – SEBŐK KATALIN – SZABÓ GÁBOR – VÁCZI GÁBOR

294. Rákóczifalva, Bagi-föld (10. sz. lh.)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Ő

2006 júliusában 1781 m² területen folyt próbafeltárás. A lelőhelyen összesen 12 szórványosan jelentkező objektumot bontottunk ki, melyek az előkerült néhány jellegtelten kerámiatöredék alapján őskorinak datálhatók.

SEBŐK KATALIN – KOVÁCS KATALIN

295. Rákóczifalva, Bagi-föld (11. sz. lh.)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) A

2006 augusztusában az eredetileg 22 500 m² kiterjedésű lelőhelyen a humuszolást csak 8800 m²-en végeztük

el, mivel a többit a beruházó nem kívánta anyaggyerőhelyként hasznosítani. A régészeti feltárára előkészített felületen 67 objektumot észleltünk, melyek körvonalát lerajzoltuk, helyzetét bemértük, hogy egy esetleges későbbi ásathoz felhasználhatók legyenek az adatok. Néhány objektumot kibontottunk, hogy az előkerült leletanyag alapján datálni tudjuk a jelenségeket. A lelőhelyen két kisebb települési egységet figyeltünk meg, mindkettő a késő avar korhoz tartozott, de valószínűleg nem egyidősek.

A terület É-i részén, a megközelítőleg É-D irányú kisebb kiemelkedésen 5 ház helyezkedett el, körülöttük hosszúkás gödrökkel. Az épületek mindegyike ÉK-DNy-i tájolású, lekerekített sarkú, téglalap alakú, 2,5×3 m-es, két hosszabbik oldaluk közepén 1-1 cölöplyukkal. Kemencét egyik házban sem találtunk. A déli részen egy, az előzőnél kisebb magaslaton egymást keresztező, hosszabb-rövidebb árokrendszerek bontakoztak ki, köztük két ház, külső kemencéket, több kutat s gödröt figyeltünk meg. Az előkerült leletanyag szegényes: kerámia- és állatcsonttöredékek, tapasztásdarabok, illetve az egyik házból vassalak is napvilágot látott.

Munkatársak: György László régész, Szilágyi Márton egyetemi hallgató (ELTE Régészettudományi Intézet).

RACZKY PÁL – ANDERS ALEXANDRA

296. Rákóczifalva, Bagi-föld (12. sz. lh.)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, Sza, A, Á

2006. április–augusztus között összesen 9000 m² területen folytattunk megelőző feltárást. A kibontott 97 régészeti objektum – elsősorban árok, gödrök és néhány cölöplyuk – a lehumuszolt dombhát déli lejtőjén sűrűsödtek. A nyelés, illetve az objektumfoltok kézi kijelölése során a középső újkőkorba és szarmata korba keltezhető leletanyag került elő.

A kutatott területen a legkorábbi megtelepedésre a középső neolitikus objektumok utaltak. Az egykori tanyaszerű településhez két cölöpszerkezetes ház, számos gödör, két kút és egy melléklet nélküli, zsugorított helyzetben eltemetett sír tartozott. A két épület azonos (ÉNy-DK) tájolású, egymás mellett helyezkedett el, csak tengelyük tért el egymástól kb. 60 cm-re. Szerkezetük is megegyezett: 9-9 cölöplyukból álltak, de a nyugatabbit kiegészítette egy-két cölöppel megtámasztott előtér is. A nagyméretű agyagkitermelő gödrök a házak hosszanti oldalát követték. Az egyik kútból számos cseréptöredék mellett egy kiegészíthető, a szakálhádi kultúrához tartozó kiöntőcsöves edény is előkerült.

A középső-késő avar kort csupán egy magányos sír képviselte. A fiatal férfit lemezcsontokkal díszített övével és vaskésével temették el. A területen a 9. sz. folyamán telepedtek meg újból. A késő avar kori települést két földbe mélyített épület, egy szabadtéri kemence, 8 tárológödör és két négyzetes kerítőárok képviseli. A földbe mélyített épületek közül az egyik ház fala mentén gerendabélés nyomait lehetett megfigyelni.

A feltárt területen átfutott egy *Árpád-kori* négyzetes karám alapárka, de más objektumot nem tudunk ehhez a periódushoz kapcsolni.

Munkatársak: György László, Rupnik László régészek, Szilágyi Márton, Tóth Farkas Márton egyetemi hallgatók (ELTE Régészettudományi Intézet).

VÁCZI GÁBOR – KOVÁCS KATALIN

297. Rákóczifalva, Bivaly-tó, Rokkant-föld II.

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Sza, A

A 4. sz. lelőhely az előzetes terepbejárás alapján a tervezett gát és véderdő nyomvonalában található. A tervek módosulása után kiderült, hogy átnyúlik az 1/c felületnek elnevezett területre is. Teljes területe közel 4 hektár, ebből 2006. augusztus–november folyamán 29 511 m²-t sikerült kutatni. Eddig 233 objektumot tártunk fel.

A 13 építményből 4 földbe mélyített, kisméretű avar ház volt. A további 9 szarmata korú építményből lakóháznak mindössze kettő tekinthető – bár ezek is meglepően kicsik voltak –, a többi egészen kisméretű, sekélyen földbe mélyített épület volt, illetve cölöpszervezetes építmények (fedett színek, tárolók, kerítések) nyomainak bizonyultak. Az egyik földbe mélyített lakóházat(?) szokatlanul vastag, masszívan átégett omladék fedte (a ház mérete 380×330 cm), a másik hagyományos szarmata típusú volt, 390×320 cm-es mérettel és szelemtartó cölöpnnyomokkal.

A feltárt 21 árok, árokreszletből 19 keskeny és sekély vízelvezető volt. Koruk bizonytalan, mivel leletanyagot szinte egyik sem tartalmazott, csak sejtethetjük, hogy a szarmata telephez tartoztak. Feltártunk viszont két olyan széles és mély, leginkább V metszetű árkot is, melyek biztosan szarmata korúak voltak. Az egyik, az egész 1/c-nek nevezett felszínen is végighúzó, valószínűleg az élővíztől távol található szarmata telep vízellátását biztosította. A másik mély árokkal feltehetően a telep közepén található mélyedésben rendszeresen összegyűlő víz elvezetését oldhatták meg. (A mélyedésből indult ki és az „öntöző-csatornát” is átszelve a Bivaly-tó mélyebben fekvő területre felé irányult.)

A humuszolás után a lelőhely közepén egy bizonytalan körvonalú, paticcsal és edénytörmelékkel borított hatalmas sötét foltot figyeltünk meg. Beleásva a foltba kiderült, hogy az nem objektum, hanem a szarmata időszakban valószínűleg egy kellemetlen, mély, vizenyős területet töltöttek fel itt – így kerültek bele a leletek és ebből indult ki az egyik mély árok is.

Egy avar kori kút mellett 12 szarmata kutat is találtunk, a lelőhely szinte minden pontján. A kutak nagy számát magyarázza, hogy a telep messze feküdt a Tiszától, de a mai Bivaly-tói csatorna természetes medrétől is.

Két szarmata füstölőt találtunk, melyek a „hagyományos” típusba tartoztak: egy fűtőgödörből és egy füstelvezető csatornából álltak, közöttük átégett falú kürtővel.

A feltárt 160 gödör, egy avar kori kivételével, szarmata volt. A gödrök több mint fele (89) rendkívül mély, öblös és terjedelmes volt (a nyesett felszínhez képest 100 cm-nél mélyebb, de jellemzően 140–160 cm mély). Általában a mélyebb gödrök több leletanyagot tartalmaztak.

A kb. ÉNy–DK irányban húzódó település É-i peremén 11 szarmata sír került elő. A temető további sírjai a gáttól É-ra, a földmunkával nem érintett területen lehetnek.

A 11 sírből 6 rablott, erősen bolygatott volt. A rablók mindössze néhány embercsontot hagytak a sírokban, valamint egy-egy tárgyat: vaskardot, vaskéseket, vascsatokat, bronzfibulát, karneol gyöngyszemeket.

Az épségben maradt 5 sír sem volt szegény, melléklet nélküli. Az egyik női sírban nagy, ezüst karika fülbevalók, ezüst karperec, bronzfibula, edénymelléklet került elő, az épségben maradt férfisírokban edény, vasfibula, vascsat, vaskés volt.

A temetőrészlet leggazdagabb sírja egy női temetkezés volt. Az elhunytak hatalmas, mély sírgödört ástak, a testet valószínűleg bőrbe csavarták bele, ennek lenyomata megmaradt a váz környezetében. Teljesen ez a sír sem volt érintetlen, mivel a halott mellkasán és derekán összekeveredtek a csontok, de eredeti, viseleti helyzetben megmaradt két kisebb bronzfibula és egy hatalmas, berakásos dobozfibula. A váznak mindkét csuklóján karperec volt, az egyik egy díszített ezüst lemezkarperccel, míg a másik sima bronzdrótból készült. Lábféjénél kis korongolt edény feküdt. A váz mindkét bokáját karneolgyöngyök díszítették, melyek 8–10 sorban voltak felvarrva és két, világosan elkülönülő csoportot alkottak, tehát a gyöngyökkel bizonyosan a nő nadrág vagy csizma szárát díszítették.

Megállapíthatjuk, hogy lelőhelyünkön nem egy szokásos szarmata lakótelep – falu – maradványai kerültek elő, hanem valószínűleg a vízhez közelebb fekvő település külső, „iparos negyedét” sikerült megtalálnunk: nincsenek lakóházak, hanem szabadtéri munkaterületek, kutak, mély, jégveremszerű, lépcsős lejárójú, hatalmas gödrök jellemzik a telepet. Mondhatjuk ezt annak ellenére is, hogy valódi műhelyt (fazekaskemencét, fém- vagy csontfeldolgozó műhelyt stb.) nem találtunk.

A lelőhely leletanyaga egységes, és feltehetően rövid időperiódust képvisel. Ezt támasztja alá az a terra sigillata edény két töredéke is, melyek egymástól jelentős távolságra lévő gödrökből kerültek elő. A helyszíni kormeghatározás szerint a település a szarmata korszak klasszikus periódusára, a Kr. u. 2–3. századra keltezhető. A kormeghatározás finomítására az előkerült nagyszámú ép vagy kiegészíthető edény restaurálása után lesz módunk.

Munkatársak: Cseh János és Kelemen Angéla régészek, Hoppál Krisztina és Dobozi Ágnes régészhallgatók.

TÁRNOKI JUDIT

298. Rákóczifalva, Rökkant-föld I.

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) B, LT, Sza, Ge, A, Á
A megelőző feltárássorozat a Vásárhelyi-terv részét képező töltésáthelyezéshez kapcsolódott. A 3. sz. lelőhely a Tisza első partja, nagyjából É-D-i irányból kíséri az ártér peremén folydogáló Bivaly-tói csatornát. A part gyakorlatilag teljes egészében lelőhely, az építendő töltés és az erdősáv keresztezi a lelőhelyvonulatot. A 18 000 m²-t meghaladó területen 562 régészeti objektumot tártunk fel, melyek kilenc régészeti korszakból származnak.

Az objektumok közül az árkok keresztül-kasul kanyarogtak az egész felszínen, koruk változatos, gyakran – leletanyag híján – meg sem határozható. Víz elvezetésére áshatták azokat minden időben, beleértve az újkori, mára már elpusztult tanyák lakóit is.

A legkorábbi megtelepedők a *késő bronzkori halomsíros kultúra* képviselői. Feltárásunkon a szelvény É-i sarkában a kultúra településének szélét sikerült megfogni négy, a korszakba tartozó hulladékgyödör gazdag kerámiaanyagával, kisebb bronztárgyaival. A település valószínűleg a Bivaly-tói csatorna partján szelvényünkől É-ra húzódik. Ugyancsak a szélét kaptuk el a késő bronzkori Gáva-kultúra urnatemetőjének a szelvény ÉK-i szélén. A feltárt egyetlen sír csodálatosan fényezett kannelúradíszes urnája a korszak fazekasságának remeke.

Négy objektum (1 földbe mélyített épület és 3 hulladékgyödör) jelezte a *kelták* településének szélét. Az egyik, kerámiával teli gyödör különleges, kevert leletanyaga a kelták és szkiták helyszínen való találkozásának bizonyítéka.

A lelőhely legintenzívebben lakott időszaka a *Kr. u. 3–5. századra*, a szarmaták és gepidák itt tartózkodására esik, a leletanyag alapján a megtelepedés folyamatosnak tekinthető.

A *szarmaták idejében* a földbe mélyített négyszögletes alapú házak, kisebb-nagyobb, sőt óriási méretű gyödrök valósággal ontották a leletanyagot. A töredékek és állatsontok mellett számos ép agyagedény, a római birodalom területéről származó import kerámia: mázas edények, terra sigillata töredékek kerültek elő. A 230 hulladékgyödör mellett 11 földbe mélyített lakóházat, 1 kemencét, 2 kutat, 3 oszlopsort tártunk fel. Egy-egy gyödörben sebtében eltemetett halott valószínűleg a gepida támadásról tanúskodik.

A szarmata telep legkülönösebb, mindeddig páratlan jelensége az a 23 gyödörből, ill. azokat összekötő föld alatti kürtőkből álló füstölő-rendszer, mely az egész korabeli falut behálózta.

Etnikumhoz nehezen köthető, a szarmaták és a gepidák közötti átmeneti időszakot képviselt 2 árok, 1 földbe mélyített épület és 24 gyödör.

A *gepida telep* 8 földbe mélyített lakóházából, 22 hulladékgyödörből nem csak a szokásos edénytöredékekből álló leletegyüttes látott napvilágot, hanem bronzfibulák, díszített csontfésűk, orsógombok is. A gepida telephez tartozó, 8 sírből álló temetőt is feltártunk. A sírok két

sorban rendeződtek, a közelben több temetkezés nem fordult elő. Valamennyi halott koponyája torzított volt. A K-Ny-i tájolású sírokból csontfésűk, vaskések, vaslándzsák kerültek elő.

Az *avarok* megtelepedését 3 földbe mélyített ház, 3 gyödör és egy – egyelőre ismeretlen rendeltetésű – óriási méretű, vízgűjtő ciszternába torkolló árok jelezte. Az avar telep déli irányban folytatódik.

A helyet magyar őseink is felfedezték az *Árpád-korban*, valószínűleg csak szórványos, tanyaszerű települést jelez egy kemencét magába foglaló építmény, 1 földbe mélyített lakóház és 3 hulladékgyödör, bennük az egyik legjellemzőbb lelettel, a cserépbográcscsal.

A feltárt objektumok között szép számmal akadtak újkoriak, valamint – leletanyag hiányában – bizonytalan korúak.

CSÁNYI MARIETTA

299. Regéc, vár

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kö, Kú

A 2006. májusban végzett régészeti kutatás célja eredetileg a „Középső vár” K-i palotaszárnyának mindaddig fel nem tárt É-i helyiségeinek feltárása lett volna. Ennek előfeltétele az ezen helyiségeket határoló, több emelet magasan álló, de igen balesetveszélyes falak előzetes állagvédelme lett volna. Ez elmaradt, ezért olyan területekre koncentráltunk, ahol a helyreállítás továbbtervezéséhez szükséges érdemleges eredményekre számíthattunk. A munka zöme a „Középső vár” udvarán zajlott. Két helyiséget (15., 25. sz.) részben, ill. teljesen megtisztítottunk az omladéktól, két helyiségből (26., 27. sz.) pedig most szerezhettük az első információkat. Ez utóbbi helyiségek, kiegészülve a 15. számúval a már erősen elpusztult, ezért eddig jószerével teljesen ismeretlen Ny-i palotaszárnyhoz tartoznak.

Udvari szelvények

A „Középső vár” udvarának ÉNy-i sarkában 2004-ben feltárt területet bővítettük D felé. A területet viszonylag vékony, köves-habarcsos omladékréteg fedte, az egykori járósínt barna, részben átégett felületű föld volt. Az omladékból előkerült leletanyag meglehetősen szegényes: zömében kis mennyiségű kora újkori kerámia. Valamennyi, a területet határoló fal törtkőből épült. Közülük relative a legidősebbnek a 15. helyiség K-i fala bizonyult, melynek déli sarkát tufakvaderekből építették fel egykor. E fal vastagsága is eltér a többitől.

A 15. helyiség DK-i sarkához utólag épült hozzá a régészeti eddig még nem vizsgált 28. helyiség K-i fala. E fal enyhe szögtöréssel kapcsolódik a 15. helyiség udvari falához. Vastagsága 80 cm, hossza 3,4 m. A fal tengelyében nyílik a 28. helyiség 125 cm széles ajtaja, melynek küszöbe és kerete egyelőre nem került elő. A jobb oldali kávéban keretfészek sem látható, kérdés, hogy volt-e egyáltalán az ajtónak kő- vagy fakerete. A még fel nem tárt 28. sz. helyiség déli fala részben ma

is áll, így a szoba szélessége kiserkeszthető: 3,7 m körül lehetett. A ma is álló déli falon dongaboltozat indításának helye látható, így állítható, hogy a teret az északi és a déli falra támaszkodó dongaboltozat fedte valaha. Mivel az ajtónyílásból igen sok téglakerült elő, lehet, hogy a boltozat építőanyaga téglakerült volt.

A 28. helyiség K-i falához egyértelműen utólag épült hozzá a 27. helyiség É-i fala. Ez a 4,5 m hosszú fal maga is két periódusban épült. 140 cm hosszú Ny-i szakasza a 28. helyiséggel D felől szomszédos, ahhoz utólag hozzáépült, immár alapincézett, nagyobb méretű, téglalap alaprajzú helyiség ÉK-i sarka volt eredetileg. A 27. helyiséget e tér K-i fala elé építették hozzá oly módon, hogy a 27. helyiségbe vezető, mindössze 80 cm széles ajtó jobb oldali (Ny-i) kávját az alapincézett helyiség ÉK-i külső sarka alkotta. Keretfészkek ebben az ajtóban sem látszott, küszöb pedig nem került elő. A 27. helyiség K-i, erősen lepusztult fala csupán 60 cm vastag, a tér kiserkeszthető K-Ny-i belmérete mindössze 2,6 m.

Kutatásunk másik területe a K-i palotaszárny déli, a korábban már teljesen feltárt háromszögű épületrészhez utólag hozzáépített szakaszának É-i helyisége (25. sz.) előtti udvarszakasz volt. A területet vastag, D felé erősen vastagodó köves-habarcos omladék fedte, mely teljesen eltakarta a 25. helyiség Ny-i falának meglehetősen csekély maradványait is. Az omladék alatt az udvar járósíntje barna föld volt.

A szelvény feltárása során előkerült a 25. helyiség ajtajának küszöbe az egykori kőkeretek fészkeivel. A befelé rézsűsen táguló ajtónyílás szoba felőli szélessége 140, küszöb mögötti szélessége 130 cm. A küszöb vastagsága 20 cm. A küszöb meglehetősen magas helyezkedett el az udvar járósíntjéhez képest, ezért elé egy formátlan kőlapot helyeztek el fellépő gyanánt. A területen előkerült az ajtó jobb oldali (déli) szárkövének kibillent alsó eleme. A kőkeret kétkímátagos, reneszánsz faragvány. A 25. helyiség Ny-i falának déli végén, éppen a sarokban, megmaradt egy ablak déli kávjája, a kőkeret fészkeivel együtt. Az ablak szélessége a fal nagyfokú lepusztulása miatt ma már nem állapítható meg, helyzete azonban arra utal, hogy volt egy ugyanilyen ablak az ÉNy-i sarokban is.

Az omladékból előkerült leletanyag zömét sárga, vagy zöld mázas, valamint mázatlan kályhacsempe-töredékek alkották. A töredékek annak a habán cserépkályhatípusnak egyik változatát képviselik, melyek egymásba fonódó körökből – és a közöttük levő ornamentikus díszekből – alkottak végtelenített mustrát, s melyek szinte az egész Felvidéket, de a Partium egyes részeit is elárasztották a 17. sz. közepe táján, Pozsonytól Nagyváradig. Ezen a területen előkerült 24 faragott kő közül 18 kandallóból származó töredék. Nagyobb részük egy vagy több íves, egyik oldalán élszedett, vastag, rozettás díszítésű pálcátaggal záródó konzol darabja, míg három töredék egy frízgerendához tartozik. Ez utóbbi szövegmezőjét egy-egy kímátag keretezi, a benne lévő feliratból egyelőre a kezdőszó két betűje (antiqua betűkkel írt DE) olvasható.

E faragványok kivétel nélkül tufakőből készültek. A fennmaradó 6 fragmentum között a már említett (szintén tufakőből faragott) ajtószárkó mellett egy vörös homokkőből készített reneszánsz szemöldökpárkány-darab mellett tufapárkány és tagozattöredékek találhatók.

A K-i szárny újabban feltárt helyisége

Teljesen megtisztítottuk az omladéktól a K-i szárny déli szakaszának legészakibb, 25. sz. helyiségét. A szobát igen vastag, köves-gyökeres omladék fedte, mely teljesen takarta K-i és Ny-i falát, s a déli falnak is csak egy rövid, Ny-i szakasza látszódott ki, így a helyiségnek korábban pontos alaprajzi elrendezése sem volt ismeretes. Tudható volt viszont, hogy a szoba alatt pince húzódik, melynek kőboltozata a tér közepe táján be van szakadva. A feltárás után kiderült, hogy egy kissé szabálytalan négyzet alaprajzú, nagyjából 5,6×5,6 m-es belvilágú térről van szó. Járósíntjét téglaburkolat fedte. A burkolat a falakkal párhuzamosan rakott, négyzetes, 20×20 cm-es, mázatlan téglákból készült. A burkolat nagyobb felületen az ÉK-i sarokban maradt meg, de kisebb foltokban az ÉNy-i és a DK-i sarokban is mutatkozott. A járósíntet az omladék alatt vastag, átégett réteg fedte, ami arra utal, hogy a helyiség gerendafödemes volt (födémgerendák fészkei sajnos a magasabban álló falakban sem maradtak meg).

A szoba 1 m vastag Ny-i fala csak csekély magasságig maradt meg, a bejárati ajtó É-i kávjája teljesen el is pusztult. A szoba É-i fala az emelet magasságáig áll. Alsó részén az ÉNy-i sarokban a falsíkból még 33 cm-t kiugró, majd a K felé a felmenő fal síkjába simuló, a járósínt fölé 40 cm-rel emelkedő padka került elő. Funkciója ismeretlen. A fal földszinti szakaszát nyílás nem töri át, az emeleti szakasz tengelyében azonban széles kiomlás jelzi, hogy ott egykor ajtó nyílt É felé. Az ajtó részletei (kávák, küszöb, záradék) nem maradtak meg. A fal alsó részének felülete végig kormos, átégett, ez bizonyára az átégett és lezuhant fáfödém miatt van így. A fal K-i végén 20×20 cm-es, függőleges visszaugrás figyelhető meg, mely még az emeleti falszakaszon is követhető. Ez legvalószínűbben füstcsatorna volt, azonban meglepő módon az ÉK-i sarokban semmiféle fűtőberendezés nyoma nem látható, s a burkolaton sem került elő tüzelőberendezés maradványa.

A K-i fal alsó része enyhén rézsűs kiképzésű. A fal a természetes sziklán nyugszik. Alsó részét átégett, kormos, de eredetileg fehérre meszelt vakolat fedte. A fal déli vége annyira lepusztult, hogy a DK-i sarok előtt 1 m hosszan már csupán csak az alsó kősor maradt meg. A falban semmiféle nyílás nem található. A fal igen vastag (230 cm), hiszen egykor ez alkotta a K-i, külső várfalat, mely előtt ma egy keskeny, 167 cm széles folyosó húzódik.

A 98 cm vastag déli fal Ny-i vége ugyan viszonylag magasán áll ma is, azonban K-i kétharmada erősen lepusztult. Mindazonáltal bizonyos, hogy a földszinten nem nyílt ajtó innen D felé. A fal Ny-i harmadában 90

cm széles, 40 cm mély, 130 cm magas, szegmensíves záradéku fülke (almárium) található. Alja a járószint felett 53 cm-nél valószínűsíthető. A 25. helyiség felett volt emeleti tér déli falából csupán a Ny-i szakaszon maradt meg egy rövidke szakasz. Az inventáriumok alapján azonban valószínűsíthető, hogy az emeleti térbe D felől lehetett bejutni, tehát valószínűleg a falban, alighanem annak tengelyében ajtó nyílt valaha.

A szobában előkerült leletanyag zömét a már említett habán kályhacsempe-töredékek tették ki. Néhány kandallókonzol- ill. reneszánsz párkánydarab is volt az omladékban. A szoba ÉK-i sarkában megmaradt téglapadló végleges letisztítása során egy vascsiga és a hozzá tartozó kampó is előkerült.

Részben feltárt helyiség a Ny-i szárnyban

A „Középső vár” Ny-i felének É-i vége és az ÉNy-i falszoros egymáshoz való viszonyának vizsgálatát már 2004-ben elkezdtük. Az akkor 15. területnek nevezett részen folytattuk idén a feltárást. Hamarosan kiderült, hogy itt egy közel négyzetes alaprajzú, önálló helyiséggel van dolgunk (15. sz.). A földes padlója helyiség É-i falának ugyan csak egy rövidke csonkja került elő (K-i és Ny-i vége az utolsó járószintnél mélyebben lepusztult), azonban a fal helyzete magyarázatot adott arra, hogy az ÉNy-i falszoros belső oldalán álló vastag köpenyfal déli vége miért ér véget éles vonalban. A magyarázat az, hogy amikor a köpenyfal megépült, a 15. helyiség É-i fala már állt, a köpenyfalat ennek építették neki, a köpenyfal ma is látható egyenes déli vége tehát a 15. helyiség azóta elpusztult É-i falának lenyomatát őrzi.

A 15. helyiségnek egyelőre csupán az É–D-i kiterjedése állapítható meg pontosan: 7 m. A terület Ny-i fele az egykori járószintnél jóval mélyebben lepusztult, így ma még csak valószínűsíthető, hogy a helyiség Ny-i falát maga a Ny-i várfal alkotta. Ennek alapján a szoba feltehető K–Ny-i kiterjedése kb. 5,5 m. A Ny-i fal feltárása a fal külső síkjának megállapításával függhet össze.

A 15. helyiség bejárata a várakozásnak megfelelően a K-i fal déli harmadában került elő. A hozzávetőlegesen 120 cm széles ajtónyílás küszöbköve és szarkövei ma már nincsenek meg, a kávak is meglehetősen roncsoltak. A fal belső oldalán már korábban megtalált, téglával falazott oldalú fülkéről kiderült, hogy az egy korábbi, szélesebb (120 cm), kőből falazott kávájú fülke beszükitésével jött létre. A 2004-ben megtalált, sárba rakott falról kiderült, hogy az egy kemence maradványa, mely a helyiség közepén helyezkedik el, azonban csak É–D irányú hossza állapítható meg pontosan: 3,5 m. A kemence Ny-i fele a terem Ny-i falával együtt kidőlt. Az oldalfalak legnagyobb mérhető hossza 2,5 m. A kemence nagy valószínűséggel kétszartú volt, mert az oldalfalak között egy harmadik fal is előkerült. A kemence szája a K-i oldalon nyílt, tulajdonképpen a száj előtti padka DK-i sarka maradt meg épen napjainkig. A padka magassága a helyiség járószintje felett 72 cm-nél húzódik. A padka felületét sima felületű kőtömbökből alakították ki (ezek

egyike a másodlagos helyzetű, élszedett szemöldökkőtöredék), a kőtömböket vaskapcsokkal fogták össze.

A területet fedő igen vékony omladék- ill. humuszrétegből nagyon kevés leletanyag került elő, ezek jösszerevével csupán 17. századi használati cserépedények töredékei voltak. Említésre méltó viszont egy itt előkerült bronzcsipesz. A 15. helyiség bizonyosan azonosítható a 17. századi inventáriumokban a Ny-i palotaszárny É-i végén emlegetett konyhával.

Egyéb megfigyelések

A fent ismertetett kutatási területeken kívül néhány ponton újabb megfigyeléseket tehettünk. A 12. helyiségben megkezdődött romtalanítás során kiderült, hogy a helyiség déli, szélesebb szakaszának oldalfalaiba egy-egy 2 m széles, 50 cm mély, szegmensíves záradéku (feltehetően ülő-)fülke mélyed. A fülkék É-i kávája rézsús, a déli azonban egyenes. Az áthidaló ívek téglából készültek. Egy kőrakásból egy késő gótikus, bonyolult tagozatú, kívül-belül pálcattaggal díszített, keresztosztós ablak szarkövének töredéke került elő. A faragvány a 15. sz. végére datálható, kézzelfogható bizonyítékként a vár átépítésére a Szapolyai-család birtoklásának idején.

Még egy sajátos nyomát fedeztük fel a vár késő gótikus átépítésének. A 12. helyiség feletti emeleti tér déli falában egy egykor oda beépített, azonban onnan valamikor már kihullott, másodlagos helyzetű gótikus kőfaragvány (véltetően egy szemöldökkőgyámos nyílás kerettöredéke) lenyomata figyelhető meg.

Kiseb megfigyelést végeztünk az ÉNy-i falszoros közepén 2004-ben megtalált, akkor még pincének vélt boltozott tértől D-re, a 19. területen. Célunk e tér déli végének meghatározása volt. A vizsgált területen a boltozatmaradvány széle DNY-i irányba fordult, ezzel bizonyossá vált, hogy a boltozott tér nem lehet nagyobb, mint 4×4 m. Megközelíteni csakis felülről lehetett, így az aligha volt pince, inkább a 17. századi inventáriumokban emlegetett, rendszeresen a kápolna (20. helyiség), a konyha (15. helyiség) és a „Kútbástya” (ÉNy-i bástya) szomszédságában leírt „Csatornás kút”-tal azonosítható. Bizonyára egy alul nagyobb, de felül összeboltozott ciszterna lehetett.

SIMON ZOLTÁN

300. Répcelak, Gyepre-dűlő

(Vas megye) U

2006. április 3. és május 6. között feltárást végeztünk a lelőhelyen (Hrsz.: 952–954, 962, 969–971), mely a város K-i szélén a Gyepre-dűlő (Gyöpre-dűlő) nevű határrészen, a mai Hunyadi János utca folytatásában található. A terület viszonylag alacsony térszint mutat, az átlag tengerszint feletti magasság 138,3 m. A Répce és a Rába közötti egykor vízjárta területen, kisebb kiemelkedések, elhagyott mederszakaszok utalnak az egykori természeti viszonyokra, valamint a dűlő elnevezése is vizes, vizenyős területre utal. A 19. sz. végén a Répce ára-

dása szinte idáig tartott. A lelőhely is egy kisebb, de jól érzékelhető kiemelkedésen, ártéri szigeten található. Az altalajban néhol jól megfigyelhető az egykori sásas-nádas növényzet nyoma. A mai talajvízszint is igen magasan, néhol már 70 cm-en jelentkezett. A humusz vastagsága 30–40 cm. Az egykori település iránya nagyjából ÉK–DNy, pontos kiterjedését nem sikerült megállapítani. A megelőző feltárás során összesen 2537 m² területet vizsgáltunk, de a település objektumai egy kb. 70 m hosszú szakaszon jelentkeztek intenzíven, amit kb. 15 m szélesen tártunk fel. Tulajdonképpen a település ÉÉNy-i szélét tudtuk meghatározni.

Az egykori települést többször öntötte el valamelyik folyó, jól megfigyelhető egy 20–30 cm-es öntési/települési réteg, amely tele van leletanyaggal. A szelvényfalon, illetve a felszínen is jól követhető volt ez a réteg. Az objektumokat ezen a rétegen kerámiaszóródás jelezte, csak igen kevés jelenséget tudunk feltalálni aláján megfogni. Az objektumok betöltése színben alig, de minőségben viszonylag jól elütött a környezetétől. A gödrök, árkok, alig mélyedtek az altalajba, maximum 10–20 cm-re, a legmélyebb objektum alja a mai felszíntől összesen 102 cm-re jelentkezett.

Összesen 43 objektumot figyeltünk meg, ebből 4 biztosan újkori, a többi a dunántúli vonaldíszes kultúra kései szakaszába, illetve a kottafejes kultúrkörbe esik. Az objektumok többsége gödör, ezenkívül a település ezen szakaszán végighúzó árok, illetve hozzá kapcsolódó egyéb árokszakaszok, néhány cölöplyuk, és néhány egyenletes, szinte sima aljú, felépítményi szerkezetre utaló cölöplyukas objektum. A leletanyag többsége kerámia, tárolóedények, illetve jól iszapolt, szürkés, díszített töredékek, igen sok kőeszköz, egy nyersanyag-tömb, néhány csonteszköz, orsógombok, hálonehezékek. A leletanyag elsődleges átvizsgálásakor néhány töredék egy még fiatalabb szakaszra utalhat. Az objektumok között egyértelmű, illetve jól megfigyelhető szuperpozíciót nem sikerült észlelnünk, azonban a betöltés, a leletanyag intenzitása, illetve a jelenségek egymáshoz való viszonya utalhat többszöri, illetve szakaszos megtelepülésre.

FARKAS CSILLA

301. Rétközberencs, Pintyel

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Ő, A, Á

2006. október 9-én helyszíni szemlét végeztünk a Rétközberencs–Kisvárdai közötti telepítendő, a Csicsás-csatorna (XIII.) D-i oldalán futó szennyvízvezeték újabb, a falu szélétől a Berencsi-csatorna (XII/a) közötti szakaszának nyomvonalán. A nyitott árok mentén végighaladva nem találtunk régészeti objektumra utaló jelenséget. Az árok itt többnyire lapos, vízenyős részeken futott. Egy a környezetéből jól kiemelkedő dombháton egy lelőhelyet találtunk, melyen őskori, illetve késő avar, kora Árpád-kori kerámiát találtunk. Mivel a szegényes leletanyag két kivétellel – egy perem, és egy szürke oldal – kézzel formált volt, nem lehet eldönteni pontos

arányukat. A kerámia mellett patics-, illetve 1-1 kova-, és obszidiántöredéket is gyűjtöttünk. A csatorna menti részokről származik a kova, és az obszidián, illetve 4 kisebb töredék, míg a lelőhely ÉK-i, a domb teteje felé húzó részéből a nagyobb darabok. A terület alakjából következtetve nem tarjuk kizártnak, hogy a csatorna túlpártjára is áthúzódhat a lelőhely.

LUKÁCS JÓZSEF

302. Ricse, Vízmű

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő

2006. március 30-án helyszíni szemlét végeztünk a Ricse–Nagyrosvány települések közötti szennyvízcsatornázást megelőzően. A település É-i oldalán, a vízmű dombján lévő tanya körül szórvány, közelebről nem meghatározható őskori kerámia került elő.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

303. Rigyác, Alsómező-dűlő nyugat

(Zala megye) R

2005-ben Tokai Zita Mária leletmentő ásatást végzett az M7 autópálya címben megnevezett lelőhelyén. Feladatunk az volt, hogy a lelőhelytől közvetlenül délre eső 27. sz. út szilárd burkolatra tervezett szakaszán próbaásatást végezzünk, eldöntendő, hogy a gyér intenzitású lelőhely folytatódik-e D felé.

2006. november 13-án a helyszínre kiérve megállapítottuk, hogy az útépítők által a terület humuszolása, az út kialakítása, a vízvezető árkok és a kerítésoszlopok gödreinek kiásása már megtörtént, azok még nyitott állapotban voltak. A domb tetejétől K-i irányban a lejtős rész kezdeténél csupán egy kisebb régészeti objektumot figyeltünk meg, amelyből a kisszámú kerámiatöredék a Balaton-Lasinja kultúra hagyatéka.

Munkatárs: Borbély Zsuzsa régésztechnikus.

HORVÁTH LÁSZLÓ

304. Rigyác, Magyarocska-dűlő

(Zala megye) Á

2005-ben Kvassay Judit leletmentő ásatást végzett az M7 autópálya nyomvonalán, a 221+077–221+215 km-szelvények között, melynek során különböző korú, zömmel Árpád-kori települési objektumokat tárt fel. Most az ettől D-re eső, az autópályával párhuzamos, Ny–K hosszirányú 26. sz. út nyomvonalán kellett próbaásatást végeznünk. A tavalyi, D-re lejtő domboldal és a próbaásatásunk helyszíne között a Rigyác-patak ártere kiöblösödik Ny felé és ezután délebbre egy újabb lankás domboldal következik. A 26. sz. út legnagyobb része ennek a domboldalnak az É-i lábánál, majd K felé a patak árteres részén húzódik.

A 2006. november 13–16. között végzett próbaásatás során összesen 205 m² kiterjedésű területet vizsgáltunk át és csupán két Árpád-kori objektumot (gödröt és

cölöplyukat) találtunk. Világossá vált, hogy a délebbre folytatódó domboldal É-i lábához az erózió nagyon vastag (átlagosan 80 cm) réteget mosott le, ennek alján mutatkozott az Árpád-kori település. Az előző évben északabbra talált ilyen kori településrész valószínűleg folytatódhat D felé, a kiöblösödés után is, azonban a 26. sz. út nyomvonalába még csupán az újabb rész széle esett bele.

HORVÁTH LÁSZLÓ

305. Romhány, Aradi utca

(Nógrád megye) Sza

2006. szeptember 23-án családi ház építése kapcsán folytattunk szakfelügyeletet az Aradi utcában. Az alapok ásásakor előkerült egy átégett felületű padló, mely egy földbe mélyített házhoz tartozott. Két cölöplyukat tártunk fel, egyet a ház valószínűsíthető közepén, egyet a DNy-i oldal mellett. A padló feletti rétegből szép számmal kerültek elő császárkori edénytöredékek, köztük egy pár római import is. Az előkerült csontok közül említést érdemel egy több helyen átfúrt borda. A leletanyag minden valószínűség szerint a kvádokhoz köthető.

BÁCSMEGI GÁBOR – GUBA SZILVIA

306. Sajópetri, Homoki-Szőlőskertek

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) LT, Kö

A lelőhely feltárásának harmadik és egyben utolsó kampányára, a 2004-ben²² megkezdett és 2005-ben folytatott kutatásokat²³ követően, 2006. június 1–15. között került sor.

2006-ban a Homoki-Szőlőskertek kis dombjának mélyebben fekvő, periférikusabb zónáiban, a 2004–2005-ben feltárt felületek²⁴ körül folytattuk a feltárást (*Lásd az illusztrációkat a 269–271. oldalakon!*). A gépi humuszolást követően a homokos altalajba ásott középkori gödröket és három La Tène-temetkezést figyeltünk meg. Az utóbbiak hamvasztásos rítusú női sírok voltak (85/163, 86/166 és 87/167), amelyek közül kettő (85/163 és 87/167) Sajópetri gazdag temetkezései közé tartozik. Fémmellékleteik jellegzetes La Tène-ékszerek: a 85/163 sírből szép sorozat bronz- és vasfibula, valamint egy

bronz karkötő került napvilágra, a 87/167 temetkezésben pedig legalább hat fibula, egy ál-filigrán karperec, üvegyöngyök és egy pár hólyagos bokaperec volt. Mindkét sírba hat edényből álló kerámiakészletet tettek. Az utóbbiakban rendszeresen szerepelt a szkíta eredetű egyfülű bögre (87/167: állatalakos fülű csésze) a tipikus La Tène-formák mellett.²⁵

A 2004-ben feltárt zónában végzett mélyásatás során három női sírt tártunk fel, amelyek közül kettő a nekropolisz csontvázas (88/168, 90/170), egy pedig a hamvasztásos (89/169) sírjai közé tartozik. Fontos megemlíteni a 88/168 temetkezés gazdagságát (bronzfibulák, bronz és szapropelit karperecek, vas övlánc, bronz bokaperecek, egyfülű kancsó, függőlegesen fésűzött grafitos szitula stb.)

A 2006-os ásatás során a kelta temetőt minden irányban sikerült körülhatárolni, így 90 feltárt sírjával Magyarország egyik legfontosabb La Tène B2/C1 nekropoliszának tekinthető.

A 2004–2005-ös sajópetri ásatások leleteinek restaurálása olymértékben előrehaladt, hogy közülük két sír fémmellékletei a franciaországi Bibracte „Trésors de femmes” című, majd a németországi Archäologiepark Belgium „Alltag und Pracht” kiállításán bemutatásra kerülhettek.²⁶

Kutatási programunk az alábbi intézmények és alapítványok támogatását élvezte: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Országos Tudományos Kutatási Alap (NK63128), Nemzeti Kulturális Alapprogramok, Budapest; Herman Ottó Múzeum, Miskolc; Európai Régészeti Központ, Bibracte; Dijoni Egyetem – CNRS, UMR 5594; Bolognai Egyetem, Régészeti Intézet; Nemzeti Kulturális Alapprogram, Ravennai Tudományos és Didaktikai Pólus, Flaminia-alapítvány; illetve az Olasz Külügyminisztérium.

A 2006. évi ásatás vezetésében társaim voltak Jean-Paul Guillaumet és Patrice Méniel (Dijon, Egyetem, CNRS); Daniele Vitali (Bologna, Egyetem). A koordinátor Tankó Károly volt, a topográfiai munkákat Czajlik Zoltán és Timár Lőrinc végezte.

További munkatársak: Czifra Szabolcs, Đurkovič Éva, Szabó Dániel; Hervé Bocquillon, David Cambou, Jenny Kaurin, Caroline Lachiche, Bernard Lambot, Stéphane Marion, Marie-Agnes Widehen (Franciaország); Silvia Carioli, Nicola Bianca Fábry, Sama Giada, Omar Zeid Kilani, Emily Morini, Annachiara Penzo, Alessio Salmi (Olaszország).

SZABÓ MIKLÓS

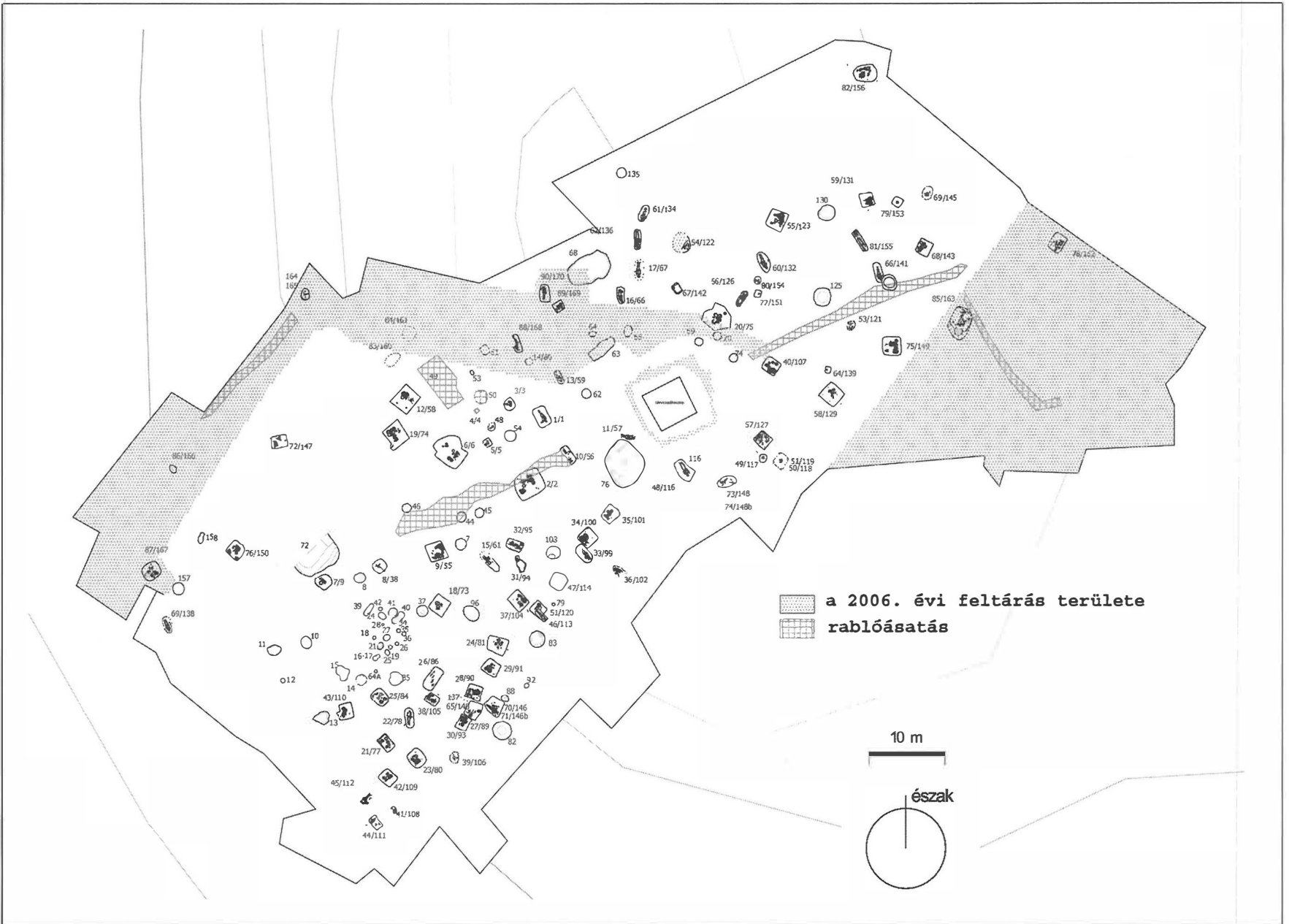
22 GUILLAUMET, J.-P.-SZABÓ, M.: Recherches archéologiques franco-hongroises en Hongrie. In: Rapport annuel d'activité scientifique 2004 de Bibracte. Centre archéologique européen du Mont Beuvray. Glux-en-Glenne: Bibracte, 2004, 61–66.

23 SZABÓ, M.: La Tène-kori temető Sajópetri határában (A 2005. évi feltárás) – La Tène period cemetery at Sajópetri (Excavation in 2005). In: Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2005. Budapest, 2006. 61–71; SZABÓ, M.-GUILLAUMET, J.-P.-VITALI, D.: Recherches archéologiques franco-italo-hongroises en Hongrie. In: Rapport annuel d'activité scientifique 2005 de Bibracte. Centre archéologique européen du Mont Beuvray. Glux-en-Glenne: Bibracte, 2004, 61–66.

24 RKM 2005, 67., 1. kép, Rapport annuel 2005, 61., 1. kép

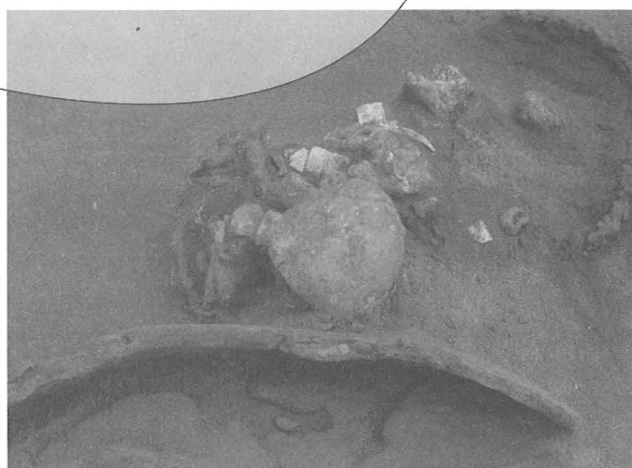
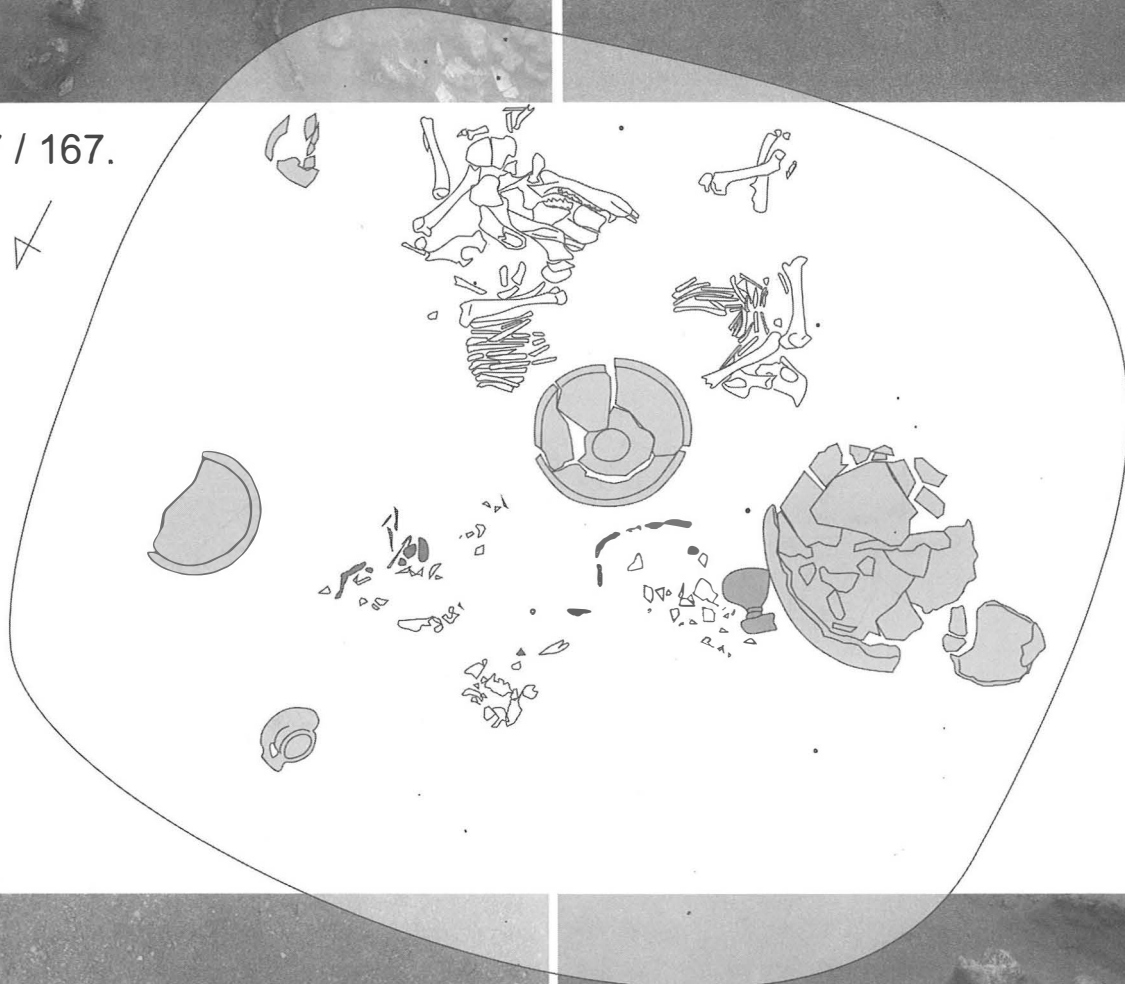
25 RKM 2005, 64., Rapport annuel 2005, 67.

26 Trésors de femmes. Musée de Bibracte, 20 mai – 12 novembre 2006. Saint-Léger-sous-Beuvray 2006., 7., fig. 9–10: t. 9/55 és 81/155; Alltag und Pracht. Archäologiepark Belgium, 25 Februar bis 1. Juli 2007. Wederath 2007, 7. Abb. 9–11.

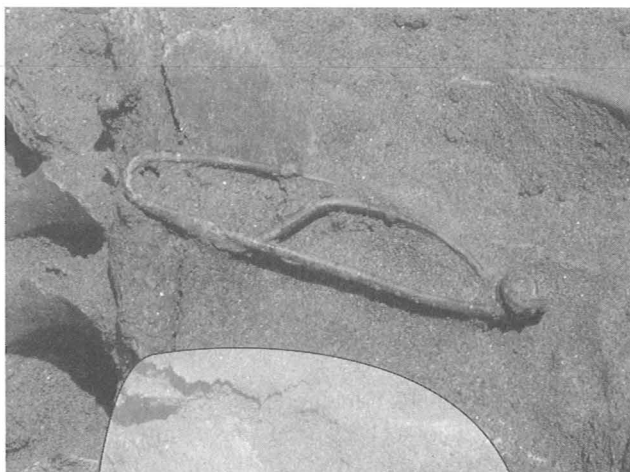
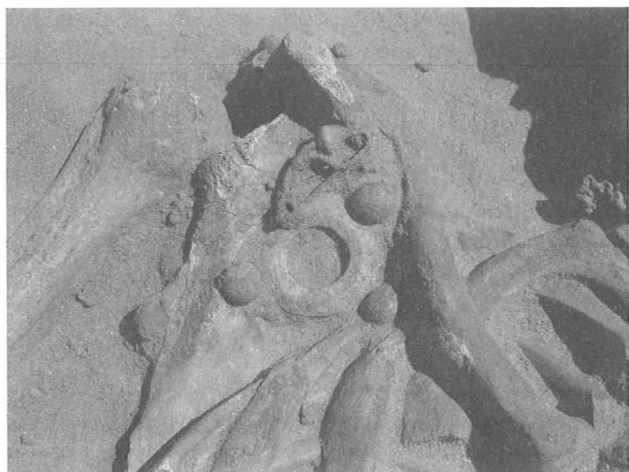

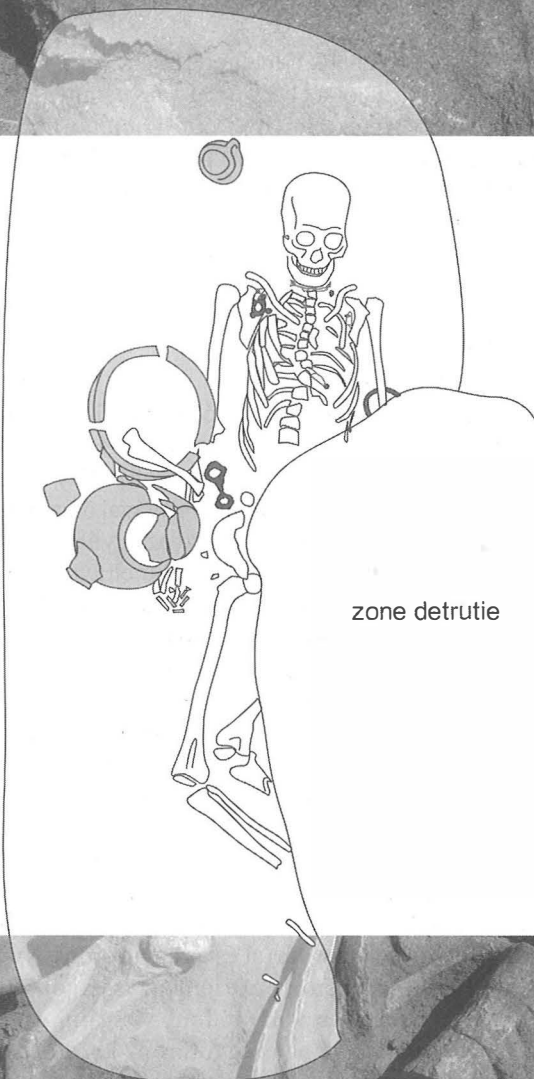
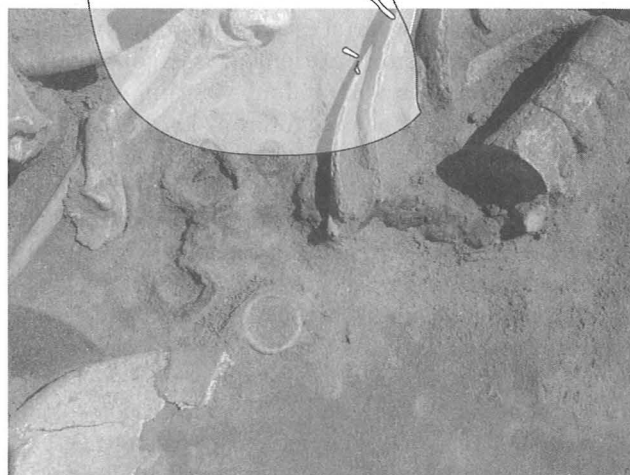
87 / 167.

88 / 168.

307. Sajószentpéter határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, B

2006. október 9-én régészeti terepbejárást végeztünk a 26. sz. főút tervezett bővítési szakaszán. Sajószentpéter közvetlen D-i határában két jól elkülönülő régészeti lelőhelyet határoztunk meg.

1. *lelőhely*: A településhez D-ről vezető 26. sz. főút Ny-i oldalán lévő domb, melynek kiterjedése az út K-i oldalán is megfigyelhető. Rendkívül intenzív újköri kerámiaanyagot gyűjtöttünk, melyet díszítettsége és a csőtálpas tál típus után az AVK tiszadobi csoportjához sorolhatunk.

2. *lelőhely*: Az előző lelőhelytől DK-re, a főút Ny-i oldalán helyezkedik el az úttal párhuzamosan futó elektromos vezeték alatt (feltételezhetően a főút K-i oldalára is kiterjed). Intenzív paticsfoltokat és a késő bronzkor irányába mutató őskori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

VERES JÁNOS – SELJÁN ÉVA

308. Salgótarján, Salgóvár

(Nógrád megye) Kő

A salgói alsóvár 2000 óta folyó régészeti feltárásában feladatunk egyrészt a várfalak eddig még nem tisztázott utolsó szakaszának – az ágyútorony DNy-i sarkát a felsővárral, pontosabban annak tornyával összekötő fal-szakaszának – a tisztázása, másrészt az ágyútorony belső betöltésének minél nagyobb mértékű eltávolítása volt.

Az elsőfeladatot lényegében sikerült megoldanunk. Előkerült egy, az ágyútorony most teljesen kibontott DNy-i sarkához (az ÉNy-ival megegyező módon) hozzáépített 90–100 cm széles, enyhén ívelő fal 450 cm hosszúságban, Ny felé neki csatlakozva a felsővár tornya előtt emelkedő sziklászakoknak, melyek közül egyet eredetileg belefoglalhattak az egykor természetesen itt is magasra emelkedő várfalba. Ugyanakkor e falat csak a falkoronájában bontottuk ki, különösen É felé figyelhettünk meg egy vastag, kőtörmelékes bontási réteget, amely alatt agyagos pusztulási réteg található a sziklafelszín felett, e várfal és az ágyútorony Ny-i fala alkotta háromszögben – ezt azonban csak közvetlenül az ágyútorony mellett volt módunk vizsgálni.

A második feladatot az ágyútorony kb. 400 cm széles Ny-i sávjában sikerült elvégeznünk. Itt a lépcsősen ereszkedő bazaltoszlopok felett (igen vékony omlásréteg alatt) végig, de különösen D-en megtaláltuk azokat a jellegzetes, részleteiben nehezen értelmezhető, 20–40 cm vastag pusztulási rétegeket (gyúrható sárga agyag, faszenes-agyagos, paticsos, szenült gerendák), melyeket korábban úgy a felsővárban, mint az alsóvár nagyciszternától Ny-ra eső részén vizsgálhattunk – anélkül, hogy ezekből pontosabb következtetések levonására lett volna lehetőségünk. Úgy tűnik, hogy ezek nagyrészt ugyancsak a felsővár tornya felépítményéből származhatnak – azaz a torony 16. sz. végi szétlövése során annak egy része az ágyútoronyba zuhanhatott.

Az ágyútorony mélyebb, sziklalépcső alatti K-i részén érdemi munkát nem, csupán tereprendezeit végezhattunk, itt főleg É-on számolhatunk vastag omlási – s alatta az eddigi megfigyelések szerint jelentős pusztulási – rétegekkel. Ugyanakkor elképzelhető, hogy DK-en itt is relative magasan jelentkezni fog a sziklafelszín – nem sokkal az itt különösen jól megfigyelt falegyen vonala alatt.

Az említett pusztulási rétegekből – úgy az ágyútorony Ny-i falán kívül, mint belül – a várakozásokkal szemben jelentősebb 16. századi leletanyag (elsősorban vegyes kerámia) került elő.

FELD ISTVÁN

309. Sarkadkeresztúr-Szeles, Győrpusztá

(Békés megye) R

A 74. sz. lelőhely a Nagygyantéra vezető kövesút és a Köles-ér által bezárt É-i szögletben, a régi Egyetértés TSz majorsági épületeitől K-re helyezkedik el. A lelőhely az említett kövesúttól DK-i irányba tovább folytatódik. A lelőhely egy É–D-i irányú egykori „folyómeder” K-i szélesebb teraszán található, amelynek felszíne világosabb, sötét színű környezeténél. Kiterjedése: 550×200 m. A lelőhelyet 1995. május 15–17. között fedezték fel a megyei topográfiai munkálatok során. A lelőhely K-i felén, a majorság területén, a kövesút mellett közvetlenül építkezés miatt került sor a próbafeltárára.

A kövesúttal párhuzamosan ÉK–DNy-i irányba egy 5 m széles és 100 m hosszú „kutatóárcot” jelöltünk ki. A kutatóárcok a kövesúttól 52 m-re Ny-ra és a középső villanyoszlopsortól K-re a sorban hatodik villanyoszlop-tól 16 m-re helyezkedett el. A kijelölt kutatóárcok ÉK-i, laposabb végében, mintegy 20 m-es részen a talajvíz állandó jelenléte miatt le kellett mondanunk a feltárásról, ezért a feltárási terület egy 5×80 m-es részre szűkült. A feltárást 2006. április 3–21. között végeztük. Az egész dombhátat korábban kb. 20–30 cm vastagon sárga színű agyaggal töltötték fel. Nem zárható ki, hogy a terepbejárások során talált leletek egy része az idehordott földdel került a lelőhely területére. A feltárt terület szelvényének K-i felében, annak közepén mindössze egy darab kora vagy középső rézkorra keltezhető objektumot, egy erőteljesen szűkülő, 75 cm-re az altalajba mélyedő gödröt sikerült kibontanunk. Kevés jellegtelen oldal- és aljtöredéket, valamint kétoldalt benyomott büttyökdiSSzel ellátott oldaltöredéket tartalmazott.

A leletek a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeumba kerültek.

BÓKA GERGELY

310. Sárvár, vár

(Vas megye) Kk

2005. november és 2006. december között a sárvári vár külső védművek javításának kivitelezési munkák közbeni régészeti szakfelügyeletét végeztem. A várfalakon

gazdagon burjánzott a növényzet. A falak mentén használaton kívüli derítők voltak. A bástyákon még termő gyümölcsfa is nőtt. Falomlások okoztak balesetveszélyt, a bástyák beáztak. A keletkezett repedések mentén a kiiszapolódott agyag helyett humusz képződött, tovább serkentve a növényzet megtelepedését. Az úgynevezett „darabontok háza” könnyező házigombával volt fertőződött. A többrétegű nem záró betonfödémek eltávolításával a várt rétegződés helyett, amit az 1962–1978 között zajló felújítás mérnöke előírt: döngölt agyag, azon 50 cm humusz, helyett épülettörmelék, épület-törmelékkel kevert föld, salak volt. A kivitelezési naplót olvasva világosan kiderült, hogy a kivitelezők használtak oda nem illő anyagokat. A rohamos pusztulást a szakszerűtlen kivitelezés okozta.

A mostani felújítás a várfalak, a bástyák, a födémek javítását tűzte ki célul: a bástyákról és a falakról a víz elvezetését, rákapcsolódva a vár vízvezetési rendszerére, melynek teljes cseréje és a tüzvíz behozása is feltétlenül indokolt lett volna. A bástyákból kihordott szemét és földfeltöltés mellett a kohósalak eltávolítása is fontos volt. A bástyákban különböző korokból származó téglapadozatok kerültek elő. Az eredeti döngölt vörösayagos kavics alatt a mára nagyrészt elkorhadt fakalodarendszer maradványai vannak. A bástyákon keletkező különféle repedések, melyeket úgynevezett „összevarrással” oldott meg a kivitelező, az alapbajt nem szüntethette meg. A statikus felül fogta meg az építményeket betonkoszorúkkal, mivel az egykori vízvárat ma park veszi körül. A mocsári vár falai a talajvíz csökkenése miatt korhadásnak indultak. A falak a korhadást követik. A bástyák falaiban teherhárító ívek váltják ki a nagy tömegű faltesteket. A korhadó cölöpökre terhelődés miatt a boltok átszakadnak, a felettük lévő faltestek megszállnak és jóval lejjebb kerülnek, mint a tömör fallal bíró részek. Gyakorlatilag a faltestek egymás mellett csúsznak el. Míg Pamer Nóra 1962-es ásatásakor még azt írta le, hogy elkezdődött a korhadás, addig 1999-ben jómagam a 4. sz. bástyánál már azt tapasztaltam, hogy helyenként a fa meglétét már csak barnás elszíneződés jelzi a sűrű agyagban.

A 4. sz. bástyát 1906-ban szétválták és kaput nyitottak rajta. Később az utolsó tévedésként szennyvízelvezető csatornákkal vágta át a fal alaptestet. Így az előbbieknél mellé a bástya két megmaradó része két irányban csúszik szét, az átmenő autóforgalom tovább növeli a bajt. A tervező statikus hathatós munkája eredményeként mérőpontok segítségével figyelik az esetleges elmozdulásokat. A bástyák belsejében vízvezetési rendszerek mutatkoztak. Bástyánként különböző. A bástya sarka felé lejtetett homokkő padozat is mutatkozott, rajta kis mélységű szivárogtatásra alkalmas csatornákkal. Az 1. és 2. sz. bástya között a szivárogtató megásásakor pillérsor került elő, az egykori gyilokjáró alapja. A 4. és 5. közt szintén, kazamatával. Az 5. sz. bástya két fala, az 1. sz. bástya egyik fala a korábbi rekonstrukciók során nem az eredeti alapján került megépítésre.

P. HAJMÁSI ERIKA

311. Semjén, Gyümölcs-dűlő

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő

2006. szeptember és november hónapban helyszíni szemlét végeztem Semjén külterületén, a településtől É-ra, 1 km-re található Gyümölcs- és Czakó-fészek nevű dűlők területén. Az É-D-i irányú dombvonulatokon, szántott felszínen 800×300 m-es kiterjedésű területen, kis felszíni leletsűrűséget mutató, őskori kerámia- és tapasztástöredékeket találtam.

PUSZTAI TAMÁS

312. Semjén, Magas-homok

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Á

2006. március 30-án helyszíni szemlét végeztünk a Ricse–Nagyrozvagy települések közötti szennyvíz-csatornázást megelőzően. A Magas-homok É-i részén levő víztorony mellett szórvány Árpád-kori leleteket találtunk.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

313. Sé, Szünöse-patak (Farkas-föld mellett)

(Vas megye) Ő, N

2006. december 7-én helyszíni szemlét végeztünk a tervezett lakópark területén. A Szünöse-patak terasza, rét vagy legelő, majd a töltést követően szántón (Farkas-föld, Kertekaljai-dűlő) folytatódik a telep. A lelőhely kiterjedése 600–700×100–150 m. Tehát ennek D-i része a most tervezett lakópark területe, É-i részének egy szakaszát ástuk fel a 89. sz. főút megelőző feltárása kapcsán. A tervezett lakópark területén néhány vakondtúrásból tudtunk paticсот, továbbá ős- és népvándorlás kori cserpeket gyűjteni. Sé-Kertekaljai lelőhelyként tártunk fel 2003 nyarán innen kb. 600 m-re egy avar kori településrészletet, amikor a 89. sz. főút új nyomvonalának megelőző ásatását (7. lelőhely) végeztük. A lelőhely kiterjed azonban az úgynevezett Farkas-föld-dűlőre és a hajdani vasút töltésétől a falu belterülete felé (azaz D-re) is megtalálható. Az utóbbi terület pedig azonos a tervezett lakópark területével.

Munkatárs: Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

314. Siklós, Basasarok

(Baranya megye) U, B

2006. május 3-án terepbejárást végeztünk a BMMI Culture 2000 pályázatának keretében. A Basasarok nevű terület É-i részén 2005. június 21-én készített légi felvételeken foltok mutatkoztak. Most kb. 300×600 m-es területen két nagyobb foltból (Basasarok 1. a terület DNy-i részén, Basasarok 2. az ÉK-i részen) neolitikus és középső bronzkori (mészbetétes) kerámiatöredékeket gyűjtöttünk.

Munkatárs: Kovaliczky Gergely.

BERTÓK GÁBOR

315. Siklós, vár

(Baranya megye) Tö, Kú

A 2006. április 11. és május 30. között végzett ásatás során 15 szelvényel, 10–15 m széles sávban kutattuk át a falak előtt azt a területet, ahol az egykori loggiák maradványait feltételeztük. A D-i gótikus szárny udvari fala előtt feltártuk az egykori gótikus loggia három, falra merőleges pilléralapozását. Megállapítottuk, hogy maga a loggia már az álló épülethez utólag épült fel. Felmenő szerkezetéhez tartozó kőelemeket nem találtunk. Ennek ellenére úgy véljük, hogy a (gótikus) loggiának feltehetően csak földszinti része épülhetett meg kőből vagy téglából, míg a felső két szintje fából készült szerkezet lehetett. A K-i szárny udvari fala előtt szintén sikerült rábukkannunk a reneszánsz loggia két pilléralapozására. A falazatban kibontott vállindítások alapján nem kétséges, hogy a loggia földszintjét téglaboltozattal fedték. A kápolna Ny-i fala előtti területen egy nagyméretű előcsarnok alapozásait tártuk fel. Az I–III. szelvényekből – a bábos korláthoz tartozó – szerkezeti elemekkel egyetemben (könyöklő- és ballusztörtöredékek) nagyszámú ágyúgolyó is előkerült. Ennek alapján feltételezzük, hogy a reneszánsz loggia az 1686. évi ostrom során pusztult el. Az udvar K–Ny-i tengelyében feltárt, egymásra merőleges falalapozások minden bizonnyal egy több helyiségből álló épülethez tartoznak. Azonban ennek az épületnek alaprajzi elrendezését egyelőre nem ismerjük. Úgy tűnik, hogy az épületet a Garai-féle építkezések (15. sz. eleje) során bontották el. A szelvényekből nagy mennyiségben került elő kerámia, fém és üveg. A kerámia döntő többsége 15–16. századi konyhai edények darabjai. Az is bizonyos, hogy a várban a 16. sz. első felében számos szemeskályha, illetve kályhacsempékből összeállított díszes kályha állhatott. Figyelemre méltó együttesnek bizonyult a XV. szelvényben feltárt török kori szemétdödör D-i része, melyből 5 rézedény, valamint több kiegészíthető csurgatott mázas kerámiaedény került elő.

BARTOS GYÖRGY – JUAN CABELLO

316. Siójut, Hermecz-földek (Lábodi-tanya)

(Somogy megye) Á, Kö

2006. március 22-én lakossági bejelentést kaptunk arról, hogy a siójuti határban régészeti jelenségekre, szétszántott középkori templom és település maradványaira bukkantak. A bejelentő a templom szétszántott maradványaitól Ny-ra egy aranyozott, limoges-i zománcozott korpust talált, melyet másik ádáni lelőhelyekről származó egyéb kerámiával és kőbaltatöredékekkel együtt átadott a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága Régészeti gyűjteménye részére. (Lásd az illusztrációt!) Még aznap a bejelentővel együtt megtekintettük a helyszínt, ahol a felszántott földön további Árpád-kori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk, rögzítettük a templom és egy kemence maradványainak GPS koordinátáit. A szomszédos földdarab tulajdonosa is általa korábban talált vastárgyakat adott át.

Április 18-án újabb helyszíni szemlénken azonosítottuk a 12–13. századi templom és település helyét és kiterjedését. A lelőhely a Sió csatornától D-re 220 m-re található. ÉK–DNy irányú, 580×230 m kiterjedésű, és Ny-i széle átnyúlik az Ádánd–Siójut közti közúton túli szántásba. Mezőgazdasági művelés és fosztogatás által erősen bolygatott terület. A helyszínen látni lehetett a templom területén végzett fémkeresős kutatás nyomait és pusztításait.

Munkatársak: Bajzik Annamária, Nemes Zoltán, M. Aradi Csilla.

KÖLTŐ LÁSZLÓ

317. Siójut határa

(Somogy megye) Ő, B, Á, Kö

2006. április 18-án lakossági bejelentés nyomán terepbejárást végeztünk több helyi lakos által felfedezett lelőhelyen.

Hermecz-földek („kút környéke”): A lelőhely a Siócsatornától és a Hermecz-tanyától D-re található. ÉK–DNy irányú 300×80 m kiterjedésű terület, ahol őskori és középkori településre utaló nyomokat találtunk. Ez a korábban azonosított középkori templomtól DDK-i irányban, 200 m-re helyezkedik el.

Hermecz-tanya: A Hermecz-tanyától ÉÉK-re, a Siócsatornától D-re 150 m-re egy 120×60 m Ny–K irányú lelőhelyet találtunk, ahol nagyobb darab ismeretlen korú kövek feküdtek a szántásban. A kövek mellett szórványosan nagyon apró középkorinak tűnő, jellegtelen kerámiatöredékek is előkerültek.

Kelő-dűlő: A lelőhely a Sió-csatornától D-re kb. 300 m-re, a Sióút 2. lelőhelytől DK-re elhelyezkedő, a mocsaras, vizenyős területből kiemelkedő úgynevezett 2. dombon, dombháton található. Ezen a területen őskori (bronzkor, mészbetétes kerámia) kerámiatöredékeket találtunk.

Munkatársak: Bajzik Annamária, Nemes Zoltán, M. Aradi Csilla.

KÖLTŐ LÁSZLÓ

318. Sitke, Kuruc-major

(Vas megye) **Ő, Ró, Á, Kö**

2006. június 26-án terepbejárást végeztünk a lelőhelyen, mely a Lánka-patak enyhén emelkedő K-i dombvonulatán helyezkedik el, hosszan elnyúlva É-D-i irányban. A talaj felszínén a morzsalékos alapkőzet (alginít pala) elszórta a betéti az egész oldalt. A leletek kb. 250×110 m-es területen szóródtak el. A leletanyag kerámiatöredék, többsége oldal-, valamint fenék- és oldaltöredék. Kevés őskori, valamint római kori, több Árpád-kori és középkori kerámiát gyűjtöttünk.

Munkatárs: Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

319. Solt, Járáspuszta

(Bács-Kiskun megye) I

2006. december 14-én lelőhelyazonosító terepbejárást végeztünk egy helyi lakos segítségével. Ennek során azonosítottuk a Vezér-halmot, mely természetes földhát-nak bizonyult. Tőle ÉK-re mintegy 200 m-re található egy másik halom, melyen az elmúlt évtizedekben homokbányászás folyt. Az 1990-es évek elején a dombhát Ny-i szélén egy ismeretlen korból származó sírt találtak: homokbányászás közben csekély mélységben emberi koponyát és egy ló lábszárcsontját.

SZENTPÉTERI JÓZSEF

320. Solt, Tételhegy

(Bács-Kiskun megye) **B, Ró, N, Á, Kk**

A solti útelágazásnál a Kecskemétre és Kiskőrösre vezető (52. és 53. sz.) főutak által közrevett Tételhegyen egy tavaszi és egy kora nyári terepbejárást követően 2006 július 31. és augusztus 18. között ásatást végeztünk. Elsődleges adatokat kívántunk nyerni a 2005-ben azonosított lelőhely és környékének főbb régészeti korszakairól. Az ősz folyamán további terepbejárásokat tartottunk a helyszínen.

Előzetesen tanulmányoztuk a különböző archívumokban őrzött, ill. légi régészeti céllal készült felvételeket. Az ezeken észlelt jelenségek, valamint a terepbejárásokon megfigyelt leletanyag-sűrűség alapján a mintegy százhektáros tanúhegy ÉNy-i nyúlványát választottuk az ásatás helyszínéül. A dombtetőnek ezen a részén korábban középső bronzkori (Vatya-kultúra), késő bronzkori (urnamezős kultra), népvándorlás kori

(avar), Árpád-kori, valamint java középkori edénycserepeket gyűjtöttünk.

A kissé szabálytalan ovális alakú dombháton É-D irányban jelöltünk ki egy, az egész területet keresztül-szelő kutatóárcot. A 275 m hosszú, 4 m széles, 25 m belső osztást követő szelvények területe a hozzá csatlakozó rábontásokkal és egy különálló szelvényvel együtt 1800 m²-t tett ki. Ez a Tételhegy területének mindössze 1,8 ezreléke. Az intenzív mezőgazdasági munkák és a természetes erózió miatt erősen lepusztult felületen a humuszosítást követően a jelenlegi felszíntől néhol már 30–40 cm-re, másutt 50–60 cm-es mélységben rajzolódott ki az objektumok. Az ásatás során erődítésnyomok (többszörösen megújított árok- és sáncrendszer), egy 11. századi soros temető sírjai, kora Árpád-kori és középkori településnyomok (félig földbe ástott ház kőkemencével, hulladéktároló gödrök sokasága), egy kora gótikus templom és a körülötte lévő temető emlékei kerültek elő.

A felszínen szabad szemmel már nem észlelhető az az út, amely a légi felvételeken jól látható, és már a II. katonai felmérés (1815) területünket ábrázoló szelvényén is megfigyelhető. A Soltról a Tételhegyen át Fülöpszállásra vezető út egyik rövid szakaszát sikerült az ásatási szelvény déli részén átvágni. Feltehetőleg ide lokalizálható – talán a 11. századi temető előzményeként – az 1907-ben talált honfoglalás kori női temetkezés, amelynek hitelesítése még nem történt meg. A középkori gödrökkel bolygatott temetőben nyújtott vázas, K-Ny tájolású sírokat tártunk föl: a kelező leletanyagot bronzékszerek (bordázott S-végű hajkarika, sima huzalkarperec, vékonyhuzalgűrű) alkotják. A domb közepén helyezkedik el az eddigi leletanyaga alapján kora gótikusnak tartható templom: a körülötte lévő temetkezések leletei közül a bronz pártadiszek említendők. Az ugyanitt megfigyelt torony(?) alapozó árkait kitöltő törmelékretében többszínű festett freskómaradványokat, valamint római korra utaló tegula- és imbrex-töredékeket is találtunk. A templom középső részén egy kemény mészkőből faragott talpas keresztelődmedence egyharmadnyi része, valamint kör alakú alapozása került felszínre.

A dombot körülölelő, tekintélyes méretű szárazárok az É-i oldalon mintegy 10 m széles és 2 m mély lehetett, melynek mentén hasonló szélességű sánc futott körbe. E védműv egyelőre nem tisztázott korú megújítására két keskenyebb árok, ill. a hozzájuk tartozó kisebb sáncok utalnak.

Az előző idényben végzett geológiai fúrások eredményei mind a dombot övező árkokra, mind a közepén lévő épületre vonatkozóan beigazolódtak. A mostani ásatás során négy helyszínen végeztünk fúrásokat, melyekkel az egyelőre hozzá nem férhető rétegekről szereztünk előzetes információkat. Így tudjuk többek között, hogy a Tételhegy ÉK-i részén feltételezett mesterséges vágatoknál (a helybeliek szerint „barlangoknál”) a tanúhegy belsejében levő kőzet teteje átlag 1,4–2,5 m-re van a jelenlegi felszín alatt, a legmélyebb 4,1 m-nél volt a domb széle felé. A légi felvételek tanúsága szerint a Té-

telhegy középső részét félkörívben átfogó, keresztirányú árok szélességét is a kézi fúróval végzett fúrásorozattal állapítottuk meg: az erősen leszántott területen is 130 cm mélységet mutató árok 20 m széles lehetett.

Az ásátás helyszínénél szolgáló területet a rajta levő épület alapján Templom-dombnak neveztük el. Ettől DNy-ra, a légi felvételeken háromszög formájú alakzatot mutató dombvonulaton számos őskori, népvándorlás kori és Árpád-kori kerámiát, valamint középkori tetőfedő cserepet gyűjtöttünk.

A Tételhegy DNy-i részén álló facsoport mellett, a domb hajlatában egy a középső bronzkori Vatyakultúrához tartozó sír szétszántott maradványait gyűjtöttük össze: urnatöredékeket, szemüvegszpirál alakú bronzdísz és bronzgyűrűt.

A leletanyag a kecskeméti Katona József Múzeumba került.

Munkatársak: Somogyvári Ágnes, V. székely György, Cséki Andrea, Mészáros Mónika, Rosta Szabolcs régészek (KJM), Holl Balázs informatikus (MNM), Aradi Szilveszter geológus egyetemi hallgató. A légi felvételeket László János és Jászai Balázs, a Civertan Grafikai Stúdió munkatársai készítették; geodézia és térinformatika: Arceodata 1998 Bt.

SZENTPÉTERI JÓZSEF

321. Solymár, vár

(Pest megye) Kö

A solymári vár 2006 tavaszától szeptemberig zajló helyreállításával, műemléki bemutatásával kapcsolatban és azzal párhuzamosan alapvetően három területen került sor régészeti kutatásokra.

Mindenekelőtt elbontottuk a K-i és ÉK-i várfalszakaszok területén a 2005. évi munkák során meghagyott tanúfalakat, a palotaépület 2000. évben részben téves helyen, rossz minőségben megépített É-i falát, valamint kiástuk azt a két alaptömböt, mely a feltételezhető várkapu helyén készült rekonstrukciót volt hivatott befoglalni. Emellett feltártuk az É-i várfal 2005-ben még kibontatlanul maradt szakaszát illetve annak a legtöbb esetben itt is csupán a helyét. Itt (ahogy a Ny-i és a DNy-i szakaszon is) a terveknek megfelelően meg is épült a várfalrekonstrukció.

Régészeti kutatás keretében került sor a palotaépület alsó szintjének – ugyancsak az építési munkák, így az ide tervezett téglapadló miatt szükségessé vált – szintsüllyesztésére. Míg a K-i térrészben csupán egy vékony, újabban bolygatott feltöltés alatt jelentkezett a homokkő altalaj – ugyanakkor innen több, erősen töredékes édesvízi mészkőfaragvány is előkerült, ezeket talán már az 1920-as években megtalálta Valkó Arisztid – Ny-on már bolygatatlan rétegsort vizsgálhattunk. Kiderült, hogy a térrész közepén egy közel 150 cm széles, ismeretlen kiterjedésű gödör található, mely minden valószínűség szerint egy itteni, mélyebb pincéig a természetes homokkőben kialakított „boltozata”

átszakadásával keletkezett. Ezt ugyan csak részlegesen kutathattuk, azt azonban így is megállapíthattuk, hogy ugyanaz a jellegzetes vörös, kevert – különösen sok téglát tartalmazó – „salakos” réteg tölti ki, melyet a hosszfalak mellett korábban néhol 100 cm-es vastagságban is megfigyelhettünk a homokkő altalajon húzódó vékony agyagréteg felett. Innen egy – a korábbiakkal megegyező típusú – reneszánsz nyíláskeret is előkerült.

A legjelentősebb feladat a palotaépület Ny-i oldalához csatlakozó, mintegy 10×5 m-es belméretű úgynevezett mélypince kutatása volt. Ennek feltárására már korábban kísérletet tettünk, e munkát azonban most sem sikerült teljesen befejeznünk. A korábbi feltételezésekkel szemben azt mindenesetre egyértelműen megállapíthattuk, hogy a pince falainak részleges bontására/pusztulására nem a 18. században került sor – legfeljebb a felső, mintegy 150 cm vastag feltöltődés tekinthető bolygatottnak. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy itt nem egy törmelékomb, hanem egy sekély mélyedés mutatkozott a Valkó Arisztid által megkezdett kutatások idején. Mivel emellett a feltárás során átvágott, mintegy 450 cm vastag rétegsor szinte minden egyes rétege a pincetér közepé felé lejtett – ezt főképp a Ny-K-i tengelyben lehetett jól dokumentálni –, megfogalmazhattuk azt a feltevést, miszerint ezen épületrész felett a földszinten/emeleten egykor nem emelkedett magasabb kőépület. Ennek markáns omlási/pusztulási/bontási rétege ugyanis sehol nem mutatkozott – ehelyett inkább egy folyamatos bemosódásból eredeztethető, csupán kevesebb törmelékot tartalmazó réteget figyelhettünk meg a pince közepén. Csak az oldalfalak mellett figyelhettünk meg jelentősebb köves omlásréteget – ez utóbbi azonban leginkább az egykor legalább a D-i udvarszintig állt kőfalak koronájának pusztulásából is eredeztethető. Ugyanakkor a pince mélyebb szintekig kutatott K-i; részén egy, néhol a 100 cm-es vastagságot is meghaladó, barnászöld „salakos” betöltődést találtunk, mely egyértelműen egy leégett faszervezet hagyatékának – faelemek lenyomatát megőrző patics illetve vakolat, hatalmas mennyiségű, igen különböző méretű vasszeg – bizonyult. Mivel a pince Ny-i részéről ez a betöltés még nem ismert, nem bizonyítható, de erősen valószínűsíthető, hogy e rétegsor az épület egykori – ezek szerint faszervezetű fallal épített – földszintjéből vagy emeletéből származhat. Úgy ez utóbbi réteg, mint a felette és alatta megfigyelt, pontosabban még nem mindig értelmezhető további rétegek különösen gazdag leletanyagot (vastárgyakat, köztük fegyvereket és lószerszámokat, külföldi és hazai asztali- és konyhaedényeket, kályhaszemeket, majolika padlótéglák kis töredékeit, csonttárgyakat) tartalmaztak a 16. sz. első feléből.

Míg Ny-on az eddigi kutatások során csak egy alig több mint 300 cm-es betöltést termeltünk ki, K-en még további 150 cm-rel mélyebbre hatoltunk, sőt egy kis szondában további 100 cm-t mélyítettünk. Lényegében ebben a mélységben – a D-i udvar szintje alatt közel 7 m-rel – került elő a mélypince K-i falában annak a

félköríves, profil nélküli kőkeretes ajtónak a küszöbe, amely egyértelműen egy a palotaépület alá nyúló pinceág bejárataként volt meghatározható. Hogy az a pinceág azonosítható a palota kutatása kapcsán említett pincével, azzal bizonyítható, hogy a nagypince ajtó előtti területén vastag homokkőréteget találtunk – ez a pinceág természetes homokkőbe vágott „boltozata” említett beszakadása kapcsán „omlott” ki erre a területre. Feltárása a következő évek fontos feladata lesz.

Úgy tűnik, hogy a pince még csupán sarokindításaiban ismert Ny-i kőfala már viszonylag korán kidőlt – e részen megfigyelhettük a természetes homokkőfelületének pusztulásából eredeztethető homoklerakódást is. A további pincefalak közül jobb állapotban maradt ránk az É-i (a korábbi várfal belső oldalához hozzáépített, állványgerendák fészkeit jól mutató) fal, melynek egy markáns belső padkáját is feltárhattuk. Roncsoltabb falsíkot mutatott az említett pinceajtót magába foglaló, szabálytalan vonalú K-i fal, melynek ez a formája-elhelyezkedése abból adódott, hogy a korábbi palotafalhoz építették hozzá, s emiatt – eltérően a Ny-i faltól – nem merőleges az itt már erőteljesen D felé forduló várfalra. Ezzel a fallal egyidős az É-i pincefal K-i meghosszabbításában található, továbbra sem értelmezhető rámpa, s az is kétségtelen hogy maga a K-re nyíló pinceajtó is – ez eredetileg egy tégláathidalással rendelkezett a mélypince belső tere felé. Végül a D-i fal igen roncsolt állapotban került elő, nagyobb fokú pusztulása az itt közel szabályos elrendezésben kialakított két (fülke formájában ránk maradt) szellőző/bevilágító aknának – pontosabban azok falszerkezetet meggyengítő szerepének – köszönhető. Mivel a legnagyobb mélységet a mélypince K-i oldalán értük el, itt lehetett megfigyelni – úgy az É-i, mint a D-i oldalon, de az utóbbi helyen különösen markánsan – azt a több mint 100 cm magas lépcső falvisszaugrást, melyet végül a DK-i sarokban tudtunk értelmezni. Itt ugyanis egy vízszintes padkában zárult, azaz egy dongaboltozat válla fészkeinek bizonyult. Bár azt a feltárás jelenlegi állásánál sem bizonyítani, sem cáfolni nem tudtuk, hogy ez a – feltehetően téglaszerkezetű – boltozat meg is épült, kétségtelen, hogy magassága lényegében az É-i pincefal padkájának feleltett (volna) meg s így átfut(hat)ott a K-i pinceajtó felett.

A mélypince kialakításának kora még nem tekinthető tisztázottnak, a DNy-i sarkon kívül még 1975-ben feltárt szemétdödör pénzleletei és a padlótégla-töredékek alapján a Mátyas-kor is elképzelhető, de ma még az sem zárható ki, hogy erre az építkezésre is a korábban meghatározott II. Ulászló-kori reneszánsz átalakítás keretében került sor.

Fentiek mellett kisebb kutatásokat végezhattunk a torony belsejében és K-i valamint É-i fala előtt a burkolási és villámhárítóépítési munkák kapcsán; figyelemmel kísérhettük a várudvar gépi tereprendezését, melynek során a D-i várfalhoz egykor csatlakozó egyszerűbb – még feltáratlan – építmények kiterjedésére vonatkozóan nyertünk adatokat.

FELD ISTVÁN

322. Somogysámson, Alsó-Fenyves-dűlő (Somogy megye) Ő

2006. október 3-án hitelesítő terepbejárást végeztem a község közigazgatási területéhez tartozó Alsó-Fenyves-dűlőben, ahol töltésföld kinyerésére bányatelek fektetését tervezik. A tervezett bányaterület a Somogysámsonból Marcaliba vezető 065/1 hrsz. úttól D-re, a 085 és a 003 hrsz. földúttól K-re elterülő É–D-i irányú dombvonulaton, a 087/4, 087/5, 087/9, valamint a 094/5 hrsz. területeket érinti. A környező területtel együtt 2006. februárban Gallina Zsolt végzett terepbejárást, az említett 065/1 hrsz. út mindkét oldalán. A jelenleg vizsgálat alá vett területen, illetve közvetlen közelében két kisebb kiterjedésű, kis intenzitású lelőhelyet talált. A hitelesítő terepbejárás során sikerült a 087/5 hrsz. területen lelőhelyet azonosítani, és K-i irányú kiterjedését meghatározni. A tiszta, száraz, de esőverte és vízmosásos, homokos talajú kukorica között jó megfigyelési körülmények mellett kevés őskori edénytöredék, és egy nagyobb kovapattinték került elő. A lelőhely intenzitása az előzetes vizsgálatoknak megfelelően csekély, kiterjedése kb. 140×50 m, iránya nagyjából a területet DNy–ÉK irányban átszelő gázvezeték irányával egyezik meg.

KÖLTŐ LÁSZLÓ

323. Sorkikápolna határa

(Vas megye) Kk

2006. december 13-án a településtől ÉK-re, a vasút és a Keszőcei-dűlő, illetve a régi vasútállomás és a vasúti átjáró által bezárt területen, mintegy 50 m-es körben késő középkori kerámiatöredékeket találtunk. A terület szántó (a Hévíz–Szombathely között futó 400 kV-os nagyfeszültségű vezeték vonalának terepbejárása, 26. sz. lh.).

SKRIBA PÉTER

324. Sormás, Török-földek

(Zala megye) U, R

A lelőhelyen – a 2002., 2003. és 2005. évi előzmények után – újabb megelőző feltárássra 2006. március 27. és június 29. közt került sor. Ezúttal az M7 autópálya nyomvonalát mindkét oldalon kísérő 2. sz. pótkisajátítási területeken ástunk; a korábbi kutatásokkal együtt így a nagy kiterjedésű őskori (elsősorban neolitikus) lelőhelyből összesen 53 000 m² összefüggő felületet tártunk fel.

A lelőhelyen 2006-ban is – a szőrványos Starčevo, DVK és Balaton-Lasinja leletek mellett – főként a késő neolitikus Sopot- és korai lengyeli kultúrák települései és emlékművei kerültek elő. Az ideai kutatási eredmények mindenben igazolták a korábbiakat, mind a telepszervezet, mind pedig a két körárokrendszer újabb szakaszait tekintve. Az É-i oldalon az I. körárokrendszer DNy-i negyedének egy szakaszát, míg a D-i oldalon a II. körárokrendszer ÉK-i, ill. Ny-i részének egy-egy részletét érintette az ásás. A feltárt objektumok nagy része

hulladék- és tapasztott aljú tároló- vagy munkagödör, valamint cölöplyuk. Ez utóbbiakból a D-i oldalon több házhely is kirajzolódott. Az É-i oldalon egy kiégetett falú verem, ill. egy különösen nagy kiterjedésű gödregyüttes érdemel említést. A leletanyag összetételét tekintve annyiban tér el a korábbiaktól, hogy idén csak kevés kultikus tárgy került elő; ezek közül azonban kiemelkedik egy nagyméretű, ülő szobor finoman megmunkált láb-törredéke. A kerámialeletekhez viszonyítva kőeszközök és állatcsontok kisebb mennyiségben kerültek elő.

A leletek a nagykanizsai Thúry György Múzeum régészeti gyűjteményébe kerültek.

Munkatárs: Basticz Zoltán régész.

P. BARNA JUDIT

325. Sülysáp, Felső-Tápió parttól D-re

(Pest megye) Ő, LT, Á?

A lelőhelyet 2004-ben találták meg a MOL Tiszaújváros-Százhalombatta terméktávvezeték építését megelőző terepbejárás során. Ekkor őskori, kelta és szarmata kerámia került elő a szántásban a Felső-Tápiótól D-re 200 m-re elhelyezkedő homokdombon (MOL 1. lh.).

2006 márciusában a vezeték építését megelőző feltárás során 438 m²-es területet humuszoltunk le 5 m szélesen. A feltárt teleprészlet anyaga annyira jellegtelen, kopott, hogy a legtöbb esetben csak annyi mondható el, hogy valószínűleg őskori. Egy esetben jellegzetes grafitos kelta cserepek kerültek elő. Egy-két helyen felmerült a gyanú, hogy Árpád-kori a kerámia. A lelőhely ÉK-i részén előkerült objektumokban és a nyelésben több alkalommal találtunk kalcinált csontszilánkokat, ami talán arra utal, hogy szórt hamvas temetkezések lehettek a lelőhelyen. Esetleg erre utal négy objektum faszénzemcsés betöltése is. A lelőhelyet nagy részben elpusztította az erózió és a mélyszántás.

Munkatárs: Hőnig László ásatási technikus.

KULCSÁR VALÉRIA

326. Szabás, Fő utca 43.

(Somogy megye) Kő

2006. április 24-én a ház mögötti területen húzott kábelárkok ásása során emberi csontok kerültek elő. A Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága Régészeti Adattárának adatai alapján a fenti telek ismert régészeti lelőhely, már 1969-ben kerültek elő itt sírok. A Maráz Borbála által vezetett feltárás során az I. szelvényben 6 sírt találtak. A sírok kivétel nélkül bolygatottak voltak. A bejelentést követően a délutáni órákban a helyszínen leletmentést végeztünk. A kábelárkok ásása során a ház előtt az árokban, illetve a járda alattkerült elő a 7. sz. melléklet nélküli sír, és a ház (volt tsz iroda), valamint az 1969-es feltárási terület között a 8. sz. bolygatott, melléklet nélküli sír.

7. sír: Ny-K tájolású, felnőtt sír. A sírnek csak egy részét sikerült kibontani, mert a medencecsontok már a járda alatt voltak. A koponya ép, melléklet nem volt.

8. sír: Korábban bolygatott felnőtt sír, a csontokat a villanyvezeték-árok ásásakor egy csomóba rakták. Melléklete nem volt. Fotót készítettünk.

Az 1969-ben és a most előkerült sírok is a középkori Szabás temetőjéhez tartozhattak.

KÖLTŐ LÁSZLÓ

327. Szakcs, Varnyasi-dűlő

(Tolna megye) Kő

Szabó Máté révén tudomást szereztem róla, hogy az 1990-es évek közepén Otto Braasch Szakcs K-i határában kőépület nyomait rögzítette légi fotón. A kukoricásban csak a félköríves apszis ismerhető fel egyértelműen, a hajó helyén egy a Ny-i oldalán ívvel záródó tér látható (mérete kb. 16×12 m). A növényjelek és a szokatlan méretek amellettszólnak, hogy itt különleges alaprajzi formájú templommal számolhatunk.

A lelőhely Szakcs szélétől kb. 1,5 km-re K-re fekszik. 2006. november 18-án a templom helyén, kb. 25×30 m-es területen, kukoricatarlóban sok téglá- és kevesebb kőtörmelékkel találtam, embercsontot azonban nem. Az épület közvetlen környezetében talált kevés, apró edénytöredék középkori jellegzetességeket mutat, ezért egyértelműen középkori templommal számolhatunk itt. A dűlőnév a mindössze néhányszor említett középkori Farnas (Farnos, Fornos) falu nevéből torzult Varnyasra a nép ajkán.

K. NÉMETH ANDRÁS

328. Szamoskér határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Ő, Á

2006. május-júniusban örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez végeztünk terepbejárást a jövődöbéli Szamos-Kraszna közötti víztározó területén a gátak, illetve az anyagnyerők helyén. Összesen 13, Szamoskéren két lelőhelyet találtunk. (Lásd a térképet a 218. oldalon!)

A Dióberke nevű határrészben közelebbről meg nem határozható őskori; a Szamoskéri-legelő területén Árpád-kori településnyomokat regisztráltunk.

Munkatársak: Nagy Márta és Virág Krisztián régész, Bakos János és Mester Andrea régésztechnikus.

ALMÁSSY KATALIN – JAKAB ATTILA – LUKÁCS JÓZSEF

329. Szamoszeg, Mező-oldal

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) R, B

2006. szeptember 27-én terepbejárást végeztünk a Nagydobos-Nagyar között létesítendő optikai kábel nyomvonalán.

Mező-oldal Ny: A nagydobosi Kraszna-hídon átkelve a Mező-oldal nevű dűlőben mintegy 150 m széles és 800 m hosszú felszántott területen találtunk cserepeket. A területet járva két sűrűsödési pontot tudtunk elkülöníteni. Egyik pont a 110,7 m dombtető, míg a másik tőle D-re a 109,9 m dombtető É-i lába. A felgyűjtött

kerámia, patics, 4 db kő (eszköz?), illetve egy kova- és egy paticstörredék a késő bronzkorra datálható.

Mező-oldal Közép: Mintegy 100 m-re az előző parcellától K-re egy újabb, 60 m széles beszántott sávot találtunk. A sávot bejárva jelentős mennyiségű leletanyagot gyűjtöttünk. A terület D-i harmadában egy hát futott át a területen K–Ny-i irányban, közepén sárga sávval. A leletanyag ezen a részen koncentrált. Az itt gyűjtött leletanyag (kerámia, patics, kova- és obszidiántörredék) késő bronzkori. Előkerült továbbá egy bütyökdiszes és 1 db áttört rácsmintával díszített oldaltörredék, mely a rézkorra datálható.

Mező-oldal K: A bekerített gyárat elhagyva az út kanyarjában egy kb. 100×100 m-es terület volt beszántva. E rész bejárása során a bronzkor késő fázisára datálható leletanyagot gyűjtöttünk.

A 3 különböző lelőhely valószínűleg egy lelőhelyet képezhet, mely a Holt-Kraszna magasplatóján húzódik. D-i illetve Ny-i határán viszonylag jól lehet azonosítani, problémás viszont az É-i, valószínűleg az út alatt áthúzódó határa, illetve K-i széle. A lelőhelyhez temető is társulhat, amit egy ujjperc illetve több – meg nem tartott – csonttörredék jelez.

Munkatársak: Lukács József, Nagy Márta.

ISTVÁNOVITS ESZTER

330. Szamosszeg határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Sza, N, Kk

2006. május–júniusban örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez végeztünk terepbejárást a jövődöbéli Szamos–Kraszna közötti víztározó területén a gátak, illetve az anyagnyerők helyén. Összesen 13, Szamosszeg területén három lelőhelyet találtunk. *(Lásd a térképet a 218. oldalon!)*

A *Fokok-közétől* É-ra eső területen késő középkori, a *Kis-garand* nevű határrészben szarmata és késő népvándorlás kori, a *Sziget-dombon* bronzkori településnyomokat regisztráltunk.

Munkatársak: Nagy Márta és Virág Krisztián régészek, Bakos János és Mester Andrea régésztechnikusok.

ALMÁSSY KATALIN – JAKAB ATTILA – LUKÁCS JÓZSEF

331. Szandaváralja, Szondi utca 18.

(Nógrád megye) Kú

2006 júliusában rendőrségi bejelentés nyomán helyszíni szemlét tartottunk Szandaváralján, miután ott kertásás közben csontokat találtak. A találó értesítette a balassagyarmati rendőrkapitányságot, valamint a körzeti orvost. Az orvosi szakértéshez eredeti helyzetéből kiemelték a koponyát, mely során megbolygatták a váz bal felső részét. Egy, a hátán nyújtott helyzetben fekvő, NyÉNy–KDK-i tájolású csontvázat dokumentáltunk, melynek egyetlen melléklete egy 1703-as veretű ezüstpénz volt. Az érmét a koponya kiemelésekor találták meg, melyet valószínűleg az elhunyt szájába tettek. A váz rossz megtartású, a csö-

ves csontok végei, a bordacsontok és a csigolyák szinte teljesen felszívódtak, felszedéskor szétmállottak. A halott karjai a medencén keresztben feküdtek. A váz két oldalán a combcsont vonalában deszkakoporsó maradványait figyeltük meg. Az ezen a területen található egykori temető sírját sikerült rögzítenünk.

Munkatárs: Nicklas Larsson.

GUBA SZILVIA

332. Százhalombatta, Földvár

(MRT 7. k. 27/2 lh.)

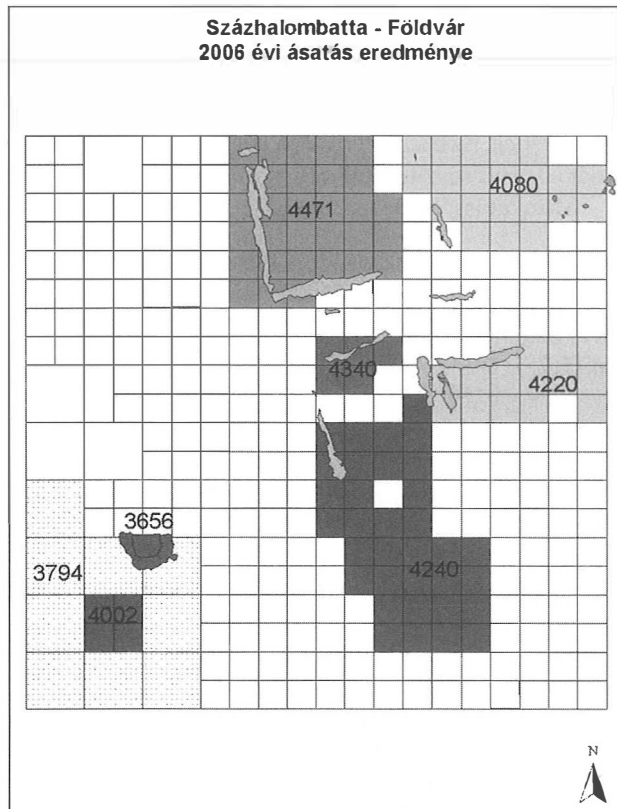
(Pest megye) B

2006. június 26. és augusztus 4. között folytattuk az 1998-ban megkezdett, mintegy 6 m vastag rétegsorral rendelkező középső bronzkori tell telep további feltárását a 20×20 m-es szelvényben. A szelvény jelenlegi átlagmélysége 1 m 70 cm és 2 m között van.

A 2006-os idény fő célkitűzése a szelvényben feltárt házak elbontása és az azok alatti rétegre bontás. Az ásatás végére sikerült a szelvény É-i részén két különálló épületrészletet a köztük húzódó külső járósínttel együtt feltárni. A szelvény közepén a korábban 1818-nak nevezett nagy ház alatt újabb házszerkezetet találtunk, ugyanúgy, mint a szelvény K-i metszetszála mellett. Általános megfigyelés, hogy a házak orientációja az újabb ráépítkezés során nem változik, de egy K–Ny irányú elmozdulás megfigyelhető.

A szelvény É-i, középső részében található 3606 szürke padlós ház déli, omladékos falának elbontásával a számos jól átégett falmaradvány, valamint egy korábbi nagy gödör süllyedése miatt lassan haladtunk előre. Az omladék alatt, részben vele együtt a már ismert nagy mennyiségű égett és részben égett agancs- és (valószínű) szarvmaradványok kerültek elő. Ennek végleges elbontása után, a 3606-os ház alatt újabb omladékréteget (4348), és ahhoz tartozó házat (4471) találtunk. *(Lásd az illusztrációt a 280. oldalon!)* Ez a ház szinte pontosan a fellette lévő (3606) alatt található. A déli oldalán bejáratra utaló nyomokat, valamint többszörös falmegújításokat találtunk, melyekre az alsóbb rétegben húzódó nagy gödör miatti süllyedés adott okot. Ezt támasztja alá az is, hogy a süllyedést és vizesedést több rétegben lefektetett deszkákkal, növényi maradványokkal (nád illetve gyékény) próbálták ellensúlyozni. Biztosan a házhoz és ehhez a réteghez tartozott egy kisebb méretű (kb. 2 m átmérőjű) tárológödör. Tűzhelymaradványokat nem találtunk, valószínűleg azért, mert az egykori épület déli része található az ásatási szelvényben, s az eddigi megfigyeléseket alapul véve a tűzelőberendezések általában a házak É-i falához voltak közelebb. A ház belső terének felosztására utalt a padlószint K-i felében ázott karólyukok.

A ház K-i fala mellett egy cölöplyukakkal szabdalta 35-40 cm széles „utca” (3942) húzódott. Az utca keleti oldalán a tavalyi idényben előkerült, faszenes, gerendamaradványokkal kevert omladékréteg (3733) alatt egy

újabb épület (ház) homogén sárga agyagpadlója (4080) került elő, a szomszédos épülettől eltérően, itt égési réteg nem volt megfigyelhető. Az agyagpadlót nyugati, illetve déli oldalról az egykor felmenő fal (4056) 10–15 cm magasan megmaradt maradványa, valamint cölöp-, illetve karólyuk sor határolta. A padló keleti részét teljesen elpusztította egy későbbi beásás. A 3733-as omladékréteg déli részén egy sárga agyaggal letapasztott, karólyukakkal szabdaltszerű réteg került elő (4037). Ennek viszonya a 4080-as házpadlóhoz még nem egyértelmű. Valószínűleg egy későbbi toldás, esetleg egy házon kívüli munkafelület lehetett, mivel a 4080-as padlóhoz tartozó déli falon kívül esik, szintén erre utalnak az itt talált nagyméretű, szögletes cölöplyukak, melyek a 4056-os fal végénél kerültek elő, s a ház bejáratához tartozhattak.

A szelvény közepén a fent említett 4471-es háztól délre és az egykori 1818 alatt található ház között egy másik kelet–nyugati irányú „utca” (4076) húzódott. Ez a két épület közötti keskeny (30–40 cm) sáv nagyméretű kövekkel és állatcsontokkal kevert volt. A 4076-os utcától délre a szelvény közepén a 2002-ben előkerült és nagy alapterületű épület alatt újabb épületmaradványt találtunk (3882, 4120), viszonylag vékony, rövid életű fázisnak tűnik. Ez alatt egy erősen faszenes omladékréteg került elő (4182), ami alatt egy szépen tapasztott padlószintet tártunk fel (4340), a hozzá tartozó É-i fal maradványaival együtt (4347). A 4340-es padló tisztítása során több gúla alakú nehezetet, in situ kerámiatörmelékkel ételmaradványokkal és két, padlóhoz tapasztott tárolóedény maradványait tártuk

fel. Az északi és déli részt egy kisebb agyagból tapasztott falmaradvány választotta el egymástól, emellett a két helyiség között egyértelmű szintkülönbség is mutatkozott. Az északi helyiség mintegy 2 m széles, tűzhely nyomait nem találtuk, ebből arra lehet következtetni, hogy egyfajta tárolóhelyiség lehetett. A déli rész omladékát két azonosítószám alatt bontottuk el (4013, 4014). A két omladékréteg alatt egybefüggő, szürkés színű padló vagy elpanírozott omladék került elő, ami alatt tisztán jelentkezett a ház déli részének padlója (4240). A ház K-i falát több gödör is vágta ugyan, de 12 m hosszán sikerült megtalálni. A Ny-i fal egykori meglétére csak a nagyméretű cölöplyukakból álló sor, és egy 3 m-es szakaszon megfogható falmaradvány utalt. A déli helyiség legkarakteresebb jelensége egy többször megújított, nyolcas alakú, kéttagú kemence volt (4243, 4246). (Lásd az illusztrációt!) A keletre eső egy kisebb, 0,5 m átmérőjű, nyitott tetejű rostélyos kemence, mely homogén sárga, tehát nem égett agyagból állt, míg a nyugatabbra lévő nagyobb, 1 m átmérőjű, homok- és kavicsalapozású, boltozatos, sütő- vagy égetőkemence lehetett. A kéttős kemence mellett közvetlenül több kerámia feküdt in situ. A kemencétől Ny-ra eső részt több gödör roncsolta szét. A ház DNy-i negyedében egy négyszögletes, tapasztott, átégett, lapos munkafelületet találtunk, nagy mennyiségű hamuval körülötte, mellette egy kis, sekély kemence platnijá. A jelenséghez tartozó további részleteket egy későbbi gödör elvitte. A ház déli oldala erőteljesen megsüllyedt, a 4240-es padló és a hozzá tartozó kifelé dőlő fal omladéka a korábbi években már tapasztalt törést és erős süllyedést mutatott. Ez is igazolni látszik a korábbi feltételezést, miszerint a lelőhely téglagyári völgy felé eső része abba az irányba megcsúszott.

A szelvény K-i részén a fent említett 4240-es háztól K-re, az egykori 3147-es ház alatt jelentkező omladékréteg és valószínűleg járósínt (3911, 4012) elbontása után újabb vastag omladék (4220) tárult fel. Ezt egy vastag,

fekete, faszenes réteg (4350), majd szürkés színű döngölt agyagpadló (4376) követte, az ehhez tartozó É-i (4162, 4258) és Ny-i (4257) falakkal. A ház ÉNy-i sarka megsüllyedt, így ennek köszönhetően a teljes sarok kb. 15–20 cm magasan megmaradt valamint jól megfigyelhető volt a fal többszörös tapasztással történt megújítása. Már az omladékban jelentkeztek a 4240 házban található hasonló '8'-as alakú (két tagból álló) tüzelőberendezés körvonalai. Itt a nagyobb kemencét egy nagyméretű, szabálytalan alakú gödör (4460, 4464) háromnegyed részben elpusztította. A kisebb nyitott, tapasztott, kör alakú, felmenő-, lyukacsos falú objektum viszont jó állapotban került elő. A faszenes réteg (4350) kibontásakor nyilvánvalóvá vált, hogy a ház a teljes berendezéssel együtt égett le. Közvetlenül a padlón, a tűzhely mellett, több kerámiaedény feküdt, többségükben nagyméretű tárolóedény, valamint agyagból készült használati tárgyak, csonteszközök és az egyik hombáredényben 4 db égett, rossz megtartású, szarvasagancsból készült zabla került elő. A ház ÉK-i sarkában egy roncsolt tűzhely (4452) nyomai kerültek elő. A házmaradvány déli részét beásások és a terület későbbi, munkafelületként történő, intenzív használata szinte teljesen elpusztították. Ezt egy barnás, homogén réteg, valamint a benne található tűzhelymaradványok, hamus foltok, számos kerámia-töredék, állatcsont, kőeszközök nagy száma is mutatja. Ez alatt újabb vastag sötétbarna feltöltési réteg (4213) következett. Az ásatás utolsó szakaszában ezt a réteget bontottuk el.

A szelvény DNy-i részében a tavaly elbontott ház záró rétege (3611) alatt vastag feltöltési réteget találtunk (4002), melyben egy félköríves, agyagból tapasztott jelenség bontakozott ki (3656). Tisztázását a következő idényre halasztottuk.

Az iszapolást, a kerámiamosást és a számítógépes adatbázis folyamatos kiegészítését, az elkészült rajzok szkennelését és az adatbázishoz való kapcsolását az eddigi gyakorlatnak megfelelően idén is az ásatással párhuzamosan végeztük. Az egyetemisták felváltva minden munkaterületen dolgoztak, így a tell-ásatás mellett megismerkedhettek a komplex kutatáshoz szükséges gyakorlati feladatok összes fázisával.

Konzulens: Szabó Miklós.

Állandó munkatársak: Füköh Dániel, Kovács Gabriella, Lakatos Gabriella (Matrica Múzeum), Szeverényi Vajk (MTA Régészeti Intézet); Pollányi Tamás, Tvarosek Tamás, Bittner Bettina, Szabó Anikó, Ketczán Krisztina, Pécsi Tamás (Magyarország), Németh Rita, Rezi Botond (Erdély); Bercsenyi Brigitta (PhD Cambridge University); Sandy Budden (PhD Southampton University); Claes Uhnér (PhD Göteborg University) egyetemi hallgatók.

További régész munkatársak: Kristian Kristiansen, Mia Carlson (Göteborg University, Svédország), Marie-Louise Sørensen (Cambridge University, Anglia), Anders Biwall, (National Heritage Board, Svédország), Joanna Soafer (Southampton University, Anglia).

VICZE MAGDOLNA

333. Szeged-Kiskundorozsma, Vadliba utca (Csongrád megye) Sza, Á, Kk, Kú

Kiskundorozsma belterületén, a Vadliba utca 19. szám alatti telek előtti szilvafák kivágása során szarmata, Árpád-kori, késő középkori és kora újkori kerámia került napvilágra. Korábban a ház belső kertjében, szántás után szintén ilyen korú leletanyagot gyűjtöttem. A lelőhely a falu egyik kiemelkedő részén található. A telektől DNy-ra található a dombhát legmagasabb része. A lelőhely a korabeli Maty-ér K-i nyúlványának a K-i partja mentén helyezkedik el. A korabeli település a feltérképezettnél jóval nagyobb, valószínűleg több háztömbnyi nagyságú területen, a már beépített falu központjában húzódik.

A szarmata kori kerámia közül néhány korongolt, szürke duzzadt tálperem, sávosan simított hombároldal és pár kézzel formált oldal értékelhető. A római kori leletek közül kiemelkedik egy Drag. 37-es terra sigillata tál reliefes (tojásfüzér) oldaltöredéke (Westerndorf, 220–230), amely alapján a lelőhely a Kr. u. 3. századra keltezhető.

Nagyobb számban gyűjtöttem az Árpád-korra, ill. a késő középkorra keltezhető töredékeket, főként fazék-oldalakat. Mellettük több, a 18–20. századra keltezhető mázas ill. mázatlan korongolt kerámia, cseréppipa stb. is a felszínre került. Az előkerült leletanyag alapján valószínűsíthető, hogy az Árpád-kori alapítású, okleveles adatokból 1237 óta ismert Dorozsma falu 16. sz. eleji pusztulása után 1718–1719-ben az előző település helyén épült újjá.

Sz. WILHELM GÁBOR

334. Szekszárd határa

(Tolna megye) B, A, Á

A Tolna megyei M6 autópálya nyomvonalán 2006-ban szondázó feltárásokat végeztünk.

TO 28. lelőhely: A lelőhelyen összesen 997 m²-t kutattunk meg 2 szondában július 21–28. között. 73 objektum került elő, javarészt kisebb gödrök és cölöplyukak. Előkerült egy nagyobb cölöpökből álló épület is. A kevés leletanyagból főleg (késő) bronzkori, és kevesebb közelebről meg nem határozható őskori (valószínűleg bronzkori) és bizonytalan korú objektumokra következtethetünk.

TO 29. lelőhely: A Szekszárd-Palánk egy a Sió É-i töltésétől közvetlenül É-ra lévő, alig kiemelkedő dombháton terül el. Július 14. és augusztus 1. között 742 m²-t kutattunk meg egy szondával. 97 objektum került felszínre, amelyek között bronzkori, avar kori, Árpád-kori és bizonytalan korú régészeti jelenségek voltak. A lelőhely É-i részén bizonytalan korú, avar vagy Árpád-kori árokrendszer terült el, D-i részét egy avar kori temető uralta. Szórványosan a D-i részen is voltak bronzkori és Árpád-kori gödrök. A legtöbb objektum egy kora és közép avar kori temetőhöz tartozott. A sírmező nagyrészt rabolt volt. A rablógödrök sárga foltja többnyire jól elkülönült a sírgödörön belül. A sírok egy részének láb és fej felőli

vége lemélyített volt. Több esetben az oldalaknál vagy a láb felőli végeknél kisebb bemélyítéseket észleltünk, néhányszor ezekbe edényt helyeztek. Néhány sírban vas- és bronzszegecsek utaltak a koporsós temetkezésre. A sírokból dinnyemag, korong, valamint díszített és díszítetlen gömb alakú üveggyöngyök, ezüst fülbevalók (arany granulációval díszítve), préselt, bronz övveretek, nagy- és kisszívűek, kardok, íjászfelszerelések (nyílcsúcsok, íjkarvég), páncélhoz tartozó téglalap alakú vaslemezek, vaskések, illetve számos kerámiamelléklet került elő. Négy olyan sírt bontottunk ki, amelyben csak lóvázat temettek el. Két esetben a lovak mellett előkerült a lószerszámzat (oldalpálcás zablá, hurkos fülű kengyel, illetve aranyozott, gyöngyos keretezésű lószerszámvetet). Az egyik rabolatlan sírban germán jellegű tarsolyt, kardot, harci kést, tegezt nyílhegyekkel találtunk. Az avar temető feltehetően a Sió töltése alá is behúzódik.

GALLINA ZSOLT – HORNOK PÉTER – SOMOGYI KRISZTINA –
VARGA SÁNDOR

335. Szeleste, Szent Kúti-tábla (Ölbő, Nagyerdő)

(Vas megye) U, R?, A?

2006. március 21-én terepbejárást végeztünk a 86. sz. főút Vátot elkerülő tervezett nyomvonalán.

A mai 86. sz. főút nyomvonalától D-re, enyhén lejt a terület a Kőrös-patak folyásirányát követve, illetve a víz felé is. A nagy kiterjedésű lelőhely a vízfolyás K-i teraszán és platóján található (Hrsz.: 050/6, 050/10, Ölbő: E-5, Erdészeti tábla?). Egy enyhe és szűk szárazulat két partján van a lelőhely a mai út mellett és a telepített fenyves területére is kiterjed. Kiterjedése: 250 (É-D) × 450 (K-Ny) m, területe kb. 7 ha. A majdani út nyomvonala (szélessége 30 m) kb. 11 000 m²-nyi felületen fogja érinteni. A leletek nagy mennyiségű pelyvás soványítású és vonaldíszes kerámiatöredék, vésőbalta és kaptafa alakú balta töredéke, valamint kovaszilánkok (bakonyiak és teveliek). Ezek az újkőkor középső és késői szakaszába, esetleg a kora rézkorra keltezhetőek. Mindezek komoly településre utalnak. Egy-két gyanús cseréptöredék avar kori jelenlétet sejtet. Szétszántott objektumokat nem láttunk, de számos leletűrsődést (kova, radiolarit) észleltünk.

Munkatársak: Kiss Krisztina, Mátyus Magdolna, Derdák Ferenc, Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

336. Szemely, Hegyes

(Baranya megye) U

A falu határában található Hegyes nevű területen (Hrsz.: 056) 2005. március 2-án fedeztük fel a légi felderítés során azt a régi körárokrendszert, amelyet további kutatások céljára választottunk ki. Mind a légi felderítést, mind a későbbi kutatásokat a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága által társ pályázóként elnyert „European Landscapes – Past, Present, Future” című „EU Culture

2000” pályázat keretén belül végeztük el. A 2006. október 4. és december 12. közötti régészeti feltárás célja kettős volt. Tisztázni a lelőhelyen található objektumok kronológiai besorolását és funkcióját. Az információgyűjtést olyan módszerekkel folytatni, hogy azzal a lehető legkisebb mértékben okozzunk vissza nem fordítható károsodást a lelőhelyen. A többszöri légi felderítés eredményeként már előzetesen megállapíthattuk, hogy a lelőhelyen egy kb. 380×430 m átmérőjű, enyhén ovális, többszörös kutatóárok-rendszer található. A belső szabályos kör alakú, 100 m átmérőjű. A középső kb. 200 m átmérőjű, szabályos kör alakú. A külső ovális, kb. 380×450 m átmérőjű, többszörös körgyűrű. Az árokrendszer általános tájolású, némiképp eltér az É-i iránytól. A légi felvételekből a bejáratok pontos helyei csak sejtethők voltak. Az ásatás során 2 kutatóárkot húztunk a körárok közepéből kiindulva; egyet a D-i bejárat irányába, egyet pedig Ny-i irányba mintegy 2 m szélesen. Ezek a körárok pontosabb szerkezetét és korát szerettük volna tisztázni. Az 1. sz. kutatóárkokban 46, a 2. sz. árokban 31 objektumot találtunk. A kisebb objektumok mellett mindkét kutatóárkokban átvágtuk a levegőből felfedezett, és a geofizikai kutatások által is kimutatott árokrendszer elemeit.

BERTÓK GÁBOR

337. Szentés, Belváros

(Csongrád megye) U, Sza, Á, Kk, Kú, I

2006 folyamán a város szennyvízvezetékeinek kiépítéséhez kapcsolódóan több ponton végeztünk megelőző feltárást.

Damjanich János u. 4., 6. és 10.: A belterület É-i részén fekvő lelőhelyen, a fent említett házak előtt 2006 áprilisának első felében egy-egy szarmata gödröt tártunk fel; az egyikből terra sigillata töredékek is előkerültek.

Keresztes u. 4.: Eddig ismeretlen lelőhely került elő a belterület déli részén, ahol az egykori érmederre utaló Nagy-Völgy csatorna É-i irányból Ny felé fordul. A kanyarulat szegletében levő Keresztes utcában egy szarmata és egy keltező értékű lelet nélküli gödröt találtunk.

Kossuth tér 1. (Megyeháza): Az épület elektromos energiaellátásának korszerűsítéséhez kapcsolódó földmunkákat megelőző feltárásra is sor került 2006. május 4–19. között. A Tóth József utca elején két ismeretlen korú árok részletét sikerült megfigyelni, illetve egy kora újkori gödör részletét feltárni. Objektumon kívül, másodlagos helyzetben 14–15. századi edénytöredékek is előfordultak. Augusztus–szeptember folyamán a Tóth József u. 3. és 5. sz. ház előtt két újkori gödröt és egy bográcspere töredékével keltezett Árpád-kori kemencét sikerült megfigyelni.

Vásárhelyi u. 9.: A Szentés 199. sz. lelőhelyen két, közelebről meg nem határozható őskori gödör került elő 2006. november 24-én és 27-én.

A leleteket a szentesi Koszta József Múzeumban helyeztük el.

SZABÓ JÁNOS JÓZSEF

338. Szentes, Felsőpárt
(Csongrád megye) U, Sza

2005. július 10. és 2006. április 12. között régészeti szakfelügyeletet végeztünk a város belterületén az úgynevezett Felsőpárt jelű öblözetben, a csatornaépítési munkálatokhoz kapcsolódóan. A már védett lelőhelyeken nem kerültek elő régészeti tárgyak és jelenségek, de 3 eddig nyilvántartásban nem szereplő lelőhelyen sikerült megelőző feltárást végeznünk.

Damjanich utca: A belterület É-i részén levő utca 4. sz. telken 4 szarmata kori telepobjektumot figyelhettünk meg. A ház előtt egy újabb gödör került elő, a 6. és a 10. sz. ingatlan előtt hasonlóképpen.

Korsós sor: A lelőhely a város belterületének K-i szélén található, ahol ez az utca az egykor jelentős É-D-i irányú vízfolyásra utaló Nagyvölgy-csatorna K-i, bal oldali partján húzódik, azzal párhuzamosan. A 25. sz. ház előtt a Körös-kultúra egy gödre került elő.

Munkás utca: Az ÉNy-DK irányú utca a város belterületének ÉK-i szélén található, a Nagyvölgy-csatorna jobb oldali, Ny-i partján. A 14. és a 25. sz. ház előtt a Körös-kultúra egy-egy gödre került felszínre.

SZABÓ JÁNOS JÓZSEF

339. Szentes, Schweidel József utca
(Csongrád megye) Sza, Ű

A település déli végén, a Berekhat határrészen húzódó dűlőutat (Cuci-dűlő) aszfaltburkolattal látják el, azt megelőzően 2006. szeptember 15. és október 31. között leletmentő feltárást végeztünk. A régészetileg feltárt útszakasz hossza 288 m, felülete 2168 m².

A területen szarmata temetkezéseket és település nyomait tártuk fel, valamint dokumentáltunk egy második világháborús lövészárkot. Összesen 64 objektum került elő; ezek megoszlása részletesen: 2 körárkos sír, 1 sír, 1 csecsemőtemetkezés, 1 ház, 1 rostélyos-kürtős kemence, 4 munkagödör, 3 árok, 1 tűzrakóhely, 1 füstölő (aknakemence), 1 füstölőkezdemény, 47 gödör és verem, továbbá a már említett lövészárkok. Általában megállapíthatjuk, hogy a feltárt lelőhely jelenségintenzitása alacsony, néhol közepes; ez a kibontott objektumokból előkerült leletanyagra is elmondható. A település objektumai (főleg a gödrök) az ásatási szelvény É-i felén sűrűbben mutatkoztak. Mivel a feltárt területet a már a 19. században is meglévő dűlőút nyomvonala képezte, ezért ezt a sávot régóta nem szántották, illetve mélyszántást egyáltalán nem végeztek rajta. Így lehet, hogy több régészeti objektum a mai felszínhez eléggé közel (már 20–30 cm-re) mutatkozott.

A feltárt lelőhely két kiemelkedőbb leletgyűttessel is büszkélkedhet. Az egyik egy körárkos sír (5. sz. obj.), melynek érdekessége, hogy a „módosabb” szarmata temetkezésekkel ellentétben az idők folyamán ezt nem rabolták ki. A D-É-i tájolású sír egy fiatal nőt rejtett, melyhez mellékletként egy bronztükör, egy biborszínű, aranszálakkal átszőtt, bronzlánccal díszített „kelme”, négy bronzfibula, két bronz karperec, egy bronz övka-

rika, két bronzcsengettyű, egy vaskés, egy orsógomb, valamint több száz gyöngy (két nyaklánc, gyöngykarpercek, ruhadíszek, öv- és szoknyakivarrások, lábbeli gyöngysora stb.) tartozott.

A másik egy edényégető kemence (35. sz. obj.) volt, melyet építői már egy korábban meglévő, nagyméretű méhkas alakú verembe helyeztek. A kemencéhez tartozott a kétosztatú, középen tengellyel elválasztott tűztér, e fölött átluggatott rostély, a kemence szájánál a tüzelést szolgáló kürtő, valamint a kürtő nyílásához vezető munkagödör (38. sz. obj.). Kemencénk felszíni részei, edényberakodó terének felmenő falai nem maradtak meg. Érdekes még, hogy a kemence rostélya a mai felszínhez közel, alig 25 cm mélyen feküdt.

Konzulens: Lőrinczy Gábor.

Munkatárs: Bede Ádám.

SZABÓ JÁNOS JÓZSEF

340. Szentgáloskér határa
(Somogy megye) U, Á, Kö, Kú

2006 tavaszán terepbejárást végeztünk a Ráksi-Mernye közötti optikai kábelfektetést megelőzően. A településen két lelőhelyet találtunk. Több középkori (késő Árpád-kori) edénytöredéket és egy agyagpipa töredékét találtuk a Szentgáloskérrel Ráksiba vezető út D-i oldalán, attól kb. 20 m-re, kb. 20–30 m hosszán. (3. lh.) A falu közepén nagy kanyart leíró úttól D-re kb. 100 m-re, a kertek alatti szántóföldön pontszerűen néhány őskori (köztük egy nagyobb DVK) töredéket és kevés középkori, kora újkori töredéket találtunk. (4. lh.)

KÖLTŐ LÁSZLÓ

341. Szentmártonkáta, 2 MOL fúráspon
(Pest megye) Sza, Á

2006 áprilisában megelőző feltárást végeztünk a 42. lelőhelyen. A Csincse-patak ÉK-i partján, a lelőhely DNY-i szélénél a kb. 100×100 m-es területet elfoglaló fúrás helyen csak az altalajba is mélyedő létesítmények területét tártuk fel 5 kisebb-nagyobb, összesen 173 m² felületen. A felületeken 2 árok-részlet és két gödör került elő. A 3. meredek oldalú, ívelt fenekű gödör a szarmata, az ÉNy-DK-i irányú 2. és 4. árok-részlet – csekély leleteik alapján – az Árpád-kori településhez tartozik. A kisméretű, sekély 1. számú gödör lelet nélküli.

A leletek a ceglédi Kossuth Múzeumba kerültek.

DINNYÉS ISTVÁN

342. Szerep, Csonkatorony
(Hajdú-Bihar megye) Kö

A régészeti és műemlékvédelmi védetség alatt lévő szerepi csonkatorony a mai Szerep falutól kb. 3 km-re Ny-ra fekszik, a Hosszúhátra vezető út É-i oldalán. 1969-ben Mesterházy Károly a Déri Múzeum akkori munkatársa

megtalálta és feltárta a csonkatoronytól É-ra lévő gótikus plébániatemplomot, amelyet a mai csonkatoronnyal valamilyen kapcsolatban lévő Árpád-kori egyház pusztulása után építettek. Említést tesz még a forrásokból ismert nemzeti monostorról is, amelyet 100–150 m-re É-ra lokalizált a csonkatoronytól. Szükségesnek láttuk egy hitelesítő ásatás elvégzését, aminek során pontosítjuk a romok elhelyezkedését.

2006. április 4. és május 16. között végeztük a kutatást, melynek eredményeként lokalizálni tudtuk a gótikus templomot. A csonkatorony alapjának tüzetesebb vizsgálata során kiderült, hogy az nem falmaradvány, hanem egy valamilyen támasztó vagy tartó funkciót ellátó oszlop vagy pillér lehetett. A gótikus templomhoz egyáltalán nincs köze, sem elhelyezkedése, sem tájolása miatt nem lehetett annak szerves része. Az viszont elgondolkodtató, hogy ha egy korábbi templommaradvány, miért hagyták meg az újonnan épült templom tőszomszédságában. A csonkatoronytól D-re megpróbáltuk megtalálni a korábbi templom maradványait, de a természetes és mesterséges erózió miatt annyira csökkent a talajszint, hogy csak téglatörmelékes, másodlagosan visszatöltött rétegeket találtunk. A templom ÉK-i sarkánál feltártuk a templom körüli temető egy részletét. Az innen előkerült 8 sírból különböző gyöngyöket, pártamaradványt, sok koporsószoget, a koporsók famaradványait és egy ezüst(?) pénzérmét találtunk. Ezen leletek restaurálása után pontosabban lehet majd datálni a temetkezések idejét. Itt csak egy kb. 4×4 m-es területet tudunk feltárni, de ennyiből is kiderült, hogy a temető mind K-i, mind É-i irányba tovább folytatódik.

SZABÓ LÁSZLÓ

343. Szécsény, Ady Endre utca 11.

(Nógrád megye) Kk

2006. július 7–31. között megelőző feltárást végeztünk a Bársony-ház udvarán. Négy szelvényt nyitottunk a beépítendő területen. Az ásatás során összesen 12 objektumot, illetve annak részletét és 13 cölöp/karólyukat tártunk fel. A feltárás célja a középkori külső védelmi vonal (várárok, palánk) megkutatása volt. Mind a négy szelvényünkben sikerült várárok részleteket kibontani a 16–17. századból. Két szelvényünkben ábrázolásokon is szereplő Ny–K-i irányú árok indítását (D-i mederfalát) találtuk meg, illetve ahhoz kapcsolódóan 4 cölöplyuk került elő. Az oszlophelyek közül három az árok gerincén, míg egy mélyebben helyezkedett el. Pontos funkciójukat csak további kutatással lehetne meghatározni. Mindkét szelvényben az árkok oldalában keskeny teraszokat találtunk a bontás során. Leletanyaga alapján szintén a 16–17. századhoz köthető az 1. szelvényben feltárt ugyancsak Ny–K-i irányú várárok. Csaknem az árok teljes metszetét kibontottuk ebben a szelvényben, amely kb. 45°-os lejtést, és V-alakot mutatott, a fenékrészt pedig a felszíntől számítva 330 cm mélyen értük

el. Az árok É-i szélénél 6 haránt irányú karólyuk, míg D-i szélénél 1 cölöplyuk került elő, amelyek szintén az árkokhoz köthetők. Az árok aljában lévő kb. 130 cm vastag trágyarétegből középkori cipőtalpakat és bőrnyesedékeket gyűjtöttünk. Az 1. illetve a 2. és 3. szelvényben talált párhuzamos árokszakaszok alapján kijelenthetjük, hogy a középkori külső védelmi vonalhoz egy többszörös várárokrendszer tartozott. Ennek az ároknak a nyomvonalán az épület Ny-i szárnya illetve a K-i telekhatáron lévő kerítés fala is megsüllyedt. A 4. szelvényben feltehetően szintén ennek az ároknak az indítását találtuk meg a szelvény D-i fala mellett egy 20 cm-es sávban. A szelvény Ny-i felében egy másik árokindítást is megfogtunk, amely ÉNy–DK-i irányt mutatott és kapcsolata a többi árokkal egyelőre nem tisztázott. A szelvény É-i felében az árkok töltésének egy része került elő, amelyben egy nagyméretű cölöplyukat és egy másik, háromszög alakú sekély mélységű beásást (cölöplyukat?) találtunk. Sajnos csupán egy esetben találtunk olyan leletet, amely a pontosabb datálást lehetővé teszi. A 4. szelvényben megtalált ÉNy–DK-i árokszakasz betöltési rétegéből került elő egy érem. A 2. és 3. szelvényben előkerült erősen letaposott, agyagos járósíntet tudjuk a 17–18. századhoz kapcsolni leletanyaguk alapján (néhány habán kerámia töredéke stb.). Az 1. szelvényben talált faszenes, égett felületet a 18–19. századhoz kötjük a bontás során előkerült kerámia alapján. Ezt a felületet a meder mindkét oldalán megtaláltuk (a legszélesebb részen 5,7 m) és Ny-i irányban összefutást mutatott. Ugyancsak ekkorra datáljuk a 2. szelvényben előkerült paticsos omladékréteget és az alatta lévő járósíntet, mindkettőt a leletek alapján. Több agyagba rakott kőfal, kőből rakott vízvezető csatorna, kövezett udvar járólappjai, meszesgödör datálható a 19–20. századra.

Konzulens: Majcher Tamás régész.

FARKAS ZSUZSANNA

344. Székely, Ózesi-dűlő

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) U

A lelőhely a Nyírbogdányt elkerülő műút építési munkálataihoz kapcsolódóan került elő, de a feltárt terület még a székelyi határhoz tartozik. 2006 tavaszán több alkalommal részt vettünk a Nyírbogdányt elkerülő műút kivitelezési munkálatainál. Az előzetes terepbejárás során néhány kisebb és némileg bizonytalan lelőhelyet rögzítettek a nyomvonalban. Ezek a lelőhelyeken kevés őskori kerámiát, és obszidiánt gyűjtöttek. A két lelőhely talán összefügg egymással. A szakfelügyelet során magunk is találtunk kevés kerámiát a bejelölt területeken, de a földmunkák során régészeti jelenséget nem tapasztaltunk. Az elkerülő K-i végén, ahol az ott lévő nyárfaerdő egy részét kiirtották, 2006. május 30-án a 293-as kilométerkő közelében, a leendő út nyomvonalának középső részén egy 60 m hosszú, 3 m széles, nagyjából Ny–K irányú kutatóárokot húztunk. A terület

K-i felében két, meglehetősen bizonytalan folt tárult fel, melyekben viszonylag kevés neolitikus kerámia került elő.

JAKAB ATTILA

345. Székesfehérvár, Arany János utca 16.

(Fejér megye) Kk, Kú

2006 tavaszán régészeti kutatást végeztünk a telek udvarán, kb. 20×30 m nagyságú területen. Az udvar azonos az először 1007-ben említett korai királyi vár területének egy részével. A 11. században felépült négyzetes alakú korai királyi várat és palotát a 12. sz. folyamán minden irányban kibővítették, déli falához egy félkör alaprajzú teraszt építettek. Ennek a terasznak a fala éppen a mai Arany J. u. 16. sz. udvarán záródott. Az itt készülő térburkolat készítéséhez és a tereprendezéshez, a várfal bemutatásához, támfallá történő kialakításához nélkülözhetetlen volt a fal nyomvonalának pontos meghatározása. Ezért kezdtünk feltárást az udvaron; ennek során sikerült megtalálnunk a félkör alakú terasz déli falát.

Az udvaron három árkot húztunk. Az 1. és 3. sz. árokban előkerült a korai királyi vár falának magja 80–90 cm szélességben. A falmag két oldaláról azonban hiányoztak a másutt feltárt, még meglévő kváderkövek. Így elképzelhető, hogy a fal eredeti szélessége megegyezett a korábban más helyen feltárt falak szélességével. Ezek ugyanis 160–220 cm szélességűek voltak. A falat szürkésfehér színű finom habarcsba rakták. A falszövetben apróbb és nagyobb köveket találtunk. Az ásatás tanúsága szerint az udvaron futó K–Ny irányú fal itt fordult É felé. Árkainkban egy késő középkori ház fala került elő a hozzá tartozó járósínttel. Ez az az építmény, melyet agyagba és habarcsba rakott formában kövekből építettek a korai királyi vár elbontott falfelületére. Ezt az építményt részint elbontva – keskeny kőfallal, téglaköpenyfallal – egy újabb téglalap alaprajzú helyiséget emeltek az itt álló romok helyére a 19–20. században.

A leletanyag az egész középkor időszakát felöleli; kiemelkednek belőle a 15. századi kályhacsempe-töredékek és edénytöredékek, megtalálhatók benne 18–20. századi cserepek és 19–20. századi téglák is. A székesfehérvári Szent István Király Múzeumban helyeztük el őket.

SIKLÓSI GYULA

346. Székesfehérvár, Koronázó tér 3–4.

(Fejér megye) LT, Kk

2006. július 10. és november 3. között az egykori prépostsági templom (Királyi bazilika) déli oldalán az 1998 óta ismert kerengőfolyosó területét tártuk fel az Anjou-kápolnától Ny-ra az ÉNy-i falsarokkal együtt. Az utóbbi helyen az É-i kerengőfal 1998 óta ismert, fehér márványból készült, 110,02 af felszínű párkányától K-re a fal mélyebb részének ez évi feltáráskor kettős ívekkel, közöttük lizénával tagolt mészkőlabazat került

elő. Alján a 109,21 af felszínnel dokumentált, az egykori járőrfelület közelségét jelző, kőlapokkal borított, kiugró falszakasz futott. A fal Ny-i oldala két nagyméretű, közepesen megmunkált vörös márványtábla miatt kevéssé ismert.

A törtkőből épült É-i kerengőfal első megépítése 108,8–108,9 af járószínről indult, az építkezés után kialakított járósíntet és felületeket a kerengőudvar és folyosó egyaránt sűrű temetkezései elpusztították. A kerengőfal újjáépítése a 109,8 af szintről indulóan a fal teljes hosszában határozottan mutatkozott, a falkoronán 110,4 af felszínnel két polírozott felületű vörös márványtábla maradt meg, az egyik kisméretű lábazat lenyomatával.

Nem ismert a Ny-i és É-i kerengőfal találkozása az ÉNy-i saroknál átvezetett és máig kiváltképpen közműcső miatt, az eltérő falazási mód azonban periódusbeli különbséget sejtet. Az É-i falon a fehér márványpárkány töredékessége és néhány törtkő a falkoronán talán arra utal, hogy a Ny-i kerengőfalat is átépítették. A korábbi évek ásatási megfigyelései szerint a kerengő templom melletti szakaszát a 14. században bontották le.

Az É-i kerengőfolyosóban a templombelső pillérsorának elpusztult, feltételezhető 4. és 5. pillérének megfelelő szakaszon egy-egy É–D irányú fal alapárka és csekély maradványa került elő, déli végük ráépült a kerengőfalra. A járósíntfoszlányok nem teszik egyértelműen meghatározhatóvá a két fal építésének és a kerengő elbontásának időrendi viszonyát, valószínű azonban, hogy építésükre a kerengőfolyosó megszüntetése után került sor, és jelentősen túlélték azt. Elbontásuk a 17–18. században történt. Feladatuk nem a kerengőhöz, hanem a templomépülethez kapcsolódott.

A kerengőfolyosóban 122 temetkezést tártunk fel, a kerengőudvar kerengőfal melletti, 1998–99-ben nem feltárt részein további 24 sírt. A sírok zöme a 108,3–109,9 af szintben volt, egy temetkezést a 110,41 af magasságban tártunk fel. A legelső temetkezések földsírok voltak, rétegtanilag ezeket hamarosan kőbéléses sírok követték, majd a temetkezések földsírokkal zárultak. A földsírokat és a kőbéléses sírokat is a későbbi temetkezések erőteljesen bolygatták. A sírokból koporsószögeken túl kevés lelet került elő: néhány bronz- vagy vaskarika, csat, egy sírból egy 13. századi friesachi denár. A sírok korábbi tapasztalatok és a szintadatok alapján a 12–14. századból származnak.

A temetkezések alatt korábbi kőporos és homok feltöltési rétegeket tártunk fel, eddig meghatározatlan rendeltetésű, vörös tarazzo terítésű objektumokkal, amelyeknek területe 1,5–2 m²-nél nem lehetett nagyobb. A rétegek aljáról, a 108,00 af szintből néhány kelta edénytöredék került elő. Ezekben a rétegekben néhány, a magasabb feltöltési rétegekkel már lefedett cölöplyukat találtunk.

Június 6. és július 14. között a Koronázó téri épület pincéjében végeztünk falkutatással egybekötött ásatást. Célunk annak kiderítése volt, hogy a barokk pincék

őriznek-e falaikban vagy padlózatuk alatt középkori épületmaradványokat, továbbá hogy az Árpád-kori káptalani kerengő udvarának milyen nyomai vannak az épület alatt. A falak mellett 6 szondát nyitottunk, a feltárás a pincékben megközelítően a 11–12. századi földfelszín közeléből indult. Középkori falakat nem találtunk, a pincefalak legkorábbi részei a 17. sz. végénél–18. sz. elejénél nem korábban épültek. A kolostorudvaron működtetett temetőnek 90 sírját tártuk fel, korhatározó lelet a sírokban nem volt.

BICZÓ PIROSKA

347. Székesfehérvár, Mátyás király körút – Piac tér (MRT 12. k. 1/3 lh.)

(Fejér megye) Kú

A lépcsőzetesen kialakított földerőd sarokpontjait igyekeztünk 2006 őszi feltárásaink során rögzíteni. A feltételezett helyen négy árkot húztunk, 560 m²-t kutattunk meg. Az árkokban feltárjuk a földerőd rekonstrukciójához szükséges pontokat, megfigyeltük az erődítmény felépítményének szerkezetét. Ennek alapozása facölöpökre történt, a felépítmény gerendavázis lehetett, de vékonyabb faanyagot, szemetet, kereket, nagy mennyiségű állatcsontot és földet is felhasználtak építéséhez. Meghatároztuk a földerőd építésének korát, rekonstruáltuk alaprajzát a feltárások és a történelmi városalaprajzok alapján. A burkolatban bemutathatóvá tettük a rekonstruált alaprajzot.

A földerőd részleteinek feltárásakor a 4. sz. szelvényben csontvázakat is feltártunk, melyek az 1602. évi ostrom halottainak maradványai lehetnek.

A területen középkori, ill. 18–19. századi cseréptöredékek és egy nagyméretű kerék került elő.

SIKLÓSI GYULA

348. Székesfehérvár, Megyeház utca 7–11.

(MRT 12. k. 1/3 lh.)

(Fejér megye) Kk, Kú

A Megyeház u. 7–11. sz. házak területén futó két városfalszakaszt részleteiben 1998-ban már feltártuk. Ennek a feltárásnak a kiegészítő kutatásaként 2006 őszén akartuk pontosabban meghatározni a városfalak nyomvonalát, szintviszonyait, az esetlegesen előkerülő házak középkori maradványait.

A Megyeház u. 7. sz. ház belső kapujának keretkővét már korábban bemutatták. A középkori ház részleteit másutt nem találtuk meg. A ház telkén, a tárolóhelyiségek bejárata előtt húzott árokban csak a 13. századi városfal feltételezett maradványait sikerült megtalálnunk; pontosabb részleteit már nem sikerült megkutatnunk, mivel a viszonylag keskeny árok falai beomlással fenyegettek.

A városfal valószínűsíthető szélessége a csak félig feltárt árokban kb. 220 cm volt. Pusztulási törmeléke alatti rétegvizonyait sajnos nem tisztázhattuk. A Megyeház u. 11. területén 10 m hosszúságban tártuk fel

a sárga habarcsba formátlan kövekből rakott, 220 cm széles 13. századi városfal alapozását. A belső városfalhoz tartozó külső járósíntet a mai járósínt alatt 1,5 m-rel tártuk fel. Ez a járósínt nem volt vízszintes síkban kiépítve, hanem a külső, 17. században épült városfalig lejtett úgy, hogy e fal mellett felszínét 225 cm-re találtuk meg a mai felszín alatt. A fal pusztulási törmeléke erre a lejtős felszínre omlott. Dacára annak, hogy itt csak a városfal alapozásának alsó kősorát találtuk meg, pártázatával együtt az itt álló teljes falszakasz rekonstruálható az 1601-es német tollrajz alapján.

A 13. századi belső városfal és a 17. századi külső városfal közötti „Zwinger” szélessége átlagosan 10 m volt. A külső városfalat, melynek köveit fehér habarcsba rakták, a Megyeház u. 7., 9. és 11. sz. területén tártuk fel. A külső fal szélessége 2 m volt. A Megyeház u. 11. sz. ház telkén a külső városfal csaknem teljes magasságban áll.

A területen középkori ill. 18–19. századi cseréptöredékek kerültek elő.

SIKLÓSI GYULA

349. Székesfehérvár, Szedres-dűlő 16.

(Fejér megye) B

2006. december 12–22. között próbafeltárást végeztünk a telken. A létesítendő könnyűszerkezetes épület alapozási szintje alatt átlag 1 m mélységben egy bolygatatlan bronzkori település maradványai kerültek elő, amely jelenlegi információink szerint vastag humuszréteggel fedett és egyperiódusának tekinthető.

KOVÁCS LORÁND OLIVÉR

350. Székesfehérvár, Szent István tér 2–3.

(Fejér megye) Á, Kk, Kú

2005-ben szondázó ásatást végeztünk a Fejér Megyei Levéltár két udvarán. Feltártuk a várak cölöpökkel védett partvonalát, az 1738-ban készített német nyelvű városalaprajzon megjelenő „Zwinger”, s az azt határoló külső városfalat és nyomvonalát két ponton is azonosítottuk, meghatároztuk. A feltárásokon megtalált középkori vizesárok legnagyobb mérhető mélysége a mai udvarsínt alatt 4,45 m mélyen volt. Az elbontott középkori városfal teteje 3,35 m mélységben, a fal alja 3,60 m mélységben volt. A feltárások során kétséget kizáróan megállapítottuk, hogy a városfalak 18. századi, történelmi ábrázolásainkon jól nyomon követhető elbontását követően a területet feltöltötték, a telkeket kibővítették új támfalakkal. Egyértelműen bizonyítást nyert, hogy az udvarokban legalább 2,5 m mélységű újkori feltöltési réteg van.

A 2006-ban végzett kutatások során összesen hat helyen nyitottunk szelvényt. Ezek segítségével négy ponton megtaláltuk és beazonosítottuk a 13. sz. végén épült városfal alsó kősorát, az alapozáshoz felhasznált cölöpöket, ill. gerendavázat. Előkerült a feltárt szakaszon

két torony részlete is. Az egyik torony a 14. sz. végén épült, míg a másik, ötszögű tornyot a 18. században emelheték ólasz rendszerben. Ennek a belső városfalzakasznak, valamint tornyainak csak gerendaalozását, ill. kiszedett helyét találtuk meg. Az 1726-os német nyelvű városalaprajzon ábrázolt „Ruiniertes Zwinger” külső oldalán futó, 17. századi városfal részleteit négy ponton sikerült megtalálnunk. A köveket itt is kibányászták, csupán a fal kirablásának helyét, ill. gerendaalozását tárhattuk fel. A Szent István tér 3. sz. épület alatt, a pincében, egy háromhelyiséges, 15–16. századi, középkori ház részleteit tártuk fel.

A területen az Árpád-kortól a 19. századig datálható házikerámia, kályhacsempe-tördékek, ill. használati tárgyak kerültek elő.

SIKLÓSI GYULA

351. Székkutas, Kakasszéki-dűlő

(Csongrád megye) Sza, A, Á

Székkutas ÉK-i határában, a Kakasszéki-dűlő K-i felében 2006. február 9-én terepbejárást végeztünk a gyógyintézetből ÉNy-ra és a Kis-halom-dűlőt a Kakasszéki-dűlőtől elválasztó földúttól D-re. A területet domborzatilag magaslatok és mélyedések tagolják, melyek a Kakasszéki-csatorna természetes vízfolyásának korabeli partját jelölik. A terepbejárás fő célja a korábban feltérképezett lelőhelyek hitelesítése és kiterjedésük pontosabb meghatározása volt. Az ismert lelőhelyeket megtaláltuk, a korábban felmért kiterjedésüket azonban korrigáltuk. Az É-on elhelyezkedő, nagy kiterjedésű szarmata kori lelőhely (43. lh.) a Kis-halom-dűlőből a Kakasszéki-dűlőbe is áthúzódik. A most meghatározott D-i végződése mintegy 100–150 m-rel nagyobb a korábban rögzítetténél. A terület ÉK-i részén elhelyezkedő, kis kiterjedésű szarmata és Árpád-kori lelőhely (175. lh.) az Alsó-Lebuki-dűlőben kezdődik, de terepbejárásunk alapján ennek a D-i határa is 200–250 m-rel nagyobb, a vízfolyás által létrehozott magaslatokhoz igazodik.

A bejárat D-i részén egy kisméretű szarmata és avar kori lelőhelyet ismertünk (42. lh.). Megállapíthattuk, hogy ennek a lelőhelynek is nagyobb a kiterjedése a korábban ismertnél. A korábban meghatározott É-i szélétől északabbra, 150 m-re már folyamatosan találtunk leleteket. Megfigyelésünk szerint ez a lelőhely is a domborzat magasabb részén koncentrálódik. A Kakasszéki-dűlő K-i végében található magaslaton – amely a gyógyintézet körül futó csatornától ÉNy-i irányban 150 m-re helyezkedik el – egy eddig ismeretlen lelőhelyet mértünk fel. Leleteket egy 250 m hosszú és 150 m széles, a domborzat kiemelkedéséhez igazodó területen gyűjtöttünk. A szórványosan jelentkező leletanyagot az Árpád-korra keltezhetjük.

Munkatársak: Gábor László, Nagy Norbert régész-technikusok.

SÓSKUTI KORNÉL – SZALONTAI CSABA

352. Székkutas, Kakasszék, II. számú homokbánya

(Csongrád megye) Sza, Á

2006. július 3. és augusztus 12. között próbafeltárást végeztünk a lelőhelyen (Hrsz.: 0376/42). A Szalontai Csaba által készített örökségvédelmi hatástanulmány szerint a felszíni leletek alapján a bánya területét 4 lelőhely érinti, (Székkutas 42., 43., 175. és 188. sz.), amelyeken szarmata kori, avar kori és Árpád-kori felszíni településnyomokat figyeltek meg. A kutatás során összesen 10 000 m²-es területet tártunk fel. A kutatószelvényekben talált objektumok és régészeti leletek egyértelművé tették, hogy a tervezett bányának az a kb. 126 000 m²-es felületű része is egybefüggő lelőhely (szarmata kori és Árpád-kori településnyomokkal), amelyet a kutatószelvényekkel megvizsgáltunk. A bányaművelés tehát csak a lelőhely megelőző régészeti feltárásának elvégzése után kezdhető meg. Bebizonyosodott, hogy a felszíni leletek alapján körvonalazott négy lelőhely valójában ugyanazon lelőhelynek a felszínen egymástól különböző távolságra megtalált része. Indokolt volt a terület magasabban fekvő részén húzott kutatószelvények összenyitása egy nagyobb (kb. 5800 m²-es) felületen, hogy pontosabb képet kapjunk a bánya területén található lelőhelyről, az objektumok sűrűségéről.

A próbafeltárást július 17-i kezdettel elvégeztük. A lelőhely kiemelkedően kedvező földrajzi környezetben helyezkedik el, a minden régészeti korszakban sűrűn lakott, egykori Kakasszék-ér magaspartján. A próbafeltárást során egy szarmata kori és egy Árpád-kori település részlete került elő. A szarmata kori településnek a széle esett az összenyitott felületre, elsősorban árkokat (zömmel karámokat) és néhány élelemtároló gödröt találtunk. Ugyanakkor az egybenyitott felületen az Árpád-kori település központi része jelentkezett (3 földbe mélyített épülettel, élelemtároló gödrökkel, árkokkal, karámokkal). Elsősorban az Árpád-kori házakból került elő gazdag leletanyag: kerámia (köztük jó néhány cserépbogrács töredéke és kiegészíthető edények), állatcsont, kőanyag, agyagnehezékek, téglatöredékek, vastárgyak (köztük kés, olló stb.). A nyelés során és az egyik árokban egy-egy (a későbbiekben pontosan datálható, viszonylag jó állapotú) Árpád-kori pénzt is találtunk.

Összesen 186 objektumot tártunk fel. Az egybenyitott terület Ny-i szélénél néhány Árpád-kori árkot nagyméretű, újkori beásásokkal bolygattak meg. A kutatóárkokban előkerült objektumok alapján a szarmata kori településobjektumok a megkutatott terület K-i felében sűrűsödtek.

Munkatársak: Bende Livia, Lőrinczy Gábor.

TÓTH KATALIN

353. Szigetcsép, MOL 2. sz. lelőhely

(Pest megye) B, I

2006. március 14. és április 2. között megelőző feltárást végeztünk a Százhalombatta-Tiszaújváros MOL távvezeték nyomvonalát érintett lelőhelyen. A lelőhely

1988 m²-nyi területén összesen 191 objektum került elő, amelyből 166 az urnamezős kultúrához sorolható (ebből 22 sír), valamint 25 ismeretlen korú objektum. Az urnamezős temető a lelőhely K-i felében, egy kisebb kiemelkedésen, egy zárt területen, mintegy 10 m-en belül helyezkedett el, ezen belül kisebb csoportokra különült el. Kelet felől feltehetően árok határolta. A sírokban többnyire nagyobb méretű urnát dokumentáltunk, néhány esetben több kisebb edényt és fedőtálat is megfigyeltünk. A temetőtől mintegy 50–75 m-re, a szelvény Ny-i felében négy, egymástól jól elkülöníthető, DK-ÉNy hossz tengelyű, 3-4 soros, cölöpszerkezetes ház maradványait figyeltük meg. A házak területéről mindössze néhány darab jellegtelen, késő bronzkori kerámia töredéke került elő. A telep feltehetően az itt feltárt urnatemetőhöz tartozhatott. A temetőtől K-re és az urnamezős hosszúházaktól Ny-ra néhány kisebb gödör és cölöplyuk rendszertelenül helyezkedett el. Leletanyagot nem tartalmaztak, de feltehetően őskori eredetűek.

Munkatársak: Hornok Péter, Varga Sándor régészek, Gyergyádes Tibor, Barta Gábor technikusok.

GALLINA ZSOLT

354. Szigetvár, vár

(Baranya megye) Tő

2006. április 3. és május 29. között hitelesítő ásatást végeztem a vár területén. A 2004-ben a 20–21. sz. kazamatában feltárt téglatorony kapcsán felvetődött a kérdés, mi volt a kapcsolata ennek a toronynak a vár többi részével. A másik kérdés az volt, hogyan mutassuk be a feltárt tornyot, és milyen legyen annak a kapcsolata a kazamata előtti területtel, illetve romokkal. Az 1960–1964. évi felmérési rajzok dokumentációi és az ásatásról megjelent publikációk közötti ellentmondás miatt szükségessé vált az érintett terület feltárása.

A 4–7., 15. sz. szelvényekben végzett munka egyértelműen hitelesítő ásatásnak minősült. Az itt tett megfigyelések megerősítették az 1960–1964. évi felmérési rajzok pontosságát. Ugyanakkor az is teljesen egyértelművé vált, hogy a mai felszíntől mélyebben akkor nem ástak sehhol sem. Így kerülhetett elő a 7. sz. szelvényben feltáratlan török kori gödör, kései talpastállal a betöltésben. A 15. sz. szelvény egyértelműen bizonyította, hogy a vár K-i felében egy nagyobb alapincézett épület állt egykor. Ugyanakkor az is kiderült, hogy az ostrom után a törökök az elegyengetett törmelékre sárga, korábban bolygatatlan lösz hordtak; vagyis a sárga löszös agyag előkerülése nem biztos, hogy minden esetben altalajt is jelöl.

Az 5. és 8. sz. szelvényekben arra szerettem volna választ kapni, hogy a korábban ott lévő fürdőmedence alatt maradtak-e fenn falak alapozásai vagy alapozási árkai. A kérdésre sajnos nem lehet válaszolni, mert a medence alja mind a mai napig eredeti helyén van. Az 1–3. sz. szelvények területét eredetileg szintén feltártnak kellett volna tekinteni, azonban az előkerült ágyúgolyók,

csákány itt is azt bizonyították, erre a mélységre nem terjedt ki a régi ásatás. Az 1–2. sz. szelvényben feltárt várak már nem számított meglepetésnek, hiszen a kazamatákba eső szakaszát már 2004-ben feltártam. Ez a korai árok az ostrom idején még használatban volt. Az is nyilvánvaló volt, hogy az árkon egykoron híd ívelt át. A két nagyméretű, különálló téglatoronyról (az egyik torony a 18. sz. kazamata előtt, a másik a már említett 20–21. sz. kazamatában) feltételezhető volt, hogy azoknak valamilyen köze volt a vár bejáratához. A 18. sz. kazamata előtti tornyot, már elhelyezése miatt is kaputoronynak, vagy kapuvédeműnek lehetett tartani. Az ásatás során ez a feltevés bizonyossággá vált. A külső torony mögött, az 1–2. sz. szelvényben feltártuk a vár korai vizesárkán átvezető híd téglapillérét, illetve faszerkezetének maradványait. A korai híd elemeinek előkerülése után, a külső torony K-i felén is további szelvényeket nyitottam. Feltételeztem, hogy a toronyból egyenes út – híd – vezetett át a másik, a külső vizesárkon is. A 9., 12–14. sz. szelvényekben azonban csak egy korai palánk gerendalyukait sikerült feltárni, egyértelműen hídnak meghatározható nyomok nem kerültek elő. Bár a megemelkedett talajvíz miatt teljes feltárása nem volt szükséges, ennek ellenére azt kell mondani, hogy a toronyból nem vezetett közvetlen kijárat a külső árok túloldalára. A tornyot azonban egy külső palánk védte, ezt talán még Zrínyi készítette az ostromra készülve, majd később a török kijavította. Pillanatnyilag az látszik valószínűnek, hogy a külső toronyból a két árok és a palánk által közrefogott keskeny szorosba lehetett kijutni, s csak a kissé délebbre lévő – az 1960–1964-ben feltárt – hídon át lehetett a középső várba jutni. A korai árokhoz tartozó hídon át lehetett csak a belső várba jutni. Ezt a hidat biztosította a 2004-ben feltárt torony. Ez a belső torony, mint tudjuk, részben a korai árokban épült fel, amit kissé ugyan beszűkített, de így ellenőrzése alatt tartotta a belső hidat. A kazamatasor előtt, annak K-i vége közelében 3 kisebb szelvényt nyitottunk. Ezen a területen korábban nem volt feltárás. Igen vastag, 150–200 cm 18–19. századi feltöltés átvágása után értük el csak a kései hódoltság kori szintet. A 10–11. sz. szelvényben egy hódoltság kori boronavázás ház téglapadlója és kemencéjének részlete került elő. A 16. sz. szelvényben 2 m mélyen előkerült meszesgödör a kazamata építéséhez köthető.

GERE LÁSZLÓ

355. Szil határa

(Győr-Moson-Sopron megye) LT, Ró, N

2006. március 23-án helyszíni szemlét tartottunk a település több pontján.

Ásvány-dűlő: Megállapítottuk, hogy az eddig KÖH 3. és 4. lelőhely valójában egy lelőhely, amely egy kisebb kiemelkedésen nyúlik végig, a rajta átfutó dűlőút mindkét oldalán. A dűlőúttól D-re eső fákkal körülvett kisebb kiemelkedésen nagy mennyiségű római cserepet

találtunk, amelyek között rheinzaberni terra sigillata és házi kerámiatöredékek fordultak elő. A dűlőtűt É-i oldalán kevesebb római, viszont több kelta kerámiatöredék hevert a dombvonulaton.

Mészárszék-dűlő: A lelőhely a Szilből Páli felé vezető műút bal oldalán található Sziltől 500 m-re, az első dűlőtűt mentén. Mintegy 50×50 m-es területen népvándorlás kori cserepeket gyűjtöttünk. A Mészárszék-dűlő lelőhelyről korábban római kori téglasírok kerültek elő, ez a lelőhely azonban nem lokalizálható pontosan, nem tudjuk, hogy az általunk megvizsgált területtel azonos-e.

NAGY ANDREA – MOLNÁR ATTILA

356. Szilvásvár, Kelemen-széke

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B, A, Kö
2002-ben Bíró Péter régészhallgató az erődített telep területén egy késő bronzkori arany hajfonatkarikát talált. 2004 őszén egy szélvihar a Kelemen-széke északi oldalán, az egykori telep teraszain az erdő egy részét letarolta. A területen a kidőlt fák gyökerei között Bíró Péter fém- és kerámiatárgyak töredékeire bukkant. Az azóta eltelt időszakban a telep több pontján illegális fémkereső tevékenység nyomai mutatkoztak.

Az ELTE Régészettudományi Intézete által indított kutatómunka elsődleges célja az aranyelet környezetének valamint a szélvihar által megbolygatott területnek az átvizsgálása volt. Tervbe vettük még a kincskeresők által veszélyeztetett felületek átkutatását is.

2006. május–november folyamán három alkalommal két napot, egy alkalommal pedig egy napot tartottunk a lelőhely hat különböző helyszínén. Minden alkalommal 6 fémkereső műszer állt a rendelkezésünkre. Egy esetben egy 2×2 m-es mérőkeretet alkalmaztunk fémtárgyak keresésére.

A 2002-ben talált aranykarika környezetében (Kukucsó-cseres) hasonló leletekre nem bukkantunk. A terület az itt gyűjthető sok kerámia-, őrlőkő- és patics-töredék tanúsága alapján intenzíven lakott lehetett a késő bronzkor idején. Ezt erősítette meg az itt talált bronz tárgy-töredékek nagy száma is. Bronzöntecsek, egy rombusz átmetszetű karperec és sarlópenge töredékek utaltak a területen a fémhasználat jelentős voltaára.

A szélvihar által letarolt terület (Kelemen-széke-tető ÉNy-i oldala) teraszain viszonylag kevés fémtárgyat találtunk, noha a kidőlt fák gyökerei által kiforgatott gödrökben itt is sok kerámia- és patics-töredék árulkodott a terület egykori betelepültségéről. Néhány bronztűtöredéken és öntecsen kívül más fémtárgy itt nem került elő. Átvizsgáltuk még a Csontos-tető környékét, a Kelemen-széke-tetőt, a Bácsó-bükki fenyvest valamint a Bácsó-kő-tető környezetét, ahol illegális fémkeresők bolygatásainak nyomát észleltük.

Legérdekesebb leleteink a Bácsó-kő-tető környékéhez kötődnek. A tető DK-i oldalában egy teraszokkal tagolt hegyoldal az egyik terasz alatti rézsűben egy késő bronzkorban elrejtett, bolygatatlan ékszeregyüttest

találtunk és dokumentáltunk. A kövekkel körbe rakott kincs két egymásba dugott spirálkarperecből, a karperecek belsejébe helyezett apró bronzékszerekből valamint egy borostyángombból és egy borostyángöngyből állt. A kincselet fölött húzódó hegyháton egy vízimadarat ábrázoló, kiváló minőségű bronzöntvény került elő.

Műszeres kutatásaink során az erődített telep területén a késő bronzkori tárgyakon kívül egy késő avar, öntött bronz szíjvéget és középkori nyílhegyeket is találtunk.

Minden egyes előkerült tárgy koordinátáit GPS segítségével rögzítettük. A kis bronztárgyak szóródása alapján jól kirajzolódnak a település azon részei, amelyeket a késő bronzkorban intenzív fémhasználat jellemezett.

Munkatársak: Rezi Botond, Váczi Gábor régészek; Bacskai István, Dankó Szabolcs, Sándor Lajos technikusok; Bíró Péter, Bodnár Csaba, Füzesi András, Kalli András, Paár Ferenc, Szilágyi Márton, Tóth-Farkas Márton régészhallgatók.

SZABÓ GÁBOR

357. Szombathely, Ferences templom mellett

(Vas megye) Kö

2006. augusztus 7–9. között leletmentést végeztünk a lelőhelyen folyó földmunkáknál. Közmuórokban középkori építményre utaló nyomokat fedeztünk fel a templomtól Ny-ra, a templom ÉNy-i támpillére mellett. A 14. századi templom Ny-i falára közel merőlegesen téglafal futott, középkori habarccsal, mely tövében kb. 70 cm mélységben a téglás járószint is mutatkozott. A templom É-i oldalán a toronytól Ny-ra, a vaskerítésen belül, a teljesen amorf árokban 60 cm mélységben kiszedett fal nyomára bukkantunk. Ugyan nem volt módunk ráásni és meghatározni a formáját, a korábbi feltételezésünknek – mely szerint ezen a helyen rotunda állt – az adott jelenség nem mond ellent, sőt inkább megerősíteni látszik azt.

Munkatársak: Kelbert Krisztina, Balogh Beáta régésztechnikusok és Derdák Ferenc geodéta.

P. HAJMÁSI ERIKA

358. Szombathely, Homok utca 7.

(Vas megye) Ró

2006. szeptember 5-én helyszíni szemlét végeztünk a telken (Hrsz.: 4650/2) be nem jelentett földmunkák ellenőrzésére. A telek egy domboldalon van, tőle D-re van a római színház és a Bagolyvár. Utóbbiban véli a kutatás azonosítani Savaria vízellátásának tározóját, ahol a Sé–Dozmat–Bucsu–Kőszeg–Rohonczi-hegység felől bejövő vizet tárolták. Az épület DNY-i alapozási sarokpontján a domb metszetében 2 helyen tudtuk megfigyelni a kiszedett vízvezeték nyomait, lenyomatát és terrazzojának törmelékeit. Az udvaron egy helyen kb. 1–1,5 m³-nyi csatári követ tároltak, amiről kérdésünkre kiderült, hogy a vízvezeték kiszedéséből deponálták.

A vezeték É felé folytatódna – ezeket a szakaszokat korábban kiszedhették (telekkialakítás, útéptetés stb.) – illetve D felé bizonyosan folytatódik (folytatódhat) a dombban, akár 50–100 m hosszan is.

A bejövő csatornát a hajdani Olad község területén és attól a jelenlegi vizsgálat tárgyát képező telekig valószínűleg teljesen elpusztították, hiszen nagyrészt a hajdani felszínen futhatott, vagy ha a domboldalban, akkor azt az utóbbi másfél évszázadban bányászták el a házak építése miatt.

Munkatárs: Sosztarits Ottó.

ILON GÁBOR

359. Szombathely, keleti iparzóna

(Vas megye) U, B, V, Á

2006. február 27-én régészeti megfigyelést végeztünk a K-i iparzóna Vépi út és a D-i elkerülő út által határolt szakaszán. A területen a termőrétég felső 30–40 cm-ét már lehumuszták. Ezen a felületen több nagyobb foltban is kerámia mutatkozott. Ezek a kerámiakoncentrációk a leendő csarnok teljes területét lefedték. Az ide bekötő utat már lekavicsozták, azonban a mellette lévő meddőből több őskori kerámiát is kigyűjtöttünk. A kerámia alapján a következő kultúrákat feltételezhetjük a területen: őskor (azon belül is újkőkor valamint a bronzkor–vaskor átmenetének a korszaka) valamint Árpád-kori telepnyomok.

Munkatárs: Szilasi Attila Botond régésztechnikus.

ILON GÁBOR

360. Szombathely, Kőszegi utca

(Vas megye) LT, Ró, Á, Kö, Ü

2006. július 7. és november 24. között megelőző feltárást végeztünk a 6203 hrsz. ingatlan területén. A három pillérsor helyén, illetve az ezekben előkerült régészeti jelenségek értelmezéséhez minimálisan szükséges rábontások és bővítések 655 m²-nyi összfelületén dolgoztunk. Munkánk során több időszak jelenségei és leletei láttak napvilágot. Az újkort 18. századi, sasos, sárkányölő Szent Györgyöt ábrázoló máz nélküli kályhacsempék, míg a középkort szórványosan előkerülő 15–16. századi kerámiatöredékek és I. Ferdinánd 1548-ban vert illetve II. Ferdinánd 1631-es keltezésű ezüst denárjai reprezentálják. Az Árpád-kor végéről egy bécsi denár származik. Őskori leletünk nincs, csupán egy kelta ezüstpénz jelezte a korszakot. A kutatás gerincét a római kori jelenségek és leletek feltárása jelentette. A belőlük leszürrhető régészeti információinkat az alábbiakban összegezhetjük.

A kutatott területen a római kori beépítés a város más pontjaival összevetve később és azokétól lényegesen eltérő jelleggel valósult meg. A betelepedés a 2. sz. utolsó harmadáig meglehetősen laza, burkolt út és a csatornahálózat megépítése is csak erre az időszakra keltezhető. Hypocaustumos padlófűtéses és fűtőtorkos (praefurniumos) fűtéscsatorna építményei jeleznek

lakófunkciót, míg az épületmaradványaink zöme a kivitel jellege és az alkalmazott építéstechnikák miatt inkább gazdasági, ezen belül is ipari jellegű funkciót valószínűsítene. A bronzolvasztásra utaló kemencék, öntecsek és salakok, valamint az ötvösművesség jelenlétét igazoló befejezetlen préselt ládikaveret a szomszédos telkeken korábban végzett ásataink tapasztalataival összevetve igazolható, hogy a területen a 2. sz. második felétől kezdve legalább a 4. sz. végéig biztosan bronzfeldolgozó központ működött. Feltűnő a római kutak magas száma. A nyolc jelenség közül 5 a később megépített burkolt utcák szintje alá esett, ezért azokat kora rómaiaknak kell tartanunk. A keltezését a belőlük előkerült gazdag edénylelet is megérősíti. A megtalált és dokumentált épületmaradványok a savariai római jelenlét változatos építészeti örökségére utalnak.

A kutatás legfontosabb leletei: láb alakú mesterjegyes kerámiamecses, vésett pálmalevéllel díszített aranygyűrű, Medúzafőt ábrázoló öntött bronzphalera, domborműves díszű bronz ládikaveret, 202 db római pénz, 2 darab bronz votív szobrocska, phallos alakú bronzamulett, vésett díszű gyűrűkő (gemma).

SOSZTARITS OTTÓ

361. Szombathely, Mátyás király utca 14.

(Vas megye) Ró

Megelőző feltárást 2006. június 26. és július 12. között végeztünk az 5850 hrsz. telken. A korábbi épületek pincéi miatt feltárássra csak az utcafronti részen kialakított munkagödörben (kb. 130 m²), valamint a hátsó udvari részen húzott kutatóárokban (kb. 70 m²) került sor. A telek hátsó részében húzott kutatóárokban régészeti leletet és jelenséget nem találtunk. Az utcafronti feltárás során nagy mennyiségű római kori leletanyag került elő egy vastag töltésrétegből. A réteg a talajszinttől számított 1,7 m és 3,5 m között található, amelyet iszapolódott humusz, kevés agyag, valamint csatári kövek, tetőfedő- és építőtéglák, padlóköcskék, nagyszámú kerámiatöredék (TS, szürke és sárga edénykerámia, mécses-töredékek), és némi üvegtöredék alkotott. A rétegből kizárólag római kori (Kr. u. 2–4. sz.) leletanyag került elő, ezért feltehetően egy, már a római korban betöltött mélyedés, meder vagy esetleg agyagnyerő gödör betöltését tártuk fel.

Munkatársak: Kelbert Krisztina, Rozsonits Gyöngyi régésztechnikusok.

ILON GÁBOR – KISS PÉTER

362. Szombathely, Minerva lakópark, Ariadne utca

(Vas megye) R?

2006. augusztus 2–4. között megelőző feltárást végeztünk a 15807 és 15805 hrsz. telken. A felső kevert barnás erdőtalaj gépi humuszosítása és eltermelése után 50–60 cm mélyen elértük az intakt sárga agyagos altalajt. Objektumok nem rajzolódtek ki. Az I. szelvény ÉNy-i sarká-

ban, magasan a bolygatott humuszrétegben egy kisebb kerámiakoncentrációt és néhány igen rossz megtartású paticsot találtunk. A kerámia igen jellegtelen, talán a rézkor idejéből származhat. A II. szelvény DK-i felében egy nagyobb – szintén a bolygatott humuszban lévő – paticsos foltot találtunk. A benne lévő kerámia alapján ezek szintén rézkori megtelepedésre utalnak.

ILON GÁBOR

363. Szombathely, nyugati városrész

(Vas megye) Ró

2006. április 28-án a nyugati városrész szennyvízcsatornázásának régészeti szakfelügyelete során az alábbi lelőhelyeket rögzítettük:

1. *lelőhely*: A Somlay Artúr u. 6. és 6/b illetve szemközti oldalon az 1. sz. előtt, az úttesten húzott csatornaszakaszon négy jelenség került elő.

1. objektum: kitapasztott, átégett falú beásás. Leletek: kerámiatöredékek (urnák, fedők), kőszűly. A beásás kinézetre és méretre bustumhoz hasonlít, de kalcinátumok nem voltak benne, és mellékletként a gödörbe helyezett leletek sem kerültek elő. A betöltésben nagy mennyiségben fordult elő megszilárdult salakanyag, a gödör falát pedig kitapasztották, amely kőkeményre égett. Az objektum ezért nem sír, hanem inkább valamely ipari tevékenységhez tartozó égetőgödör lehetett.

2. objektum: nagyméretű beásás, betöltése szürkésbarna humusz és római kori kerámiatöredékek.

3. objektum: ugyanolyan kitapasztott, átégett falú beásás, mint az 1. objektum. Ebben sokkal tömörebben jelentkezett a salakszerű betöltés, amelybe három átlósan felfelé húzódó csőszerű üreg vágódott. Ennek betöltésében kerámiatöredékek voltak, továbbá az egyikben bepergett apró szemű sóder jelentkezett; a másik kettő felső nyílását épségben megmaradt kerámiafedő fedte be. Ezek szintén az ipari tevékenység jelei (talán fűjtató vagy szellőzőnyílások) lehetnek.

4. objektum: betöltésében különböző méretű homokkő-töredékeket találtunk, melyek közül legalább egy megmunkált volt, alakja nem jellemző.

2. *lelőhely*: A Gyórfy István u. úttest vonalán csatornacserére került sor. A munkaárok oldalfalában csatári köves réteget figyeltünk meg több méter hosszan. Leletek nem kerültek elő az érintett szakasról.

3. *lelőhely*: A Szinyei Merse Pál u. 45. sz. előtti szakaszon a munkaárok az úttesten húzódott, a régi csatorna nyomvonalán. Az árok oldalfalában számos kerámiatöredék került elő, amelyek egy római kút betöltéséhez tartoztak. A kút felét már a régi csatornaárok megsemmisítette. A kút kör alakú, keskeny (felső részén 1 m, legalul 0,8 m átmérőjű) gödrének oldalfalát körben apró szemű sóder borította. Az egykori kútgyűrűket fából készíthették, melynek néhány apró maradványa a feltáráson előkerült. A kút ép felének betöltését laza kevert humusz, kerámia- és tegulatöredékek alkották. A kút aljáról számos, használat közben odakerült kerá-

mialeletet (terra sigillata tál, kerámia tálak, dörzstálak, korsók, bögrék) emeltünk ki.

A feltárás során helyi lakos elmondta, hogy az ingatlanjukon régebben sírokat és „egész amphorákat” (talán inkább korsók lehettek) találtak.

Az alábbi lelőhelyeken jelenséghez nem köthető szórványleletek kerültek elő: A Körmendi úton, a Honda és Citroën autósalon előtti szakaszon római kori urna- és terra sigillata töredékek, valamint orsógomb (4. lh.). Gagarin u. 19–21. előtti szakaszon római kori kerámiatöredékek (urna, korsó) (5. lh.). Szabadságharcos utcában kerámiatöredék (6. lh.). Katona József u. 21. előtt terra sigillata töredék (7. lh.). Szent László király u. 21. előtt római kori kerámiatöredékek (mortarium, kancsó, tál) (8. lh.). Gagarin u. és Géfin Gyula u. sarkán római kori kerámiatöredék (9. lh.). A csatornázási munkálatok során megőrzésre érdemes falmaradvány nem került elő.

Munkatársak: Rozsonits Gyöngyi régésztechnikus, Kolonits László régésztechnikus-hallgató.

KISS PÉTER

364. Szombathely, Oladi-plató

(Vas megye) U, R

2006. július 3. és december 1. között megelőző feltárást végeztünk a beépítésre szánt területen. A lakóterület D-i részén (12 932 m²) egy középső neolitikus DVK lelőhely folytatása a múlt évben a Parkerdei-lakópark területén feltártak. Itt a D-i részen a kutatást teljesen be is fejeztük. A Langsgrube-k irányának meghatározásában segítségünkre volt az előző évi feltárás településszerkezete. Az egyik gödörben DVK „temetkezést” is feltártunk, amelyben 2 felnőttről grácilis egyén maradványai voltak – edényekkel és őrlőkövekkel. (Antropológiai vizsgálatukat a helyszínen Tóth Gábor végezte el.) A lakóterület É-i részén (8704 m²) egy DVK település néhány gödre, a késő neolitikus festett kerámiás lengyeli időszak települési jelenségei, valamint a középső rézkori Furchenstich objektumai tárultak fel. A kutatást itt még nem tudtuk lezárni. A késő neolitikum időszakából nagyszámú agyagidol és állatplasztika, oltár, valamint hasonlóan látványos és nagy mennyiségű festett kerámia stb. került elő. Felületben hasonló nagyságú a megyében eddig nem tárhattunk fel. (Ez ideig az időszakot is csak Séből és Górból ismerjük.) A középső rézkor teleprészlete pedig az első hitelesen megkutatott lesz Vas megyében.

A feltárási területet két alkalommal légi fotóztattuk (Papp Gábor) és megtörtént a környeztrégészeti mintavételezés (Sümei Pál) is. Közben a festékek gyors pusztulása miatt megtörtént (Prof. Tóth Attila – KFKI, Budapest) műszeres analitikai vizsgálatok.

Munkatársak: Vámos Gábor vezető régésztechnikus, Hekli Hajnalka, Könczöl Laura, Mácsi Orsolya és Radics András régésztechnikus-hallgatók, Ferencz Eszter restaurátor.

ILON GÁBOR

365. Szombathely, Paragvári utca 77.

(Vas megye) Ró

A Művészeti Szakközépiskola és Gimnázium területén (Hrsz.: 2961) lévő kora római temetőrészlet az iskola építése óta jól ismert. Ennek figyelmen kívül hagyásával kezdtek meg egy beruházást. Felfüggesztése után megelőző feltárást végeztünk 2006. február 6. és március 31. között. Az új épületszárny és így a feltárás alapterülete is 420 m². Az ásatási terület K-i és Ny-i szélén előkerült egy-egy É-D-i irányú patakmeder. A két meder közötti, 10–15 m széles kiemelkedésen 91 kora római sír került elő. Közülük 80 hamvasztásos rítusú, 11 pedig földbe temetés. A hamvasztásos sírok között 43 esetben figyeltünk meg urnás temetkezést (egy üvegurna is előkerült, amelyet ólomlemezsel pecsételtek le). 13 sír helyben égetett volt, 14 sírgödört téglával burkoltak, vagy téglával fedtek le, egyet pedig kőből állítottak össze. A testsírok közül egy esetben burkolták téglával a sírgödört, öt sírban pedig koporsóstemetés történt. A leletanyag rendkívül gazdag, amelyből kiemelkedik két csontnyelű, gladiátort ábrázoló bicska, díszített csont hajtűk, gemmák, karneolköves fülbevaló, borostyángyűrűk és -gyöngyök, ezüstitálka, szárnyas fibulák, bronztükrök, mécsesek, vékony falú és terra sigillata edények, de jellemző az üvegedények nagy száma és formai változatossága is. A temetőrészlet a leletek alapján a Flavius-kortól a Kr. u. 2. sz. második feléig volt használatban. A sírok római kori bolygatására nem volt példa, csak a területen végighúzott modern vízvezeték beásása, és feltehetően az árokásó munkások által történt rábontások dúltak szét legalább 5 sírt.

Munkatársak: Farkas Csilla régész; Kelbert Krisztina, Rozsonits Gyöngyi, Szilasi Attila Botond, Vámos Gábor régésztechnikusok; Edőcs Judit, Ferencz Eszter, Kusztor Gergely és Kiss E. Csaba restaurátorok; valamint Hekli Hajnalka, Herman Eszter, Kolonits László, Kőszegi Ádám, Móricz Eszter, Nagy Anikó, Nagy Dávid, Radics András, Simonfi Anita, Tompos Szilvia régésztechnikus-hallgatók (Berzsenyi Dániel Főiskola).

ILON GÁBOR – KISS PÉTER

366. Szombathely, Rumi út 2.

(Vas megye) Ró

2006. augusztus 29-én bejelentést kaptunk, hogy a Rumi út 2. sz. alatti gázbekötés nyomvonalán „kövek” kerültek elő (Hrsz.: 9061/1, 11037/1). A helyszíni szemlén megállapítottuk, hogy a fenti épület előtti járdaszakasz átvágásakor egy ÉÉNy-DDK-i irányú római út bazaltborítású felülete került napvilágra. Augusztus 30-án dokumentáltuk az előkerült jelenséget.

ILON GÁBOR

367. Szombathely, Szily J. utca 18.

(Vas megye) Ró

2006 tavaszán megkezdett építkezéshez kapcsolódóan végeztünk régészeti kutatást, két szelvényben, összesen 64 m²

összfelületen. A feltárás eredményeként Savaria belvárosának részlete, egy római utca és a hozzá csatlakozó épületek részletei kerültek napvilágra. A kutatott telekrészlet meghatározó jelensége a tervezett ház területét ÉNy-DK irányban átlósan átszelő, szabálytalan alakú bazaltlapokkal burkolt utca kisebb szakasza volt. A burkolt útfelület csak kisebb felületen maradt meg, de az útburkolat alépítményeként bedöngölt többrétegű sóder azonban szinte a teljes útfelület helyén megtalálható volt. Az úttest középtengelyében, a sóder alatt a Savaria más helyein már jól ismert boltozatos szennyvízcsatorna húzódott, amelybe a házhely ÉK-i sarkán egy kisméretű, téglából falazott szennyvízfolyó csatlakozott. Az út É-i oldalán pilléres-porticusos elrendezésben megépített épület homlokzatának két építési periódusához tartozó maradványok láttak napvilágot. Az útalapozás rétegei alatt, az útépitést megelőző időszakból gerendavázis építményhez kapcsolódóan bronzöntő minták kéttucatnyi töredékét és csontfaragásra utaló tárgyi leleteket találtunk, ami a város egy korai, a lakófunkciót megelőző Kr. u. 1. sz. második felére, esetleg a Kr. u. 2. sz. elejére keltezhető időszakát jelzi. A megmaradt épületmaradványok és utcarészlet, illetve egy, a kutatott terület régészeti rétegsorát átmetsző (késő római?) kút, valamint a házhely D-i részén talált kora újkori pincefal a terület több időszakon történő sűrű beépítését mutatja.

SOSZTARITS OTTÓ

368. Szombathely, Vajda János utca 2.

(Vas megye) Ró

2006. május 4-én és 9-én szakfelügyeletet végeztem a 8938 hrsz. telken. Az egykori pince padlója alatt az altalajban ismeretlen korú beásás nyomait figyeltük meg. A területen római kori kerámiaedény töredékei, csatári kövek, valamint állatcsontok kerültek elő, ezért valószínűleg a terület régészetileg érintett, próba- illetve megelőző feltárás szükséges.

KISS PÉTER

369. Szőlád, Kertek mögött

(Somogy megye) R, B, Ge, A

A lelőhelyen 2006-ban folytattuk a kutatásokat: 11 újabb langobard kori temetkezést, valamint réz-, bronz-, és avar kori telepobjektumokat találtunk. A sírok 1–3 m mélységben lépcsősen összeszűkültek, a mintegy 1 m mély sírkamrát fagerendák fedték. A fatörzskoporsó mellett ácsolt koporsókat is sikerült megfigyelni, valamint számos esetben favödörök, faedények elszíneződését. A sírok két harmada kirabolt volt. Rendszeres volt az étel-, és a tojás melléklet. Előkerült egy újabb körárkos temetkezés. Három férfi mellett volt spáta, két esetben pajzs és többször lándzsa és tarsoly. A női sírokból 5 db Schwechat-Pallersdorf típusú S-fibula, számtalan gyöngy, fésű került elő. A fésűk mind a férfi, mind a női sírokban gyakoriak. Kiemelkedő a rabolatlan 21. sz. női sír leletanyaga: két S-alakú fibula, mintegy másfélszáz gyöngy a mellkason,

övfüggőre erősítve két kengyeles fibula, díszkulcs, tű, a láb mellett kis csatok, a sír végében olló és fésű. A germán temetkezési és ékszerveleteti hagyománytól eltérő egy kis mélységű sírba eltemetett, bronz karpereces nő. A kerámiában továbbra is a kézzel formált, bevagdalt díszű, széles szájú bikónikus tálak és a behúzott peremű fazekak az uralkodóak. Említésre méltó egy jól korongolt, rácsmintás díszű besímitott kiöntőcsöves korsó.

Az *avar kori* objektumok között a legnagyobb egy 3,5 m mély munkagödör volt, ezenkívül három kemence, egy tüzelőhely, egy árok részlet és több cölöplyuk tartozik a korszakhoz. A két késő avar kemencében a 8. századi lassú korongon készült kerámia mellett a finoman izapolt sárga kerámia töredékei is előkerültek. Egyes edénytöredékek már a 9. századra keltezhetőek.

A *rézkori* badeni kultúrához tartozó objektumok között csak néhány volt munkagödör, nagy részük azonban méhkas alakú tárolóverem egységes betöltéssel és kevés leletanyaggal. Két kisméretű *bronzkori* objektum tele volt a kispogostagi kultúrához tartozó kerámiával.

Munkatársak: Skriba Péter, Tatár Árpád, Pap Csilla, Tóth Judit, Vukics Adrien, Sonja Schmutzler, Michael Schneider, Isabel Salt, Kassa Szilvia, Nékám Szandra, Tóth Nóra, Schwarz Dávid, Horváth Eszter, Soós Eszter, Szöllősi Szilvia, Masek Zsófia, Bollók Ádám, Bíró Ádám.
BELÉNYESY KÁROLY – UTA VON FREEDEN – VIDA TIVADAR

370. Szőce, Határi-földek

(Vas megye) U

2006 őszén a területen működő bányában edénytöredékek kerültek elő. Október 16-án Frankovics Tibor a Göcseji Múzeum osztályvezetője, majd október 31-én magam végeztem helyszíni szemlét. Már 2004 novemberében hatástanulmányt készítettünk a bányáról, amelyben megállapítottuk, hogy újkőkori lelőhely van a területen. A bányatulajdonos megmutatta a lelőhelyet a bánya DNY-i sarkában. A humuszoskor bizonyosan megbolygatták a telepet, majd már a mélységi kavics kitermelése során bolygattak meg egy hatalmas és mély gödröt, amelyből rengeteg kerámia került elő. Ezek most is a megbolygatott betöltésben és a felszínen hevertek: csőtálat, ép tálserű átlukasztott talpú úgynevezett mécses is gyűjtöttünk. A leletanyag a lengyeli kultúra hagyatéka. Az újkőkori telep DDNy felé terjedhet még ki, annak az É-i szélét pusztíthatták most el részben.

ILON GÁBOR

371. Szőkedencs, a „KÁP4” jelű olajkút

(Somogy megye) Ő

2006. október 12-én régészeti szakfelügyeletet láttunk el a „KÁP4” jelű olajkútúrás helyszínén. A kútkörzet területén a humuszoslás megkezdése előtt három kutatószelvényt húztunk, nagyjából a létesítmény tengelyével párhuzamosan. Egy 47×2 m-est, kb. K-Ny-i irányban, két másik árkot kb. É-D-i irányban, 30–35 m hosszan,

és szintén 2 m szélességben. A szelvényekben összesen 13 jelenséget figyeltünk meg, közülük 7 tartalmazott csekély őskori leletanyagot (többségükben egy-egy darab cseréptöredéket), a többi üresnek, illetve természetes talajelváltozásnak bizonyult. Egy esetben feltétel nélkül találtunk közvetlenül a 40–50 cm-es tőzegréteg alatt nagyobb mennyiségű edénytöredéket, kb. 4,5 m²-en szétszórva (6. sz. objektum). A szakfelügyelet közben környezetvédelmi szakemberek talajmintát vettek.

Osszefoglalóan megállapítható, hogy az igénybe venni kívánt területen eddig ismeretlen őskori lelőhelyet találtunk, amely gyakorlatilag a telek Ny-i felén kezdődhet, és súlypontja Ny felé, már a kútkörzeten kívül található. A lelőhely Ny-i határát nem tudtuk pontosan meghatározni.

KÖLTŐ LÁSZLÓ

372. Taksony, MOL 1. sz. lelőhely

(Pest megye) Ó, I

2006. március 14. és április 2. között megelőző feltárást végeztünk a Százhalombatta–Tiszaújváros MOL távvezeték nyomvonala által érintett lelőhelyen. Az itt feltárt 1217 m² területen összesen 21 régészeti objektum került elő, amelyek közül 8 őskori, 13 objektum pedig ismeretlen korú. A lelőhely szórta elhelyezkedő, főként sekély gödrökből és árkokból állt.

Munkatársak: Hornok Péter, Varga Sándor régészek, Gyergyádes Tibor, Barta Gábor technikusok.

GALLINA ZSOLT

373. Tapolca, Arany János utca

(MRT 1. k. 49/1–2 lh.)

(Veszprém megye) Kö, Ú

2006. szeptember 18–22. között szennyvízcsatornázást megelőző régészeti feltárást végeztünk az Arany János utcában. A 22. sz. előtt melléklet nélküli, csontvázas középkori sírt; a 20. sz. előtt középkori mészegető kemencét valamint újkori (19–20. sz.) pincét; a 26/1 sz. előtt újkori (18–20. sz.) beásást leletanyaggal és kiszedett fal helyét találtuk.

A feltárt területen az eredeti sziklafelszín átlagosan 0,8 m mélyen kezdődött. A felette lévő rétegek jó részét a többszörösen ismétlődő útépítésekkel erőteljesen megbolygatták. Így a régészeti szempontból érdekes, bolygatatlan réteg átlagosan mindössze 0,4 m vastag, helyenként még ennél is vékonyabb. Ez a réteg legjobban az r. k. plébániatemplom mögötti részen kopott le, pusztult el. Ez az oka, hogy a templom körüli középkori temetőnek több sírja nem került elő.

RAINER PÁL

374. Tarhos, Gyepesi-átkelő

(MRT 10. k. 11/26 lh.)

(Békés megye) B

2006. szeptember 7. és november 11. között régészeti kutatást végeztünk a lelőhelyen, mely a Csík-ér

magaspartjára támaszkodik. Ez a régi folyóág a Habsburg katonai felmérések alapján a Fehér-Körösbe csatlakozott. A bronzkori Békés-Várdomb tell település szintén ennek a folyónak, annak is a DK-i partján található. A Gyepesi-átkelőn végzett ásatás célja a korai és a középső bronzkori tell települések és a nyílt színi telepek között fennálló gazdasági és politikai kapcsolat kérdésének a megválaszolása és elemzése.

A lelőhelyen végzett szisztematikus terepbejárás és magnetométeres kutatás alapján egy feltételezhetőleg leégett, derékszögben elkanyarodó, 10×5 m-es házstruktúrát találtunk. Az ún. „oakfield” próbák (rövid szárú fúróval vett talajminták) egy emberi megtelepedést mutató 30–40 cm vastag intakt régészeti réteget mutattak 100 cm-el a mai felszín alatt. A megnyitott 6×6 m-es szelvényben a fent említett struktúra kb. 1/3-át és az azon kívül eső régészeti jelenségeket vártuk.

Az ásatás során a mikroszint-követéses rétegtani módszert alkalmaztuk. A felső szántott réteget egy izapolókanalas Bobcat-tel távolítottuk el. A továbbiakban kézi szerszámokkal dolgoztunk a 2×2 m-es négyzetekre felosztott szelvényben. Az elsőként megtalált régészeti jelenség három korai és középső bronzkor határára datálható, szürke hamus kitöltésű gödör volt. A gödröktől É-ra rengeteg vesszőlenyomatot paticsot találtunk mind a struktúrán (továbbiakban ház) belül, mind kívül. Eltávolítva egy vastagabb törmelék-réteget, sok állatcsont és kagylóhéj került elő a házhoz kívül, a feltételezett déli falmaradvány mellett. A házhoz belül több, a háztartáshoz tartozó összetört és ép edényre bukkantunk a fal maradványai között és a fal alatt. Az elbontott paticsréteg alatt elszórtan jelentkező fehér színű tapasztszálak nagy valószínűséggel az átégett padló maradványai, amely padló a ház leégése során erősen bolygatottá vált. A Ny-i fal mentén egy hosszú, átégett famaradvány került elő, amely valószínűleg a ház tetőszerkezetét tartó cölöpök egyike. Az épen megmaradt kisméretű edények tipológiailag az ottományi kultúrához tartoznak. A házhoz kívül egy nagyobb kagylóhalom alatt egy füles bronzhorogra bukkantunk. Az egész ásatás során nagyon kevés kőszék és fémsalak került elő. A salak hiánya azért érdekes, mert a terepbejárás során erről a területről szép számmal gyűjtöttünk.

Az ásatás végére a házhoz belül eljutottunk a padlószintig. Minden régészeti jelenségből vettünk flotációs mintát, valamint a betöltési rétegeket átrostáltuk az apróbb leletek megmentése érdekében.

BÓKA GERGELY – PAUL R. DUFFY

375. Tarjánpuszta határa

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő, LT?, Ró, N, Á, Kk
2006. decemberben terepbejárást végeztem Tarjánpuszta területén.

Kiskúti-rét I.: A 82. sz. főút mellett egy kis patak ÉNy-i oldalán, részben a meredek domboldalon a korábbiakban római villára utaló leletanyagot regisztráltak, ugyan-

itt római és középkori érmekeket is találtak. A lelőhely valószínűleg azonos a Sztachovics Remig és Lovas Elemér által is említett *Lakatos-réttel*, ahol a 19. században római leletek és épületmaradványok kerültek elő, valamint egy töltésszerű vonulat (út?) maradványait is észlelték. Lovas leírása alapján azonban a hely nem lokalizálható egyértelműen. A terepbejárás idején a művelés alatt álló területen a növényzet akadályozta a leletészlelést, ennek ellenére sikerült megtalálni a villa helyét: az erdő széléhez közel mintegy 100–120×80 m nagyságú területen számos téglá-, habarcs-, és kőtöredék hevert a szántásban. A villa helyét K felé a patak irányába enyhén lejtő felszínen jelölték ki. Tegula-, és imbrextöredékek egészen a patakmeder széléig megtalálhatók voltak. Az épületmaradványok helyén túl elsősorban É felé, a meredek domboldal irányába terjed ki a lelőhely, erre felé több edénytöredéket találtam. A terepbejárás említett körülményei miatt azonban a lelőhely kiterjedését csak nagy vonalakban határozhattam meg.

Látványtő: A már korábban is ismert vaskohó-lelőhely (I.) a Kossuth Lajos u. DNy-i házsorának telekvégein, a Pándzsa egyik ágára dülő domboldalon helyezkedik el. A domboldalon nagy számban találtam vassalakdarabokat és ezek mellett szórványosan Árpád-kori és őskori edénytöredékeket. A lelőhely ÉK felé valószínűleg kiterjed a beépített területre; DK-i szélét sem sikerült meghatározni. A felszíni leletanyag ÉNy-i irányban egészen a legszélső (1602 hrsz.) telek széléig volt követhető. A telek elülső részén több méter magas feltöltés volt, hátsó része pedig egy kisebb mélyedés (lényegében patakmeder), amelyet részben nádas borított. A patak a Pándzsa egyik mellékvíze, amelynek éppen itt, az 1602 hrsz. telek ÉNy-i szélénél van a forrása (ma is csordogál belőle a víz).

A II. sz. lelőhely az 1602 hrsz. telektől Ny-ra, a községbe vezető úttól egészen a Pándzsa mellékágának medréig terül el. A felszíni leletanyag legnagyobb számban az imént említett forrás környékén volt megfigyelhető. Kisebbszámú vassalakdarabok mellett kézzel formált atipikus őskori töredékek kerültek elő, köztük néhány keltagyánús darab. Salakmaradványokat a megjelölt területen mindenütt találtam. A forrás közelében egy kisebb kb. 5×5 m-es gödröt (tavacsakát) ástak. A föld ki-markolásakor régészeti értékek sérülhettek. A közelben több betonaknát lehetett látni, amelyek szintén bolygathatták a lelőhelyet. A két lelőhely minden bizonnyal összefügg egymással.

Szilás: A községtől délre, a Pándzsa egyik forrásához közel szórványosan Árpád-kori kerámiatöredékeket találtam. A leletek elsősorban a forrás irányába lejtő domboldalon kerültek elő. A forrás körüli mélyebb völgyfenéken ligetes bozót található, ettől D-re és DK-re lévő majdnem sík szántóterületen szintén találtam elszórtan Árpád-kori töredékeket. Az Árpád-kori telepnyom sarló alakban veszi körül a völgyteknőt.

Vasasföld I.: Az avar kori és Árpád-kori vaskohóiról és telepmaradványairól ismert dülő a község DNy-i szélé

és a 82. sz. főút között terül el. A területen a korábbi – elsősorban Gömöri János nevéhez fűződő – kutatás hat lelőhelyet különített el. A terepbejárás idején a dűlő területének nagy része a növényzet miatt terepbejárásra alkalmatlannak bizonyult. Egyedül a Vasasföld I. lelőhely ÉK-i részét és közvetlen környékét tudtam átvizsgálni, egy ÉNy–DK-i irányban húzódó dűlőút és a Pándzsa egyik mellékága közötti enyhén dombosodó területrészt. A nem ideális észlelési körülmények ellenére több vassalakdarabot találtam a felszínen. Megfigyeltem továbbá egy az említett dűlőúttal párhuzamosan futó, 140 m hosszú, mintegy 2 m széles világos színű sávot, amely minden bizonnyal az egyik – az 1974-es vagy 1975-ös ásatás folyamán kitűzött – régészeti kutatóárok helyét jelzi.

Vasasföld V. (Csúcsosdomb): A Pándzsa-ér és a 82. sz. főút között markánsan kiemelkedő dombot már hosszú ideje ismeri a régészeti kutatás. A domb felszínén Árpád-kori, és késő középkori cserepeket, egy kora népvándorlás kori és egy kora vaskori edény töredéket találtak. A domb ÉNy-i részét a növényi törmelék teljesen elfedte, így csak a DK-i fertályt járhattam be. Ezen a részen kis számban késő középkori cseréptöredékeket találtam.

TAKÁCS KÁROLY

376. Tatabánya, Csákányos-pusztá

(Komárom-Esztergom megye) B, Kő

2006. június 23. és július 14. között folytattuk a Csákányos-pusztán álló középkori templom maradványainak és a körülötte fekvő temető feltárását. Az idei ásatási szezonban a templom körül két újabb szelvényt nyitotunk, amelyből további 20 sír került elő, illetve az előző évek szelvényeiből átnyúló további vázrészeket bontotunk ki. Megfigyelhető volt ezeken a részeken is, hogy a gyermekvázakat nem tették olyan mélyre, mint a felnőtteket. Kísérletet tettünk arra is, hogy a település helyét is megtaláljuk, összesen 100 m hosszúságban jelöltünk ki 1 m szélességű kutatóárkokat a környező területeken, de településobjektumot nem találtunk, csak a humuszban 14. századi edénytöredékeket és néhány őskori, talán késő bronzkori darabot.

LÁSZLÓ JÁNOS

377. Tatabánya, Szelim-barlang

(Komárom-Esztergom megye) U, B, Ró?, Á

A barlang csarnokából, a Ny-i (nagy) bejárat közeléből átforgatott, az 1930-as évek ásatásai során ide felhalmozott agyagos, kötőmélés löszből a 2006. évi tereprendeziési földmunkák során rendkívül alapos kézi válogatással 3 kőeszköz, 654 kerámiatöredék és 1 kagylóhéj került elő.

A kőeszközök T. Dobosi Viola meghatározása alapján a neolitikumba sorolhatók. Jellegzetes darab a lidit alapanyagú, sötétszürke színű, 40,5 mm hosszú, max. 20,5 mm széles és 6 mm vastag pengevakaró; jellegte-

len az úrkúti radiolarit alapanyagú, barna színű, 45,2 mm hosszú, max. 28,5 mm széles és 6,5 mm vastag, szabálytalan alkú szilánk. Az egyetlen csiszolt eszköz a bazaltból készült 43 mm hosszú, max. 30 mm széles és 13 mm vastag balta vagy ék.

Kisné Cseh Julianna szakvéleménye szerint a másodlagos helyzetből előkerült nagy mennyiségű kerámiatöredék mintegy 95%-a őskori, s azon belül is mintegy 70% bronzkori. Az őskori kerámiatöredékek nagy része fazék- vagy más durvább kivitelű tárolóedény díszítetlen oldal- és fenéktöredéke. Az előkerült régészeti leletanyagban rovábbra is markánsan képviseltek a Zseliz-kultúrához köthető töredékek. A bronzkori kultúrák közül a dunántúli mészbetétes edények kultúrája és a halomsíros kultúra anyaga a domináns, az utóbbi karakterisztikusabb jegyekkel is képviselt, mint a korábbi évek anyagában.

Egy darab korongolt, barna sávós oldaltöredék és egy vastagabb oldaltöredék talán római kori.

A 2006. évi anyagban kevesebb az Árpád-korba és középkorba sorolható leletanyag, mint a korábbi években. Többek között ide tartozik egy díszítetlen oldaltöredék, egy kívül fekete, belül barna, lapos hullámvonalakkal díszített, szintén fekete színű oldaltöredék, fenéktöredék bélyeggel, kifelé megvastagodó peremű fazék peremtöredéke, s egy csigavonallal díszített korsó nyaktöredéke.

JUHÁSZ MÁRTON

378. Tác, Gorsium

(Fejér megye) B, Ró, N, A, Á, Kk, Kú, Tő

2006. május–júniusban terepbejárást és műszeres leletfelderítést végeztünk a Gorsium Régészeti Park területétől É-ra található 25 ha földterületen. Itt található a Gorsium–Herculiával azonosított római kori település: 9 épület és az amphiteatrum helye azonosítható. Római kori bennszülött településrész azonosítható a 017/2 hrsz. terület É-i végén. A 4. századi É–D irányú főútja Gorsium–Herculiának a 024 és 017/2 hrsz. földeken követhető. A 024, 017/2 (D-i fele), 017/3 (D-i fele), 017/4 (D-i fele) hrsz. földeken nagy mennyiségű középkori leletanyag is előkerült, amely az Árpád-kortól a kora újkorig terjed. Egy középkori épület helye is azonosítható. A 017/3 hrsz földön a 2. szektor körzetében kora avar kori használatra utal a bronz szíjvég. Szórványosan őskori (bronzkori?) kerámia került elő a teljes területen.

A 017/4 hrsz. területén néhány kerámiatöredék feltehetően 5–6. századnak tartható. A korábban részben lelőhelyet nem tartalmazó, illetve a Topográfia 13/3, 13/4, 13/10 lelőhelyeként nyilvántartott terület egységesen a 13/1 lelőhelyhez tartozik, egybefüggenek, amelyet ezek után 13/1 néven tartunk nyilván. A terepbejárás tulajdonviszonyok által lehatárolt területén nem ér véget a lelőhely; mind É, mind K felé nem tekinthető lezártnak. Megállapítható, hogy a hosszú évek óta komoly problémát okozó illegális fémkereső használata a terepbejárás terü-

letén a műkincs-kereskedelemben értéket képező 2–3. századi fémanyagot szinte teljes egészében megszüntette. Egykori jelenlétét mutatja a néhány általunk talált 2–3. századi érme és fémtárgy, valamint a 2–3. századból származó kerámia túlsúlya a területen. A földművelés erősen rombolja a lelőhelyet. A fémkereső műszer használatának köszönhetően összesen hozzávetőleg 500 érme és 100 fémtárgy, valamint egy vasdepó került elő.

2006. július 17–19. között nyomócsőfektetéshez kapcsolódóan régészeti szakfelügyeletet láttam el a 05, 07/24, 0232/1 hrsz. ingatlanok területén. A vezeték (aszfaltos felszíntől számítva 1,5 m mélységben) régészeti szempontból bolygatott földben haladt. A Nádorcsatorna hídjától Ny-ra, 80 m távolságban a Gátórház (Hrsz.: 08) szolgalmi útja mellett közvetlenül Ny-ra, a humuszrétegből római kori tetőcserép-töredékek, római és középkori kerámia került elő. A 40 cm széles árokban nem lehetett dolgozni, ezért a védősáv szélességében (1 m) a 05 út töltését az É-i oldalon 11 m hosszúságban (07/24 erdő által megszabott korlátokon belül) eltávolítottuk. Az alatta található humuszrétegben régészeti objektum nem volt megfigyelhető, de ép török kori cseréppipa került elő, valamint továbbra is római és középkori leletanyag. A humuszréteg alatt sárga homok található, amely részben sóderes volt és a humuszréteggel megegyező leletanyagot tartalmazott. Egy kis szakaszon kövek voltak benne, valószínűleg útfelületként, kötőanyag nélkül lerakva. A homokréteg alatt keményre döngölt vagy taposott, szekernyomos agyag útfelület volt. Az út Ny-ról K-re lejtett az egykori Sárvíz irányába (középkori Fövenyi Rév bevezető útja?). Nyomvonala átlósan keresztelte a modern utat, hozzávetőleg a Gátórház alatt érthette el a Sárvizet. Egy 1×1,5 m-es szondát mélyítettünk az útfelületbe. Az út közvetlenül az altalajon(?) (sárga löszös, homokos talaj) létesült. Felülete átlag 10 cm vastagságban barnás-szürke kemény, döngölt agyag, amelyet a ledöngölt altalajra terítettek. Az útból 2–4. századi római kerámia került elő, valamint egy fekete aljtöredék, amely vagy késő római vagy kora népvándorlás kori. A leletanyag alapján az út egy késő római dűlőút volt eredetileg, amelynek a nyomvonalát használhatták a középkorban is.

KOVÁCS LÓRÁND OLIVÉR – SÁNDOR LAJOS

379. Táplánszentkereszt határa

(Vas megye) Ő, R, V, Á, Kk

2006. december 4–5-én terepbejárást végeztünk a település külterületén. A mai település létrejöttének fő rendezési elvét a Gyöngyös-patak völgyében a középkortól kialakult szegek határozták meg. A Gyöngyös-völgyön kívül a település határába eső árok, illetve az É-i határt képező Sárd-patak határozták meg az őskortól a késő középkorig a terület településrendjét. Az egykori települések nyomai a vízfolyások teraszain, és azok mentén húzódó dombokon, dombháton figyelhetők meg, esetenként el is távolodva a vízparti területektől.

Almafásor melletti táblák: A Gyöngyös D-i oldalán lévő alacsony dombon, mintegy 200–300 m-es körben közelebről meg nem határozható őskori és késő vaskori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk össze a szántásban (I. lh., hrsz.: 0306/1–3). A Gyöngyös-patak D-i oldalán elterülő háton, szántott, friss vetéssel borított területen lokalizáltunk egy közelebről meg nem határozható őskori lelőhelyet (II. lh., hrsz.: 0308/14–16). A határrész DNy-i részén, a 87. sz. úttól É-ra, szántott területen 60×80 m-es körben késő középkori-kora újkori edénytöredékeket találtunk (III. lh.).

Alsókajdi-sarok: A dűlő K-i részén, alacsony dombokon, szántott területen őskori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk. A lelőhely nagyobbik része Tanakajd határába nyúlik át (Hrsz.: 028/1, 028/4–9).

Ér és Cséve között: A Cséveárok D-i oldalán, ÉNy-DK-i irányú dombháton, 200×250 m-es területen őskori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk. A terület szántott volt (I. lh., hrsz.: 020). A Cséveárok D-i oldalán, az I. lelőhelytől ÉNy-DK-i irányba haladva, mintegy 600–650 m hosszán, egyes szakaszokon 300 m szélességben őskori, késő rézkori, késő középkori edénytöredékeket találtunk (II. lh., hrsz.: 014, 015, 016, 017/1–2).

Gyöngyös kanyarulata: A vízfolyás menti háton frissen szántott területen nagy mennyiségű Árpád-kori és késő középkori kerámiatöredéket, valamint vassalakat találtunk. A lelőhely mintegy 300–350 m-es területen figyelhető meg, É-ra mintegy 100 m-en át követhető. A lelőhely a Szentlőrinc DK-i részén helyezkedik el, annak középkori előzményét jelölheti (Hrsz.: 50/b, 51).

Országút és Ér között: A dűlő D-i részén, a Cséveárok É-i partján, a vízfolyás árteréből kiemelkedő dombháton, mintegy 550×200 m-es területen közelebről meg nem határozható őskori illetve késő rézkori leletanyagot találtunk. A lelőhely minden bizonnyal összefüggésben van a Cséveárok D-i partján lévő lelőhelyekkel, egy nagy kiterjedésű őskori (késő rézkori) településre utalva (I. lh., hrsz.: 03/2). A dűlő ÉK-i részén, egy szélesebb plató kisebb dombháton, szántott területen, a Cséveárok vonalát követve, őskori és késő középkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk össze. A lelőhely nagyobbik része valószínűleg összefüggésben áll – azonos dűlőnév alatt – a Táplánszentkereszt határában lévő őskori településrészekkel.

Munkatárs: Szilasi Attila Botond régésztechnikus.

SKRIBA PÉTER

380. Tiborszállás, Halmos-tag

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Ő, Sza

2006. október 2-án terepbejárást végeztünk az országhatár felé vezető út nyomvonalán, amely a Nemzetiséges-csatornától az országhatárig húzódik az Égésilegélő, Százholdas és Halmos-tag határrészeket érintve. A román határ felé haladva lelőhelyet azonosítottunk a dűlőúttól É-ra, egy hurokkal a Halmos-tanya (egykori Új Élet Tsz) felé letérő bekötőút közelében, a Halmos-tag-

ban. A felszíni telepnyom nagyjából a hurok indításától Ny-ra 20–30 m-re kezdődik, és az út irányában húzódva DK felé folytatódik, túlnyomórészt attól D-re. Az ovális alakú, közepes intenzitású lelőhely kiterjedése 60×150 m, a felszínen újkori, császárkori(?) és őskori kerámia-töredékeket gyűjtöttünk.

Munkatárs: Szegfű László technikus.

PINTYE GÁBOR

381. Tihany, Óvár

(Veszprém megye) B, LT, Á

2006. november 13–30. között megelőző feltárást végeztünk a 05/33 hrsz. telken. A feltárássra kijelölt terület az 1870-es évek óta ismert földvár középső részén található, a Balatonra erősen lejtő domboldalon. A nagy szintkülönbség ellenére a terület éppúgy sűrűn beépített volt a késő bronzkorban, mint a korábban feltárt dombtető.

Összesen 108 objektumot tártunk fel, ezek nagyrészt cölöplyukak, melyek sűrűn borították az egész felületet. Találtunk továbbá 2 tárolóvermet, 1 kemencét és két helyen dokumentáltunk padló részletet. A leletanyag túlnyomóan késő bronzkori, az urnaezős kultúrába sorolható. Kiemelkedik egy bronz lándzsacsúcs és egy holdidol töredéke. Kelta leleteket – ellentétben a korábbi feltáráson tapasztaltakkal – csupán egyetlen objektumban találtunk, de szórványként a felső talajrétegben másutt is. Előkerült még 28 sír az Árpád-korból, főként mellékelt nélküli gyermeksírok. Az egyik sírban talált edény datálja a temetőt. A sírok összefüggésbe hozhatók az őskori földvár É-i végében álló államalapítás kori földvárral.

REGENYE JUDIT

382. Tiszabő, Galamb-dűlő

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, B, Sza, Á

2006. május 3. és augusztus 14. között a Vásárhelyi-terv keretében megelőző feltárássokat végeztünk Tiszabőtől É-ra, a Part-alja és Galamb-dűlők találkozásánál található régészeti lelőhelyen. A korábbi topográfiai kutatások itt egy É-D-i irányú és kb. 230×130 m kiterjedésű régészeti lelőhelyet regisztráltak, amelynek egy jelentős része a tervezett árapasztó és erdősáv nyomvonalába esett. Az átkutatott terület nagysága megközelítette a két hektárt, amelyen összesen 345 különböző korú és jellegű objektumot, valamint 1225 egyéb régészeti jelenséget dokumentáltunk. A lelőhely felszíne a környezetből ma is erősen kiemelkedik, relatív magassága 4 m körül van. A Ny-i, ártérbe nyúló oldalát a Tisza határolja, a többi égtáj felé nyitott.

A hely emberi megtelepedésre alkalmas, amelynek legkorábbi nyomai az *újkőkori végéről*, a Tisza-kultúra (Kr. e. 5. évezred) idejéből származtak. Ide mindössze hengeres formájú, tüzelésre utaló nyomok és néhány cserepet tartalmazó gödör, valamint egy zsugorított

rítusú, DNy-ÉK-i tájolású temetkezés tartozott. E szórványos nyomok alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy az újkőkori település nem itt, hanem valamilyen oknál fogva (magas vízállás vagy gyakori áradások miatt) a folyótól távolabb jött létre, felületünkön már csak annak szélét regisztrálhattuk.

Valamivel később, Kr. e. 2. évezred vége felé, a *késő bronzkori* Gáva-kultúra népessége telepedett meg a dombháton, amelynek főként alacsonyabb, folyóhoz közelebb fekvő részeit foglalta el. A kultúra telepobjektumai nem csak jelentős számban, hanem rendkívül változatos funkcióban fordultak elő. Voltak közöttük közönséges agyagkitermelő helyek, hétköznapi rendeltetésű gabonátárolók, ugyanakkor állati- és emberi tetemeiket tartalmazó szakrális gödrök. Különösen ez utóbbiakat érdekesnek, mivel szabályos kör alakúak voltak, amelyekből a halottak feldarabolva, csonkolva, korhasztva (?), bronzékszerekkel és edényekkel, valamint különböző állati maradványokkal és alkalmanként tűznyomokkal együtt kerültek elő. A leletanyagban nagyméretű, füles, öblös tárolóedényeket, turbántekerces, karéjos peremű tálakat, bordás vagy seprős díszű fazekakat, felhúzott fülű csészéket, továbbá egy bronz eszközt és különféle ékszertípusokat (tűket, gyűrűket, karpereceket) ismertünk fel.

A Kr. u. 2–4. sz. közötti időszakban *szarmata* lakosság költözött e területre. Jelenlétükre két földbe mélyített ház, egy nagyméretű füstölögödör, több méhkas alakú gabonátároló és állati (juh, kecske, őz, sertés stb.) részeket tartalmazó hulladékgödör utalt. Objektumaik csak kis részben érintették felszínünket, településük jelentős része feltáratlan maradt. Leletanyaguk jórészt kerámiából, szürke és vörös színű, gyorskorongon készült edényekből (fazekakból, tálakból, korsókból, poharakból), kisebb részben használati tárgyakból (fésű, orsógomb stb.), valamint állatcsontokból áll.

Az ásatási felszín 90%-át *Árpád-korra* keltezhető objektumok (házak, gödrök, árkok, tárolók) foglalták el, amelyek a dombhát legmagasabb részén koncentráálódtak. Megfigyeléseink szerint ez a falu legalább 3–4 ha kiterjedésű lehetett, amelynek legalább a fele a feltárási területünkre esett. Összesen 31 középkori házat tártunk fel, amelyek általában négyszög- illetve enyhén téglalap alakúak, 6–10 m² alapterületűek, földbe mélyített aljzatúak, valamint ágasfás-szelemenés és paticsos szerkezetűek voltak. Tetőzetüket oszlopok tartották, amelyek különböző helyekről, pl. az oldalak mentén vagy a tetőgerinccel párhuzamosan kerültek elő. Padlójukat ledöngölték vagy letapasztották. Belső berendezésükből a kemencék maradtak fenn, amelyek rendszerint a ház egyik sarkában vagy azon kissé túlnyúlva, padlón, vagy enyhén lemélyítve fordultak elő. Sárból készültek, általában félkör vagy patkó alakúak, boltívesek és igen változó méretűek voltak. Tetejükön gyakran használaton kívüli, törött malomköveket találtunk. Többszöri megújításukról a platnik alatt talált összetört cserepek vagy állatcsontok tanúskodtak. Az

egyik – talán műhelynek használt – házból egy nagyobb méretű, feltehetően fazekas célokat szolgáló kemence került elő. Ettől eltekintve, a házak között funkcionális különbséget nem tapasztaltunk, mindegyik egy helységről álló lakóháznak tűnik. A házak közelében gyakran találtunk külső kemencéket, amelyek rendszerint munkagödörrel vagy önállóan fordultak elő. Általában nagyobb méretűek voltak a belső kemencénél, feltehetően a mai „nyári konyhák” funkcióját töltötték be. A házak környezetéhez tárológödörök szintén hozzátartoztak, néhányat fogyasztásra szánt élelmiszerekkel együtt tártunk fel.

Előkerült a falunak két közkútja is. Átmérőjük 3 és 5 m széles volt, mindkettőt tölcésrszerűen mélyítették le, mélységük 4–5 m körül lehetett. Az egyikben szögletes alakú gerendákból ácsolt bélés volt, a másikban ennek nyomát nem észleltük, ellenben körülötte fakávára(?) és földémszerkezetre utaló nyomokat, benne pedig néhány szebb leletet, pl. mázas orsógombot, bronz csatvéget találtunk.

A lelőhelyen különböző méretű és irányú árkok rendszerét is megfigyelhettük. Egy részük a középkorban keletkezett, általában a házakat vették körül, feltehetően a hozzájuk tartozó portákat (telkeket) jelezték, míg a nagyobbak, minden bizonnyal védelmi célokat szolgáltak. A legnagyobbat, amely átlagban 120–150 cm mély és kb. ugyanilyen széles volt, több mint 170 m hosszan feltártuk, különböző részein teljes vagy részleges állati tetemeket (lovat, kutyt stb.) továbbá mezőgazdasági vasszerszámok (ásópapucs, borona, sarló, vaskés) töredékeit találtunk. A házak kis mérete, egyszerű technikája, szórt elhelyezkedése valamint szerény leletanyaga alapján átlagos méretű, falusias (mezőgazdasági) települést képzelünk el.

A kerámiaanyagban leginkább az Árpád-kor elejére jellemző típusok fordulnak elő, mint pl. a K-i szállásterületekről származó bordás nyakú edények, agyagbográcsok. A kerámia zömét azonban bekarcolt egyenes- vagy hullámvonalkeggekkel díszített, kézi korongon készült, fenékbélyeges, sötét színű, mázas, import edények alkották, amelyek főként a 10–12. sz. közötti időszakra keltezhetők. Ezt támasztja alá egy III. Béla uralkodása alatt (1172–1196) kibocsátott pénzérme előkerülése is. A falu minden valószínűség szerint a tatárjárás előtti időszakban, a 13. sz. legelején szűnt meg, hirtelen felhagyására utaló nyomokat, pl. nagyobb értéket képviselő „hátrahagyott” tárgyakat vagy dűlésra, erőszakra utaló jeleket nem találtunk, lakói feltehetően fokozatosan, valamilyen gazdasági kényszer hatására vándoroltak más vidékre. A leletanyag az MNM Régészeti Tárának őskori, római és középkori gyűjteményeibe került.

Munkatársak: Tolnai Gergely régész; Kisjuhász Viktória, Beck Attila régészhallgatók; Mordovin Maxim, Czifra Szabolcs PhD hallgatók; Kiss Mária restaurátor.

383. Tiszabő, Garahát

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) R

2006. június 8. és július 31. között megelőző feltárást végeztünk a 16. sz. lelőhelyen.

A lehumusztolt 7424 m²-en 13 régészeti objektumot tártunk fel: főként gödröket, illetve egy tűzhelyet. A szórványos telepjelenségek nem csak a magasabb parton, hanem a mélyen fekvő részeken is előkerültek.

A gödrök egy része tartalmazott csak korhatározó régészeti leletet, és ezáltal biztosan datálható. Egy gödörből csupán 2 zöldes patinájú csonttöredék került elő, egy másiktól pedig faszén. A többi gödör régészeti leletet egyáltalán nem tartalmazott.

A gödrök egy része kisméretű (1–1,6 m átmérőjű), majdnem szabályos kerek, csekély mélységű (átlagosan 15–20 cm). Két nagyméretű gödröt is feltártunk (4,3×7,2 m; 3×6 m).

Említésre méltó még, hogy a nagyméretű 6. sz. objektum feltöltése két nagyobb fázisra tagolható. Egy gyorsabb feltöltődésre utaló, vékony réteget képző, barna, agyagos, kevert réteg mutatkozott a gödör legaljára telepedve (feltehetően egy nagyobb víz által történő be-mosódás következménye). Ezen a vékony rétegen található a 8. sz. elkülönített időszakos tűzhely, mely a gödör DNy-i falától indult és a gödör közepe fele enyhén lejtett. A tűzhely 3–4 cm vastag, élénkpiros színű, csak elvétve találtunk benne apró paticsrögöt, kis faszéNDARABKÁT. Végül a tűzhelyet fedte, és egyben a gödör kitöltését adta egy vastag, fekete humuszos réteg. Az ebben található leletanyag intenzíven jelentkezett (kerámiatöredékek mellett egy obszidiánpenge is előkerült).

A keltezhető objektumok kivétel nélkül a java rézkori bodrogkeresztúri kultúrába tartoznak.

Munkatárs: Dávid Áron.

KERTÉSZ RÓBERT

384. Tiszabura határa

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, R, B, Szk?, Sza, Ge

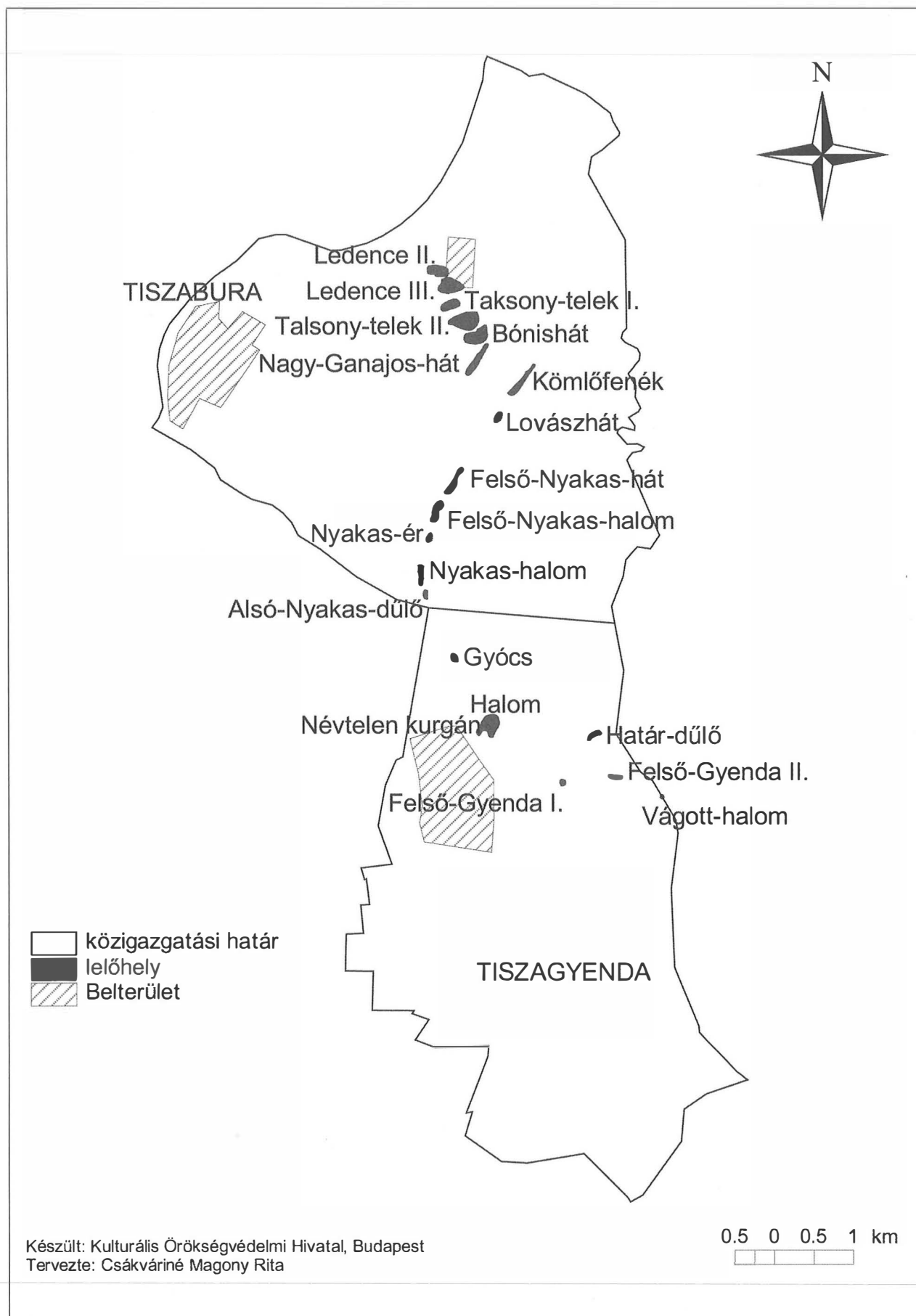
2006 márciusában és novemberében terepbejárást végeztünk a Vásárhelyi-tervezhez tartozó Nagykunsági tározó területén. (Lásd a térképet a 299. oldalon!)

Alsó-Nyakas-dűlő (12. lh.): A Tiszagyenda–Tiszabura közötti földút Tiszagyendától É-ra egy hosszan húzódó, homokbuckás terület K-i szélén vezet végig. Az Alsó-Nyakas-dűlőben két kisebb, összefüggő homokos buckán szórványos, közelebről meg nem határozható őskori cserepeket gyűjtöttünk.

Bónishát (5. lh.): A Tiszagyenda–Abádszalók és az ebből leágazó pusztataksónyi műutak találkozásában található a Bónishát É-i vége, amely egyébként egy ÉK–DNy irányú, hosszan húzódó homokhát. A lelőhely a pusztataksónyi műútnál kezdődik és a csatorna déli partján egészen a Bónishátig tart, mélységben pedig kifut az abádszalóki műútig.

A hatalmas kiterjedésű lelőhelyen rendkívül intenzív mennyiségben gyűjtöttünk újkőkori AVK és szarmata

ORAVECZ HARGITA

leleteket, valamint szórványosan néhány gepida-gyanús töredéket és szintén szórványos mennyiségben késő bronzkori (Gáva-kultúra) leleteket. A lelőhely legintenzívebb része a pusztataksonyi műút felé eső (K-i) fele, a leletek mennyisége Ny felé haladva valamelyest csökkent. A gyűjtött tárgyak között őrlőkötőredékek, pattintott kőeszközök is voltak.

Felső-Nyakas-halom (9. lh.): A tározó Ny-i szegélyét alkotó homokdomb-vonulat jellegzetes, mesterséges kiemelkedése a Felső-Nyakas-halom. A halom egy hosszan elhúzódó, É-D irányú homokdomb É-i végében található. A tervezett üzemi út ennek a homokhátnak a szélét érinti csak, a halmot nem bolygatja. A felszín magas repcével sűrűn fedett, megfigyelésre alkalmatlan volt, leleteket nem találtunk. Maga a kurgán rendkívül szép, szinte érintetlen, szabályos formájú halom. Alapja ovális, kb. 70×50 m-es, relatív magassága 3–3,5 m. Oldala meredek, eredeti szabályos alakját láthatóan jól megőrizte. Tetején és északi lejtőjén gyümölcsfák állnak, déli lejtőjén mezőgazdasági művelés folyik.

Felső-Nyakas-hát (8. lh.): A Nyakas-ér K-i partján. a hosszan elnyúló, keskeny homokhát teljes területén gyűjtöttünk szórványos-átlagos mennyiségű szarmata és szórványos mennyiségű, közelebből meg nem határozható őskori cserepeket.

Kömlőfenék (18. lh.): Közvetlenül a Tiszabura–Abádszalók közti közúttól délre terül el a Kömlőfenék elnevezésű határrész, melynek Ny-i széle intenzív magasparttal fut le a Taksonyi rét felé. A part ÉK–DNy irányú, a partéltól kb. 100 m-re, a part teljes hosszában egy mélyen bevágódott földút húzódik. Itt, a földút és a part széle között hosszan elnyúló, nagyon intenzív lelőhelyet találtunk, melynek É-i fele az intenzívebb, D felé haladva a leletek sűrűsége csökkent, de még mindig az átlagos felett volt.

Nagy mennyiségű őskori (újkőkori, valószínűleg AVK) leletet, közte pattintott kovaeszközt és szarmata leletet találtunk. A cserepek között volt néhány gepida-gyanús töredék is (vagy késő szarmata–hun kori).

Lovászhat (7. lh.): Tiszaburától K-re a felszín szabályos ÉK–DNy irányú, hosszú homokháttal tagolt. Ezek legkeletibb széle a Lovász- vagy Lavászhat, melynek É-i végződése egy környezetéből jelentősen kiemelkedő ovális alapú domb, mely szabályos formája ellenére bizonyosan természetes eredetű. A domb ÉK-i végét ritkás erdő fedi, a fák között illegális bányászat nyomaival. Az erdővel borított terület erősen bolygatott, a gödrök és a fák között értékelhető régészeti jelenségre nem lehet számítani. A domb déli felén, annak legmagasabb pontja környezetében a sarjadó vetésben szórványosan jellegtelen őskori cserepeket gyűjtöttünk, mindössze néhány darabot.

Nagy-Ganajos-hát (6. lh.): Tiszaburától K-re, a homokháttal szabdaltnak területen, a csatornává alakított Ganajos-ér Ny-i partja a Nagy-Ganajos-hát. A dombhat ÉK-i végét két kisebb, összefüggő magaslat alkotja, legészakabbi végét pedig levágja a Tiszabura–Abádszalók

közötti közút valamint az út mellett futó mély csatorna. A hosszan elnyúló homokháton szórványos-átlagos mennyiségben gyűjtöttünk apróra tört, közelebből meg nem határozható őskori cserepet és nagyobb mennyiségben törött embercsontot. Nem tudtuk megállapítani, hogy a temetőre utaló nyomok hogyan függenek össze az edénytöredékekkel, de itt valószínűleg település és temető egyaránt található.

Nyakas-ér (10. lh.): Az É–D irányú Nyakas-ér (ma V. számú mellékcsatorna) eredeti medrét csatornává alakították, melynek mindkét partját hosszabb-rövidebb homokos dombhátak szegélyezik. Ezeket a hátakon kerül kialakításra az üzemi út, mely teljes hosszában átszeli a lelőhelyet. A keskeny alapú, környezetéből mintegy 1–1,5 m-rel kiemelkedő természetesen dombocskán szórványos-átlagos mennyiségű késő bronzkori, a Gáva-kultúrába tartozó cserepeket gyűjtöttünk (jellegzetes, ún. kettős színű – kívül fényes fekete, belül vörös – töredékek).

Nyakas-halom (11. lh.): A Tiszagyenda–Tiszabura közötti földút Tiszagyendától É-ra egy hosszan húzódó, homokbuckás terület K-i szélén vezet végig. Az úttól Ny-ra, mintegy 100–150 m-re található a Nyakas-halom, egy szép, de formáját mára erősen elvesztett kurgán. Legmagasabb pontján háromszögletű pont található. A magassági pontot körbeszántják, ezért a halom legteteje lepusztult, szinte kalap formájú. A halom a szántás következtében ovális alapú lett, kb. 100×60 m kiterjedésű, relatív magassága 3–4 m. Az impozáns méretű halom mára erősen roncsolt. A halom lábánál hosszan elhúzódó, szórványos lelőhelyet találtunk, ahol közelebből meg nem határozható őskori cserepeket gyűjtöttünk.

Pusztataksony, Ledence I. (1. lh.): A ledencei erdőbe vezető földúttól É-ra, Pusztataksony szélső házáitól Ny-ra nagy kiterjedésű lelőhelyet figyeltünk meg. Déli szélét a földútnál határoztuk meg, mivel itt a felszín a földúttól, a mellette húzódó mély csatornától és bokrosbuzótos sávtól erősen bolygatott volt. Északi határát nem tudtuk megállapítani, mert itt egy a Tisza gátjáig húzódó füves legelő kezdődik. Valószínűleg összefügg a Ledence II. elnevezésű lelőhellyel, a földút és árok csak az általunk meghúzott mesterséges határ közöttük. A lelőhelyen átlagos mennyiségben gyűjtöttünk őskori, újkőkori leleteket (díszített töredéket nem találtunk, így pontos korát nem tudtuk megállapítani), és egyetlen töredéket, ami talán rézkori lehet. A kerámia mellett egy fél orsógombot és nagyobb mennyiségű pattintott kova- és obszidiáneszközt, nyersanyagot is találtunk.

Pusztataksony, Ledence II. (2. lh.): A Pusztataksonyba vezető műút és a Ledence-laposi erdő között egy nagy kiterjedésű lelőhelyet találtunk. Északi szélét egy K–Ny irányú földútnál határoztuk meg, mivel itt a felszín a földúttól, a mellette húzódó mély csatornától és bokrosbuzótos sávtól erősen bolygatott volt. A területen egy rendkívül intenzív újkőkori tiszai kultúrák lelőhelyet találtunk. A díszített töredékek mellett tucatnyi nagy-

méretű (öklömnyinél nagyobb) kova magkövet és hatalmas nyersanyagdarabokat, pattintott kova- és obszidián-eszközöket, pattintékokat, őrlőkőtöredékeket találtunk. A magkövelemek páratlanul nagy száma kiemelt jelentőségű lelőhelyre utal. A felszínen szétszántott patocsosfoltokat (házhelyeket) figyeltünk meg.

Legkevesebb 2 helyen elszántott hamvasztásos sírt is megfigyeltünk, amelyet az előkerült töredékes kerámia (egy díszítetlen, töredékes bögre és egy urna füles hastöredéke) alapján a késő bronzkori halomsíros kultúrára datálunk. A szétszóródott cserepek között égett hamvakat figyeltünk meg. Ezért a területen nagy sírszámú temető előkerülése várható.

A lelőhelyen szórványosan szarmata cserepeket is találtunk.

Taksony-telek I. (3. lh.): A Pusztataksonyba vezető műúttól Ny-ra, a Taksony-telek II. elnevezésű lelőhelytől É-ra egy kisebb, környezetéből alig kiemelkedő, K-Ny irányban hosszan húzódó alacsony partosabb rész található. Ezen a területen szórványosan átlagos mennyiségű őskori, szarmata és bizonytalan gepida korú leleteket gyűjtöttünk.

Taksony-telek II. (4. lh.): A Pusztataksonyba vezető műúttól Ny-ra húzódó egykori csatorna – eredetileg természetes mélyedés – É-i partja. A nagy kiterjedésű lelőhelyen nagy mennyiségben gyűjtöttünk őskori (valószínűleg AVK) és szarmata cserepeket, néhány bizonytalan őskori, talán szkíta cserepet és bizonytalan, gepida-gyanús töredékeket. A cserepek mellett nagyméretű kova nyersanyagtömböt, pattintott kova- és obszidián-eszközöket, pattintékokat is találtunk. A lelőhely valószínűleg összefügg az 5. sz. lelőhellyel (Bónishát), de a betemetett csatorna eredetileg természetes határvonal is lehetett a két hasonló korú település között.

Munkatársak: Csányi Marietta, Hegedűs Gabriella, Kelemen Angéla, Kozma Károly, Raczky Pál.

TÁRNOKI JUDIT

385. Tiszagyenda, Hármás halom

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) I

A lelőhelyen a tiszaroffi víztározó munkálataihoz kapcsolódóan végeztünk előzetes régészeti feltárást. Mintegy 800

m² felületet kutatóárok-rendszerrel vizsgáltunk, semmiféle régészeti objektumot nem találtunk, annak ellenére, hogy 1979-ben már folytattunk a területen feltárást. Ekkor mintegy 6–8 szarmata és gepida sír leletanyagát mentettük meg egy útépitéshez kapcsolódóan.²⁷ A gátépítéshez köthető előzetes vizsgálatok során 2006-ban geofizikai kutatások is folytak a területen, melyek eredményeként jól érzékelhető anomáliák is mutatkoztak, sőt egy öntött bronzcsat töredéke is előkerült a területről.

MADARAS LÁSZLÓ

386. Tiszagyenda, Morotvapart (Lak)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Á, Kk, Kú

2006. szeptember 12. és november 30. között megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen (Tiszaroffi árapasztó tározó 15. sz. lh.). A feltárások előtt előzetes geodéziai felmérést, műszeres leletgyűjtést és geomágneses vizsgálatot folytattunk. Ezen előzetes munkák során találtuk meg a 63 darab egész ezüsttallérból és egy aranydukátból álló kincsleletet. Az érmek 25–30 cm mélységben voltak, a szántás egy 30×30 m nagyságú területen szórta szét azokat. A területen a középkor folyamán a Lak nevű falu helyezkedett el, amint azt dr. Bagi Gábor kandidátus történész megállapította.

A pénzeket 1617 és 1639 között verték, azoknak több mint felét II. Ferdinánd (1619–1637) magyar király és német-római császár bocsátotta ki, az arany is az ő verete. A kincsben megtalálható II. Mátyás (1608–1619) magyar király, Bethlen Gábor (1613–1629) erdélyi fejedelem, II. Gusztáv Adolf (1617–1632) svéd király, IV. Keresztély (1588–1648) dán király egy-egy verete, valamint szász és braunschweigi hercegi tallérok és a salzburgi érsekség több érmeje is. *(Lásd a kötet hátsó borítóját, valamint az illusztrációkat!)*

A lelőhely területéből 8307 m² lehumusztolt felületen 280 régészeti objektumot dokumentáltunk, ezek közül 135 objektumot tártunk fel teljes egészében. Az előkerült régészeti jelenségek három korszak anyagát képezik.

²⁷ ArchÉrt 107 (1980) 250.

Árpád-kori objektumok, közöttük egy félig földbe mélyített ház, sarkában hevenyészett tüzelőhellyel. A 14–15. századi településrészlethez két félig földbe mélyített ház tartozik, mindkettőben jól megépített, tüzelőfelületük alatt cseréppel kirakott kemencével. A 16–18. századi településrészletből eddig főleg gabonátároló vermeket és agyagnyerő gödröket találtunk.

A korai (Árpád-kori) leletanyagban inkább a kerámia és az állatcsont a jellemző lelet, míg a későbbi korszakban megszorodnak a fémléletek, elsősorban a vas. Több sarló- és késtörédket, csatot és két esetben pénzt is tartalmaztak a gödrök.

POLGÁR ZOLTÁN

387. Tiszagyenda határa

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, B, Szk?, Sza, Á
2006 márciusában és novemberében terepbejárást végeztünk a Vásárhelyi-tervhez tartozó Nagykunsági tározó területén. (Lásd a térképet a 299. oldalon!)

Felső-Gyenda I. (15. lh.): A Tiszagyendáról Kunhegyes felé vezető közúttól É-ra húzódik az alacsonyan fekvő Felső-Gyenda, melyet É-on egy enyhén ívelt, megközelítően K-Ny irányú part határol. A partélen kis foltban, kb. 80–90 m-es körzetben szórványos újkőkori (AVK) cserepeket gyűjtöttünk.

Felső-Gyenda II. (16. lh.): A Tiszagyendáról Kunhegyes felé vezető közúttól É-ra húzódik az alacsonyan fekvő Felső-Gyenda, melyet É-on egy enyhén ívelt, megközelítően K-Ny irányú part határol. A part közepe táján fekvő lelőhelyen szórványos őskori és Árpád-kori leleteket gyűjtöttünk. A 17. lelőhely folytatásában található, de a két helyszín között egy 200–250 m hosszú leletmentes szakasz volt.

Gyócs (13. lh.): Tiszagyendától É-ra húzódik a gyócsi határ, melyet nyugaton a Tiszagyenda–Tiszabura közötti földút határol. Gyócs és a földút között egy széljárás szabdalta homokbuckás terület húzódik. Itt egy 91,2 m-es tszf magasságú kiemelkedésen szórványos őskori és bizonytalan, talán kora vaskori (szkita) leleteket gyűjtöttünk.

Halom (14. lh.): Tiszagyendától K-re kb. 600 m-re egy mozgalmas térfelszínű terület közepén egy jól kirajzolódó, mesterséges kialakítású halom emelkedik. A térkép nevét nem jelöli. Bár szántják, még mindig jól őrzi eredeti formáját, alapja kerek, kb. 100 m átmérőjű, relatív magassága kb. 3–4 m, abszolút magassága 93,4 m. A halom tetején kőtörmeléket, tégladarabokat találtunk, nem tartjuk lehetetlennek, hogy itt egy apró Árpád-kori templom állt. A halom lábánál, főként a magasabban fekvő É-i, ÉK-i nyúlványon átlagos mennyiségű újkőkori, szórványos szarmata és átlagos mennyiségű Árpád-kori töredéket gyűjtöttünk, valamint néhány embercsontot is találtunk. Feltételezzük, hogy a halmon Árpád-kori templom, annak környezetében pedig egy kisebb temető található, beleásva egy szarmata településbe. Az újkőkori cserepek elsősorban a halom lábánál mutatkoztak, tehát van esély arra, hogy az újkőkori telep egy része a rézkori kurgán építésekör érintetlen maradt.

Határ-dűlő (19. lh.): A Gyendai legelő É-i szélén található a Határ-dűlő. Itt egy enyhe kiemelkedésű, kb. K-Ny irányú hát található, mely déli partja egy mára mesterséges kialakítású csatornának, mely egykor természetes vízfolyás lehetett. Ezen a parton tervezik az A4 jelű bányát. A bányateleknek szinte a közepén találtuk a lelőhelyet. Átlagos-intenzív mennyiségű rézkori, a bodrogkeresztúri kultúrába tartozó díszített töredékeket és néhány darab Árpád-kori cserepet találtunk. A lelőhelyen megfigyeltünk egy kb. 5–6 m átmérőjű, erősen salakos foltot is, mely elképzelhető, hogy egy szétszántott Árpád-kori műhely (kohó) maradványa.

Vágott-halom²⁸ (Tiszagyenda és Kunhegyes határa, 17. lh.): A Tiszagyendáról Kunhegyes felé vezető közúttól É-ra húzódik az alacsonyan fekvő Felső-Gyenda, melynek É-i partja a Vágott-halom illetve a Vágotthalmi-dűlő. A part enyhén ívelt, megközelítően K-Ny irányú, a lelőhely a DK-i végén fekszik. A Vágott-halom valószínűleg egy erősen roncsolt kurgán. Eredeti alakja, magassága ma már nem állapítható meg, ugyanis egy mély csatorna vágja ketté, a csatorna mindkét partján magas töltés húzódik. Emellett a halmot földutak találkozására is roncsolja, valamint egész területe fákkal, bozóttal erősen fedett. Csak feltételezzük, hogy a csatorna déli oldalán látható magassági pont a halom eredeti felszínén áll. (Jelenleg az árok töltése valójában magasabb, mint az a felszín, melyen a betonoszlop található.) Csak ásatással dönthető el, hogy a halomnak maradt-e eredeti, bolygatatlan része.

Azonban a halomtól kiindulva, a magaspart ívelődő vonalát követve egy hosszan elnyúló, rendkívül intenzív Árpád-kori lelőhelyet találtunk, a leletek között jellegzetes bográcsperemek, csigavonalas fazéktöredékek is voltak. Az Árpád-kori falu teljes területén szétszórtan szórványos mennyiségű őskori, valószínűleg újkőkori cserepeket is találtunk. A lelőhely centruma a halom környezetében illetve attól ÉNy-ra található, míg a leletek Ny felé fokozatosan fogyatkoznak. A természetes magaspárttól ÉK-re egy erdő található, a part és az erdő között kisebb mélyedéssel. Bár magában a mélyedésben nem találtunk leletanyagot (épp víz állt benne), de Árpád-kori leletek az erdő alján is előfordultak, vagyis a lelőhely a mélyedés ellenére az erdőig kiterjed. Az erdőben a fedettség miatt nem tudtunk megfigyeléseket tenni.

Munkatársak: Csányi Marietta, Hegedűs Gabriella, Kelemen Angéla, Kozma Károly, Raczky Pál.

TÁRNOKI JUDIT

388. Tiszalök, Börtön

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Szk, LT
A részletes tanulmányt lásd a kötet 53. oldalán!

SCHOLTZ RÓBERT

28 TÓTH A.: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmi. Szolnok. A Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve, 3 (1988) 391.

389. Tiszarád, Ládaházi-dűlő

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Ő

2006. október elején terepbejárást végeztem a Tiszatelek–Tiszarád–Vasmegyer–Beszterec–Nagyhalász települések között húzódó optikai vezeték nyomvonalán, örökségvédelmi hatástanulmány készítése érdekében. A Ládaházi-dűlőtől ÉK-re, az út K-i oldalán egy darab őskori kerámia került elő a környezetéből kiemelkedő dombháton.

JAKAB ATTILA

390. Tiszaszentmárton, református templom

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Kő

2006 tavaszán régészeti és falkutatást végeztünk a templom szentélyében. A falkutatás és a Pintér Attila által végzett restaurátori feltárás legfontosabb eredménye az volt, hogy bebizonyosodott: a korábbi templomhájához tartozó szentély falai a mai, 15. sz. végi–16. sz. eleji szentély felmenő falaiban magasan állnak. Sikeresült feltárni a korábbi, alacsonyabb boltozat homlokíveit, valamint a kőrestaurátori munkák során (Kovács István) bebizonyosodott, hogy a szentélyablakok könyöklői, alsó szárkövei a későbbi átalakítások során is részben helyükön maradtak, csupán záradékokat emelték meg. Mivel – a kőrestaurátori vélemény szerint – az újabb faragott szerkezetek esetében a korábbtól eltérő kőanyagot használtak, felmerült, hogy a záradékok feljebb helyezésekor egyes esetekben a korábbi periódusú könyöklőkkel megegyező kőanyagú, régi mérműveket megtartották, pontosabban magasabban újra összerakták. E mérművek stílusformáik alapján legkorábban a 15. sz. elejére keltezhetők. A feltárások ismeretében a 2003-ban feltárt sekrestye, és vélhetően a szentségtartó fülke is a korábbi periódushoz köthetők. A falkép-restaurátori kutatás feltárta a későbbi, 15. sz. végi–16. sz. eleji boltozat enyhén ellipszis alakú homlokíveit is, amelyhez hasonló álló boltozat a közeli, ekkoriban szintén Losonczy-birtoknak számító Tornospálcán található. A szigetelési munkákat megelőző régészeti feltárás során megtaláltuk a főoltár és a két, később levéselt diadalívpillér maradványait, azonosítottuk a szentély legkorábbi, döngölt agyagpadlóját. Megfigyeltük, hogy már az oltártömbhöz igazodott annak a két, egymásba ázott, koporsós sírnak a beásása, amelyet a szentély középtengelyében találtunk. Mindkét sírt a 20. sz. elején kirabolták, csupán a kevert csontok, koporsószegek és hátrahagyott női textilmaradványok voltak felszedhetők. Helyzetük alapján nem volt eldönthető, hogy melyik sírhoz tartoztak azok a rablás során visszadobált, hatágú csillagos díszítésű, kerek rézveretek, melyek temetőinkben a 14. sz. elejétől a század végéig ismeretesek. Földbekerülésük, amennyiben elfogadjuk az ablakszerkezetek különböző kőanyagából, és azok datálásából levont következtetést, inkább a későbbi időszakban, valamikor a Zsigmond-korban történhetett, ami – egyéb adat híján – egyelőre a korábbi templomperiódus keltezése szempontjából is irányadó.

BARTOS GYÖRGY – FÜLÖP ANDRÁS

391. Tiszasziget határa

(Csongrád megye) U, R, B, LT, Sza, A, Á, Kk, Kú

A részletes tanulmányt lásd a kötet 105. oldalán!

PÓPITY DÁNIEL

392. Tiszaug, Akasztó-hegy, homokbánya

(Bács-Kiskun megye) U

2006. május 18-án egy helyi lakos edénytöredékeket és állatcsontokat hozott be a Katona József Múzeumba. Elmondása szerint a töredékeket a tiszauzi homokbányában találta. A bányából homokot vittek az árvíz idején a homokzsákok töltésére. Május 27-én és 31-én is jártam a helyszínen, ahol jól megfigyelhető volt az újra használatbavétel nyoma. A terület Tiszaug és Tiszasas határán van. A felszín gazos, elhanyagolt, itt régészeti jelenségre utaló nyomot nem találtunk. A bánya frissen kialakított falából néhány neolitik edénytöredéket szedtünk össze. A bánya É-i falában egy objektum foltja mutatkozott. A bánya közelében van az Akasztó-hegy nevű régészeti lelőhely, ahonnan csontok és egy avar kori edény került elő. A most behozott leletanyag viszont a neolitikum középső időszakából származik. Tehát a területen mindenképpen egy neolitik teleppel kell számolnunk.

SOMOGYVÁRI ÁGNES

393. Tiszavasvári, Királytelki út (Rökalyuk)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Szk, Sza

2006. október 11–18. között megelőző feltárást végeztünk, mert öntözőárkok alapozása során régészeti objektumok kerültek elő. A lelőhely a Kapusz-lapost két oldalról határoló dombokon található, vaskori (szkíta) és császárkori leletekkel. Két hamvasztásos és két zsugorított csontvázas szkíta sír, egy császárkori sír, két szkíta ház, valamint 15 gödör került elő.

A leletanyag a nyíregyházi Jósza András Múzeumba került.

Munkatársak: Bocz Péter, Jakab Attila, Kiss László, Lukács József, Pintye Gábor, Scholtz Róbert, Schubert Csilla, Svéda Csaba.

NAGY MÁRTA

394. Tolna-Mözs, TO 27. sz. lelőhely

(Tolna megye) Ő, Kk, Kú

A Tolna megyei M6 autópálya nyomvonalán 2006-ban szondázó feltárásokat végeztünk.

Ennek a lelőhelynek a területén a 2006. július 27. és augusztus 1. között végzett előzetes terepbejáráások jelentős késő középkori–kora újkori települést mutattak (vasfeldolgozó, golyóöntő műhely stb.). A szondázás során 32 objektum került felszínre, amelyek között kevés őskori, több 16. és 17–18. századi, valamint bizonytalan korú objektumok voltak. Összesen 365 m²-t kutattunk meg.

GALLINA ZSOLT – HORNOK PÉTER – SOMOGYI KRISZTIINA –

VARGA SÁNDOR

395. Torony, Nagyrét

(Vas megye) U, Ró, Kö

2006. október 10-én terepbejárást végeztünk a község K-i határában tervezett lakópark területén, a 89. sz. főút és a toronyi malomárok által határolt részen (Hrsz.: 0127/1, 0127/3-5, 0127/7-8, 0129, 0130, 0134). A lelőhely a tervezett lakópark K-i felét érinti leginkább. Nagy kiterjedésű neolitikus telep nyomait sikerült lokalizálnunk, amelynek a két harmad része a már a kilencvenes évek óta folyamatosan kiépülő séi új lakótelep alatt fekszik. Az egész telep kiterjedése É-D-i irányban 400, K-Ny-i irányban 350 m. A lelőhelyen gyűjtöttünk még római kori és középkori kerámiát is. A lelőhely igen intenzív. A szántás eredményeképp szép nagy darab neolitikus (DVK) cserepeket tudtunk gyűjteni. A felszínen látszóttak egyes szétszántott objektumok betöltései is.

Munkatársak: Vámos Gábor, Csalár Imre, Sárközi Zsuzsanna.

ILON GÁBOR

396. Tóalmás, Dél-6 MOL fúráspon

(Pest megye) Á, Kk

A Bábicsfészeki-patakág DNy-i partját kísérő dombháton elterülő Szentmártonkóta 5. lelőhely (őskori, szarmata, Árpád- és késő középkori település, utóbbi a Szenttamáskóta falu) ÉNy-i részén 120×120 m-es területet foglal el a MOL fúráspon. Területéből csak az altalajba is mélyedő részleteken végeztünk megelőző feltárást 2006 májusában. A 9 kisebb-nagyobb, összesen 170 m² felületen 5 árokrészletet tártunk fel, igen kevés leletanyaggal. Az ÉNy-DK-i irányú 2. sz. árok Árpád-kori. Egy széles, humuszos betöltésű, ÉNy-DK-i irányú, tagolt ároknak 3 részletét figyeltük meg, bontottuk ki, az előkerült oldaltöredék (és állatsontok) alapján a késő középkori faluhoz tartozik. Nem volt lelet a Ny-K-i irányú, 3. sz. árokrészletben.

A leletek a ceglédi Kossuth Múzeumba kerültek.

Munkatárs: Gera Ágnes technikus.

DINNYÉS ISTVÁN

397. Tököl, MOL-1. sz. lelőhely

(Pest megye) B, I

2006. március 14. és április 12. között megelőző feltárást végeztünk a Százhalombatta-Tiszaújváros MOL távvezeték nyomvonalára által érintett lelőhelyen. A feltárt 485 m²-nyi területen összesen 15, szórta elhelyezkedő objektum, árok és sekély gödrök kerültek elő, amelyek közül 6 bronzkori, 9 pedig ismeretlen korú. A leletanyag minimális.

Munkatársak: Hornok Péter, Varga Sándor régészek, Gyergyádes Tibor, Barta Gábor technikusok.

GALLINA ZSOLT

398. Törökbálint, Égett-völgy

(Pest megye) R

2006. március 27. és április 18. között próbafeltárást végeztünk a lelőhelyen. A geodéták által előre kiser-

kesztett, 20 méterenkénti gépi 4 ha-os kutatási területnek kevesebb, mint 10%-át tudtuk átvizsgálni, az É-i és a K-i részeken a humusz vastagsága miatt nem lehetett elvégezni a feltárást. Az átvizsgált területen 12 régészeti objektumot tártunk fel és dokumentáltunk. Ezek részben árokjellegű objektumok, részben különféle rendeltetésű gödrök. Koruk – az előkerült leletanyag alapján – középső rézkor vége–késő rézkor eleje (Kr. e. 3800–3500). Az objektumokból a bontás során az úgynevezett protoboleráz időszak leletei kerültek elő. Ez az időszak a kutatás számára is meglehetősen újdonsággal bír, így a lelőhely teljes feltárása az időszakkal kapcsolatos történelmi ismereteinket jelentősen gyarapíthatja. A korszakra jellemző úgynevezett vezérletek megtalálhatóak az eddig átvizsgált területek objektumaiban. Ilyen leletnek tekinthetjük az éles hasi törésvonalú tálat, melynek felülete kívül-belül kavicsal felfényezett. A tál oldaltöredékének érdekessége a törésvonalán elhelyezett függőlegesen átfúrt fül. Hasonlóan fontos korhatározó jelleggel bírnak az anyagban a hosszú vízszintes alagútfülek, melyek szintén jelentős mennyiségben fordulnak elő a vizsgált területen. Igen fontos lelet a 10. sz. árokból előkerült fekete alapszínű, mészbetéttel díszített töredék (úgynevezett Furchenstich) kerámia, mely a korszak díszkerámiája. Az ilyen díszítés főleg a kis csészéken található. A leletanyag fontos részét képezik a feltárt állatsontok. Az objektumok mintegy 2,5 ha-nyi területen helyezkedtek el.

MARÓTI ÉVA – RAJNA ANDRÁS

399. Törökszentmiklós határa

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) R, B, Sza, A, Á, Kk

2006 folyamán megelőző régészeti feltárást végeztünk a település határában a MOL-beruházással érintett területeken.

Décse-ér (5. sz. lh.): A Décse-ér magaspartján húzott hosszú kutatóárokban 8 objektumot (gödröket, árkokat) találtunk. A rendkívül gyér leletanyag alapján talán bronzkoriak(?).

Farkasdomb (1. sz. lh.): A lelőhelyen 38 objektumot tártunk fel. Ezek mindegyike telepjelenség (gödör, ház, árok) volt. Két korszakot tudtunk elkülöníteni. Néhány gödörben jellegtelen őskori cseréptöredékek kerültek elő. A legtöbb objektum a szarmaták korából került elő. A kerámiaanyag alapján a 2-4. századi telepjelenségek közül a 30. sz. objektum érdemel kiemelés. Ez egy szabályos négyzet alakú, földbe mélyített gödörház volt. Kitöltésében a jellegzetes sűrű kerámia mellett néhány terra sigillata utánzat töredéke is előkerült. A ház tengelyében a tetőt tartó ágasfa cölöplyukát is megtaláltuk.

Gázfogadó állomás (6. sz. lh.): A gázfogadó állomás 5220 m²-ét teljes egészében feltártuk. A felületen mindössze öt avar kori (8. sz.) objektum került elő. Négy ház egy csoportban, egy ötödik pedig kissé távolabb egymagában állt. A kevés leletanyag, amely a szabályos

négyszög alakú házakból előkerült, jellegzetes. Közöttük kézzel formált cserépbogrács és sütőharang töredékei is vannak.

Morotva-köz és Hosszú-dűlő (2., 3. sz. lh.): A két lelőhely gyakorlatilag összeért, ezért egy egységként kezeltük őket. A két lelőhelyen összesen 61 objektumot tártunk fel, melyek kivétel nélkül telepjelenségek voltak (gödrök, árkok). A lelőhelyen négy korszak emlékei kerültek elő. Néhány gödör kerámiaanyaga alapján a tiszapolgári kultúrába sorolható, a többség pedig bronzkorinak bizonyult. Szórványosan előkerültek Árpád-kori objektumok (cserépbográcsok töredékeivel), valamint késő középkori (16–17. sz.) töredékek is.

Sándor-tanya (Pityókai gátórház mellett) (4. sz. lh.): A lelőhelyen ez idáig ismeretlen Árpád-kori falu 25 objektumát tártunk fel. Gödrök, árkok, kemencék és házak kerültek elő. Kiemelkedik közülük a 9. és 19. sz. objektum (gödörházak), a 12. sz. objektum (szabadtéri kemence előtérgödörrel), a 21. és 22. objektumok (egy- mászt metsző gödörházak).

MADARAS LÁSZLÓ

400. Töttös, Pacsirta-dűlő

(Baranya megye) V

2006. március 30-án terepbejárást végeztünk a BMMI Culture 2000 pályázatának keretében. A 2005. június 29-i légi felderítés közben észlelt foltok területét jártuk be. A lelőhely kiterjedése kb. 600×130 m. Foltokban vas-kori kerámiát találtunk, köztük grafitos töredékeket is.

Munkatárs: Kovaliczky Gergely.

BERTÓK GÁBOR

401. Tunyogmatolcs határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, N, Á

2006. május–júniusban örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez végeztünk terepbejárást a jövőendőbeli Szamos–Kraszna közötti víztározó területén a gátak, illetve az anyagnyerők helyén. Összesen 13, Tunyogmatolcs területén három lelőhelyet találtunk. (Lásd a térképet a 218. oldalon!)

A Balogh-dűlő területén Árpád-kori, a Klein-tag területén őskori és népvándorlás kori, a Mulató-dűlőben bronzkori településnyomokat regisztráltunk.

Munkatársak: Nagy Márta és Virág Krisztián régészek, Bakos János és Mester Andrea régésztechnikusok.

ALMÁSSY KATALIN – JAKAB ÁTILA – LUKÁCS JÓZSEF

402. Tura, Agyagos mente

(MRT 13. k. 22/44 lh.)

(Pest megye) Szk, LT, Sza, Á

A lelőhely ismert volt az MRT terepbejárásai, valamint a 2004-ben végzett, a MOL Tiszaújváros–Százhalombatta terméktávvezeték építését megelőző terepbejárás óta (MOL 5. lh.). E két alkalommal szarmata és Árpád-kori

kerámia került elő. A megelőző feltárást 2006 júliusában végeztük el, 5 m széles, összesen 696 m²-es területen. Ekkor 21 objektumot találtunk. Többségük Árpád-kori telepjelenség (gödrök, házrészlet, árkok). Egy kemencés ház keltezése kétséges: valószínűleg szarmata, esetleg szkíta (egyetlen világosszürke korongolt cserép került elő belőle). Egy – valószínűleg kelta – sütőkemence hőszigetelő rétegében néhány kézzel formált és egy szürke jól iszapolt edény töredékeit találtuk.

Munkatárs: Hőnig László régésztechnikus.

KULCSÁR VALÉRIA

403. Tura, MOL 6. sz. lelőhely

(Pest megye) Á

A lelőhelyet az MRT terepbejárásai során 28., 63., 67., 68. lelőhelyszámon regisztrálták. 2004-ben a MOL Tiszaújváros–Százhalombatta terméktávvezeték építését megelőző terepbejárás során Dinnyés István és munkatársai megállapították, hogy azok valójában egységet képeznek. Ekkor Árpád-kori kerámiát találtak a szántásban. A MOL számozásban a 6. illetve 6/a számot kapta (a dűlőút két oldalán elhelyezkedő két, közvetlenül össze nem függő terület, amelyet gyakorlatilag egyként kezelünk). 2006 nyarán a vezetéképítést megelőző feltárást során 2600 m²-es területet humusztaláltunk le, ahol 48 telepobjektumot tártunk fel. Csupán 13 objektumban került elő keltezhető kerámia, a többi objektum kora ismeretlen.

A főként árkokból és gödrökből álló lelőhelyrészlet a csigavonalas és díszítetlen fazéktöredékek, továbbá egy fenékbélyeges fazékfenék alapján az Árpád-korra datálható. A lelőhely nagy részét valószínűleg az erózió és a mélyszántás tette tönkre (a sekély objektumoknak jó esetben a legalját találtuk csak meg).

Munkatárs: Hőnig László régésztechnikus.

KULCSÁR VALÉRIA

404. Tyukod, Bagolyvár

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Kő

2006. november 14-én fémdektoros keresést végeztünk az 1970–71-ben előkerült tatárjárás kori kincslet helyének beazonosítására, hitelesítésére. Erre azért volt szükség, mert az akkor készült vázlat/térkép az idők folyamán elkallódott. A másik cél az volt, hogy leleteket gyűjtsünk, mert a kincslet feldolgozása során nyilvánvalóvá vált, hogy a leletanyag nem teljes. A lelőhely azonosításába segítségünkre volt ifjabb Bíró Sándor, aki annak idején – 5 éves korában – megtalálta a szüleiével az első érmeket.

Az É–D-i irányú, viszonylag keskeny, de hosszú (kb. 800×30 m) parcellán 2–3 évvel ezelőtt tölgyfacsemetéket telepítettek, melyek magassága jelenleg mintegy 30 cm, míg a sorok közti távolság 120 cm. A területen pár nappal kiérkezésünk előtt szárazúzóval végimentek, így ideális volt a kereséshez. A kincslet előkerülési helyét

ifj. Bíró Sándor mutatta meg, ettől 2–3 m-re már jelentkeztek az érmek. Gyűjtöttünk mintegy 30 darab érmet és érmetöredéket (főleg friesachiakat), egy ezüströgöt, egy ezüstgyűrűt, a korábban már megtalált ezüst fülbevalónak a párját, illetve a szintén korábban előkerült palástcsat két töredékét. A keresés során megfigyelhető volt a leletek koncentrációja: ezek a parcella középső részén, a K-ről számított 9-10-11. sorában sűrűsödtek, mintegy 15×6 m-es területen, de elvéve távolabb is előkerültek. A terület átvizsgálása során kerámiát, illetve településre utaló jeleket nem tapasztaltunk, csakúgy, mint a környezetében lévő két, csekély magasságú területen sem. A kincs lelőhelye teljes mértékben az egykori mocsár területére esett.

Munkatárs: Németh Péter régész.

JAKAB ATTILA

405. Üllő, Malom utca

(Pest megye) Á, Kk, Kú

2006. április 10–29. között megelőző feltárást végeztünk az iskola udvarán, a tervezett sportcsarnok területén. A munka során 2105 m²-en 173 objektumot tártunk fel. A feltárt területen az Árpád-kori és késő középkori-kora újkori Üllő maradványait találtuk meg. Számos árok mellett kisebb-nagyobb gödröket, egy kemencét, egy kemencebokrot, két épületet és számos árkot tártunk fel. Az objektumok többször metszették egymást. A felszínre került igen kisszámú leletanyag alapján a településrészlet élete a késő Árpád-kortól, 12–13. századtól igazolható. Az Árpád-kori épületek egyike padlóval, a belsejében a fala mellett futó keskeny árokkal (bélés vagy boronafal nyom?), cölöplyukakkal rendelkezett, tüzelőberendezése nem volt. A másik épületnek épített kemencéje, kétrétegű padlója és számos cölöplyuka volt, meneteles bejáratát is sikerült megtalálni. Elképzelhető, hogy e nagyméretű épület, legalább egyik fázisában, két helyiségből állt. Alakja és cölöplyukai elhelyezkedése alapján feltételezhetjük, hogy egy kemencés, mély cölöplyukakkal rendelkező épületrészhez É-ről egy kisebb területű szintén padlózott, kissé sekélyebb rész csatlakozott. Mivel az objektum két fázisban működött és hiányosan maradt meg, biztosan nem rekonstruálható. Feltételezhetjük, hogy a késő középkori – feltételezhetően felszíni – épületek nyomai megsemmisültek. A felszínre került Árpád-kori kemencék között voltak földbe vájtak és egy épített is, amelyek egy kemencebokorban helyezkedtek el, feltehetően több fázisban használták őket. A településen feltárt középkori árkok nagyobb része kerítőárok lehetett. A mai telekhatárokkal kb. párhuzamosan futottak. Megállapítható a településszerkezet nagyfokú stabilitása, Árpád-kori eredete. Több esetben megfigyelhettük, hogy különböző korú – Árpád-kori, késő középkori, újkori – árkok egymással párhuzamosan, egymástól néhány méterre futottak. Az évszázadok során a telkek, telekrészletek határainak néhány méteres mozgásával számolhatunk. Irányuk, tájolásuk gyakorlatilag változatlan maradt, a mai tele-

pülésrend is ehhez igazodik. A szelvény egész területén dokumentáltunk kora újkori objektumokat is. Keltező leletanyag híján bizonytalan korú 3 kutyacsontváz.

Munkatársak: Tari Edit, Molnár István, Somogyi Krisztina régészek, Barta Gábor, Móricz Róbert technikusok.

GALLINA ZSOLT

406. Üllő, 1. sz. lelőhely

(Pest megye) Á

A lelőhelyen az M0 autópálya építését megelőző feltárás során Árpád-kori teleprészlet került elő.²⁹ 2006-ban a MOL Tiszaújváros–Százhalombatta terméktávvezeték bővítése előtt megelőző feltárást végeztünk (MOL 4. lh.). Ennek során 47 objektumot bontottunk ki, amelyeket a korábbi ásatást követve 106-tól 152-ig folytatólagosan számoztuk. Ebből 5 árok, 31 gödör, 6 cölöplyuk ismeretlen korú. Árpád-kori leletanyag került elő (hullámvonalas és csigavonallal díszített fazéktöredékek) 4 gödörből és 1 árokból, valamint némi állatcsont, patics, kő. Az összesen 1114 m²-es, 5 m szélességben feltárt, közel 200 m hosszán elnyúló ásatási terület közepén, egy magasabb homokosabb háton koncentráltak az objektumok. Ezen a magasabb részen az altalaj sárga homok jellegű volt, míg a többi részen keményebb, agyagosabb barna homok volt a jellemző. A feltárt objektumok egy részének régészeti jellege kérdéses.

Munkatársak: Kis Attila régész, Hajdú Károly ásatási technikus.

TARI EDIT

407. Üllő, 2. sz. lelőhely

(Pest megye) Á, I

A lelőhelyen az M0 autópálya építését megelőző feltárás során Árpád-kori teleprészlet került elő.³⁰ 2006-ban a MOL Tiszaújváros–Százhalombatta terméktávvezeték bővítését megelőző feltárást végeztünk (MOL 5. lh.). Az objektumszámok a 2002-es ásatás számozását folytatólagosan követik. Tíz objektumot tártunk fel: 3 ismeretlen korú gödröt, 3 Árpád-kori gödröt, 3 ismeretlen korú árkot és 1 Árpád-kori házat, beomlott kemencével együtt. A 4 biztosan Árpád-kori objektumból hullámvonalas, csigavonalas, csillámos homokkal soványított, jó minőségű 11–12. századi kerámiaanyag került elő. A 144. sz. objektumból előkerült egy bográcsperem töredéke is. A kerámiaanyagon kívül szerény mennyiségű állatcsont, kövek és patics is napvilágot látott.

Munkatársak: Szeredi Anna régészhallgató (SZTE), Hajdú Károly ásatási technikus.

TARI EDIT – KIS ATTILA

29 Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2002. Budapest, 2004, 298.

30 Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2002. Budapest, 2004, 285.

408. Üllő, 5. sz. lelőhely

(Pest megye) B, Szk, LT, Sza

2006-ban a MOL Tiszaújváros–Százhalombatta terméktávvezetékének bővítési munkálatai miatt megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen (MOL 2. lh.), amelynek előzőleg – 2001–2005 között – már mintegy 30 hektáros részét megkutatták az M0 autópálya–4. sz. út elkerülő szakasz-csomópont építése kapcsán. A korábbi években összesen 7900 objektum került elő: főként egy késő szarmata (4–5. századi) fazekasközpont telepjelenségei, s a hozzá tartozó temetőcsoportok. Az objektumok kisebb része egy 3. századi, ugyancsak szarmata telephez tartozott. Találtunk továbbá néhány hun kori sírt és egy kora bronzkori (makói) teleprésletet.³¹ 2006 nyarán 4617 m² nagyságú területet kutattunk át a korábbi években feltárt terület déli peremén. Újabb 279 objektum került elő.

A lelőhely DNy-i szélén viszonylag sok őskori telepobjektum került elő, ami feltehetőleg részben annak köszönhető, hogy a későbbi szarmata telep nem terjed el idáig. Több *bronzkori* gödröt találtunk, amelyek közül néhány a makói kultúrához sorolható, egy pedig késő bronzkori (halomsíros?). Ez utóbbi betöltésében bekarcolt mintás edény és bronz nyílhegy volt. A kevés *szkíta* telepobjektum anyaga szürke korongolt és őskori jellegű, durva házikerámia. (Több esetben a vaskoron belül nem sikerült leszűkíteni a kerámia keltezését.) Az ásatás egyik fő érdekessége a *kelta* telepréslet, amelynek egy házában és néhány gödrében hiteles körülmények között terra sigillata töredékek kerültek elő LTD kerámiával együtt. Találtunk egy kelta kétosztatú edényegető kemencét is a hozzá tartozó munkagödörrel, valamint egy leégett házat, amelynek padlóján néhány csoportban nagyszámú szövőszéknehezék őrződött meg.

Az őskori bloktól ÉK-re eső feltárt területen főként a korábbi ásatásokból már ismert, 4–5. századi *szarmata* telep objektumai kerültek elő. Ez utóbbiak közé tartozik több feltűnően mély, markáns cölöp- és karólyukrendszerrel jelentkező ház. Az egyik épület szarmata viszonylatban kiemelkedő méretű (10,5×3,5 m). Előkerült a fazekastelep 47. edényegető kemencéje, amely ugyancsak szokatlan mélységével és többször megújított, épített rostélyával tűnt ki. Az objektumok nagy részét gödrök, árkok alkotják, s feltártunk egy gödörbokrót (anyagnyerőhelyet?) is. A késő császárkori telep vezető lelettípusa a szemcsés korongolt kerámia, a helyi fazekasközpont terméke. Az objektumok egy része azonban szemcsés kerámiát nem tartalmazott,

csak a már a 3. században is előforduló kerámiatípusok jellemezték (szürke és kisebb mértékben téglaszínű, jól iszapolt, korongolt és kézzel formált kerámia). Mivel ezek a telepjelenségek többé-kevésbé egy csoportban helyezkedtek el, feltételezhető, hogy a korábbi feltárások során megismert, terra sigillaták alapján a 3. századra keltezett szarmata faluhoz tartoztak.

Az ásatás jellegéből adódóan a telep déli részéről mintegy 800 m hosszú metszetet kaptunk, amelyen helyenként teljes rétegsort tudtunk megfigyelni. Ez alapján a késő császárkori telepen belül is el tudtunk különíteni legalább három, egy-egy planirozásra épülő fázist.

Munkatársak: Rácz Tibor Ákos régész; Nagy Nándor (ELTE), Pál Róbert, Szeredi Anna, Tóth Gábor (SZTE) régészhallgatók; Deák Gábor, Füredi Tibor, Hőnig László, Jakucs János, Mogyorós Andrea, Péter Dávid régésztechnikusok; Érdi Benedek, Téglásy Kolos geodéták.

KULCSÁR VALÉRIA – MÉRAI DÓRA

409. Üllő, 8. sz. lelőhely

(Pest megye) I

Az M0 autópálya építését megelőző terepbejárásból ismert lelőhely közelében halad a MOL Tiszaújváros–Százhalombatta terméktávvezeték, amelynek bővítése előtt 2006-ban próbafeltárást végeztünk (MOL 3. lh.). A 490 m²-nyi lehumuszolt területen 2 régészeti jelenséget sikerült dokumentálnunk. Mindkettő ismeretlen korú gödör. Az egyikből egy vastöredék, míg a másikkól egy jellegtelen korongolt, téglaszínű kerámia került elő.

Munkatárs: Hajdú Károly ásatási technikus.

KIS ATTILA

410. Vasvár határa

(Vas megye) Ő, Á, I

2006. november 20-án és december 13-án terepbejárást végeztünk a Hévíz–Szombathely közötti 400 kV-os távvezeték nyomvonalán.

Alsó-Erdő: Az úgynevezett vasvári sánc K-i oldalán, attól kb. 40 m-re a tölgyerdőben egy halmot regisztráltunk. Kb. 12–15 m átmérőjű, relatív magassága kb. 1–1,3 m. Avar fedte, 4–5 fa állt rajta.

Kosda: A Rába egykori árterében, a Rába és a Csörnóc között futó csatornák által bezárt területen, a Kovácsné parragja nevű határrész ÉK-i részén, egy K–Ny-i irányú homokhat terület el. Ennek K-i, legmagasabb fás-ligetes részét (Kosda) egy átlagosan 10 m széles és 1,5–2 m mély árok öleli körül. Az ÉNy-i oldalon ennek futását két széles földhíd szakítja meg. A dombhat nagy része szántott, frissen bevetett, rajta egy intenzív fedettségű őskori lelőhelyet lokalizáltunk (nagy mennyiségű díszítetlen oldaltöredék). Hasonló leletanyagot gyűjtöttünk az árokkal körülvett dombról is. Az árokban körben, annak viszonylagos szabályosságát megszakító beásásokat figyeltünk meg, amelyek talán az egykori homokbányászás nyomai lehetnek (25. sz. lh.).

31 Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2001. Budapest, 2003. 232–233. Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2002. Budapest, 2004. 286–287. Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2003. Budapest, 2004. 306–307. Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2004. Budapest, 2005. 298. Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2005. Budapest, 2006. 329.

Szedres-dűlő: Az úgynevezett vasvári (római) sánc és a Vasvár–Zalaegerszeg aszfaltozott főút között igencsak szórványosan Árpád- és középkori kerámiát találtunk (19. sz. lh.). Egyéb jelenségeket nem tapasztaltunk.

Vírágya: Vasvár D-i részén, a Katonák útjától DK-re található egy kisebb, hétvégi telkes, szőlőművelés terület. Ettől D-re, egy erősen kavicsos, agyagos teraszon helyezkedik el a lelőhely. Déli irányú kiterjedése egy hajdani vízfolyásig tart. Viszonylag koncentrált területen, de szórványosan Árpád-kori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk (20. sz. lh.). Egyéb jelenségeket nem tapasztaltunk.

Munkatársak: Radics András, Vámos Gábor.

ILON GÁBOR – SKRIBA PÉTER

411. Vác, Köztársaság út 23.

(Pest megye) Á, Kk, Tő

2006 augusztusában végeztünk megelőző feltárást a 3077 hrsz. telken. A tervezett épület Ny-i része a ma is álló, a bontáskor meghagyott barokk, de feltehetően középkori részletekkel rendelkező pince felett fog állni. Az épület nagyobb, kb. 90 m²-nyi K-i része alatt tervezett új pincerész helyét tártuk fel.

A korábbi járósínt alatt 15–20 cm-re egy keletelt, koporsós, 18. (19.?) századi kerámiával kelezett temetkezést találtunk. Az alatta levő további 18. századi rétegeket késő középkoriak majd Árpád-koriak követték. Néhány 18. századi és török kori szemétdöbrön kívül semmi sem bolygatta meg a korábbi rétegeket, így viszonylag épségben megmaradtak a korábban itt állt házak és a mellettük létezett járósíntek maradványai. A 14–15. századi házak részletei alatt megmaradt egy 13–14. századi épület járósíntjének és falainak maradványa is. Az épület mindhárom szelvényünkben jelentkezett, K-i vége kívül esett a feltárt területen, de valószínű, hogy az általunk ismert három helyiségből állt, melyeket tűz pusztított el. A Ny-i helyiségbe Ny felől egy kb. 1,5 m² alapterületű, egy oldalról teljesen nyitott, vékony falú, vékony karókból álló vázzal készült előtérrel keresztül lehetett bejutni. A ház többi részén valamivel vastagabb cölöpök alkották a fal vázát, melyek mellett a fal irányában gerendákat fektettek le. Ezek egy része elszenesedve előkerült eredeti helyén. Csak a középső helyiség padlóját tapasztották le újra nyers agyaggal a pusztulás után.

A ház közelében több, korábbi házakhoz tartozó vagy nyílt tűzhelyeket is találtunk. A leírt 13–14. századi ház elbontása után kora Árpád-kori kerámiával kelezett gödörházat és több hasonló korú objektumot tártunk fel az 1. és 2. szelvényben.

BATIZI ZOLTÁN

412. Vácrátót, Szent István parkfalu

(MRT 13/2 k. 35/6 lh.)

(Pest megye) Á

2006. július 5–12. és augusztus 1–14. között próbafeltárást végeztünk a tervezett parkfalu területén. A pró-

bafeltárást első szakaszában 27 000 m²-t kutattunk át sűrűn egymás mellé húzott 21 árokkal. Ekkor kb. 1,5 ha nagyságú területen regisztráltunk objektumokra utaló foltokat. A kutatás második szakaszában kibontottuk az előkerült foltokat, amelyek közül csak 8 bizonyult régészeti objektumnak. Kettő földbe ástott, téglalap alakú lakóépület, a K-i sarokban valószínűleg kemencéhez tartozó sütőfelülettel, tapasztott padlóval, illetve annak maradványával. Az oszlophelyek alapján ágasfás-szelemen szerkezetűek lehettek. Betöltésükből Árpád-kori edénytöredékek, állatcsontok, egy-egy téglatöredék, orsógomb és orsókarika került elő. Az 5 hulladékdöbröt a belőlük kiszedett kisszámú cserép szintén az Árpád-korra keltezi. A nyolcadik régészeti objektum egy – valószínűleg – szabadtéri kemencéhez tartozó, egyrétegű sütőfelület. Az objektumok túlnyomó többségét kitevő árkok egyenes, ÉK–DNy-i irányú, egymással párhuzamosan, a dombtetőről a patak felé tartó, a nyesési szinten 30 cm széles, a mai felszíntől számítva 80–100 cm mély árkok. Betöltésük egységesen homogén barna homok, patics, faszén nem volt bennük. Nem régészeti objektumok, hanem modern kori szőlőművelés árcai. A próbafeltárást során tehát kis kiterjedésű, nagyon gyenge intenzitású, tanyaszerű, Árpád-kori település került elő.

KÖVÁRI KLÁRA

413. Vámosatya, Büdi-vár

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Á, Kk

A vár Vámosatya és a tőle K-re elterülő Gelénes között félúton, a két települést összekötő úttól D-re kb. 800 m-re fekszik. A környezetéből alig 3–4 m-re kiemelkedő, sűrű aljnövényzettel és fákkal benőtt dombon áll, míg magát a dombot kb. 150–200 m-es körzetben, vizes, zombékos terület zárja körbe. A várat 1995-ben mértük fel Nováki Gyula vezetésével, majd 2005 tavaszán és nyarán még kétszer jártunk a helyszínen, ahol igyekeztünk minél több értékelhető megfigyeléssel kiegészíteni mindazt, amit az 1965. évi feltárást nyomán tudni lehetett az objektumról. A négyzet alaprajzú, két – egymáshoz kapcsolódó – palotaszárnyból és udvarból álló kővárat mély és széles, a belsővár alakzatát követő vizesárokkal erősítették meg. A belsővár sarkai elé épített – minden bizonnyal fa-föld szerkezetű – szabálytalan félkörívet mutató három kisméretű bástya már egy későbbi építkezési, talán az 1563. évi ostromot követő megerősítés eredményeként jött létre.

A 2006. június 13–30. között tartott régészeti kutatás célja nem lehetett más, mint az 1965. évi – Csallány Dezső és Csiszár Árpád által vezetett, inkább csak leletmentésként meghatározható – régészeti kutatás hitelesítése, valamint az elmúlt évtizedek során erősen megváltozott terepszint visszaállítása. Az udvaron több helyen is deponált – valószínűleg az 1965. évi feltárásból származó – omladékokat elszállítottuk, melynek következtében egy nagyjából vízszintes és rendezett, könnyen

átlátható terepszint jött létre. E munkák során a DK-i, illetve a DNy-i udvart határoló gyámfalakat kiszabadítottuk az omlásréteg alól. A DNy-i fal D-i sarkától 300–350 cm-re egy 80–90 cm széles, K–Ny-i irányú és a DNy-i fallal egybeépült fal maradványa került elő. A 200–250 cm hosszan megmaradt falazat joggal veti fel kétségeinket az udvar nagyságát illetően. Nem kizárt, hogy az ismertnél jóval kisebb területű lehetett. A területről kihordott omlásból számos vörösre égett téglát emeltünk ki. A téglák mérete: 29,5×8,4×13,1 cm és 24,9×13,5 cm. Ezenkívül kevés, többnyire konyhai edényekhez tartozó kerámiatöredék is előkerült. A szürke anyagú, gondosan iszapolt és jól korongolt darabok fala vékony, lekerekített peremük enyhén kihajló. Közöttük néhány szürke anyagú, tál alakú kályhaszem töredéke is előfordult. Egyelőre nem ismerjük a vár palotaszárnyainak nyílásrendszerét, de a belső vár bejáratával kapcsolatban is csupán találgatásra vagyunk utalva. A vár külső – a várárok külső felén felépült – bejáratának helyéről is csak a terepalakulat szolgáltat némi-nemű támpontot. Az udvar D-i felén előkerült K–Ny-i falazat alapján úgy tűnik, hogy egy harmadik szárnyal is számolnunk kell. Ugyancsak nem tudjuk, hogy a palotaszárnyak földszintjét hány helyiségre is osztották fel, milyen padlóburkolat fedte, mint ahogy kevés információval rendelkezünk tüzelőberendezéseik számát és szerkezeti felépítését illetően. A belső vár három sarka előtt valószínűleg félköríves (nyitott) alakú ágyúbástyák voltak, melyek szerkezete pontos alaprajzi kiterjedése egyelőre ismeretlen előttünk.

JUAN CABELLO

414. Várgesztes, Kisvár

(Komárom-Esztergom megye) Kő

2006-ban az ELTE középkoros régészhallgatóinak tanácsát keretében folytattuk a gesztesi vár alatt elhelyezkedő építmény kutatását. A kéthetes munka során már lehetőségünk nyílt arra, hogy lényegében a teljes kutatható felületet feltárjuk. Mindezek mellett sor kerülhetett az előző években felfedezett objektumok újabb vizsgálatára, sőt eredményeink alapján meg lehetett kísérelni az épület funkciójának meghatározását is. *(Lásd az illusztrációt a 310. oldalon!)*

Először az épület déli részén jelöltük ki a 3×9 m-es „A” szelvényt. Ennek kutatása során átlagosan 15 cm mélyen, barna, enyhén köves erdei föld alatt került elő a korábról már jól ismert habarcsos terítés. A szelvény Ny-i felében az építmény déli fala helyett – szinte közvetlenül a felszín alatt – csak a sziklás altalaj jelentkezett; de a fal vonala mégis kivehető volt, mivel a habarcsos réteg széle jól mutatta annak egykori elhelyezkedését. Kelet felé egy 190 cm hosszú falrészlet még meg is maradt. Felületének tisztítása során bukkantunk rá két szomszédos gerendafészkekre. A K-re eső 34 cm széles, 24 cm hosszú és 15 cm mély volt, míg a Ny-ra eső 27 cm szélesnek és 14 cm hosszúnak bizonyult. A K-i fészek bel-

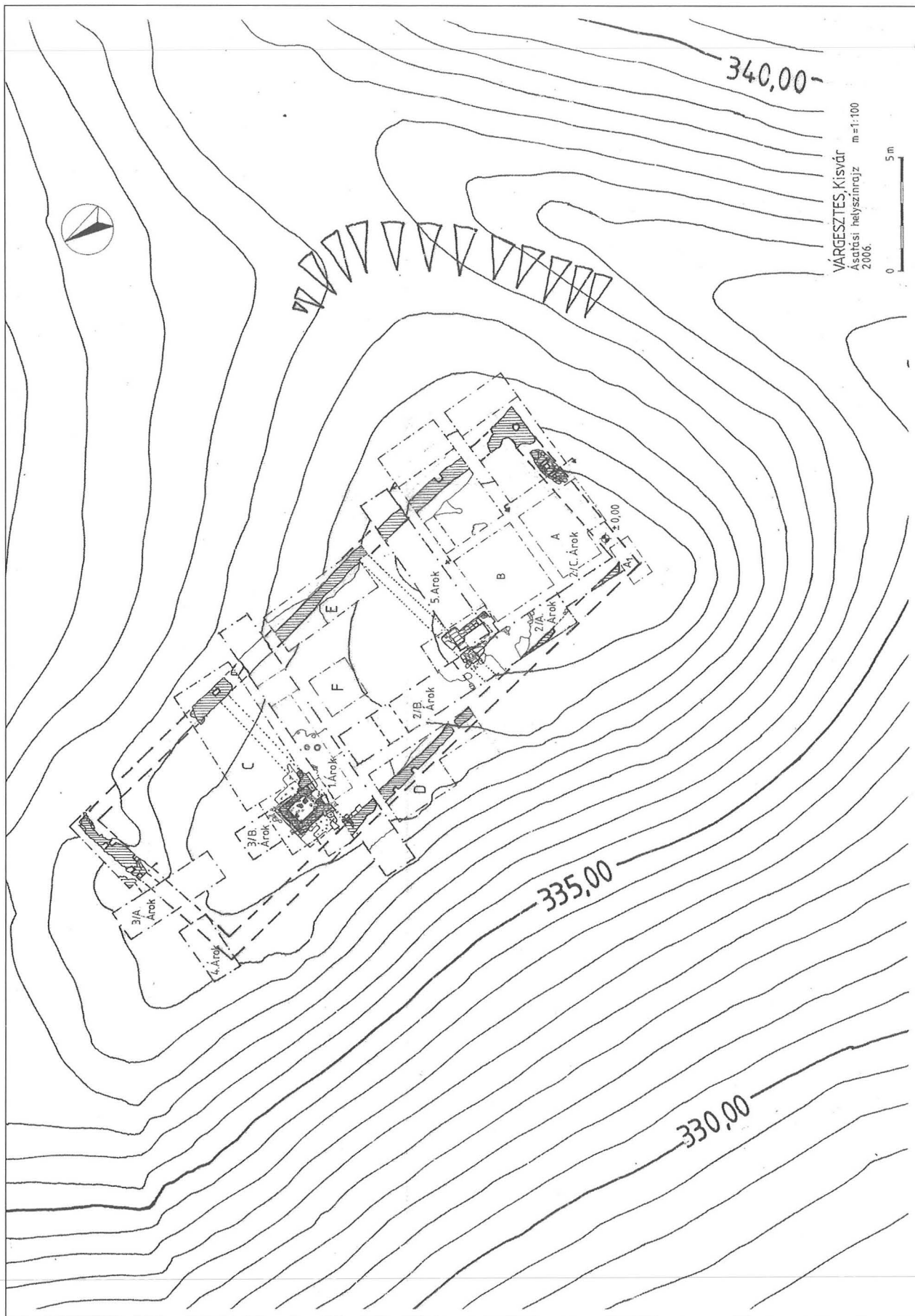
sejében, főleg az É-i oldalon az itt egykor állt függőleges gerenda emlékét a habarcs falenyomata őrizte meg számunkra. A másik fészek Ny-i oldala alapján talán egy, az előzőhöz támaszkodó ferde gerendát foglalhatott egykor magába.

A szelvény DK-i sarkában sikerült feltárni az épület sarkát. Csak magát a 140×120 cm-es kiterjedésű, derékszögű faltömböt tudtuk megfogni, folytatását déli és keleti irányban is kitermelték. Magában a fal-sarokban egy 30 cm átmérőjű kerek faoszlophelyet határozhattunk meg, mely bizonyára egy szerkezeti igen fontos tartóelemet foglalt egykor magába. Az épület DNy-i sarkának kutatására a szelvényt egy 2×1 m-es blokkal kibővítettük, azonban itt csak a köves altalaj mutatkozott igen csekély, már 10 cm-es mélységben. Maga a habarcssterítés egyébként a szelvény majd teljes felületén jelentkezett, kivéve a lepusztult K-i 1–1,5 m-es szakaszt. Felszíne összefüggőnek volt tekinthető, bár a Ny-i részen néhány beásás megszakította. Cölöplyukként értelmezhető jelenségekre nem bukkantunk. A habarcsréteg átvágása során egy 10 cm vastag feltöltés mutatkozott, mely alatt az altalaj jelentkezett.

A „B” szelvényt az előző megfelelőjeként mértük ki, attól 0,5 m-re É felé. A habarcsos réteg a déli részen átlagosan 15 cm mélyen mutatkozott, míg a szelvény ÉNy-i részében egy jellegzetes, világosbarna, téglatöredékes réteg jelentkezett ezen a szinten. Ezt elbontva megállapíthattuk, hogy egy omlásrétegről van szó, mely egyértelműen az előző évben kissé északabbra megtalált téglaeépítményből származott. Ez a téglás omladék már közvetlenül a habarcsos rétegen feküdt, mely töredezettsége ellenére itt is összefüggő volt, leszámítva néhány kisebb beásást. A szelvény ÉK-i részénél átvágtuk ezt a habarcsos réteget, itt 15 cm mélyen egy laza, sárgás feltöltés alatt jelentkezett az altalaj.

Az épület 60 cm széles fala teljes hosszában előkerült az utóbbi szelvény K-i szélén. Felületének tisztítása során a középső részén, a külső falsíkra támaszkodó újabb gerendafészket bonthattunk ki, melynek K–Ny-i mélysége 27 cm, É–D-i szélessége 20 cm volt. A falnak a külső síkja maradt meg jobb állapotban, mivel ez mutatott nagyobb szabályosságot, iránya enyhén ÉNy felé ívelt.

A szelvényt É felé kibővítve egy 210×310 cm-es blokkot nyitottunk a korábban felfedezett téglaeépítmény teljes feltárására. Az omladékból középkori téglák mellett római tegulák is kerültek elő. A négyzetes alaprajzú objektumnak elsősorban az É-i része maradt meg jó állapotban, itt a 40 cm széles szájnylást is megtaláltuk. Az É-i fal szélessége 70 cm volt, s ez 20–25 cm-rel nyúlt túl a K-i és a Ny-i oldalfalakon. A szájnylás belső sarkait egy-egy rossz megtartású, 30×20 illetve 50×30 cm-es kőhasáb alkotta. Az építmény nyugati és déli fala szinte teljesen megsemmisült, de a keleti sem volt teljes megtartású, viszont a szájnylás felé eső része nagyrészt megmaradt. A keleti és a déli oldalon az e helyütt igen jó állapotú habarcssterítés ugyanakkor pontosan kirajzolta az építmény egykori körvonalait. A K-i fal 30 cm szélesnek és 130 cm

hosszúnak bizonyult, így az objektum téglalap alaprajzú belső tere eredetileg 110×70 cm-es lehetett.

Belsejében sem égésnyomokat, sem égett tapasztást nem lehetett megfigyelni, ugyanakkor megállapíthattuk, hogy az építmény rendkívül közel áll az előző évben az É-ra eső 3. árok „B” szakaszában megtalált téglalapozáshoz, melyet megfigyeléseink ellenőrzésére ismét kibontottunk. Most lehetőség nyílt az utóbbi építmény körüli terület alaposabb vizsgálatára is – itt a habarcsos réteg ugyancsak kifejezetten jó állapotban maradt meg. A két jelenség nagyon hasonlít egymásra, ha kissé el is térnek méreteikben, arányaik és kiképzésük lényegében megegyezik. Mindezek alapján már határozottan állíthatjuk, hogy itt két – az épület egészét tekintve szimmetrikus elhelyezésű, egymással szembe fordított – kályhaalapozásra bukkantunk, de az itt állt kályhákba sohasem gyűjtöttak be. Mindkét kályhaalapozást közvetlenül a sziklás felszínre építették, és mind a kettő esetében a szájnylást magába foglaló északi illetve déli fal K-i és Ny-i irányban egy-egy nyúlvánnyal rendelkezett.

Az É-i kályhaalapozástól K-re, a korábbi 1. és 3. kutatóárok által közrezárt területen nyitottuk meg a 6×3 m-es „C” szelvényt. 15–20 cm-es mélyítés után itt is a kályha téglás omladékrétegére bukkantunk, melyben ugyancsak sok tegula fordult elő. Alatta a déli részen és a kályha melletti felületen egybefüggően jelentkezett a habarcsos réteg, de az kisebb foltokban másutt is megmaradt. Sikertült feltárni az épület K-i falának egy egybefüggő szakaszát is, mely éppen a szelvény déli illetve északi széle közelében szakadt meg. A fal felületén egy újabb gerendafészek jelentkezett, ezúttal egy lesarkított gerenda függőleges fészkeről volt szó, mely 30×20 cm-es méretekkkel, 50 cm-re mélyedt a fal belsejébe.

Mivel e fészek pontosan az É-i kályhaalapozás említett déli falnyúlványa vonalában került elő, ezután annak É-i falnyúlványa mellett Ny felé egy 1,7×1,7 m-es blokkot jelöltünk ki. Bár ezen a részen az épület Ny-i fala É-i irányban megszakadt, annak végződésénél sikerült megfognunk 25 cm szélességben egy függőleges habarcsos felületet, mely minden bizonnyal egy további gerendafészek nyomaként értékelhető. Mindezek a megfigyelések arra utalnak, hogy a kályhaalap-építmény déli falának nyúlványai vonalában a K-i és a Ny-i falban meghatározott gerendafészek egy minden bizonnyal fából készült egykori osztófal vonalát őrizték meg.

Nyugaton a korábbi 1. és 2/B árok által közrezárt területen a külső fal kutatására alakítottuk ki az 5,4 m hosszú és 2,5 m széles „D” szelvényt, melynek a falon kívülre eső DNy-i sarkát végül nem tártuk fel. Északi részén szinte közvetlenül a felszín alatt, a délebbi szakaszon mintegy 20 cm mélyen került elő a várt falmaradvány. A szélességét 60 és 40 cm között változtató falszakasz egy 30 cm-es hiánytól eltekintve teljesen összefüggően került elő. A fal külső síkjában egymástól mintegy 110 cm távolságra két gerendafészeket határozhattunk meg, melyek a „B” szelvényben feltárthoz voltak

hasonlóak. Az É-i mérete 25×20 cm volt, míg a délebbi, kevesebb szabályosságot mutató 25×15 cm-re tehető. A fal belső oldalán végig mutatkozott a habarcsos réteg, ez azonban az É-i, nagyjából 1 m-es részt leszámítva, igen rossz megtartású volt.

A K-i külső fal feltárására jelöltük ki az „E” szelvényt az 1. és 5. árok között. Az 5,3 m hosszú és 2 m széles szelvény déli negyedében átlag 30 cm mélyen jelentkezett a habarcsos terítés, másutt viszont már csak az altalaj mutatkozott mintegy 35–40 cm vastag erdei föld alatt. A habarcs széle itt nem mutatta a fal vonalát, az ugyanis itt már jobban lepusztult, igen rossz megtartású volt, de vonala végig összefüggően kirajzolódott. Déli végén, a szelvény DK-i sarkában, már a tanúfalban egy 0,5×0,5 m-es bővítmény kialakításával tettünk kísérletet az épület déli osztófalát bizonyító további gerendafészek meghatározására: 30 cm-es mélységben elő is került egy a fal hossz tengelyével párhuzamosan futó 20 cm-es habarcsos lenyomat. Ugyanakkor feltételezhető párját hiába kerestük a déli kályhaépítménytől Ny-ra, itt már a falból magából sem maradt meg semmi.

Végül a terület közepén, az 1. és 2. árok, illetve az „E” szelvény által határolt 2×2 m-es „F” szelvényben kutattunk, ahol 25 cm mélyen, a barna erdei talaj alatt mutatkozott az ismert, lényegében összefüggő habarcsos réteg.

Az előkerült leletanyag meglehetősen szegényes és kis mennyiségű. A talált kerámia nagyrészt sárgás anyagú volt, de akadt fehér és redukált égetésű cserép is. A töredékek nagy része fazekakból származhatott, de előkerült egy fedő több darabjai is. Főleg a kályhák betöltéséből, és azok omlásrétegeiből jöttek elő redukált égetésű tál és pohár alakú, illetve hagymafejes kályhaszemtöredékek. Szintén ezeken a helyeken fordult elő néhány zöld mázas kályhacsempe-töredék, melyekhez hasonló darabokat 2005-ben az É-ra eső kályhaalapozásból sokkal nagyobb számban bontottunk ki. Mindezek kora az előzetes értékelések szerint nem helyezhető a 15. sz. elé, az edények inkább az 1500 körüli időszakra utalnak. A leletek jelentős részét tették ki a vasszegek. Előfordult még néhány állatcsont és néhány újkori 4–5 cm-es átmérőjű vasgolyó is.

Összefoglalóan megállapítható, hogy nagyrészt sikerült meghatározni az épület külső falvonulatát, bár annak jelentős része teljesen megsemmisült. Úgy tűnik, elsősorban a magasabb Ny-i részen maradt meg belőle kevesebb, s így már sem az ÉNy-i, sem a DNy-i sarkát nem találtuk meg. Részben erózióval számolhatunk, de néhol a falazat kitermelése sem zárható ki. A Ny-i oldalon a fal maradványainak a belső fele maradt meg jobb állapotban, ez egy szabályos, egyenes É–D-i irányt ad meg. Délkeleten azonban a falsarok kissé eltolódva bukkant fel: a várt helytől valamivel nyugatabbra. A felszínen látható ÉK-i sarok ugyanakkor meglehetősen szabályosságot mutat. Kézenfekvőnek tűnik, hogy az építéskor figyelembe vették a hely adottságait, mivel az épület 26×9 m-es alapterületével szinte teljesen lefedi

azt a dombot, amelyre felhúzták. A sarok eltolódásának magyarázatoként talán a talajviszonyokat lehet felhozni. Az épület nagy részének területén a habarcsos réteg alatt kemény agyagos réteg vagy pedig maga a sziklás altalaj került elő. Az „A” illetve a „B” szelvényben készített metszetek tanúsága szerint azonban itt egy 10–20 cm vastag laza feltöltéssel találkoztak. A DK-i sarkot tehát statikai okokból építhették kissé eltolva, nehogy a lejtőn megcsússzon az épület.

Végző fokon egy négyzetes, majdnem szabályos téglalap alaprajzú építmény állt a dombon, átlagban alig 70 cm-es falvastagsággal. A falmaradványokban talált gerendafészkek és a szintviszonyok alapján valószínűsíthető, hogy itt nem alapfalakról van szó, hanem ismeretlen magasságú, de legfeljebb 1–1,5 m-es felmenő falakról, amelyek alapvetően egy faszervezet tartását szolgálták. A DK-i saroknál talált kör alaprajzú, meggyőző méretű fészkeknek azonban nem sikerült megtalálni a párját a felszínen látható ÉK-i sarok esetében. Az „A” szelvényben talált négyzetes fészkepár, a bennük tapasztalt habarcsnyomok alapján szintén ehhez a faszervezethez tartozhatott, hasonlóan a „B” és a „D” szelvényekben talált három, a fal külső síkjára támaszkodó fészkekhez, ha ez utóbbiak pontos értelmezése még nem is lehetséges.

Alapvetően az épület belső tereelosztásához tartozhatott ugyanakkor a „C” szelvény K-i részében feltárt falszakaszban talált négyzetes, 0,5 m mélységű fészek. Kiképzése alapján nyilvánvaló, hogy nagyobb súly hordozására készítették, mint a többi fészket, leszámítva természetesen az említett, a DK-i sarkon találtat. Maga a fészek pontosan beleesik az É-i kályhaalap falnyúlványának vonalába, ráadásul a Ny-i falon is mutatkozott ehhez hasonló robusztus fészek nyoma. A déli fűtőhely esetében nem sikerült ilyen szép bizonyítékokat találni az egykori osztófal meglétére, de azért az „E” szelvény bővítésében is meg lehetett figyelni egy habarcsos lenyomatot, ami szintén a falnyúlvány indításával esik egy vonalba. Ez az osztófal csak teljes faszervezettel képzelhető el, további nyomait nem sikerült felfedezni.

Az épület belsejének feltárása során mindenhol megtalálható volt a változatos megtartású habarcssterítés, ami ilyen nagy kiterjedését tekintve egyértelműen öntött, terrazzopadlóként határozható meg. A természetes szintkülönbségek kiküszöbölésére valószínűleg szinteket képezhettek ki a padlóban. A habarcssterítés az épület déli részében vízszintesen futott, míg a két kemence közötti részeken enyhe lejtést tapasztaltunk. A terepviszonyokat szemlélve láthatóan éppen a déli részen nagyobbak a szintkülönbségek, mint északon. A 2. árokban készített metszet egy nagyjából 40 cm-es eltérést mutat a déli kályhától D-re illetve É-ra eső szint között. Ha tehát valóban a fűtőberendezés É-i vonalában helyezkedett el a feltételezett belső választófal, akkor a két szoba kialakítása remek lehetőséget adott a szintkülönbség létrehozására, bár ez ilyen élesen nem mutatkozott. Az É-i kályha esetében ugyanakkor nem mondható meg bizonyosan, hogy az itt valószínűsíthető

választófal két oldalán csakugyan más volt-e a habarcspadló szintje. Mindenesetre az itteni kisebb eltérések, és a habarcspadló lejtése alapján talán nem is volt szükség s ennek megfelelően nem is alkalmazták.

Az épület tehát értelmezésünk szerint eredetileg két osztófallal három, közel azonos méretű helyiségre oszlott. Ezt a felosztást már maguknak a kályhának az elhelyezkedése is valószínűsíti, hiszen bejáratuk szembefordul egymással, ezzel kézenfekvően egy köztes füstös tér jött létre. A két szélső szoba tehát nem csak, hogy kályhával volt fűthető, hanem teljesen füstmentes is maradhatott. Ennek megfelelően a középső helyiséget akár konyhaként is lehetne értelmezni, bár valószínűbb az előtér-funkció. Az épület bejáratát sajnos nem sikerült megfogni, bár éppen a legvalószínűbb helyeken, így a középső helyiség két külső falán majdnem végig kutathattunk. A padlóban e részen talált 5 cölöplyuk sem értelmezhető egyértelműen, de mivel mindegyik a kályha közelében mutatkozott, nem kizárt hogy valamiféle módon ezekkel, netán konyhai berendezésekkel álltak összefüggésben.

Az igen kevés előkerült lelet összevág azzal a megállapításunkkal, hogy a kályhákba sohasem gyújtottak be. Vagy egy nagyon rövid használati idővel kell számolnunk, és azzal is csak nyáron, vagy – s ez tűnik ma valószínűbbnek – lényegében sosem vették használatba az épületet. Lehetséges, hogy az el sem készült teljesen – bár a kályhák felépítése e feltevés ellen látszik szólni. Mindez magyarázattal szolgálhat a terrazzopadló rossz megtartására is. Elképzelhető, hogy a faszervezetet egyszerűen kiszedték a falból és elszállították, így a padlót sokkal fokozottabban érintették a környezeti viszonyok, mint egy álló tető esetében várható lenne.

Az épület értelmezésében nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a 13. századi eredetű, mai formájában 14. századi gesztesi vár közvetlen közelében állt, amely a késő középkorban főúri tulajdonban volt. A két, legalább részben csempés kályhával fűthető szoba a favázis szerkezet ellenére határozottan bizonyos rezidenciaális funkció felé mutat. Ebben az értelmezésben talán a vár valamiféle kisegítő épületét sejtethetjük benne – vendégek vagy meghatározott személyek befogadására lehetett alkalmas –, de szoba jöhet a várnagy is, mint építető és (legalább tervezett) használó. Az épületkatonaiszerepét azonban – elővédmű-szerű elhelyezkedése ellenére – minden bizonnyal ki kell zárunk.

Munkatársak: Bakonyi Regina, Baráth A. Carmen, Buránszki Nóra, Dobosi Linda, Iszmailovszki Gábor, Koller Bea, Koncz Emőke, Koncz István, Mészáros Anett, Paulus Frigyes, Polgár Balázs, Szaniszló Orsolya és Zulauf Gyöngyi régészhallgatók.

ELEKI NÁNDOR – FELD ISTVÁN

415. Várvölgy, Nagyláz-hegy (Zala megye) B

A részletes tanulmányt lásd a kötet 5. oldalán!

MÜLLER RÓBERT

416. Vát, Bodon (Bodonyi)-tábla

(Vas megye) B, V, LT, Á, Kk

2006. március 21-én terepbejárást végeztünk a 86. sz. főút Vátot elkerülő tervezett nyomvonalán. A mai 86. sz. főút nyomvonalától D-re enyhén lejt a terület a Hosszúvíz folyásiránya szerint. A hatalmas lelőhely egy régi bányagödörig terjed ki a vízfolyás Ny-i teraszán és platóján. A platóról a terasz erősen leszakad a Hosszúvíz felé (Hrsz.: 031/1-2, 0135/7-8, 036, 047, 017/4-8, 017/12-13). Kiterjedése: 820 (ÉNy-DK) × 340 (ÉK-DNy) m, területe kb. 16 ha. A majdani út nyomvonala (szélessége kb. 30 m) kb. 18 500 m²-nyi felületen fogja érinteni. A leletek nagy mennyiségű kerámiatöredék, házfal kiégett agyagtapasztásai, vassalakok, díszített(?) vadkanagyar amulett. Ezek az őskor, a késő bronzkor, a kelta valamint az Árpád-kor és középkor időszakából származnak. Szétszántott objektumokat nem láttunk, de számos leletsűrűsödést észleltünk.

2006. augusztus 14. és december 15. között végeztük el a lelőhely megelőző feltárást: öt 5×5 m-es kutatószelvényt nyitottunk. Az elkerülő út nyomvonalában a lehumuszolt 15 038 m²-en 842 régészeti jelenséget figyeltünk meg. A lelőhely Ny-i végét egy földút vágta, K-i szélét a Hosszúvíz medre jelezte, Ny felé pedig a jelenségek megszűnése mutatta a megtelepedés határát. Nagyjából sikerült meghatározni a lelőhely északi és déli szélét is.

Az objektumok többsége egy *kora vaskori*, az elsődleges vizsgálatok alapján HC korú településhez tartozik. Több 3,5×3,5 m méretű földbe mélyített házat figyeltünk meg. Az épületek többsége a patakhoz közel, a lejtő alsó részén helyezkedett el. Valószínűleg gerendaházak lehettek, de szerkezetükre utaló nyomot nem találtunk. A 33. sz. objektum egy kb. 5×5 m-es, szintén földbe mélyített épület, közepén határozott cölöplyukkal, déli falánál egy szabályos téglalap alakban kialakított mélyedéssel. A 168. és 792. sz. objektumok igen nagyméretű agyagkitermelő gödrök. Több kisebb gödör és a cölöplyukak nagyobb része is a kora vaskori telephez tartozhat. A terület K-i szélén, a patak ártéri szintjén egy kettős árokrendszert figyeltünk meg. Az árkokból igen kevés leletanyag került elő, de feltételelesen szintén a kora vaskori telephez tartozónak véljük, mert a későbbiek folyamán az árok vonalára került egy szürke, kavicsos, agyagos réteg, ami eltakarta ezeket az árkokat, és ebből a rétegből csak újkori anyag került elő. Valószínűleg a kora vaskori telepnek több periódusa lehet. Néhány objektumból kalenderbergi típusú tálak töredékei kerültek elő, néhány töredék viszont a kultúra fiatalabb periódusára utal. A kerámiatöredékek mellett bronztűk, lemeztöredékek, orsógombok, hálonehezékek kerültek elő, valamint díszített háztapasztás. A lelőhely Ny-i felében, a magasabban fekvő platószerű részen több cölöpszerkezetes ház nyomai és néhány gödör került elő, ezek az előző résztől kissé korábbi periódusú településhez tartozhattak.

A *kelta* objektumok többsége a patak ártéri szintjébeől szinte 6 m-re kiemelkedő magasabb platón található:

két földbe mélyített, KÉK-NyDny tájolású ház, néhány gödör, és egy kút. A két gödör ovális, K-Ny irányú, Ny-i oldalán egy cölöplyuk utal a szerkezetére. A kút aknája szabályos négyszög; 4,50 m mélységig értünk el, de biztonsági okok miatt nem tudtuk tovább bontani. A kút érdekessége, hogy kb. 3,60 m-nél megfigyeltünk egy elszenesedett faszerkezetet, ami a kút falának kitámasztására szolgálhatott.

Az *Árpád-kori* objektumok többsége a terület lejtősebb, középső részén jelentkezett. Egy aknakemence, néhány kisebb tárolóverem és valószínűleg gazdasági célokat szolgáló gödrök. A 263. sz. objektumból a kerámiatöredékek mellett töb. vastárgy is előkerült viszonylag közel egymáshoz: vaskulcsok, vékony pengéjű kasza és egy zsaluszerű szerszám. Három, egy sorban elhelyezkedő, ágasfás-szelemenés szerkezetű ház került elő, mindegyik DNy-i sarkában egy-egy kővel kirakott kemence állt.

A terület ÉNy-i részén, a plató szélén két melléklet nélküli csontvázas sírt tártunk fel. Mellékeletk hiányában korukat nem tudtuk meghatározni.

Munkatársak: Skriba Péter, Kelbert Krisztina, Szilasi Attila Botond, Derdák Ferenc, Kőszegi Ádám, Kolonits László.

FARKAS CSILLA

417. Vát, Emília- és Ritás-dűlő között

(Vas megye) Ő, Ró

2006. március 21-én terepbejárást végeztünk a 86. sz. főút Vátot elkerülő tervezett nyomvonalán. A Bodontáblában és a Telekes-dűlőben regisztrált lelőhelyek mellett, melyeknek még ez évben a megelőző feltárása is megtörtént, új lelőhelyet határoztunk meg az Emília- és Ritás-dűlő között (Cseresznyés allé). A mai 86. sz. főút nyomvonalától D-re, a Rátka-patak K-i teraszán és részben a platóján terül el a nagy kiterjedésű és igen gazdag lelőhely. A patak mellett húzódik, és K felé a kavicsos platóig tart (Hrsz.: 0128/3-4). A lelőhely kiterjedése 320 (É-D) × 180 (K-Ny) m, közel 4 ha, az út átlagosan 5100 m²-en fogja érinteni. A leletek kerámiatöredékek, valamint 1 db ép kvarcit felső őrlőkő. Ezek ős- és római koriak. Szétszántott objektumokat nem láttunk, de leletsűrűsödéseket észleltük.

Munkatársak: Kiss Krisztina, Mátyus Magdolna, Derdák Ferenc, Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

418. Vát, Rátka-patak keleti oldala

(Vas megye) Ő, Ró

2006. február 23-án terepbejárást végeztem a 86. sz. főút új nyomvonalán. A Rátka-patak K-i oldalán, a mai főúttól D-re, az út és egy vele párhuzamos árok közötti területen jellegtelen őskori és kisebb számban római kori edénytöredékeket találtam. A területen még nem végezték el az őszi talajmunkákat, így a megfigyelési viszonyok eléggé kedvezőtlenek voltak. A telepnyom ki-

terjedését a körülmények ellenére viszonylag pontosan meg lehetett határozni: É–D irányban elnyúlva mintegy 300 m hosszúságban követi a patak folyását.

A leletanyag a szombathelyi Savaria Múzeumba került.

TAKÁCS KÁROLY

419. Vát, Telekes-dűlő (Héthódak)

(Vas megye) R, B, V, N, Á

2006. március 21-én terepbejárást végeztünk a 86. sz. főút Vátot elkerülő tervezett nyomvonalán. A mai 86. sz. főút nyomvonalától és a községtől D-re, enyhén lejt a terület a Hosszúvíz folyásirányát követve, illetve a víz felé is. A nagy kiterjedésű lelőhely a vízfolyás K-i teraszán és platóján található (Hrsz.: 014/15–160). A platóról a terasz enyhén lejt a Hosszúvíz felé. A lelőhely kiterjedése: 920 (ÉNy–DK) × 300 (ÉK–DNy) m, területe kb. 19 ha. A majdani út nyomvonala (szélessége 30 m) kb. 20 000 m²-nyi területen fogja érinteni. A leletek nagy mennyiségű kerámiatöredék, vassalak, tegula-töredékek. Ezek az ős- és a római korra keltezhető településre utalnak. Szétszántott objektumokat nem láttunk, de számos leletsűrűsödést észleltünk.

A megelőző kutatást 2006. augusztus 14. és december 1. között végeztük el: 19 686 m² területen 671 régészeti objektumot tártunk fel. A feltárást a nyomvonal középnyomában húzott 1 m széles kutatóárokokkal kezdtük meg, majd a területet gépi humuszoslással bővítettük É és D felé, 5 m-es sávonként haladva. A patak mentén húzódó két ÉNy–DK irányú dombháton feltárt települések alapvetően két gócpontban, a dombtetőkön és a lejtősebb részek magasabban fekvő területein csoportosultak, az alacsonyabban fekvő szakaszokon jóval ritkábban jelentkezték az objektumok.

A késő rézkori badeni kultúra késői szakaszának kerek vagy ovális, teknős vagy egyenetlen aljú, néha lekerekített sarkú téglalap formájú vagy éppen szabálytalan alakú gödrei elsősorban a K-i dombtetőn vagy a dombhát K-i lejtőjén csoportosultak, a Ny-i dombháton csakszórványosan fordultak elő. Valószínűleg e korszakba tartozik azonban egy itt feltárt 6,3×17,5 m területű alapárkos ház is.

A bronzkori jelenségeket kisebb-nagyobb szabálytalan vagy kerekded, egyenetlen aljú, végső fázisukban szemetesgödörként használt gödrök ill. egy kút jellemzik, azok mindkét dombháton előfordultak. A kerámia és bőséges állatcsont mellett néhány bronzöntecs is előkerült. Több esetben tártunk fel sekély, kerek, egyenes, vagy mélyebb, kúposan szűkülő oldalú, kiégetett aljú gödröt. A 131. sz. kerek, sekély gödör igen nagy mennyiségű leletanyagot, valószínűleg egész edények (nagy méretű hombárok, finomabb anyagú tálak) töredékeit, piramis alakú nehezekeket, nagyméretű vessző- ill. karólenyomatós paticsdarabokat tartalmazott.

A Ny-i dombháton, a domb Ny-i lejtőjén ill. tetején több mély, nagyméretű, hengeres formájú vagy

méhkas alakú középső bronzkori vermet tártunk fel, ezek kisebb csoportokat alkotva helyezkedtek el. Egyik-másik meglehetősen nagy mennyiségű edénytöredéket tartalmazott. A kerámián kívül sok paticsdarabot (köztük ujjlenyomatásokat is) és kevesebb, néha megégett állatcsontot találtunk a betöltésükben. A halomsíros kultúra korai szakaszába tartozó objektumok leletanyagát csücskös peremű tálak, nagyméretű tárolóedények ill. egy bronz karperec jellemzik. A korszakba tartozó objektumok egy másik része a két dombhát közötti mélyebben fekvő területen csoportosult, ezek kisebb méretű, kúposan szűkülő gödrök voltak, amelyek szintén nagy mennyiségű edénytöredéket tartalmaztak.

A bronzkori gödrök közé ékelődött be egy nagyméretű, földbe mélyített *kora vaskori* ház, padlószintjén egy őrlőkövet találtunk.

A késő népvándorlás kori (9. századi) objektumok elszórtan jelentkezték a két települési gócon; hosszúságú, árokszerű vagy négyszögletes gödröket és egy veremházat tártunk fel a korszakból. A gödrökben a nagy mennyiségű edénytöredék és állatcsont mellett sok, másodlagosan felhasznált követ és római tegulát is találtunk, a 108. sz. objektumból egy sütőharang és egy fűvöcső töredéke is előkerült. A ház négyzetes formájú, 3,2×3,3 m nagyságú, a DNy-i oldalon lejárattal, az ÉK-i sarokban négyszögletes formájú kőkemencével. Betöltéséből egy többszörös S-végű hajkarika, egy csontfésű töredéke került elő, sok kézzel formált ill. utánkorongolt, hullám- vagy vízszintes vonalköteggel díszített kerámiatöredék mellett finomabb anyagú, lassú korongon készült, bekarcolt párhuzamos vonalakkal díszített edénydarabok is előkerültek.

Mindkét dombháton jelentős mennyiségű Árpád-kori objektumot tártunk fel: kőkemencés veremházakat, nagyméretű, szabálytalan, egymásba ázott agyagkitermelő gödröket, ill. néhány tárolóvermet és füstölőkemencét. Ezek tekintélyes része a 10–11. századra keltezhető. Az Árpád-kori objektumok nagyobbik része a Ny-i dombháton került elő, itt többek közt öt veremházat bontottunk ki. Ezek kerek vagy kissé szögletes kemencéjét palából és római téglából vegyesen rakták, tetejüket a sütőfelületükre zuhant átégett tapasztásdarabok alapján agyaggal boltozták be. A házak padlószintjébe mélyedve megtaláltuk a tetőt tartó oszlopok helyét – egy esetben az egyik oszlop a ház alapgödörén kívül állt – valamint a jellegzetes ülőgödröket. A 72. sz. ház esetében nem találtunk cölöplyukakat. A házak betöltéséből erősen kihajló, függőlegesen levágott peremű, sűrű csigavonallal, körömbenyomkodással, hullámvonallal vagy hullámvonalköteggel díszített fazekak és bögrék töredékei kerültek elő. Az egyik ház padlószintjén egy majdnem ép bordás nyakú edény hevert.

A Ny-i dombhát patak felé eső lejtőjén kerültek elő az Árpád-kor későbbi szakaszába tartozó, szabálytalan alakú, talán agyagkitermelő funkcióval bíró gödrök. A lelőhely egész területén nagyon sok, csoportokba vagy

sorokba rendeződő cölöplyukat figyeltünk meg, amelyeknek tekintélyes része az Árpád-korra tehető, vagy legalábbis feltételezhetően az Árpád-kori faluval hozható összefüggésbe. Ezek az egyes feltárt árokszakaszokkal együtt gazdasági funkciójú egységekhez (udvarok, karámok) tartozhattak. Az objektumok kerámiaanyaga alapján a falu élete az Árpád-kor későbbi szakaszába, vagy a 14. századba is átnyúlik. A két dombhát közötti mélyedésben egy vízelvezető árkot, valamint egy kutat figyeltünk meg. A legfiatalabb leletet a patak egykori medrének területéről, az öntéstalajból előkerült késő középkori fazék jelenti a lelőhelyen.

Munkatársak: Skriba Péter régész, Szilasi Attila Botond, Kolonits László, Kőszegi Ádám régésztechnikusok.

ILON GÁBOR

420. Vecsés, 4. sz. lelőhely

(Pest megye) B, Szk?, Sza

2006 júniusában rövid megelőző feltárást végeztünk Vecsés határában, a MOL Százhalombatta-Tiszaújváros terméktávvezeték bővítésének nyomvonalán. A 2796 m²-nyi, 5 m szélességben lehumuszolt területen (MOL 1. lh.) 58 objektumot tártunk fel: bronzkori, őskori (szkíta?) és szarmata gödröket és árkokat, valamint egy melléklet nélküli sírt. A szarmata gödrök kivételével valamennyi objektumban kevés leletet találtunk (sokban egyáltalán nem volt leletanyag). Két gödör talán szkíta kori. A bronzkori gödrök talán középső bronzkoriak (Vatya-kultúra?). Egy földbe mélyített házat is feltártunk, sarkában platnis kemencét találtunk, de a ház korát datáló leletanyag hiányában nem lehet megállapítani. A lelőhely kb. 300 m-re fekszik a 2003–2004-ben, az M0 autópálya építését megelőzően kutatott szkíta és szarmata teleptől,³² így a két lelőhely esetleg összefügg.

Munkatársak: Kis Attila régész, Bosnyák Valéria, Hajdú Károly, Péter Dávid ásatási technikusok.

PATAY RÓBERT

421. Vecsés, 67. sz. lelőhely

(Pest megye) Sza, A, Á

2006. június–július hónapban a Tiszaújváros–Százhalombatta közötti MOL terméktávvezeték bővítése előtt megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen (MOL 2. lh.), amely azonos az M0 autópálya megelőző feltárásain 2003–2004-ben ásott Vecsés 67. sz. lelőhellyel. Az objektumok számozását 1501-től folytattuk. Összesen 56 objektumot tártunk fel 816 m²-en, 5 m szélességben.

A legtöbb objektum *szarmata kori* (9 gödör, 9 árok). Az egyik gödörből jól iszapolt, szürke amfora töredékei kerültek elő.

Előkerült 10 *késő avar kori* sír is. Tájéolásuk ÉNy-DK. Jellegzetes leleteik a kézzel formált, szürke bögrék, melyeket néha benyomkodással díszítettek, valamint a vaskések, orsógombok, dinnyemag alakú gyöngyök. Az 1512. sz. női sírban nyitott végű, ezüst(?) fülbevalót találtunk, az 1508. sz. férfisírban különféle vaseszközök mellett három ezüst(?) pénzermét és két íjmerevítő csontlemez.

Az *Árpád-kori* objektumokból bekarcolt díszű fazéktöredékek kerültek elő.

22 objektum kora ismeretlen.

Munkatársak: Bosnyák Valéria, Jakucs János ásatási technikusok, Szeredi Anna, Tóth Gábor (SZTE) régészhallgatók.

RÁCZ TIBOR ÁKOS

422. Vecsés, 97. sz. lelőhely

(Pest megye) H?, Á

A MOL Tiszaújváros–Százhalombatta terméktávvezeték bővítése előtt megelőző feltárást végeztünk azon a területen, ahol 1999-ben, ugyancsak gázvezeték-fektetés kapcsán Dinnyés István 105 objektumot tárt fel, köztük több honfoglalás és Árpád-kori sírt.³³ (Az objektumok sorszámozását a korábban kiosztott utolsó számtól folytattuk.) A jelenlegi és az 1999-es ásatások eredményei alapján a terepbejárásán különállónként regisztrált Vecsés 69. (MOL 3.), Vecsés 77., Vecsés 97. lelőhelyeket összevontuk, megnevezésként a Vecsés 97. (Vecsés MOL 4.) nevet használtuk.

A Vecsés 69. (MOL 3.) lelőhelyen csak néhány ismeretlen korú objektumot (2 árok, 1 gödör) találtunk. Innen DNy-ra, a Vecsés 4. lelőhelyként számoltartott területen 71 objektum került elő, ezek közül 22 (9 árok, 8 gödör, 3 sütőkemence, 2 ház) tartalmazott keltező értékű leleteket, melyek kivétel nélkül az Árpád-korra datálhatók.

A 143. sz. félig földbe mélyített házhoz 2 sütőkemence tartozott. A korábbi kemencét sárga agyagból téglalap alakúra építették, sütőfelületekétrétegű volt. A későbbi, lencse alakú kemencét az altalajba vájták. Szájánál hamusgödört, vastag koromréteget találtunk. A háznak letaposott padlója, több cölöplyuka volt. Betöltéséből jó minőségű vaspengé, bekarcolt díszű fazéktöredékek kerültek elő. A 172. sz. félig földbe mélyített ház kemencéjét szintén sárga agyagból, téglalap alakúra építették. A házak tengelye egymástól eltért, kemencéik is különböző sarkokban helyezkedtek el. Az objektumok leletanyagát a szokványos 12. századi kerámiatöredékek képezik. A 139. sz. gödörből sodort huzalból készített bronzgyűrű került elő.

A kisajátított terület Ny-i végén két cölöplyukos utalt egy széles, nagyméretű cölöpház egykori léte.

32 Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2004. Budapest, 2005. 301.

33 Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 1999. Budapest, 2001. 261.

Mindössze egyetlen, bizonytalan korú cserép került elő a cölöplyukakból, és néhány állatcsont.

Hasonlóan bizonytalan a datálása annak az 5 Ny-K-i tájolású temetkezésnek, amelyeket egy kisebb homokdomb hátán tártunk fel: 3 váz kis mélységben, nyelési szinten feküdt, ezeket a mezőgazdasági művelés bolygatta. Az egyik mélyebben fekvő női sírban egy jellegtelen bronz haj/fülkarikát találtunk. A többinek nem volt melléklete. A korábbi ásatások eredményeire hagyatkozva honfoglalás vagy Árpád-korra keltezhetjük őket.

Munkatársak: Kis Attila régész, Jakucs János, Mogyorós Andrea, Progli Szabolcs ásatási technikusok.

RÁCZ TIBOR ÁKOS

423. Verőce, római katolikus templom (MRT 9. k. 20/18 lh.)

(Pest megye) Kú

2006. június 22-én figyelemmel követtem a plébánia-templomnál végzett árokásást. A templom É-i oldala mellett a hálózat csatlakozó kábelének 30 cm széles, 70 cm mély árkot ástak. Az árok egy trafótól kiindulva az utolsó stáció mellett 11 m hosszan húzódott kb. K-Ny-i irányban, majd a járda alatt átfúrva a templomkertben 9,6 m hosszan ásták ki. Az árokban közvetlenül a mai felszín alatt erősen köves, habarcsos törmelék mutatkozott. A kidobott földben néhány apró embercsont-töredéket (borda, koponya, hosszúcsonttöredék), valamint két korongolt, szürke színű, 13.(?)–19.(?) századi cserepet találtam. Az embercsontok utalhatnak a község középkori templomára, ugyanis valószínűleg ennek romjain épült fel a 18. századi plébániatemplom.

KÓVÁRI KLÁRA

424. Versend, M60/94 lelőhely

(Baranya megye) R, B, Ró, A

2006. április 3. és június 12. között megelőző feltárást végeztünk az M60 sz. útnak, és a hozzá kapcsolódó csomópontnak a 94. sz. lelőhelyet érintő területén. A lelőhely Versend és Bóly között, az 57. sz. úttól D-re, egy ÉNy-DK-i irányú vízfolyástól Ny-ra húzódó dombgerincen és a magaslat K-i, a patak felé néző lejtőjén húzódott. A feltárt 17 712 m² nagyságú területen 306 objektum foltját és 4 korszak maradványait (badeni kultúra, Vučedol-kultúra telepe, mészbetétes edények népe temetője, késő avar telep és temető) különítettük el. A lelőhely É-i része intenzívebb, ez egy erős átlagos intenzitású lelőhelynek felel meg, a lelőhely D-i része valamivel gyérebb, itt ÉÉNy-DDK-i irányú árokrendszerek dominálnak.

A vízfolyáshoz közeli és a megtelepedés kedvező feltételeivel rendelkező dombon a késő *réz korban* telepedtek meg. A badeni kultúra által létesített településhez tartozó 2 gödröt tártunk fel, amelyek a feltárt terület É-i részén kerültek elő. Elképzelhető, hogy ehhez a korszakhoz tartozik a szelvény közepén feltárt DNy-ÉK-i tájolású, zsugorított, melléklet nélküli temetkezés is.

A *bronzkori* Vučedol-kultúra emlékeit tartalmazza az a 68, különböző méretű és formájú gödör, amely a feltárás egész területén egyenletesen oszlott el. A beruházás kapcsán érintett felület É-i végén a mészbetétes kerámia kultúrája hét szórt hamvas temetkezése is előkerült, gazdag edénymellékletekkel. Temetőjük vélhetően az 57. sz. úttól É-ra is folytatódik.

A feltárt objektumok csaknem fele a *késő avar* korhoz köthető. Összesen hat négyzet, vagy É-D-i irányban kissé elnyúló ágasfás-szelemenés tetőszerkezetű ház került elő, melyekben majd minden esetben meg lehetett figyelni a cölöplyukak helyét, és egy esetben egy karólyuk helyét is. ÉK-i sarkukban kivétel nélkül megtaláltuk a kőből épített kemencék maradványait. Szintén a korszakhoz köthető a 12 feltárt külső kemence is, melyek sütőfelülete kerámia-, kő-, vagy téglalapozású, néhány esetben több rétegben. Érdekeség, hogy a kemencék száját őrlőkő-, római téglá- és egyéb faragott kődarabokkal erősítették meg, illetve rakták ki. A kemencék viszonylag kis területen koncentráltak és gyakori volt a szuperpozíció. A házak és a kemencék a szelvény É-i felében kerültek elő, tőlük D-re, DK-re több ÉNy-DK-i irányú árok húzódott, de az árkok előfordultak a házak és a kemencék között is. Szélességével és mélységével kiemelkedik közülük egy Ny-K-i irányú, a szelvény É-i végénél található árok, illetve egy ÉNy-DK-i irányú árok a szelvény D-i végében. A házaktól és a kemencéktől valamivel távolabb hat Ny-K-i illetve DNy-ÉK-i tájolású csontvázas sír került elő egymás közelében. Mellékletet egyedül a 148. sz. kirabolt sírban találtunk, ahol a koponya környékén lapított gömb alakú, négytagú gyöngyök kerültek elő. Ezeket a középső avar korra-késő avar kor elejére keltezi a kutatás. Két sírban is megfigyeltük, hogy a sírgödör két végét, valamilyen sírépítmény számára, lemélyítették. Két külső kemence előtérögdrében egy-egy rítus nélkül elföldelt, szabálytalan pozícióban, de anatómiai rendben elhelyezkedő avar kori halott csontmaradványai is előkerültek, az egyik mellett egy malomkő volt, míg a másikra egy nagyméretű római téglát helyeztek. Az avar kori telepobjektumokból előkerülő római kori téglá- és kerámiatöredékek arra utalnak, hogy a közelben volt egy római kori település is. Az előkerült, nem túl gazdag késő avar kori kerámiaanyag jellemzően homokos, illetve apróra zúzott kavicsos soványítású, korongolt, hullámvonalkötegekkel díszített edénytöredékekből áll. Az egyik külső kemence előtérögdrében vassalakat is találtunk, azonban helyi fémművességre, vaskohászatra utaló egyéb nyomot nem. A háziiparra utaló emlékek közé tartozó szövőszéknehezéket egy ház belső kemencéjének platnijából sikerült elkülöníteni, míg fenékövet több gödrőben is találtunk.

GALLINA ZSOLT

425. Veszprém, Tüzér utca-Házgyári utca (Veszprém megye) B

2006 folyamán megelőző feltárást végeztünk az útépitással és földmunkával érintett területen, a tervezett

körforgalmi csomóponttól D-re, a Tüzér utca Ny-i és K-i sávjában. A Ny-i részen, a domb 2/3 részén, a kb. 30–40 cm-es humuszréteg alatt megjelent a dolomitréteg, összefüggő sziklapadok. Objektumok vagy leletek nem kerültek elő.

A Tüzér utcától K-re eső sáv feltárása során csak újkori közműveket találtunk, régészeti lelet, jelenség itt sem került elő. Ugyanezen a telken, a beruházással érintett ÉNy-i saroknál kisebb próbaárkot húztunk. Ezt a közlekedési úttal Ny–K-i irányban párhuzamosan, a víz- és szennyvízvezetékű D-re, a bekötőúttól É-ra jelöltük ki (Rhé Gyula ásatási területének közelében). Összesen 16 objektumot tártunk fel, amelyek elhelyezkedése cölöpszerkezetű építményre utal. Bronzkori edénytöredékek, állatcsontok, őrlőkövek(?) kerültek elő belőlük.

S. PERÉMI ÁGOTA

426. Vép, Csepregüti-völgyre-dűlőtől D-re

(Vas megye) B?, Ró?, Kö?

2006. szeptember 30. és november 11. között logisztikai bázis építéséhez kapcsolódóan régészeti szakfelületet tartottunk (Hrsz.: 0104, 0105/14, 0105/15, 0106/1). A hozzávetőlegesen 31 000 m² összfelület gépi humuszolásával párhuzamosan 80 régészeti jelenség felmérését, dokumentálását, ezt követően 22 régészeti jelenség „téliésítését” végeztük el. A tervezett beépítés a Surányi-pataktól K-re lévő földterazon, viszonylag sík terepen helyezkedik el. A humusz 25–60 cm között változó vastagságban jelentkezett, amely a terepen megfigyelt minimális szintkülönbséget eredményezte. A terület É-i határát képező, részben növényekkel borított egykori földűn helyén régészeti jelenség nem került elő. Az utat korábban Savariából Bassianaba vezető egykori római útnak tartották. A terepen tapasztaltak ezt cáfolják: a római út szétszántott kavicsásvá – a helyszíni megfigyelések szerint – ettől kb. 20–30 m-rel északabbra, már a szomszédos földtáblában húzódott. A telek D-i oldalán húzódó, korábban kivágott nyárfás erdőszáv területén régészeti jelenségeket megfigyelni nem lehetett. A régészeti jelenségek a zömében barna, ritkábban sárgásbarna altalaj feletti rétegben ez előbbtől némileg eltérő, sötétebb foltokként jelentkeztek. A megtalált jelenségek topográfiai elemzésre csak részben alkalmasak. Ennek oka, hogy a lelőhely határa az építkezéssel érintett terület határán kívül esik. Az objektumok térképre vitele révén nyilvánvalóvá vált, hogy a jelenségek zöme a vizsgált terület D-i felének közepén koncentrálódott, amelyeket K felől egy nagyjából 76 m hosszú, átlagosan 2–3 m széles árok zárt le. Az árok É-i negyedét egy kb. 2,5 m széles átjáró(?) szakította meg. A terület É-i szélén két, egymástól nem nagy távolságra elhelyezkedő, elnyújtott nyolcas alakú folt: kemence és munkagödre mutatkozott. A napvilágra került objektumokat is csupán felszíni jelenségeként vizsgálhattuk, belőlük csupán

a foltok felületén látszódo leleteket gyűjtöttük össze. A szórványosan előkerült kerámiatöredékek alapján a jelenségek zöme őskoriként, feltételeesen késő bronzkoriként határozható meg.

Ettől markánsan elkülönülnek a vizsgált terület DK-i sarkában lévő 61. sz. és a 14. sz. jelenségek leletei, amelyek a közeli Váton folyó ásatáson előkerült 9–10. századi kerámiatöredékekkel mutatnak hasonlóságot. A 61. sz. jelenséget – a belőle előkerült római téglá- és csatári kődarabok alapján – feltételeesen rómainak, esetleg középkorinak tarthatjuk. Egyértelműen erre az időszakra keltezhető leletünk nincs.

Munkatársak: Szilasi Attila Botond régésztechnikus-őskortörténész, Tárczy Tamás, V. Balogh Beáta régésztechnikus, Derdák Ferenc geodéta, Kiss Ernő Csaba restaurátor, Hódi Attila ásatási asszisztens.

SOSZTARITS OTTÓ – ILON GÁBOR

427. Vép határa

(Vas megye) Ó, Ró, N, Á, Kk

2006. február-márciusban terepbejárást végeztünk a 86. sz. főút új nyomvonalán. A Vép közigazgatási területére eső szakaszon három régészeti lelőhelyet azonosítottunk.

Majorúti-dűlő: A Kozár-Borzó-patak K-i ágától K-re emelkedő terazon, a mai 86. sz. főúttól D-re római kori és késő középkori telepnyomot azonosítottunk. A felszíni leletanyag mintegy 200×120 m nagyságú területen belül néhány kisebb foltban, szórványosan jelentkezett. Bejártuk a 86. sz. főúttól É-ra lévő szántóterületet is, ott azonban régészeti lelet nem került elő.

Országúti-dűlő: A lelőhely Szombathely Zanat városrészétől K-re, a Kozár-Borzó-patak két ága közötti magasabb terazon található. A lelőhelyet keresztül-szeli a 86. sz. főút, melynek építésekor régészeti jelenségek sérülhetnek. A területen római kori, Árpád-kori és késő középkori edénytöredékeket gyűjtöttünk. A leletek viszonylag nagy (É–D-i irányban 500 m, Ny–K-i irányban 250 m nagyságú) területen, de nem nagy sűrűségben kerültek elő. Szórványosan egészen a Kozár-Borzó-patak K-i ágának széléig találtunk edénytöredékeket.

Surányi-patak Ny-i oldala: A község határának É-i részén, a 86. sz. főút jelenlegi nyomvonalától D-re, a Surányi-patak Ny-i oldalán a patak hosszában több száz méter hosszan őskori, római kori és késő népvándorlás kori edénytöredékeket, valamint egy nagyobb paticsdarabot gyűjtöttünk. A közepes intenzitással jelentkező leletek helyenként egészen a patak közeléből kerültek elő. K-i irányban, a pataktól számított 200 m távolságig találtunk leleteket.

A régészeti leletanyag a szombathelyi Savaria Múzeumba került.

Munkatárs: Ritly Jenő.

TAKÁCS KÁROLY

428. Vép határa

(Vas megye) Ó, Ró, N, Á, Kö

2006. március 3-án és 16-án terepbejárást végeztünk a település határába tervezett szél erőműpark területén.

Belső Zanati-dűlő I, II.: A tervezett szél erőműpark 11. tornyának környékén (Hrsz.: 062/12) a Kozár-Borzó-patak Ny-i teraszának tetején találtuk a 150×100 m kiterjedésű lelőhelyet. A gyűjtött kerámiatöredékek ősz-, római-, valamint középkoriak. A lelőhely a római kori Savaria-Bassiana út mellett, attól D-re található. Szétszántott objektumokat nem láttunk. A 9. sz. torony környékén (Hrsz.: 076/7) 600×200 m kiterjedésű lelőhelyet regisztráltunk. A gyűjtött kerámiatöredékek római-, valamint középkoriak. Szétszántott objektumokat nem láttunk.

Csepregúti-völgyre-dűlő: A 16. és 17. sz. tornyok környékén (Hrsz.: 0103/13, 0103/18) nagy mennyiségű leletet gyűjtöttünk. A lelőhely kiterjedése kb. 800 (É-D) ×400 (K-Ny) m. A leletanyag ősz-, római- és középkori kerámia, valamint vassalak. Szétszántott objektumokat nem láttunk.

Hermány-dűlő I, II.: Az 1. sz. torony helyén (Hrsz.: 012/15) a leletek egy kb. 200 m-es átmérőjű területen szóródtak. A leletanyagot helyidegen kövek (bazalt és pala) és sok sárgás habarcs-töredék (épület?), valamint ősz-, római-, népvándorlás- és középkori kerámiatöredékek jelentik. A tárgyi emlékek a fekete, öntéstalajszzerű rétegből – ezt érték el mélyszántással – kerültek a felszínre. Szétszántott objektumokat nem láttunk. A 2. torony környékén (Hrsz.: 034), asztalszerűen sík területen, enyhe terasz platóján a Bogáca-pataktól kb. 500 m-re leletszóródást figyeltünk meg 150×100 m-es területen. Ősz-, római- és középkori kerámiát gyűjtöttünk. Szétszántott objektumokat nem láttunk.

Külső Zanati-dűlő: A 8. sz. torony környékén (Hrsz.: 076/6) kb. 300×200 m kiterjedésű lelőhelyet figyeltünk meg. A gyűjtött kerámiatöredékek ősz-, római-, közép-, valamint kora újkoriak. A lelőhely részben átnyúlik Szombathely-Zanat határába. Szétszántott objektumokat nem láttunk.

Majorúti-dűlők I, II, III.: A 14. sz. torony területén (Hrsz.: 095/10) a Surányi-patak Ny-i teraszának tetején szórványosan gyűjtöttünk leleteket: vassalakat és ősz-, római- valamint Árpád- és középkori kerámiát. Szétszántott objektumokat nem láttunk. A 15. sz. torony területén (Hrsz.: 095/10) a Surányi-patak Ny-i teraszának a tetején elég intenzív lelőhelyet találtunk. Kiterjedése kb. 250×150 m. A leletanyag vassalak és ősz-, római-, valamint középkori kerámia. Szétszántott objektumokat nem láttunk. A 13. sz. torony környékén (Hrsz.: 095/10) a Kozár-Borzó-patak K-i teraszán és annak tetején, kb. 100×100 m-es területen közép- és kora újkori kerámiát gyűjtöttünk. Szétszántott objektumokat nem láttunk.

Őz alja-dűlők I, II, III.: A 20. sz. torony környékén (Hrsz.: 0110/6) kb. 150×100 m-es területen szóródva középkori-kora újkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk. Szétszántott objektumokat nem láttunk. A 22. sz. torony

környékén (Hrsz.: 0110/8) kb. 100×100 m-es területen gyűjtöttünk középkori-kora újkori kerámiát. Szétszántott objektumokat nem láttunk. A 19. sz. torony területén (Hrsz.: 0110/9) kb. 100×100 m-es körbengyűjtöttünk Árpád- és középkori kerámiatöredéket. Szétszántott objektumokat nem láttunk.

Vásárkúti-dűlő: A 4. sz. torony helyén (Hrsz.: 026/2) a leletek egy kb. 200 m-es átmérőjű körben szóródtak. A leleteket helyidegen kövek (bazalt és pala) és sok sárgás habarcs-töredék (épület?), valamint kerámiatöredékek jelentik. Ezek ősz-, római- népvándorlás és középkoriak. Egy bakonyi radiolarittöredék érdekesebb a leletanyag zömét kitevő római edénytöredékek mellett. Szétszántott objektumokat nem láttunk. A tervezett torony helyétől D-re (dűlőúttal azonos illetve részben mellette, annak É-i oldalán) egy római kori út fut, amit a területen helyidegen kavicsok sokasága jelez. A villát erre köthették be a római korban.

Munkatársak: Rozsonits Gyöngyi, Radics András, Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

429. Vésztő, Mágori-domb

(MRT 6. k. 12/15 lh.)

(Békés megye) U, R, B, Á

A magyar-amerikai Körös Regionális Régészeti Program keretében idén került sor a mágori tell település (15. sz. lelőhely) közvetlen környezetének magnetométeres felmérésére. A vizsgálat legfontosabb célja az volt, hogy megállapíthassuk, a tellt az őskor valamely periódusában erősítették-e. Felmérésünk során a lejtők legalsó szakaszát illetve az azt közvetlenül övező sík területeket vizsgáltuk, elsősorban a D-i, K-i és É-i részekre koncentrálván. Az eredmények alapján úgy tűnik, hogy a tellnek csupán É-i felét kerítette az őskor valamely periódusában – avagy periódusaiban – széles és mély árkokból álló, többszörös körárokrendszer. Szintúgy megtaláltuk a tell D-i részén az Árpád-korban emelt monostort övező kerítés nyomait. A felmérést Apostolos Sarris (Laboratory of Geophysical – Satellite Remote Sensing & Archaeo-Environment Institute for Mediterranean Studies – Foundation of Research & Technology, Rethymno, Kréta, Görögország) végezte el.

GYUCHA ATTILA – WILLIAM A. PARKINSON

430. Visegrád, Fő utca 73.

(Pest megye) Kö

A területen álló középkori templom romjaira 1934-ben Schulek János bukkant rá, majd 1955-ben Héjj Miklós. 1956-ban pedig Soproni Sándor végzett ásásokat. Ez utóbbi kutatások nagyjából tisztázták a középkori templom kiterjedését, de sem pontos alaprajzát, sem korát nem állapították meg egyértelműen, és a templom azonosítása sem volt lehetséges ezek alapján. 2006-ban a tulajdonos engedélyével és aktív támogatásával,

valamint a Nemzeti Kulturális Alap 1,5 millió forintos anyagi támogatásával lehetőségünk volt a ház kertjében egy egyhónapos kutatásra. Az ásatás során tisztáztuk a templom alaprajzát, megtaláltuk a szentélyrekesztőt, és számos festett, faragott követ, ami lehetővé teszi a szentélyrekesztő elméleti rekonstrukcióját, továbbá feltártunk több sírt, köztük olyanokat, amelyet az eredeti feliratos sírkő fedett. E sírok és a régészeti leletek lehetővé tették a templom keltezését I. Lajos korára, a 16. sz. közepére, és kimutathatóvá vált egy Zsigmond-kori átépítés is. Bár a templom azonosításában még mindig nem lehetünk bizonyosak, valószínűnek tűnik, hogy az ágonoston remeték Szent László templomát láthatjuk az épületben. A 60 m hosszú és 15 m széles templom egyhajós volt, nyújtott, poligonális záródású szentéllyel, sekrestyével és a teljes hajó szélességét átérő hatalmas Ny-i toronnyal rendelkezett. A hajót és a szentélyt is támpillérek erősítették. A hajót famennyezet, a szentélyt és a sekrestyét hornyolt ékbordákkal kialakított bordás keresztboltozat fedte. A sekrestye boltozati bordái a szentélyéhez hasonlítottak, de kisebb méretűek voltak. A diadalív körtetagos profilját rózsaszínű festés díszítette. A hajó meszelt volt, a szentélyt viszont freskók borították. A szentélyből egy 14. századi szoborfej is előkerült. A diadalív előtt húzódó lettner négy oszlop tartotta. A két szélét egy-egy hatsüveges, a középső szakaszt egy négyüveges keresztboltozat fedte. Kerek oszlopairól csúcsíves árkádok, háromszögletű vimpergák és a homlokzatot tagoló fiatornyok indultak. A lettner színes festés borította.

A lettner előtt, a templom tengelyében egy népoltár emelkedett. A népoltár a lettnerhez képest másodlagosan épült be, falazatába több profilált kőfaragványt is beépítettek. Mögötte, a lettner alatt két sírkövet találtunk. Az egyik, gótikus mérműves kereszttel díszített, minuszkulás feliratú sírkő erősen kopottan, olvashatatlanul került felszínre. A másik korábbi, díszítetlen sírkő maisculás felirata szerint egy tiroli származású orvos, Bonaionca meráni dékáné volt, aki 1359-ben hunyt el. A lettner előtt, a népoltártól Ny-ra egy 14. sz. közepi sírkő került elő in situ, sisakkal, sasszárnyas sisakdísszel ellátott üres háromszögletű pajzzsal. Felirata szerint Lőrinc fia András síremléke. A harmadik in situ sírkő egy dísz és felirat nélküli kőlap volt a Ny-i mellékoltár mögött. Ennek közelében apró freskótöredékeket találtunk. E Ny-i mellékoltár utólag épült hozzá a templomhajó falához. Vele átellenben a K-i fal mentén is előkerült egy mellékoltár maradványa, ez azonban a fallal együtt épült. Itt a K-i falon in situ megvolt a lettner szélső féloszlopának egy eleme is. Ez bizonyítja, hogy a lettner a templom főfalával együtt épült. A népoltár építéskor kialakított téglapadlóba egy vagy több vörös márvány sírkő töredékeit is felhasználták másodlagosan. Legfontosabb közülük Tamás mester, Lajos király ácsának sírkőtöredéke. Az in situ sírkövek alatt melléklet nélküli sírokat tártunk fel. A templom K-i oldalán előkerült a temető egy részlete

is, több melléklet nélküli és két 14. századi melléklettel és pénzekkel datált sírral. A templom telekre eső részének csak kb. a felét áshattuk ki. A többi területen földradaros méréseket végeztünk, ezek azonban nem hoztak értékelhető eredményt.

BUZÁS GERGELY – KOVÁTS ISTVÁN

431. Visegrád, Királyi palota

(Pest megye) Kő, Tő

2006-ban elsősorban a királyi palota új bejáratának kialakítása érdekében az itt feltételezett konyha feltárását kívántuk elvégezni. Ezért az I. sz. szelvényt a múzeum fogadóépületétől É-ra, a Ny-i palotaszárny már korábban feltárt É-i fele és a kaputorony közti területre nyitottuk. A területen három helyiséget és egy lépcsőt tártunk fel. Az É-i, négyzetes alaprajzú helyiség kiterjedését és É-i falát már korábban ismertük. Most megállapíthattuk, hogy a helyiség falai a palota Ny-i körítőfalaitól elválnak. Megtaláltuk a korábban részlegesen feltárt K-i ajtajának déli alsó szárkövét is. Az andezittufából faragott ajtókeret a K-i homlokzati fallal együtt készült, utólag azonban egy újabb kő beépítésével küszöbét felmagasították, belül pedig egy másodlagosan felhasznált élszedett andezittufafaragványt helyeztek el mögötte lépcsőként. A helyiség eredeti padlószintjét is megemelték utólag. Az eredeti meszelt vakolatot mindenhol megtaláltuk az utolsó padlószint alatt. A későbbi, felső padlószinhez illeszkedtek a helyiség sarkaiban feltárt sarokpillérek alapozásai. A pilléralapokat nem kötötték be a falakba, a korábbi vakolat mögéjük futott. Az alapozásokról andezittufából faragott hengeres sarokpillérek indultak. Ezek kövei csak a már korábban feltárt É-i sarokban maradtak meg. A DK-i sarokban a faragott köveket levésték, maga a falsík is erősen megrongálódva került elő. Itt jól megfigyelhető volt, hogy a sarokpillérek utólag kötötték be a falsarokba, a falak barnás habarcsától jól elütő fehér habarcsot használva. A DNy-i sarokpillér faragott köveit az alapozásig kitermelték, környezetükben a falakat is elpusztítva. A helyiség Ny-i falának É-i felén már a korábbi feltárások során megfigyeltük egy ablak maradványait. Szintén már korábban előkerült az É-i fal közepén egy kandalló. Ezt most újra feltárva megállapíthattuk, hogy a kandallót is utólag vésték bele a falba. A kandallót két, a helyiség beljébe erősen benyúló téglafal kereteli. A korábbi ásatásokból innen előkerült egyszerű, profilálatlan mészkő kandallópárkány-faragványok ezekre az oldalfalakra támaszkodhattak.

A helyiség utolsó járószintjét bontottuk ki. Ez egy burkolat nélküli földpadló volt, a sarokpillérek alapozásával egy szintben. Csak az ÉNy-i sarokpillér alapozása mellett találtunk e szintben lefektetve néhány téglát. A padlón, a helyiség közepén egy tetőcseréptöredékekkel borított kormos folt került elő, amely nyitott tűzhely lehetett. A Ny-i fal előtt, a helyiség tengelyében egy téglákkal keretelt átégett felületet,

egy épített tűzhely maradványait tártuk fel. Összefoglalva megállapíthatjuk: a helyiséget a második építési periódusban alakították konyhává. Ekkor készült a kandallója és sarokpillérei, amelyek feltehetően egy nyitott kéményt hordtak, hogy a konyha közepén lévő nyitott tűzhely, valamint a Ny-i oldalra épített tüzelő füstjét elvezesse. A konyha pusztulásának post quem dátumát a pusztulási rétegből előkerült I. Ferdinán 1534-es dénára adja meg.

A konyhából nyílt a déli fal keleti felén egy ajtó, amely egy kis kamrába vezetett. A kamrában is megfigyelhettük két járószint nyomait. A korábbi, mélyebb szintre itt is csak a falak alján megmaradt meszelt vakolat utalt. Később ehhez képest erősen feltölthették a helyiséget: az ajtóban, egy kis foltban téglapadló fektetőhabarcsát találtuk meg a konyhánál is magasabb szinten. A kamra erősen lepusztult Ny-i falának közepén egy akna került elő. Ez az akna a Ny-ról szomszédos 3 m mély emésztőgödörbe vezetett rézsús ejtőcsatornával. Az emésztőgödörbe egy másik hasonló ejtőcsatorna is bevezetett a déli fal közepén, ezt azonban utólag elfalazták. A déli ejtőcsatorna egy személedobó nyílása volt, amelyet a D-ről szomszédos helyiségből egy kőkeretes ajtóval zárhattak le. A személedobó ajtajának küszöbkölenyomatát megtaláltuk a fal déli síkján. E déli fal Ny-i sarkában egy keskeny, mély kiszakadást figyeltünk meg, amely talán a mosogatóvizet az emésztőgödörbe vezető favályú helye lehetett. Az emésztő déli falának alsó része egy enyhén rézsús felületű, felül szabálytalan vonalban záródó padkát képezett. Az emésztő falai is elváltak a palota Ny-i körítőfalától, annak alapozásánál kb. 0,5 m-rel mélyebbre voltak leásva. Itt láthatóvá vált a Ny-i fal alapozása. A fal alapozási padkája 0,5 m-rel a Ny-i szárny középkor végi járószintje alatt van. Ez alatt egy kb. 0,5 m szabályosan falazott alapozás, majd kb. 70 cm alapárokba öntött alapfal következett. Legalul, 80 cm vastagon földdel keverve az alapárok aljába szórt nagyméretű amorf kőtömbök sorakoztak. A kerítésfal felmenő részén, a középkor végi járószint felett egy nagyméretű gerendafészek került elő, amelyet még a körítőfal építéskor alakítottak ki. Később a palotaszárny felépítéskor ez elé a gerendafészek elé falazták az emésztőgödör É-i falát.

Az emésztőgödör a Mátyás-korban töltődött fel szeméttel, korábban feltehetően tisztították. A szemét nagyrészt a déli személedobó aknán érkezett: a hulladékkúp egyértelműen kivehető volt ezen a helyen. A nagy mennyiségű állatcsontot, halpikkelyt, tojásbéjat és szerves anyag maradványokat tartalmazó rétegeket hamus sávok tagolták. A hulladék között igen sok edénytöredék is felszínre került: mázatlan konyhai edények, kívül-belül mázas borosedény, belső mázas edények, több üveglámpás, egy aranyozott füzérdíszes, nagyméretű velencei üvegkehely kupája, egyéb velencei üvegedény-töredékek, egy teljesen ép szír, vagy perzsa fajansz albarello, Zsigmond-kori mesealakos kályhacsempe töredéke, valamint egy Anjou-kori

vadászjelenetes kályhacsempe. Ez utóbbit feltehetően dísz tárgyként használhattak egy ideig, mert bár előlapja teljes volt, hátrészének egyetlen töredékét sem találtuk. Az emésztő feltöltésének tetején, a pusztulási réteg alján nagy mennyiségű vassalakat találtunk. Ez már nem a személedobó aknán érkezett, valószínű, hogy az épület romos állapotában került ide.

Az emésztő és a kamra déli szomszédja egy az északabbhoz hasonló konyhahelyiség volt. Ennek csak É-i peremét tudtuk feltárni. Itt is előkerült egy a nyolcszög három oldalából képzett kandallófülke, amely beleépült a konyha É-i, valamint a kamrát és az emésztőt elválasztó falba, de nem utólag, hanem azokkal együtt készült. A kandalló faragott kövekkel burkolt, erősen átégett tűzpadkáját vastag hamuréteg fedte, tanúsítva, hogy a tűzhely a palota pusztulásáig használatban volt. A kandallófülkét itt is két, erősen a helyiségbe benyúló fal keretelte. Ezek tarthatták eredetileg azt a lapos boltozatos, profilálatlan, andezittufa kandallópárkányt, amelynek kövei a szomszédos emésztőből kerültek elő. A párkányt és az oldalfalakat később lebontották (ez utóbbiaknak csak az alapozásuk maradt meg) és a helyükre beásott facölöpökre támaszkodó, faszervezetű kéményt emeltek. A cölöplyukakkal még a korábbi kandallófalak alapozásait is felszabdalták. A helyiséget téglapadló burkolta, amelynek részleteit a K-i fal mentén találtuk meg. A K-i fal É-i felén egy fülke (talán ablak) aljának lenyomatát figyelhettük meg. A helyiség déli kiterjedését nem tudtuk megállapítani, de feltételezzük, hogy a kaputorony É-i faláig terjedhetett, ez esetben alaprajza nagyjából négyzetes volt, az északabbi konyhahelyiséghez hasonló. Ez a konyha azonban az északonál korábbi, bizonyosan még a palotaszárny építésével egy időben alakították ki.

A palotaszárny udvari homlokzata előtt húzódó oszlopcsarnok térdfalának végét az É-i konyhahelyiség előtt tártuk fel. A térdfal alapozása itt befut az oszlopcsarnok emeletére vezető lépcső alépitményébe, azzal kötésben van. A lépcsőalépitmény sarka a térdfal alapozási szintje felett armírozott, itt biztosan átjáró nyílt a térdfalon. Sajnos, az átjáró eredeti szélességét nem tudtuk pontosan megállapítani, mert a térdfal felmenőjének déli végét pontosan az alapozás tetejéig elpusztította egy újkori meszesgödör. A lépcsőalépitmény és az É-i konyhahelyiség ajtaja közti sarokban egy sarokkandalló téglával kirakott negyedköríves tűzpadkáját tártuk fel. Mivel egy másik újkori meszesgödör a tűzpadka szintjéig minden réteget elpusztított, ennek korát nem tudtuk megállapítani, de feltételezzük, hogy ez a tüzelőhely egy az oszlopcsarnokba beépült török kori ház maradványa.

Az oszlopcsarnok emeletére vezető lépcső alépitményének falai elváltak a palotaszárny udvari homlokzati falától. A lépcsőalapozás alsó fokainak lenyomatait találtuk csak meg. Elképzelhető, hogy a kiszedett lépcsőfokok egy része a mai múzeumi fogadóépület 19. századi tornácának alapozásába van beépítve, ott ugyanis hasonló faragványokat találtunk. A lépcsőalépitmény

ferde vállú szegmensíves tégladonga fedte, de bejárata nem volt. Belső teréből egy festett 14. századi oszlopfő került elő, amely a díszudvar Zsigmond-kori kútjának emeletéről származik. Feltehetően a lépcsőt a Mátyás-korban átépítették (ekkor kerülhetett be alá az oszlopfő is), az eredeti faragott alsó lépcsőfokokat benthagyták, és a megemelt újabb fokokat rájuk falazták. A lépcső K-i oldalán egy középkor végi malterkeverőt tártunk fel. Ennek egy részét egy újkori meszesgödör elpusztította.

A kaputól bevezető útvonal nyomvonalán megkutatottuk az udvar alatt korábban feltárt Anjou-kori kőház DK-i és DNy-i sarkát, amihez régebben az út miatt nem tudtunk hozzáférni. A II. sz. szelvényben a DK-i armírozott sarok kváderkövén kőfaragójelet találtunk. A külső oldalon megfigyelhető rétegsor a következő volt: a 15. századi udvarfeltöltés barna rétege alatt a Zsigmond-kori építkezés zöld kőpora, majd habarcsrétege terült el. Ez alatt az Anjou-kori épületek bontásának tetőcserép- és vakolatrétege. Ez alatt helyezkedett el az Anjou-kori ház visszabontott falteteje. Alatta az Anjou-kori kőfaragóműhely zöld kőporrétege, majd az Anjou-kori ház lila kőzúzalékos udvarburkolata következett, végül a barna altalaj.

A III. sz. szelvényben a középkor végi udvarszinten K felé vastagodó erős habarcsréteget találtunk. Ez alatt következett az udvar 15. századi barna feltöltése, majd a Zsigmond-kori zöld kőporos réteg, az alján habarcsfoltokkal, majd egész vékonyan a tetőcserépes bontási réteg. Ez alatt az Anjou-kori épület, itt a másik saroknál 30–40 cm-rel mélyebben visszabontott faltetejének magasságában a DNy-i sarok külső oldalán, habarcsrétegre ágyazott kövekből álló felületet tártunk fel, amely valamilyen járószint lehetett. Ez alatt a kőfaragóműhely vékony zöld kőporrétege, majd a barna altalaj következett.

Harmadik kutatási helyszínünk a palota déli falán kívül tavaly megkezdett feltárás folytatása volt. Az ott tavaly megnyitott szelvényünk K-i oldalára 2 m-es bővítésként nyitottuk meg a 2006/IV szelvényt, melyben kb. 80 cm mélyen értük el a kerítésfalhoz hozzáépített 15. századi épület öntött habarcspadlóját, amelyet három különböző méretű beásás tört át. Ezeket nem bontottuk ki. A szelvény ÉK-i sarkába egy az É-i fala mellé utólag beépített pillér maradványait tártuk fel.

A palota kápolnaterasz-támfalának egykori támpillére helyére tervezett lift építése miatt szintszüllyesztésre került sor. Kiderült, hogy az 1950-es években a támpillér-alapozást teljesen szétbontották, és ehhez az alapozásnál jóval nagyobb munkagödört használtak, így még az alapozási árkot, vagy a támpillérhez és a terasztámfalhoz tartozó rétegeket sem tudtuk megfogni. Bár a terasztámfal ezen a részen erősen restaurált, az mégis megállapítható, hogy a támpillér nem volt bekötve a támfalba.

Munkatársak: Buzás Gergely (MKM), Laszlovszky József (CEU) régészek, Halász Ágoston, Tolnay Katalin, Kodolányi Judit régészhallgatók (ELTE Régészettudományi Intézet).

SZŐKE MÁTYÁS

432. Visegrád, Rév utca 4.

(Pest megye) B, V, Kő, Kú

2006. július 27. és október 27. között ásatást végeztünk a (Hrsz.: 89/2) telken. A feltárás az úgynevezett „Városközpont” (Fő utca–Rév utca–11. sz. út–Mozi köz által közbezárt rész) területén 2003–2004-ben zajló munkákhoz kapcsolódott, a terület D-i, régészeti kutatás által eddig nem érintett részén folyt. Hét szelvényt nyitottunk meg. A humuszréteg alatt mindössze 20–50 cm-rel egy – jelenleg ismert méreteiben 20×11 m-es – átlagosan 120 cm falvastagságú középkori kőépület és attól K-re néhány méterrel kisebb épület maradványai bontakoztak ki. A nagy épületnek mindössze az alapfalai maradtak meg: téglalap alaprajzú, középtájon egy osztó- vagy keresztfallal. A házhoz tartozó padlószintet nem találtuk meg, mint ahogy nem kerültek elő ajtó- vagy ablaknyílások sem. Figyelemre méltóak azonban az épület ÉK-i és DK-i sarkaiban megfigyelt, részben megkutatott nagyméretű téglaojektumok; ezek közül különösen az előbbi maradt meg épségben, ugyanis ezt a 18. században pincként használták, betemetése pedig csak a 20. sz. elején történt meg. Feltételezésünk szerint ezek az objektumok hypocaustum-rendszer elemei lehetnek; ennek a kérdésnek végleges tisztázásához azonban további ásatásra lesz szükség. Az épület korát az előkerült leletanyag (elsősorban érem és kerámia) alapján a 14. sz. végére és a 15. századra datálhatjuk. A falalapozások, illetve az egykori épületbelső alatt a korai Anjou-korra keltezhető udvarszintet, szeméttgödöröket, kutat és egy igen rövid ideig használt agyagkohó maradványát tártuk fel.

Az objektumok mindegyike az ásatási terület D-i felén a telekhatárhoz közel bukkant elő. A gödrök és a kút betöltéséből gazdag leletanyag került elő. Több ép kerámia (fazekak, korsó) mellett szintén ép kályhaszem, valamint öntőtégelyek darabjai és kiegészíthető üveg-edények töredékei is előkerültek. A fémleletek között említésre méltó egy parasztkés és egy kétélű tőr jó megtartású maradványa. Az egyik gödörben és a kútban deszkabéllet nyomait is megfigyeltük; egy gödör pedig a belőle előkerült leletanyag (agyag hálonehezék, bronz-kori–vaskori kerámia) alapján őskori. Ez utóbbi DNy-i oldalát a téglalap alaprajzú kút kiásásával bolygatták meg. A kút teljes Ny-i oldalát viszont az épület Ny-i zárófalának alapozásával semmisítették meg. A nagy épülettől Ny-ra patakköves, néhol agyagos, letaposott külső járószintet bontottunk ki, K-re pedig egy másik, kisebb, a 14–15. századra datálható kőépület maradványát. Ennek az épületnek mintegy 7 m hosszú É-i zárófal, a bejárat küszöbköve és az épületbelső egy részében a téglapadló maradványai bukkantak elő. Közvetlen környezetében nagyobb kiterjedésű kúpcserépes om-ladékréteg, valamint köves külső udvarszint húzódott. A ház Ny-i oldala szorosan hozzáépült a nagy épület K-i zárófalához; az itt mutatkozó falelválás alapján az valószínűsíthető, hogy a kisebb épület állhatott előbb. A minden bizonnyal lakóház teljes D-i fele a szomszéd-

dos telek alá húzódott; az itt álló ház hátsó traktusa a középkori falak felhasználásával épült.

A telken álló harmadik épület csekély falmaradványait ettől É-ra néhány méterre találtuk meg, feltárását az idén nem végeztük el. Valószínűsíthető azonban, hogy a területen álló, használaton kívüli újkori pince részben erre az épületre épült rá. A középkori maradványokon túl ásatási területünk D-i felén a felsőbb rétegekben nagyobb kiterjedésű égett omladékréteget lokalizáltunk, amely jelentős részben 17–18. századi leletanyagot (sgrafittodiszes török talpas tál töredékét, pipát stb.) tartalmazott. Előkerültek egy, a középkori maradványok egyes elemeinek felhasználásával épült 18. századi épület nyomai is. Egyértelműnek tűnik, hogy – noha kisebb számban őskori és kora újkori leletek és objektumok is előbukkantak – e területet a 14–15. században építették be. Mindez újabb adatokat szolgáltatott arra nézve, hogy a Rév utca és közvetlen környezete ebben az időszakban folyamatosan lakott és sűrűn beépített része volt a középkori Visegrádnak. A terület viszonylagos nagysága és a régészeti objektumok elhelyezkedése miatt ebben az évben az előkerült épületek alaprajzi elrendezésének tisztázására, a romfalak ideiglenes állagvédelmére és geodéziai felmérésére szorítkozhattunk. A fentiekén túl a telek még fel nem tárt részén, valamint közvetlen környezetében további településmaradványokkal számolhatunk.

Munkatársak: Gróh Dániel, Iván László és Mészáros Orsolya régészek (Mátyás Király Múzeum) valamint az ELTE Régészettudományi Intézetének és az MNM Középfokú Műtárgyvédelmi Asszisztens tanfolyamának hallgatói.

KOVÁTS ISTVÁN – GRÓF PÉTER

433. Vizsoly, református templom

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Á, Kk

2006. január 13-án régészeti szakfelügyeletet végeztem a műemlék-templom kertjében és környékén távközlési hálózat munkálataihoz kapcsolódóan.

A tervezett nyomvonal DNy-i irányból éri el a templom körítőfalát, amit Ny-ról keresztez, majd a templomhajó ÉNy-i sarkánál ér véget. A középkori eredetű, természetből emelt körítőfal alatt vezetik be a kábelt a templomkertbe, de mivel itt a külső utcaszint és a templomkert belső szintje között 2 m szintkülönbség van, ezért a körítőfal belső oldalán egy munkagödört kellett ásni a kábel biztonságos behúzása érdekében. Ennek ásása során szórvány embercsontok kerültek elő, majd egy eredeti helyzetben lévő csontvázra bukkantak a gödör oldalában. A munkagödör 170×140 cm méretű, a csontváz a jelenlegi talajszinthez képest 145 cm mélyen került elő. A gödör metszetszala alapján egységes betöltést tapasztaltunk, amitől halványan elvált a csontváz sírjának szürkésbarna betöltése. A sírt a munkagödör nem érinti, ezért a csontváz előkerült részletét dokumentáltuk, de nem bontottuk ki. Feltártuk azonban a munkagödör területét, ahol a fent leírt betöltés változatlanul folytatódott,

metszetszálában és felszínében nem voltak beásásnyomok, csak néhány másodlagos eredetű szórvány embercsont került elő, kevés Árpád-kori és késő középkori kerámia töredékével. Megfigyeltük a munkagödör kibontott területén a körítőfal szerkezetét. A templom feltehetőleg egy természetes dombon áll, amelynek Ny-i oldalát lépcsőszerűen lefaragták. Így alakult ki, hogy a mai utcaszint és a templomkert között, közel 2 m a szintkülönbség. A lépcsőszerűen lefaragott letérés oldalához támasztva emelték a ma is létező körítőfalat, amelynek belső oldalát szárazon rakták, csak a földből kiemelkedő és a külső részeket kötötték habarccsal.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

434. Vokály, Faluvégi-rész

(Baranya megye) U, Ró

2006. május 3-án terepbejárást végeztünk a BMMI Culture 2000 pályázatának keretében. A Zalai Gaál István által már azonosított lelőhelytől K-re egy mintegy 1200 m széles dombháton több foltban neolitikus és római kori kerámiát gyűjtöttünk.

Munkatárs: Kovaliczky Gergely.

BERTÓK GÁBOR

435. Zalacsány, Kőfejtő-dűlő

(Zala megye) U, R, B, V, LT, Ró, N, Á

Zalacsány határának ÉK-i szélén, a Zala-folyó árteréből kiemelkedő dombot elfoglaló, az 1960-as években végzett terepbejárásokból ismert régészeti lelőhely Ny-i szélén, golfpálya beruházáshoz kapcsolódóan végeztünk megelőző régészeti feltárást 2006. július 3. és szeptember 20. között. A kibontott 60 objektum (cölöplyukak, nagyméretű hulladékgödrök) a kora rézkori lengyeli kultúrára és késő bronzkori késő halomsíros-kora urnamezős kultúra időszakára jellemző, bőséges, változatos leletanyagot (edénytöredékek, orsógombok, agyagkanál-töredékek, pattintott és csiszolt kőeszközök, bronz használati tárgyak, állatcsont) tartalmazott. A kora rézkori objektumok a feltárt terület É-i végén, egy csoportban helyezkedtek el. Ezekről jól elkülönülve, mintegy 50 m-rel délebbre jelentkeztek a késő bronzkori településjelenségek, amelyek a lelőhely déli széléig mutatkoztak. A két objektumcsoport között néhány, korhatározó leletet nem tartalmazó gödört tártunk fel.

A lelőhely K-i szélén szeptember 7. és november 29. között Eke István folytatta a megelőző feltárást.

A szigetszerűen, meredeken kiemelkedő dombon 1962-ben Valter Ilona őskori, 1967-ben Horváth Jolán pedig római kori edénytöredékeket gyűjtött. Valter Ilona egy, a domb tetején, kőbányászás közben napvilágra került, feltehetően késő középkori vaseszköz-lelet helyét próbálta meg lokalizálni. A lelőhely Ny-i részén, a golfpályához kapcsolódó utak területén július 3. és szeptember 20. között folyt megelőző feltárást dr. Kvassay Judit vezetésével. Mi a 010 hrsz. ingatlanon próbafeltárással

tisztáztuk a lelőhely kiterjedését, és a V-4 jelű vízvezeték árok területén megelőző régészeti feltárást végeztünk 2006. szeptember 7. és november 29. között. Ennek során 251 objektumot bontottunk ki. A legkorábbi horizontot az újkőkori lengyeli kultúra kései fázisának leletei képviselték, emellett késő bronzkori (urnamezős kultúra) gödröket, házakat, tűzhelyeket, kora vaskori gödröket bontottunk ki. Megtaláltuk a késő bronzkori településhez tartozó temetőt is, itt 4 urnasírt és 2 szórt hamvas sírt bontottunk ki. Feltártunk 7 kelta félig földbe mélyített házat, a hozzá tartozó településobjektumokkal. Bár a terepbejárás során nagy mennyiségű római kori edénytöredéket találtunk, a feltárt területen csak 2 római objektumot tudtunk megfigyelni. A népvándorlás kori objektumok közül a legjellegzetesebbek a kerek vagy ovális tűztérből és hosszúkás tüzelőgödörből álló kemencék. A vizsgált területen nyolc ilyen kemencét találtunk. A feltárást egyik kiemelkedő objektuma egy Árpád-kori félig földbe mélyített lakóház, melynek homokkőből rakott tűzhelye volt. Munkánkkal sikerült a lelőhely pontos kiterjedését megállapítani. Nyugati részén a régészeti lefedettség jóval magasabb, mint a keleti oldalon. A domb gerincén található a késő bronzkori településhez tartozó urnatemető. Az urnák a felszín alatt kb. 20 cm mélyen találhatók.

Munkatársak: Kámán Beáta technikus, Fullár Zoltán és Mészáros Melinda egyetemi hallgatók. A geodéziai felmérést Soós Zsolt és Vadász Norbert technikusok végezték.

KVASSAY JUDIT – EKE ISTVÁN

436. Zalaegerszeg-Csácsbozsok, templom

(Zala megye) Á, Kk, Kú, Ú

Zalaegerszeg határának ÉK-i szélén, Csácsbozsok városrészben, a Felső-Válicka-patakra meredeken lejtő domb tetején, az egykor önálló Csács falu középkori eredetű, ma is álló temploma körül elhelyezkedő régészeti lelőhely DNY-i szélén, az 5428 hrsz. telken, ház- és garázsépítést megelőző régészeti feltárást végeztünk 2006. május 2–4. között. Kibontottunk 2 bolygatott, melléklet nélküli, talán késő középkori-kora újkori sírt, 1 Árpád-kori, valamint 4 18–19. századi gödröt.

Munkatársak: Kámán Beáta, Takács László technikusok. A geodéziai felmérést Soós Zsolt és Vadász Norbert technikusok végezték.

KVASSAY JUDIT

437. Zalaegerszeg, Mérleg tér

(Zala megye) Kk, Kú

2006. július 4–26. között próbafeltárást majd megelőző feltárást végeztünk a 3666 és a 3667 hrsz. ingatlanon, lakóházépítést megelőzően. A cél az volt, hogy megvizsgáljuk, a középkori Egerszeg várát, illetve a középkori települést érinti-e a beépítendő terület.

Az I–III. szelvények területén a megfigyelési lehetőségeink korlátozottak voltak, ugyanis a korábbi építke-

zések itt jórészt elpusztították a régészeti rétegeket. Az I. szelvény 1. sz. objektumából nagy mennyiségű újkori edénytöredék került elő. A IV–V. szelvényekben megtaláltuk a nagy valószínűséggel a várhoz vagy a késő középkori településhez tartozó cölöpöket. Ebből a részből késő középkori és kora újkori edénytöredékek kerültek elő. A szelvényekben talált cölöpökből mintát vettünk, ezek korát dendrokronológiai vizsgálattal határozzuk meg.

Munkatárs: Eke István.

VÁNDOR LÁSZLÓ

438. Zalaegerszeg, Piac tér

(Zala megye) Kk, Kú

A zalaegerszegi Piac téren 2006. november 13–26. között megelőző régészeti feltárást végeztünk, mert a város közmű-rekonstrukciójához kapcsolódóan új szennyvízvezeték fektetését tervezték. A terület a zalaegerszegi vár területén fekszik. Három kisebb szelvényben dolgoztunk, amelyek a szennyvízvezeték bekötésének helyei. Általánosan elmondható, hogy a terület korábbi közművekkel, 19. századi épületek alapozásával bolygatott. A 3. szelvényben a közművek miatt csak 50 cm-es mélységig tudtunk dolgozni. Az 1. és 2. szelvényben 2,0–2,3 m mélységig végeztünk régészeti feltárást. Az árkok falában jól látszódott a vár árkának metszete, az, hogy a kb. 5–6 m széles árok alja beiszapolódott, uszadékkal telítődött. Ez az árok használatának utolsó fázisa. Ebből a rétegből került elő a legtöbb lelet (késő középkor, kora újkor). Az árok felső részét homokkal, törmelékes földdel töltötték vissza, innen szórványosan kerültek elő újkori edénytöredékek.

Munkatárs: Eke István.

VÁNDOR LÁSZLÓ

439. Zalaegerszeg, Széchenyi tér

(Zala megye) Kk, Kú, Ú

A zalaegerszegi belváros közmű-rekonstrukcióját 2006. június 24-én kezdte el a kivitelező. A régészeti szakfelügyeletet két, egyenként 90–120 cm széles árokban láttuk el. Ennek során több régészeti jelenséget tudtunk megfigyelni: a 16–18. századi Zalaegerszeg város több objektumát. A szakfelügyeletet 2006. augusztus 4-én, a mélyépítési munkák befejezése után lezártuk. A feltárt leletanyag nagy része kerámia- és üvegedény-töredék, emellett kályhacsempe-töredékek, fémeszközök, és nagy mennyiségű állatsont került felszínre. Mindezek mellett 11 sírt (3 gyermek, 8 felnőtt) tártunk fel. A sírok nehezen datálhatóak, ugyanis melléklet nélküliek, stratigráfiai helyzetük alapján legvalószínűbb, hogy a 17. század végén temették el őket.

A zalaegerszegi belváros ivóvízhálózatának rekonstrukcióját 2006. július 27-én kezdték el. A két új ivóvízvezeték nyomvonala jórészt a korábban már lefektetett ivóvízvezeték nyomvonalán halad. Azonban helyenként eltér attól. A régészeti szakfelügyelet során több régészeti jelenséget tudtunk megfigyelni a közműárkokban.

Az objektumok a késő középkor–kora újkor időszakából származnak. A feltárt leletanyag nagy része kerámia- és üvegedény-töredék, illetve állatcsont.

Munkatárs: Eke István.

VÁNDOR LÁSZLÓ

440. Zalaegerszeg, Tompa utca 1.

(Zala megye) Kk, Ű

A beépítendő telek Zalaegerszegen a volt Kvártély-háztól K-re fekszik. A leendő épület egész területén kb. 3,5 m mélyen kiszedték a földet. A szakfelügyelet során folyamatosan figyelemmel kísértük a földmunkát. Jelen munkák előzménye, hogy a Széchényi téren 2006-ban a belváros közmű-rekonstrukciója során újkori temetőre bukkantunk.

A területen korábban négy alapincézett épület állt, amelyek nyomait a bontás, alapozás során megtaláltuk. A régészeti jelenségeket ezek korábban már megbolygathatták. A szakfelügyelet során több, valószínűleg 18–19. századi gödröt, kutat tudtunk dokumentálni.

Az innen előkerült leleteket a Göcseji Múzeumba szállítottuk.

Munkatárs: Eke István.

VÁNDOR LÁSZLÓ

441. Zalakomár, Alsó-Csalit

(Zala megye) U, B, LT

2006. április 3. és augusztus 30. között a lelőhelynek az M7 autópálya nyomvonalával érintett területén megelőző régészeti ásatást végeztünk. A nagy kiterjedésű lelőhely egy megközelítőleg É–D irányú, több dombhátból álló kiemelkedéstől K-re lévő alacsonyabban fekvő területen helyezkedik el. A lelőhelyet az autópálya csomópontja ÉK–DNy irányban szeli át. A kutatást szondaárkok húzásával kezdtük meg a nyomvonalba eső kisebb, É-i domb tetején. Erre az É–D-i árokra merőlegesen húztunk kutatóárkokat K-i és Ny-i irányba. Ezekben az árkokban két neolitikus (dunántúli vonaldíszes kerámia kultúra) objektumot tártunk fel. Az objektumok környékén kiszélesítettük a kutatóárkot, de több régészeti objektumot nem tudtunk megfigyelni. A terület kutatását a nyomvonalba eső déli, nagyobb dombon folytattuk a nyomvonal középtengelye mentén. A kutatóárkokban régészeti objektumokat nem találtunk. A nyomvonal és a csomópont Ny-i részén találtunk ugyan kerámiát, azonban régészeti objektumot csak a fent említett kettőt tudtunk megfigyelni. A régészeti területet a mezőgazdasági művelés tönkretette. A nyomvonal és a csomópont Ny-i oldalán összesen 34 kutatóárkot húztunk. A nyomvonal Ny-i részének kutatása (29 916 m²) összességében negatív eredménnyel zárult.

A nyomvonal és a csomópont K-i részén ezzel szemben intenzíven jelentkeztek az objektumok. A lelőhelyen összesen 454 régészeti objektum került elő.

A feltárt objektumok nagy része (311) gödör volt, melyek agyagnyerő helyek illetve szemetesgödrök lehettek. A gödrök nagy része a dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrájának keszthelyi csoportjához sorolható. Előkerült még 8, sorban, egymás mellett megépített félig földbe mélyített kelta ház valamint az urnamezős kultúra hamvasztásos temetője, amelyből 135 sír esett a nyomvonalba. A kelta házakban a kerámialeletek mellett előkerült egy nagy vaskés, egy kis mérlegkarja, üvegkarperecek töredékei, valamint bronzból és vasból készült ruhakapcsolótűk. A neolitikus település valamint az urnamezős temető biztosan folytatódik a nyomvonalon kívül, déli irányban, a kelta település pedig feltételezhetően folytatódik déli irányban.

A feltárás azon részén, ahol a kelta házak és a legtöbb sír összpontosult a régészeti objektumokat két munkafelületen tudtuk megfogni. Az első felület a mai felszín alatt kb. 20–50 cm mélyen, a második felület pedig ez alatt került elő. A két szint érdekességét az adja, hogy a magasabbról induló sírok sohasem vágják az alsó rétegből induló sírokat. Sőt, gyakori eset, hogy közvetlenül az alsó szintből induló sír mellett egy olyan sír van, amely a felső szintből indult. Abból a tényből, hogy a különböző rétegekből induló sírok nem vágják egymást, arra következtethetünk, hogy a sírok jelölve voltak. A sír jelölésére utaló nyomot egy esetben tudtunk megfigyelni, amikor is a sír feltárában egy cölöphely feltárára látszott. További érdekessége az urnamezős temetkezéseknek, hogy egy kivétellel nem vágják az egyébként sűrűn lévő neolitikus objektumokat. A 135 sírből 58 urnás és 77 szórt hamvas volt. Az urnás sírokban az urnát, amelyben a hamvak voltak, gyakran egy szájával lefelé fordított tállal fedték le. A szórt hamvas sírokba a halott elhamvasztása során a máglyára helyezett és összetört edények töredékeit szórták a sírba a hamvakkal együtt. A sírok közül kiemelkedik egy szórt hamvas sír, amelyben a hamvakat egy kupacban helyezték el a sírgödör közepén. A hamvak tetejére egy bronzkardot és egy köpűs lándzsát helyeztek. A hamvak mellett volt egy gömbös, egyik szélé felé kúposodó, lyukkal ellátott bronztárgy, amelyet talán a hamvakat tartalmazó szerves anyagból készült „zsák” szájának a lezárására használtak. A hamvak és a fegyverzet mellett előkerült még egy bronztőr darabja is. Számos sírban kerültek még elő bronz karperecek, bronz nyakperek, ruhakapcsolótűk, ruházatra felvarrható kis bronzlemezek, valamint nyakban hordható bronzcsüngők.

Munkatársak: Auer Angelika, Csekő Andrea, Flumbort Klára, Korcsmáros Attila, Péter Attila, Szűcs Balázs, Tokai Zita Mária.

KREITER ATTILA

442. Zalakomár, Nyugati-mező

(Zala megye) I

Zalakomár központjától D-re, a Petőfi Tsz épületeitől DK-re húzódó földút K-i oldalán 2004 tavaszán dr. Kvassay Judit és Száraz Csilla végzett terepbejárást,

amely során őskori (rézkori) és római kori cseréptöredékeket találtak.

A próbafeltárássra 2006. április 5–10. között került sor. A lelőhelyet az M7 autópálya és az azt keresztező földút kiváltó útjának nyomvonala érinti. A helyszínen 7 szondaárkot húztunk egy-egy markolókanál szélesen, amelyekben 35–40 cm mélyen jelentkezett a sárga, helyenként homokos altalaj. A próbaásatás összesen 1300 m² nagyságú területen folyt. A szondaárkok közül mindössze az M7 autópályát keresztező út déli szakaszán észleltünk két régészeti objektumot, melyek datáló leletanyagot nem tartalmaztak. A terület többi részén a próbafeltárást negatívnak bizonyult. A lelőhely feltehetőleg az autópálya nyomvonalától D-re található.

Munkatársa: Korcsmáros Attila technikus.

TOKAI ZITA MÁRIA

443. Zalaszentő, Tátika vár

(Zala megye) Kk

A Zalaszentő község határában álló várrom régészeti kutatása 2001 óta folyik. Célja elsősorban a vár és a területén lévő épületek alaprajzi tisztázása, az egyes építési fázisok meghatározása, valamint a helyreállításához szükséges információk minél teljesebb körű felgyűjtése. 2006. május 22. és szeptember 15. között a műemlékvédelmi helyreállítást megelőzően a következő helyszíneken végeztünk feltárást.

A „B” helyiségtől K-re eső szelvények kutatására azért volt szükség, mert az É-i várfalon olyan mértékű volt a kifagyás, hogy annak állagvédelmi munkáit azonnal el kellett kezdeni. Ezen a részen, ahogy a Berg-féle felmérés is mutatja, két helyiség alapfalait sikerült dokumentálni. Jól látható volt ezek közül a Ny-i, trapéz alakú helyiség boltíves mennyezetének indítása. A K-i, téglalap alaprajzú helyiség eredeti É-i falának vakolatát is meg tudtuk őrizni. A helyiségeket nem tártuk fel csak a szükséges szintig, így el tudták végezni az É-i fal helyreállítását.

A palotaszárnny Ny-i oldalán feltártuk a belső várat és az É-i bástyatornyot összekötő lépcsősort, illetve a külső toronyba vezető boltíves átjárót. A lépcsőket a sziklába faragták, és lapos homokkővel borították. Az átjáró falait téglával és kisméretű bazaltkővel rakták ki. A „H” helyiség bejáratát az északi fal alatti szikla kivésésével alakították ki. Jól megfigyelhetőek voltak a bejárat ajtószár kövei és a küszöbök is.

Az általunk „H” helyiségnek elnevezett, É-i falhoz kapcsolódó épületet a Berg-féle felmérésen külső bástyaként ábrázolják. Ennek az épületnek a belső részét, és az É-i falát tártuk fel. A 150–160 cm vastag, bazaltból épített, meszes habarccsal összekötött falat közvetlenül a sziklára rakták. Megtaláltuk a helyiség döngölt agyag járószintjét is, amelyet többször megújítottak. A helyiségből késő középkori edénytöredékek, díszes kupák töredékei, kályhacsempe-töredékek, vaseszközök és faragott kövek kerültek elő. Innen került elő egy díszes,

bronzból készült könyvkapocs is. A helyiség déli falát téglával fedték, illetve boltíves lehetett. Nem sikerült elérnünk a helyiség Ny-i falát, ezt a következő szezonban kutatjuk tovább. A helyiség feltárásként megállapíthatjuk, hogy ezt a külső épületet nagy valószínűséggel a 15–16. században építhették.

Utolsó szelvényünket az átjáró Ny-i fala és az É-i várfal által bezárt sarokban nyitottuk. A szelvény Ny-i oldalán egy újabb helyiség ÉK-i, kváderkővel kirakott sarkát figyeltük meg. Ezt a helyiséget a következő ásatási szezonban tárjuk fel. A leletanyag nagy részét edénytöredékek, kályhacsempe-töredékek, vaseszközök töredékei és faragott kő építészeti elemek alkotják.

Munkatárs: Eke István.

VÁNDOR LÁSZLÓ

444. Zamárdi, Endrédi út

(Somogy megye) B, Á

2006. májusban próbafeltárást végeztünk az út Ny-i oldalán, a 066/22–24 hrsz. telkeken, ahol az építendő létesítmények által elfedett, illetve bolygatandó területet kutatóárkokkal és egy kutatószelvényvel vizsgáltuk meg. A telek ÉK-i sarkában egy kora Árpád-kori (11. sz.) temetőrészlet 13 sírját tártuk fel. További magányos sír került elő a 2. sz. kutatóárok Ny-i harmadában. A 14 sír közül 5 tartalmazott mellékletet. Ezekben sima S-végű ezüst és bronz fülbevalókat, bordázott, ezüsthíliás, hordó alakú gyöngyöket, és két bronz karikagyűrűt találtunk. Az 1. sz. kutatóárkokban egy meghatározhatatlan korú tűzhely maradványai, a 2. sz. kutatóárkokban pedig a bronzkori mészbetétes edények népe kultúrájához tartozó szórvány edénytöredékek kerültek elő. Az Árpád-kori temetőt korábban a telken átvezetett vízvezetékekkel, valamint egész biztosan az Endrédi út építése során is megbolygatták. Valószínűleg átterjed az út K-i oldalára, valamint a kutatott telektől É felé is, ahol azonban a korábbi bányászati tevékenységgel megsemmisítették.

KÖLTŐ LÁSZLÓ

445. Zamárdi, Papföld

(Somogy megye) R, Kk

2006 novemberében a 2499/5 hrsz. telken végeztünk megelőző feltárást. A lelőhely a Rétföldi utcától É-ra helyezkedik el, az ismert avar temetőtől ÉNy-ra kb. 0,5 km-re. Munkánk során 98 régészeti objektum került napvilágra. Ezek egy késő középkori, 15–16. századi település maradványai. Kivételt képez egy őskori gödör, amely a rézkorból származik (Balaton-Lasinja-kultúra).

Az objektumok között különböző gödrök, tárolóvermek, cölöplyukak és kevés árok volt. Dokumentáltunk két, földbe mélyített épület tapasztott padlójának részletét is. A harmadik építménynek nagyobb része került felszínre, ebben az objektumban egy nagyméretű, faragott kőtöredéket: kapupersely fél darabját találtuk. Utóbbi építmény közelében 3–4 szabályos kerek

alapterületű tárolóverem helyezkedett el egy vonalban. Az egyik közműárok területén lévő beásás alján két tűzhely maradványát figyeltük meg. A jelenségek között megemlíthetünk még egy cölöplyuksort is, amelynek funkciója kérdéses, hiszen kis részét tártuk fel. A középkori telepobjektumok között egyébként sok esetben figyeltünk meg szuperpozíciót, ami huzamos megtelepedésre utal.

A leletanyagban nagyszámú kerámiatöredék volt, jórészt különböző fazekakból. A nagyobb mennyiségű állatsont mellett a különböző vastárgyakat (kés, sarkantyú stb.) említhetjük meg. Avar kori sírokat nem találtunk, a temető nem terjed ki erre a területre.

SOMOGYI KRISZTINA

446. Zamárdi, Rétföldi út

(Somogy megye) A, Kk

2006. július 4–6. között próbaásatást végeztünk a védett avar kori és a nyilvántartott késő középkori lelőhely szomszédságába eső területeken. A 2499/12 hrsz. telken húzott kutatóárokban az avar temető két szélső sorába tartozó 3 sír feltárta jelentkezett, valamint ÉNy-i irányban 91 m-nél megjelent az első középkori objektum, egy szabadban lévő kemence feltárta. A 2499/12 hrsz. telken kb. 80 m-nél, a 2499/11 hrsz. telken 91 m-nél jelölhető be a középkori település D-i széle. A szántott réteg alatt 60–70 cm mélyen megjelentek a középkori gödörjelenségek, egy hamusgödör, mellette szabadban lévő kemence,

s egy nagyméretű gödör feltárta. Megállapítható, hogy a középkori település tovább folytatódik ÉNy-i irányban, a 2499/73 hrsz. telekre is áttérjed. A tervezett út a régészeti lelőhely centrumán helyezkedik el, s az objektumok feltehetően sűrűn jelentkeznek. A 4. sz. objektum alapján 16. sz. végi–17. századi kerámiaanyaggal is számolni kell. A próbaásatással feltártuk az avar temető legszélső sírjait. Megállapítottuk, hogy a Rétföldi úti 3 építési telek (Hrsz.: 2499/11, 2499/12, 2499/13) régészeti jelenségeket nem tartalmaz. A középső 3 telek, valamint a bejelölt út területe, s a földterület ÉNy-i végén lévő 3 telek a nyilvántartott régészeti lelőhelyen, a késő középkori település területén helyezkedik el, kb. 5600 m²-en.

Munkatárs: Bajzik Annamária régésztechnikus.

BÁRDOS EDITH

447. Zámoly, Keresztes-Borbála-dűlő

(Somogy megye) Ró

2006 áprilisában terepbejárást végeztünk a tervezett szélerőműpark területén. Az eddig ismert 24 zámolyi lelőhelyen kívül munkánk során egy új lelőhelyet regisztráltunk. A Keresztes-Borbála-dűlő Ny-i részén a tervezett 21. sz. toronytól kb. 400 m-re DK-re egy kb. 80×60 m kiterjedésű római kori település maradványa lehet. Az ÉNy–DK irányú dombhát DNY-i végén, részben annak É-i lejtőjén húzódik a lelőhely, melyet viszonylag sok kerámiatöredék jelzett a felszínen.

SOMOGYI KRISZTINA

Korszakmutató – *Index of Periods*

A mutatóban szereplő szám a lelőhely sorszámát jelöli.

ŐSKOR 7, 30, 34?, 37, 44, 52, 59, 71, 95, 96, 108, 126, 143, 148, 155, 160, 176, 194, 198, 201, 207, 212, 227, 228, 258?, 263, 270, 273, 284, 286, 294, 301, 302, 311, 313, 317, 318, 322, 325, 328, 371, 372, 375, 379, 380, 389, 394, 410, 417, 418, 427, 428

Őskőkör 214, 215, 219

Újkőkör 16, 18?, 19, 20, 26, 39, 43, 46, 50, 54, 69, 70, 72, 80, 85, 92, 106, 113, 145, 146, 156, 159, 161, 163, 164, 200, 206, 223, 231, 232, 234?, 235, 241, 244, 255, 268, 281, 282, 289, 290, 291, 292, 293, 296, 300, 307, 314, 324, 335, 336, 337, 338, 340, 344, 359, 364, 370, 377, 382, 384, 387, 391, 392, 395, 429, 434, 435, 441

Alföldi vonaldíszes kerámia kultúrája 19, 281, 282, 290, 307, 384, 387

Alföldi vonaldíszes kerámia kultúrája – tiszadobi csoport 307

Dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrája 16, 18, 43, 46, 69, 70, 72, 80, 92, 156, 223, 300, 324, 340, 364, 395, 441

Dunántúli vonaldíszes kultúra – keszthelyi csoport 441

Körös-Starčevo kultúra 324

Kottafejes kerámia kultúrája 39, 80, 300

Lengyeli kultúra 26, 159, 206, 231, 232, 241, 324, 364, 370, 435

Sopot-Bicske kultúra 324

Szakálhádi kultúra 235, 291, 296

Tisza-kultúra 382, 384

Zselízi kultúra 39, 70, 80, 223, 377

Rézkor 2, 6, 9, 16, 18?, 37?, 50, 54, 62, 75, 80, 82, 92, 109, 110, 159, 174, 184, 190, 205, 231, 232, 233, 236, 237, 245, 254, 256, 272, 285, 289, 292, 293, 303, 309, 324, 329, 335?, 362?, 364, 369, 379, 383, 384, 391, 398, 399, 419, 424, 429, 435, 445

Badeni kultúra 6, 16, 18, 75, 80, 109, 110, 174, 205, 231, 232, 236, 369, 419, 424

Balaton-Lasinja kultúra 18, 231, 233, 303, 324, 445

Bodrogkeresztúri kultúra 289, 293, 383, 387

Bolerázi kultúra 2, 16, 256, 272, 398

Ludanicei csoport 82

Tiszapolgári kultúra 190, 254, 293, 399

Bronzkor 4, 5, 9?, 12, 14, 15, 16, 18, 21, 28, 29, 31?, 33, 38, 39, 50, 54, 55, 57, 61, 75, 79, 80, 82, 84, 92, 101, 102, 106, 112, 113?, 116, 118, 119, 120, 122, 125, 126, 130, 135, 138, 144, 145, 147, 152, 155, 160, 165, 173, 174, 175, 185, 189, 190, 191, 201, 202, 209, 210, 217, 220, 223, 226, 230, 232, 233, 237, 238, 239, 240, 245, 251, 253, 256, 260, 261, 264, 267, 268, 280, 284, 285, 289, 292, 293, 298, 307, 314, 317, 320, 329, 330, 332, 334, 349, 353, 356, 359, 369, 374, 376, 377, 378, 381, 382, 384, 387, 391, 397, 399, 401, 408, 415, 416, 419, 420, 424, 425, 426?, 429, 432, 435, 441, 444

Gáva-kultúra 12, 21, 119, 125, 152, 189, 191, 220, 298, 382, 384

Halomsíros kultúra 16, 80, 232, 285?, 289, 298, 377, 384, 408?, 419, 435

Harangedény – Csepel csoport 82

Hatvani kultúra 102, 185

Kisapostagi kultúra 16, 18, 256, 369

Kyjatice-kultúra 202

Makó-kultúra 33, 39, 79, 174, 408

Mészbetétes edények népe kultúrája 16, 18, 285, 314, 317, 377, 424, 444

Nagyrévi kultúra 82

Ottományi kultúra 374

Somogyvár-Vinkovci kultúra 16, 18, 233

Urnamezős kultúra 55, 61, 80, 84, 126, 230, 237, 240, 256, 268, 320, 353, 381, 435, 441

Vatya-kultúra 75, 135, 320, 420?

Vaskor 50, 106, 117, 145, 190, 239, 285, 359, 379, 400, 416, 419, 432, 435

Hallstatt kultúra 9, 117

Szkíta kor 80, 97, 110, 119, 129, 131, 133?, 174, 202, 205, 273, 384?, 387?, 388, 393, 402, 408, 420?

La Tène-kor 18, 26?, 38, 45, 50, 61, 74?, 82, 84, 92, 109, 110, 111, 117, 119, 145, 146, 147, 154, 155, 158, 161, 171, 192, 202, 230, 233, 236, 239?, 256, 268, 280, 298, 306, 325, 346, 355, 360, 375?, 381, 388, 391, 402, 408, 416, 435, 441

RÓMAI KOR 8, 9, 13, 14, 16, 18, 22, 30, 34, 35, 37, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 73, 74, 75, 84, 90, 92, 104, 105, 106, 127, 138, 139, 142, 144, 145, 147, 155, 157, 159, 168, 180, 181, 182, 183, 188, 194, 197, 199, 201, 207, 210, 222, 223, 225, 230, 233, 239, 245, 256, 264, 266, 276, 283, 284, 285, 318, 320, 355, 358, 360, 361, 363, 365, 366, 367, 368, 375, 377?, 378, 395, 417, 418, 424, 426?, 427, 428, 434, 435, 447

Római kori barbár (szarmata) 19, 20, 21, 29, 32, 76, 77, 78, 79, 80, 85, 86, 87, 88, 97, 108, 109, 110, 111, 119, 120, 123, 124, 125, 129, 134, 152, 162, 165, 166, 167, 170, 172, 173, 174, 198, 202, 205, 209, 212, 220, 235, 253, 255, 281, 288, 291, 292, 293, 296, 297, 298, 305, 330, 333, 337, 338, 339, 341, 351, 352, 380, 382, 384, 387, 391, 393, 399, 402, 408, 420, 421

NÉPVÁNDORLÁS KOR 9, 16, 18?, 20, 34, 107, 110, 126, 131, 184, 205, 230, 232, 233, 236, 245, 276, 286, 289, 313, 320, 330, 355, 375, 378, 401, 419, 427, 428, 435

Avar 18, 88, 106, 111, 119, 120, 144, 145, 146, 150, 167, 174, 197, 245, 264, 289, 290, 291, 292, 293, 295, 296, 297, 298, 301, 334, 335, 351, 356, 369, 378, 391, 399, 421, 424, 446

Germán 119, 165, 254, 256, 290, 291, 292, 293, 298, 369, 384

Karoling 237

Keszthely-kultúra 197

HONFOGLALÁS KOR 34?, 422?

ÁRPÁD-KOR 9, 11, 16, 18, 19, 25, 27, 32, 40, 43, 45, 46, 51, 73, 76, 82, 86, 87, 88, 94, 95, 97, 99, 102, 108, 109, 111, 115, 116, 119, 120, 123, 129, 130, 131, 132?, 134, 136, 137, 145, 148, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 159, 160, 162, 166, 168, 174, 178, 179, 184, 189, 192, 195, 200, 201, 203, 205, 208, 210, 211, 212, 216, 217, 218, 221, 222, 223, 233, 245, 246, 248, 252, 253, 257, 262, 264, 266?, 270, 273, 281, 285, 286, 287, 296, 298, 301, 304, 312, 316, 317, 318, 320, 325?, 328, 333, 334, 337, 340, 341, 350, 351, 352, 359, 360, 375, 377, 378, 379, 381, 382, 386, 387, 391, 396, 399, 401, 402, 403, 405, 406, 407, 410, 411, 412, 413, 416, 419, 421, 422, 427, 428, 429, 433, 435, 436, 444

KÖZÉPKOR 7, 15, 17, 25, 27, 41, 42, 45, 50, 63, 67, 68, 76, 83?, 95, 96, 114, 121, 124?, 125, 129?, 138, 144?, 158, 160, 178, 186, 199, 202, 207, 211, 224, 239, 262, 266, 275, 278, 279, 299, 306, 308, 316, 317, 318, 321, 326, 327, 340, 342, 356, 357, 360, 373, 376, 390, 395, 404, 414, 426?, 428, 430, 431, 432

Késő középkor 9, 14, 30, 31, 34, 37, 40, 65, 71, 93, 98, 99, 100, 117, 119, 146, 148, 155, 160, 161, 168, 169, 174, 179, 184, 187, 192, 193, 203, 204, 210, 213, 217, 242, 243, 245, 247, 248, 250, 259, 270, 283, 284, 285, 286, 287, 292, 310, 320, 323, 330, 333, 337, 343, 345, 346, 348, 350, 375, 378, 379, 386, 391, 394, 396, 399, 405, 411, 413, 416, 427, 433, 436, 437, 438, 439, 440, 443, 445, 446

ÚJKOR 9, 23, 30, 34, 37, 66, 89, 103, 119, 128, 130, 131, 133, 168, 199, 201, 223, 229, 235, 245, 259, 263, 284, 339, 360, 373, 436, 439, 440

Kora újkor 23, 27, 34, 40, 65, 66, 71, 89, 93, 98, 121, 139, 142, 168, 177, 184, 187, 192, 193, 210, 213, 229, 243, 245, 247, 249, 250, 259, 263, 265, 284, 299, 315, 331, 333, 337, 340, 345, 347, 348, 350, 378, 386, 391, 394, 405, 423, 432, 436, 437, 438, 439

Török kor: 40, 45, 68, 71, 103, 117, 121, 140, 141, 169, 204, 229, 247, 278, 315, 354, 378, 411, 431

ISMERETLEN KOR 1, 3, 10, 24, 30, 36, 81, 91, 104, 107, 119, 128, 130, 131, 138, 149, 196, 269, 271, 274, 277, 319, 337, 353, 372, 385, 397, 407, 409, 410, 442

Szerzői névmutató
Index of Authors

Almássy Katalin	118, 179, 227, 261, 328, 330, 401	Gallina Zsolt	26, 107, 264, 334, 353, 372, 394, 397, 405, 424
Anderkó Krisztián	60	Gábor Olivér	276, 277, 278
Anders Alexandra	295	Gere László	354
Aszt Ágnes	158, 159, 200, 221, 222	Gróf Péter	432
Balogh Csilla	124, 164, 165, 167	Guba Szilvia	202, 246, 305, 331
P. Barna Judit	324	Gulyás Gyöngyi	88
Bartos György	315, 390	Gyucha Attila	31, 149, 150, 190, 191, 254, 257, 429
Batizi Zoltán	411	Hable Tibor	45, 62
Bácsmegi Gábor	305	P. Hajmási Erika	310, 357
Bárdos Edith	446	Havas Zoltán	52
Belényesy Károly	369	Hárshegyi Piroska	74
Benda Judit	45	B. Hellebrandt Magdolna	6
Bende Lívía	11, 123, 166	Honti Szilvia	16, 18, 256
B. Benkhard Lilla	192	Hornok Péter	26, 264, 334, 394
Bertók Gábor	1, 10, 113, 156, 194, 206, 234, 314, 336, 400, 434	Horváth László	230, 231, 272, 303, 304
Beszédes József	60, 68, 73, 84	Horváth László András	72
Biczó Piroska	346	Horváth M. Attila	81, 82
T. Bíró Katalin	241	Ilon Gábor	95, 148, 155, 161, 192, 193, 203, 210, 239, 240, 270, 286, 313, 318, 335, 358, 359, 361, 362, 364, 365, 366, 370, 395, 410, 417, 419, 426, 428
Bíró Szilvia	8, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 225	Istvánovits Eszter	253, 329
Borhy László	181	Jakab Attila	29, 179, 227, 228, 249, 251, 252, 261, 328, 330, 344, 389, 401, 404
Bóka Gergely	189, 309, 374	Juhász Márton	377
Budai Balogh Tibor	54, 55, 63	Kárpáti Zoltán	43, 46, 51
Buzás Gergely	430	Kertész Róbert	383
Cabello, Juan	315, 413	Keszi Tamás	195
Czene András	39	Kirchhof Anita	53, 57
Csányi Marietta	289, 298	Kis Attila	407, 409
Csirke Orsolya	13, 14	Kiss Péter	361, 363, 365, 368
Dani János	282	Kolozsi Barbara	20, 152, 153, 281
Dinnyés István	87, 341, 396	Koppány András	213, 243
T. Dobosi Viola	219	Korom Anita	77, 78, 79
Duffy, Paul R.	374	Kovács Ágnes	128, 132, 133
Egry Ildikó	145	Kovács Eszter	65, 76
Eke István	233, 435	Kovács Katalin	292, 293, 294, 296
Eleki Nándor	414	Kovács Loránd Olivér	349, 378
Endrődi Anna	80		
Éder Katalin	41, 43, 76		
R. Facsády Annamária	44		
Farkas Csilla	160, 300, 416		
Farkas Zsuzsanna	343		
Fábián Szilvia	2		
Feld István	308, 321, 414		
Freeden, Uta von	369		
Fülöp András	100, 390		

Kovács Péter	22	S. Perémi Ágota	197, 425
Kovács István	430, 432	Petkes Zsolt	224
Költő László	7, 17, 316, 317, 322, 326, 340, 371, 444	Pintye Gábor	198, 380
Kővári Klára	184, 218, 273, 274, 288, 412, 423	Polgár Zoltán	386
Kreiter Attila	441	Pópity Dániel	391
Kulcsár Valéria	97, 274, 325, 402, 403, 408	Pusztai Tamás	5, 162, 163, 215, 216, 217, 311
Kvassay Judit	99, 237, 435, 436	Raczky Pál	295
Lassányi Gábor	61, 69	Rainer Pál	15, 25, 373
T. Láng Orsolya	47, 49, 58, 59, 64	Rajna András	86, 398
László Csaba	89, 100	Rácz Miklós	89
László János	376	Rácz Tibor Ákos	109, 134, 205, 421, 422
Lőrinczy Gábor	11, 123, 166	Regenye Judit	381
Lukács József	179, 209, 227, 250, 261, 301, 328, 330, 401	Reményi László	75, 80
Madaras László	385, 399	Repiszky Tamás	33, 283
Magyar Kálmán	169	Ringer Árpád	214
Magyar Károly	40	Rosta Szabolcs	24, 91, 111, 172, 177, 196
Maráz Borbála	80	Rózsa Zoltán	170
Maróti Éva	398	Sándor Lajos	378
Medgyesi Pál	32	Sápiné Turcsányi Ildikó	94
Mester Andrea	244	Scholtz Róbert	388
Mérai Dóra	111, 408	Sebők Katalin	290, 291, 293, 294
Mészáros Patrícia	120	Selján Éva	114, 307
Miklós Zsuzsa	102, 185, 226, 271	Serlegi Gábor	2
Molnár Attila	355	Siklósi Gyula	186, 187, 345, 347, 348, 350
Molnár Erzsébet	116	Simon László	33
Mráv Zsolt	127	Simon Zoltán	299
Müller Róbert	415	Skriba Péter	90, 242, 287, 323, 379, 410
Nagy Andrea	146, 355	Somogyi Krisztina	26, 264, 334, 394, 445, 447
Nagy Emese Gyöngyvér	282	Somogyvári Ágnes	392
Nagy Erzsébet	207	Sosztarits Ottó	360, 367, 426
Nagy Márta	260, 393	Sóskuti Kornél	120, 351
M. Nepper Ibolya	98, 125	Straub Péter	236, 237
K. Németh András	36, 96, 104, 136, 178, 224, 266, 267, 268, 327	Szabó Ádám	188
Németh Péter Gergely	16, 256	Szabó Gábor	12, 290, 291, 293, 356
Nováki Gyula	226, 271	Szabó Géza	35, 101, 105, 106
B. Nyékhelyi Dorottya	42	Szabó János József	119, 337, 338, 339
Oravec Hargita	382	Szabó László	220, 342
Ottományi Katalin	38, 39, 117	D. Szabó László	98, 125
Palágyi Sylvia	13, 14	Szabó Miklós	306
Paluch Tibor	120	Szalontai Csaba	174, 208, 351
Parkinson, William A.	190, 254, 429	Szatomári Imre	211
Patay Róbert	110, 420	Számadó Emese	180, 181, 182, 183
		Szárz Csilla	126, 229

Szentpéteri József	319, 320	Tóth Endre	188
V. Székely Görgy	108, 173	Tóth János Attila	23, 103, 204, 269, 280
Szilas Gábor	50, 84	Tóth Katalin	352
Szolnoki László	19, 21, 151, 154	Trugly Sándor	115
Szolyák Péter	114, 214	Vaday Andrea	171
Szörényi Gábor András	175, 176, 212, 238, 302, 312, 433	Vajda Olga	28, 275, 279
Szőke Mátyás	431	Varga Sándor	26, 264, 334, 394
Szőnyi Eszter	144, 147	Váczi Gábor	292, 293, 296
Takács Károly	9, 30, 34, 37, 92, 93, 121, 143, 157, 168, 199, 201, 223, 245, 263, 284, 285, 375, 418, 427	Vályi Katalin	262
Tankó Károly	4, 112, 122	Vámos Péter	48, 56
Tari Edit	111, 406, 407	Vándor László	27, 265, 437, 438, 439, 440, 443
Tárnoki Judit	297, 384, 387	Veres János	85, 255, 307
Terei György	71, 83	Vicze Magdolna	332
Thúry László	213, 243	Vida Tivadar	369
Tokai Zita Mária	232, 442	M. Virág Zsuzsanna	46, 70, 71
Tomka Gábor	247, 259	Virágos Gábor	248
		Sz. Wilhelm Gábor	120, 333
		Zádor Judit	66, 67, 68
		Zsoldos Á. Attila	3, 129, 130, 131, 135, 235, 258

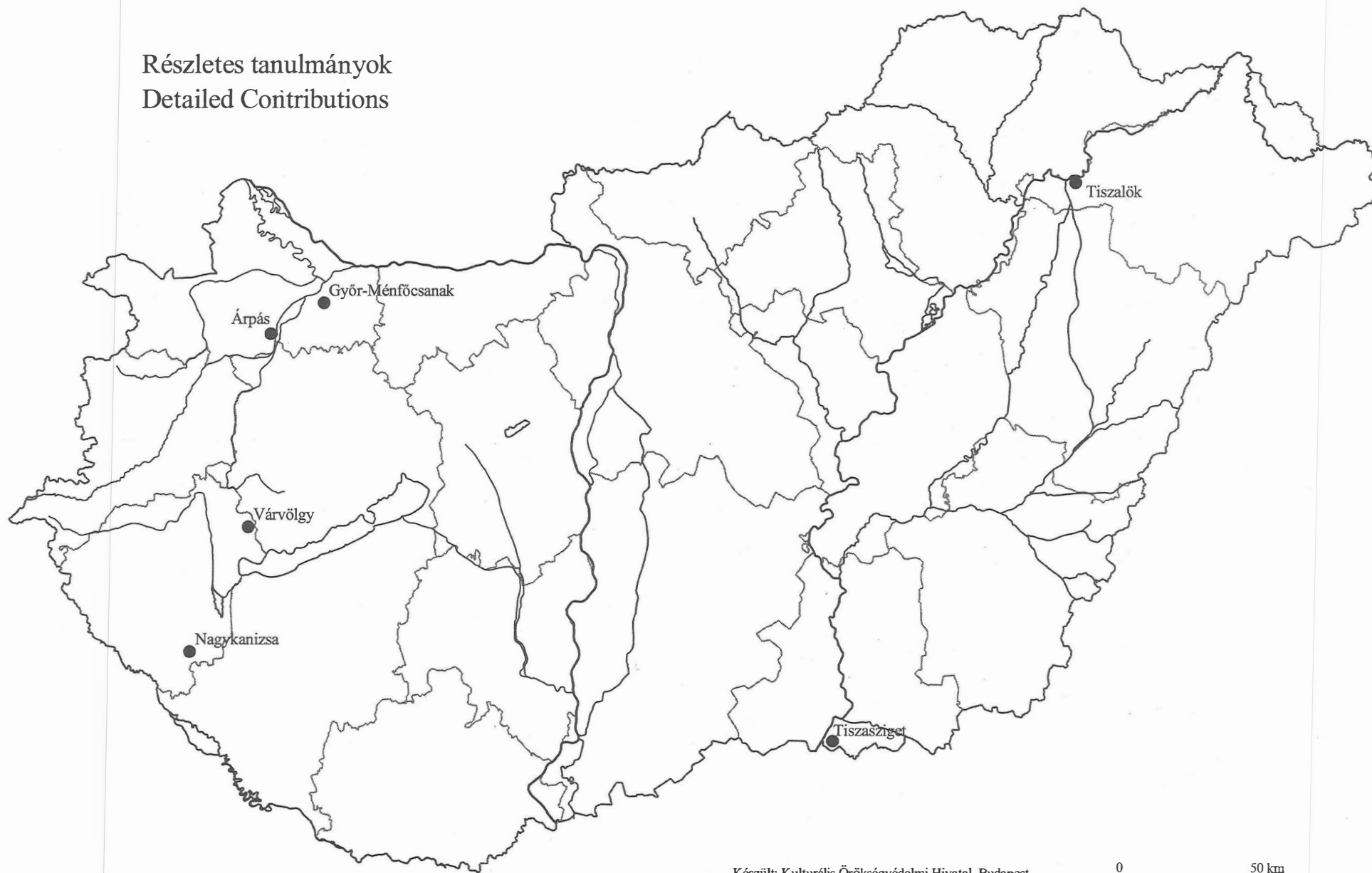

Térképek
Maps

Részletes tanulmányok
Detailed Contributions

Készült: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest
Tervezte: Csákváriné Magony Rita

0 50 km

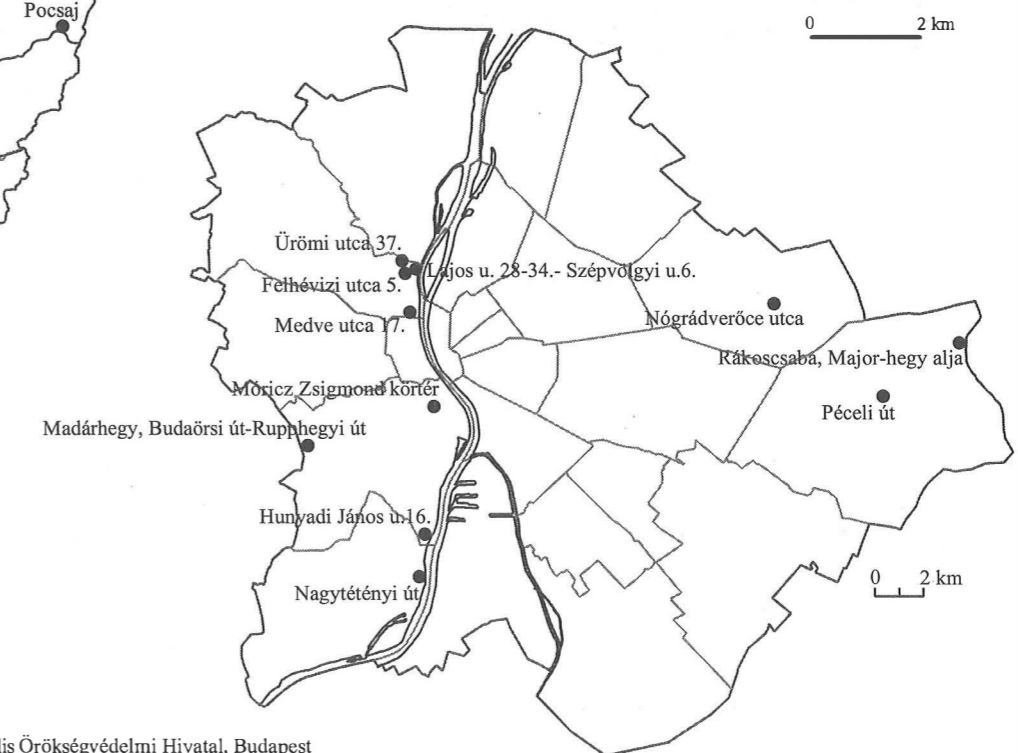
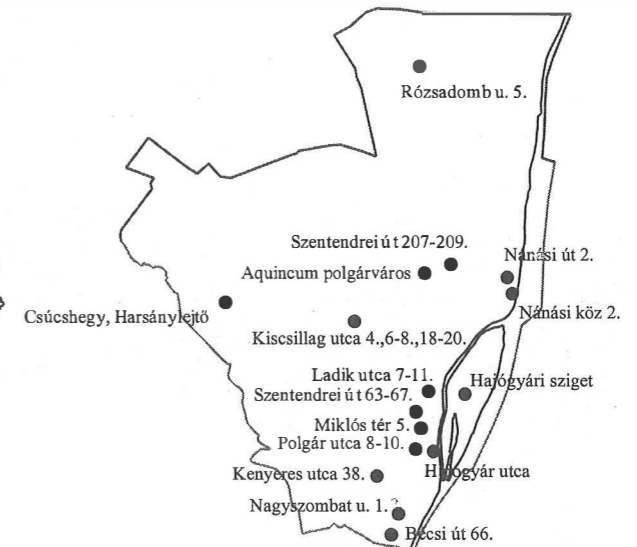

Őskor Prehistory

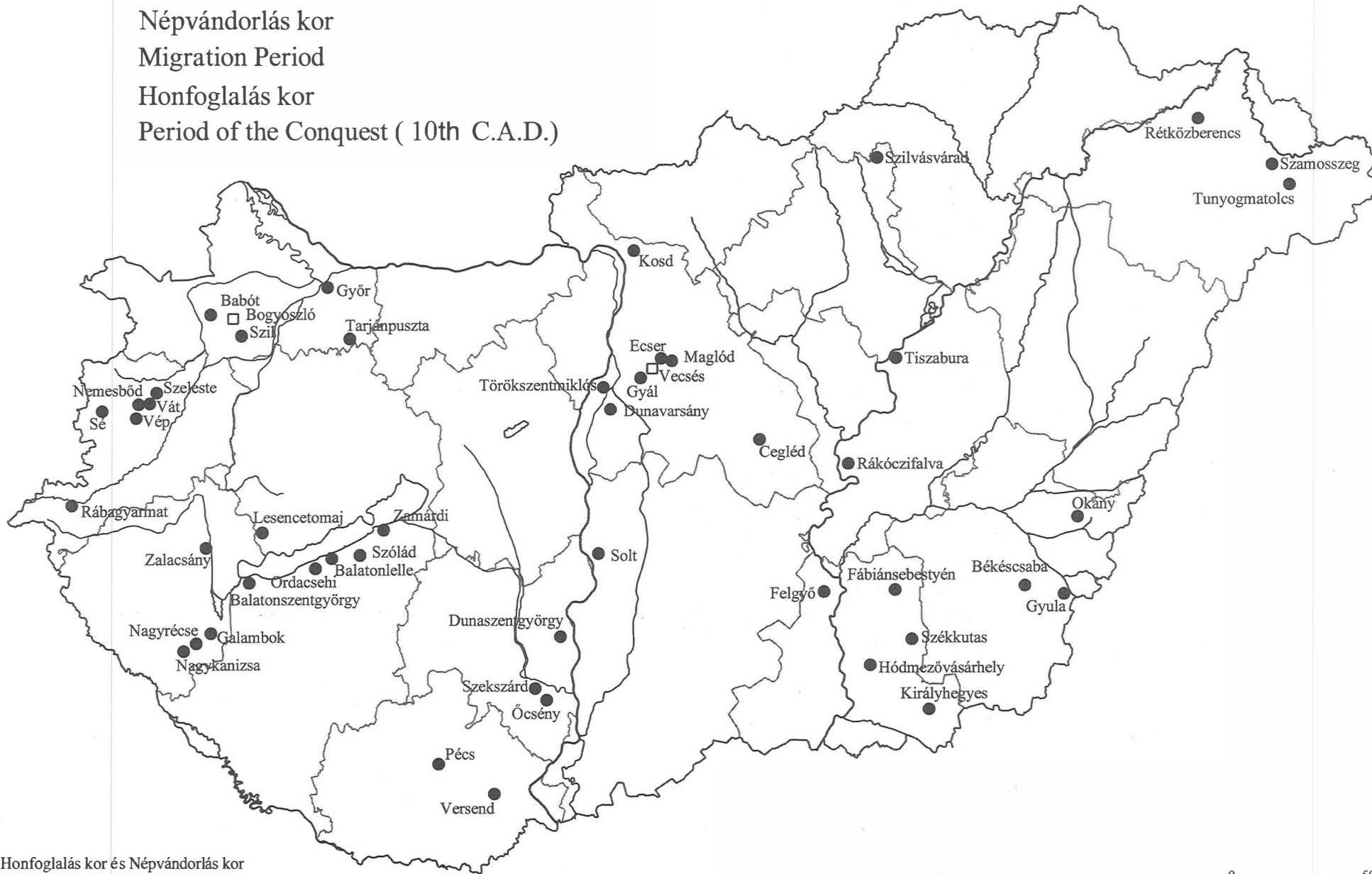
Készült: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest
 Tervezte: Csákváriné Magony Rita

Római kor
Roman Period

Készült: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest
Tervezte: Csákváriné Magony Rita

Népvándorlás kor
 Migration Period
 Honfoglalás kor
 Period of the Conquest (10th C.A.D.)

□ Honfoglalás kor és Népvándorlás kor
 ● Népvándorlás kor

Készült: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest
 Tervezte: Csákváriné Magony Rita

0 50 km

Árpád-kor
 Arpadian Period
 (11–13th C. A. D.)

0 50 km

Készült: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest
 Tervezte: Csákváriné Magony Rita

Késő középkor Late Middle Ages (14–17th C. A. D.)

0 50 km

0 2 km

Készült: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest

Tervezte: Csákváriné Magony Rita

A *Régészeti kutatások*
Magyarországon című sorozat
eddig megjelent kötetei:

1998 (2001)

1999 (2002)

2000 (2003)

2001 (2003)

2002 (2004)

2003 (2004)

2004 (2005)

2005 (2006)

